ण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना [र] ॥ १६ ॥ धृष्टिरस्यपाऽग्ने अग्नि-
मामादं जहि निष्क्रव्यादꣳ सेधा देवयजं वह । ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳह ब्रह्मवनि
त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय ॥ १७ ॥ अग्ने ब्रह्म गृभ्णीष्व
रुणमस्यन्तरिक्षन्दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य
वधाय [उ] । धर्त्रमसि दिवन्दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृ-
व्यस्य वधाय [क] । विश्वाभ्यस्त्वाशाभ्य उपदधामि चितस्थोर्ध्वचितो भृगूणामङ्गिरसां
तपसा तप्यध्वम् [र] ॥ १८ ॥ शर्मास्यवधूतꣳ रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वग-
सि प्रति त्वादितिर्वेत्तु । धिषणासि पर्वती प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु दिवस्कम्भ-
नीरसि धिषणासि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वती वेत्तु ॥ १९ ॥ धान्यमसि धिनुहि
देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा । दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धान्देवो वः
सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयो-
ऽसि ॥ २० ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् [क] ।
संवपामि समाप ओषधीभिः समोषधयो रसेन सꣳ रेवतीर्जगतीभिः पृच्यन्ताꣳ
सं मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम् [र] ॥ २१ ॥ जनयत्यै त्वा संयौमीदमग्नेरिदम-
ग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोऽसि विश्वायुरुरुप्रथा उरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथताम्
[क] अग्निष्टे त्वचं मा हिꣳसीद्देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्ठेऽधिनाके [र] ॥ २२ ॥
मा भेर्मा संविक्था अतमेरुर्यज्ञोऽतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात्त्रिताय त्वा द्विताय
त्वैकताय त्वा ॥ २३ ॥ देवस्य त्वा सवितुः [illegible]ऽश्विनोर्बाहुभ्यां [illegible]रस्यग्निरिड
भ्याम् । आददेऽध्वरकृतं देवेभ्य इन्द्रस्य द्युमन्तꣳ समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे
वायुरसि तिग्मतेजा द्विषतो वधः ॥ २४ कस्याश्चिदभिशस्त्यै । सवितुर्बाहू स्थऽऊर्ण-
हिꣳसिषं व्रजङ्गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौ त्वा वसवो रुद्रा आदित्याः सदन्तु ॥ ५ ॥
शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं [illegible] प्रियꣳ सद आसीद घृताच्यस्युपभृन्नाम्ना
थिव्यै देवयजनाद्वध्यासं व्रज[illegible] आसीद घृताच्यसि ध्रुवा नाम्ना सेदं प्रियेण
स्यां पृथिव्याꣳ शतेन [illegible]द [क] । प्रियेण धाम्ना प्रियꣳ सद आसीद ध्रुवा असदन्नृत-
अररो दिवं मा [illegible]णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम् [र] ॥ ६ ॥
देव [illegible]जिद्वाजन्त्वा सरिष्यन्तं वाजजितꣳ सम्मार्ज्मि । नमो देवेभ्यः स्वधा पितृ-
भ्यः सुयमे मे भूयास्तम् ॥ ७ ॥ अस्कन्नमद्य देवेभ्य आज्यꣳ संभ्रियासमङ्घ्रिणा
विष्णो मा त्वाव क्रमिषं वसुमतीमग्ने ते छायामुपस्थेषं विष्णो स्थानमसीत इन्द्रो
वीर्यमकृणोदूर्ध्वोऽध्वर आस्थात् ॥ ८ ॥ अग्ने वेर्होत्रं वेर्दूत्यमवतान्त्वान्द्यावापृथिवी

विरप्शिन्नुद्वादाय पृथिवीं जीवदानुम् । यामैरयँश्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तामु
रासो अनुदिश्य यजन्ते । प्रोक्षणीरासादय द्विषतो बधोसि ॥ २८ ॥ प्रत्युष्ट
रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तꣳरक्षो निष्टप्ता अरातयः । अनिशितोऽसि सपत्न
क्षिद्वाजिनं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि [क] । प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्ट
प्तꣳरक्षो निष्टप्ता अरातयः । अनिशितासि सपत्नक्षिद्वाजिनीं त्वा वाजेध्यायै
सम्मार्ज्मि [र] ॥ २९ ॥ अदित्यैरास्नासि विष्णोर्वेष्पोस्यूर्ज्जे त्वादब्धेन त्वा चक्षु-
षावपश्यामि अग्नेर्जिह्वासि सुहूर्देवेभ्यो धाम्ने धाम्ने मे भव यजुषे यजुषे ॥ ३० ॥
सवितुस्त्वा प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः । सवितुर्वः प्रसव
उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्य्यस्य रश्मिभिः [क] । तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम
नामासि प्रियन्देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि [र] ॥ ३१ ॥

॥ इति प्रथमोऽध्यायः ॥

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

८-२० देवलः १७ वामदेवः २१-३४
७, ९, १४, १७, २७—३० विष्णुः
सविता १२ बृहस्पतिः १३ अग्नी-
[क] अग्निः [र] १६ विश्वे देवाः
२३ त्वष्टा २४ ईश्वरः

३ अनुष्टुप् [क], निचृद् गायत्री [र] १४ ब्राह्मीबृहती [क], अतिजगती [र] १५ निचृदार्ची पङ्क्तिः [क], विराट् त्रिष्टुप् [र] १६ स्वराट् त्रिष्टुप् १८ भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ० भुरिग्ब्राह्मीबृहती २१ विराट् त्रिष्टुप् २२, २४ निचृद्बृहती २३ निचृदार्ची , आर्ची पङ्क्तिः [क], जगती [र] २५ उष्णिक् २६ निचृत्पङ्क्तिः [क] गायत्री [र] २७ भुरिगुष्णिक् २८, ३४ स्वराडार्षी अनुष्टुप् २९ बृहती ३१ ब्राह्मीबृहती [क], निचृद्बृहती [र] ३२ ।

स्वरः—पञ्चमः १, ७, ८, १०, १९, ३०, ३२ निषादः २, ९, १३, १७ धैवतः [उ], पञ्चमः [क], [र] ३ षड्जः ४, ३३ मध्यमः ५, ११, १२, २१, २३, ३१, धैवतः ६, १८, २०, २२, २४ गान्धारः [क], षड्जः [र] १४ मध्यमः [क], निषादः [र] १५ पञ्चमः [क], धैवतः [र] १६ पञ्चमः [उ], [क] निषादः [र] २५ ऋषभः २६, २८, ३४ पञ्चमः [क], षड्जः [र] २७ गान्धारः २९ ॥

॥ ओ३म् ॥ कृष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठो॒ऽग्नये॑ त्वा॒ जुष्टं॒ प्रोक्षा॑मि॒ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒ जुष्टां॒ प्रोक्षा॑मि ब॒र्हिर॑सि स्रु॒ग्भ्यस्त्वा॒ जुष्टं॒ प्रोक्षा॑मि ॥ १ ॥ अदि॑त्यै॒ व्युन्द॑नमसि॒ विष्णो॑स्तु॒पो॒ऽस्यूर्ण॑म्रदसं त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थान् दे॒वेभ्यो॒ भुव॑पतये॒ स्वाहा॒ भुव॑नपतये॒ स्वाहा॑ भूताना॒म्पत॑ये॒ स्वाहा॑ ॥ २ ॥ ग॒न्ध॒र्वस्त्वा॑ वि॒श्वाव॑सुः॒ परि॑ दधातु विश्व॒स्यारि॑ष्ट्यै॒ यज॑मानस्य परि॒धिर॑स्य॒ग्निरि॒ड ई॑डि॒तः [उ] । इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑णो॒ विश्व॒स्यारि॑ष्ट्यै॒ यज॑मानस्य परि॒धिर॑स्य॒ग्निरि॒ड ई॑डि॒तः [क] । मि॒त्रावरु॑णौ त्वोत्तर॒तः परि॑धत्ता॒न्ध्रुवे॑ण॒ धर्म॑णा॒ विश्व॒स्यारि॑ष्ट्यै॒ यज॑मानस्य परि॒धिर॑स्य॒ग्निरि॒ड ई॑डि॒तः [र] ॥ ३ ॥ वी॒तिहो॑त्रन्त्वा कवे द्यु॒मन्त॒ꣳ समि॑धीमहि । अग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒रे ॥ ४ ॥ स॒मिद॑सि॒ सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त् पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिश॑स्त्यै । स॒वि॒तुर्बा॒हू स्थ॒ऽऊर्ण॑म्रदसन्त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थन्दे॒वेभ्य॒ आ त्वा॒ वस॑वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्याः स॑दन्तु ॥ ५ ॥ घृ॒ताच्य॑सि जु॒हूर्ना॒म्ना सेदम्प्रि॒येण॒ धाम्ना॑ प्रि॒यꣳ सद॒ आसी॑द घृ॒ताच्य॑स्युप॒भृन्ना॒म्ना सेदम्प्रि॒येण॒ धाम्ना॑ प्रि॒यꣳ सद॒ आसी॑द घृ॒ताच्य॑सि ध्रु॒वा नाम्ना॒ सेदं॑ प्रि॒येण॒ धाम्ना॑ प्रि॒यꣳ सद॒ आसी॑द [क] । प्रि॒येण॒ धाम्ना॑ प्रि॒यꣳ सद॒ आसी॑द ध्रु॒वा अ॑सदन्नृ॒तस्य॒ योना॒ ता वि॑ष्णो पाहि पा॒हि य॒ज्ञं पा॒हि य॒ज्ञप॑तिं पा॒हि मां य॑ज्ञ॒न्य᳖म् [र] ॥ ६ ॥ अग्ने॑ वाजजि॒द्वाज॑न्त्वा सरि॒ष्यन्तं॑ वाज॒जित॒ꣳ सम्मा॑र्ज्मि । नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्यः॑ सु॒यमे॑ मे भूयास्त॒म् ॥ ७ ॥ अस्क॑न्नम॒द्य दे॒वेभ्य॒ आज्य॒ꣳ संभ्रि॑यास॒मङ्घ्रि॑णा विष्णो॒ मा त्वाव॑ क्रमिषं॒ वसु॑मतीमग्ने ते छा॒यामुप॑स्थेषं॒ विष्णो॒ स्थान॑मसी॒त इन्द्रो॑ वी॒र्य᳕मकृणोदू॒र्ध्वो᳕ऽध्व॒रऽआस्था॑त् ॥ ८ ॥ अग्ने॒ वेर्हो॑त्रं॒ वेर्दू॒त्य᳕मव॑तान्त्वान्द्यावापृथि॒वी

अव त्वं द्यावापृथिवी स्विष्टकृद्देवेभ्य इन्द्र आज्येन हविषा भूत्स्वाहा संज्योतिषा ज्योतिः ॥ ९ ॥ मयीदमिन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम् । अस्माकꣳ सन्त्वाशिषः सत्या नः सन्त्वाशिष उपहूता पृथिवी मातोप मां पृथिवी माता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात्स्वाहा ॥ १० ॥ उपहूतो द्यौष्पितोप मां द्यौष्पिता ह्वयतामग्निराग्नीध्रात्स्वाहा । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । प्रतिगृह्णाम्यग्नेष्ट्वास्येन प्राश्नामि ॥ ११ ॥ एतन्ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्रह्मणे । तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिन्तेन मामव ॥ १२ ॥ मनो जूतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टं यज्ञꣳसमिमन्दधातु । विश्वे देवास इह मादयन्तामो३म्प्रतिष्ठ ॥ १३ ॥ एषा ते अग्ने समित्तया वर्धस्व चा च प्यायस्व । वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि [क] । अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाꣳसं वाजजितꣳ संमार्ज्मि [र] ॥ १४ ॥ अग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । अग्नीषोमौ तमपनुदतां योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि [क] । इन्द्राग्न्योरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । इन्द्राग्नी तमपनुदतां योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि [र] ॥ १५ ॥ वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा संजानाथां द्यावापृथिवी मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावताम् [क] । व्यन्तु वयोक्तꣳ रिहाणा मरुतां पृषतीर्गच्छ वशा पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह । चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि [र] ॥ १६ ॥ यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देवपणिभिर्गुह्यमानः । तन्त एतमनु जोषं भराम्येष मेत्वदपचेतयाता अग्नेः प्रियं पाथोऽपीतम् ॥ १७ ॥ सꣳस्रवभागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयाश्च देवाः । इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वꣳ स्वाहा वाट् ॥ १८ ॥ घृताची स्थो धुर्यौ पातꣳ सुम्ने स्थः सुम्ने मा धत्तम् । यज्ञ नमश्च त उप च यज्ञस्य शिवे सन्तिष्ठस्व स्विष्टे मे सन्तिष्ठस्व ॥ १९ ॥ अग्नेऽदब्धायोऽशीतम पाहि मा दिद्योः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्या अविषन्नः पितुं कृणु सुषदा योनौ स्वाहा वाडग्नये संवेशपतये स्वाहा सरस्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा ॥ २० ॥ वेदोऽसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदोऽभवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः । देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित मनसस्पत इमं देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥ २१ ॥ संबर्हिरङ्क्ताꣳ हविषा घृतेन समादित्यैर्वसुभिः सम्मरुद्भिः । समिन्द्रो विश्वदेवेभिरङ्क्तां दिव्यं नभो गच्छतु यत् स्वाहा ॥ २२ ॥ कस्त्वा विमुञ्चति स त्वा विमुञ्चति कस्मै त्वा विमुञ्चति तस्मै त्वा विमुञ्चति । पोषाय रक्षसां भागोऽसि ॥ २३ ॥

वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन । त्वष्टा सुदत्रो विदधातु
रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ २४ ॥ दिवि विष्णुर्व्यक्रꣳस्त जागतेन छन्दसा
ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मोऽन्तरिक्षे विष्णुर्व्यक्रꣳस्त त्रैष्टुभेन
छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः [क] । पृथिव्यां विष्णुर्व्यक्रꣳस्त
गायत्रेण छन्दसा ततो निर्भक्तो योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मोऽस्मादन्नादस्यै
प्रतिष्ठाया अगन्म स्वः संज्योतिषाभूम [र] ॥ २५ ॥ स्वयंभूरसि श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदा
असि वर्चो मे देहि । सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥ २६ ॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिस्त्वयाऽग्नेहं
गृहपतिना भूयासꣳ सुगृहपतिस्त्वं मयाऽग्ने गृहपतिना भूयाः [क] ।
अस्थूरि णौ गार्हपत्यानि सन्तु शतꣳ हिमाः सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते [र] ॥ २७ ॥
अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि । इदमहं य एवास्मि सोऽस्मि ॥ २८ ॥
अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पितृमते स्वाहा । अपहता असुरा रक्षाꣳसि
वेदिषदः ॥ २९ ॥ ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमाना असुराः सन्तः स्वधया चरन्ति । परापुरो
निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टाँल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात् ॥ ३० ॥ अत्र पितरो मादयध्वं
यथाभागमावृषायध्वम् । अमीमदन्त पितरो यथाभागमावृषायिषत ॥ ३१ ॥ नमो
वः पितरो रसाय नमो व पितरः शोषाय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः
स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे [क] नमो वः पितरः पितरो
नमो वो गृहान्नः पितरो दत्त सतो वः पितरो देष्मै तद्वः पितरो वासः [र] ॥ ३२ ॥
आधत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजम् । यथेह पुरुषोऽसत् ॥ ३३ ॥ ऊर्ज्जं वहन्तीरमृतं
घृतं पयः कीलालं परिस्रुतम् । स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् ॥ ३४ ॥

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १ सुश्रुतः २ भारद्वाजः ३, १३ प्रजापतिः ४, ५, ६,

१०, ४४, ४५, सार्पराज्ञी कद्रूः ६—८ गोतमः ११, ५१, ५२ विरूपः १२ दे
ववातभरतौ १४ वामदेवः १५, ३६, ३७ आऽवत्सारः १६—१९ याज्ञवल्क्य
२०, २१ वैश्वामित्रो मधुच्छन्दाः २२—२४ सुबन्धुः २५, २६ श्रुतबन्धुः २७
बन्धुः २८ मेधातिथिः २९ सप्तधृतिर्वारुणिः ३०—३३ मधुच्छन्दः ३४ विश्वामित्रः ३५ आसुरिः ३८—४१ शंयुः ४२ शंयुर्बार्हस्पत्यः ४३ आगस्त्यः ४६, ४७ और्णवाभः ४८—५० बन्धुः ५३—५९ वशिष्ठः ६०, ६१ नारायणः ६२, ६३ ।

देवता—अग्निः १—४, ६—८, ११, १२, १४—१९, २२—२७, ३६, ३८—४०, ४७ अग्निवायुसूर्याः ५ अग्निसूर्यौ ९ अग्निः [क], सूर्यः [र] १० इन्द्राग्नी १३ आपः २० विश्वेदेवाः २१ बृहस्पतिः २८, २९ ब्रह्मणस्पतिः ३० आदित्यः ३१—३३ इन्द्रः ३४, ५०—५२ सविता ३५ प्रजापतिः ३७ वास्तुरग्निः ४१ वास्तुपतिरग्निः ४२ वास्तुपतिः ४३ मरुतः ४४, ४५ इन्द्रमारुतौ ४६ यज्ञः ४८, ४९ मनः ५३—५५ सोमः ५६ रुद्रः ५७—६३ ।

छन्दः—गायत्री १—४, ६—८, १६, २३, २९, ४४, ५६ दैवीबृहती [क], निचृद्बृहती [र] ५ पङ्क्तिः ९ गायत्री [क], भुरिग्गायत्री [र] १० निचृद्गायत्री ११, १२, ३०, ३२, ३५, ३६, ५५ स्वराट् त्रिष्टुप् १३ स्वराडनुष्टुप् १४, ४५ भुरिक् त्रिष्टुप् १५ त्रिष्टुप् १७ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः १८ जगती १९ भुरिग् बृहती २०, २५, ३९ उष्णिक् २१, ६२ भुरिगासुरी गायत्री [क] गायत्री [र] २२ विराड्गायत्री २४, २७, २८, ३१, ३३, ५४ स्वराड्बृहती २६ पथ्या बृहती ३४ ब्राह्म्युष्णिक् ३७, अनुष्टुप् ३८, ४२, ४९ निचृदनुष्टुप् ४०, ५७ आर्षीपङ्क्तिः ४१ भुरिग्जगती ४३, ६३ भुरिक् पङ्क्तिः ४६ विराडनुष्टुप् ४७ ब्राह्म्यनुष्टुप् ४८ भुरिगनुष्टुप् ५० विराट् पङ्क्तिः ५१, ५२, ५८ अतिपादनिचृद्गायत्री ५३ स्वराड् गायत्री ५९ विराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ६० भुरिगास्तारपङ्क्तिः ६१ ।

स्वरः—षड्जः १—४, ६—८, १०—१२, १६, २२—२४, २७—३३, ३५, ३६, ४४, ५३—५६, ५९ मध्यमः ५, २०, २५, २६, ३४, ३९ पञ्चमः ९, १८, ४१, ४६, ५१, ५२, ५८, ६१, धैवतः १३, १५, १७, ६० गान्धारः १४, ३८, ४०, ४२, ४५, ४७—५०, ५७ निषादः १९, ४३, ६३ ऋषभः २१, ३७, ६२ ॥

॥ ओ३म् ॥ स॒मिधा॒ग्निन्दु॑वस्यत घृ॒तैर्बो॑धय॒तातिथि॑म्॒ । आस्मि॑न्ह॒व्या जु॑हो-

त ॥ १ ॥ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतन्तीव्रञ्जुहोतन । अग्नये जातवेदसे ॥ २ ॥
न्त्वा समिद्भिरङ्गिरो घृतेन वर्द्धयामसि । बृहच्छोचायविष्ठ्य ॥ ३ ॥ उप त्वा-
हविष्मतीर्घृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥ ४ ॥ [क] भूर्भुवः स्वः [र] द्यौ-
रिव भूम्ना पृथिवीव वरिम्णा । तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि पृष्ठेऽग्निमन्नाद-
मन्नाद्यायादधे ॥ ५ ॥ आयङ्गौः पृश्निरक्रमीदसदन् मातरम्पुरः । पितरञ्च प्रय-
न्त्स्वः ॥ ६ ॥ अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम्
॥ ७ ॥ त्रिꣳशद्धाम विराजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥ ८ ॥
अग्निज्ज्योतिज्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिज्ज्योतिः सूर्य्यः स्वाहा । अग्नि-
र्वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा सूर्यो वर्च्चो ज्योतिर्वर्च्चः स्वाहा । ज्योतिः सूर्य्यः सूर्यो
ज्योतिः स्वाहा ॥ ९ ॥ [क] सजूर्देवेन सवित्रा सजू रात्र्येन्द्रवत्या । जुषाणो अग्नि-
र्वेतु स्वाहा । [र] सजूर्देवेन सवित्रा सजूरुषसेन्द्रवत्या । जुषाणः सूर्यो वेतु स्वाहा
॥ १० ॥ उपप्रयन्तोऽध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥ ११ ॥
अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् । अपाꣳ रेताꣳ सि जिन्वति ॥ १२ ॥
उभा वामिन्द्राग्नीऽआहुवध्याऽउभा राधसः सह मादयध्यै । उभा दातारावि-
षाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥ १३ ॥ अयन्ते योनिर्ऋत्वियो यतो
जातोऽअरोचथाः । तञ्जानन्नग्नऽआरोहाथा नो वर्द्धया रयिम् ॥ १४ ॥ अयमिह
प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो भृगवो विरुरुचु-
र्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे विशे ॥ १५ ॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्रन्दुदुह्रेऽअह्रयः ।
पयः सहस्रसामृषिम् ॥ १६ ॥ तनूपाऽअग्नेऽसि तन्वम्मे पाह्यायुर्दाऽअग्नेस्यायु-
र्मे देहि वर्च्चोदा अग्नेऽसि वर्च्चो मे देहि । अग्ने यन्मे तन्वाऽऊनन्तन्मऽआपृण ॥ १७ ॥
इन्धानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमन्तꣳ समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतꣳ सहस्वन्तः
सहस्कृतम् । अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासोऽअदाभ्यम् । चित्रावसो स्वस्ति ते
पारमशीय ॥ १८ ॥ सन्त्वमग्ने सूर्यस्य वर्च्चसागथाः समृषीणाꣳ स्तुतेन । सम्प्रि-
येण धाम्ना समहमायुषा संवर्च्चसा सम्प्रजया सꣳ रायस्पोषेण ग्मिषीय ॥ १९ ॥
अन्धस्थान्धो वो भक्षीय महस्थ महो वो भक्षीयोर्ज्जस्थोर्ज्जं वो भक्षीय रायस्पो-
षस्थ रायस्पोषं वो भक्षीय ॥ २० ॥ रेवती रमध्वमस्मिन्न्योनावस्मिन् गोष्ठेस्मिँ-
ल्लोकेस्मिन् क्षये । इहैव स्त मापगात ॥ २१ ॥ [क] सꣳहितासि विश्वरूप्यूर्जा
मा विश गौपत्येन । [र] उप त्वाग्ने दिवे दिवे दोषावस्तर्द्धिया वयम् । नमो भरन्त
एमसि ॥ २२ ॥ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्द्धमानꣳ स्वे दमे

॥ २३ ॥ स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ २४
अग्ने त्वन्नोऽअन्तमऽउत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छ
नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिन्दाः ॥ २५ ॥ तन्त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीम
सखिभ्यः । स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्याणोऽअघायतः समस्मात् ॥ २६ ॥ इड
एह्यदितऽएहि काम्याऽएत । मयि वः कामधरणम्भूयात् ॥ २७ ॥ सोमानꣳ
स्वरणङ्कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजः ॥ २८ ॥ यो रेवान्योऽअ-
मीवहा वसुवित्पुष्टिवर्द्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥ २९ ॥ मा नः शꣳसोऽ-
अररुषो धूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्य । रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥ ३० ॥ महि त्रीणामवो-
ऽस्तु द्युक्षम्मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षं वरुणस्य ॥ ३१ ॥ नहि तेषाममा चन ना-
ध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशꣳसः ॥ ३२ ॥ ते हि पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे
मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥ ३३ ॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दा-
शुषे । उपोपेन्नु मघवन् भूयऽइन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥ ३४ ॥ तत्सवितुर्वरे-
ण्यम्भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ३५ ॥ परि ते दूडभो
रथोऽस्माँ२॥अश्नोतु विश्वतः । येन रक्षसि दाशुषः ॥ ३६ ॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः
प्रजाभिः स्याꣳ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः । नर्य प्रजाम्मे पाहि शꣳस्य पशू-
न्मे पाह्यथर्य पितुम्मे पाहि ॥ ३७ ॥ आगन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमम् ।
अग्ने सम्राडभि द्युम्नमभि सह आ यच्छस्व ॥ ३८ ॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः
प्रजाया वसुवित्तमः । अग्ने गृहपतेऽभि द्युम्नमभि सह आयच्छस्व ॥ ३९ ॥
अयमग्निः पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिवर्द्धनः । अग्ने पुरीष्याभिद्युम्नमभि सहऽआ य-
च्छस्व ॥ ४० ॥ गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्ज्जं बिभ्रत एमसि । ऊर्जं बिभ्रद्वः
सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मोदमानः ॥ ४१ ॥ येषामध्येति प्रवसन्येषु सौ-
मनसो बहुः । गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः ॥ ४२ ॥ उपहूताऽइह गाव-
ऽउपहूताऽअजावयः । अथोअन्नस्य कीलालऽउपहूतो गृहेषु नः । क्षेमाय वः शा-
न्त्यै प्रपद्ये शिवꣳशग्मꣳशंयोः शंयोः ॥ ४३ ॥ प्रघासिनो हवामहे मरुतश्च रि-
शादसः । करम्भेण सजोषसः ॥ ४४ ॥ यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये ।
यदेनश्चकृमा वयमिदन्तदव यजामहे स्वाहा ॥ ४५ ॥ मोषूणऽइन्द्रात्र पृत्सु देवैर-
स्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः । महश्चिद्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते
गीः ॥ ४६ ॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवः देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं
प्रेत सचाभुवः ॥ ४७ ॥ अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । अव देवै-

वकृतमेनोयासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि ॥ ४८ ॥ पूर्णा
विं परा पत सुपूर्णा पुनरापत । वस्नेव विक्रीणावहाऽइषमूर्जꣳ शतक्रतो ॥ ४९ ॥
हि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे । निहारं च हरासि मे निहारन्निहराणि
स्वाहा ॥ ५० ॥ अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रियाऽअधूषत । अस्तोषत स्वभानवो
विप्रा नविष्ठया मती यो जान्विन्द्र ते हरी ॥ ५१ ॥ सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दि-
षीमहि । प्र नूनं पूर्णबन्धुर स्तुतो यासि वशाँ२ ॥ अनु योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ५२ ॥
मनो न्वाह्वामहे नाराशꣳसेन स्तोमेन । पितृणां च मन्मभिः ॥ ५३ ॥ आ नऽएतु
मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ ५४ ॥ पुनर्नः पितरो
मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातꣳ सचेमहि ॥ ५५ ॥ वयꣳ सोम व्रते तव
मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ॥ ५६ ॥ एष ते रुद्र भागः सह स्वस्रा-
म्बिकया तं जुषस्व स्वाहा । एष ते रुद्र भाग आखुस्ते पशुः ॥ ५७ ॥ अव रुद्र-
मदीमह्यव देवन्त्र्यम्बकम् । यथा नो वस्यसस्करद्यथा नः श्रेयसस्करद्यथा नो
व्यवसाययात् ॥ ५८ ॥ भेषजमसि भेषजङ्गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजम् । सुखम्मे-
षाय मेष्यै ॥ ५९ ॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिव बन्धना-
न्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनं । उर्वारुकमिव ब-
न्धनादितो मुक्षीय मामुतः ॥ ६० ॥ एतत्ते रुद्रावसं तेन परो मूजवतोतीहि ।
अव ततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासा अहिꣳ सन्नः शिवोऽतीहि ॥ ६१ ॥
त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् । यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो अस्तु त्र्यायुषम्
॥ ६२ ॥ शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । नि-
वर्त्तयाम्यायुषेऽन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्य्याय ॥ ६३ ॥

॥ इति तृतीयोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—७ आत्रेयः ८ आङ्गिरसः ९—१५ वत्सः १६—३६
गोतमः ३७ ।

देवता—अबोषध्यौ १ आपः २, १२, १३ मेघः ३ परमात्मा ४, ५ य ६, १०, २४, २६, ३७ अग्न्यब्बृहस्पतयः ७ ईश्वरः ८ विद्वान् ९, २७ अग्नि ११, १४—१७, २८, २९, ३२ वाग्विद्युत् १८—२३ सविता २५ वरुणः ३० ३१ सूर्य्यविद्वांसौ ३३ यजमानः ३४ सूर्य्यः ३५, ३६ ।

छन्दः—विराड् ब्राह्मी जगती १ स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २ भुरिक् त्रिष्टुप् ३ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः ४ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५, ६, २९, ३२ पङ्क्तिः [क] आर्ची बृहती [र] ७ आर्ष्यनुष्टुप् ८ आर्षी पङ्क्तिः ९ निचृदार्षी जगती [क] साम्नी त्रिष्टुप् [र] १० स्वराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् [क] आर्ष्युष्णिक् [र] ११ ब्राह्म्यनुष्टुप् १२ भुरिगार्षी पङ्क्तिः १३, १६ स्वराडार्ष्युष्णिक् १४ भुरिग्ब्राह्मी बृहती १५ आर्चीत्रिष्टुप् १७ स्वराडार्षीबृहती १८ भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः १९ साम्नी जगती [क] भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] २० विराडार्षी बृहती २१ ब्राह्मी पङ्क्तिः २२ आस्तारपङ्क्तिः २३ ब्राह्मी जगती [क] याजुषी पङ्क्तिः [र] २४ विराड् ब्राह्मी जगती [क] निचृदार्षी गायत्री [र] २५ भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः २६, २७ साम्नीबृहती [क] साम्न्युष्णिक् [र] २८ स्वराड्याजुषी त्रिष्टुप् [क], विराडार्षी त्रिष्टुप् [र] ३० स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ३१ भुरिगार्षी पङ्क्तिः [क], याजुषी जगती [र] ३३ भुरिगार्षी गायत्री [क], भुरिगार्ची बृहती [र], विराडार्च्यनुष्टुप् [उ] ३४ निचृदार्षी जगती ३५ विराड् ब्राह्मी बृहती ३६ निचृदार्ची त्रिष्टुप् ३७ ।

स्वरः—निषादः १, ३५ धैवतः २, ३, १७, ३०, ३१, ३७ पञ्चमः ४, ९, १३, १६, १९, २२, २३, २६, २७, गान्धारः ५, ६, ८, १२, २९, ३२, पञ्चमः [क] मध्यमः [र] ७ निषादः [क] धैवतः [र] १० गान्धारः [क] ऋषभः [र] ११ ऋषभः १४ मध्यमः १५, १८, २१, ३६, निषादः [क] ऋषभः [र] २० निषादः [क] पञ्चमः [र] २४ निषादः [क] षड्जः [र] २५ मध्यमः [क] ऋषभः [र] २८ पञ्चमः [क] निषादः [र] ३३ षड्जः [क] मध्यमः [र], गान्धारः [उ] ३४ ॥

॥ ओ३म् ॥ एद॑मगन्म दे॒व॒यज॑नम्पृथि॒व्या यत्र॑ दे॒वासो॒ अजु॑षन्त॒ विश्वे॑ । ऋ॒क्सा॒माभ्या॑ꣳ स॒न्तर॑न्तो॒ यजु॑र्भी रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॒षा म॑देम । इ॒मा आप॒ः शमु॑ मे सन्तु दे॒वी । ओष॑धे॒ त्राय॑स्व॒ स्वधि॑ते॒ मैन॑ꣳ हिꣳसीः ॥ १ ॥ आपो॑ अ॒स्मान्मा॒तर॑ः शुन्धयन्तु घृ॒तेन॑ नो घृत॒प्व॒ः पुनन्तु । विश्व॒ꣳ हि रि॒प्रम्प्र॒वह॑न्ति दे॒वीः । उदि॒दा॑भ्य॒ः शुचि॒रापू॒त ए॑मि । दी॒क्षा॒त॒पसो॑स्त॒नूर॑सि॒ तान्त्वा॑ शि॒वाꣳ श॒ग्माम्परि॑ दधे भ॒द्रं वर्णं॒ पुष्य॑न् ॥ २ ॥ म॒हीना॒म्पयो॑ऽसि वर्च्चो॒दा अ॑सि॒ वर्च्चो॑ मे देहि ।

त्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दा असि चक्षुर्मे देहि ॥ ३ ॥ चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा
पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः। तस्य ते पवित्रपते
पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम् ॥ ४ ॥ आ वो देवास ईमहे वामम्प्रयत्यध्वरे। आ
वो देवास आशिषो यज्ञियासो हवामहे ॥ ५ ॥ स्वाहा यज्ञम्मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात्।
स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा वातादारभे स्वाहा ॥ ६ ॥ [क] आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा
मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा ।
[र] आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उरो अन्तरिक्ष बृहस्पतये हविषा
विधेम स्वाहा ॥ ७ ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्यति
द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ८ ॥ ऋक्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे
ते मा पातमास्य यज्ञस्योदृचः । शर्म्मासि शर्म्म मे यच्छ नमस्तेऽस्तु मा मा हिꣳसीः
॥ ९ ॥ [क] ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्ज्जं मयि धेहि। सोमस्य नीविरसि विष्णोः
शर्म्मासि शर्म्म यजमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि । [र] उच्छ्रयस्व
वनस्पत ऊर्ध्वो मा पाह्यꣳहस आस्य यज्ञस्योदृचः ॥ १० ॥ [क] व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो
वनस्पतिर्य्यज्ञियः । दैवीन्धियम्मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्च्चोधां यज्ञवाहसꣳ
सुतीर्था नो असद्वशे [र] ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्तेनोऽवन्तु
ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ श्वात्राः पीता भवत यूयमापो अस्माकमन्तरुदरे
सुशेवाः । ता अस्मभ्यमयक्ष्मा अनमीवा अनागसः स्वदन्तु देवीरमृता ऋतावृधः
॥ १२ ॥ इयं ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्रजाम् । अꣳहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवी
माविशत पृथिव्या सम्भव ॥ १३ ॥ अग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहि। रक्षाणो
अप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि ॥ १४ ॥ पुनर्मनः पुनरायुर्म आगन् पुनः प्राणः
पुनरात्मा म आगन् पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रम्म आगन् । वैश्वानरोऽदब्धस्तनूपा अग्निर्नः
पातु दुरितादवद्यात् ॥ १५ ॥ त्वमग्ने व्रतपा असि देव आमर्त्येष्वा ।
त्वं यज्ञेष्वीड्यो रास्वेयत्सोमाभूयो भर देवो नः सविता वसोर्दाता वस्वदात् ॥ १६ ॥
एषा ते शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजङ्गच्छ । जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे
॥ १७ ॥ तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो यन्त्रमशीय स्वाहा । शुक्रमसि
चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥ १८ ॥ चिदसि मनासि धीरसि दक्षिणासि
क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी । सा नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा
पदि बध्नीतां पूषाऽध्वनस्पात्विन्द्रायाध्यक्षाय ॥ १९ ॥ [क] अनु त्वा माता
मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः । [र] सा देवि देवमच्छेही

न्द्राय सोमꣳ रुद्रस्त्वा वर्त्तयतु स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि ॥ २० ॥ वस्व्यस्यदि
तिरस्यादित्यासि रुद्रासि चन्द्रासि । बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने रम्णातु रुद्रो वसुभिराचके
॥ २१ ॥ अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिघर्म्मि देवयजने पृथिव्या इडायास्पदमसि घृतवत्
स्वाहा । अस्मे रमस्वास्मे ते बन्धुस्त्वे रायो मे रायो मा वयꣳ रायस्पोषेण वि
यौष्म तोतो रायः ॥ २२ ॥ समख्ये देव्या धिया सन्दक्षिणयोरुचक्षसा । मा
म आयुः प्र मोषीर्मो अहन्तव वीरं विदेय तव देवि संदृशि ॥ २३ ॥ [क] एष ते
गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष
ते जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोनामाना२ँ साम्राज्यङ्गच्छेति मे सोमाय
ब्रूतात् । [र] आस्माकोऽसि शुक्रस्ते ग्रह्यो विचितस्त्वा वि चिन्वन्तु ॥ २४ ॥ [क]
अभि त्यं देवꣳ सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवꣳ रत्न धामभि प्रियं
मतिं कविम् । ऊर्द्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत । [र]
सुक्रतुः कृपा स्वः प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वाऽनुप्राणन्तु प्रजास्त्वमनुप्राणिहि ॥ २५ ॥
शुक्रं त्वा शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रञ्चन्द्रेणामृतममृतेन । सग्मे ते गोरस्मे ते चन्द्राणि
तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णः परमेण पशुना क्रीयसे सहस्रपोषं पुषेयम् ॥ २६ ॥
मित्रो न एहि सुमित्रध इन्द्रस्योरुमाविश दक्षिणमुशन्नुशन्त२ँ स्योनः स्योनम् ।
स्वान भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वम्मा
वो दभन् ॥ २७ ॥ [क] परिमाग्ने दुश्चरिताद्बाधस्वा मा सुचरिते भज । [र] उदायुषा
स्वायुषोदस्थाममृताँ२ ॥ अनु ॥ २८ ॥ प्रति पन्थामपद्महि स्वस्तिगामनेहसम् ।
येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥ २९ ॥ [क] अदित्यास्त्वगस्यदित्यै
सद आसीद । [र] अस्तभ्नाद्द्यां वृषभोऽअन्तरिक्षममिमीत वरिमाणम्पृथिव्याः ।
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ ३० ॥ वनेषु व्यन्तरिक्षं
ततान वाजमर्वत्सु पय उस्रियासु । हृत्सु क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निन्दिवि
सूर्य्यमदधात् सोममद्रौ ॥ ३१ ॥ सूर्य्यस्य चक्षुरारोहाग्नेरक्ष्णः कनीनकम् । यत्रैतशेभिरीयसे
भ्राजमानो विपश्चिता ॥ ३२ ॥ [क] उस्रावेतं धूर्षाहौ युज्येथामनश्रू
अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ । [र] स्वस्ति यजमानस्य गृहान् गच्छतम् ॥ ३३ ॥ [क]
भद्रो मेऽसि प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभिधामानि । [र] मा त्वा परिपरिणो विदन्
मा त्वा परिपन्थिनो विदन् मा त्वा वृका अघायवो विदन् । [उ] श्येनो भूत्वा
परापत यजमानस्य गृहान् गच्छतन्नौ स२ँस्कृतम् ॥ ३४ ॥ नमो मित्रस्य वरुणस्य
चक्षसे महो देवाय तदृतꣳ सपर्यत । दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय

सूर्य्याय शꣳसत ॥ ३५ ॥ वरु॑णस्यो॒त्तम्भ॑नमसि॒ वरु॑णस्य स्कम्भ॒सर्ज॑नीस्थो॒ वरु॑णस्य ऋ॒तसद॑न्यसि॒ वरु॑णस्य ऋ॒तसद॑नमसि॒ वरु॑णस्य ऋ॒तसद॑न॒मासी॑द ॥ ३६ ॥ या ते॒ धामा॑नि ह॒विषा॒ यज॑न्ति॒ ता ते॒ विश्वा॑ परि॒भूर॑स्तु य॒ज्ञम् । ग॒य॒स्फान॑: प्र॒तर॑णः सु॒वीरोऽवी॑रहा॒ प्रच॑रा सोम॒ दुर्य्या॑न् ॥ ३७ ॥

॥ इति चतुर्थोऽध्यायः ॥

॥ अथ पञ्चमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—१४ मेधातिथिः १५ वसिष्ठः १६, १७ औतथ्योदीर्घतमा १८—२९ मधुच्छन्दाः ३०—३५ आगस्त्यः ३६—४३ ।

देवता—विष्णुः १, १५–२१, ३८, ४१ विष्णुर्यज्ञः २ यज्ञः ३, १३, २२, २३, २५–२८, ४३ अग्निः ४, ६, ८, ९, ३१–३७, ४०, ४२ विद्युत् ५ सोमः ७ वाक् १०–१२ सविता १४ सूर्य्यविद्वांसौ २४ ईश्वरसभाध्यक्षौ २९, ३० सोमसवितारौ ३९ ।

छन्दः–स्वराड् ब्राह्मीबृहती १ आर्षीगायत्री [क], आर्चीत्रिष्टुप् [ख] २ आर्षी पङ्क्तिः ३ आर्षीत्रिष्टुप् ४ आर्ष्युष्णिक् [क] भुरिगार्षी पङ्क्तिः [ख] ५ विराड् ब्राह्मी पङ्क्तिः ६ आर्षी बृहती [क] आर्षी जगती [ख] ७ विराडार्षी बृहती [क] निचृदार्षी बृहती [ख] ८ भुरिगार्षी गायत्री [क] भुरिग्ब्राह्मी बृहती [ख] निचृद्ब्राह्मी [ग] जगती याजुष्यनुष्टुप् [घ] ९ ब्राह्म्युष्णिक् १० निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ११ भुरिग् ब्राह्मी पङ्क्तिः १२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १३, २४ स्वराडार्षी जगती १४ भुरिगार्षी गायत्री १५ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १६, १८ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् १७ निचृदार्षी जगती १९ विराडार्षी त्रिष्टुप् २० भुरिगार्षी पङ्क्तिः २१ साम्नी पङ्क्तिः [क] भुरिगार्षी बृहती [ख] २२ आयुपी बृहती [क] स्वराड्ब्राह्म्यनुष्टुप् [ख] स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् [ग]

२३ ब्राह्मी बृहती [क] आर्षीपङ्क्तिः [र] २५ निचृदार्ची पङ्क्तिः [क] निचृदार्षीत्रिष्टुप् [र] २६ ब्राह्मी जगती २७ आर्षीजगती २८ अनुष्टुप् २९ आर्च्युष्णिक् ३० विराडार्ष्यनुष्टुप् ३१ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ ब्राह्मी पङ्क्तिः ३३ स्वराड् ब्राह्मी बृहती ३४ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः ३५ निचृदार्ची त्रिष्टुप् ३६ आर्षी त्रिष्टुप् ३७ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३८ साम्नी बृहती [क] आर्षी पङ्क्तिः [र] ३९ निचृद्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४१ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४२ ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४३ ।

स्वरः-मध्यमः १, ८, ३४, ३९ षड्जः [क] धैवतः [र] २ पञ्चमः ३, ६, १२, २१, ३३, ३५, धैवतः ४, ११, १६-१८, २०, ३२, ३६, ३७, ४२, ४३, ऋषभः [क], पञ्चमः [र] ५ मध्यमः [क] निषादः [र] ७ षड्जः [१] मध्यमः [२] गान्धारः [३] निषादः [४] ९ ऋषभः १०, ३० गान्धारः १३, २४, २९, ३१, ३८, ४०, ४१, निषादः १४, १९, २७, २८, षड्जः १५ पञ्चमः [क], मध्यमः [र] २२ मध्यमः [उ], गान्धारः [ख], ऋषभः [र] २३ मध्यमः [क] पञ्चमः [र] २५ पञ्चमः [क] धैवतः [र] २६ ॥

॥ ओ३म् ॥ अ॒ग्नेस्त॒नूर॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वाऽति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृ॒ते॒ विष्ण॑वे त्वा॒ऽग्नये॑ त्वा रायस्पोष॒दे विष्ण॑वे त्वा ॥ १ ॥ [क] अ॒ग्नेर्ज॒नित्र॑मसि॒ वृष॑णौ स्थ उ॒र्वश्य॑स्या॒युर॑सि पु॒रूर॑वाऽअसि [र] गा॒य॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि॒ त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि॒ जाग॑तेन त्वा॒ छन्द॑सा मन्थामि ॥ २ ॥ भव॑तन्नः॒ सम॑नसौ॒ सचे॑तसावरे॒पसौ॑ मा य॒ज्ञꣳ हिꣳसिष्टं॒ मा य॒ज्ञप॑तिं जातवेदसौ शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑ ॥ ३ ॥ अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति॒ प्रवि॑ष्ट॒ऽऋषी॑णाम्पु॒त्रो अ॑भिशस्ति॒पावा॑ । स नः॑ स्यो॒नः सु॒यजा॑ यजे॒ह दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यꣳसद॒मप्र॑युच्छ॒न् स्वाहा॑ ॥ ४ ॥ [क] आप॑तये त्वा॒ परि॑पतये गृह्णामि॒ तनू॒नप्त्रे॑ शाक्व॒राय॒ शक्व॑न॒ऽओजि॑ष्ठाय [र] अना॑धृष्टमस्यनाधृ॒ष्यं दे॒वाना॒मोजो॒ऽन॑भिशस्त्यभिशस्ति॒पाऽअ॑नभिशस्ते॒न्यम॒ञ्जसा॑ स॒त्यमुप॑गेषꣳस्वि॒ते मा॑ धाः ॥ ५ ॥ अग्ने॑ व्रतपास्त्वे व्र॑तपा॒ या तव॑ त॒नूरि॒यꣳ सा मयि॒ यो मम॑ त॒नूरे॒षा सा त्वयि॑ । स॒ह नौ॑ व्रतपते व्र॒तान्यनु॑ मे दी॒क्षान्दी॒क्षाप॑ति॒र्मन्य॑ता॒मनु॒ तप॒स्तप॑स्पतिः ॥ ६ ॥ [क] अ॒ꣳशुर॑ꣳशुष्टे देव सो॒माप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यैकधन॒विदे॑ । आतुभ्य॒मिन्द्रः॒ प्याय॑ता॒मात्वमिन्द्रा॑य प्यायस्व । [र] आप्याय॒यास्मान्त्सखी॑न्त्स॒न्न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सु॒त्याम॑शीय । एष्टा॒ रायः॒ प्रेषे भगा॑यऽऋ॒तमृ॑तवा॒दिभ्यो॒ नमो॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑म् ॥ ७ ॥ [क] या ते॑ऽअग्नेऽयः श॒या त॒नूर्वर्षि॑ष्ठा गह्वरे॒ष्ठा । उ॒ग्रं वचो॒ऽअपा॑वधीत्त्वे॒षं वचो॒ऽअपा॑वधी॒त् स्वाहा॑ । [र] या ते॑ऽअग्ने रजःश॒या त॒नूर्वर्षि॑ष्ठा गह्वरे॒ष्ठा । उ॒ग्रं वचो॒ऽ-

आवधीत्त्वेषं वचोऽअपावधीत् स्वाहा । या तेऽअग्ने हरिशया तनूर्वर्षिष्ठा गरेष्ठा । उग्रं वचो अपावधीत्त्वेषं वचोअपावधीत् स्वाहा ॥ ८ ॥ [1] तप्तायनीऽसि वित्तायनी मे स्यवतान्मा नाथितादवतान्मा व्यथितात् । [2] विदेदग्निर्नभोनामाग्नेऽअङ्गिर आयुना नाम्नोहि योऽस्यां पृथिव्यामसि यत्तेनाधृष्टन्नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभोनामाग्ने अङ्गिर आयुना [3] नाम्नेहिं योद्वितीयस्याम्पृथिव्यामसि यत्तेऽनाधृष्टन्नाम यज्ञियन्तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभोनामाग्नेऽअङ्गिर आयुना नाम्नेहि यस्तृतीयस्याम्पृथिव्यामसि यत्तेनाधृष्टन्नाम यज्ञियन्तेन त्वा दधे। [4] अनु त्वा देववीतये ॥ ९ ॥ सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः कल्पस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः । शुन्धस्व सिꣳह्यसि सपत्नसाही देवेभ्यः शुम्भस्व ॥ १० ॥ इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पात्विदमहन्तप्तं वार्बहिर्धा यज्ञान्निःसृजामि ॥ ११ ॥ सिꣳह्यसि स्वाहा सिꣳह्यस्यादित्यवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः स्वाहा सिꣳह्यसि सुप्रजावनीरायस्पोषवनिः स्वाहा सिꣳह्यस्यावह देवान्यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा ॥ १२ ॥ ध्रुवोऽसि पृथिवीन्दृꣳह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षन्दृꣳहाच्युतक्षिदसि दिवन्दृꣳहाग्नेः पुरीषमसि ॥ १३ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । विहोत्रादधे वयुना विदेकऽइन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहा ॥ १४ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् । समूढमस्य पाꣳसुरे स्वाहा ॥ १५ ॥ इरावती धेनुमती हि भूतꣳसूयवसिनी मनवे दशस्या । व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥ १६ ॥ देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतम्प्राची प्रेतमध्वरङ्कल्पयन्तीऽऊर्ध्वं यज्ञन्नयतम्मा जिह्वरतम् । स्वं गोष्ठमवदतन्देवी दुर्य्येऽआयुर्मा निर्वादिष्टम्प्रजाम्मा निर्वादिष्टमत्र रमेथां वर्ष्मन् पृथिव्याः ॥ १७ ॥ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि । यो अस्कभायदुत्तरꣳ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ॥ १८ ॥ दिवो वा विष्ण उत वा पृथिव्या महो वा विष्ण उरोरन्तरिक्षात् । उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥ १९ ॥ प्र तद्विष्णुस्तवते वीर्य्येण मृगो न भीम कुचरो गिरिष्ठाः । यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥ २० ॥ विष्णोरराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोऽसि । वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥ २१ ॥ [5] देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ता-

भ्याम् । [र] आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवा अपिकृन्तामि । बृहन्नसि बृहद्र
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद ॥ २२ ॥ [उ] रक्षोहणं बलगहनं [ख] वैष्णवीमिदमहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मे निष्ट्यो यममात्यो निचखानेदमहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मे समानो यमसमानो निचखानेदमहन्तं बलगमुत्किरामि [र] यम्मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखानेदमहन्तं बलगमुत्किरामि यम्मे सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्याङ्किरामि ॥२३॥ स्वराडसि सपत्नहा सत्रराडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्यमित्रहा ॥२४॥ [क] रक्षोहणो वो बलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽव नयामि वैष्णवान्रक्षोहणो वो बलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान्रक्षोहणौ वां [र] बलगहनौ उपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वां बलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी वैष्णवमसि वैष्णवा स्थ ॥ २५ ॥ [क] देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसाङ्ग्रीवा अपिकृन्तामि [र] यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥ २६ ॥ उद्दिवꣳस्तभानान्तरिक्षं पृण दृꣳहस्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि । ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजान्दृꣳह ॥२७॥ ध्रुवासि ध्रुवोऽयं यजमानोऽस्मिन्नायतने प्रजया पशुभिर्भूयात् । घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया ॥ २८ ॥ परि त्वा गिर्वणो गिरऽइमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥ २९ ॥ इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवोऽसि ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥ ३० ॥ विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः । श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदाः ॥ ३१ ॥ उशिगसि कविरङ्घारिरसि बम्भारिरवस्यूरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः । सम्राडसि कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानो नभोऽसि प्रतक्वा मृष्टोऽसि हव्यसूदन ऋतधामासि स्वर्ज्योतिः ॥ ३२ ॥ समुद्रोऽसि विश्वव्यचा अजोऽस्येकपादहिरसि बुध्न्यो वागस्यैन्द्रमसि सदोस्यृतस्य द्वारौ मा मा सं ताप्तमध्वनामध्वपते प्र मा तिर स्वस्ति मेऽस्मिन् पथि देवयाने भूयात् ॥ ३३ ॥ मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमग्नयः सगराः सगरास्थ सगरेण नाम्ना रौद्रेणानीकेन पातमाग्नयः पिपृत माग्नयो गोपायत मा नमो वोऽस्तु मा मा हिꣳसिष्ट ॥ ३४ ॥ ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषान्देवानाꣳ समित् त्वꣳ सोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि वरूथꣳस्वाहा । जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेतु स्वाहा ॥ ३५ ॥ अग्ने नय सुपथा

ये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमऽउक्तिं विधेम ॥ ३६ ॥ अयन्नो अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुरऽएतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाञ्जयतु वाजसातावयꣳ शत्रूँ ञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥३७॥ उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि । घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिन्तिर स्वाहा ॥ ३८ ॥ देवसवितरेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा दभन् । एतत्त्वं देव सोम देवो देवाँ२ ॥ उपागा इदमहम्मनुष्यान्त्सह रायपोषेण स्वाहा निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये ॥ ३९ ॥ अग्ने व्रतपास्ते व्रतपा या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यो मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि । यथायथन्नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षान्दीक्षापतिरमꣳस्तानु तपस्तपस्पतिः ॥ ४० ॥ उरु विष्णो विक्रमस्वोरुक्षयाय नस्कृधि । घृतङ्घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिन्तिर स्वाहा ॥ ४१ ॥ अत्यन्याँ २॥ अगान्नान्याँ २॥ उपागामर्वाक्त्वा परेभ्योऽविदम्परोऽवरेभ्यः । तं त्वा जुषामहे देव वनस्पते देवयज्यायै देवास्त्वा देवयज्यायै जुषन्तां विष्णवे त्वा । ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीः ॥ ४२॥ द्याम्मा लेखीरन्तरिक्षम्माहिꣳसीः पृथिव्या संभव । अयꣳ हि त्वा स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगाय । अतस्त्वन्देव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रवल्शा वियꣳ रुहेम ॥४३॥

॥ इति पञ्चमोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आगस्त्यः १ शाकल्यः २ दीर्घतमा ३, ६, ८, ९, १७—२३ मेधातिथिः ४, ५, ७, १०—१६, २४—२८ मधुच्छन्दाः २९—३५ गौतमः ३७ ।

देवता—सविता १, २, ३० विष्णुः ३, ४, ५, विद्वांसः ६, १२, १४, १५ त्वष्टा ७, २० बृहस्पतिः ८ सविता, अश्विनौ, पूषा ९ आपः १०, १३,

१७, २७, वातः ११ द्यावापृथिव्यौ १६, ३५ अग्निः १८, २६ विश्वेदेवा १९ सेनापतिः २१ वरुणः २२ अब्, यज्ञ, सूर्याः २३ सोमः २५, ३३ प्रजा २८ प्रजासभ्यराजानः ३१ सभापतीराजा ३२ यज्ञः ३४ इन्द्रः ३७ ।

छन्दः—पङ्क्तिः [उ] आसुरी [क] भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] १ निचृद्गायत्री [क] स्वराट् पङ्क्तिः [र] २ आर्च्युष्णिक् [उ] साम्न्युष्णिक् [क] निचृत्प्राजापत्या बृहती [र] ३ निचृदार्षी गायत्री ४, ५ आर्ष्युष्णिक् [क] भुरिक् साम्नी बृहती [र] ६ आर्षी बृहती ७ प्रजापत्यानुष्टुप् [क] निचृत् प्रजापत्या बृहती [र] ८ प्रजापत्या बृहती [क] पङ्क्तिः [र] ९ प्रजापत्या बृहती [क] निचृदार्षी बृहती [र] १० भुरिगार्ष्युष्णिक् ११ भुरिक् प्रजापत्यानुष्टुप् १२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् १३, २३ भुरिगार्षी जगती १४ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५, २७, २८, ब्राह्म्युष्णिक् १६ निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १७ प्रजापत्यानुष्टुप् [क] पङ्क्तिः [र] १८ ब्राह्म्यनुष्टुप् १९, २० याजुष्युष्णिक् २१ ब्राह्मीस्वराडुष्णिक् [क] विराड् गायत्री [र] २२ आर्षीत्रिष्टुप् [क] त्रिपाद्गायत्री २४ आर्षीविराडनुष्टुप् २५ गायत्री [क] आर्षी त्रिष्टुप् [र] २६ भुरिगार्षी गायत्री [र] २९ स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३० उष्णिक् ३१ पञ्चपाज्ज्योतिष्मती जगती ३२ भुरिगार्षी बृहती ३३ स्वराडार्षी पथ्याबृहती ३४ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ३५, ३७ ।

स्वरः—धैवतः [उ] ऋषभः [क], [र] १ षड्जः [क] धैवतः [र] २ ऋषभः [उ], [क], मध्यमः [र] ३ षड्जः ४, ५, २९ ऋषभः [क] मध्यमः [र] ६ मध्यमः ७, १०, ३३, ३४ ऋषभः [क] मध्यमः [र] ८ मध्यमः [क] धैवतः [र] ९ ऋषभः ११, १६, २१, ३१ गान्धारः १२, १३, १७, १९, २३, २५, २८, ३५, ३७ निषादः १४, ३२ पञ्चमः १५, ३० गान्धारः [क] पञ्चमः [र] १८ धैवतः २०, २७ ऋषभः [क] पञ्चमः [र] २२ धैवतः [क] षड्जः [र] २४ षड्जः [क] धैवतः [र] २६ ।

॥ ओ३म् ॥ [उ] दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒माद॑दे॒ नार्य॑सी॒दम॒हꣳ रक्ष॑सा ङ्ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि । [क] यवो॑ऽसि य॒वया॒स्मद् द्वेषो॑ य॒वयारा॑ती [र] दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वा॒ शुन्ध॑न्ताँल्लो॒काः पि॑तृ॒षद॑नाः पितृ॒षद॑नमसि ॥ १ ॥ [क] अ॒ग्रे॒णीर॑सि स्वा॒वे॒शऽउ॑न्नेतॄ॒णामे॒तस्य॑ वि॒त्तादधि॑ त्वा स्थास्यति [र] दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑नक्तु सुपिप्प॒ला॒भ्यस्त्वौष॑धीभ्यः । द्याम॑ग्रे॒णास्पृक्ष॒ आन्तरि॑क्ष॒म्मध्ये॑नाप्राः पृथि॒वीमुप॑रे॒णादृꣳहीः ॥ २ ॥ [उ] या ते॒ धामा॑न्युश्मसि॒ गम॑ध्यै॒ यत्र॒ गावो॒ भूरि॑शृङ्गा अ॒यासः॑ । [क] अत्राह॒ तदु॑रुगा॒यस्य॒ विष्णोः॑ प॒रमम्प॒दमव॑ भाति॒ भूरि॑ । [र] ब्र॒ह्म॒वनि॑ त्वा क्षत्र॒वनि॑ रायस्पोष॒वनि॒ पर्यू॑-

हामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रन्दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजान्दृꣳह ॥ ३ ॥ विष्णोः कर्म्माणि प-
श्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ४ ॥ तद्विष्णोः परमम्प-
दꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ ५ ॥ [क] परिवीरसि परि त्वा
दैवीर्विशोव्ययन्ताम्परीमं यजमानꣳ रायोमनुष्याणाम् । [र] दिवः सूनुरस्येषते पृ-
थिव्याँल्लोक आरण्यस्ते पशुः ॥ ६ ॥ उपावीरस्युपदेवान्दैवीर्विशः प्रागुरु-
शिजो वन्हितमान् । देव त्वष्टर्वसु रम हव्याते स्वदन्ताम् ॥ ७ ॥ [क] रेवती रम-
ध्वम्बृहस्पते धारया वसूनि । [र] ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन प्रति मुञ्चामि ध-
र्षा मानुषः ॥ ८ ॥ [क] देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता-
भ्याम् । [र] अग्नीषोमाभ्याञ्जुष्टन्नियुनज्मि । अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो नुत्वा माता
मन्यतामनु पितानुभ्राता सगर्भ्योऽनुसखा सयूथ्यः । अग्नीषोमाभ्यान्त्वा जुष्ट-
म्प्रोक्षामि ॥ ९ ॥ [क] अपाम्पेरुरस्यापो देवीः स्वदन्तु स्वात्तञ्चित्सद्देवहविः ।
[र] सन्ते प्राणो वातेन गच्छताꣳ समङ्गानि यजत्रैः संय्यज्ञपतिराशिषा ॥ १० ॥
घृतेनाक्तौ पशूंस्त्रायेथाꣳरेवति यजमाने प्रियन्धा आविश । उरोरन्तरिक्षात्सजूर्दे-
वेन वातेनास्य हविषस्त्मना यज समस्य तन्वा भव । वर्षो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञप-
तिंधाः स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ माहिर्भूर्मा पृदाकुर्नमस्तआतानान-
र्वाप्रेहि । घृतस्य कुल्या उप ऋतस्य पथ्या अनु ॥ १२ ॥ देवीरापः शुद्धा वोड्ढ्वꣳ सुप-
रिविष्टा देवेषु सुपरिविष्टा वयम्परिवेष्टारो भूयास्म ॥ १३ ॥ वाचं ते शुन्धामि प्राणन्ते
शुन्धामि चक्षुस्ते शुन्धामि श्रोत्रन्ते शुन्धामि नाभिन्ते शुन्धामि मेढ्रन्ते शुन्धामि पायुन्ते
शुन्धामि चरित्रांस्ते शुन्धामि ॥ १४ ॥ मनस्त आप्यायतां वाक्तऽआप्यायताम्प्राण-
स्तऽ आप्यायताञ्चक्षुस्तऽआप्यायताꣳश्रोत्रन्तऽआप्यायताम् । यत्ते क्रूरं यदा-
स्थितं तत्तऽआप्यायतान्निष्ट्यायतान्तत्ते शुध्यतु शमहोभ्यः । ओषधे त्रायस्व स्व-
धिते मैनꣳहिꣳसीः ॥ १५ ॥ रक्षसाम्भागोऽसि निरस्तꣳ रक्षऽइदमहꣳ रक्षो-
ऽभितिष्ठामीदमहꣳ रक्षोऽवबाधऽइदमहꣳ रक्षोऽधमन्तमो नयामि । घृतेन द्या-
वापृथिवी प्रोर्णुवाथां वायो वे स्तोकानामग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वाहा कृतेऽ-
ऊर्ध्वनभसम्मारुतङ्गच्छतम् ॥ १६ ॥ इदमापः प्रवहतावद्यञ्च मलञ्च यत् । य-
च्चाभिदुद्रोहानृतं यच्च शेपे अभीरुणम् । आपो मा तस्मादेनसः पवमानश्च मुञ्चतु
॥ १७ ॥ [क] सन्ते मनो मनसा सम्प्राणः प्राणेन गच्छताम् । [र] रेडस्यग्निष्ट्वा
श्रीणात्वापस्त्वा समरिणन्वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रꣳह्याऽऊष्मणो व्यथिष-
त्प्रयुतन्द्वेषः ॥ १८ ॥ घृतङ्घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरि-

क्षस्य हविरसि स्वाहा। दिशः प्रदिशऽआदिशो विदिशः उद्दिशो दिग्भ्यः स्वाह
॥ १९ ॥ ऐन्द्रः प्राणोऽअङ्गेऽअङ्गे निदीध्यदैन्द्रऽउदानोऽअङ्गेऽअङ्गे निधीतः। दे
त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपम्भवाति। देवत्रा यन्तमवसे सखायो-
ऽनु त्वा मातापितरो मदन्तु ॥ २० ॥ समुद्रङ्गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षङ्गच्छ स्वाहा
देवꣳ सवितारङ्गच्छ स्वाहा। मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा
छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
स्वाहा दिव्यन्नभो गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरङ्गच्छ स्वाहा मनो मे हार्दि यच्छ दि-
वन्ते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीम्भस्मना पृण स्वाहा ॥ २१ ॥ [क] मापो
मौषधीर्हिꣳसीर्धाम्नो धाम्नो राजंस्ततो वरुण नो मुञ्च। यदाहुरघ्न्याऽइति
वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च। [र] सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दु-
र्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान्द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मः ॥ २२ ॥ हविष्मतीरिमा
आपो हविष्माँ२॥ आविवासति। हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माँ२॥ अस्तु सूर्यः
॥ २३ ॥ [क] अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामीन्द्राग्न्योर्भागधेयी स्थ मित्रा-
वरुणयोर्भागधेयी स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयी स्थ [र]। अमूर्या उप सूर्ये या-
भिर्वा सूर्यः सह ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ २४ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा
सूर्याय त्वा। ऊर्ध्वमिममध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥ २५ ॥ [क] सोम राजन्वि-
श्वास्त्वम् प्रजा उपावरोह विश्वास्त्वाम्प्रजा उपावरोहन्तु। [र] शृणोत्वग्निः स-
मिधा हवम्मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः। श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञꣳ शृ-
णोतु देवः सविता हवम्मे स्वाहा ॥ २६ ॥ देवीरापो अपान्नपाद्यो वऊर्म्मिर्ह-
विष्यऽइन्द्रियावान् मदिन्तमः। तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यो येषाम्भाग-
स्थ स्वाहा ॥ २७ ॥ कार्षिरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्या उन्नयामि। समापो अद्भि-
रग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥ २८ ॥ यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यञ्जुनाः।
स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥ २९ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्या-
म्पूष्णो हस्ताभ्याम्। आददे रावासि गभीरमिममध्वरङ्कृधीन्द्राय सुषूतमम्। उत्त-
मेन पविनोर्ज्जस्वन्तम्मधुमन्तम्पयस्वन्तन्निग्राभ्या स्थ देवश्रुतस्तर्प्पयत मा ॥ ३० ॥
मनो मे तर्प्पयत वाचम्मे तर्प्पयत प्राणम्मे तर्प्पयत चक्षुर्मे तर्प्पयत श्रोत्रम्मे तर्प्प-
यतात्मानम्मे तर्प्पयत प्रजाम्मे तर्प्पयत पशून्मे तर्प्पयत गणान्मे तर्प्पयत गणा मे
मा वितृषन् ॥ ३१ ॥ इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवतऽइन्द्रायत्वादित्यवत इन्द्राय
त्वाभिमातिघ्ने। श्येनाय त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा रायस्पोषदे ॥ ३२ ॥ यत्ते सोम

दि॒विज्ज्योति॒र्यत्पृ॑थि॒व्यां यदु॒राव॒न्तरि॑क्षे । तेना॒स्मै यज॑माना॒योरुरा॒ये कृ॒द्ध्यधि॑ दा॒त्रे वो॑चः ॥ ३३ ॥ श्वा॒त्राः स्थ॑ वृ॒त्रतु॒रो राधो॑ गूर्त्ताऽअ॒मृत॑स्य॒ पत्नीः॑ । ता दे॑वीर्दे॑व॒त्रेमं य॒ज्ञन्न॑य॒तोप॑हूता॒ः सोम॑स्य पिबत ॥ ३४ ॥ माभे॒र्मा संवि॑क्था॒ऽऊर्ज्जं॑न्धत्स्व॒ धिष॑णे वी॒ड्वी स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्ज्जं॑न्दधाथाम् । पा॒प्मा ह॒तो न सोमः॑ ॥ ३५ ॥ प्रागपा॒गुद॑गध॒राक्स॒र्व्वत॑स्त्वा॒ दिश॒ऽआधा॑वन्तु । अम्ब॒ निष्प॑र॒ सम॒रीर्वि॑दाम् ॥ ३६ ॥ त्वम॒ङ्ग प्रश॑ꣳसिषो दे॒वः श॑विष्ठ॒ मर्त्य॑म् । न त्वद॒न्यो म॑घवन्नस्ति मर्डि॒तेन्द्र॒ ब्रवी॑मि ते॒ वच॑ः ॥ ३७ ॥

॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—गोतमः १—६ वसिष्ठः ७ मधुच्छन्दाः ८, ३३ गृत्समदः ९, ३४ त्रिसदस्युः १० मेधातिथिः ११ वत्सारः काश्यपः १२–२३ भरद्वाजः २४, २५ ३९ देवश्रवाः २६–३० विश्वामित्रः ३१, ३५–३८ त्रिशोकः ३२ वत्सः ४० प्रस्कण्वः ४१ कुत्सः ४२ आङ्गिरसः ४३–४८ ।

देवता—प्राणः १ सोमः २, २१ विद्वांसः ३, ४६ मघवा ४ ईश्वरः ५ योगी ६ वायुः ७ इन्द्रवायू ८ मित्रावरुणौ ९, १० अश्विनौ ११ विश्वेदेवाः १२–१७, १९, २२–२४, ३२–३४ प्रजापतिः १८, २९, ३०, ३५–३८, ४०, ४४, ४५ यज्ञः २०, २६ वैश्वानरः २५ यज्ञपतिः २७, २८, इन्द्राग्नी ३१ प्रजासेनापतिः ३९ सूर्य्यः ४१, ४२ अन्तर्य्यामी जगदीश्वरः ४३ वरुणः ४७ आत्मा ४८ ।

छन्दः—भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १ निचृदार्षीपङ्क्तिः २ विराड्ब्राह्मी जगती ३ आर्ष्युष्णिक् ४ आर्षीपङ्क्तिः ५ भुरिक् त्रिष्टुप् ६ निचृज्जगती ७ आर्षी गायत्री [क] स्वराड् गायत्री [र] ८ आर्षी गायत्री [क] आसुरी गायत्री [र] ९ ब्राह्मी बृहती १०

ब्राह्मी उष्णिक् ११ निचृदार्षी जगती [क] पङ्क्तिः [र] १२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क] प्रजापत्या गायत्री [र] १३ स्वराड् जगती १४ निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क] साम्नी गायत्री [र] १६ स्वराड् ब्राह्मीत्रिष्टुप् १७ निचृत्त्रिष्टुप् [क] प्राजापत्या गायत्री [र] १८ भुरिगार्षी पङ्क्तिः १९ निचृदार्षी जगती २० स्वराड् ब्राह्मीत्रिष्टुप् [क] याजुषी जगती [र] २१ ब्राह्मीत्रिष्टुप् २२ अनुष्टुप् [१] प्राजापत्या अनुष्टुप् [२] स्वराट् साम्न्यनुष्टुप् [३] भुरिगार्ची गायत्री [४] भुरिक् साम्न्यनुष्टुप् [५] २३ आर्षी त्रिष्टुप् २४ याजुष्यनुष्टुप् [क] विराडार्षी बृहती [र] २५ स्वराड् ब्राह्मी बृहती २६ आसुर्य्यनुष्टुप् [१], [२], [६], आसुर्य्युष्णिक् [३], [७] साम्नी गायत्री [४] आसुरी गायत्री [५] २७ ब्राह्मी बृहती २८ आर्ची पङ्क्तिः [क] भुरिक्साम्नी पङ्क्तिः [र] २९ साम्नी गायत्री [१], [३], [४], [५], [९], [११] आसुर्य्यनुष्टुप् [२], [६], [१०], [१२] याजुषी पङ्क्तिः [७], [८] आसुर्य्युष्णिक् [१३] ३० आर्षी त्रिष्टुप् ३१ आर्षी गायत्री [क], आर्च्युष्णिक् [र] ३२ आर्षी गायत्री [क] आर्षी बृहती [र] ३३ आर्ची गायत्री [क] निचृदार्ष्युष्णिक् [र] ३४ निचृदार्षी त्रिष्टुप् [क] आर्ष्युष्णिक् [र] ३५ विराडार्षीत्रिष्टुप् [१] आर्ष्युष्णिक् [२] साम्न्युष्णिक् [३] ३६ निचृदार्षीत्रिष्टुप् [क] प्राजापत्यात्रिष्टुप् [र] ३७, ३८ भुरिक् पङ्क्तिः [क] साम्नी त्रिष्टुप् [र] ३९ आर्षीगायत्री [क] विराडार्षी गायत्री [र] ४० भुरिगार्षी गायत्री ४१ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४२, ४३, ४४ निचृज्जगती ४५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ४६ भुरिक् प्राजापत्या जगती [१] स्वराट् प्राजापत्या जगती [२] निचृदार्ची जगती [३] विराडार्षी जगती [४] ४७ आर्ष्युष्णिक् ४८ ।

स्वरः—गान्धारः १, १५ पञ्चमः २, ५, २९ निषादः ३, ७, १४, २०, ४५, ४७, ऋषभः ४, ११, ४८ धैवतः ६, १७, १९, २२, २४, ३१, ३७, ३८, ४२—४४, ४६ षड्जः ८, ९, ४०, ४१ मध्यमः १०, २६, २८ निषादः [क], पञ्चमः [र] १२ धैवतः [क] षड्जः [र] १३, १६, १८ धैवतः [क] निषादः [र] २१ गान्धारः [१], [२], [३], [५] षड्जः [४] २३ गान्धारः [क] मध्यमः [र] २५ गान्धारः [१], [२], [४], [५], [६] षड्जः [३], ऋषभः [७], २७ षड्जः [१], [३], [४], [५], [९], [११] गान्धारः [२], [६], [१०], [१२], पञ्चमः [७], [८] ऋषभः [१३] ३० षड्जः [क] ऋषभः [र] ३२, ३४ षड्जः [क] मध्यमः [र] ३३ धैवतः [क] ऋषभः [र] ३५, ३६ पञ्चमः [क] धैवतः [र] ३९ ॥

॥ ओ३म् ॥ वा॒चस्पत॑ये पवस्व॒ वृष्णो॑ऽअ॒ꣳशुभ्या॒ङ्गभ॑स्तिपूतः। दे॒वो दे॒वेभ्यः॑ पवस्व॒ येषा॑म्भा॒गोऽसि॑ ॥ १ ॥ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्य॒न्नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॒ स्वाहो॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मन्वे॑मि ॥२॥ स्वाङ्कृ॑तोऽसि॒

श्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्य्याय वेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशो यस्मै त्वेडे तत्सत्यमुपरिप्रुता भङ्गेन हतोऽसौ फट् णाय त्वा व्यानाय त्वा ॥ ३ ॥ उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्य्यच्छ मघवन् पाहि सोमम् । उरुष्य राय एषो यजस्व ॥ ४ ॥ अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् । सजूर्देवेभिरवरैः परैश्चान्तर्य्यामे मघवन् मादयस्व ॥ ५ ॥ स्वाङ्कृतोऽसि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्य्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य उदानाय त्वा ॥ ६ ॥ आवायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रन्ते नियुतो विश्ववार । उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा ॥ ७ ॥ [क] इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरागतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि । [र] उपयामगृहीतोऽसि वायव इन्द्रवायुभ्यान्त्वैष ते योनिः सजोषोभ्यां त्वा ॥८॥ [क] अयं वाम्मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतꣳ हवम् । [र] उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥ ९ ॥ राया वयꣳ ससवाꣳसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः । तान्धेनुम्मित्रावरुणा युवन्नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते योनिर्ऋतायुभ्यान्त्वा ॥ १० ॥ या वाङ्कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती । तया यज्ञम्मिमिक्षतम् । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यान्त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यान्त्वा ॥ ११ ॥ [क] तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदꣳ स्वर्विदम् । प्रतीचीनम्वृजनन्दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्द्धसे । [र] उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥ १२ ॥ [क] सुवीरो वीरान् प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् । सं जग्मानो दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः [र] शुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥ १३ ॥ अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्य्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम । सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो अग्निः ॥ १४ ॥ स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्मा इन्द्राय सुतमा जुहोत स्वाहा । तृम्पन्तु होत्रा मध्वो याः स्विष्टा याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहा याडग्नीत् ॥ १५ ॥ [क] अयं वेनश्चोदयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने । इममपाꣳ सङ्गमे सूर्य्यस्य शिशुन्न विप्रा मतिभी रिहन्ति [र] उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वा ॥ १६ ॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता । आ यः शर्य्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तावेष ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि ॥ १७ ॥ [क] सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम् । सञ्जग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी म-

न्थिशोचिषा निरस्तो मर्को [२] मन्थिनोऽधिष्ठानमसि ॥ १८ ॥ ये देवासो दि
कादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ । अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो य
ज्ञमिमं जुषध्वम् ॥ १९ ॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः । पाहि यज्ञं
पाहि यज्ञपतिं विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णुन्त्वम् पाह्यभि सवनानि पाहि ॥२०॥
[१] सोमः पवते सोमः पवतेऽस्मै ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रायास्मै सुन्वते यजमानाय पवत इष
ऊर्ज्जे पवतेऽद्भ्य ओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्याम्पवते सुभूताय पवते विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्य [२] एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ २१ ॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थाव्यं गृह्णामि । यत्त इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा
विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा देवेभ्यस्त्वा देवाव्यं गृह्णामि यज्ञस्यायुषे गृह्णामि
॥ २२ ॥ [१] मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा
देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [२] न्द्राग्निभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [३] न्द्रावरुणाभ्यान्त्वा
देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामी [४] न्द्राबृहस्पतिभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे
गृह्णामी [५] न्द्राविष्णुभ्यान्त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥ २३ ॥ मूर्द्धानन्दिवो
अरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्निम् । कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना
पात्रं जनयन्त देवाः ॥ २४ ॥ [१] उपयामगृहीतोऽसि [२] ध्रुवोऽसि
ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा । ध्रुवं
ध्रुवेण मनसा वाचा सोममवनयामि । अथा न इन्द्र इद्विशोऽसपत्नाः समनसस्करत्
॥ २५ ॥ यस्ते द्रप्सस्कन्दति यस्ते अꣳशुर्ग्रावच्युतो धिषणयोरुपस्थात् ।
अध्वर्य्योर्वा परि वा यः पवित्रात्तन्ते जुहोमि मनसा वषट्कृतꣳ स्वाहा देवानामुत्क्रमणमसि
॥ २६ ॥ [१] प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [२] व्यानाय मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्वो [३] दानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [४] वाचे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व
[५] क्रतूदक्षाभ्यां मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [६] श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व [७] चक्षुर्भ्याम्मे
वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥ २७ ॥ आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वौजसे
मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वायुषे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व विश्वाभ्यो मे प्रजाभ्यो
वर्चोदसौ वर्चसे पवेथाम् ॥ २८ ॥ [१] कोऽसि कतमोऽसि कस्यासि को नामासि ।
यस्य ते नामामन्महि यं त्वा सोमेनातीतृपाम । [२] भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याꣳ
सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥ २९ ॥ [१] उपयामगृहीतोऽसि मधवे त्वो [२] पयामगृहीतोऽसि
माधवाय त्वो [३] पयामगृहीतोऽसि शुक्राय त्वो [४] पयामगृहीतोऽसि शुचये त्वो [५] पयामगृहीतोऽसि
नभसे त्वो [६] पयामगृहीतोऽसि नभस्याय त्वो [७] पयामगृहीतोऽसीषे त्वो-

यामगृहीतोऽस्यूर्ज्जे त्वो[९]पयामगृहीतोऽसि सहसे त्वो[१०]पयामगृहीतोऽसि सहस्या-
वो[११]पयामगृहीतोऽसि तपसे त्वो[१२]पयामगृहीतोऽसि तपस्याय त्वो[१३]पयामगृहीतो-
ऽस्यꣳहसस्पतये त्वा ॥३०॥ इन्द्राग्नी आगतꣳ सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अ-
स्य पातं धियेषिता । उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वैष ते योनिरिन्द्राग्नि-
भ्यान्त्वा ॥ ३१ ॥ [क] आघाये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो-
युवा सखा । [र] उपयामगृहीतोऽस्यग्नीन्द्राभ्यान्त्वैष ते योनिरग्नीन्द्राभ्यान्त्वा ॥३२॥
[क] ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत । दाश्वाꣳसो दाशुषः सुतम् । [र] उपयाम-
गृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ ३३ ॥
[क] विश्वे देवास आगत शृणुता म इमꣳ हवम् । एदं बर्हिर्निषीदत । [र] उपयामगृही-
तोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३४॥ [क] इन्द्र म-
रुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्य्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर श-
र्म्मन्नाविवासन्ति कवयः सुयज्ञाः । [र] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३५ ॥[क] [१] मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिन्दिव्यꣳ
शासमिन्द्रम् । विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम । [र] उपयामगृ-
हीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते । [र] [२] उपयामगृहीतो-
ऽसि मरुतान्त्वौजसे ॥ ३६ ॥ [क] सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर
विद्वान् । जहि शत्रूँ २॥ रप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः । [र] उपया-
मगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३७ ॥ [क] म-
रुत्वाँ २॥ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधम्मदाय । आसिञ्चस्व जठरे म-
द्ध्व ऊर्म्मिं त्वꣳ राजासि प्रतिपत्सुतानाम् । [र] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरु-
त्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ ३८ ॥ [क] महाँ २॥ इन्द्रो नृवदा च-
र्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः । अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्य्यायोरुः पृथुः सुकृ-
तः कर्तृभिर्भूत् । [र] उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥३९॥
[क] महाँ २॥ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ २॥ इव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृ-
धे । [र] उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥४०॥ उदु त्यं जा-
तवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यꣳ स्वाहा ॥ ४१ ॥ चित्रन्देवा-
नामुदगादनीकं चक्षुर्म्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ
सूर्य्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा ॥ ४२ ॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मा-
न्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उ-

क्तिं वि॒धेम॒ स्वाहा॑ ॥ ४३ ॥ अ॒यन्नो॑ अ॒ग्निर्वरि॑वस्कृणोत्व॒यम्मृध॑ः पु॒र ए॑तु
भि॒न्दन्। अ॒यं वाजा॑ञ्जयतु॒ वाज॑साताव॒यꣳ शत्रू॑ञ्जयतु॒ जर्हृ॑षाण॒ः स्वाहा॑ ॥ ४४
रू॒पेण॑ वो रू॒पम॒भ्यागा॑न्तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा॒ विभ॑जतु। ऋ॒तस्य॑ प॒था प्रेत॑ च॒
न्द्रद॑क्षिणा॒ वि स्वः॒ पश्य॒ व्य॒न्तरि॑क्षं॒ यत॑स्व सद॒स्यैः॑ ॥ ४५ ॥ ब्रा॒ह्म॒णम॒द्य वि-
देय॑म्पितृ॒मन्त॑म्पैतृम॒त्यमृषि॑मार्षे॒यꣳ सु॒धातु॑दक्षिणम्। अ॒स्मद्रा॑ता देव॒त्रा ग-
च्छत प्रदा॒तार॒मावि॑शत ॥ ४६ ॥ [1]अ॒ग्नये॑ त्वा॒ मह्यं॒ वरु॑णो ददातु॒ सो॒ऽमृ॒त॒त्व-
म॑शी॒यायु॑र्दा॒त्र ए॑धि॒ मयो॒ मह्य॑म् प्रतिग्रही॒त्रे [2]रु॒द्राय॑ त्वा॒ मह्यं॒ वरु॑णो ददातु॒ सो॒ऽमृ-
त॒त्वम॑शीय प्रा॒णो दा॒त्र ए॑धि॒ वयो॒ मह्य॑म् प्रतिग्रही॒त्रे [3]बृह॒स्पत॑ये त्वा॒ मह्यं॒ वरु॑णो
ददातु॒ सो॒ऽमृ॒त॒त्वम॑शीय॒ त्वग्दा॒त्र ए॑धि॒ मयो॒ मह्य॑म् प्रतिग्रही॒त्रे [4]य॒माय॑ त्वा॒ मह्यं॒
वरु॑णो ददातु॒ सो॒ऽमृ॒त॒त्वम॑शीय॒ हयो॑ दा॒त्र ए॑धि॒ मयो॒ मह्य॑म् प्रतिग्रही॒त्रे ॥ ४७ ॥
कोऽदा॒त्कस्मा॑ अदा॒त्कामो॑ऽदा॒त्कामा॑यादात्। कामो॑ दा॒ता कामः॑ प्रतिग्रही॒ता का-
मै॒तत्ते॑ ॥ ४८ ॥

॥ इति सप्तमोऽध्यायः ॥

॥ अथाष्टमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आङ्गिरसः १-३ कुत्सः ४, ५ भरद्वाजः ६-१४ अत्रिः १५-३० गोतमः ३१, ३३, ३५ मेधातिथिः ३२ मधुच्छन्दाः ३४ विवस्वान् ३६, ३७ वैखानः ३८, ३९ प्रस्कण्वः ४०, ४१ कुसुरुविन्दुः ४२, ४३ शासः ४४—४७ देवाः ४८—५३ वसिष्ठः ५४—६२ कश्यपः ६३ ।

देवता—बृहस्पतिस्सोमः १ गृहपतिः २, ५, ६, १०, १२, १४,—१६, १८, २०—२६, ३३—३५, ५३ आदित्यो गृहपतिः ३, ४ सविता गृहपतिः ७ विश्वेदेवा गृहपतयः ८, १७, १९ गृहपतयो विश्वेदेवाः ९, १३ दम्पती २७-३२ परमेश्वरः ३६ सम्राड् माण्डलिकौ राजानौ ३७ राजादयो गृहपतयः ३८, ४०

राजादयो गृहस्थाः ३९ सूर्यः ४१ पत्नीः ४२, ४३ इन्द्रः ४४ ईश्वरसभेशौ राजानौ ४५ विश्वकर्मेन्द्रः ४६, ४७ प्रजापतयः ४८, ५० विश्वेदेवाः प्रजापतयः ४९ प्रजापतयो गृहस्थाः ५१ प्रजापतिः ५२ परमेष्ठी प्रजापतिः ५४ इन्द्रादयः ५५ विश्वेदेवा गृहस्थाः ५६ विश्वेदेवाः ५७—६१ यज्ञः ६२, ६३ ।

छन्दः—आर्ची पङ्क्तिः १ भुरिक् पङ्क्तिः २ निचृदार्षी पङ्क्तिः ३ निचृज्जगती ४ प्राजापत्या अनुष्टुप् [क] निचृदार्षी जगती [र] ५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ६ विराड् ब्राह्म्यनुष्टुप् ७ प्राजापत्या गायत्री [क] निचृदार्षी बृहती [र] ८ प्राजापत्या गायत्री [उ] आर्ष्युष्णिक् [क] स्वराडार्षी पङ्क्तिः [र] ९ विराड् ब्राह्मी बृहती १० निचृदार्ष्यनुष्टुप् ११ आर्षीपङ्क्तिः १२ साम्न्युष्णिक् [१] निचृत्साम्न्युष्णिक् [२], [३] प्राजापत्योष्णिक् [४] निचृदार्ष्युष्णिक् [५] १३ विराडार्षीत्रिष्टुप् १४, १६, भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १५, १९, ३६ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १७, २०, ६२, आर्षी त्रिष्टुप् १८, २४ स्वराडार्ष्युष्णिक् २१ भुरिक् साम्न्युष्णिक् [क] विराडार्ची बृहती [र] २२ याजुष्युष्णिक् [उ] भुरिगार्षी त्रिष्टुप् [क] आसुरी गायत्री [र] २३ भुरिगार्षी पङ्क्तिः २५ स्वराडार्षी बृहती २६ भुरिक् प्राजापत्यानुष्टुप् [क] स्वराडार्षी बृहती [र] २७ साम्न्युष्णिक् [उ] आसुर्य्युष्णिक् [क] प्राजापत्यानुष्टुप् [र] २८ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् २९ आर्षीजगती ३० आर्षी गायत्री ३१, ३२ आर्ष्यनुष्टुप् [क] विराडार्ष्युष्णिक् [र] ३३ विराडार्ष्यनुष्टुप् [क], [र] ३४ विराडार्ष्यनुष्टुप् ३५ साम्नी त्रिष्टुप् [क] विराडार्षी त्रिष्टुप् [र] ३७ भुरिक्त्रिपाद्गायत्री [उ] स्वराडार्च्यनुष्टुप् [क] भुरिगार्च्यनुष्टुप् [र] ३८ आर्षीगायत्री [उ], [क] आर्ष्युष्णिक् [र] ३९ आर्षी गायत्री [उ], [क] स्वराडार्षी गायत्री [र] ४० निचृदार्षी गायत्री [क] स्वराडार्षी गायत्री [र] ४१ स्वराड् ब्राह्म्युष्णिक् ४२ आर्षी पङ्क्तिः ४३ भुरिगनुष्टुप् [क] विराडार्षी गायत्री [र] ४४ भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप् [क] स्वराडार्ष्यनुष्टुप् [र] ४५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् [क] विराडार्ष्यनुष्टुप् [र] ४६ विराड् ब्राह्मी बृहती ४७ याजुषी त्रिष्टुप् [१], [३], [४], [५] याजुषी जगती [२] साम्नी बृहती [६] ४८ विराट् प्राजापत्या जगती [क] भुरिगार्ष्युष्णिक् [र] ४९ स्वराडार्षी जगती ५० आर्षी जगती ५१ भुरिगार्षी बृहती ५२ आर्ष्यनुष्टुप् [१] आसुर्य्युष्णिक् [२] प्राजापत्या बृहती [३] विराट् प्राजापत्या पङ्क्तिः [४] ५३ साम्न्युष्णिक् ५४ आर्षी पङ्क्तिः ५५ आर्षी बृहती ५६ भुरिक् साम्नी बृहती ५७ भुरिगार्षी जगती ५८ आर्षी बृहती [क] विराडार्षी गायत्री [र] ५९ स्वराट्साम्नी त्रिष्टुप् ६० साम्न्युष्णिक् ६१ स्वराडार्षी गायत्री ६३ ।

स्वरः—पञ्चमः १–३, १२, २५, ४३, ५५ निषादः ४, ५०, ५१, ५८ गान्धारः [क] निषादः [र] ५ धैवतः ६, १४—२०, २४, ३६, ३७, ६०, ६२ गान्धारः ७ ११, २९, ३४, ३५, ४५, षड्जः [क] मध्यमः [र] ८ षड्जः [उ] ऋषभः [क] पञ्चमः [र] ९ मध्यमः १०, २६, ३०, ४७, ५२, ५६ ऋषभः १३, २१, ४२, ५४, ६१ ऋषभः [क] मध्यमः [र] २२ ऋषभः [उ] धैवतः [क] षड्जः [र] २३ गान्धारः [क] मध्यमः [र] २७ ऋषभः [उ], [क] गान्धारः [र] २८ षड्जः ३१, ३२, ४०, ४१, ४४, ६३ गान्धारः [क] ऋषभः [र] ३३ षड्जः [क] गान्धारः [र] ३८ षड्जः [क] ऋषभः [र] ३९ धैवतः [क] गान्धारः [र] ४६ धैवतः [१], [३], [४], [५] निषादः [२] मध्यमः [६] ४८ निषादः [क] धैवतः [र] ४९ गान्धारः [१] ऋषभः [२] मध्यमः [३] पञ्चमः [४] ५३ निषादः [क] षड्जः [र] ५९॥

॥ ओ३म् ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा विष्ण॑ उरुगा॒यैष ते॒ सोम॒स्तꣳ र॑क्षस्व॒ मा त्वा॑ दभन् ॥१॥ क॒दाच॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑ । उपो॒पेन्नु म॑घव॒न्भूय॒ इन्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यत आदि॒त्येभ्य॑स्त्वा ॥२॥ क॒दाच॒न प्रयु॑च्छस्यु॒भे निपा॑सि॒ जन्म॑नी । तुरी॑यादित्य॒ सव॑नन्त इन्द्रि॒यमा त॑स्थाव॒मृतं॑ दि॒व्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा ॥३॥ य॒ज्ञो दे॒वाना॒म्प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृड॒यन्तः॑ । आ वो॒ऽर्वाची॑ सु॒म॒तिर्व॑वृत्याद॒ꣳहोश्चि॒द्या वरि॑वो॒ वित्त॒रासदादि॒त्येभ्य॑स्त्वा ॥ ४ ॥ [क] विव॑स्वन्नादित्यै॒ष ते॑ सोमपी॒थस्तस्मि॑न् मत्स्व । [र] श्रद॑स्मै नरो॒ वच॑से दधातन॒ यदा॑शी॒र्दा दम्प॑ती वा॒मम॑श्नुतः । पुमा॑न् पु॒त्रो जा॑यते वि॒न्दते॒ वस्वधा॑ वि॒श्वाहा॑र॒प एधते गृ॒हे ॥ ५ ॥ वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒मम॒ श्वो दि॒वे दि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सावीः । वा॒मस्य॒ हि क्षय॑स्य देव॒ भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम ॥ ६ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि सावि॒त्रो॒ऽसि॑ चनो॒धाश्च॑नो॒धा अ॑सि॒ चनो॒ मयि॑ धेहि । जिन्व॑ य॒ज्ञं जिन्व॑ य॒ज्ञप॑ति॒म्भगा॑य दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे ॥ ७ ॥ [क] उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि [र] सु॒शर्म्मा॑सि सुप्रतिष्ठा॒नो बृ॒हदु॑क्षाय॒ नमः॑ । विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑ ॥ ८ ॥ [उ] उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसि॒ [क] बृह॒स्पति॑सुतस्य देवसोम त॒ इन्दो॑रिन्द्रि॒याव॑तः । पत्नी॑वतो॒ ग्रहाँ॑२॥ ऋ॒ध्यासम् । [र] अ॒हम्प॒रस्ता॑द॒हम॒वस्ता॒द्यद॒न्तरि॑क्ष॒न्तदु॑ मे पि॒ताभू॑त् । अ॒हꣳ सूर्य॑मु॒भ॒यतो॑ ददर्शा॒हन्दे॒वाना॑म्प॒र॒मङ्गुहा॒ यत् ॥ ९ ॥ अग्ना३ इ पत्नी॑वन्त्स॒जूर्दे॒वेन॒ त्वष्ट्रा॒ सोम॑म्पिब॒ स्वाहा॑ । प्र॒जाप॑ति॒र्वृषा॑सि रेतो॒धा रेतो॒ मयि॑ धेहि प्र॒जाप॑तेस्ते॒ वृष्णो॒ रेतो॒धसो॑ रेतो॒धाम॑शीय ॥ १० ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ हरि॑रसि हारियोज॒नो हरि॑भ्यान्त्वा । हर्यो॑र्धा॒ना स्थ॑ स॒हसो॑मा॒ इन्द्रा॑य ॥ ११ ॥ यस्ते॑ अश्व॒सनि॑र्भ॒क्षो यो गो॒स-

निस्तस्य त इष्टयजुषस्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि ॥ १२ ॥
देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [१] मनुष्यकृतस्यैनसोऽवयजनमसि [२] पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्या[३]त्मकृतस्यैनसोऽवयजनमस्येनस [४] एनसोऽवयजनमसि । [५] यच्चाहमेनो
विद्वाँश्चकार यच्चाविद्वाँस्तस्य सर्वस्यैनसोऽवयजनमसि॥ १३ ॥ संवर्चसा
पयसा सन्तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन । त्वष्टा सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु
तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १४ ॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ
स्वस्त्या । संब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सन्देवानाꣳ सुमतौ यज्ञियानाꣳ
स्वाहा ॥ १५ ॥ संवर्चसा पयसा सन्तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन । त्वष्टा
सुदत्रो विदधातु रायोऽनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ १६ ॥ धाता रातिः सवितेदं
जुषन्ताम्प्रजापतिर्निधिपा देवो अग्निः । त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳ रराणा यजमानाय
द्रविणन्दधात स्वाहा ॥ १७ ॥ सुगा वो देवाः सदना अकर्म्म य आजग्मेदꣳ
सवनं जुषाणाः । भरमाणा वहमाना हवीꣳष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि
स्वाहा ॥ १८ ॥ याँ२॥ आवह उशतो देव देवाँस्तान् प्रेरयस्वे अग्ने सधस्थे ।
जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वे सुङ् घर्म्मꣳ स्वरातिष्ठतानु स्वाहा ॥ १९ ॥
वयꣳ हि त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह । ऋधगया ऋधगुताशमिष्ठाः
प्रजानन्यज्ञमुपयाहि विद्वान्त्स्वाहा ॥ २० ॥ देवा गातुविदो गातुं वित्वा
गातुमित । मनसस्पत इमन्देव यज्ञꣳ स्वाहा वाते धाः ॥ २१ ॥ [क] यज्ञ यज्ञङ्गच्छ
यज्ञपतिङ्गच्छ स्वां योनिङ्गच्छ स्वाहा । [ख] एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तञ्जुषस्व
स्वाहा ॥ २२ ॥ [ग] माहिर्भूर्म्मा पृदाकुः [क] उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकार
सूर्य्याय पन्थामन्वेतवा उ । अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्
। [ख] नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पाशः॥ २३ ॥ अग्नेरनीकमप आ
विवेशापान्नपात् प्रति रक्षन्नसुर्य्यम् । दमे दमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत्
स्वाहा॥ २४ ॥ समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः ।
यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ नमो वाके विधेम यत् स्वाहा ॥ २५ ॥ देवीराप एष
वो गर्भस्तꣳ सुप्रीतꣳ सुभृतम्बिभृत । देव सोमैष ते लोकस्तस्मिञ्छञ्च वक्ष्व परि च
वक्ष्व ॥ २६ ॥ [क] अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । [ख] अव देवैर्देवकृतमेनोऽयासिषमव
मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि देवानाꣳ समिदसि ॥२७॥
[ग] एजतु दशमास्यो गर्भो जरायुणा सह । [ख] यथा यं वायुरेजति यथा समुद्र एजति ।
[क] एवायं दशमास्यो अस्रज्जरायुणा सह ॥ २८ ॥ यस्यै ते यज्ञियो गर्भो यस्यै

योनिर्हिरण्ययी। अङ्गान्यह्रुता यस्य तम्मात्रा समजीगम२ स्वाहा ॥ २९ ॥ पुरु-
दस्मो विषुरूप इन्दुरन्तर्महिमानमानञ्ज धीरः। एकपदीन्द्विपदीन्त्रिपदीञ्चतुष्प-
दीमष्टापदीम्भुवनानु प्रथन्ता२ स्वाहा ॥ ३० ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो
विमहसः। स सुगोपातमो जनः ॥ ३१ ॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मि-
मिक्षताम्। पिपृतान्नो भरीमभिः॥ ३२ ॥ [क] आतिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा
हरी। अर्वाचीनꣳ सुते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना। [र] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥ ३३ ॥ [क] युक्ष्वा हि केशिना
हरी वृषणा कक्ष्यप्रा। अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिञ्चर। [र] उपयामगृही-
तोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने॥ ३४ ॥ [क] इन्द्र-
मिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम्। ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम्। [र]
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥ ३५ ॥
यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि विश्वा। प्रजापतिः प्रजया
सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोडशी ॥ ३६ ॥ [क] इन्द्रश्च सम्राड् वरु-
णश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतुरग्र एतम्। [र] तयोरहमनु भक्षं भक्षयामि वाग्देवी
जुषाणा सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन स्वाहा॥ ३७ ॥ [उ] अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे
वर्चः सुवीर्य्यम्। दधद्रयिम्मयि पोषम्। [क] उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा वर्चस
एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे। [र] अग्ने वर्चस्विन्वर्चस्वाँ स्त्वन्देवेष्वसि वर्चस्वा-
नहम्मनुष्येषु भूयासम्॥ ३८॥ [उ] उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः सो-
ममिन्द्र चमू सुतम्। [क] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस एष ते योनिरिन्द्राय त्वौ-
जसे। [र] इन्द्रौजिष्ठौजिष्ठस्त्वन्देवेष्वस्योजिष्ठोऽहम्मनुष्येषु भूयासम् ॥ ३९ ॥ [क]
अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ२॥ अनु भ्राजन्तो अग्नयो यथा। [र] उपया-
मगृहीतोऽसि सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय। सूर्य्य भ्रा-
जिष्ठ भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहम्मनुष्येषु भूयासम् ॥ ४० ॥ [क] उदु-
त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्य्यम् [र] उपयामगृहीतोऽसि
सूर्य्याय त्वा भ्राजायैष ते योनिः सूर्य्याय त्वा भ्राजाय॥ ४१ ॥ आ जिघ्र कल-
शम्मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः। पुनरूर्जा निवर्त्तस्व सा नः सहस्रन्धुक्ष्वोरुधारा
पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः ॥ ४२ ॥ इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते
सरस्वति महि विश्रुति। एता तेऽअघ्न्ये नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं ब्रूतात् ॥४३॥
[क] वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः। यो अस्माँ२॥ अभिदासत्यध-

रङ्गमया तमः । [२] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विमृध एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विमृधे ॥ ४४ ॥
[क] वाचस्पतिम्विश्वकर्म्माणमूतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो
विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्म्मा । [२] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे ॥ ४५ ॥ [क] विश्वकर्म्मन्हविषा
वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो
विहव्यो यथासत् । [२] उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा विश्वकर्म्मणे ॥ ४६ ॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्नये त्वा गायत्रच्छन्दसङ्गृह्णामीन्द्राय
त्वा त्रिष्टुप्छन्दसं गृह्णामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जगच्छन्दसङ्गृह्णाम्यनुष्टुप्तेऽभिगरः ॥ ४७ ॥ [१] ब्रेशीनां त्वा पत्मन्ना धूनोमि । [२] कुकूननानान्त्वा
पत्मन्ना धूनोमि । [३] भन्दनानान्त्वा पत्मन्ना धूनोमि । [४] मदिन्तमानान्त्वा
पत्मन्ना धूनोमि । [५] मधुन्तमानां त्वा पत्मन्ना धूनोमि । [६] शुक्रं त्वा शुक्र आधूनोम्यन्हो
रूपे सूर्य्यस्य रश्मिषु ॥ ४८ ॥ [क] ककुभꣳ रूपं वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः
शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य पुरोगाः । [२] यत्ते सोमादाभ्यन्नाम जागृवि
तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा ॥ ४९ ॥ उशिक् त्वन्देव सोमाग्नेः
प्रियम्पाथोऽपीहि वशी त्वन्देव सोमेन्द्रस्य प्रियम्पाथोऽपीह्यस्मत्सखा त्वन्देव
सोम विश्वेषान्देवानाम्प्रियम्पाथोऽपीहि ॥ ५० ॥ इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह
स्वधृतिः स्वाहा । उपसृजन्धरुणम्मात्रे धरुणो मातरं धयन् । रायस्पोषमस्मासु
दीधरत् स्वाहा ॥ ५१ ॥ सत्रस्य ऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिरमृता अभूम । दिवं पृथिव्या
अध्यारुहामाविदाम देवान्त्स्वर्ज्योतिः ॥ ५२ ॥ [१] युवन्तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप
तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम् । [२] दूरे चत्ताय छन्त्सद् गहनं यदिनक्षत् ।
[३] अस्माकꣳ शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्म्मा दर्षीष्ट विश्वतः । [४] भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः
प्रजाभिः स्याम सुवीरा वीरैः सुपोषाः पोषैः ॥ ५३ ॥ परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि
व्याहृतायामन्धो अच्छेतः । सविता सन्यां विश्वकर्म्मा दीक्षायाम्पूषा सोमक्रयण्याम्
॥ ५४ ॥ इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितोऽसुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतो विष्णुः
शिपिविष्ट ऊरावासन्नो विष्णुर्नरन्धिषः ॥ ५५ ॥ प्रोह्यमाणः सोम आगतो वरुण
आसन्द्यामासन्नोऽग्निराग्नीध्र इन्द्रो हविर्द्धानेऽथर्वोपावह्रियमाणः ॥ ५६ ॥ विश्वे
देवा अꣳशुषु न्युप्तो विष्णुराप्रीतपा आप्याय्यमानो यमः सूयमानो विष्णुः सम्भ्रियमाणो
वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः । शुक्रः क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीः ॥ ५७ ॥
विश्वे देवाश्चमसेषून्नीतोऽसुर्होमायोद्यतो रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृत्तो नृचक्षाः

प्रतिख्यातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशꣳसाः ॥ ५८ ॥ [क] सन्नः सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोऽभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतो ययोरोजसा स्कभिता रजाꣳसि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा [र] या पत्येते अप्रतीता सहोभिर्विष्णू अगन्वरुणा पूर्वहूतौ ॥ ५९ ॥ देवान्दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यानन्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु पितॄन् पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु यं कं च लोकमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥ ६० ॥ चतुस्त्रिꣳशत्तन्तवो ये वितत्निरे य इमं यज्ञꣳ स्वधया ददन्ते । तेषां छिन्नꣳ सम्वेतद्दधामि स्वाहा घर्मो अप्येतु देवान् ॥६१॥ यज्ञस्य दोहो विततः पुरुत्रा सो अष्टधा दिवमन्वाततान । स यज्ञ धुक्ष्व महि मे प्रजायाꣳ रायस्पोषं विश्वमायुरशीय स्वाहा ॥ ६२ ॥ आ पवस्व हिरण्यवदश्ववत्सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमा भर स्वाहा ॥ ६३ ॥

॥ इत्यष्टमोऽध्यायः ॥

॥ अथ नवमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—इन्द्राबृहस्पती १ बृहस्पतिः २—१३ दधिक्रावा १४, १५ वसिष्ठः १६, १८—२५ नाभानेदिष्ठः १७ तापसः २६—३४ वरुणः ३५, ३६ देववातः ३७—४० ।

देवता—सविता १, ५, १३ इन्द्रः २, ३ राजधर्मराजादयः ४ अश्वः ६ सेनापतिः ७ प्रजापतिः ८, १९, २०, २३—२५ वीरः ९ इन्द्राबृहस्पतिः १०—१२ बृहस्पतिः १४—१८ यज्ञः २१ देशः २२ सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्य्यबृहस्पतयः २६ अर्य्यमादिमन्त्रोक्ताः २७, २९ अग्निः २८, ३७ सम्राट् ३० अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ३१ पूषादयो मन्त्रोक्ताः ३२ मित्रादयो मन्त्रोक्ताः ३३ वस्वादयो मन्त्रोक्ताः ३४ विश्वेदेवाः ३५, ३६ रक्षोघ्नः ३८, ३९ यजमानः ४० ।

छन्दः—स्वराडार्षी त्रिष्टुप् १ आर्षीपङ्क्तिः [क] विकृतिः [र] २ अतिशक्वरीः ३ भुरिक्कृतिः ४ भुरिगष्टिः ५ भुरिग्जगती ६, २४ भुरिगुष्णिक् ७ भुरिक्त्रिष्टुप् ८ धृतिः ९ विराडुत्कृतिः १० जगती ११, १३—१५, १७, ३०, स्वराडतिधृतिः १२ भुरिक् पङ्क्तिः १६ निचृत् त्रिष्टुप् १८ निचृद्धृतिः १९ भुरिक् कृतिः २० अत्यष्टिः २१ निचृदत्यष्टिः २२ स्वराट् त्रिष्टुप् २३, २५ अनुष्टुप् २६ स्वराडनुष्टुप् २७ भुरिगनुष्टुप् २८ भुरिगार्षीगायत्री २९ अत्यष्टिः ३१ कृतिः ३२, ३३ निचृज्जगती [क] निचृद्धृतिः [र] ३४ निचृदुत्कृतिः ३५ विकृतिः ३६ निचृदनुष्टुप् ३७ स्वराड्ब्राह्मी बृहती ३८ अतिजगती ३९ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४० ।

स्वरः—धैवतः १, ८, २३, २५, ४० पञ्चमः [क] मध्यमः [र] २ पञ्चमः ३, १६ निषादः ४, ६, ११, १३—१५, १७, १८, २०, २४, ३०, ३२, ३३, ३९ मध्यमः ५, ३६, ३८ ऋषभः ७, ९, १९ षड्जः १०, १२, २९, ३५ गान्धारः २१, २२, २६—२८, ३१, ३७ निषादः [क] ऋषभः [र] ३४ ॥

॥ ओ३म् ॥ देव॑ सवित॒ः प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑ति॒ं भगा॑य। दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केतं॑ नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाजं॑ नः स्वदतु॒ स्वाहा॑ ॥ १ ॥ [क] ध्रु॒व॒सद॑न्त्वा नृ॒षद॑म्मन॒ः सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम्। [र] अ॒प्सु॒षदं॑ त्वा घृत॒सदं॑ व्योम॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् पृ॒थि॒वि॒सदं॑ त्वाऽन्तरिक्ष॒सदं॑ दि॒वि॒सदं॑ दे॒व॒सदं॑ नाक॒सद॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् ॥ २ ॥ अ॒पा२ँ रस॒मुद्व॑य॒ स॒ꣳ सूर्ये॒ सन्त॑ꣳ स॒माहि॑तम्। अ॒पाꣳ रस॑स्य॒ यो रस॒स्तं वो॑ गृह्णाम्युत्त॒मम॑मुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम् ॥ ३ ॥ ग्रहा॑ ऊर्जाहुतयो॒ व्यन्तो॒ विप्रा॑य म॒तिम्। तेषा॒ं विशि॑प्रियाणां॒ वो॒ऽहमिष॒मूर्ज॒ꣳ सम॑ग्रभमुपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ जुष्ट॑तमम्। स॒म्पृचौ॑ स्थ॒ः सम्मा॑ भ॒द्रेण॑ पृङ्क्तं वि॒पृचौ॑ स्थो॒ वि मा॑ पा॒प्मना॑ पृङ्क्तम् ॥ ४ ॥ इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि वा॒जसा॒स्त्वया॒ऽयं वाज॑ꣳ सेत्। वाज॑स्य॒ नु प्र॑स॒वे मा॒तर॑म्म॒हीमदि॑तिं॒ नाम॒ वच॑सा करामहे। यस्या॑मि॒दं विश्व॒ं भुव॑नमावि॒वेश॒ तस्या॑न्नो दे॒वः स॑वि॒ता धर्म॑ साविषत् ॥ ५ ॥ अ॒प्स्व॒न्तर॒मृत॑म॒प्सु भे॑ष॒जम॒पामु॒त प्रश॑स्तिष्वश्वा॒ भव॑त वा॒जिनः॑। देवी॑रापो॒ यो व॑ ऊ॒र्मिः प्रतू॑र्त्तिः क॒कुन्मा॑न्वाज॒सास्तेना॒यं वाज॑ꣳ सेत् ॥ ६ ॥ वातो॑ वा॒ मनो॑ वा गन्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ꣳशतिः। ते अ॒ग्रेऽश्व॑मयुञ्जँ॒स्ते अ॑स्मिन् ज॒वमाद॑धुः ॥ ७ ॥ वात॑रꣳहा भव वाजिन् यु॒ज्यमा॑न॒

इन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि । युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु
जवन्दधातु ॥ ८ ॥ जवो यस्ते वाजिन्निहितो गुहा यः श्येने परीत्तो अचरच्च
वाते । तेन नो वाजिन् बलवान् बलेन वाजजिच्च भव समने च पारयिष्णुः ।
वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सरिष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत ॥ ९ ॥ देवस्याहꣳ
सवितुः सवे सत्यसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकꣳ रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे
सत्यसवस इन्द्रस्योत्तमं नाकꣳ रुहेयम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो
बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम् । देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवस इन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम्
॥ १० ॥ बृहस्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत
। इन्द्र वाजं जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥ ११ ॥ एषा वः सा
सत्या संवागभूद्यया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं वाजं वनस्पतयो
विमुच्यध्वम् । एषा वः सा सत्या संवागभूद्ययेन्द्रं वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं वाजं
वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥ १२ ॥ देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् । वाजिनो वाजजितोऽध्वन स्कभ्नुवन्तो योजना मिमानाः
काष्ठाङ्गच्छत ॥ १३ ॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि
। क्रतुं दधिक्रा अनु सꣳ सनिष्यदत्पथामङ्काꣳस्यन्वापनीफणत् स्वाहा ॥ १४ ॥
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः । श्येनस्येव ध्रजतोऽङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः स्वाहा ॥ १५ ॥ शन्नो भवन्तु वाजिनो
हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १६ ॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः । सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥ १७ ॥
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वन्तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ १८ ॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे
द्यावापृथिवी विश्वरूपे । आ मा गन्तां पितरा मातरा चा मा सोमो अमृतत्वेन गम्यात् । वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसो बृहस्पतेर्भागमव जिघ्रत निमृजानाः ॥ १९ ॥ आपये स्वाहा स्वापये स्वाहाऽपिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्पतये स्वाहाऽह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिन
आन्त्यायनाय स्वाहाऽऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाऽधिपतये स्वाहा
॥ २० ॥ आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन
कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पताम् यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । प्रजापतेः प्रजा अभूम स्वर्देवा

अगन्मामृता अभूम ॥२१॥ अस्मे वो अस्त्विन्द्रियमस्मे नृम्णमुत क्रतुरस्मे वर्चाꣳसि सन्तु वः। नमो मात्रे पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्या इयन्ते राड्यन्तासि यमनो ध्रुवोऽसि धरुणः। कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥ २२ ॥ वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेऽग्रे सोमꣳ राजानमोषधीष्वप्सु। ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयꣳ राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥ २३ ॥ वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदित्सन्तं दापयति प्रजानन्त्स नो रयिं सर्ववीरं नियच्छतु स्वाहा ॥ २४ ॥ वाजस्य नु प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। सनेमि राजा परियाति विद्वान् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे स्वाहा ॥२५॥ सोमꣳ राजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे। आदित्यान्विष्णुꣳ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिꣳ स्वाहा ॥ २६ ॥ अर्य्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं च वाजिनꣳ स्वाहा ॥२७॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव। प्र नो यच्छ सहस्रजित्त्वꣳ हि धनदा असि स्वाहा ॥ २८ ॥ प्र नो यच्छत्वर्य्यमा प्र पूषा प्र बृहस्पतिः। प्र वाग्देवी ददातु नः स्वाहा ॥ २९ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रिये दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चाम्यसौ ॥ ३० ॥ अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत् तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजयतान्तानुज्जेषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषꣳ सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम् ॥ ३१ ॥ पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिश उदजयत्ता उज्जेषꣳ सविता षडक्षरेण षड् ऋतूनुदजयत्तानुज्जेषम्। मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान् पशूनुदजयँस्तानुज्जेषम्। बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥ ३२ ॥ मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत् तमुज्जेषम्। वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जेषमिन्द्र एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषम्। विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयँस्तामुज्जेषम् ॥ ३३ ॥ [क] वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम्। रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषम्। [ख] आदित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशꣳ स्तोममुदजयँस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम्। प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषम् ॥ ३४ ॥ एष ते निर्ऋते भागस्तं जुषस्व स्वाहाऽग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरः सद्भ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासद्भ्यः स्वाहा विश्वदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुन्नेत्रेभ्यो वा

दे॒वेभ्य॑ उत्त॒रासद्भ्य॒ः स्वा॒हा॑ सोम॑नेत्रेभ्यो दे॒वेभ्य॑ उपरि॒सद्भ्यो॒ दुव॑स्वद्भ्य॒ः स्वाह ॥ ३५ ॥ ये दे॒वा अ॒ग्निने॑त्राः पु॒रः स॒दस्तेभ्य॒ः स्वाहा॒ ये दे॒वा य॒मने॑त्रा दक्षिणा॒स॒दस्तेभ्य॒ः स्वाहा॒ ये दे॒वा वि॒श्वदे॑वनेत्राः पश्चा॒त्स॒दस्तेभ्य॒ः स्वा॒हा॑ । ये दे॒वा मि॒त्रावरु॑णनेत्रा वा म॒रुन्ने॑त्रा वोत्त॒रास॒दस्तेभ्य॒ः स्वा॒हा॒ ये दे॒वाः सोम॑नेत्रा उपरि॒स॒दो दुव॑स्वन्त॒स्तेभ्य॒ः स्वा॒हा॑ ॥ ३६ ॥ अग्ने॒ सह॑स्व॒ पृत॑ना अ॒भिमा॑ती॒रपा॑स्य । दु॒ष्टर॒स्तर॒न्नरा॑ती॒र्वर्चो॑ धा य॒ज्ञवा॑हसि ॥ ३७ ॥ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् । उ॒पा॒ꣳशोर्वी॒र्ये॑ण जुहोमि ह॒तꣳ रक्ष॒ः स्वा॒हा॑ । रक्ष॑सां त्वा ब॒धायाव॑धिष्म॒ रक्षो॑ऽवधिष्मा॒मुम॒सौ ह॒तः ॥ ३८ ॥ स॒वि॒ता त्वा॑ स॒वाना॑ꣳ सुवता॒म॒ग्निर्गृ॒हप॑तीना॒ꣳ सोमो॒ वन॒स्पती॑नाम् । बृह॒स्पति॒र्वा॒च इन्द्रो॒ ज्यैष्ठ्या॑य रु॒द्रः प॒शुभ्यो॑ मि॒त्रः स॒त्यो वरु॑णो॒ धर्म॑पतीनाम् ॥ ३९ ॥ इ॒मं दे॑वा असप॒त्नꣳ सु॑वध्वं मह॒ते क्ष॒त्राय॑ मह॒ते ज्यैष्ठ्या॑य मह॒ते जान॑राज्या॒येन्द्र॑स्येन्द्रि॒याय॑ । इ॒मम॒मुष्य॑ पु॒त्रम॒मुष्यै॑ पु॒त्रम॒स्यै वि॒श ए॒ष वो॑ऽमी राजा॒ सोमो॒ऽस्माकं॑ ब्राह्मणाना॒ꣳ राजा॑ ॥ ४० ॥

॥ इति नवमोऽध्यायः ॥

॥ अथ दशमोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वरुणः १—१७ देववातः १८—२३ वामदेवः २४—२६ शुनःशेपः २७—३४ ।

देवता—आपः १, ६ वृषा २ अपांपतिः ३ सूर्य्यादयो मन्त्रोक्ताः ४ अग्न्यादयो मन्त्रोक्ताः ५, २३, वरुणः ७, २७, यजमानः ८, १०—१४, १८, १९, २८ प्रजापतिः ९, २० परमात्मा १५ मित्रावरुणौ १६ क्षत्रपतिः १७, २१, ३१, ३२ इन्द्रः २२ सूर्य्यः २४, २५ आसन्दी राजपत्नी २६ अग्निः २९ सवित्रादिमन्त्रोक्ताः ३० अश्विनौ ३३, ३४ ।

छन्दः—निचृदार्षी त्रिष्टुप् १, २२ स्वराड्ब्राह्मी पङ्क्तिः २ अभिकृतिः[क] निचृज्जगती [२] ३ जगती [१] स्वराट् पङ्क्तिः [१] स्वराड् विकृतिः [३] स्वराट्संकृतिः [क] भुरिगाकृतिः [४] भुरिक् त्रिष्टुप् [५] ४ भुरिग् धृतिः ५ स्वराड् ब्राह्मी बृहती ६ विराडार्षी त्रिष्टुप् ७ स्वराट् कृतिः ८ भुरिगष्टिः ९ विराडार्षी पङ्क्तिः १० आर्ची पङ्क्तिः ११, १३ निचृदार्ष्यनुष्टुप् १२ भुरिग् जगती १४ निचृदार्षी पङ्क्तिः १५ स्वराडार्षी जगती १६ आर्षी पङ्क्तिः १७ स्वराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १८, ३० विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् १९ स्वराडतिधृतिः २० भुरिग् ब्राह्मी बृहती २१ जगती २३ भुरिगार्षी जगती २४ आर्षी जगती २५ भुरिगनुष्टुप् २६ पिपीलिका मध्या विराड् गायत्री २७ धृतिः २८ स्वराडार्षी जगती २९ आर्षीत्रिष्टुप् ३१ निचृद् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ३२ निचृदनुष्टुप् ३३ भुरिक् पङ्क्तिः ३४ ।

स्वरः—धैवतः १, ७, १८, १९, २२, ३०–३२ पञ्चमः २, १०, ११, १३, १५, १७, ३४ ऋषभः [क] निषादः [२] ३ निषादः [१] पञ्चमः [२], [४] मध्यमः [३] गान्धारः [क] धैवतः [५] ४ ऋषभः ५, २८ मध्यमः ६, ९, २१ निषादः ८, १४, १६, २३–२५, २९ गान्धारः १२, २६, ३३ षड्जः २०, २७ ॥

॥ ओ३म् ॥ अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्वश्चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ १ ॥ वृष्ण ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा । वृष्ण ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि । वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहा । वृषसेनोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ २ ॥ [क] अर्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहार्थेत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहापः परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापाम्पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे [२] देहि स्वाहाऽपाम्पतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देह्यपां गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रं मे देहि स्वाहाऽपाङ्गर्भोऽसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि ॥ ३ ॥ [१] सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यत्वचस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त [२] सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा मान्दा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त [३] व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा [क] व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रम्मे दत्त स्वाहा वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त [३] शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त

स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा ४ शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्र दत्त स्वाहा जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त विश्वभृतस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराज स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त । ५ मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम्महि क्षत्रं क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्रं क्षत्रियाय दधतीः ॥ ४ ॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहांशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे स्वाहा ॥ ५ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि स्वाहा राजस्वः ॥ ६ ॥ सधमादो द्युम्निनीराप एता अनाधृष्टा अपस्यो वसानाः । पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपा२ शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥ ७ ॥ क्षत्रस्योल्वमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसीन्द्रस्य वार्त्रघ्नमसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं बधेत् । दृवासि रुजासि क्षुमासि । पातैनं प्राञ्चम्पातैनं प्रत्यञ्चम्पातैनं तिर्यञ्चन्दिग्भ्यः पात ॥ ८ ॥ आविर्मर्या आवित्तो अग्निर्गृहपतिरावित्त इन्द्रो वृद्धश्रवा आवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्रतावावित्तः पूषा विश्ववेदा आवित्ते द्यावापृथिवी विश्वशम्भुवावावित्तादितिरुरुशर्म्मा ॥ ९ ॥ अवेष्टा दन्दशूकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरꣳ साम त्रिवृत् स्तोमो वसन्त ऋतुर्ब्रह्म द्रविणम् ॥ १० ॥ दक्षिणामारोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्साम पञ्चदशस्तोमो ग्रीष्म ऋतुः क्षत्रं द्रविणम् ॥ ११ ॥ प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपꣳ साम सप्तदश स्तोमो वर्षा ऋतुर्विड् द्रविणम् ॥ १२ ॥ उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजꣳ सामैकविꣳशस्तोमः शरदृतुः फलं द्रविणम् ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ हेमन्तशिशिरावृतू वर्चो द्रविणम्प्रत्यस्तन्नमुचेः शिरः ॥ १४ ॥ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । मृत्योः पाह्योजोऽसि सहोस्यमृतमसि ॥ १५ ॥ हिरण्यरूपा उषसो विरोक उभाविन्द्रा उदिथः सूर्यश्च । आरोहतं वरुण मित्र गर्त्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च । मित्रोऽसि वरुणोऽसि ॥ १६ ॥ सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण । क्षत्राणां क्षत्रपतिरेध्यति विद्यून पाहि ॥ १७ ॥ इमन्देवा असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते

ज्यैष्ठ्या॑य मह॒ते जान॑राज्या॒येन्द्र॑स्येन्द्रि॒याय॑ । इ॒मम॒मुष्य॑ पु॒त्रम॒मुष्यै॑ पु॒त्रम॒स्यै वि॒श ए॒ष
ो॑ऽ॒मी रा॒जा सोमो॒ऽस्माकं॑ ब्राह्मणाना॒ꣳ राजा॑ ॥ १८ ॥ प्र पर्व॑तस्य वृष॒भस्य॑ पृ-
ष्ठान्नाव॑श्चरन्ति स्व॒सिच॑ इया॒नाः । ता आव॑वृत्रन्नध॒रागुद॑क्ता अहिं॑ बु॒ध्न्य॒मनु॒ रीय॑-
माणाः । विष्णो॑र्वि॒क्रम॑णमसि॒ विष्णो॒र्विक्रा॑न्तमसि॒ विष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि ॥ १९ ॥
प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो विश्वा॑ रू॒पाणि॒ परि॒ ता ब॑भूव । यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑
अस्त्व॒यम॒मुष्य॑ पि॒ताऽसाव॒स्य पि॒ता व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो र॒यीणा॒ꣳ स्वाहा॑ । रुद्र॒
यत्ते॒ क्रिवि॒ परं॒ नाम॒ तस्मि॑न् हु॒तम॑स्यमे॒ष्टम॑सि॒ स्वाहा॑ ॥ २० ॥ इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि
मि॒त्रावरु॑णयोस्त्वा प्रशा॒स्त्रोः प्र॒शिषा॑ युनज्मि । अ॒व्यथा॑यै त्वा स्व॒धायै॑ त्वाऽरि॑ष्टो
अर्जु॑नो म॒रुतां॑ प्रस॒वेन॑ ज॒यापा॑म॒ मन॑सा॒ समि॑न्द्रि॒येण॑ ॥ २१ ॥ मा त॑ इन्द्र ते व॒यं
तु॑राषाड॒युक्ता॑सो अब्र॒ह्मता॒ वि द॑साम । तिष्ठा॒ रथ॒मधि॒ यं व॑ज्रह॒स्ता र॒श्मीन्दे॑व य-
मसे॒ स्वश्वा॑न् ॥ २२ ॥ अ॒ग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ वन॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॑ म॒रुता॑-
मोज॑से॒ स्वाहेन्द्र॑स्येन्द्रि॒याय॒ स्वाहा॑ । पृथि॑वि मात॒र्मा मा॑ हिꣳसी॒र्मो अ॒हं त्वाम् ॥ २३ ॥
ह॒ꣳसः शु॑चि॒षद्वसु॑रन्तरिक्ष॒सद्धोता॑ वेदि॒षदति॑थिर्दुरोण॒सत् । नृ॒षद्व॑र॒सदृ॑त॒सद्व्यो॑-
म॒सद॒ब्जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॒तम्बृ॒हत् ॥ २४ ॥ इय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॒र्मयि॑ धेहि॒
युङ्ङ॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॒ मयि॑ धे॒ह्यूर्ग॒स्यूर्ज्जं॒ मयि॑ धेहि । इन्द्र॑स्य वां वी॒र्य॒कृतो॑ बा॒हू अ॑भ्यु-
पाव॑हरामि ॥ २५ ॥ स्यो॒नासि॑ सु॒षदा॑सि क्ष॒त्रस्य॒ योनि॑रसि । स्यो॒नामा सी॑द सु-
ष॒दामा सी॑द क्ष॒त्रस्य॒ योनि॒मा सी॑द ॥ २६ ॥ नि ष॑साद धृ॒तव्र॑तो॒ वरु॑णः प॒स्त्या॒स्वा ।
साम्म्रा॑ज्याय सु॒क्रतुः॑ ॥ २७ ॥ अ॒भि॒भूर॑स्ये॒तास्ते॒ पञ्च॒ दिशः॑ कल्पन्ता॒म्ब्र॒ह्माँस्त्वं
ब्र॒ह्मासि॑ सवि॒तासि॑ स॒त्यप्र॑सवो॒ वरु॑णोऽसि स॒त्यौजा॒ इन्द्रो॑ऽसि॒ विशौ॑जा रु॒द्रो-
ऽसि सु॒शेवः॑ । बहु॑कार॒ श्रेय॑स्कर॒ भूय॑स्क॒रेन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ तेन॑ मे रध्य ॥ २८ ॥
अ॒ग्निः पृ॒थुर्धर्म॑ण॒स्पति॑र्जुषा॒णो अ॒ग्निः पृ॒थुर्धर्म॑ण॒स्पति॒राज्य॑स्य वेतु॒ स्वाहा॑ । स्वाहा॑-
कृ॒ताः सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑र्यतध्वꣳ सजा॒ताना॑म्मध्य॒मेष्ठ्या॑य ॥ २९ ॥ स॒वि॒त्रा प्र॑स-
वि॒त्रा सर॑स्वत्या वा॒चा त्वष्ट्रा॑ रू॒पैः पू॒ष्णा प॒शुभि॒रिन्द्रे॑णा॒स्मे बृह॒स्पति॑ना॒ ब्रह्म॑णा
वरु॑णे॒नौज॑सा॒ऽग्निना॒ तेज॑सा॒ सोमे॑न॒ राज्ञा॒ विष्णु॑ना दश॒म्या दे॒वत॑या॒ प्रसू॑तः॒ प्र
स॑र्पामि ॥ ३० ॥ अ॒श्विभ्यां॑ पच्यस्व॒ सर॑स्वत्यै पच्य॒स्वेन्द्रा॑य सु॒त्राम्णे॑ पच्यस्व ।
ा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण प्र॒त्यङ्क्सोमो॒ अति॑स्रुतः । इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑ ॥ ३१ ॥ कु-
वि॒दङ्ग यव॑मन्तो॒ यवं॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑ । इ॒हेहै॑षां कृणुहि॒ भोज॑नानि॒ ये
र्हिषो॒ नम॑ उक्तिं॒ यज॑न्ति । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वा॒ सर॑स्वत्यै॒ त्वेन्द्रा॑य त्वा
त्राम्णे॑ ॥ ३२ ॥ यु॒वꣳ सु॒राम॑मश्विना॒ नमु॑चावासु॒रे सचा॑ । वि॒पि॒पा॒ना शु॑भस्पती

इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ३३ ॥ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दंꣳसनाभिः ।
यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ३४ ॥

॥ इति दशमोऽध्यायः ॥

॥ अथ एकादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—११ नाभानेदिष्टः १२ कुश्रिः १३ शुनःशेपः १४—१६ पुरोधाः १७ मयोभूः १८—२२ गृत्समदः २३, २४, २७–३१, ३६ सोमकः २५ पायुः २६ भारद्वाजः ३२—३४ देवश्रवो देववातः ३५ प्रस्कण्वः ३७ सिन्धुद्वीपः ३८—४०, ५०—६१ विश्वमनाः ४१ कण्वः ४२ त्रितः ४३, ४४, ४६–४८ चित्रः ४५ उत्कीलः ४९ विश्वामित्रः ६२–६६ आत्रेयः ६७–६९ सोमाहुतिः ७० विरूपः ७१ वारुणिः ७२ जमदग्निः ७३, ७४ नाभानेदिः ७५–८३ ।

देवता—सविता १—११, ६३, ६७ वाजी १२, १३ क्षत्रपतिः १४, २ गणपतिः १५ अग्निः १६—१९, २४—२९, ३२–३४, ३६, ३७, ४०–४९ ७०–७८ द्रविणोदाः २१, २२ प्रजापतिः २३ दम्पती ३० जायापती ३१ होत ३५ आपः ३८, ५०—५२ वायुः ३९ मित्रः ५३, ६२ रुद्रः ५४ सिनीवाली ५५ अदितिः ५६, ५७, ५९ वसुरुद्रादित्यविश्वेदेवाः ५८ वस्वादयो मन्त्रोक्ता ६० आदित्यादयो लिङ्गोक्ताः ६१ वस्वादयो लिङ्गोक्ताः ६५ अग्न्यादयो मन्त्रोक्ता ६६ अम्बा ६८, ६९ सेनापतिः ७९ अध्यापकोपदेशकौ ८० पुरोहितयजमान ८१ सभापतिर्यजमानः ८२ यजमानपुरोहितौ ८३ ।

छन्दः—विराडार्ष्यनुष्टुप् १, ३० शङ्कुमती गायत्री २ निचृदनुष्टुप् १८, १९, ३१, ७३, ७९ जगती ४ विराडार्षी त्रिष्टुप् ५, ६ आर्षी त्रिष्टुप् २३, ५९ शक्करी ८ भुरिगतिशक्करी ९ भुरिगनुष्टुप् १०, ४०, ४१, ४८, ७७ आ

११ आस्तारपङ्क्तिः १२ गायत्री १३, १४, ५०—५२, ६८ आर्षी जगती १५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १६, १७, २२, निचृदार्षी बृहती २०, ३७ आर्षी पङ्क्तिः २१, २४ निचृद्गायत्री २५, ३३, ३४, ६२ अनुष्टुप् २६, ५४, ६४, ६७, ८० पङ्क्तिः २७ भुरिक् प्रकृतिः २८ स्वराट् पङ्क्तिः २९ त्रिष्टुप् ३२, ३६, ४९, ६९ निचृत्त्रिष्टुप् ३५ न्यङ्कुसारिणी बृहती ३८ विराट् त्रिष्टुप् ३९, ४३, ७५ उपरिष्टाद् बृहती ४२, ५३, ८३ विराडनुष्टुप् ४४, ५५, ५६, ७४, ८२ विराट् पथ्या बृहती ४५ ब्राह्मी बृहती ४६ विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७, ६६ भुरिग् बृहती ५७, ६३ उत्कृती [क], [र] ५८ स्वराट् संकृतिः ६० भुरिक् कृतिः[क] प्रकृतिः[र] ६१ धृतिः ६५ विराड् गायत्री ७०, ७१ भुरिगुष्णिक् ७२, ७८ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ७६ निचृदार्षी पङ्क्तिः ८१ ।

स्वरः—गान्धारः १, ३, १०, १८, १९, २६, ३०, ३१, ४०, ४१, ४४, ४८, ५४—५६, ६०, ६४, ६७, ७३, ७४, ७७, ७९, ८०, ८२ षड्जः २, १३, १४, २५, ३३, ३४, ५०—५२, ५८, ६२, ६५, ६८, ७०, ७१, निषादः ४, १५, धैवतः ५—८, १६, १७, २२, २३, २८, ३२, ३५, ३६, ३९, ४३, ४७, ४९, ५९, ६६, ६९, ७५, ७६ पञ्चमः ९, ११, १२, २१, २४, २७, २९, ८१ मध्यमः २०, ३७, ३८, ४२, ४५, ४६, ५३, ५७, ६३, ८३, निषादः [क], धैवतः [र] ६१ ऋषभः ७२, ७८ ॥

॥ ओ३म् ॥ यु॒ञ्जा॒नः प्र॑थ॒मं मन॑स्त॒त्त्वाय॑ सवि॒ता धिय॑ः । अ॒ग्नेर्ज्योति॑र्नि॒चाय्य॑ पृथि॒व्या अध्याभ॑रत् ॥ १ ॥ यु॒क्तेन॒ मन॑सा व॒यं दे॒वस्य॑ सवि॒तुः स॒वे । स्व॒र्ग्या॒य॒ शक्त्या॑ ॥ २ ॥ यु॒क्त्वाय॑ सवि॒ता दे॒वान्त्स्व॑र्य्य॒तो धि॒या दिव॑म् । बृ॒हज्ज्योति॑ः करिष्य॒तः स॑वि॒ता प्रसु॑वाति॒ तान् ॥ ३ ॥ यु॒ञ्जते॒ मन॑ उ॒त यु॑ञ्जते॒ धियो॒ विप्रा॒ विप्र॑स्य बृह॒तो वि॑प॒श्चित॑ः । वि होत्रा॑ दधे वयुना॒विदेक॒ इन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः ॥ ४ ॥ यु॒जे वां॒ ब्रह्म॑ पू॒र्व्यं नमो॑भि॒र्विश्लोक॑ एतु प॒थ्ये॒व सू॒रेः । शृ॒ण्वन्तु॒ विश्वे॑ अ॒मृत॑स्य पु॒त्रा आये धामा॑नि दि॒व्यानि॑ त॒स्थुः ॥ ५ ॥ यस्य॑ प्र॒याण॒मन्व॒न्य इद्य॒युर्दे॒वा दे॒वस्य॑ महि॒मान॒मोज॑सा । यः पार्थि॑वानि विम॒मे स एत॑शो॒ रजा॑ꣳसि दे॒वः स॑वि॒ता म॑हित्व॒ना ॥ ६ ॥ देव॑ सवित॒ः प्र सु॑व य॒ज्ञं प्र सु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य । दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केत॑न्नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाचं॑ नः स्वदतु ॥ ७ ॥ इ॒मं नो॑ देव सवितर्य॒ज्ञं प्रण॑य देवा॒व्यꣳ॑ सखि॒विदꣳ॑ स॒त्राजित॑न्धन॒जित॑ꣳ स्व॒र्जित॑म् । ऋ॒चा स्तोम॒ꣳ सम॑र्धय गाय॒त्रेण॑ रथन्त॒रं बृ॒हद्गा॑य॒त्रव॑र्त्तनि॒

स्वाहा ॥ ८ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ९ ॥ अभ्रिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निꣳ शकेम खनितुꣳ सधस्थ आ । जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ १० ॥ हस्त आधाय सविता बिभ्रदभ्रिꣳ हिरण्ययीम् । अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥ ११ ॥ प्रतूर्त्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु सम्वतम् । दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित् ॥ १२ ॥ युञ्जाथाꣳ रासभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू । अग्निं भरन्तमस्मयुम् ॥ १३ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ १४ ॥ प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यं मयोभूरेहि । उर्वन्तरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन् पूष्णा सयुजा सह ॥ १५ ॥ पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामः ॥ १६ ॥ अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आततन्थ ॥ १७ ॥ आगत्य वाज्यध्वानꣳ सर्वा मृधो वि धूनुते । अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते ॥ १८ ॥ आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम् । भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम् ॥ १९ ॥ द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रो योनिः । विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यतः ॥ २० ॥ उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद् द्रविणोदा वाजिन् । वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनन्त उपस्थे अस्याः ॥ २१ ॥ उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्वाकः सुलोकꣳ सुकृतं पृथिव्याम् । ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ स्वो रुहाणा अधिनाकमुत्तमम् ॥ २२ ॥ आत्वा जिघर्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा । पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नैरभसं दृशानम् ॥ २३ ॥ आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्य्यश्री स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वा जर्भुराणः ॥ २४ ॥ परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ २५ ॥ परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि । धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २६ ॥ त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ २७ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामि । ज्योतिष्मन्तं

त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यतम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिंꣳसन्तं पृथिव्याः
सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत् खनामः ॥ २८ ॥ अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समु-
द्रमभितः पिन्वमानम् । वर्धमानो महाँ२॥ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा
प्रथस्व ॥ २९ ॥ शर्म च स्थो वर्म च स्थोऽछिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती संवसाथां
भृतमग्निं पुरीष्यम् ॥ ३० ॥ संवसाथाꣳ स्वर्विदा समीची उरसा त्मना । अग्निम-
न्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥ ३१ ॥ पुरीष्योऽसि विश्वभरा अथर्वा त्वा
प्रथमो निरमन्थदग्ने । त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः
॥ ३२ ॥ तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥ ३३ ॥
तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्यु हन्तमम् । धनञ्जयꣳ रणेरणे ॥ ३४ ॥ सीद
होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान्हवि-
षा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयोधाः ॥ ३५ ॥ नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो
दीदिवाँ२॥ असदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अ-
ग्निः ॥ ३६ ॥ सꣳ सीदस्व महाँ२॥ असि शोचस्व देववीतमः । विधूममग्ने अ-
रुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ ३७ ॥ अपो देवीरुप सृज मधुमतीरयक्ष्माय
प्रजाभ्यः । तासामास्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ॥ ३८ ॥ सन्ते वायु-
र्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयं यद्विकस्तम् । यो देवानां चरसि प्राणथेन कस्मै
देव वषडस्तु तुभ्यम् ॥ ३९ ॥ सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्स्वः । वा-
सो अग्ने विश्वरूपꣳ संव्ययस्व विभावसो ॥ ४० ॥ उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो
देव्या धिया । दृशे च भासा बृहता सुशुक्वनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः ॥ ४१ ॥
ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभि-
र्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ ४२ ॥ स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।
चित्रः शिशुः परि तमाꣳस्यक्तून् प्रमातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गाः ॥ ४३ ॥ स्थिरो
भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहणः ॥ ४४ ॥
शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि शोचीर्मान्तरिक्षं
मा वनस्पतीन् ॥ ४५ ॥ प्रैतु वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं
पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा । वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भꣳ समुद्रियम् । अग्न
आयाहि वीतये ॥ ४६ ॥ ऋतꣳ सत्यमृतꣳ सत्यमग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः ।
ओषधयः प्रतिमोदध्वमग्निमेतꣳ शिवमायन्तमभ्यत्र युष्माः । व्यस्यन् विश्वा अ-
निरा अमीवा निषीदन्नो अप दुर्मतिं जहि ॥ ४७ ॥ ओषधयः प्रति गृभ्णीत

पुष्पवतीः सुपिप्पलाः । अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नꣳ सधस्थमासदत् ॥ ४८ ॥ विपाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहꣳ सुहवस्य प्रणीतौ ॥ ४९ ॥ आपो हिष्ठा मयोभुवस्तान ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ ५० ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ ५१ ॥ तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ ५२ ॥ मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह । सुजातं जातवेदसमयक्ष्माय त्वा सꣳसृजामि प्रजाभ्यः ॥ ५३ ॥ रुद्राः सꣳसृज्य पृथिवीं वृहज्ज्योतिः समीधिरे । तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते ॥ ५४ ॥ सꣳसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम् । हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली कृणोतु ताम् ॥ ५५ ॥ सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा । सा तुभ्यमदिते मह्योखां दधातु हस्तयोः ॥ ५६ ॥ उखां कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्त्तु गर्भ आ मखस्य शिरोऽसि ॥ ५७ ॥ [क] वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि पृथिव्यसि धारया मयि प्रजाꣴ रायस्पोषङ्गौपत्यꣴ सुवीर्य्यꣴ सजातान्यजमानाय रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवास्यन्तरिक्षमसि धारया मयि प्रजाꣴ रायस्पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानायाऽऽदित्यास्त्वा [र] कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवासि द्यौरसि धारया मयि प्रजाꣴ रायस्पोषङ्गौपत्यꣳ सुवीर्य्यꣳ सजातान्यजमानाय विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्ध्रुवासि दिशोऽसि धारया मयि प्रजाꣴ रायस्पोषङ्गौपत्यꣴ सुवीर्यꣴ सजातान् यजमानाय ॥ ५८ ॥ अदित्यै रास्नास्यदितिष्टे बिलं गृभ्णातु । कृत्वाय सा महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये । पुत्रेभ्यः प्रायच्छददितिः श्रपयानिति ॥ ५९ ॥ वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद् रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् । विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयतु वरुणस्त्वा धूपयतु विष्णुस्त्वा धूपयतु ॥ ६० ॥ [क] अदितिष्ट्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत् खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वद्दधतूखे । धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वदभीन्धताम् [र] उखे वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखेऽग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे जनयस्त्वा छिन्नपत्रा दे-

वीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे ॥ ६१ ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतोऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम् ॥ ६२ ॥ देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुबाहुरुत शक्त्या । अव्यथमाना पृथिव्यामाशा दिश आपृण ॥ ६३ ॥ उत्थाय बृहती भवोदु तिष्ठ ध्रुवा त्वम् । मित्रैतां त उखां परि ददाम्यभित्या एषा मा भेदि ॥ ६४ ॥ वसवस्त्वा छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा छृन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आछृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥६५॥ आकूतिमग्निम्प्रयुजꣳ स्वाहा मनो मेधामग्निम्प्रयुजꣳ स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निम्प्रयुजꣳ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निम्प्रयुजꣳ स्वाहा । प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा ॥ ६६ ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ ६७ ॥ मा सु भित्था मा सु रिषोऽम्ब धृष्णु वीरयस्व सु । अग्निश्चेदं करिष्यथः ॥ ६८ ॥ दृꣳहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी माया स्वधया कृतासि । जुष्टं देवेभ्य इदमस्तु हव्यमरिष्टा त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् ॥ ६९ ॥ द्रन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥ ७० ॥ परस्या अधि संवतोऽवराँ २॥ अभ्यातर । यत्राहमस्मि ताँ २॥ अव ॥ ७१ ॥ परमस्याः परावतो रोहिदश्व इहा गहि । पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः ॥ ७२ ॥ यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥ ७३ ॥ यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥ ७४ ॥ अहरहरप्रयावं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥ ७५ ॥ नाभा पृथिव्याः समिधाने अग्नौ रायस्पोषाय बृहते हवामहे । इरम्मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम् ॥ ७६ ॥ याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत । ये स्तेना ये च तस्करास्ताँस्ते अग्नेऽपि दधाम्यास्ये ॥ ७७ ॥ दꣳष्ट्राभ्यां मलिम्लून् जम्भ्यैस्तकराँ २॥ उत । हनुभ्याꣳ स्तेनान् भगवस्ताँस्त्वं खाद सुखादितान् ॥ ७८ ॥ ये जनेषु मलिम्लवस्तेनासस्तस्करा वने । ये कक्षेष्वघायवस्तांस्ते दधामि जम्भयोः ॥ ७९ ॥ यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः । निन्दाद्यो अस्मान् धिप्साच्च सर्वं तं भस्मसा कुरु ॥ ८० ॥ सꣳशितं मे ब्रह्म सꣳशितं वीर्यं बलम् । सꣳशितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः ॥ ८१ ॥ उदेषां बाहू अतिरमुद्वर्चो अथो बलम् । क्षिणोमि ब्रह्मणामि-

आनुन्नयामि स्वाँ २॥ अहम् ॥ ८२ ॥ अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः । प्रप्र दातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ ८३ ॥

॥ इत्येकादशोऽध्यायः ॥

॥ अथ द्वादशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १, २, ६—१०, १८—२६, ३३, ४० श्यावाश्वः ३—५ ध्रुवः ११ शुनःशेपः १२ त्रितः १३—१७ विरूपः ३०, ३६—३६ ११६ तापसः ३१, ३२ वसिष्ठः ३४, ३५ वत्सप्रीः ४१ दीर्घतमः ४२ सोमाहुतिः ४३—४६ विश्वामित्रः ४७—५४ प्रियमेधा ५५ सुतजेतृमधुच्छन्दा ५६ मधुच्छन्दा ५७—६५ विश्वावसुः ६६—६८ कुमारहारितः ६६—७४ भिषग् ७५—६० वरुणः ६१—१०१, हिरण्यगर्भः १०२—१०५ पावकाग्निः १०६—१११ गोतमः ११२—११४ वत्सारः ११५ प्रजापतिः ११७ ।

देवता—अग्निः १, २, ६–११, १३, १५–३४, ३६—४४, ४६–५४, ५७—५६, ६६, १०३, १०४, १०६, १०८, १०६, १११, ११५—११७ सविता ३ गरुत्मान् ४ विष्णुः ५ वरुणः १२ जीवेश्वरौ १४ आपः ३५, ५५ पितरः ४५ इन्द्रः ५६ दम्पती ६० पत्नी ६१ निर्ऋतिः ६२—६४ यजमानः ६५ कृषीवलाः कवयो वा ६७, ६८ कृषीवलाः ६६—७१ मित्रादयो लिङ्गोक्ताः ७२ अघ्न्याः ७३ अश्विनौ ७४ वैद्यः ७५—७७, ७६, ८३, ८४, ८८—६३, ६५, ६६, ६८, १०० चिकित्सः ७८ ओषधयः ८०, ८२ वैद्यः ८१, ८५—८७ भिषजः ६४, १०१ भिषग्वराः ६७ ओषधिः ६६ कः १०२ विद्वान् १०५, १०७, ११० सोमः ११२—११४ ।

छन्दः—भुरिक्पङ्क्तिः १, २५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २, ४६ विराड् जगती

३ धृतिः ४ भुरिगुत्कृतिः ५ निचृदार्षी त्रिष्टुप् ६, १८—२२, ३३, २४, ४५, १०२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ७ आर्षीत्रिष्टुप् ८, ४७ निचृदार्षीगायत्री ९, ४०, ७३ निचृद्गायत्री १०, ३६, ४१ आर्ष्यनुष्टुप् ११ विराडार्षी त्रिष्टुप् १२, २६—२९, ४२, ६३ भुरिगार्षी पङ्क्तिः १३, ४८, ४९, ५१ स्वराड् जगती १४ विराट् त्रिष्टुप् १५ विराडनुष्टुप् १६, १७, ३१, ३२, ५४, ५५, ८२, ८४, ८७—८९, ९४, ९५, ९९, आर्ची त्रिष्टुप् २३ गायत्री ३०, ६७, ११६, ११७ आर्षी त्रिष्टुप् ३४, ३५, ६१, ६४, ७० भुरिगार्ष्युष्णिक् ३७ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ३८, ५२ निचृदनुष्टुप् ३९, ५६, ७७, ८३, ८६, ९२, ९६, ९८, १०१, आर्षीपङ्क्तिः ४३, ५०, ६०, ७२, ११० स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ४४ स्वराडनुष्टुप् ५३ भुरिगुष्णिक् ५७, ५९, ९० भुरिगुपरिष्टाद्बृहती ५८ निचृत् त्रिष्टुप् ६२ आर्षीजगती ६५, ७४ विराडार्षी त्रिष्टुप् ६६, ६८, त्रिष्टुप् ६९ विराट् पङ्क्तिः ७१ अनुष्टुप् ७५, ७६, ७८—८१, ८५, ९१, ९७ विराडार्ष्यनुष्टुप् ९३ विराड्बृहती १०० निचृदुष्णिक् १०३ भुरिग्गायत्री १०४ विराट् त्रिष्टुप् १०५ निचृत्पङ्क्तिः १०६, १०८ भुरिगार्षी पङ्क्तिः १०७, ११३ निचृदार्षी पङ्क्तिः १०९ स्वराडार्षी पङ्क्तिः १११ निचृद्गायत्री ११२, ११५ आर्ष्युष्णिक् ११४।

स्वरः—पञ्चमः १, १३, २५, ४३, ४८–५१, ६०, ६३, ७१, ७२, १०६–१११, ११३ धैवतः २, ६, १२, १५, १८—२४, २६—२९, ३३—३५, ३८, ४२, ४४—४७, ६१, ६२, ६४, ६६, ६८—७०, १०२, १०५, निषादः ३, ८, १४, ६५, ७४, ऋषभः ४, ३७, ५७, ५९, ९०, १०३, ११४ षड्जः ५, ९, १०, ३०, ३६, ४०, ४१, ६७, ७३, १०४, ११२, ११५—११७ गान्धारः ७, ११, १६, १७, ३१, ३२, ३९, ५२—५६, ७५—८९, ९१–९९, १०१ मध्यमः ५८, १००॥

॥ ओ३म् ॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥ १ ॥ नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निन्धारयन्द्रविणोदाः ॥ २ ॥ विश्वा रूपाणि प्रतिमुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे । वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो विराजति ॥ ३ ॥ सुपर्णोऽसि गरुत्माँस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ स्तोम आत्मा छन्दाꣳस्यङ्गानि यजूꣳषि नाम । साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्याः शफाः । सु-

पूर्णोऽसि गुरुत्मान्दिवं गच्छ स्वः पत ॥ ४ ॥ विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा गायत्रं छन्द आरोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्द आरोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व । विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आरोह दिवमनु वि क्रमस्व विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभं छन्द आरोह दिशोऽनु वि क्रमस्व ॥ ५ ॥ अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ ६ ॥ अग्नेऽभ्यावर्त्तिन्नभि मा नि वर्त्तस्वायुषा वर्चसा प्रजया धनेन । सन्या मेधया रय्या पोषेण ॥ ७ ॥ अग्ने अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः । अधा पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि ॥ ८ ॥ पुनरूर्जा नि वर्त्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥ ९ ॥ सह रय्या नि वर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥ १० ॥ आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥११॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय । अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १२ ॥ अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् । अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः ॥१३॥ हꣳसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद् व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् ॥ १४ ॥ सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनां तपसा मार्चिषाऽभिशोचीरन्तरस्याꣳ शुक्रज्योतिर्वि भाहि ॥ १५ ॥ अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायाः सदने स्वे । तस्यास्त्वꣳ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव ॥ १६ ॥ शिवो भूत्वा मह्यमग्ने अथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः ॥ १७ ॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः । तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः ॥ १८ ॥ विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम विभृता पुरुत्रा । विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ ॥ १९ ॥ समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन् । तृतीये त्वा रजसि तस्थिवाꣳसमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् ॥ २० ॥ अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ २१ ॥ श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः । वसुः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः ॥ २२ ॥ विश्वस्य

तुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः वीडुं चिदद्रिमभिनत् परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥ २३ ॥ उशिक् पावको अरतिः सुमेधा मर्त्येष्वग्निरमृतो नि धायि । इयर्त्ति धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षन् ॥ २४ ॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥ २५ ॥ यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने । प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ ॥ २६ ॥ आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थ उक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जनित्वैः ॥ २७ ॥ त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसु दधिरे वार्य्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो विवव्रुः ॥ २८ ॥ अस्ताव्यग्निर्नराँ सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः । अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् ॥ २९ ॥ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥ ३० ॥ उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वꣳ सुप्रतीको विभावसुः ॥ ३१ ॥ प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिष्ट्वम् । बृहद्भिर्भानुभिर्भासन् माहिꣳसीस्तन्वा प्रजाः ॥ ३२ ॥ अक्रन्ददग्निस्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदारोदसी भानुना भात्यन्तः ॥ ३३ ॥ प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वियत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः ॥ ३४ ॥ आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वꣳ सुरभा उ लोके । तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रं बिभृताप्स्वेनत् ॥ ३५ ॥ अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनुरुध्यसे । गर्भे सन् जायसे पुनः ॥ ३६ ॥ गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि ॥ ३७ ॥ प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । सꣳसृज्य मातृभिष्ट्वं ज्योतिष्मान् पुनरासदः ॥ ३८ ॥ पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्याꣳ शिवतमः ॥ ३९ ॥ पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥ ४० ॥ सह रय्या निवर्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥ ४१ ॥ बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मꣳहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः । पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुष्टे तन्वं वन्दे अग्ने ॥ ४२ ॥ स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् । युयोध्यस्मद्द्वेषाꣳसि विश्वकर्मणे स्वाहा ॥ ४३ ॥ पुनस्त्वाऽऽदित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुन-

ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः । घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः
॥ ४४ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः । अदाद्यमोऽवसानं
पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै ॥ ४५ ॥ संज्ञानमसि कामधरणम्मयि
ते कामधरणम्भूयात् । अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि चितस्थ परिचित ऊर्ध्वचितः
श्रयध्वम् ॥ ४६ ॥ अयꣳ सो अग्निर्यस्मिन् सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे
वावशानः । सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳ ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः ॥ ४७ ॥
अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ
त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ॥ ४८ ॥ अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छादेवाँ
२ ॥ ऊचिषे धिष्ण्या ये । या रोचने परस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त
आपः ॥ ४९ ॥ पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा
इषो महीः ॥ ५० ॥ इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ
हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुः स्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे
॥ ५१ ॥ अयन्ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथानो
वर्धया रयिम् ॥ ५२ ॥ चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद । परिचिदसि
तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ ५३ ॥ लोकं पृण छिद्रं पृणाथो
सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥ ५४ ॥ ता
अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने
दिवः ॥ ५५ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां
वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ५६ ॥ समितꣳ सं कल्पेथाꣳ संप्रियौ रोचिष्णू
सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभि संवसानौ ॥ ५७ ॥ सं वां मनाꣳसि सं व्रता समु
चित्तान्याकरम् । अग्ने पुरीष्याधिपा भव त्वं न इषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥ ५८ ॥
अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिमाँ २॥ असि । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं
योनिमिहासदः ॥ ५९ ॥ भवतन्नः समनसौ सचेतसावरेपसौ । मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं
मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥ ६० ॥ मातेव पुत्रं पृथिवी
पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा । तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा
वि मुञ्चतु ॥ ६१ ॥ असुन्वन्तमयजमानमिच्छस्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य
। अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ॥ ६२ ॥
नमः सु ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे
नाके अधि रोहयैनम् ॥ ६३ ॥ यस्यास्ते घोर आसन् जुहोम्येषां बन्धा-

नामवसर्जनाय । यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परि वेद विश्वतः
॥ ६४ ॥ यन्ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशं ग्रीवास्वविचृत्यम् । तं ते विष्याम्यायुषो
न मध्यादथैतं पितुमद्धि प्रसूतः । नमो भूत्यै येदं चकार ॥ ६५ ॥ निवेशनः
सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाऽभि चष्टे शचीभिः । देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो
न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥ ६६ ॥ सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् ।
धीरा देवेषु सुम्नया ॥ ६७ ॥ युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह
बीजम् । गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्वमेयात् ॥ ६८ ॥
शुनꣳ सुफाला वि कृषन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः । शुनासीरा
हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्त्तनास्मै ॥ ६९ ॥ घृतेन सीता मधुना
समज्यतां विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमानास्मान्त्सीते
पयसाभ्या ववृत्स्व ॥ ७० ॥ लाङ्गलं पवीरवत्सुशेवꣳ सोमपित्सरु । तदुद्वपति गामविं
प्रफर्व्यं च पीवरीं प्रस्थावद्रथवाहनम् ॥ ७१ ॥ कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय
वरुणाय च । इन्द्रायाश्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्य ओषधीभ्यः ॥ ७२ ॥ वि मुच्यध्वमघ्न्या
देवयाना अगन्म तमसस्पारमस्य । ज्योतिरापाम ॥ ७३ ॥ सजूरब्दो अयवोभिः
सजूरुषा अरुणीभिः । सजोषसावश्विना दꣳसोभिः सजूः सूर एतशेन
सजूर्वैश्वानर इडया घृतेन स्वाहा ॥ ७४ ॥ या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं
पुरा । मनै नु बभ्रूणामहꣳ शतं धामानि सप्त च ॥ ७५ ॥ शतं वो अम्ब
धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अधा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ ७६ ॥
ओषधीः प्रतिमोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः । अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्ण्वः
॥ ७७ ॥ ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव
पूरुषः ॥ ७८ ॥ अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत् किलासथ
यत् सनवथ पूरुषम् ॥ ७९ ॥ यत्रौषधीः समग्मत राजानः समिताविव । विप्रः
स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ ८० ॥ अश्वावतीꣳ सोमावतीमूर्जयन्तीमु
दोजसम् । आवित्सि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥ ८१ ॥ उच्छुष्मा
ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष
॥ ८२ ॥ इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयꣳ स्थ निष्कृतीः । सीराः पतत्रिणी स्थन
यदामयति निष्कृथ ॥ ८३ ॥ अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः । ओषधीः
प्राचुच्यवुर्यत्किंच तन्वो रपः ॥ ८४ ॥ यदिमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्त आदधे ।
आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ॥ ८५ ॥ यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्ग-

मङ्गं परुष्परुः । ततो यक्ष्मं विबाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ८६ ॥ साकं यक्ष्म
प्र पत चाषेण किकिदीविना । साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥८७॥
अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत । ताः सर्वाः संविदाना इदं मे प्रावता
वचः ॥ ८८ ॥ याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः । बृहस्पतिप्रसूतास्तानो
मुञ्चन्त्वꣳहसः ॥ ८९ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादथो वरुण्यादुत । अथो
यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद् देव किल्विषात् ॥ ९० ॥ अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयस्परि
। यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ ९१ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः
शतविचक्षणाः । तासामसि त्वमुत्तमारं कामाय शꣳ हृदे ॥ ९२ ॥
या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूता अस्यै संदत्त वीर्यम्
॥९३॥ याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः संगत्य वीरुधोऽस्यै संदत्त
वीर्यम् ॥९४॥ मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः । द्विपाच्चतुष्पादस्माकꣳ
सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ ९५ ॥ ओषधयः समवदन्त सोमेन सह राज्ञा ।
यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन् पारयामसि ॥ ९६ ॥ नाशयित्री बलासस्यार्शस
उपचितामसि । अथो शतस्य यक्ष्माणां पाकारोरसि नाशनी ॥ ९७ ॥ त्वां
गन्धर्वा अखनँस्त्वामिन्द्रस्त्वां बृहस्पतिः । त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान् यक्ष्मादमुच्यत
॥ ९८ ॥ सहस्व मे अरातीः सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वं पाप्मानꣳ
सहमानास्योषधे ॥ ९९ ॥ दीर्घायुस्त ओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम्
। अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शा वि रोहतात् ॥ १०० ॥ त्वमुत्तमास्योषधे
तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्माँ२॥ अभिदासति
॥ १०१ ॥ मा मा हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा
व्यानट् । यश्चापश्चन्द्राः प्रथमो जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १०२ ॥
अभ्यावर्त्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह । वपान्ते अग्निरिषितो अरोहत् ॥१०३॥
अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियम् । तद्देवेभ्यो भरामसि ॥१०४॥ इषमूर्जमहमित
आदमृतस्य योनिं महिषस्य धाराम् । आ मा गोषु विशत्वा तनूषु जहामि
सेदिमनिराममीवाम् ॥ १०५ ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो
। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥ १०६ ॥ पावकवर्चाः
शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना । पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि
रोदसी उभे ॥ १०७ ॥ ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे इषः संदधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥ १०८ ॥ इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व

ज॒न्तुभि॑र॒स्मे रायो॑ अमर्त्य॑ । स द॑र्श॒तस्य॒ वपु॑षो॒ विरा॑जसि पृ॒णक्षि॑ सान॒सिं क्रतु॑म् ॥ १०९ ॥ इ॒ष्क॒र्त्तार॑मध्व॒रस्य॒ प्रचे॑तसं॒ क्षय॑न्त॒ꣳ राध॑सो म॒हः । रा॒तिं वा॒मस्य॑ सु॒भगां॑ म॒हीमिषं॒ दधा॑सि सान॒सिꣳ र॒यिम् ॥ ११० ॥ ऋ॒तावा॑नं महि॒षं वि॒श्वद॑र्शतम॒ग्निꣳ सु॒म्नाय॑ दधिरे पु॒रो जनाः॑ । श्रुत्क॑र्णꣳ स॒प्रथ॑स्तमं त्वा गि॒रा दैव्यं॒ मानु॑षा यु॒गा ॥ १११ ॥ आ॒प्याय॑स्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑ सोम॒ वृष्ण्य॑म् । भवा॒ वाज॑स्य सङ्ग॒थे ॥ ११२ ॥ सन्ते॒ पयाꣳ॑सि॒ समु॑ यन्तु॒ वाजाः॒ संवृष्ण्या॑न्यभिमाति॒षाहः॑ । आ॒प्याय॑मानो अ॒मृता॑य सोम दि॒वि श्रवाꣳ॑स्युत्त॒मानि॑ धिष्व ॥११३॥ आ॒प्याय॑स्व मदिन्तम॒ सोम॒ विश्वे॑भिर॒ꣳशुभिः॑ । भवा॑ नः स॒प्रथ॑स्तमः॒ सखा॑ वृ॒धे ॥ ११४ ॥ आ ते॑ व॒त्सो मानो॑ यमत्पर॒माच्चि॑त्स॒धस्था॑त् । अग्ने॒ त्वांका॑मया गि॒रा ॥ ११५ ॥ तुभ्यं॒ ता अ॑ङ्गिरस्तम॒ विश्वाः॑ सुक्षि॒तयः॒ पृथ॑क् । अग्ने॒ कामा॑य येमिरे ॥ ११६ ॥ अ॒ग्निः प्रि॒येषु॒ धाम॑सु॒ कामो॑ भू॒तस्य॒ भव्य॑स्य । स॒म्राडेको॒ विरा॑जति ॥ ११७ ॥

॥ इति द्वादशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ त्रयोदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सारः १—३ हिरण्यगर्भः ४—८ वामदेवः ९—१४ त्रिशिराः १५—१९ अग्निः २०, २१ इन्द्राग्नी २२—२५ सविता २६ गोतमः २७—३५ भारद्वाजः ३६ विरूपः ३७—५१ उशनाः ५२—५८ ।

देवता—अग्निः १, २, ९—१६, १८, १९, २२, ३६—४५, ४७—५२ आदित्यः ३ प्रजापतिः ४, १७, २४, ३०, ५५—५८ ईश्वरः ५ सूर्य्यः ८, ४६, हिरण्यगर्भः ६, ७ पत्नी २०, २१ बृहस्पतिः २३, ऋतवः २५ क्षत्रपतिः २६ विश्वेदेवाः २७—२९ वरुणः ३१ द्यावापृथिव्यौ ३२ विष्णुः ३३ जातवेदाः ३४, ३५ आपः ५३ प्राणाः ५४ ।

छन्दः—आर्ची पङ्क्तिः १ विराट् त्रिष्टुप् २ आर्षी त्रिष्टुप् ३, ४ विराडार्षीत्रिष्टुप् ५ भुरिगुष्णिक् ६ अनुष्टुप् ७, १७, २०, २३ निचृदनुष्टुप् ८, २१, २६ भुरिक् पङ्क्तिः ९, १० निचृत्त्रिष्टुप् ११, ४२—४४, ४६ भुरिगार्षी पङ्क्तिः १२ निचृदार्ष्यतिजगती १३ भुरिगनुष्टुप् १४, २२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १५ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् १६ प्रस्तारपङ्क्तिः १८ भुरिगतिजगती १९ निचृद्बृहती २४, ३५, ३९ भुरिगतिजगती [क] भुरिग्ब्राह्मी बृहती [र] २५ निचृद्गायत्री २७, २९, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२ गायत्री २८, आर्षी पङ्क्तिः ३० त्रिष्टुप् ३१, ३८, ४१, ४५ भुरिक् त्रिष्टुप् ३४ निचृदुष्णिक् ४० विराड् ब्राह्मी पङ्क्तिः ४७ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः ४८ कृतिः ४९, ५० भुरिक्कृतिः ५१ ब्राह्मी पङ्क्तिः [उ] ब्राह्मीजगती [क] निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः [र] ५३ स्वराड् ब्राह्मी जगती ५४ निचृद्भुरिगतिधृतिः ५५ निचृद्धृतिः ५६ स्वराड्ब्राह्मी त्रिष्टुप् ५७ विराडाकृतिः ५८ ।

स्वरः—पञ्चमः १, ९, १०, १२, १८, ३०, ४७, ४८, ५८, धैवतः २—४, ११, १५, ३१, ३४, ३८, ४१—४६, ५७ गान्धारः ५, ७, ८, १४, १६, १७, २०—२३, २६ ऋषभः ६, २४, ४० निषादः १३, १९, ४९—५१, ५४ निषादः [क] मध्यमः [र] २५ षड्जः २७—२९, ३२, ३३, ३६, ३७, ५२, ५५, ५६ मध्यमः ३५, ३९ पञ्चमः [उ], [र], निषादः [क] ५३ ॥

॥ ओ३म् ॥ मयि॑ गृह्णा॒म्यग्रे॑ अ॒ग्निꣳ रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य । मामु॑ दे॒वताः॑ सचन्ताम् ॥ १ ॥ अ॒पां पृष्ठम॑सि॒ योनि॑र॒ग्ने स॑मु॒द्रम॒भितः॒ पिन्व॑मानम् । वर्ध॑मानो म॒हाँ२॥ आ च॒ पुष्क॑रे दि॒वो मात्र॑या वरि॒म्णा प्रथ॑स्व ॥२॥ ब्रह्म॑ जज्ञा॒नं प्र॑थ॒मं पु॒रस्ता॒द्विसी॑म॒तः सु॒रुचो॑ वे॒न आ॑वः । स बु॒ध्न्या॒ उप॒मा अ॑स्य वि॒ष्ठाः स॒तश्च॒ योनि॒मस॑तश्च॒ वि व॑ः ॥ ३ ॥ हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः सम॑वर्त्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॒रेक॑ आसीत् । स दा॑धार पृथि॒वीं द्यामु॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ ४ ॥ द्र॒प्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॒ द्यामि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑ । स॒मा॒नं योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त होत्राः॑ ॥ ५ ॥ नमो॑ऽस्तु स॒र्पेभ्यो॒ ये के च॑ पृथि॒वीमनु॑ । ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये दि॒वि तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑ ॥ ६ ॥ या इष॑वो यातु॒धाना॑नां॒ ये वा॒ वन॒स्पती॒ँ१॥ रनु॑ । ये वा॑व॒टेषु॒ शेर॑ते॒ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑ ॥ ७॥ ये वा॒मी रो॑च॒ने दि॒वो ये वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिषु॑ । येषा॑म॒प्सु सद॑स्कृ॒तं तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑ ॥ ८॥ कृ॒णु॒ष्व पाजः॒ प्रसि॑तिं॒ न पृ॒थ्वीं या॒हि राजे॑वाम॑वाँ२॥ इभे॑न । तृ॒ष्वी-

मनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥ ९ ॥ तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः । तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो विसृज विष्वगुल्काः ॥ १० ॥ प्रति स्पशो विसृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः । यो नो दूरे अघशꣳसो यो अन्त्यग्ने मा किष्टे व्यथिरादधर्षीत् ॥ ११ ॥ उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ२॥ ओषतात्तिग्महेते । यो नो अरातिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यत सं न शुष्कम् ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने । अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्रमृणीहि शत्रून् । अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि ॥ १३ ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याः अयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति । इन्द्रस्य त्वौजसा सादयामि ॥ १४ ॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्द्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥ १५ ॥ ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा । मा त्वा समुद्र उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृꣳह ॥ १६ ॥ प्रजापतिष्ट्वा सादयत्वपां पृष्ठे समुद्रस्येमन् । व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथस्व पृथिव्यसि ॥ १७ ॥ भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री । पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीः ॥ १८ ॥ विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय । अग्निष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ १९ ॥ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि । एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च ॥ २० ॥ या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि । तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम् ॥ २१ ॥ यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि ॥ २२ ॥ यावो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते ॥ २३ ॥ विराड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत् । प्रजापतिष्ट्वा सादयतु पृष्ठे पृथिव्या ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ अग्निष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ २४ ॥ [क] मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । [र] ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे वासन्तिकावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ २५ ॥ अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्व पृतनायतः ।

सहस्रवीर्य्यासि सा मा जिन्व ॥ २६ ॥ मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ २७ ॥ मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवꣳ रजः ।
मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ २८ ॥ मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ२॥ अस्तु सूर्य्यः ।
माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ २९ ॥ अपां गर्भन्सीद मा त्वा सूर्योऽभिताप्सीन्मा-
ग्निर्वैश्वानरः । अच्छिन्नपत्राः प्रजा अनुवीक्षस्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम्
॥ ३० ॥ त्रीन्त्समुद्रान्त्समसृपत् स्वर्गानपां पतिर्वृषभ इष्टकानाम् । पुरीषं वसानः
सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वे परेताः ॥ ३१ ॥ मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥ ३२ ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो
व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३३ ॥ ध्रुवासि धरुणेतो जज्ञे प्रथममेभ्यो
योनिभ्यो अधि जातवेदाः । स गायत्र्या त्रिष्टुभानुष्टुभा च देवेभ्यो हव्यं
वहतु प्रजानन् ॥ ३४ ॥ इषे राये रमस्व सहसे द्युम्न ऊर्जे अपत्याय । सम्राडसि
स्वराडसि सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावताम् ॥ ३५ ॥ अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो
देव साधवः । अरं वहन्ति मन्यवे ॥ ३६ ॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ२॥ अश्वाँ२॥
अग्ने रथीरिव । निहोता पूर्व्यः सदः ॥ ३७ ॥ सम्यक् स्रवन्ति सरितो
न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो
वेतसो मध्ये अग्नेः ॥ ३८ ॥ ऋचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा । अभूदिदं
विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥ ३९ ॥ अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्
रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् । सहस्रदा असि सहस्राय त्वा ॥ ४० ॥ आदित्यं
गर्भं पयसा समङ्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परिवृङ्धि हरसा माभि मꣳस्थाः
शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥ ४१ ॥ वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमश्वं
जज्ञानꣳ सरिरस्य मध्ये । शिशुं नदीनाꣳ हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिꣳसीः परमे
व्योमन् ॥ ४२ ॥ अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तिं नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः
कल्पमानो गां मा हिꣳसीरदितिं विराजम् ॥ ४३ ॥ वरूत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य
नाभिमविं जज्ञानाꣳ रजसः परस्मात् । महीꣳ साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने
मा हिꣳसीः परमे व्योमन् ॥ ४४ ॥ यो अग्निरग्नेरध्यजायत शोकात्पृथिव्या
उत वा दिवस्परि । येन प्रजा विश्वकर्मा जजान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु
॥ ४५ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आ प्रा द्यावा
पृथिवी अन्तरिक्षꣳ सूर्य्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ ४६ ॥ इमं मा हिꣳसीर्द्विपादं
पशुꣳ सहस्राक्षो मेधाय चीयमानः । मयुं पशुं मेधमग्ने जुषस्व तेन चिन्वान-

स्तन्वो निषीद । मयुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥४७॥ इमं मा हिꣳसीरेकशफं पशुं कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गौरं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तन्ते शुगृच्छतु ॥४८॥ इमꣳ साहस्रꣳ शतधारमुत्सं व्यच्यमानꣳ सरिरस्य मध्ये । घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् । गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गवयन्ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ४९ ॥ इममूर्णायुं वरुणस्य नाभिं त्वचं पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । उष्ट्रं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५० ॥ अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सो अपश्यज्जनितारमग्रे । तेन देवा देवतामग्रमायँस्तेन रोहमायन्नुप मेध्यासः । शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । शरभं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५१ ॥ त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄन् पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥ ५२ ॥ [७] अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन् सादयाम्यपां त्वा भस्मन् सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे त्वा सदने सादयामि समुद्रे त्वा सदने सादयामि । [क] सरिरे त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा क्षये सादयाम्यपां त्वा सधिषि सादयाम्यपां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि [र] गायत्रेण त्वा छन्दसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि जागतेन त्वा छन्दसा सादयाम्यानुष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा सादयामि ॥ ५३ ॥ अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्र्यै गायत्रं गायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरं वसिष्ठ ऋषिः । प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५४ ॥ अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुब् ग्रैष्मी त्रिष्टुभः स्वारम् । स्वारादन्तर्यामोऽन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद् बृहद् भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५५ ॥ अयं पश्चाद् विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी जगत्या ऋक्समम् । ऋक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वै रूपं जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ५६ ॥ इदमुत्तरात् स्वस्तस्य श्रोत्रꣳ सौवꣳ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप् शारद्यनुष्टुभ ऐडमैडान् मन्थी मन्थिनं

एकवि॒ꣳश॒ एकवि॒ꣳशाद् वै॑रा॒जं वि॒श्वामि॑त्र॒ ऋषि॑ः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॒ श्रोत्रं॑ गृह्णामि प्र॒जाभ्यः॑ ॥ ५७ ॥ इ॒यमु॒परि॑ म॒तिस्तस्यै॒ वाङ्मा॒त्या हे॑म॒न्तो वा॒च्यः प॒ङ्क्तिर्है॑म॒न्ती प॒ङ्क्त्यै नि॒धन॑वन्नि॒धन॑वत आग्र॒यणः॑ । आग्र॒यणात् त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ꣳशौ त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ꣳशाभ्या॑ꣳ शाक्वररैव॒ते वि॒श्वक॑र्म॒ ऋषि॑ः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॒ वाचं॑ गृह्णामि प्र॒जाभ्यः॑ ॥ ५८ ॥

॥ इति त्रयोदशोऽध्यायः ॥

॥ अथ चतुर्दशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—उशना: १—६ विश्वेदेवाः ७, ९, ११, १४, १६, १७, विश्वदेवः ८, १०, १३, १५, १८—३१ विश्वकर्मा १२ ।

देवता—अश्विनौ १—५ ग्रीष्मर्तुः ६ वस्वादयो मन्त्रोक्ताः ७ दम्पती ८ प्रजापतिः ९, ३१ विद्वांसः १० इन्द्राग्नी ११ वायुः १२, १४ दिशः १३ ऋतवः १५—१७, २७ छन्दांसि १८ पृथिव्यादयः १९ अग्न्यादयः २० विदुषी २१, २२ यज्ञः २३ मेधाविनः २४ वस्वादयो लिङ्गोक्ताः २५ ऋभवः २६ ईश्वरः २८, २९ जगदीश्वरः ३० ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १ ब्राह्मी बृहती २ निचृद्ब्राह्मी बृहती ३ स्वराड्ब्राह्मी बृहती ४, ५, १०, १४ निचृदुत्कृतिः ६ भुरिक्कृतिः [प] स्वराट् पङ्क्तिः [क] निचृदाकृतिः [र] ७ निचृदतिजगती ८, २६ निचृद्ब्राह्मी पङ्क्तिः [क] ब्राह्मी पङ्क्तिः [र] ९ भुरिगनुष्टुप् ११ विकृतिः १२ विराट् पङ्क्तिः १३ स्वराडुत्कृतिः १५ भुरिगुत्कृतिः १६, १७ भुरिगतिजगती १८ आर्षी जगती १९ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २० निचृदनुष्टुप् २१ निचृदुष्णिक् २२ भुरिग्ब्राह्मी पङ्क्तिः [क] भुरिगतिजगती [र] २३ भुरिग्विकृतिः २४ स्वराट् संकृतिः २५ भुरिगतिजगती [क]

भुरिग्ब्राह्मी बृहती [र] २७ निचृद्विकृतिः २८ आर्षी त्रिष्टुप् [क] ब्राह्मी जगती [र] २६ ब्राह्मी जगती [क] ब्राह्मी पङ्क्तिः [र] ३० स्वराड् ब्राह्मी जगती ३१ ।

स्वरः—धैवतः १, २० मध्यमः २—५, १०, १२, १४, २४, २८ षड्जः ६, १५, १६, १७ धैवतः [उ] पञ्चमः [क], [र] ७ निषादः ८, १८, १९, २६, ३१ पञ्चमः [क], [र] ९ गान्धारः ११, २१, २५ पञ्चमः १३ ऋषभः २२ पञ्चमः [क] निषादः [र] २३ निषादः [क] मध्यमः [र] २७ धैवतः [क] निषादः [र] २९ निषादः [क] पञ्चमः [र] ३० ।

॥ ओ३म् ॥ ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीद साधुया । उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणा अश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ १ ॥ कुलायिनी घृतवती पुरन्धिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः । अभि त्वा रुद्रा वसवो गृणन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ २ ॥ स्वैर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानाᳬं सुम्ने बृहते रणाय । पितेवैधि सूनव आ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ३ ॥ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ४ ॥ अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य धर्त्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानाम् । ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ५ ॥ शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेताम् द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे ग्रैष्मावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवे सीदतम् ॥ ६ ॥ [उ] सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा । सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा [क] सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा [र] सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ७ ॥ प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या विभाहि श्रोत्रम्मे श्लोकय । अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपादव चतुष्पात्पाहि दिवो

वृष्टिमेरय ॥ ८ ॥ क मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विष्टम्भो
वयोऽधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो वस्तो वयो विबलं छन्दो
वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयो नाधृष्टं छन्दः
सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दः पष्ठवाड्वयो बृहती छन्द उक्षा वयः ककुप् छन्द ऋ
षभो वयः सतो बृहती छन्दः ॥ ९ ॥ अनड्वान्वयः पङ्क्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती
छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्यवाड्वयो विराट् छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्
छन्दस्त्रिवत्सो वय उष्णिक् छन्द स्तुर्यवाड्वयोऽनुष्टुप् छन्दः ॥ १० ॥ इन्द्राग्
अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम् । पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च विबाध
॥ ११ ॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीमन्तरि
यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षं मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यान
योदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुष्ट्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तय
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥ १२ ॥ राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दि
सम्राडसि प्रतीची दिक् स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिक् ॥ १३
विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापाना
व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । वायुष्टेऽधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सी
॥ १४ ॥ नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्या
पृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये
ग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे वार्षिकावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा
भिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ १५ ॥ इषश्चोर्जश्च शारदावृतू
ग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्न
पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे शार
वृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे
दतम् ॥ १६ ॥ आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे प
श्रोत्रं मे पाहि वाचम्मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मानम् मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥
माच्छन्दः प्रमाच्छन्दः प्रतिमाच्छन्दो अस्त्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः उष्णिक
न्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप् छन्दो विराट् छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप् छन्दो ज
छन्दः ॥ १८ ॥ पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षञ्छन्दो द्यौश्छन्दः समाच्छन्दो नक्षत्र
छन्दो वाक् छन्दो मनश्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यञ्छन्दो गौश्छन्दोऽजाछन्
श्वश्छन्दः ॥ १९ ॥ अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता

वो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदेवा देवता बृहस्पतिर्देवते-
न्द्रो देवता वरुणो देवता ॥ २० ॥ मूर्द्धासि राड् ध्रुवासि धरुणा धर्त्र्यसि धरणी ।
आयुषे त्वा वर्चसे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा ॥ २१ ॥ यन्त्री राड् यन्त्र्यसि
यमनी ध्रुवासि धरित्री । इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥ २२ ॥ [क] आ-
शुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुण एकविꣳशः प्रतूर्त्तिरष्टादशस्तपो
नवदशोऽभीवर्त्तः सविꣳशो वर्चो द्वाविꣳशः सम्भरणस्त्रयोविꣳशो योनिश्चतु-
र्विꣳशः । [र] गर्भाः पञ्चविꣳश ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिꣳशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रि-
ꣳशो ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳशो नाकः षट्त्रिꣳशो विवर्त्तोऽष्टाचत्वारिꣳशो
धर्त्रं चतुष्टोमः ॥ २३ ॥ अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमः ।
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रꣳ स्पृतं पञ्चदश स्तोमः । नृचक्षसां भागोऽ-
सि धातुराधिपत्यं जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदश स्तोमः । मित्रस्य भागोऽसि वरुण-
स्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वात स्पृत एकविꣳश स्तोमः ॥ २४ ॥ वसूनां भागोऽसि
रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात् स्पृतं चतुर्विꣳश स्तोमः । आदित्यानां भागोऽसि
मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविꣳश स्तोमः । अदित्यै भागोऽसि पूष्ण आ-
धिपत्यमोजस्पृतं त्रिणव स्तोमः । देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यꣳ
समीचीर्दिश स्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः ॥ २५ ॥ यवानां भागोऽस्ययवानामाधिपत्यं
प्रजा स्पृताश्चतुश्चत्वारिꣳश स्तोमः । ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं
भूतꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳश स्तोमः ॥२६॥ [क] सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू अग्नेरन्तः
श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम
ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । [र] ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे हैमन्तिकावृतू
अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम्
॥२७॥ एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत् । तिसृभिरस्तुवत ब्र-
ह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् । पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां प-
तिरधिपतिरासीत् । सप्तभिरस्तुवत सप्त ऋषयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीत् ॥२८॥
[क] नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीत् । एकादशभिरस्तुवत ऋ-
तवोऽसृज्यन्तार्त्तवा अधिपतय आसन् । [र] त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त
संवत्सरोऽधिपतिरासीत् । पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् ।
सप्तदशभिरस्तुवत ग्राम्याः पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीत् ॥ २९ ॥ [क]
नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्ताम् । एकविꣳश-

त्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत् । त्रयोविꣳशत्यास्तु
वत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् । [र] पञ्चविꣳशत्यास्तुवताऽऽरण्या
पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् । सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिव्यैतां वसवो
रुद्रा आदित्या अनुव्यायँस्त एवाधिपतय आसन् ॥ ३० ॥ नवविꣳशत्यास्तु
वत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीत् । एकत्रिꣳशतास्तुवत प्रजा अ
सृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतय आसन् । त्रयस्त्रिꣳशतास्तुवत भूतान्यशाम्य
प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥ ३१ ॥

॥ इति चतुर्दशोऽध्यायः ॥

॥ अथ पञ्चदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी १—५९ प्रियमेधा ६० मधुच्छन्दाः ६१, ६५ वसि
६२—६४ ।

देवता—अग्निः १, २, २०—५६, ६२ दम्पती ३ विद्वांसः ४—७
जापतिः ८, ९ वसवः १० रुद्राः ११ आदित्याः १२ मरुतः १३ विश्वेदेवाः १
वसन्तऋतुः १५ ग्रीष्मर्तुः १६ वर्षर्त्तुः १७ शरदृतुः १८ हेमन्तर्त्तुः १९ शिशि
रर्त्तुः ५७ विदुषी ५८, ६३ इन्द्राग्नी ५९ आपः ६० इन्द्रः ६१ परमात्मा ६
विद्वान् ६५ ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १ भुरिक् त्रिष्टुप् २ ब्राह्मीत्रिष्टुप् ३, ७ निचृदाकृतिः
भुरिगभिकृतिः ५ विराडभिकृतिः ६ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ८ विराड् ब्राह्मी जग
९ विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् [क] ब्राह्मी बृहती [र] १० भुरिग्ब्राह्मी त्रिष्टुप् [क] ब्रा
बृहती [र] ११ निचृद्ब्राह्मी जगती [क] ब्राह्मी बृहती [र] १२ भुरिग्ब्राह्मी त्रिष
[क] ब्राह्मी बृहती [र] १३ ब्राह्मी जगती [क] ब्राह्मी त्रिष्टुप् [र] १४ विकृतिः १५
कृतिः १६ विराट् कृतिः १७ भुरिगतिधृतिः १८ निचृत्कृतिः १९ निचृद् गाय

२०—२२ निचृदार्षी त्रिष्टुप् २३, ५२ निचृत् त्रिष्टुप् २४, २५ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् २६, ५० निचृदार्षी जगती २७ विराडार्षी जगती २८ विराडनुष्टुप् २९—३१, ५९, ६०, ६५ विराड् बृहती ३२ निचृद्बृहती ३३ आर्ष्यनुष्टुप् ३४ उष्णिक् ३५ निचृदुष्णिक् ३६—४० निचृत्पङ्क्तिः ४१, ४३ आर्षीपङ्क्तिः ४२ आर्षी गायत्री ४४ भुरिगार्षी गायत्री ४५, ४६, ६१ विराड् ब्राह्मी त्रिष्टुप् ४७ विराड्ब्राह्मी बृहती ४८ आर्षी त्रिष्टुप् ४९, ५४ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ५१ भुरिगार्षी पङ्क्तिः ५३ निचृदनुष्टुप् ५५, ५६ स्वराडुत्कृतिः ५७ भुरिग्ब्राह्मी बृहती ५८ विराट् त्रिष्टुप् ६२, ६३ आकृतिः ६४ ।

स्वरः—धैवतः १—३, ७, १६, २३—२६, ४७, ४९—५२, ५४, ६२, ६३ पञ्चमः ४, ४१—४३, ५३, ६४ ऋषभः ५, ६, ३५—४० गान्धारः ८, २९—३१, ३४, ५५, ५६, ५८—६१, ६५, ९ निषादः १७, १९, २७, २८ धैवतः [क] मध्यमः [र] १०, ११, १३ निषादः [क] मध्यमः [र] १२ निषादः [क] धैवतः [र] १४ मध्यमः १५, ३२, ३३, ४८, ५८ षड्जः १८, २०—२२, ४४—४६, ५७ ॥

॥ ओ३म् ॥ अग्ने जातान् प्र णुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान्नुद जातवेदः । अधिनो ब्रूहि सुमना अहेडँस्तव स्याम शर्मँस्त्रिवरूथ उद्भौ ॥ १ ॥ सहसा जातान् प्रणुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व । अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयꣳ स्याम प्रणुदा नः सपत्नान् ॥ २ ॥ षोडशी स्तोम ओजो द्रविणं चतुश्चत्वारिꣳश स्तोमो वर्चो द्रविणम् । अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तान् त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्व ॥ ३ ॥ एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिरं छन्दः ककुप् छन्दस्त्रिककुप्छन्दः काव्यं छन्दो अङ्कुपं छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः ॥ ४ ॥ आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सꣳस्तुप् छन्दोऽनुष्टुप् छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्पर्द्धाश्छन्दो विशालं छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रञ्छन्दो अङ्काङ्कं छन्दः ॥ ५ ॥ रश्मिना सत्याय सत्यञ्जिन्व तिना धर्म्मणा धर्मञ्जिन्वान्वित्या दिवा दिवञ्जिन्व सन्धिनान्तरिक्षेणान्तरिक्षं

जिन्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जिन्व विष्टम्भेन वृष्ट्या वृष्टिं जिन्व प्रवयाऽ-
ह्नाहर्जिन्वानुया रात्र्या रात्रीञ्जिन्वोशिजा वसुभ्यो वसूञ्जिन्व प्रकेतेनादित्येभ्य
आदित्याञ्जिन्व ॥ ६ ॥ तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जिन्व सꣳसर्पेण श्रु-
ताय श्रुतं जिन्वैडेनौषधीभिरोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जिन्व वयोधसाधीतेना-
धीतञ्जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व ॥ ७ ॥ प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे
त्वा संपदसि सम्पदे त्वा तेजोऽसि तेजसे त्वा ॥ ८ ॥ त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा-
प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते त्वाऽऽक्रमोऽस्याक्र-
माय त्वा संक्रमोऽसि संक्रमाय त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै
त्वाधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व ॥ ९ ॥ [क] राज्ञ्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवा अधिप-
तयोऽग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता त्रिवृत् त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳश्रयत्वाज्यमुक्थमव्य-
थायै स्तभ्नातु रथन्तरꣳ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा । [र] प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सं-
विदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥ १० ॥ [क] विराडसि
दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्त्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोम
पृथिव्याꣳ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु बृहत्साम प्रतिष्ठित्या अन्तरि
ऋषयस्त्वा । [र] प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चाय
धिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च साद
॥ ११ ॥ [क] सम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवा अधिपतयो वरुणो हेती
प्रतिधर्त्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै
भ्नातु वैरूपꣳ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा [र] प्रथमजा देवेषु दि
मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृ
स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥ १२ ॥ [क] स्वराडस्युदीची दिङ् मरुतस्ते दे
अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधर्त्तैकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु
ष्कैवल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु । वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋष
स्त्वा [र] प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विधर्त्ता चायमधिपति
ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥ १३ ॥ [क]
धिपत्न्यसि बृहती दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता
णवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याꣳ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे
व्यथायै स्तभ्नीताꣳ शाक्वररैवते सामनी [र] प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्ष ऋषयस्त्वा

प्र॒जा दे॒वेषु॑ दि॒वो मात्र॑या वरि॒म्णा प्र॑थन्तु विध॒र्त्ता चा॒यमधि॑पतिश्च॒ ते त्वा॒ सर्वे॑ संवि॑दा॒ना नाक॑स्य पृ॒ष्ठे स्व॒र्गे लो॒के यज॑मानञ्च सादयन्तु ॥ १४ ॥ अ॒यं पु॒रो हरि॑केश॒ः सूर्य॑रश्मि॒स्तस्य॑ रथगृ॒त्सश्च॒ रथौ॑जाश्च सेनानीग्राम॒ण्यौ॑ । पु॒ञ्जि॒क॒स्थ॒ला च॑ क्रतुस्थ॒ला चा॑प्स॒रसौ॑ । द॒ङ्क्ष्णव॑ः प॒शवो॑ हे॒तिः पौरु॑षेयो व॒धः प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नमो॑ अस्तु ते नो॑ऽवन्तु ते नो॑ मृडयन्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १५ ॥ अ॒यं द॑क्षि॒णा वि॒श्वक॑र्मा॒ तस्य॑ रथस्व॒नश्च॒ रथे॑चित्रश्च सेनानीग्राम॒ण्यौ॑ । मे॒न॒का च॑ सहज॒न्या चा॑प्स॒रसौ॑ यातु॒धाना॑ हे॒ती रक्षा॑ꣳसि॒ प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नमो॑ अस्तु ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १६ ॥ अ॒यं प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒स्तस्य॒ रथ॑प्रोत॒श्चास॑मरथश्च सेनानीग्राम॒ण्यौ॑ । प्र॒म्लोच॑न्ती चानु॒म्लोच॑न्ती चाप्स॒रसौ॑ । व्या॒घ्रा हे॒तिः स॒र्पाः प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नमो॑ अस्तु ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १७ ॥ अ॒यमु॑त्त॒रात्सं॒यद्व॑सु॒स्तस्य॒ तार्क्ष्य॒श्चारि॑ष्टनेमिश्च सेनानीग्राम॒ण्यौ॑ । वि॒श्वाची॑ च घृ॒ताची॑ चाप्स॒रसा॒वापो॑ हे॒तिर्वात॒ः प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नमो॑ अस्तु ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १८ ॥ अ॒यमु॒पर्य॒र्वाग्व॑सु॒स्तस्य॑ सेन॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्च सेनानीग्रा॒म॒ण्यौ॑ । उ॒र्वशी॑ च पू॒र्वचि॑त्तिश्चाप्स॒रसा॑वव॒स्फूर्ज॑न् हे॒तिर्वि॒द्युत्प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नमो॑ अस्तु ते नो॑ऽवन्तु॒ ते नो॑ मृडयन्तु ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तमे॑षां॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १९ ॥ अ॒ग्निर्मू॒र्द्धा दि॒वः क॒कुत्पति॑ः पृथि॒व्या अ॒यम् । अ॒पाꣳ रेता॑ꣳसि जिन्वति ॥ २० ॥ अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्रिणो॒ वाज॑स्य श॒तिन॒स्पति॑ः । मू॒र्धा क॒वी र॑यी॒णाम् ॥ २१ ॥ त्वाम॑ग्ने॒ पुष्क॑रा॒दध्यथ॑र्वा॒ निर॑मन्थत । मू॒र्ध्नो विश्व॑स्य वा॒घत॑ः ॥ २२ ॥ भुवो॑ य॒ज्ञस्य॒ रज॑सश्च ने॒ता यत्रा॑ नि॒युद्भि॒ः सच॑से शि॒वाभि॑ः । दि॒वि मू॒र्धानं॑ दधिषे स्व॒र्षां जि॒ह्वाम॑ग्ने चकृषे हव्य॒वाह॑म् ॥ २३ ॥ अबो॑ध्य॒ग्निः स॒मिधा॒ जना॑नां॒ प्रति॑ धे॒नुमि॑वाय॒तीमु॒षास॑म् । य॒ह्वा इ॑व॒ प्र व॒यामु॒ज्जिहा॑ना॒ः प्र भा॒नव॑ः सिस्रते॒ नाक॒मच्छ॑ ॥ २४ ॥ अवो॑चाम क॒वये॒ मेध्या॑य॒ वचो॑ व॒न्दारु॑ वृष॒भाय॒ वृष्णे॑ । गवि॑ष्ठिरो॒ नम॑सा॒ स्तोम॑म॒ग्नौ दि॒वीव॑ रु॒क्मम॑मु॒रु॒व्यञ्च॑मश्रेत् ॥ २५ ॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॒र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वीड्य॑ः । यमप्न॑वानो॒ भृग॑वो विरु॒रुचुर्वने॑षु चि॒त्रं वि॒भ्वं॑ वि॒शेवि॑शे ॥ २६ ॥ जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट॒ जागृ॑विर॒ग्निः सु॒दक्ष॑ः सुवि॒ताय॒ नव्य॑से । घृ॒तप्र॑तीको बृह॒ता दि॑वि॒स्पृशा॑ द्यु॒मद्वि भा॑ति भर॒तेभ्य॒ः शुचि॑ः ॥ २७ ॥ त्वाम॑ग्ने॒ अङ्गि॑रसो॒ गुहा॑ हि॒तमन्व॑विन्दञ्छिश्रिया॒णं वने॑वने । स जा॑यसे म॒थ्यमा॑न॒ः सहो॑ म॒हत् त्वामा॑हु॒ः

स॒ह॑सस्पु॒त्रम॑ङ्गिरः ॥ २८ ॥ सखा॑य॒ः सं वः॑ स॒म्यञ्च॒मिष॒ꣳ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑ ।
वर्षि॑ष्ठाय क्षिती॒नामू॒र्जो नप्त्रे॒ सह॑स्वते ॥ २९ ॥ सꣳस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्ने॒ विश्वा॑-
न्य॒र्य्य आ । इ॒डस्प॒दे समि॑ध्यसे॒ स नो॒ वसू॒न्या भ॑र ॥ ३० ॥ त्वां चि॑त्रश्रवस्तम॒
हव॑न्ते वि॒क्षु ज॒न्तवः॑ । शो॒चिष्के॑शं पुरुप्रि॒याग्ने॑ ह॒व्याय॒ वोढ॑वे ॥ ३१ ॥ ए॒ना
वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा हु॑वे । प्रि॒यं चेति॑ष्ठमर॒तिꣳ स्व॑ध्व॒रं विश्व॑स्य दू॒त-
म॒मृत॑म् ॥ ३२ ॥ विश्व॑स्य दू॒तम॒मृत॒ं विश्व॑स्य दू॒तम॒मृत॑म् । स यो॑जते अरु॒षा वि॒-
श्वभो॑जसा स दु॑द्रव॒त् स्वा॒हुतः ॥ ३३ ॥ स दु॑द्रव॒त् स्वा॒हुत॒ः स दु॑द्रव॒त् स्वा॒हुतः ।
सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः सु॒शमी॒ वसू॑नां दे॒वꣳ राधो॒ जना॑नाम् ॥ ३४ ॥ अग्ने॒ वाज॑स्य॒ गो-
म॑त॒ ईशा॑नः सहसो यहो । अ॒स्मे धे॑हि जातवेदो॒ महि॒ श्रवः॑ ॥ ३५ ॥ स इ॑धा॒नो
वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॒डेन्यो॑ गि॒रा । रे॒वद॒स्मभ्यं॑ पुर्वणीक दीदिहि ॥ ३६ ॥ क्ष॒पो
रा॑जन्नु॒त त्मनाग्ने॒ वस्तो॑रु॒तोषसः॑ । स ति॑ग्मजम्भ र॒क्षसो॑ द॒ह प्रति॑ ॥ ३७ ॥
भ॒द्रो नो॑ अ॒ग्निराहु॑तो भ॒द्रा रा॒तिः सु॑भग भ॒द्रो अ॑ध्व॒रः । भ॒द्रा उ॒त प्रश॑स्तयः ॥ ३८ ॥
भ॒द्रा उ॒त प्रश॑स्तयो भ॒द्रं मनः॑ कृणुष्व वृत्र॒तूर्य्ये॑ । येना॑ स॒मत्सु॑ सा॒सहः॑ ॥ ३९ ॥ येना॑
स॒मत्सु॑ सा॒सहो॒ऽव॑ स्थि॒रा त॑नुहि॒ भूरि॒ शर्ध॑ताम् । व॒नेमा॑ ते अ॒भिष्टि॑भिः ॥ ४० ॥ अ॒ग्निं
तं म॑न्ये॒ यो वसु॒रस्तं॒ यं यन्ति॑ धे॒नवः॑ । अस्त॒मर्व॑न्त आ॒शवोऽस्तं॒ नित्या॑सो वा॒जिन॒
इष॒ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र ॥ ४१ ॥ सो अ॒ग्निर्यो वसु॑र्गृ॒णे सं यमा॒यन्ति॑ धे॒नवः॑ ।
सम॑र्व॑न्तो रघु॒द्रुवः॒ सꣳसु॑जा॒तासः॑ सू॒रय॒ इष॒ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र ॥ ४२ ॥ उ॒भे
सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॒ दर्वी॑ श्रीणीष आ॒सनि॑ । उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्या उ॒क्थेषु॑ शवसस्प॒त
इष॒ꣳ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र ॥ ४३ ॥ अग्ने॒ तम॒द्याश्वं॒ न स्तोमैः॒ क्रतुं॒ न भ॒द्रꣳ हृ॒
दि॒स्पृश॑म् । ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑ ॥ ४४ ॥ अधा॒ ह्य॒ग्ने॒ क्रतो॑र्भ॒द्रस्य॒ दक्ष॑स्य सा॒धोः
र॒थीर्ऋ॒तस्य॑ बृह॒तो ब॒भूथ॑ ॥ ४५ ॥ ए॒भिर्नो॑ अ॒र्कैर्भवा॑ नो अ॒र्वाङ् स्व॒र्ण ज्योतिः॑
अग्ने॒ विश्वे॑भिः सु॒मना॒ अनी॑कैः ॥ ४६ ॥ अ॒ग्निꣳ होता॑रं मन्ये॒ दास्व॑न्तं॒ वसु॑
सू॒नुꣳ सह॑सो जा॒तवे॑दसं॒ विप्रं॒ न जा॒तवे॑दसम् । य ऊ॒र्ध्वया॑ स्वध्व॒रो दे॒वो
दे॒वाच्या॑ कृ॒पा । घृ॒तस्य॒ विभ्रा॑ष्टि॒मनु॑ वष्टि शो॒चिषा॒ऽऽजुह्वा॑नस्य स॒र्पिषः॑ ॥ ४७ ॥
अग्ने॒ त्वन्नो॒ अन्त॑म उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑वा वरू॒थ्यः॑ । वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवा॒ अच्छा॑
नक्षि द्यु॒मत्त॑मꣳ र॒यिन्दाः॑ । तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः
॥ ४८ ॥ येन॒ ऋष॑य॒स्तप॑सा स॒त्रमाय॒न्निन्धा॑ना अ॒ग्निꣳ स्व॑रा॒भर॑न्तः । तस्मि॑-
न्नि॒दधे॒ नाके॑ अ॒ग्निं यमा॒हुर्मन॑वस्ती॒र्णब॑र्हिषम् ॥ ४९ ॥ तं पत्नी॑भि॒रनु॑ गच्छेम देवाः
पु॒त्रैर्भ्रातृ॑भिरु॒त वा॒ हिर॑ण्यैः । नाकं॑ गृभ्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑

चने दिवः ॥ ५० ॥ आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥ ५१ ॥ अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् । विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र याहि दिव्यानि धाम ॥ ५२ ॥ सम्प्रच्यवध्वमुप संप्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् । पुनः कृण्वाना पितरा युवानान्वाताꣳसीत् त्वयि तन्तुमेतम् ॥ ५३ ॥ उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्त्ते सꣳसृजेथामयं च । अस्मिन् सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ५४ ॥ येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ५५ ॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तञ्जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥ ५६ ॥ तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तः श्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी इमे शैशिरावृतू अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥५७॥ परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । सूर्यस्तेऽधिपतिस्तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५८॥ लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन् ॥ ५९ ॥ ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥६०॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन् समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ६१ ॥ प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥६२॥ आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायाꣳ समुद्रस्य हृदये । रश्मीवतीं भास्वतीमा या द्यां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम् ॥ ६३ ॥ परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं दिवं यच्छ दिवं दृꣳह दिवं मा हिꣳसीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय । सूर्यस्त्वाभिपातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥ ६४ ॥ सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वा ॥ ६५ ॥

॥ इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

॥ अथ षोडशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—परमेष्ठी वा कुत्सः १–३ परमेष्ठी ४ बृहस्पतिः ५ प्रजापतिः ६–१४, ३४ कुत्सः १५—३३, ३५—३९ परमेष्ठी प्रजापतिर्वा देवाः ४०—६६ ।

देवता—रुद्रः १–४, ६–१७, १९, २९ एकरुद्रः ५ रुद्राः १८, २०–२८, ३०—५५, ५७—६६ बहुरुद्राः ५६ ।

छन्दः—आर्षी गायत्री १ आर्षी स्वराडनुष्टुप् २ विराडार्ष्यनुष्टुप् ३, ५४, ६२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ४, ८, १२, १३, ५३, ५६—५८, ६०, ६१ भुरिगार्षी बृहती ५, ४७ निचृदार्षी पङ्क्तिः ६ विराडार्षी पङ्क्तिः ७ भुरिगार्ष्युष्णिक् ९, १४, ५५ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् १०, ६३ निचृदनुष्टुप् ११ निचृदार्षी जगती १५, १६ निचृदतिधृतिः १७, २१ निचृदष्टिः १८, २२ विराडतिधृतिः १९ आतिधृतिः २० निचृदतिजगती २३ भुरिक् शक्करी २४, २५ भुरिगतिजगती २६, २ निचृच्छक्करी २७ आर्षी जगती २८ विराडार्षी त्रिष्टुप् ३० स्वराडार्षी पङ्क्ति ३१, ३९ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ३२, ३४—३६ आर्षी त्रिष्टुप् ३३, ४४, ५० निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३७, ४२, ४५ भुरिगार्षी पङ्क्तिः ३८ भुरिगतिशक्करी ४० स्वराडार्षी बृहती ४१ जगती ४३ स्वराट्प्रकृतिः ४६ आर्षी जगती ४८ आर्ष्यनुष्टु ४९, ५२, ५९ निचृदार्षी यवमध्या त्रिष्टुप् ५१ निचृद्धृतिः ६४, ६५, ६६ ।

स्वरः—षड्जः १, १७, १९—२१ गान्धारः २—४, ८, १०—१ ४९, ५२—५४, ५६—६३ मध्यमः ५, १८, २२, ४१, ४७ पञ्चमः ६, ७ ३१, ३८—४० ऋषभः ९, १४, ५५, ६४—६६ निषादः १५, १६, २ २६, २८, २९, ४३, ४८ धैवतः २४, २५, २७, ३०, ३२–३७, ४२, ४४–४ ५०, ५१ ॥

॥ ओ३म् ॥ नम॑स्ते रुद्र म॒न्यव॑ उ॒तो त॒ इष॑वे॒ नम॑ः । बा॒हुभ्या॑मु॒त ते॒ न
॥ १ ॥ या ते॑ रुद्र शि॒वा त॒नूरघो॒रा पा॑पकाशिनी । तया॑ नस्त॒न्वा॒ शन्त॑मया॒ गि
रि॑शन्ता॒भि चा॑कशीहि ॥ २॥ यामिषुं॑ गिरिशन्त॒ हस्ते॑ बि॒भर्ष्यस्त॑वे । शि॒वां गि
रित्र॒ तां कु॑रु॒ मा हि॑ꣳसीः॒ पुरु॑षं॒ जग॑त् ॥ ३ ॥ शि॒वेन॒ वच॑सा त्वा॒ गिरि॒शाच्छ

वदामसि । यथा॑ नः॒ सर्व॒मिज्जग॑दय॒क्ष्मꣳ सु॒मना॒ अस॑त् ॥ ४ ॥ अध्य॑वोचदधिव॒क्ता प्र॑थ॒मो दैव्यो॑ भि॒षक् । अहीँ॑श्च॒ सर्वा॑ञ्ज॒म्भय॒न्त्सर्वा॑श्च यातुधा॒न्यो॒ऽधरा॒चीः परा॑ सुव ॥ ५ ॥ अ॒सौ यस्ता॒म्रो अ॑रु॒ण उ॒त ब॒भ्रुः सु॑म॒ङ्गलः॑ । ये चै॑नꣳ रु॒द्रा अ॒भितो॑ दि॒क्षु श्रि॒ताः स॑हस्र॒शोऽवै॑षा॒ꣳ हेड॑ ईमहे ॥ ६ ॥ अ॒सौ यो॑ऽव॒सर्प॑ति नील॑ग्रीवो॒ विलो॑हितः । उ॒तैनं॑ गो॒पा अ॑दृश्र॒न्नदृ॑श्रन्नुदहा॒र्य्यः॒ स दृ॒ष्टो मृ॑डयाति नः ॥ ७ ॥ नमो॑ऽस्तु नील॑ग्रीवाय सहस्रा॒क्षाय॑ मी॒ढुषे॑ । अथो॒ ये अ॑स्य॒ सत्वा॑नो॒ऽहं तेभ्यो॑ऽकरं॒ नमः॑ ॥ ८ ॥ प्रमु॑ञ्च॒ धन्व॑न॒स्त्वमु॒भयो॒रार्त्न्यो॒र्ज्याम् । याश्च॑ ते॒ हस्त॒ इष॑वः॒ परा॒ ता भ॑गवो वप ॥ ९ ॥ विज्यं॒ धनुः॑ कप॒र्दिनो॒ विश॑ल्यो॒ बाण॑वाँ२ ॥ उ॒त । अने॑शन्नस्य॒ या इष॑व आ॒भुर॑स्य निषङ्ग॒धिः ॥ १० ॥ या ते॑ हे॒तिर्मी॑ढुष्टम॒ हस्ते॑ ब॒भूव॑ ते॒ धनुः॑ । तया॒स्मान्वि॒श्वत॒स्त्वम॑य॒क्ष्मया॒ परि॑भुज ॥ ११ ॥ परि॑ ते॒ धन्व॑नो हे॒तिर॒स्मान्वृ॑णक्तु वि॒श्वतः॑ । अथो॒ य इ॑षु॒धिस्तवा॒रे अ॒स्मन्निधे॑हि॒ तम् ॥ १२ ॥ अ॒व॒तत्य॒ धनु॒ष्ट्वꣳ सह॑स्राक्ष॒ शते॑षुधे । नि॒शीर्य्य॑ श॒ल्याना॒म्मुखा॑ शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव ॥ १३ ॥ नम॑स्त॒ आयु॑धा॒याना॑तताय धृ॒ष्णवे॑ । उ॒भाभ्या॑मु॒त ते॒ नमो॑ बा॒हुभ्या॒न्तव॒ धन्व॑ने ॥ १४ ॥ मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अर्भ॒कम्मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उक्षि॒तम् । मा नो॑ वधीः पि॒तर॒म्मोत मा॒तर॒म्मा नः॑ प्रि॒यास्त॒न्वो॒ रुद्र रीरिषः ॥ १५ ॥ मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॒ मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः । मा नो॑ वी॒रान्रु॑द्र भा॒मिनो॑ वधीर्ह॒विष्म॑न्तः॒ सद॒मित् त्वा॑ हवामहे ॥ १६ ॥ नमो॒ हिर॑ण्यबाहवे सेना॒न्ये॒ दि॒शां च॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॒ हरि॑केशेभ्यः पशू॒नां पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ । श॒ष्पिञ्ज॑राय॒ त्विषी॑मते पथी॒नां पत॑ये॒ नमो॒ नमो॒ हरि॑केशायोपवी॒तिने॑ पु॒ष्टानां॒ पत॑ये॒ नमः॑ ॥ १७ ॥ नमो॑ बभ्लु॒शाय॑ व्या॒धिनेऽन्ना॑नां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ भ॒वस्य॑ हे॒त्यै जग॑तां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ रु॒द्राया॑तता॒यिने॒ क्षेत्रा॑णां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ सू॒तायाह॑न्त्यै॒ वना॑नां॒ पत॑ये॒ नमः॑ ॥ १८ ॥ नमो॒ रोहि॑ताय स्थ॒पत॑ये वृ॒क्षाणां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ भुव॒न्तये॑ वारिवस्कृ॒तायौष॑धीनां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ म॒न्त्रिणे॑ वाणि॒जाय॒ कक्षा॑णां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नम॑ उ॒च्चैर्घो॑षायाक्र॒न्दय॑ते पत्ती॒नां पत॑ये॒ नमः॑ ॥ १९ ॥ नमः॑ कृत्स्नाय॒तया॒ धाव॑ते॒ सत्व॑नां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमः॒ सह॑मानाय निव्या॒धिन॑ आव्याधि॒नीनां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ ककु॒भाय॑ स्ते॒नानां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ निचे॒रवे॑ परिच॒रायार॑ण्यानां॒ पत॑ये॒ नमः॑ ॥ २० ॥ नमो॒ वञ्च॑ते परि॒वञ्च॑ते स्तायू॒नां पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ निष॒ङ्गिण॑ इषुधि॒मते॒ तस्क॑राणां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ सृका॒यिभ्यो॒ जिघा॑ꣳसद्भ्यो मुष्ण॒तां पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो॒ नक्तं॒ चर॑द्भ्यो विकृ॒न्तानां॒ पत॑ये

नम॑ः ॥ २१ ॥ नम॑ उष्णी॒षिणे॑ गिरिच॒राय॑ कुलु॒ञ्चानां॒ पत॑ये॒ नमो॒ नम॑ इषु॒मद्भ्यो॑
धन्वा॒यिभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॑ आतन्वा॒नेभ्य॑ः प्रति॒दधा॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॑ आ॒यच्छ॑द्भ्यो
ऽस्य॑द्भ्यश्च वो॒ नम॑ः ॥२२॥ नमो॑ विसृ॒जद्भ्यो॒ विध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॑ः स्व॒पद्भ्यो॒ जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॒ः शया॑नेभ्य॒ आसी॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒
नम॒स्तिष्ठ॑द्भ्यो॒ धाव॑द्भ्यश्च वो॒ नम॑ः ॥ २३ ॥ नम॑ः स॒भाभ्य॑ः स॒भाप॑तिभ्यश्च
वो॒ नमो॒ नमोऽश्वे॒भ्योऽश्व॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॑ आव्या॒धिनी॑भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च
वो॒ नमो॒ नम॒ उग॑णाभ्यस्तृꣳह॒तीभ्य॑श्च वो॒ नम॑ः ॥ २४ ॥ नमो॑ ग॒णेभ्यो॑
ग॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॒ व्राते॑भ्यो॒ व्रात॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॒ गृत्से॑भ्यो॒
गृत्स॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॒ वि॒रू॑पेभ्यो वि॒श्वरू॑पेभ्यश्च वो॒ नम॑ः ॥२५॥
नम॒ः सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॑ र॒थिभ्यो॑ अर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॑ः
क्ष॒त्तृभ्य॑ः संग्रही॒तृभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॑ म॒हद्भ्यो॑ अर्भ॒केभ्य॑श्च वो॒ नम॑ः ॥ २६ ॥
नम॒स्तक्ष॑भ्यो रथका॒रेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॒ः कुला॑लेभ्यः क॒र्म्मारे॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑
नि॒षादे॑भ्यः पु॒ञ्जिष्ठे॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नम॑ः श्व॒निभ्यो॑ मृग॒युभ्य॑श्च वो॒ नम॑ः॥२७॥
नम॒ः श्वभ्य॒ः श्वप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ भ॒वाय॑ च रु॒द्राय॑ च॒ नम॒ः श॒र्वाय॑ च पशु॒पत॑ये
च॒ नमो॒ नील॑ग्रीवाय च शिति॒कण्ठा॑य च ॥ २८ ॥ नम॑ः कप॒र्दिने॑ च॒ व्यु॑प्तकेशाय
च॒ नम॑ः सहस्रा॒क्षाय॑ च श॒तध॑न्वने च॒ नमो॑ गिरिश॒याय॑ च शिपिवि॒ष्टाय॑
च॒ नमो॑ मी॒ढुष्ट॑माय॒ चेषु॑मते च ॥ २९ ॥ नमो॑ ह्र॒स्वाय॑ च वाम॒नाय॑ च॒ नमो॑ बृह॒ते
च॒ वर्षी॑यसे च॒ नमो॑ वृ॒द्धाय॑ च स॒वृधे॑ च॒ नमोऽग्र्या॑य च प्रथ॒माय॑ च ॥ ३० ।
नम॑ आ॒शवे॑ चाजि॒राय॑ च॒ नम॒ः शीघ्र्या॑य च॒ शीभ्या॑य च॒ नम॒ ऊर्म्या॑य चावस्व॒न्याय
च॒ नमो॑ नादे॒याय॑ च॒ द्वीप्या॑य च ॥ ३१ ॥ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ च कनि॒ष्ठाय॑
च॒ नम॑ः पूर्व॒जाय॑ चापर॒जाय॑ च॒ नमो॑ मध्य॒माय॑ चापग॒ल्भाय॑ च॒ नमो॑ जघ॒न्याय
च बु॒ध्न्याय च ॥ ३२ ॥ नम॒ः सोभ्या॑य च प्रतिस॒र्य्याय च॒ नमो॒ याम्या॑य
च॒ क्षेम्या॑य च॒ नम॒ः श्लोक्या॑य चावसा॒न्याय च॒ नम॑ उर्व॒र्य्याय च॒ खल्या॑य
॥ ३३ ॥ नमो॒ वन्या॑य च॒ कक्ष्या॑य च॒ नम॑ः श्र॒वाय॑ च प्रतिश्र॒वाय॑ च॒ नम॑ आ॒शुषे॑णाय
चा॒शुर॑थाय च॒ नम॒ः शूरा॑य चावभे॒दिने॑ च ॥ ३४ ॥ नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च कवचिने
च॒ नमो॑ व॒र्मिणे॑ च वरू॒थिने॑ च॒ नम॑ः श्रु॒ताय॑ च श्रुतसे॒नाय॑ च॒ नमो॑ दुन्दु॒भ्या॑
चाहन॒न्याय च ॥ ३५ ॥ नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च प्रमृ॒शाय॑ च॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषुधि॒म
च॒ नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वे चायु॒धिने॑ च॒ नम॑ः स्वायु॒धाय॑ च सु॒धन्व॑ने च ॥ ३६ ॥ नम॒ः स्रु॒त्याय
च॒ पथ्या॑य च॒ नम॒ः काट्या॑य च॒ नीप्या॑य च॒ नम॒ः कुल्या॑य च सर॒स्याय

नमो नादेयाय च वैशन्ताय च ॥ ३७ ॥ नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वीध्र्याय
चातप्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥३८॥
नमो वात्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः सोमाय च
रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥ ३९ ॥ नमः शङ्गवे च पशुपतये च नम
उग्राय च भीमाय च नमोऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो
वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥ ४० ॥ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च
नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ४१ ॥ नमः
पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च
नमः शष्प्याय च फेन्याय च ॥ ४२ ॥ नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः
किꣳशिलाय च क्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नम इरिण्याय
च प्रपथ्याय च ॥ ४३ ॥ नमो व्रज्याय च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च
गेह्याय च नमो हृदय्याय च निवेष्प्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च
॥ ४४ ॥ नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पाꣳसव्याय च रजस्याय
च नमो लोप्याय चोलप्याय च नम ऊर्व्याय च सूर्व्याय च ॥ ४५ ॥ नमः
पर्णाय च पर्णशदाय च नम उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आखिदते च प्रखिदते
च नम इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्यश्च वो नमो नमो वः किरिकेभ्यो देवानाꣳ
हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिणत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यः ॥ ४६ ॥
द्रापे अन्धसस्पते दरिद्र नीललोहित । आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मा रोङ्मो
च नः किं चनाममत् ॥ ४७ ॥ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे
मतीः । यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥४८॥
या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा विश्वाहा भेषजी । शिवा रुतस्य भेषजी तया नो
मृड जीवसे ॥ ४९ ॥ परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव
स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥ ५० ॥ मीढुष्टम शिवतम
शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्ष आयुधन्निधाय कृत्तिं वसान आ चर पिनाकम्बिभ्रदा
गहि ॥ ५१ ॥ विकिरिद्र विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रꣳ
हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः ॥ ५२ ॥ सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव
हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि ॥ ५३ ॥ असंख्याता सहस्राणि
ये रुद्रा अधि भूम्याम् । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५४ ॥
अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि

॥ ५५ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः । तेषाꣳ सहस्रयोजने
ऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५६ ॥ नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः
तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५७ ॥ ये वृक्षेषु शष्पिञ्जरा नील
ग्रीवा विलोहिताः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ५८ ॥ ये भूता
नामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥५९
ये पथां पथिरक्षय ऐलवृदा आयुर्युधः।तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥६०
ये तीर्थानि प्रचरन्ति सृकाहस्ता निषङ्गिणः । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वा
तन्मसि ॥ ६१ ॥ येऽन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान् । तेषाꣳ सहस्रय
जनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ६२ ॥ य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च दिशो रुद्रा वि
तस्थिरे । तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि ॥ ६३ ॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो
दिवि येषां वर्षमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्द
शोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वे
तमेषां जम्भे दध्मः ॥ ६४ ॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे येषां वात इषवः । ते
दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः। तेभ्यो नमो अस्तु ते
ऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६५॥ न
ऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा द
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नोऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥ ६६ ॥

॥ इति षोडशोऽध्यायः ॥

॥ अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—मेधातिथिः १–७, ९ वसुयुः ८ भारद्वाजः १०, १६ लोपा
११—१५ भुवनपुत्री विश्वकर्मा १७–३२ आप्रतिरथः ३३—५८, ६० वि
वसुः ५९ मधुच्छन्दाः सुतजेता ६१ विधृतिः ६२—६९ कुत्सः ७०—७३ क

७४ गृत्सः ७५ वसिष्ठः ७६, ७८ परमेष्ठी ७७ सप्त ऋषयः ७९–८७ गृत्समदः ८८ वामदेवः ८९–९९ ।

देवता—मरुतः १, ४७, ८०—८४, ८६ अग्निः २–१२, १५, १६, ५० ५२, ५३, ५५, ५६, ५८, ६५—७३, ७५—७७, ७९, ८७–९० प्राणः १३, १४ विश्वकर्मा १७—३३, ७८ इन्द्रः ३४—४४, ५१, ६१, ६३ इषुः ४५ योद्धा ४६ इन्द्रबृहस्पत्यादयः ४८ सोमवरुणदेवाः ४९ दिग् ५४ यज्ञः ५७, ६२ आदित्यः ५९, ६०, इन्द्राग्नी ६४ सविता ७४ चातुर्मास्या मरुतः ८५ यज्ञपुरुषः ९१—९९ ।

छन्दः—अतिशक्वरी १ निचृद्धिकृतिः २ विराडार्षी पङ्क्तिः ३, १५, ५६ भुरिगार्षी गायत्री ४, ५ आर्षीत्रिष्टुप् ६, २१, २५, २९, ३०, ३३, ३५, ३६, ३७, ४१, ४९, ५८, ५९, ७०, ७३, ७५, ८७, ९२, ९५, ९८ आर्षी बृहती ७ आर्षी गायत्री ८, ७७, ८१, ८२ निचृदार्षी गायत्री ९, १६ निचृदार्षी जगती १०, १३, ८४ भुरिगार्षी बृहती ११ निचृद्गायत्री १२ आर्षी जगती १४, ७९ निचृदार्षी त्रिष्टुप् १७, २२, २४, २७, ३९, ४३, ४७, ६०, ६६, ६८, ७४, ८८, ८९, ९३, ९४, ९६, ९७, भुरिगार्षी पङ्क्तिः १८, ३१, ५५, ६९, ७१ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् १९, २३, २६, २८, ३८ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् २०, ३४, ५४, ९९ स्वराडार्षी पङ्क्तिः ३२ विराडार्षी त्रिष्टुप् ४०, ४२, ४४, ९०, ९१ आर्ष्यनुष्टुप् ४५, ५१, ६४ विराडार्ष्यनुष्टुप् ४६, ५०, ५३, ६२, ६३, ६५ पङ्क्तिः ४८, ७२ निचृदार्ष्यनुष्टुप् ५२, ६१ निचृदार्षी बृहती ५७ पिपीलिकामध्या बृहती ६७ आर्ष्युष्णिक् ७६, ८० विराडतिजगती ७८ भुरिगार्ष्युष्णिक् ८३ स्वराडार्षी गायत्री ८५ निचृच्छक्करी ८६ ।

स्वरः—पञ्चमः १, ३, १५, १८, ३१, ३२, ४८, ५५, ५६, ६९, ७१, ७२ मध्यमः २, ७, ११, ५७, ६७ षड्जः ४, ५, ८, ९, १६, ७७, ८१, ८२, ८५ धैवतः ६, १२, १७, १९—३०, ३३—४४, ४७, ४९, ५४, ५८—६०, ६६, ७०, ७३—७५, ८६—९९ निषादः १०, १३, १४, ७८, ७९, ८४ गान्धारः ४५, ४६, ५०—५३, ६१—६५, ६८ ऋषभः ७६, ८०, ८३ ॥

॥ ओ३म् ॥ अश्म॒न्नूर्जं॒ पर्व॑ते शिश्रिया॒णाम॒द्भ्य ओष॑धीभ्यो॒ वन॒स्पति॑भ्यो॒ अधि॒ सम्भृ॑तं॒ पयः॑ । तान्न॒ इष॒मूर्जं॑ धत्त मरुतः सꣳररा॒णाऽअश्मँ॑स्ते॒ क्षुन् मयि॑ त॒ऊर्ग् यं द्वि॒ष्मस्तं ते॒ शुगृ॑च्छतु ॥ १ ॥ इ॒मा मे॑ अग्न॒ इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वेका॑ च॒

दश च दश च शतं च शतं च सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च नि-
युतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्द्धश्चैता मे अग्न इ-
ष्टका धेनवः सन्त्वमुत्रामुष्मिँल्लोके ॥ २ ॥ ऋतवः स्थ ऋतावृधः ऋतुष्ठाः स्थ
ऋतावृधः । घृतश्च्युतो मधुश्च्युतो विराजो नाम कामदुघा अक्षीयमाणाः ॥ ३ ॥
समुद्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ४ ॥ हि-
मस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ५ ॥
उप ज्मन्नुप वेतसेऽवतर नदीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि मण्डूकिताभिरागहि से
नो यज्ञं पावकवर्णꣳ शिवं कृधि ॥ ६ ॥ अपामिदं न्ययनꣳ समुद्रस्य निवेशनम्
अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ७ ॥ अग्ने पाव
रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥ ८ ॥ स नः पावक दी
दिवोऽग्ने देवाँ२॥ इहावह । उप यज्ञꣳ हविश्च नः ॥ ९ ॥ पावकया यश्चितय
न्त्या कृपा क्षामन् रुरुच उषसो न भानुना । तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो
घृणे न ततृषाणो अजरः ॥ १० ॥ नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे
अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ ११ ॥ नृषदे वे
प्सु षदे वेड् वर्हिषदे वेड्वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट् ॥१२॥ ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञिय
नाꣳ संवत्सरीणमुप भागमासते । अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्त्स्वयं पि
न्तु मधुनो घृतस्य ॥ १३ ॥ ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुर एता
अस्य । येभ्यो न ऋते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नु
॥ १४ ॥ प्राणदा अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्याँस्ते अस्मत्तप
हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ १५ ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्वि
श्वं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥ १६ ॥ य इमा विश्वा भुवनानि जुह्व
षिर्होता न्यसीदत्पिता नः । स आशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ२
आविवेश ॥ १७ ॥ किꣳ स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत् स्वित्कथासी
यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा विद्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥ १८ ॥ विश्वत
चक्षुरुत विश्वतो मुखो विश्वतो बाहुरुत विश्वतस्पात् । सं बाहुभ्यां धमति सं प
त्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव एकः ॥ १९ ॥ किꣳ स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस य
द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः । मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धा
यन् ॥ २० ॥ या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा । शि
सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥ २१ ॥ विश्वकर्मन्हवि

वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् । मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥ २२ ॥ वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥ २३ ॥ विश्वकर्मन् हविषा वर्द्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ॥ २४ ॥ चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नम्नमाने । यदेदन्ता अददृहन्त पूर्व आदिद् द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ २५ ॥ विश्वकर्म्मा विमना आद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक् । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्त ऋषीन् पर एकमाहुः ॥ २६ ॥ यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यो देवानान्नामधा एक एव तꣳ सम्प्रश्नम्भुवना यन्त्यन्या ॥ २७ ॥ त आयजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना । असूर्त्ते सूर्त्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ॥ २८ ॥ परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति । कꣳ स्विद् गर्भम्प्रथमन्दध्र आपो यत्र देवाः समपश्यन्त पूर्वे ॥ २९ ॥ तमिद् गर्भम्प्रथमन्दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ॥ ३० ॥ न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव । नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरन्ति ॥ ३१ ॥ विश्वकर्म्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद् द्वितीयः । तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् । सं क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतꣳ सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ ३३ ॥ संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ ३४ ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सꣳसृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३५ ॥ बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्राँ२ ॥ अपबाधमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेद्ध्यविता रथानाम् ॥ ३६ ॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः । अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित् ॥ ३७ ॥ गोत्रभिदङ्गोविदं वज्रबाहुञ्जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमꣳ सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायो अनु सꣳरभध्वम् ॥ ३८ ॥ अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु ॥ ३९ ॥ इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेनानामभि-

भञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ४० ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आ-
दित्यानाम्मरुताꣳ शर्द्ध उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयता-
मुदस्थात् ॥ ४१ ॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनाꣳसि । उद्वृ-
त्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ ४२ ॥ अस्माकमिन्द्रः स-
मृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु । अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ२॥
उ देवा अवता हवेषु ॥ ४३ ॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ति गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि ।
अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ ४४ ॥ अवसृष्टा
परा पत शरव्ये ब्रह्म सꣳ शिते । गच्छामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषाङ्कञ्चनोच्छिषः
॥ ४५ ॥ प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म्म यच्छतु । उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृ-
ष्या यथासथ ॥ ४६ ॥ असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति न ओजसा स्पर्द्धमाना ।
ताङ्गूहत तमसापव्रतेन यथामी अन्यो अन्यन्न जानन् ॥ ४७ ॥ यत्र वाणाः सम्प-
तन्ति कुमारा विशिखा इव । तन्न इन्द्रो वृहस्पतिरदितिः शर्म्म यच्छतु विश्वाहा
शर्म्म यच्छतु ॥ ४८ ॥ मर्म्माणि ते वर्म्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥ ४९ ॥ उदेनमुत्तरां न-
याग्ने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजया च बहुं कृधि ॥ ५० ॥ इन्द्रेमं प्र-
तरां नय सजातानामसद्वशी । समेनं वर्चसा सृज देवानां भागदा असत् ॥ ५१ ॥
यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम् । तस्मै देवा अधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पति
॥ ५२ ॥ उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वꣳ सुप्र-
तीको विभावसुः ॥ ५३ ॥ पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं बाध-
मानाः । रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् ॥ ५४ ॥ स-
मिद्धे अग्नावधि मामहान उक्थपत्र ईड्यो गृभीतः । तप्तं घर्म्मं परिगृह्यायजन्तोर्जा यद्य-
ज्ञमयजन्त देवाः ॥ ५५ ॥ दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः । परि-
गृह्य देवा यज्ञमायन् देवा देवेभ्यो अध्वर्य्यन्तो अस्थुः ॥ ५६ ॥ वीतꣳ हवि-
शमितꣳ शमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति । ततो वाका आशिषो नो जु-
षन्ताम् ॥ ५७ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ२ ॥ अजस्रम्
तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥ ५८ ॥ विमा
एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरभि चष्टे घृत
चीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ ५९ ॥ उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य यो
पितुरा विवेश । मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥ ६०

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमꣳ रथीनां वाजानाꣳ सत्पतिं पतिम् ॥ ६१ ॥ देवहूर्यज्ञ आ च वक्षत्सुम्नहूर्यज्ञ आ च वक्षत् । यक्षदग्निर्देवो देवाँ२॥ आ च वक्षत् ॥ ६२ ॥ वाजस्य मा प्रसव उद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अधा सपत्नानिन्द्रो मे निग्राभेणाधराँ२॥ अकः ॥ ६३ ॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन् । अधा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥ ६४ ॥ क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु बिभ्रतः । दिवस्पृष्ठꣳ स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥ ६५ ॥ प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वा आशा दीद्यानो विभाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ ६६ ॥ पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्योतिरगामहम् ॥ ६७ ॥ स्वर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याꣴ रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतो धारꣳ सुविद्वाꣴसो वितेनिरे ॥ ६८ ॥ अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्य्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥ ६९ ॥ नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची । द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन् द्रविणोदाः ॥ ७० ॥ अग्ने सहस्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः । त्वꣳ साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ॥७१॥ सुपर्णोऽसि गरुत्मान् पृष्ठे पृथिव्याः सीद । भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृꣳह ॥ ७२ ॥ आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधुया । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ७३ ॥ ताꣴ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाꣴ सहस्रधाराम्पयसा महीङ्गाम् ॥ ७४ ॥ विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथा यजेतम् प्र त्वे हवीꣴषि जुहुरे समिद्धे ॥ ७५ ॥ प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वाꣴ शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥ ७६ ॥ अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्रतुन्न भद्रꣳ हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः ॥ ७७ ॥ चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः । पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहादाब्भ्यꣳ हविः ॥७८॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्व घृतेन स्वाहा ॥७९॥ शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च । शुक्रश्च ऋतपाश्चात्यꣳहाः ॥८०॥ ईदृङ् चान्यादृङ् च सदृङ् च प्रतिसदृङ् च । मितश्च सं-

मितश्च सभराः ॥ ८१ ॥ ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च विधर्ता च
विधारयः ॥ ८२ ॥ ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्च । अन्तिमित्रश्च दूरे
अमित्रश्च गणः ॥ ८३ ॥ ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास
एतन । मितासश्च सम्मितासो नो अद्य सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन् ॥ ८४ ॥
स्वतवाँश्च प्रघासी च सान्तपनश्च गृहमेधी च । क्रीडी च शाकी चोज्जेषी ॥ ८५ ॥
इन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनु वर्त्मानोऽभवन्यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानोऽभ-
वन् । एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानु वर्त्मानो भवन्तु ॥ ८६ ॥
इमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये । उत्सं जुषस्व मधुमन्तम
र्वन्तसमुद्रियꣳ सदनमा विशस्व ॥ ८७ ॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृत-
म्वस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥ ८८ ॥
समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ२॥ उदारदुपाꣳशुना सममृतत्वमानद् । घृतस्य नाम गुह्यं यद-
स्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ ८९ ॥ वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन्
यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद् गौर एत
॥ ९० ॥ चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य । त्रिधा बद्ध
वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ२॥ आविवेश ॥ ९१ ॥ त्रिधा हितं पणिभि
ह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् । इन्द्र एकꣳ सूर्य एकञ्जजान वेनादेक
स्वधया निष्टतक्षुः ॥ ९२ ॥ एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ॥ ९३ ॥ सम्य
स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगा
क्षिपणोरीषमाणाः ॥ ९४ ॥ सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतय
यह्वाः । घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः ॥ ९५ ॥
अभिप्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मयमानासो अग्निम् । घृतस्य धाराः
मिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ॥ ९६ ॥ कन्या इव वहतुमेतवा
अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि । यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अ
तत्पवन्ते ॥ ९७ ॥ अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥ ९८ ॥ धामन्ते विश्वं भुवनम
श्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिथे य आभृतस्तमश्याम मधुम
त ऊर्मिम् ॥ ९९ ॥

॥ इति सप्तदशोऽध्यायः ॥

॥ अथाष्टादशोऽध्यायः ॥

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २-२३६४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

ऋषिः—देवाः १—४४ शुनः शेपः ४५—५३ गालवः ५४—५७, ६१ विश्वकर्मा ५८—६०, ६४, ६५ देवश्रवदेववातौ ६२ विश्वामित्रः ६३, ७२ देवश्रवोदेववातौ ६६, ६७ इन्द्रः ६८ इन्द्रविश्वामित्रौ ६९ शासः ७० जयः ७१ कुत्सः ७३ भरद्वाजः ७४ उत्कीलः ७५, ७६ उशनाः ७७।

देवता—अग्निः १,४६,५१,५२,५७,५८,६६–६८,७२–७५ प्रजापतिः २–७, ४४,४५,५६ ५९–६० आत्मा ८–१० श्रीमदात्मा ११ धान्यदात्मा १२ रत्नवान्धनवानात्मा १३ अग्न्यादियुक्तात्मा १४ धनादियुक्तात्मा १५ अग्न्यादिविद्याविदात्मा १६ मित्रैश्वर्य्यसहितात्मा १७ राज्यैश्वर्यादियुक्तात्मा १८ पदार्थविदात्मा १९ यज्ञानुष्ठानात्मा २० यज्ञाङ्गवानात्मा २१ यज्ञवानात्मा २२ कालविद्याविदात्मा २३ विषमाङ्कगणितविद्याविदात्मा २४ समाङ्कगणितविद्याविदात्मा २५-पशुविद्याविदात्मा २६ पशुपालनविद्याविदात्मा २७ संग्रामादिविदात्मा २८ यज्ञानुष्ठातात्मा २९ राज्यवानात्मा ३० विश्वेदेवाः ३१, ७६, ७७ अन्नवान् विद्वान् ३२ अन्नपतिः ३३, ३४ रसविद्याविद्विद्वान् ३५, ३६ सम्राड्राजा ३७ ऋतविद्याविद्विद्वान् ३८ सूर्य्यः ३९, ५० चन्द्रमाः ४० वातः ४१ यज्ञः ४२, ५६, ६३–६५ विश्वकर्मा ४३, बृहस्पतिः ४७–४९ इन्द्रः ५३—५५, ६९—७१ विश्वकर्माग्निर्वा ६२।

छन्दः—शक्वरी १, ६, ९ अतिजगती २ स्वराडतिशक्वरी ३ निचृदत्यष्टिः ४, १९,४५ अत्यष्टिः ५ निचृद्भुरिगतिजगती ७ भुरिक् शक्वरी ८,११,१८,२२ निचृच्छक्वरी १० भुरिगतिशक्वरी १२, १३ भुरिगष्टिः १४ निचृदार्षी पङ्क्तिः १५ निचृदतिशक्वरी १६, २८ [क] स्वराट् शक्वरी १७ स्वराडतिधृतिः २० विराड्धृतिः २१ पङ्क्तिः २३, २५ [क] संकृतिः २४ [क] विराट् संकृतिः २४ [र] आकृतिः २५ [र] ब्राह्मी बृहती २६ भुरिगार्षी पङ्क्तिः २७, ४४ आर्ची बृहती २८ [र] स्वराड् विकृतिः २९ [क] ब्राह्म्युष्णिक् २९ [र] ४१ स्वराड्जगती ३० निचृदार्षी त्रिष्टुप् ३१,४९,५९,६० निचृदार्ष्यनुष्टुप् ३२, ६२ त्रिष्टुप् ३३, ३४ स्वराडार्ष्यनुष्टुप् ३५, आर्ष्यनुष्टुप् ३६, ४७ आर्षी पङ्क्तिः ३७, ४२, ५३ विराडार्षी त्रिष्टुप् ३८ भुरिगार्षी त्रिष्टुप् ३९ निचृदार्षी जगती

४०, ५८ विराडार्षी जगती ४३, ५२ भुरिगार्ष्यनुष्टुप् ४६, ४८ भुरिगार्ष्युष्णिक्
५०, ५४ स्वराडार्षी त्रिष्टुप् ५१ आर्षी जगती ५५, ६७ आर्ष्युष्णिक् ५६ निचृ
दार्षी गायत्री ५७ आर्षी त्रिष्टुप् ६१, ६९, ७१, ७३, ७५ निचृदनुष्टुप् ६३, ६४
७०, ७६, ७७ विराडनुष्टुप् ६५ निचृत्त्रिष्टुप् ६६, ७४ निचृद्गायत्री ६८ आर्षी
गायत्री ७२ ।

स्वरः—धैवतः १,८—११, १७, १८, २२, ३१, ३३, ३४, ३८, ३९
४२, ४९, ५१, ५९—६१, ६६, ६९, ७१-७५, निषादः २, ७, ३०, ४०
४३, ५२, ५५, ५८, ६७ पञ्चमः ३, ६, १२, १५, १६, २३, २५, २७, ३७, १३
४४, ५३ गान्धारः ४, ५, १९, २४, ३२, ३५, ३६, ४६—४८, ६२—६
७०, ७६ मध्यमः १४, २६, ४५ षड्जः २०, ६८ ऋषभः २१, ४१, ५०
५४, ५६, ५७ पञ्चमः [क] ऋषभः [र] २८, २९ ॥

ओ३म्॥ वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्
मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे यज्ञे
कल्पन्ताम्॥ १ ॥ प्राणश्च मेऽपानश्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आ
धीतं च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञे
कल्पन्ताम् ॥ २ ॥ ओजश्च मे सहश्च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे व
च मेऽङ्गानि च मेऽस्थीनि च मे परूꣳषि च मे शरीराणि च म आयुश्च मे ज
च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ३ ॥ ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भाम
मेऽमश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षि
च मे द्राघिमा च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ४ ॥ सत्यं च
श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे विश्वं च मे महश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जा
च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ५ ॥ ऋ
च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं
मेऽभयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे सुदिनं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ६
यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च
सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम्॥ ७ ॥ शं च मे मयश्च
प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे भद्रं च
श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ८ ॥ ऊर्क् च मे सूनृ
च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषि

मे वृष्टिश्च मे जैत्रञ्च म औद्भिद्यं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥९॥ रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे कुयवं च मेऽक्षितं च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १० ॥ वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथ्यं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ ११ ॥ व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे गोधूमाश्च मे मसूराश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १२ ॥ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे श्यामञ्च मे लोहञ्च मे सीसञ्च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१३॥ अग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च मेऽकृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च मे वित्तञ्च मे वित्तिश्च मे भूतञ्च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १४ ॥ वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म इत्या च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १५ ॥ अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १६ ॥ मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १७ ॥ पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षं च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे समाश्च म इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१८॥ अꣳशुश्च मे रश्मिश्च मे दाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म उपाꣳशुश्च मेऽन्तर्यामश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ १९ ॥ आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे महावैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे निष्केवल्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २० ॥ स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेऽधिषवणे च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २१ ॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मेऽङ्गुलयः शक्वरयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ व्रतञ्च म ऋ-

तवश्च मे तपश्च मे संवत्सरश्च मेऽहोरात्रे ऊर्वष्ठीवे बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ [क] एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे पञ्च च मे सप्त च मे सप्त च मे नव च मे नव च म एकादश च म एकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नवदश च मे नवदश च म [र] एकविꣳशतिश्च म एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च म एकत्रिꣳशच्च म एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २४ ॥ [क] चतस्रश्च मेऽष्टौ च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे विꣳशतिश्च मे [र] चतुर्विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारिꣳशच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २५ ॥ त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट् च मे तुर्यौही च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२६॥ पष्ठवाट् च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च मे वेहच्च मेऽनड्वाँश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २७ ॥ [क] वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहा पिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाऽहर्पतये स्वाहाह्ने मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनꣳशिनाय स्वाहा विनꣳशिन आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा । [र] इयं ते राण्मित्राय यन्तासि यमन ऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय ॥ २८ ॥ [क] आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । [र] स्तोमश्च यजुश्च ऋ च साम च बृहच्च रथन्तरञ्च । स्वर्देवा अगन्मामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा अभू वेट् स्वाहा ॥ २९ ॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिन्नाम वचसा करामहे यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यान्नो देवः सविता धर्म्म साविषत् ॥ ३० ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ ३१ ॥ वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः । वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥ ३२ ॥ वाजो न

अ॒द्य प्रसु॑वाति॒ दा॒नं वाजो॑ दे॒वाँ२॥ ऋ॒तुभि॑ः कल्पयाति । वा॒जो हि मा॒ सर्व॑वीरं ज॒जान॒ विश्वा॒ आशा॒ वाज॑पतिर्जयेयम् ॥ ३३ ॥ वाज॑ः पु॒रस्ता॑दु॒त म॑ध्य॒तो नो॒ वाजो॑ दे॒वान् ह॒विषा॑ वर्द्धयाति । वा॒जो हि मा॒ सर्व॑वीरं च॒कार॒ सर्वा॒ आशा॒ वाज॑पतिर्भवेयम् ॥ ३४ ॥ सं मा॑ सृजा॑मि॒ पय॑सा पृथि॒व्याः सं मा॑ सृजाम्य॒द्भिरोष॑धीभिः । सो॒ऽहं वाज॑ꣳ सनेयमग्ने ॥ ३५ ॥ पय॑ः पृथि॒व्यां पय॒ ओष॑धीषु॒ पयो॑ दि॒व्य॒न्तरि॑क्षे॒ पयो॑ धाः । पय॑स्वतीः प्र॒दिश॑ः सन्तु॒ मह्य॑म् ॥ ३६ ॥ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् । सर॑स्वत्यै वा॒चो य॒न्तुर्य॒न्त्रेणा॒ग्नेः साम्राज्येना॒भिषि॑ञ्चामि ॥ ३७ ॥ ऋ॒ता॒षाडृ॒तधा॑मा॒ग्निर्ग॑न्ध॒र्वस्तस्यौष॑धयोऽप्स॒रसो॒ मु॒दो नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ३८ ॥ स॒ꣳहि॒तो वि॒श्वसा॑मा॒ सूर्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॒ मरी॑चयोऽप्स॒रस॑ आ॒युवो॒ नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रम्पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ३९ ॥ सु॒षु॒म्णः सूर्य॑रश्मिश्च॒न्द्रमा॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॒ नक्ष॑त्राण्यप्स॒रसो॑ भे॒कुर॑यो॒ नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रम्पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ४० ॥ इ॒षि॒रो वि॒श्वव्य॑चा॒ वातो॑ गन्ध॒र्वस्तस्यापो॑ अप्स॒रस॒ ऊर्जो॒ नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ४१ ॥ भु॒ज्युः सु॑प॒र्णो य॒ज्ञो ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॒ दक्षि॑णा अप्स॒रस॑ स्ता॒वा नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॑तु तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ४२ ॥ प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा॒ मनो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ ऋक्सा॒मान्य॑प्स॒रस॒ एष्ट॑यो॒ नाम॑ । स न॑ इ॒दं ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं पा॒तु॑ तस्मै॒ स्वाहा॒ वाट् ता॒भ्यः॒ स्वाहा॑ ॥ ४३ ॥ स नो॑ भुवनस्य पते प्रजापते॒ यस्य॑ त उ॒परि॑ गृ॒हा यस्य॑ वे॒ह । अ॒स्मै ब्रह्म॑णे॒ऽस्मै क्ष॒त्राय॒ महि॒ शर्म॑ यच्छ॒ स्वाहा॑ ॥ ४४ ॥ स॒मु॒द्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वाना॒र्द्रदा॑नुः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ । मा॒रु॒तो॑ऽसि म॒रुतां॑ ग॒णः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ । अ॒व॒स्यूर॑सि॒ दुव॑स्वाञ्छ॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ ॥ ४५ ॥ यास्ते॑ अग्ने॒ सूर्ये॒ रुचो॒ दिव॑मात॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभि॑ः । ताभि॑र्नो अ॒द्य सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृधि ॥ ४६ ॥ या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॒ रुचो॒ गोष्वश्वे॑षु॒ या रुच॑ः । इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभि॒ः सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते ॥ ४७ ॥ रुचं॑ नो धेहि ब्राह्म॒णेषु॒ रुच॒ꣳ राज॑सु नस्कृधि । रुच॒ं विश्ये॑षु शूद्रेषु॒ मयि॑ धेहि रु॒चा रुच॑म् ॥ ४८ ॥ तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒स्तदा शा॑स्ते॒ यज॑मानो ह॒विर्भि॑ः । अहे॑डमानो वरुणे॒ह बो॒ध्युरु॑शꣳस॒ मा न॒ आयु॑ः प्रमो॑षीः ॥ ४९ ॥ स्व॒र्ण घ॒र्मः स्वाहा॑ । स्व॒र्णार्कः स्वाहा॑ । स्व॒र्ण शु॒क्रः स्वाहा॑ । स्व॒र्ण ज्योति॒ः स्वाहा॑ । स्व॒र्ण सूर्य॒ः स्वाहा॑ ॥ ५० ॥ अ॒ग्निं

युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं गमेम ब्रध्नस्
विष्टपꣳ स्वो रुहाणा अधि नाकमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणौ
याभ्याꣳ रक्षांꣳस्यपहꣳस्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्र ऋषयो जग्
प्रथमजाः पुराणाः ॥ ५२ ॥ इन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो
रण्युः । महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तो नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः ॥ ५३
दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्
॥ ५४ ॥ विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोद
भिन्त । दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ॥ ५५ ॥ इष्टो य
भृगुभिराशीर्दा वसुभिः । तस्य न इष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥ ५६ ॥ इ
अग्निराहुतः पिपर्त्तु न इष्टꣳ हविः । स्वगेदन्देवेभ्यो नमः ॥ ५७ ॥ यदाकूतात
मसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा संभृतं चक्षुषो वा । तदनु प्रेत सुकृतामु लोकं य
ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥ ५८ ॥ एतꣳ सधस्थ परि ते ददामि य
वहाच्छेवधिं जातवेदाः । अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तꣳ स्म जानीत परमे
मन् ॥ ५९ ॥ एतं जानाथ परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद रूपमस्य । य
गच्छात्पथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्त्ते कृणवाथाविरस्मै ॥ ६० ॥ उद्बुध्यस्वाग्ने
जागृहि त्वमिष्टापूर्त्ते सꣳ सृजेथामयं च । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्
देवा यजमानश्च सीदत ॥ ६१ ॥ येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् ।
नेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ६२ ॥ प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या
वर्हिषा । ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥ ६३ ॥ यद्दत्तं यत्परादान
त्पूर्त्तं याश्च दक्षिणाः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥ ६४ ॥
धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥
अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन् । अर्कस्त्रिधातू र
विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम ॥ ६६ ॥ ऋचो नामास्मि यजूꣳषि ना
स्मि सामानि नामास्मि । ये अग्नयः पाञ्चजन्या अस्यां पृथिव्यामधि । तेषा
त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥ ६७ ॥ वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय
इन्द्र त्वा वर्तयामासि ॥ ६८ ॥ सहदानुम्पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र संपिण
णारुम् । अभि वृत्रं वर्द्धमानं पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥ ६९ ॥
इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । यो अस्माँ२॥ अभिदासत्यधरं ग
तमः ॥ ७० ॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आजगन्था परस्य

सृ॒कꣳ स॒ꣳशाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं वि शत्रू॑न्ताढि॒ वि मृधो॑ नुदस्व ॥ ७१ ॥ वै॒श्वा॒न॒रो न॑ ऊ॒तय॒ आ प्रया॑तु परा॒वतः॑ । अ॒ग्निर्नः॑ सुष्टु॒तीरुप॑ ॥ ७२ ॥ पृ॒ष्टो दि॒वि पृ॒ष्टो अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्यां पृ॒ष्टो विश्वा॒ ओष॑धी॒रावि॑वेश । वै॒श्वा॒न॒रः सह॑सा पृ॒ष्टो अ॒ग्निः स नो॒ दिवा॒ स रि॒षस्पा॑तु॒ नक्त॑म् ॥ ७३ ॥ अ॒श्याम॒ तं काम॑मग्ने॒ तवो॒ती अ॒श्याम॑ र॒यिꣳ र॑यिवः सु॒वीर॑म् । अ॒श्याम॒ वाज॑म॒भि वा॒जय॑न्तो॒ऽश्याम॑ द्यु॒म्नम॑जरा॒जरं॑ ते ॥ ७४ ॥ व॒यं ते॑ अ॒द्य र॑रि॒मा हि काम॑मुत्ता॒नह॑स्ता॒ नम॑सोप॒सद्य॑ । यजि॑ष्ठेन॒ मन॑सा यक्षि दे॒वानस्रे॑धता॒ मन्म॑ना॒ विप्रो॑ अग्ने ॥ ७५ ॥ धाम॒च्छद॒ग्निरिन्द्रो॑ ब्र॒ह्मा दे॒वो बृह॒स्पतिः॑ । सचे॑तसो॒ विश्वे॑ दे॒वा य॒ज्ञं प्राव॑न्तु नः शु॒भे ॥७६॥ त्वं य॑विष्ठ दा॒शुषो॒ नॄँः पा॑हि शृणु॒धी गिरः॑ । रक्षा॑ तो॒कमु॒त त्मना॑ ॥७७॥

॥ इत्यष्टादशोऽध्यायः ॥

॥ अथैकोनविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १ भारद्वाजः २ आभूतिः ३—९ हैमवर्चिः १०—३५ प्रजापतिः ३६, ३७ वैखानसः ३८—४८ शङ्खः ४९—९५ ।

देवता—सोमः १—५, ७—१०, १५, २१, २३, २५, ३४, ३५, ४२, ५४, ७२, ७४, ८४, इन्द्रः ६, ३२, ३३, ३८, ७१, ७६, ९१ अग्निः ११, ४०, ४१, ४८, ६४–६६ विद्वांसः १२, ३९ यज्ञः १३, १६, १७, १९, २२, २६–२८, ३०, ३१ अतिथ्यादयो लिङ्गोक्ताः १४ गृहपतिः १८ यजमानः २० विद्वान् २४ इड़ा २९ पितरः ३६, ४५, ४७, ४९–५३, ५५–६३, ६७–७०, ८७ सरस्वती ३७, ८३, ८८, ९०, ९४ सविता ४३, ८०, ८५, ८६ विश्वे देवाः ४४ श्रीः ४६ अङ्गिरसः ७३ प्रजापतिः ७५, ७७–७९ वरुणः ८१ अश्विनौ ८२, ८९, ९३, ९५, आत्मा ९२ ।

छन्दः—निचृच्छक्करी १ स्वराडनुष्टुप् २ भुरिक् त्रिष्टुप् ३, ७२, ७८, ८०, ८१, ८३, ८५, ८७, ८९, ९१ आर्षी गायत्री ४ निचृज्जगती ५, ५९, ९५ विराट्

प्रकृतिः ६ विराड् जगती ७ पङ्क्तिः ८ शक्वरी ९, ११ आर्ष्युष्णिक् १० भुरिग
नुष्टुप् १२, १६, २५, २७ अनुष्टुप् १३—१५, १७, २१—२३, २६, २८
३०, ३१, ३९, ४६, ६५ निचृदनुष्टुप् १८, १९, २४, २९, ४५ भुरिगुष्णि
२० निचृदतिजगती ३२ त्रिष्टुप् ३३, ३४, ५३, ५६, ६९, ७४, ८२, ८६, ९२,
९३ विराट् त्रिष्टुप् ३५, ४४ निचृदष्टित्रिष्टुप् ३६ भुरिगष्टिः ३७ गायत्री ३८
४२, ७१ निचृद् गायत्री ४०, ४१, ४३ स्वराट् पङ्क्तिः ४७, ५२, ६७, ६८
निचृदष्टिः ४८ स्वराट् त्रिष्टुप् ४९, ६०, ६३, ८८ निचृत् त्रिष्टुप् ५०, ६१, ६२
६६, ७०, ७३, ८४ भुरिक् पङ्क्तिः ५१, ५४, ५५, ९० निचृत्पङ्क्तिः ५७ विरा
पङ्क्तिः ५८, ९४ विराडनुष्टुप् ६४ भुरिगतिजगती ७५, ७९ अतिशक्वरी ७७ भु
रिगतिशक्वरी ७६ ।

स्वरः—धैवतः १, ३, ६, ९—११, ३३—३५, ४४, ४९, ५०, ५३, ५६,
६०—६३, ६६, ६९, ७२—७४, ७८, ८०—८९, ९१—९३ गान्धारः २,
१२—१९, २१—३१, ३९, ४५, ४६, ६४, ६५, ७० षड्जः ४, ३८, ४०, ४३
७१ निषादः ५, ७, ३२, ५९, ७५, ७९, ९५, पञ्चमः ८, ४७, ५१, ५२
५४, ५५, ५७, ५८, ६७, ६८, ७६, ७७, ९०, ९४ ऋषभः २० मध्यमः ३६
३७, ४८ ॥

॥ ओ३म् ॥ स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन । मधुमतीम्मधु
ता सृजामि सꣳ सोमेन । सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्
पच्यस्व ॥ १ ॥ परीतो षिञ्चता सुतꣳ सोमो य उत्तमꣳ हविः । दधन्वान् यो नर्
अप्स्वन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अ
तिद्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा । वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ् सोमो अतिद्रुतः
इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ ३ ॥ पुनाति ते परिस्रुतꣳ सोमꣳ सूर्यस्य दुहिता
वारेण शश्वता तना ॥ ४ ॥ ब्रह्म क्षत्रं पवते तेज इन्द्रियꣳ सुरया सोमः सु
आसुतो मदाय । शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धेहि ॥ ५
कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि
बर्हिषो नम उक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्रा
त्वा सुत्राम्ण एष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ॥ ६ ॥ नाना
वां देवहितꣳ सदस्कृतं मा सꣳसृक्षाथां परमे व्योमन् । सुरा त्वमसि शुष्मिणी सो
एष मा मा हिꣳसीः स्वां योनिमाविशन्ती ॥ ७ ॥ उपयामगृहीतोऽस्याश्वि

तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलम् । एष ते योनिर्मोदाय त्वानन्दाय त्वा महसे त्वा ॥ ८ ॥ तेजोऽसि तेजो मयि धेहि । वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि । बलमसि बलं मयि धेहि । ओजोऽस्योजो मयि धेहि । मन्युरसि मन्युं मयि धेहि । सहोऽसि सहो मयि धेहि ॥ ९ ॥ या व्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकं च रक्षति । श्येनं पतत्रिणꣳ सिꣳहꣳ सेमं पात्वꣳहसः ॥ १० ॥ यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् । एतत्तदग्ने अनृणो भवाम्यहतौ पितरौ मया । सम्पृच स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त विपृच स्थ वि मा पाप्मना पृङ्क्त ॥११॥ देवा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना । वाचा सरस्वती भिषगिन्द्रायेन्द्रियाणि दधतः ॥ १२ ॥ दीक्षायै रूपꣳ शष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि । क्रयस्य रूपꣳ सोमस्य लाजाः सोमाꣳशवो मधु ॥ १३ ॥ आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः । रूपमुपसदामेतत्तिस्रो रात्रीः सुरासुता ॥ १४ ॥ सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते । अश्विभ्यां दुग्धं भेषजमिन्द्रायैन्द्रꣳ सरस्वत्या ॥ १५ ॥ आसन्दी रूपꣳ राजासन्द्यै वेद्यै कुम्भी सुराधानी । अन्तर उत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् ॥ १६ ॥ वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिन्द्रियम् । यूपेन यूप आप्यते प्रणीतो अग्निरग्निना ॥ १७ ॥ हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती । इन्द्रायैन्द्रꣳ सदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः ॥ १८ ॥ प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य । प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः ॥ १९ ॥ पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवीꣳष्या । छन्दोभिः सामिधेनीर्याज्याभिर्वषट्कारान् ॥ २० ॥ धानाः करम्भः सक्तवः परीवापः पयो दधि । सोमस्य रूपꣳ हविष आमिक्षा वाजिनम्मधु ॥ २१ ॥ धानानाꣳ रूपं कुवलं परीवापस्य गोधूमाः । सक्तूनाꣳ रूपम्बदरमुपवाकाः करम्भस्य ॥२२॥ पयसो रूपं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कन्धूनि । सोमस्य रूपं वाजिनꣳ सौम्यस्य रूपमामिक्षा ॥२३॥ आ श्रावयेति स्तोत्रियाः प्रत्याश्रावो अनुरूपः । यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा येयजामहाः ॥२४॥ अर्धऽऋचैरुक्थानाꣳ रूपं पदैराप्नोति निविदः । प्रणवैः शस्त्राणाꣳ रूपं पयसा सोम आप्यते ॥२५॥ अश्विभ्यां प्रातः सवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यन्दिनम् । वैश्वदेवꣳ सरस्वत्या तृतीयमाप्तꣳ सवनम् ॥ २६ ॥ वायव्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम् । कुम्भीभ्यामम्भृणौ सुते स्थालीभि स्थालीराप्नोति ॥ २७ ॥ यजुर्भिराप्यन्ते ग्रहा ग्रहै स्तोमाश्च विष्टुतीः । छन्दोभिरुक्थाशस्त्राणि साम्नावभृथ आप्यते ॥ २८ ॥ इडाभिर्भक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः । शम्युना पत्नीसंयाजान्त्समिष्टयजुषा सꣳस्थाम् ॥ २९ ॥ व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् ।

दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ॥ ३० ॥ एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा
कृतम् । तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते ॥ ३१ ॥ सुरावन्तं बर्हिषदꣳ
सुवीरं यज्ञꣳ हिन्वन्ति महिषा नमोभिः । दधानाः सोमं दिवि देवतासु मदेमेन्द्रं
यजमानाः स्वर्काः ॥ ३२ ॥ यस्ते रसः सम्भृत ओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया
सुतस्य । तेन जिन्व यजमानं मदेन सरस्वतीमश्विनाविन्द्रमग्निम् ॥ ३३ ॥ यम्
श्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिन्द्रियाय । इमन्तꣳ शुक्रं मधुमन्तमिन्दुꣳ
सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि ॥ ३४ ॥ यदत्र रिप्तꣳ रसिनः सुतस्य यदिन्द्
अपिबच्छचीभिः । अहन्तदस्य मनसा शिवेन सोमꣳ राजानमिह भक्षयामि
॥३५॥ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः
प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः । अक्षन् पितरोऽमी मदन्त पितरोऽती
पन्त पितरः । पितरः शुन्धध्वम् ॥ ३६ ॥ पुनन्तु मा पितरः सोम्यासः पुनन्
मा पितामहाः । पुनन्तु प्रपितामहाः पवित्रेण शतायुषा । पुनन्तु मा पितामहा
पुनन्तु प्रपितामहाः । पवित्रेण शतायुषा विश्वमायुर्व्यश्नवै ॥३७॥ अग्न आयूꣳ
पवस आसुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ ३८ ॥ पुनन्तु मा दे
जनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ॥३९
पवित्रेण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् । अग्ने क्रत्वा क्रतूँ२॥ रनु ॥ ४०
यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा । ब्रह्म तेन पुनातु मा ॥ ४१ ॥ पवमानः
अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः । यः पोता स पुनातु मा ॥ ४२ ॥ उभाभ्यां
सवितः पवित्रेण सवेन च । मां पुनीहि विश्वतः ॥ ४३ ॥ वैश्वदेवी पुनती
व्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः । तया मदन्तः सधमादेषु वयꣳ स्याम पत
रयीणाम् ॥ ४४ ॥ ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये । तेषां लोकः स्व
नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ४५ ॥ ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु मामक
तेषाꣳ श्रीर्मयि कल्पतामस्मिँल्लोके शतꣳ समाः ॥ ४६ ॥ द्वे सृती अशृणवं
तृणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पि
मातरं च ॥ ४७ ॥ इदं हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीरꣳ सर्वगणꣳ स्वस्त
आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि । अग्निः प्रजां बहुलां मे
रोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त ॥ ४८ ॥ उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः
तरः सोम्यासः । असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥ ४
अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः । तेषां वयꣳ सु

यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ५० ॥ ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे
सोमपीथं वसिष्ठाः । तेभिर्यमः सꣳरराणो हवीꣳष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु
॥ ५१ ॥ त्वꣳ सोम प्रचिकितो मनीषा त्वꣳ रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् । तत्र प्रणीती
पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥ ५२ ॥ त्वया हि नः पितरः
सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः । वन्वन्नवातः परिधीँ२॥ऽरपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा
भवा नः ॥५३॥ त्वꣳ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आततन्थ । तस्मै
त इन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥५४॥ बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा
वो हव्या चकृमा जुषध्वम् । त आगतावसा शंतमेनाथा नः शंयोररपो दधात ॥
५५ ॥ आहं पितॄन्त्सुविदत्राँ२ ॥ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः । बर्हिषदो
ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥ ५६ ॥ उपहूताः पितरः सोम्यासो
बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु । त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्
॥ ५७ ॥ आ यन्तु नः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः ।
अस्मिन् यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥ ५८ ॥ अग्निष्वात्ताः पितर
एह गच्छत सदः सदः सदत सुप्रणीतयः । अत्ता हवीꣳषि प्रयतानि बर्हिष्यथा
रयिꣳ सर्ववीरं दधातन ॥ ५९ ॥ ये अग्निष्वात्ता ये अनग्निष्वात्ता मध्ये
दिवः स्वधया मादयन्ते । तेभ्यः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयाति ॥६०॥
अग्निष्वात्तानृतुमतो हवामहे नाराशꣳसे सोमपीथं य आशुः । ते नो विप्रासः सुहवा
भवन्तु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६१ ॥ आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं
यज्ञमभिगृणीत विश्वे । मा हिꣳसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्व आगः पुरुषता
कराम ॥ ६२ ॥ आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय । पुत्रेभ्यः
पितरस्तस्य वस्वः प्रयच्छत त इहोर्जं दधात ॥६३॥ यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे
रयिम् । तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम् ॥ ६४ ॥ यो अग्निः
कव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृतावृधः । प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥६५॥
त्वमग्न ईडितः कव्यवाहनावाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया
ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीꣳषि ॥ ६६ ॥ ये चेह पितरो ये च नेह
याँश्च विद्म याँ२॥ उ च न प्रविद्म ॥ त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञꣳ सुकृतं
जुषस्व ॥६७॥ इदम्पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः । ये पार्थिवे
रजस्या निषत्ता ये वा नूनꣳ सुवृजनासु विक्षु ॥ ६८ ॥ अधा यथा नः पितरः
परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः । शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा

भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन् ॥ ६९ ॥ उशन्तस्त्वा निधीमह्युशन्तः समिधीमहि । उ
शन्नुशत आवह पितॄन्हविषे अत्तवे ॥ ७० ॥ अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदव
र्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥ ७१ ॥ सोमो राजामृतꣳ सुत ऋजीषेणाजहा
न्मृत्युम् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृ
मधु ॥ ७२ ॥ अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत् क्रुङ्ङाङ्गिरसो धिया । ऋतेन सत्यमिन्द्रि
यं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदम्पयोऽमृतं मधु ॥ ७३ ॥ सोममद्भ्यो व्य
पिबच्छन्दसा हꣳसः शुचिषत् । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्र
स्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतम्मधु ॥ ७४ ॥ अन्नात्परिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पय
सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो
ऽमृतं मधु ॥ ७५ ॥ रेतो मूत्रं विजहाति योनिं प्रविशदिन्द्रियम् । गर्भो जरायुणा
वृत उल्वं जहाति जन्मना । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्ये
न्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७६ दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजापतिः । अश्रद्धा
मनृतेऽदधाच्छ्रद्धाꣳ सत्ये प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्ध
इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७७॥ वेदेन रूपे व्यपिबत्सुतासुतौ प्रजाप
ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७८
दृष्ट्वा परिस्रुतो रसꣳ शुक्रेण शुक्रं व्यपिबत् पयः सोमं प्रजापतिः । ऋतेन सत्यमिन्द्रि
विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु ॥७९॥ सीसेन तन्त्रं मनसा म
षिण ऊर्णासूत्रेण कवयो वयन्ति । अश्विना यज्ञꣳ सविता सरस्वतीन्द्रस्य रूपं वरु
भिषज्यन् ॥८०॥ तदस्य रूपममृतꣳ शचीभिस्तिस्रो दधुर्देवताः सꣳरराणाः । लोम
निशष्पैर्बहुधा न तोक्मभिस्त्वगस्य माꣳसमभवन्न लाजाः ॥८१॥ तदश्विना भिष
रुद्रवर्तनी सरस्वती वयति पेशो अन्तरम् । अस्थि मज्जानं मासरैः कारोतरे
दधतो गवां त्वचि ॥ ८२ ॥ सरस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्याभ्यां वय
दर्शतं वपुः । रसं परिस्रुता न रोहितं नग्नहुर्धीरस्तसरं न वेम ॥ ८३ ॥ पय
शुक्रममृतं जनित्रꣳ सुरया मूत्राज्जनयन्त रेतः । अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना
वध्यं वातꣳ सब्वं तदारात् ॥ ८४ ॥ इन्द्रः सुत्रामा हृदयेन सत्यं पुरोडाशेन
विता जजान । यकृत् क्लोमानं वरुणो भिषज्यन् मतस्ने वायव्यैर्न मिनाति पि
॥ ८५ ॥ आन्त्राणि स्थालीर्मधु पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा न धेनुः ।
नस्य पत्रं न प्लीहा शचीभिरासन्दी नाभिरुदरं न माता ॥ ८६ ॥ कुम्भो व
ष्टुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो अन्तः । प्लाशिर्व्यक्तः शतधार उत्सो दुहे

कुम्भी स्वधा पितृभ्यः ॥ ८७ ॥ मुखꣳ सदस्य शिर इत् सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासन्त्सरस्वती । चप्यन्न पायुर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न शेपो हरसा तरस्वी ॥ ८८ ॥ अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाभ्यां छागेन तेजो हविषा शृतेन । पक्ष्माणि गोधूमैः कुवलैरुतानि पेशो न शुक्रमसितं वसाते ॥ ८९ ॥ अविर्न मेषो नसि वीर्याय प्राणस्य पन्था अमृतो ग्रहाभ्याम् । सरस्वत्युपवाकैर्व्यानं नस्यानि बर्हिर्बदरैर्जजान ॥ ९० ॥ इन्द्रस्य रूपमृषभो बलाय कर्णाभ्याꣳश्रोत्रममृतं ग्रहाभ्याम् । यवा न बर्हिर्भ्रुवि केसराणि कर्कन्धु जज्ञे मधु सारघं मुखात् । ९१ ॥ आत्मन्नुपस्थे न वृकस्य लोम मुखे श्मश्रूणि न व्याघ्रलोम । केशा न शीर्षन्यशसे श्रियै शिखा सिꣳहस्य लोम त्विषिरिन्द्रियाणि ॥ ९२ ॥ अङ्गान्यात्मन् भिषजा तदश्विनात्मानमङ्गैः समधात् सरस्वती । इन्द्रस्य रूपꣳ शतमानमायुश्चन्द्रेण ज्योतिरमृतं दधानाः ॥ ९३ ॥ सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं विभर्त्ति । अपाꣳ रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रꣳ श्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥ ९४ ॥ तेजः पशूनाꣳ हविरिन्द्रियावत् परिस्रुता पयसा सारघं मधु । अश्विभ्यां दुग्धं भिषजा सरस्वत्या सुतासुताभ्याममृतः सोम इन्दुः ॥ ९५ ॥

॥ इत्येकोनविंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, २, ४—२०, २२, २३, २७, २८, ३१, ३४, ३५, आश्विनौ ३ प्रस्कण्वः २१ आश्वतराश्विः २४—२६ विश्वामित्रः २९, ५३ नृमेधपुरुषमेधौ ३० कौण्डिन्यः ३२ काक्षीवत्सुकीर्त्तिः ३३ आङ्गिरसः ३६—४६ वामदेवः ४७—४९ गर्गः ५०—५२ वसिष्ठः ५४ विदर्भिः ५५—८० गृत्समदः ८१—८३ मधुच्छन्दाः ८४—९० ।

देवता—सभेशः १—३, ९, १० सभापतिः ४—६, ८ राजा ७ उपदे-

शकाः ११ विश्वेदेवाः १२ अध्यापकः १३ अग्निः १४, २२, २४—२६, ७८
७६ वायुः १५ सूर्य्यः १६, २१ लिङ्गोक्ताः १७, ३४, ३५ वरुणः १८ आप
१६, २० समिद् २३ सोमः २७, ३३ इन्द्रः २८–३१, ३६, ३८–४०, ४७–५
८७—८६ परमात्मा ३२ तनूनपाद् ३७ उषासानक्ता ४१ दैव्याध्यापकोपदे
कौ ४२ तिस्रो देव्यः ४३ त्वष्टा ४४ वनस्पतिः ४५ स्वाहाकृतयः ४६ अश्वि
रस्वतीन्द्राः ५५—६६, ७३—७७, ८०, ६० इन्द्रसवितृवरुणाः ७०—७
अश्विनौ ८१–८३ सरस्वती ८४–८६ ।

छन्दः–द्विपदा विराड् गायत्री १ भुरिगुष्णिक् २, २८ अतिधृतिः ३ नि
दार्षी गायत्री ४ अनुष्टुप् ५, ६, १३, २५, ३४, ५५, ५७, ५६–६६, ६८, ७०–७
७५ निचृद् गायत्री ७, ८३, ८५, ८७ निचृदनुष्टुप् ८, १४—१६, २४, २
५८, ६६, ७३, ७४, ६० निचृज्जगती ६ विराट् शक्वरी १० पङ्क्तिः ११, २
३२, ४६, ५२ प्रकृतिः १२ भुरिक् त्रिष्टुप् १७, ४० भुरिगत्यष्टिः १८ निचृ
तिजगती १६ भुरिगनुष्टुप् २०, ६७ विराडनुष्टुप् २१, २७, ५६, ७६, ७
८० स्वराडतिशक्वरी २३ गायत्री २६, ३१, ८४, ८६, ८८, ८६ बृहती
विराट् त्रिष्टुप् ३३, ५० निचृदुपरिष्टाद्बृहती ३५ त्रिष्टुप् ३६–३८, ४१–४
४५, ४६ निचृत् त्रिष्टुप् ३६, ४४, ४८, भुरिक् पङ्क्तिः ४७, ५१, ५४, ७६
चृद बृहती ५३ जगती ७८ विराड् गायत्री ८१, ८२ ।

स्वरः—षड्जः १, ३, ४, ७, २६, ३१, ८१—८६ ऋषभः २,
गान्धारः ५, ६, ८, १३–१६, १८, २०, २१, २४–२७, ३४, ५५–७७, ८०,
निषादः ६, १६, ७८ धैवतः १०, १२, १७, ३३, ३६–४६, ४८, ५० प
११, २२, २३, ३२, ४७, ४६, ५१, ५२, ५४, ७६, मध्यमः ३०, ३५, ५

॥ ओ३म् ॥ क्ष॒त्रस्य॒ योनि॑रसि क्ष॒त्रस्य॒ नाभि॑रसि । मा त्वा॑ हिꣳसी॒
मा॑ हिꣳसीः ॥ १ ॥ निष॑साद धृ॒तव्र॑तो॒ वरु॑णः प॒स्त्या᳕स्वा । साम्रा॑ज्याय
क्रतुः॑ । मृ॒त्योः पा॑हि वि॒द्योत् पा॑हि ॥ २ ॥ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्विनो॑
हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम् । अ॒श्विनो॒र्भैष॑ज्येन॒ तेज॑से ब्रह्मवर्च॒साया॒भिषि॑ञ्चा
सर॑स्वत्यै॒ भैष॑ज्येन वी॒र्याया॒न्नाद्याया॒भिषि॑ञ्चामि । इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येण॒ बला॑य
यश॑से॒ऽभिषि॑ञ्चामि ॥ ३ ॥ कोऽसि कत॒मोऽसि॒ कस्मै॑ त्वा॒ काय॑ त्वा । सु
सुम॑ङ्गल॒ सत्य॑राजन् ॥ ४ ॥ शिरो॑ मे॒ श्रीर्यशो॒ मुखं॒ त्विषिः॒ केशा॑श्च॒ श्मश्रू॑
राजा॑ मे प्रा॒णो अ॒मृत॑ꣳ स॒म्राट् चक्षु॑र्वि॒राट् श्रोत्र॑म् ॥ ५ ॥ जि॒ह्वा मे॑ भ॒द्रं वा

महो मनो मन्युः स्वराड् भामः । मोदाः प्रमोदा अङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सहः
॥ ९ ॥ बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म वीर्यम् । आत्मा क्षत्रमुरो मम
॥ ७ ॥ पृष्ठीर्मे राष्ट्रमुदरमꣳसौ ग्रीवाश्च श्रोणी । ऊरू अरत्नी जानुनी विशो मेऽङ्गानि
सर्वतः ॥ ८ ॥ नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मेऽपचितिर्भसत् । आनन्दनन्दावाण्डौ
मे भगः सौभाग्यं पसः । जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोऽस्मि विशि राजा प्रतिष्ठितः ॥ ९ ॥
प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रे प्रत्यश्वेषु प्रति तिष्ठामि गोषु । प्रत्यङ्गेषु प्रति तिष्ठाम्यात्मन्
प्रति प्राणेषु प्रति तिष्ठामि पुष्टे प्रति द्यावापृथिव्योः प्रति तिष्ठामि यज्ञे ॥ १० ॥ त्रया
देवा एकादश त्रयस्त्रिꣳशाः सुराधसः । बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे । देवा
देवैरवन्तु मा ॥ ११ ॥ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन सत्यं यज्ञेन यज्ञो
यजुर्भिर्यजूꣳषि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरोऽनुवाक्याभिः पुरोऽनुवाक्या
याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्कारा आहुतिभिराहुतयो मे कामान्त्समर्धयन्तु भूः
स्वाहा ॥ १२ ॥ लोमानि प्रयतिर्मम त्वङ् म आनतिरागतिः । माꣳसं म उपनतिर्
वस्वस्थि मज्जा म आनतिः ॥ १३ ॥ यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम् ।
अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥ १४ ॥ यदि दिवा यदि नक्तमेनाꣳसि
चकृमा वयम् । वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥ १५ ॥ यदि
जाग्रद्यदि स्वप्न एनाꣳसि चकृमा वयम् । सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः
॥ १६ ॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये । यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्
चकृमा वयं यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि ॥ १७ ॥ यदापो अघ्न्या
इति वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो मुञ्च । अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि
निचुम्पुणः । अव देवैर्देवकृतमेनोऽयक्ष्यव मर्त्यैर्मर्त्यकृतम्पुरुराव्णो देव
रिषस्पाहि ॥ १८ ॥ समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सन्त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः । सुमित्रिया
न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मः ॥ १९ ॥ द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव । पूतं पवित्रेणेवाज्यम्
आपः शुन्धन्तु मैनसः ॥ २० ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं
देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ २१ ॥ अपो अद्यान्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि
। पयस्वानग्न आगमन्तं मा सꣳसृज वर्चसा प्रजया च धनेन च ॥ २२ ॥
एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेहि । समाववर्ति पृथिवी समुषाः
समु सूर्यः । समु विश्वमिदं जगत् । वैश्वानरज्योतिर्भूयासं विभून्कामान्व्यश्नवै
भूः स्वाहा ॥ २३ ॥ अभ्यादधामि समिधमग्ने व्रतपते त्वयि । व्रतं च श्रद्धां

चोपैमीन्धे त्वा दीक्षितो अहम् ॥ २४ ॥ यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ चरत
सह । तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना ॥ २५ ॥ यत्रेन्द्रश्च वायुश्च स
म्यञ्चौ चरतः सह । तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते ॥ २६ ॥ अं
शुना ते अꣳशुः पृच्यतां परुषा परुः । गन्धस्ते सोममवतु मदाय रसो अच्युतः ॥२७
सिञ्चन्ति परि षिञ्चन्त्युत्सिञ्चन्ति पुनन्ति च । सुरायै बभ्र्वै मदे किन्त्वो वद
किन्त्वः ॥ २८ ॥ धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जुषस्व
॥ २९ ॥ बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो दे
देवाय जागृवि ॥ ३० ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः सुतꣳ सोमं पवित्र आ नय । पुनी
हीन्द्राय पातवे ॥ ३१ ॥ यो भूतानामधिपतिर्यस्मिँल्लोका अधिश्रिताः । य ई
महतो महाँस्तेन गृह्णामि त्वामहं मयि गृह्णामि त्वामहम् ॥ ३२ ॥ उपयामगृहीतोऽस्य
श्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे एष ते योनिरश्विभ्यां त्वा सर
स्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥ ३३ ॥ प्राणपा मे अपानपाश्चक्षुष्पाः श्रोत्रपा
मे । वाचो मे विश्वभेषजो मनसोऽसि विलायकः ॥ ३४ ॥ अश्विनकृतस्य ते स
रस्वतिकृतस्येन्द्रेण सुत्राम्णा कृतस्य । उपहूत उपहूतस्य भक्षयामि ॥ ३५ ॥ स
मिद्ध इन्द्र उषसामनीके पुरोरुचा पूर्वकृद्वावृधानः । त्रिभिर्देवैस्त्रिꣳशता वज्रबा
र्जघान वृत्रं वि दुरो ववार ॥ ३६ ॥ नराशꣳसः प्रति शूरो मिमानस्तनूनपात्प्र
यज्ञस्य धाम । गोभिर्वपावान्मधुना समञ्जन्हिरण्यैश्चन्द्री यजति प्रचेताः ॥३७॥
डितो देवैर्हरिवाँ२ ॥ अभिष्टिराजुह्वानो हविषा शर्द्धमानः । पुरन्दरो गोत्रभिद्वज्रबा
रायातु यज्ञमुप नो जुषाणः ॥ ३८ ॥ जुषाणो बर्हिर्हरिवान्न इन्द्रः प्राचीनꣳ सीद
दिशा पृथिव्याः । उरुप्रथाः प्रथमानꣳ स्योनमादित्यैरक्तं वसुभिः सजोषाः ॥ ३९
इन्द्रं दुरः कवष्यो धावमाना वृषाणं यन्तु जनयः सुपत्नीः । द्वारो देवीरभितो विश्र
न्ताꣳसुवीरा वीरं प्रथमाना महोभिः ॥ ४० ॥ उषासानक्ता बृहती बृहन्तं पयस्व
सुदुघे शूरमिन्द्रम् । तन्तुं ततं पेशसा संवयन्ती देवानां देवं यजतः सुरुक्मे ॥ ४
दैव्या मिमाना मनुषः पुरुत्रा होताराविन्द्रं प्रथमा सुवाचा । मूर्द्धन्यज्ञस्य म
दधाना प्राचीनं ज्योतिर्हविषा वृधातः ॥ ४२ ॥ तिस्रो देवीर्हविषा वर्द्धमाना
जुषाणा जनयो न पत्नीः । अच्छिन्नं तन्तुं पयसा सरस्वतीडा देवी भारती
श्वतूर्त्तिः ॥ ४३ ॥ त्वष्टा दधच्छुष्ममिन्द्राय वृष्णेऽपाकोऽचिष्टुर्यशसे पुरू
वृषा यजन्वृषणं भूरिरेता मूर्द्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥ ४४ ॥ वनस्पतिरव
न पाशैस्त्मन्या समञ्जञ्छमिता न देवः । इन्द्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः स्वद

यज्ञं मधुना घृतेन ॥ ४५ ॥ स्तोकानामिन्दुं प्रति शूर इन्द्रो वृषायमाणो वृषभस्तुराषाद् । घृतप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ४६ ॥ आयात्विन्द्रोऽवस उप न इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः । वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥ ४७ ॥ आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः । ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥ ४८ ॥ आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च । तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥ ४९ ॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम् । ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥ ५० ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ२॥ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः । बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ५१ ॥ तस्य वयꣳ सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम । स सुत्रामा स्ववाँ२॥ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद्द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥ ५२ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा के चिन्नियमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ२॥ इहि ॥ ५३ ॥ एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः । स नस्तुतो वीरवद्धातु गोमद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५४ ॥ समिद्धो अग्निरश्विना तप्तो घर्मो विराद् सुतः । दुहे धेनुः सरस्वती सोमꣳ शुक्रमिहेन्द्रियम् ॥ ५५ ॥ तनूपा भिषजा सुतेऽश्विनोभा सरस्वती । मध्वा रजाꣳसीन्द्रियमिन्द्राय पथिभिर्वहान् ॥ ५६ ॥ इन्द्रायेन्दुꣳ सरस्वती नराशꣳसेन नग्नहुम् । अधातामश्विना मधु भेषजं भिषजा सुते ॥ ५७ ॥ आजुह्वाना सरस्वतीन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम् । इडाभिरश्विनाविषꣳ समूर्जꣳ सꣳ रयिं दधुः ॥५८॥ अश्विना नमुचेः सुतꣳ सोमꣳ शुक्रं परिस्रुता । सरस्वती तमाभरद्बर्हिषेन्द्राय पातवे ॥ ५९ ॥ कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिशः । इन्द्रो न रोदसी उभे दुहे कामान्त्सरस्वती ॥ ६० ॥ उषासानक्तमश्विना दिवेन्द्रꣳ सायमिन्द्रियैः । संजानाने सुपेशसा समञ्जाते सरस्वत्या ॥६१॥ पातन्नो अश्विना दिवा पाहि नक्तꣳ सरस्वति । दैव्या होतारा भिषजा पातमिन्द्रꣳ सचा सुते ॥ ६२ ॥ तिस्रस्त्रेधा सरस्वत्यश्विना भारतीडा । तीव्रं परिस्रुता सोममिन्द्राय सुषुवुर्मदम् ॥६३॥ अश्विना भेषजं मधु भेषजं नः सरस्वती । इन्द्रे त्वष्टा यशः श्रियꣳ रूपꣳ रूपमधुः सुते ॥६४॥ ऋतुथेन्द्रो वनस्पतिः शशमानः परिस्रुता । कीलालमश्विभ्यां मधु दुहे धेनुः सरस्वती ॥६५॥ गोभिर्न सोममश्विना मासरेण परिस्रुता । समधातꣳ सरस्वत्या स्वाहेन्द्रे सुतं

मधु ॥ ६६ ॥ अश्विना हविरिन्द्रियं नमुचेर्धिया सरस्वती । आ शुक्रमासुराद्वसु
मघमिन्द्राय जभ्रिरे ॥ ६७ ॥ यमश्विना सरस्वती हविषेन्द्रमवर्द्धयन् । स विभेद
बलं मघं नमुचावासुरे सचा ॥ ६८ ॥ तमिन्द्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्वती ।
दधाना अभ्यनूषत हविषा यज्ञ इन्द्रियैः ॥ ६९ ॥ य इन्द्र इन्द्रियं दधुः सविता
वरुणो भगः । स सुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥ ७० ॥ सविता वरुणो
दधद्यजमानाय दाशुषे । आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रामा बलमिन्द्रियम् ॥ ७१ ॥ व
रुणः क्षत्रमिन्द्रियं भगेन सविता श्रियम् । सुत्रामा यशसा बलं दधाना यज्ञमा
शत ॥ ७२ ॥ अश्विना गोभिरिन्द्रियमश्वेभिर्वीर्य्यं बलम् । हविषेन्द्रꣳ सरस्वती
यजमानमवर्द्धयन् ॥ ७३ ॥ ता नासत्या सुपेशसा हिरण्यवर्त्तनी नरा । सरस्वती
हविष्मतीन्द्र कर्मसु नोऽवत ॥ ७४ ॥ ता भिषजा सुकर्मणा सा सुदुघा सरस्वती ।
स वृत्रहा शतक्रतुरिन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥ ७५ ॥ युवꣳ सुराममश्विना नमुचा
वासुरे सचा । विपिपाना: सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥ ७६ ॥ पुत्रमिव पितराव
श्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दꣳसनाभिः । यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त
मघवन्नभिष्णक् ॥ ७७ ॥ यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्षणो वशा मेषा अवसृष्टा
आहुताः । कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये ॥ ७८ ॥ अहाव्य
हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः । वाजसनिꣳ रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धे
यशसं बृहन्तम् ॥ ७९ ॥ अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यम् । वाचेन्द्रो ब
नेन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥ ८० ॥ गोमदूषु णासत्या अश्वावद्यातमश्विना । व
रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ८१ ॥ न यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू । दुःशꣳसो मर्त
रिपुः ॥ ८२ ॥ ता न आ वोढमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् । धिष्ण्या वरि
विदम् ॥ ८३ ॥ पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ ८४
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ८५ ॥ महो अ
सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥ ८६ ॥ इन्द्रायाहि चि
त्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥ ८७ ॥ इन्द्रायाहि धि
षितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ८८ ॥ इन्द्रायाहि तूतुजा
उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ८९ ॥ अश्विना पिबतां मधु स
स्वत्या सजोषसा । इन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताꣳ सोम्यं मधु ॥ ९० ॥

॥ इति विंशोऽध्यायः ॥

॥ अथैकविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शुनः शेपः १, २ वामदेवः ३, ४, ५ गयप्लातः ६, ७ विश्वामित्रः ८ वसिष्ठः ९ आत्रेयः १०, ११, २७ स्वस्त्यात्रेयः १२—२६, २८—६१ ।

देवता—वरुणः १, २ अग्निवरुणौ ३, ४ आदित्याः ५ अदितिः ६ स्वर्ग्या नौः ७ मित्रावरुणौ ८ अग्निः ९, १२ ऋत्विजः १० विद्वांसः ११, १३–१६, २२, २७, ४१, ४४ विश्वेदेवाः १७–२१, २४, २६, २८ रुद्राः २३ इन्द्रः २५ अग्न्यश्वीन्द्रसरस्वत्याद्या लिङ्गोक्ताः २९ अश्व्यादयो लिङ्गोक्ताः ३० अश्व्यादयः ३१, ३३–४०, ४६, ४७, ४९–५८ सरस्वत्यादयः ३२, ४८ होत्रादयः ४२, ४३ यजमानर्त्विजः ४५ अग्न्यादयः ५९ लिङ्गोक्ताः ६०, ६१ ।

छन्दः—निचृद् गायत्री १, ८ निचृत् त्रिष्टुप् २, ५, ११, ५८ [र] स्वराट् पङ्क्तिः ३, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् ६ यवमध्या गायत्री ७ त्रिष्टुप् ९, ४८, ५०–५२, ५४ भुरिक् पङ्क्तिः १० विराडनुष्टुप् १२, १४ अनुष्टुप् १३, १६, १९–२२, २४, २५ निचृदनुष्टुप् १५, १७, १८ भुरिगनुष्टुप् २३, २७, २८ विराड् बृहती २६ निचृदष्टिः २९ भुरिगत्यष्टिः ३० अतिधृतिः ३१, ४१, ४२ [र] विराडतिधृतिः ३२ भुरिगतिधृतिः ३४, ३५ निचृदष्टिः ३३, ३६ धृतिः ३७, ५९, ६० भुरिक्कृतिः ३८ निचृदत्यष्टिः ३९, ५६ निचृदत्यष्ट्यौ ४० त्रिपाद्गायत्री [क] ४२ [क] याजुषीपङ्क्तिः [र] उत्कृतिः ४३ [क] याजुषीत्रिष्टुप् [र] स्वराडुत्कृतिः ४४ [क] भुरिक्प्राजापत्योष्णिक् [र] भुरिगभिकृतिः ४५ भुरिगभिकृती ४६।[क] भुरिगाकृतिः [र] आकृतिः ४७ ब्राह्म्युष्णिक् ४९ अतिजगती ५३ स्वराट् शक्वरी ५५ अतिशक्वरी ५७ अत्यष्टिः ५८[क] भुरिग्विकृतिः ६१ ।

स्वरः—षड्जः १, ७, ८, ३१, ३२, ३४, ३५, ४१–४३, [र] ४४, [र], धैवतः २, ५, ६, ९, ११, ४४ [क], ४८, ५०—५२, ५४, ५५, ५८ [र] पञ्चमः ३, ४, १०, ४३ [क], ४७, ५७ गान्धारः १२—२५, २७, २८, ३०, ३९, ४०, ५६, ५८ [क] मध्यमः २६, २९, ३३, ३६, ६१ ऋषभः ३७, ४५, ४६, ४९, ५९, ६० निषादः ३८, ५३ ।

॥ ओ३म् ॥ इ॒मम्मे॑ वरुण श्रुधी हव॑म॒द्या च॑ मृडय। त्वाम॑व॒स्युराच॑के॥१॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो व
णेह बोध्युरुशꣳस मा न आयुः प्रमोषीः ॥ २ ॥ त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वा
देवस्य हेडो अव यासिसीष्ठाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाꣳ
प्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ ३ ॥ स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्यु
ष्टौ । अव यक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो न एधि ॥ ४
महीमूषु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम । तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीꣳ सु
शर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम् ॥ ५ ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्मा
मदितिꣳ सुप्रणीतिम् । दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्त
॥ ६ ॥ सुनावमारुहेयमस्रवन्तीमनागसम् । शतारित्राꣳ स्वस्तये ॥ ७ ॥ आ नो
मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू ॥ ८ ॥ प्र बाहवा सि
सृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन । आ मा जने श्रवयतं युवाना श्रुतं
मित्रावरुणा हवेमा ॥ ९ ॥ शन्नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्का
जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १० ॥ वाजे वाजेऽ
वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात प
भिर्देवयानैः ॥ ११ ॥ समिद्धो अग्निः समिधा सुसमिद्धो वरेण्यः । गायत्री छन्द इन्द्रि
त्र्यविर्गौर्वयो दधुः ॥ १२ ॥ तनूनपाच्छुचिव्रतस्तनूपाश्च सरस्वती । उष्णिहा छन्द
न्द्रियं दित्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥ १३ ॥ इडाभिरग्निरीड्यः सोमो देवो अमर्त्यः । अनु
छन्द इन्द्रियं पञ्चाविर्गौर्वयो दधुः ॥ १४ ॥ सुबर्हिरग्निः पूषण्वान्त्स्तीर्णबर्हि
मर्त्यः । बृहती छन्द इन्द्रियं त्रिवत्सो गौर्वयो दधुः ॥ १५ ॥ दुरो देवीर्दिशो
हीर्ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः । पङ्क्तिश्छन्द इहेन्द्रियं तुर्य्यवाड् गौर्वयो दधुः ॥ १
उषे यह्वी सुपेशसा विश्वे देवा अमर्त्याः । त्रिष्टुप् छन्द इहेन्द्रियं पष्ठवाड् गौ
दधुः ॥ १७ ॥ दैव्या होतारा भिषजेन्द्रेण सयुजा युजा । जगती छन्द इन्द्रिय
नड्वान् गौर्वयो दधुः ॥ १८ ॥ तिस्र इडा सरस्वती भारती मरुतो विशः । वि
छन्द इहेन्द्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः ॥ १९ ॥ त्वष्टा तुरीपो अद्भुत इन्द्राग्नी पु
वर्धना । द्विपदा छन्द इन्द्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः ॥ २० ॥ शमिता नो व
स्पतिः सविता प्रसुवन् भगम् । ककुप् छन्द इहेन्द्रियं वशा वेहद्वयो दधुः ॥ २
स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत् । अतिछन्दा इन्द्रियं बृहदृषभो गौ
दधुः ॥ २२ ॥ वसन्तेन ऋतुना देवा वसवस्त्रिवृता स्तुताः । रथन्तरेण तेज
हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २३ ॥ ग्रीष्मेण ऋतुना देवा रुद्राः पञ्चदशे स्तुता

बृहता यशसा बलꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २४ ॥ वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे
सप्तदशे स्तुताः । वैरूपेण विशौजसा हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २५ ॥ शारदेन
ऋतुना देवा एकविꣳश ऋभवं स्तुताः । वैराजेन श्रिया श्रियꣳ हविरिन्द्रे वयो
दधुः ॥ २६ ॥ हेमन्तेन ऋतुना देवास्त्रिणवे मरुत स्तुताः । बलेन शक्वरीः सहो
हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २७ ॥ शैशिरेण ऋतुना देवास्त्रयस्त्रिꣳशेऽमृता स्तुताः ।
सत्येन रेवतीः क्षत्रꣳ हविरिन्द्रे वयो दधुः ॥ २८ ॥ होता यक्षत्समिधाग्निमिडस्पदे
ऽश्विनेन्द्रꣳ सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः कुवलैर्भेषजं मधु शष्पैर्न तेज इन्द्रियं
पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥२९॥ होता यक्षत्तनूनपात्
सरस्वतीमविर्मेषो न भेषजं पथा मधुमताभरन्नश्विनेन्द्राय वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं
तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३० ॥ होता
यक्षन्नराशꣳसं न नग्नहुं पतिꣳ सुरया भेषजं मेषः सरस्वती भिषग्रथो न चन्द्र्यश्विनोर्वपा
इन्द्रस्य वीर्यं बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता
घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३१ ॥ होता यक्षदिडेडित आजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं
बलेन वर्धयन्नृषभेण गवेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभिर्मधु
लाजैर्न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥३२॥ होता
यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ् नासत्या भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती भिषग्धेनुः सरस्वती
भिषग्दुह इन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज
॥ ३३ ॥ होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्यो न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिश इन्द्रो
न रोदसी दुघे दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजꣳ शुक्रं न ज्योतिरिन्द्रियं
पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३४ ॥ होता यक्षत्सुपेशसोषे
नक्तं दिवाश्विना समञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे न भेषजꣳ श्येनो न रजसा
हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज
॥३५॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः ।
शूषꣳ सरस्वती भिषक् सीसेन दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य
होतर्यज ॥ ३६ ॥ होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपसो रूपमिन्द्रे
हिरण्ययमश्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती मह इन्द्राय दुह इन्द्रियं पयः
सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३७ ॥ होता यक्षत् सुरेतसमृषभं
नर्यापसं त्वष्टारमिन्द्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिन्द्रियं वृको
न रभसो भिषग् यशः सुरया भेषजꣳ श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता

घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३८ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ श
तक्रतुं भीमं न मन्युꣳ राजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामꣳ सरस्वती भिषग्
न्द्राय दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३९
होता यक्षदग्निँ स्वाहाज्यस्य स्तोकानाँ स्वाहा मेदसां पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्या
स्वाहा मेषꣳ सरस्वत्यै स्वाहऽऋषभमिन्द्राय सिꣳहाय सहस इन्द्रियꣳ स्वाहाग्नि
भेषजँ स्वाहा सोममिन्द्रियꣳ स्वाहेन्द्रꣳ सुत्रामाणꣳ सवितारं वरुणं भिष
पतिँ स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो न भेषजँ स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणो अ
भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ४० ॥ होता य
दश्विनौ छागस्य वपाया मेदसो जुषेताँ हविर्होतर्यज । होता यक्षत्सरस्वती
षस्य वपाया मेदसो जुषताँ हविर्होतर्यज । होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया
दसो जुषताँ हविर्होतर्यज ॥ ४१ ॥ [क] होता यक्षदश्विनौ सरस्वतीमिन्द्रꣳ
त्रामाणमिमे सोमाः [र] सुरामाणश्छागैर्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्ला
मेहस्वन्तो मदा मासरेण परिष्कृताः शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः प्रस्थिता वो मधु
तस्तानश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषन्ताँ सोम्यं मधु पिबन्तु मदन्तु
न्तु होतर्यज ॥ ४२ ॥ [क] होता यक्षदश्विनौ छागस्य [र] हविष आत्तामद्य मध्यतो
उद्धृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घस्तां नूनं घासे अज्राणां यवस
मानाँ सुमत्क्षराणाँ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः
णितः शितामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करत एवाश्विना जुषेताँ हवि
र्यज ॥ ४३ ॥ [क] होता यक्षत् सरस्वतीं मेषस्य [र] हविष आव यदद्य मध्यतो
उद्धृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनं घासे अज्राणां यवसप्रथमा
सुमत्क्षराणाँ शतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः
तामत उत्सादतोऽङ्गादङ्गादवत्तानां करदेवꣳ सरस्वती जुषताँ हविर्होतर्यज ॥ ४
[क] होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य हविष [र] आवयदद्य मध्यतो मेद उद्धृतं पुरा द्वेषोभ्यः
पौरुषेय्या गृभो घसन्नूनङ्घासे अज्राणां यवसप्रथमानाँ सुमत्क्षराणाँ शत
याणामग्निष्वात्तानाम्पीवोपवसनानां पार्श्वतः श्रोणितः शितामत उत्सादतोऽ
ङ्गादवत्तानाङ्करदेवमिन्द्रो जुषताँ हविर्होतर्यज ॥ ४५ ॥ होता यक्षद्वनस्पति
हि पिष्टतमया रभिष्ठया रशनयाधित । यत्राश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामानि
सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामा
अग्नेः प्रिया धामानि यत्र सोमस्य प्रिया धामानि यत्रेन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धा

यत्र सवितुः प्रिया धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳसि यत्र देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि तत्रैतान् प्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयस इव कृत्वी करद्देवन्देवो वनस्पतिर्जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४६॥ क होता यक्षदग्निꣳ स्विष्टकृतम र याडग्निरश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामान्ययाट् सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामान्ययाडग्नेः प्रिया धामान्ययाट् सोमस्य प्रिया धामान्ययाडिन्द्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामान्ययाट् सवितुः प्रिया धामान्ययाड्वरुणस्य प्रिया धामान्ययाड्वनस्पतेः प्रिया पाथाꣳस्ययाड् देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि यक्षदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि यक्षत् स्वं महिमानमायजतामेज्या इषः कृणोतु सो अध्वरा जातवेदा जुषताꣳ हविर्होतर्यज ॥४७॥ देवं बर्हिः सरस्वती सुदेवमिन्द्रे अश्विना । तेजो न चक्षुरक्ष्योर्बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४८॥ देवीर्द्वारो अश्विना भिषजेन्द्रे सरस्वती । प्राणं न वीर्यं नसि द्वारो दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥४९॥ देवी उषासावश्विना सुत्रामेन्द्रे सरस्वती । बलं न वाचमास्य उषाभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५० ॥ देवी जोष्ट्री सरस्वत्यश्विनेन्द्रमवर्धयन् । श्रोत्रं न कर्णयोर्यशो जोष्ट्रीभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५१ ॥ देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघेन्द्रे सरस्वत्यश्विना भिषजावतः । शुक्रं न ज्योतिस्तनयोराहुती धत्त इन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५२ ॥ देवा देवानां भिषजा होताराविन्द्रमश्विना । वषट्कारैः सरस्वती त्विषिं न हृदये मतिꣳ होतृभ्यां दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५३ ॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रो देवीरश्विनेडा सरस्वती । शूषं न मध्ये नाभ्यामिन्द्राय दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५४ ॥ देव इन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथस्सरस्वत्याश्विभ्यामीयते रथः । रेतो न रूपममृतं जनित्रमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५५ ॥ देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यवर्णो अश्विभ्याꣳ सरस्वत्या सुपिप्पल इन्द्राय पच्यते मधु । ओजो न जूतिर्ऋषभो न भामं वनस्पतिर्नो दधदिन्द्रियाणि वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ ५६ ॥ देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्यामूर्णम्रदाः सरस्वत्या स्योनमिन्द्र ते सदः । ईशायै मन्युꣳ राजानं बर्हिषा दधुरिन्द्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥५७॥ क देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्षद्यथायथꣳ होताराविन्द्रमश्विना वाचा वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ सोमꣳ स्विष्टकृत् स्विष्ट इन्द्रः सुत्रामा सविता वरुणो भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवा आज्यपाः र स्वि-

ष्टो अ॒ग्निर॒ग्निना॒ होता॑ हो॒त्रे स्वि॑ष्ट॒कृद्यशो॒ न द॑धदि॒न्द्रि॒यमू॒र्ज॒मप॑चिति॒ꣳ स्व॒धां
सु॒वनै॑ वसु॒धेय॑स्य व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ५८ ॥ अ॒ग्निम॒द्य होता॑रमवृणीता॒यं यज॑मान॒ः प॒
प॒क्तीः पच॑न् पु॒रो॒डाशा॑न् ब॒ध्नन्न॒श्विभ्या॒ं छाग॒ꣳ सर॑स्वत्यै मे॒षमिन्द्रा॑य ऋ॒ष॒भꣳ
न्वन्न॒श्विभ्या॒ꣳ सर॑स्वत्या॒ इन्द्रा॑य सु॒त्राम्णे॑ सु॒रा॒सो॒मान् ॥ ५९ ॥ सू॒प॒स्था अ॒
दे॒वो व॒नस्पति॑रभवद॒श्विभ्या॒ं छागे॑न॒ सर॑स्वत्यै मे॒षेणेन्द्रा॑य ऋ॒ष॒भेणाक्ष॒ँस्तान् मे
स्तः प्रति॑ प॒च॒तागृ॑भीष॒तावी॑वृधन्त पु॒रो॒डाशै॒रपु॒रश्विना॒ सर॑स्व॒तीन्द्र॒ः सु॒त्रामा॑ सु
सो॒मान् ॥ ६० ॥ त्वाम॒द्य ऋ॑ष आर्षे॑य ऋषीणां नपादवृणीता॒यं यज॑मानो ब॒हु
आ सङ्ग॑तेभ्य ए॒ष मे॑ दे॒वेषु॒ वसु॒ वार्या॑ यक्ष्यत॒ इति॒ ता या दे॒वा दे॑व॒ दाना॒न्यदु
न्य॑स्मा॒ आ च॒ शास्स्वा च॑ गुरस्वे॒षि॒तश्च॑ होत॒रसि॑ भद्र॒वाच्या॑य॒ प्रेषि॑तो॒ मानु॑षः
क्त॒वाकाय॑ सू॒क्ता ब्रू॑हि ॥ ६१ ॥

॥ इत्येकविंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ द्वाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १, ३—८, ११—१४, १६, १९, २०, २२—
यज्ञपुरुषः २ विश्वामित्रः ९ मेधातिथिः १० सुतम्भरः १५ विश्वरूपः १७
रुणत्रसदस्यू १८ स्वस्त्यात्रेयः २१ ।

देवता—सविता १, ९—१४ विद्वांसः २ अग्निः ३, १५—१७,
विश्वेदेवाः ४ इन्द्रादयः ५ अग्न्यादयः ६, २७ प्राणादयः ७, २३ प्रयत्न
जीवादयः ८ पवमानः १८ प्रजापत्यादयः २० विद्वान् २१ लिङ्गोक्ताः २२,२९ दि
२४ जलादयः २५ वातादयः २६ नक्षत्रादयः २८ वस्वादयः ३० मासाः
वाजादयः ३२ आयुरादयः ३३ यज्ञः ३४ ।

छन्दः—निचृत् पङ्क्तिः १ निचृत् त्रिष्टुप् २ भुरिगनुष्टुप् ३ जगती ४,
अतिधृतिः ५ भुरिगतिजगती ६ अत्यष्टिः ७ दिचृदतिधृतिः ८, २०, २४
चृद्गायत्री ९, १३, १५—१७ गायत्री १०—१२ पिपीलिकामध्यानिचृद्गा

१४ पिपीलिकामध्या विराडष्टुनुप् १८ भुरिग्विकृतिः १९ विराडातिधृतिः क २० आर्ष्यनुष्टुप् २१ स्वराडुत्कृतिः २२ स्वराडनुष्टुप् २३ अष्टिः २५ विराडभिकृतिः २६ भुरिगष्टी २८ निचृदत्यष्टिः २९ कृतिः ३० भुरिगत्यष्टिः ३१ अत्यष्टिः ३२ प्रकृतिः ३३ भुरिगुष्णिक् ३४ ।

स्वरः—पञ्चमः १ धैवतः २, ३३, ३४ गान्धारः ३, ७, १८, २१, २३ २९, ३१, ३२, निषादः ४, ६, २७, ३० षड्जः ५, ८—१७, २०, २२, २४ मध्यमः १९, २५, २८ ऋषभः २६ ॥

॥ ओ३म् ॥ तेजोऽसि शुक्रममृतमायुष्पा आयुर्मे पाहि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे ॥ १ ॥ इमामगृभ्णन् रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। सा नो अस्मिन्त्सुत आबभूव ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती ॥ २ ॥ अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि धर्त्ता। स त्वमग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसङ्गच्छ स्वाहाकृतः ॥ ३ ॥ स्वगा त्वा देवेभ्यः प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासम्। तं वधान देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्नुहि ॥ ४ ॥ प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं प्रोक्षामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि। यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः परो मर्त्तः परः श्वा ॥ ५ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहापां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे स्वाहेन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा ॥ ६ ॥ हिङ्काराय स्वाहा हिंकृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दाय स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा निविष्टाय स्वाहोपविष्टाय स्वाहा सन्दिताय स्वाहा वल्गते स्वाहासीनाय स्वाहा शयानाय स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भमाणाय स्वाहा विचृताय स्वाहा सꣳहानाय स्वाहोपस्थिताय स्वाहाऽयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहा ॥ ७ ॥ यते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वाहा शूकाराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वाहा जवाय स्वाहा बलाय स्वाहा विवर्त्तमानाय स्वाहा विवृत्ताय स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहेक्षमाणाय स्वाहेक्षिताय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा यत् पिबति तस्मै स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते स्वाहा कृताय स्वाहा ॥ ८ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ९ ॥ हिरण्य-

पाणिमूतये सवितारमुपह्वये । स चेत्ता देवता पदम् ॥१०॥ देवस्य चेततो महीम्प्र सवि
तुर्हँवामहे । सुमतिꣳ सत्यराधसम् ॥११॥ सुष्टुतिꣳ सुमतीवृधो रातिꣳ सवितुरीमहे ।
प्र देवाय मतीविदे ॥१२॥ रातिꣳ सत्पतिं महे सवितारमुप ह्वये । आसवं देववी
तये ॥ १३ ॥ देवस्य सवितुर्मतिमासवं विश्वदेव्यम् । धिया भगं मनामहे ॥१४॥
अग्निꣳ स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥ १५ ॥ स
हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति ॥ १६ ॥ अग्निं दूतं
पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे । देवाँ२॥ आसादयादिह ॥१७॥ अजीजनो हि पव
मान सूर्यं विधारे शक्मना पयः । गोजीरया रꣳहमाणः पुरन्ध्या ॥१८॥ विभूर्मात्र
प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि मयोस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमण
असि । ययुर्नामासि शिशुर्नामास्यादित्यानां पत्वान्विहि । देवा आशापाला ए
देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितꣳ रक्षत । इह रन्तिरिह रमतामिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वा
हा ॥१९॥ [क] काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा मन
प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञातायादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स
हा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा पूष्णे स्वा
पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त
ष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहा विष्णवे शिपिवि
स्वाहा ॥२०॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम् । विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृण
पुष्यसे स्वाहा ॥२१॥ आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूर
षव्योऽतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा
ष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो व
फलवत्यो न ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥२२॥ प्राणाय स्वाहापान
स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥२
प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वा
प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वा
ध्रुवायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहावींच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वा
॥ २४ ॥ अद्भ्यः स्वाहा वार्भ्यः स्वाहोदकाय स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स
न्तीभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा कूप्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा धा
भ्यः स्वाहार्णवाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥२५॥ वाताय स्वा
धूमाय स्वाहा भ्रायस्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा स्तनयते स्वाहाव

जते स्वाहा वर्षते स्वाहाववर्षते स्वाहोग्रं वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥ २६ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाशाभ्यः स्वाहोर्व्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥ २७ ॥ नक्षत्रेभ्यः स्वाहा नक्षत्रियेभ्यः स्वाहाहोरात्रेभ्यः स्वाहार्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहऽऋतुभ्यः स्वाहार्तवेभ्यः स्वाहा सँव्वत्सराय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा वसुभ्यः स्वाहा रुद्रेभ्यः स्वाहादित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा ॥२८॥ पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्य्याय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा ॥२९॥ असवे स्वाहा वसवे स्वाहा विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा गणश्रिये स्वाहा गणपतये स्वाहाभिभुवे स्वाहाधिपतये स्वाहा शूषाय स्वाहा सꣳसर्पाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा मलिम्लुचाय स्वाहा दिवा पतयते स्वाहा ॥ ३० ॥ मधवे स्वाहा माधवाय स्वाहा शुक्राय स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वाहा नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा सहसे स्वाहा सहस्याय स्वाहा तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहाꣳहसस्पतये स्वाहा ॥ ३१ ॥ वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा स्वः स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहान्त्याय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥ ३२ ॥ आयुर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा प्राणो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहापानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा व्यानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहोदानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा समानो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा मनो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ब्रह्मा यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा यज्ञो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा ॥ ३३ ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳ स्वाहा शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥ ३४ ॥

इति द्वाविंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—६५ ।

देवता—परमेश्वरः १—५, ५२ सूर्यः ६, १० इन्द्रः ७ वाय्वादयः ८ जि
ज्ञासुः ६, ११, ४५, ४७ विद्युदादयः १२ ब्रह्मादयः १३, ४८ ब्रह्मा १४ वि
द्वान् १५ सविता १६ अग्न्यादयः १७ प्राणादयः १८ गणपतिः १९ राजप्र
२०, २२, २३, ३१ न्यायाधीशः २१ भूमिसूर्यौ २४, २५ श्रीः २६, २७ प्र
जापतिः २८ विद्वांसः २९, ३३ राजा ३०, ३२, ४३, ४४ प्रजा ३४, ३
४०, ४१ स्त्रियः ३६, ३७ सभासदः ३८ अध्यापकः ३९, ४२ सूर्यादयः ४
प्रष्टृसमाधातारौ ४९ ईश्वरः ५०, ६४, ६५ पुरुषेश्वरः ५१, प्रष्टा ५३, ५५, ५
५९, ६१ समाधाता ५४, ५६, ६०, ६२, ६३, समिधा ५८ ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ३, ६० निचृदाकृतिः २ विकृतिः ४ गायत्री ५
राड्गायत्री ६ निचृद्बृहती ७ अत्यष्टिः ८ निचृदत्यष्टिः ९ अनुष्टुप् १०,
२६, २७, २९, ३१, ३२, ३७, ४०, ४१, ४३, ४६, ४७, ४८, ४९,
५५ निचृदनुष्टुप् १२, १४, १५, २४, २५, २८, ३०, ३४, ४५, ५४ भुरिगा
जगती १३ विराड् जगती १६, १८ अतिशक्कर्यौ १७ शक्वरी १९ स्वराडनु
२० भुरिग्गायत्री २१, ३९ विराडनुष्टुप् २२, ६३ बृहती २३ उष्णिक् ३३
रिगुष्णिक् ३५, ३६, ४२ निचृत्पङ्क्तिः ३८ उष्णिक् ४४ निचृत्त्रिष्टुप् ५०,
५८, ५९, ६१ पङ्क्तिः ५१ विराट् त्रिष्टुप् ५२, ६२, ६५, स्वराडुष्णिक् ५६,
राडुष्णिक् ६४ ।

स्वरः—धैवतः १, ३, १९, ५०, ५२, ५७—६२, ६५ पञ्चमः २, १७,
५१ मध्यमः ४, ७, २३ षड्जः ५, ६, २१, ३९ गान्धारः ८—१२, १४,
२०, २२, २४—३२, ३४, ३७, ४०, ४१, ४३, ४५—४९, ५३—
६३ निषादः १३, १६, १८ ऋषभः ३३, ३५, ३६, ४२, ४४, ५६, ६४

॥ ओ३म् ॥ हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स
धार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोऽसि प्र
पतये त्वा जुष्टँ गृह्णाम्येष ते योनिः सूर्यस्ते महिमा । यस्तेऽहन्त्सम्वत्सरे महि

सम्बभूव यस्ते वायावन्तरिक्षे महिमा सम्बभूव यस्ते दिवि सूर्य्ये महिमा सम्बभूव
तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥ २ ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक
इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम
॥ ३ ॥ उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चन्द्रमास्ते महिमा
। यस्ते रात्रौ संवत्सरे महिमा सम्बभूव यस्ते पृथिव्यामग्नौ महिमा सम्बभूव
यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा सम्बभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा
॥ ४ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तम्परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ५ ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ६ ॥ यद्वातो
अपो अगनीगन्प्रियामिन्द्रस्य तन्वम् । एतꣳ स्तोतरनेन पथा पुनरश्वमावर्त्तयासि
नः ॥ ७ ॥ वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु
जागतेन छन्दसा । भूर्भुवः स्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्ये गव्य एतदन्नमत्त
देवा एतदन्नमद्धि प्रजापते ॥ ८ ॥ कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते
पुनः । किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥ ९ ॥ सूर्य एकाकी चरति
चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥ १० ॥ का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः
किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः । का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला
॥ ११ ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः । अविरासीत्पिलिप्पिला
रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ १२ ॥ वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसितग्रीवश्छागैर्न्यग्रोधश्चमसैः
शल्मलिर्वृद्ध्या । एष स्य राथ्यो वृषा पड्भिश्चतुर्भिरेदगन्ब्रह्मा कृष्णश्च
नोऽवतु नमोऽग्नये ॥ १३ ॥ सꣳशितो रश्मिना रथः सꣳशितो रश्मिना
हयः । सꣳशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा सोमपुरोगवः ॥ १४ ॥ स्वयं वाजिंस्तन्वं
कल्पयस्व स्वयं यजस्व स्वयं जुषस्व । महिमा तेऽन्येन न सन्नशे ॥ १५ ॥
न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ २॥ इदेषि पथिभिः सुगेभिः । यत्रासते
सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥ १६ ॥ अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त
स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोको भविष्यति तञ्जेष्यसि पिबैता अपः ।
वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोको भविष्यति
तं जेष्यसि पिबैता अपः । सूर्य्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्त्सूर्य्यः
स ते लोको भविष्यति तं जेष्यसि पिबैता अपः ॥ १७ ॥ प्राणाय स्वाहापानाय
स्वाहा व्यानाय स्वाहा । अम्बे अम्बिकेऽम्बालिके न मा नयति कश्चन
। ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम् ॥ १८ ॥ गणानां त्वा गणपतिꣳ

हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधीनां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे व
मम । आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् ॥ १९ ॥ ता उभौ चतुरः पदः
म्प्रसारयाव स्वर्गे लोके प्रोर्णुवाथां वृषा वाजी रेतोधा रेतो दधातु ॥ २० ॥ उत
क्थ्या अव गुदं धेहि समञ्जिं चारया वृषन् । य स्त्रीणां जीवभोजनः ॥ २१ ॥ यक
सकौ शकुन्तिकाहलगिति वञ्चति । आहन्ति गभे पसो निगल्गलीति धारका ॥ २२
यकोऽसकौ शकुन्तक आहलगिति वञ्चति । विवक्षत इव ते मुखमध्वर्यो मा नस्त्वम
भाषथाः ॥ २३ ॥ माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः । प्रतिलामीति
पिता गभे मुष्टिमतꣳसयत् ॥ २४ ॥ माता च ते पिता च तेऽग्रे वृक्षस्य क्रीडत
विवक्षत इव ते मुखं ब्रह्मन्मा त्वं वदो बहु ॥ २५ ॥ ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रापय गि
भारꣳ हरन्निव । अथास्यै मध्यमेधताꣳ शीते वाते पुनन्निव ॥ २६ ॥ ऊर्ध्वमे
मुच्छ्रयताद्गिरौ भारꣳ हरन्निव । अथास्य मध्यमेजतु शीते वाते पुनन्निव ॥ २७
यदस्या अꣳहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् । मुष्काविदस्या एजतो गोशफे शकुल
विव ॥ २८ ॥ यद्देवासो ललामगुं प्र विष्टीमिनमाविषुः । सक्थ्ना देदिश्यते नारी
त्यस्याक्षिभुवो यथा ॥ २९ ॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं पशु मन्यते । शूद्रा
दर्यजारा न पोषाय धनायति ॥ ३० ॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टं बहु मन्य
शूद्रो यदर्यायै जारो न पोषमनुमन्यते ॥ ३१ ॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोर
स्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूꣳषि तारिषत् ॥ ३२ ॥ गायत्री
ष्टुब् जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह । बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ३
द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्पदाः । विच्छन्दा याश्च सच्छन्दाः सूची
शम्यन्तु त्वा ॥ ३४ ॥ महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः प्रभूवरीः । मैघीर्विद्युतो वा
सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ३५ ॥ नार्यस्ते पत्न्यो लोम विचिन्वन्तु मनीषया । देवा
पत्न्यो दिशः सूचीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ३६ ॥ रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते क
भिः । अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः ॥ ३७ ॥ कुविदङ्ग यवम
यवञ्चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषाङ् कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम उ
यजन्ति ॥ ३८ ॥ कस्त्वाछ्यति कस्त्वा विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यति । क उ ते
मिता कविः ॥ ३९ ॥ ऋतवस्त ऋतुथा पर्व शमितारो वि शासतु । सम्वत्सर
तेजसा शमीभिः शम्यन्तु त्वा ॥ ४० ॥ अर्द्धमासाः परूꣳषि ते मासा आच्छ
न्तु शम्यन्तः । अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टꣳ सूदयन्तु ते ॥ ४१ ॥ दैव्या
ध्वर्यवस्त्वाच्छ्यन्तु वि च शासतु । गात्राणि पर्वशस्ते सिमाः कृण्वन्तु शम्यन्त

॥ ४२ ॥ द्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षं वायुश्छिद्रं पृणातु ते । सूर्यस्ते नक्षत्रैः सह लोकं
कृणोतु साधुया ॥ ४३ ॥ शन्ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः । शमस्थभ्यो
मज्जभ्यः शम्वस्तु तन्वै तव ॥ ४४ ॥ कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते
पुनः । किꣳ स्विद्धिमस्य भेषजं किम्वावपनं महत् ॥ ४५ ॥ सूर्य्य एकाकी चरति
चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत् ॥ ४६ ॥ किꣳ स्वित्सूर्य्यसमं
ज्योतिः किꣳ समुद्रसमꣳ सरः । किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा
न विद्यते ॥ ४७ ॥ ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ सरः । इन्द्रः पृथिव्यै
वर्षीयान् गोस्तु मात्रा न विद्यते ॥ ४८ ॥ पृच्छामि त्वा चितये देवसख यदि त्वामत्र
मनसा जगन्थ । येषु विष्णुस्त्रिषु पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमाविवेशाँ ३॥ऽ
॥ ४९ ॥ अपि तेषु त्रिषु पदेष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमाविवेश । सद्यः पर्य्येमि
पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवो अस्य पृष्ठम् ॥ ५० ॥ केष्वन्तः पुरुष आ विवेश
कान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि । एतद्ब्रह्मन्नुपवल्हामसि त्वा किꣳ स्विन्नः प्रति वोचास्यत्र
॥ ५१ ॥ पञ्चस्वन्तः पुरुष आविवेश तान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि । एतत्त्वात्र
प्रतिमन्वानो अस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत् ॥ ५२ ॥ का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः
किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः । का स्विदासीत्पिलिप्पिला का स्विदासीत्पिशङ्गिला
॥ ५३ ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः । अविरासीत्पिलिप्पिला
रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ ५४ ॥ का ईमरे पिशङ्गिला का ईं कुरुपिशङ्गिला
। क ईमास्कन्दमर्षति क ईं पन्थां विसर्पति ॥ ५५ ॥ अजारे पिशङ्गिला
श्वावित्कुरु पिशङ्गिला । शश आस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां वि सर्पति
॥ ५६ ॥ कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा समिद्धः । यज्ञस्य
त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतार ऋतुशो यजन्ति ॥ ५७ ॥ षडस्य विष्ठाः
शतमक्षराण्यशीतिर्होमाः समिधो ह तिस्रः । यज्ञस्य ते विदथा प्र ब्रवीमि सप्त
होतार ऋतुशो यजन्ति ॥ ५८ ॥ को अस्य वेद भुवनस्य नाभिं को द्यावापृथिवी
अन्तरिक्षम् । कः सूर्य्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥ ५९ ॥
वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृथिवी अन्तरिक्षम् । वेद सूर्यस्य बृहतो जनित्रमथो
वेद चन्द्रमसं यतोजाः ॥ ६० ॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि
यत्र भुवनस्य नाभिः । पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
व्योम ॥ ६१ ॥ इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः । अयꣳ
सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥ ६२ ॥ सुभूः स्व-

य॒म्भूः प्र॑थ॒मोऽन्तर्म॑ह॒त्य॒र्ण॒वे । द॒धे ह॒ गर्भ॑मृ॒त्वि॒यं यतो॑ जा॒तः प्र॒जाप॑तिः ॥ ६
होता॑ यक्षत्प्र॒जाप॑ति॒ꣳ सोम॑स्य महि॒म्नः । जु॒षतां॑ पिब॑तु॒ सोम॒ꣳ होत॒र्यज॑ ॥६
प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो विश्वा॑ रू॒पाणि॒ परि॒ ता ब॑भूव । यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्त
अ॒स्तु व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो र॒यीणा॑म् ॥ ६५ ॥

॥ इति त्रयोविंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—४० ।

देवता—प्रजापतिः १ सोमादयः २ अश्व्यादयः ३ मारुतादयः ४ वि
देवाः ५ अग्न्यादयः ६, ६, १२, १४, १६, २३, ३४ इन्द्रादयः ७, १५ इ
ग्न्यादयः ८, १७ अन्तरिक्षादयः १० वसन्तादयः ११, २० विराजादयः
पितरः १८ वायुः १६ वरुणः २१ सोमादयः २२, २४, ३२ कालावयवाः
भूम्यादयः २६ वस्वादयः २७ ईशानादयः २८ प्रजापत्यादयः २६—३१
त्रादयः ३३ चन्द्रादयः ३५ अश्विन्यादयः ३६ अर्धमासादयः ३७ वर्षादयः
आदित्यादयः ३६ विश्वेदेवादयः ४० ।

छन्दः—भुरिक्संकृतिः १ निचृत्संकृतिः २ निचृदतिजगती ३ विराडति
४ निचृद्बृहती ५, २७ विराडुष्णिक् ६, १५ अतिजगती ७ विराड्बृहती ८,
२२ निचृत्पङ्क्तिः ६ विराड्गायत्री १० विराडनुष्टुप् १२, २६ निचृदनुष्टुप्
रिगतिजगती १४, १८ शक्करी १६, ४० भुरिग्गायत्री १७ त्रिपाद्गायत्री
विराड्जगती २० विराट् २१ पङ्क्तिः २३ भुरिक् पङ्क्तिः २४ विराट्पङ्क्तिः
रिगनुष्टुप् २६ बृहती २८ निचृदतिधृतिः ३० स्वराट्त्रिष्टुप् ३१, ३६ भुरि
गती ३२, ३३, ३७ स्वराट् शक्करी ३४ निचृच्छक्करी ३५ निचृज्जगती ३६
राड् जगती ३८ ।

स्वरः—गान्धारः १, २, १२, १३, २६, २९ निषादः ३, ७, १४, १८, २०, ३२, ३३, ३६, ३७, ३८ षड्जः ४, १०, १७, १९, ३० मध्यमः ५, ८, ११, २१, २२, २७, २८ ऋषभः ६, १५ पञ्चमः ९, २३, २४, २५ धैवतः १६, ३१, ३४, ३५, ३९, ४० ॥

॥ओ३म्॥ अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृष्णग्रीव आग्नेयो रराटे पुरस्तात्सारस्वती मेष्यधस्ताद्धन्वोराश्विनावधोरामौ बाह्वोः सौमापौष्णः श्यामो नाभ्याꣳ सौर्ययामौ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोस्त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छ इन्द्राय स्वपस्याय वेहद्वैष्णवो वामनः ॥ १ ॥ रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते वारुणाः शितिरन्ध्रोऽन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते सावित्राः शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः पृषती क्षुद्रपृषती स्थूलपृषती ता मैत्रावरुण्यः ॥ २ ॥ शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनाः श्येतः श्येताक्षोऽरुणस्ते रुद्राय पशुपतये कर्णा यामा अवलिप्ता रौद्रा नभोरूपाः पार्जन्याः ॥ ३ ॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोर्णी पलक्षी ताः सारस्वत्यः प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः कृष्णग्रीवः शितिकक्षोऽञ्जिसक्थस्त ऐन्द्राग्नाः कृष्णाञ्जिरल्पाञ्जिर्महाञ्जिस्त उषस्याः ॥ ४ ॥ शिल्पा वैश्वदेव्यो रोहिण्यस्त्र्यवयो वाचेऽविज्ञाता अदित्यै सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ५ ॥ कृष्णग्रीवा आग्नेयाः शितिभ्रवो वसूनाꣳ रोहिता रुद्राणाꣳ श्वेता अवरोकिण आदित्यानां नभोरूपाः पार्जन्याः ॥६॥ उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावैष्णवा उन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठस्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शुकरूपा वाजिनाः कल्माषा आग्निमारुताः श्यामाः पौष्णाः ॥७॥ एता ऐन्द्राग्ना द्विरूपा अग्नीषोमीया वामना अनड्वाह आग्नावैष्णवा वशा मैत्रावरुण्योऽन्यत एन्यो मैत्र्यः ॥ ८ ॥ कृष्णग्रीवा आग्नेया बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्या अविज्ञाता अदित्यै सरूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥ ९ ॥ कृष्णा भौमा धूम्रा आन्तरिक्षा बृहन्तो दिव्याः शबला वैद्युताः सिध्मास्तारकाः ॥ १० ॥ धूम्रान् वसन्तायालभते श्वेतान् ग्रीष्माय कृष्णान् वर्षाभ्योऽरुणाञ्छरदे पृषतो हेमन्ताय पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥ ११ ॥ त्र्यवयो गायत्र्यै पञ्चावयस्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्सा अनुष्टुभे तुर्यवाह उष्णिहे ॥ १२ ॥ पष्ठवाहो विराज उक्षाणो बृहत्या ऋषभाः ककुभेऽनड्वाहः पङ्क्त्यै धेनवोऽतिच्छन्दसे ॥१३॥ कृष्णग्रीवा आग्नेया बभ्रवः सौम्या उपध्वस्ताः सावित्रा वत्सतर्यः सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता

बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ॥ १४ ॥ उक्ताः सञ्चरा एता ऐन्द्राग्ना
कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः कायास्तूपराः ॥ १५ ॥ अग्नयेऽनीकवते प्रथ
जानालभते मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यः सवात्यान् मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो बष्किहान्
रुद्भ्यः क्रीडिभ्यः सꣳसृष्टान् मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्योऽनुसृष्टान् ॥ १६ ॥ उक्ताः
ञ्चरा एता ऐन्द्राग्नाः प्राशृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्वकर्मणाः ॥ १७ ॥ धूम्रा ब
नीकाशाः पितॄणां सोमवतां बभ्रवो धूम्रनीकाशाः । पितॄणां बर्हिषदां कृष्णा ब
नीकाशाः पितॄणामग्निष्वात्तानां कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥ १८ ॥ उक्ताः सञ्च
एताः शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्याः ॥ १९ ॥ वसन्ताय कपिञ्ज
लानालभते ग्रीष्माय कलविङ्कान्वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदे वर्त्तिका हेमन्ताय कक
ञ्छिशिराय विककरान् ॥ २० ॥ समुद्राय शिशुमारानालभते पर्जन्याय मण्डू
नद्भ्यो मत्स्यान् मित्राय कुलीपयान् वरुणाय नाक्रान् ॥ २१ ॥ सोमाय हꣳस
नालभते वायवे बलाका इन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय मद्गून् वरुणाय चक्रवाका
॥ २२ ॥ अग्नये कुटरूनालभते वनस्पतिभ्य उलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषानश्वि
मयूरान् मित्रावरुणाभ्यां कपोतान् ॥ २३ ॥ सोमाय लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीक
गोषादीर्देवानां पत्नीभ्यः कुलीका देवजामिभ्योऽग्नये गृहपतये पारुष्णान् ॥ २४ ॥ अ
पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयोः सन्धिभ्यो जतूर्मासेभ्यो दात्यौहान्
म्वत्सराय महतः सुपर्णान् ॥ २५ ॥ भूम्या आखूनालभतेऽन्तरिक्षाय पा
ङ्क्त्रान् दिवे कशान् दिग्भ्यो नकुलान् बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः ॥ २६ ॥ वसु
ऋश्यानालभते रुद्रेभ्यो रुरूनादित्येभ्यो न्यङ्कून् विश्वेभ्यो देवेभ्यः पृषतान्
ध्येभ्यः कुलुङ्गान् ॥ २७ ॥ ईशानाय परस्वत आलभते मित्राय गौरान् वरुणाय म
षान् बृहस्पतये गवयाँस्त्वष्ट्र उष्ट्रान् ॥ २८ ॥ प्रजापतये पुरुषान् हस्तिन आ ल
वाचे प्लुषींश्चक्षुषे मशकाञ्छ्रोत्राय भृङ्गाः ॥ २९ ॥ प्रजापतये च वायवे च गोमृगो व
णायारण्यो मेषो यमाय कृष्णो मनुष्यराजाय मर्कटः शार्दूलाय रोहिदृषभाय गव
क्षिप्रश्येनाय वर्त्तिका नीलङ्गोः कृमिः समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती ॥ ३
मयुः प्राजापत्य उलो हलिक्ष्णो वृषदꣳशस्ते धात्रे दिशां कङ्को धुङ्क्षाग्नेयी कल
ङ्को लोहिताहिः पुष्करसादस्ते त्वाष्ट्रा वाचे क्रुञ्चः ॥ ३१ ॥ सोमाय कुलुङ्ग आरण्यो
जो नकुलः शका ते पौष्णाः क्रोष्टा मायोरिन्द्रस्य गौरमृगः पिद्वो न्यङ्कुः कक्कटस्ते
मत्यै प्रतिश्रुत्कायै चक्रवाकः ॥ ३२ ॥ सौरी बलाका शार्गः सृजयः शयाण्डकस्ते मै
सरस्वत्यै शारिः पुरुषवाक् श्वाविद्भौमी शार्दूलो वृकः पृदाकुस्ते मन्यवे सरस्वते शु

पुरुषवाक् ॥३३॥ सुपर्णः पार्जन्य आतिर्वाहसो दर्विदा ते वायवे बृहस्पतये वाचस्पतये पैङ्गराजोऽलज आन्तरिक्षः प्लवोमद्गुर्मत्स्यस्ते नदीपतये द्यावापृथिवीयः कूर्मः ॥३४॥ पुरुषमृगश्चन्द्रमसो गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां कृकवाकुः सावित्रो हꣳसो वातस्य नाक्रो मकरः कुलीपयस्तेऽकूपारस्य ह्रियै शल्यकः ॥ ३५ ॥ एण्यह्नो मण्डूको मूषिका तित्तिरिस्ते सर्पाणां लोपाश आश्विनः कृष्णो रात्र्या ऋक्षो जतूः सुषिलीका त इतरजनानां जहका वैष्णवी ॥ ३६ ॥ अन्यवापोऽर्द्धमासानामृश्यो मयूरः सुपर्णस्ते गन्धर्वाणामपामुद्रो मासान् कश्यपो रोहित्कुण्डृणाची गोलत्तिका तेऽप्सरसां मृत्यवेऽसितः ॥३७॥ वर्षाहूर्ऋतूनामाखुः कशो मान्थालस्ते पितृणांबलायाजगरो वसूनां कपिञ्जलः कपोत उलूकः शशस्ते निर्ऋत्यै वरुणायारण्यो मेषः॥३८॥ श्वित्र आदित्यानामुष्ट्रो घृणीवान् वार्ध्रीनसस्ते मत्या अरण्याय सृमरो रुरू रौद्रः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते वाजिनां कामाय पिकः ॥३९॥ खड्गो वैश्वदेवः श्वा कृष्णः कर्णो गर्दभस्तरक्षुस्ते रक्षसामिन्द्राय सूकरः सिꣳहो मारुतः कृकलासः पिप्पका शकुनिस्ते शरव्यायै विश्वेषां देवानां पृषतः ॥ ४० ॥

॥ इति चतुर्विंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—प्रजापतिः १—१६, २३, २७ गोतमः १७—२२, २४—२६ २८—४८ ।

देवता—सरस्वत्यादयः १ प्राणादयः २ इन्द्रादयः ३, ५, ८ अग्न्यादयः ४ मरुतादयः ६ पूषादयः ७, ९ हिरण्यगर्भः १० ईश्वरः ११, १२, १८, १९ परमात्मा १३ यज्ञः १४, २६—२९, ३१—३४, ३६, ३८, ४०, ४१ विद्वांसः १५, २०—२२, २५, ३०, ३७, ३९ विश्वे देवाः १६, ३५, ४६ वायुः १७

द्यौरित्यादयः २३ मित्रादयः २४ यजमानः ४२ आत्मा ४३, ४४ प्रजा ४५ अग्नि
४७ विद्वान् ४८ ।

छन्दः—भुरिक् छक्वरी १ क, ४६ निचृदतिशक्वरी १ र भुरिगतिशक्वर्यौ
भुरिक्कृतिः ३ स्वराड् धृतिः ४ स्वराड् विकृतिः ५ निचृदतिधृतिः ६ निचृदष्टिः
निचृदभिकृतिः ८ भुरिगत्यष्टिः ९ त्रिष्टुप् १०, ११, २२—२४, २७, ३०,
४१ स्वराट् पङ्क्तिः १२, ३७, ४२, ४४, ४५ निचृत्त्रिष्टुप् १३, २१, २५,
३२, ३३, ४३ निचृज्जगती १४, २६ जगती १५, १६, २० भुरिक् त्रिष्टुप्
१८, २९, ३४, ४० स्वराड् बृहती १९ स्वराट् त्रिष्टुप् ३५ भुरिक् पङ्क्तिः
विराट् पङ्क्तिः ३८, ३९ शक्वरी ४७ भुरिग्बृहती ४८ ।

स्वरः—धैवतः १, २, १०, ११, १३, १७, १८, २१—२५, २७—
४०, ४१, ४३, ४६, ४७ निषादः ३, १४—१६, २०, २६ ऋषभः ४,
मध्यमः ५, ७, १९, ४८ षड्जः ६ गान्धारः ९ पञ्चमः १२, ३६—
४२, ४४, ४५, ॥

॥ ओ३म् ॥ क शादं दद्भिरवकान्दन्तमूलैर्मृदं बस्वैस्ते गान्दꣳष्ट्राभ्याꣳ
रस्वत्या अग्रजिह्वं जिह्वाया उत्सादमवक्रन्देन तालु वाजꣳ हनुभ्यामप आस
वृषणमाण्डाभ्याम् । र आदित्याँ श्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी व
भ्यां विद्युतं कनीनकाभ्याꣳ शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा पार्याणि पक्ष्मा
वार्या इक्षवोऽवार्याणि पक्ष्माणि पार्या इक्षवः ॥ १ ॥ वातं प्राणेनापानेन
सिके उपयाममधरेणौष्ठेन सदुत्तरेण प्रकाशेनान्तरमनूकाशेन बाह्यं निवेष्यं
स्तनयित्नुं निर्बाधेनाशनिं मस्तिष्केण विद्युतं कनीनकाभ्यां कर्णाभ्याꣳ श्रो
श्रोत्राभ्यां कर्णौ तेदनीमधरकण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिरदितिꣳ
र्ष्णा निर्ऋतिं निर्जर्जल्पेन शीर्ष्णा संक्रोशैः प्राणान् रेष्माणꣳ स्तुपेन ॥
मशकान् केशैरिन्द्रꣳ स्वपसा वहेन बृहस्पतिꣳ शकुनिसादेन कूर्म्माञ्छफैराक्रम
स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिञ्जलान् जवं जङ्घाभ्यामध्वानं बाहुभ्यां जाम्बील
रण्यमग्निमतिरुग्भ्यां पूषणं दोर्भ्यामश्विनावꣳसाभ्याꣳ रुद्रꣳ रोराभ्याम् ॥
अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थ्यदित्यै पञ्चमीन्द्रा
षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्यर्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी
णस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ४ ॥ इन्द्राग्न्योः पक्षतिः सरस्वत्यै निप
मित्रस्य तृतीयापां चतुर्थी निर्ऋत्यै पञ्चम्यग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणाꣳ

विष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्योर्दक्षिणं पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ॥ ५ ॥ मरुताꣳ स्कन्धा विश्वेषां देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ कुञ्चौ श्रोणिभ्यामिन्द्राबृहस्पती ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्यामाक्रमणꣳ स्थूराभ्यां बलं कुष्ठाभ्याम् ॥ ६ ॥ पूषणं वनिष्ठुनान्धाहीन्त्स्थूलगुदया सर्पान् गुदाभिर्विह्रुत आन्त्रैरपो वस्तिना वृषणमाण्डाभ्यां वाजिनꣳ शेपेन प्रजाꣳ रेतसा चाषान् पित्तेन प्रदरान पायुना कूश्माञ्छकपिण्डैः ॥ ७ ॥ इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवोऽदित्यै भसज्जीमूतान्हृदयौपशेनान्तरिक्षं पुरीतता नभ उदर्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं वृक्काभ्यां गिरीन् प्लाशिभिरुपलान् प्लीह्ना वल्मीकान् क्लोमभिर्ग्लौर्गुल्मान्हिराभिः स्रवन्तीर्ह्रदान् कुक्षिभ्याꣳ समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ ८ ॥ विधृतिं नाभ्या घृतꣳ रसेनापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा शीनं वसया प्रुष्वा अश्रुभिर्ह्रादुनीर्दूषीकाभिरस्ना रक्षाꣳसि चित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणि रूपेण पृथिवीं त्वचा जुम्बकाय स्वाहा ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १० ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव । य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ११ ॥ यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रꣳ रसया सहाहुः । यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १२ ॥ य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १३ ॥ आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः । देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥ १४ ॥ देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानाꣳ रातिरभि नो निवर्त्तताम् । देवानाꣳ सख्यमुपसेदिमा वयं देवा न आयुः प्रतिरन्तु जीवसे ॥ १५ ॥ तान् पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् । अर्यमणं वरुणꣳ सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥ १६ ॥ तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः । तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ १७ ॥ तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियं जिन्वमवसे हूमहे वयम् । पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ १८ ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु

॥ १९॥ पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः। अग्निजि
मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसागमन्निह ॥ २० ॥ भद्रं कर्णेभिः
णुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिर्व्यशेमहि
वहितं यदायुः ॥ २१ ॥ शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनू
म्। पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ २२ ॥
दितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः। विश्वे देवा अदितिः प
जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ २३ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरि
ऋभुक्षा मरुतः परिख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे
र्याणि ॥ २४ ॥ यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो नयन्ति
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥ २५ ॥ एष छागः पु
अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्व
त्वष्टेदेनꣳ सौश्रवसाय जिन्वति ॥ २६ ॥ यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः
र्यश्वं नयन्ति। अत्रा पुष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञन्देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥२
होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शꣳस्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्व
कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥ २८ ॥ यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्च
ये अश्वयूपाय तक्षति। ये चार्वते पचनꣳ सम्भरन्त्युतो तेषामभिगूर्त्तिर्न इ
॥२९॥ उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः। अन्वेनं वि
ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥ ३० ॥ यद्वाजिनो दाम सन्दा
मर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य। यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणꣳ सर्वा ता
अपि देवेष्वस्तु ॥ ३१ ॥ यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ
मस्ति। यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ३२ ॥ यदूवध्यमु
स्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति। सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधꣳ
तपाकं पचन्तु ॥३३॥ यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति
मा तद्भूम्यामाश्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥ ३४ ॥ ये वा
परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति। ये चार्वतो माꣳसभिक्षामुपासत
तेषामभिगूर्त्तिर्न इन्वतु ॥ ३५ ॥ यन्नीक्षणं माꣳस्पचन्या उखाया या पात्रा
यूष्ण आसेचनानि। ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परिभूषन्त्यश्वम् ॥
मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभिविक्त जघ्रिः। इष्टं वीतमभिगूर्त्तं
ट्कृतं तं देवासः प्रतिगृभ्णन्त्यश्वम् ॥ ३७ ॥ निक्रमणं निषदनं विवर्त्तनं

षड्वि॑ꣳश॒मर्व॑तः । यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिं॑ ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु ॥३८॥ यदश्वा॑य॒
वास॑ उपस्तृ॒णन्त्य॑धीवा॒सं या हिर॑ण्यान्यस्मै । स॒न्दान॒मर्व॑न्तं॒ पड्वी॑शं प्रि॒या दे॒वेष्वा या॑-
मयन्ति ॥३९॥ यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पार्ष्ण्या॑ वा॒ कश॑या वा तु॒तोद॑ । स्रु॒चेव॒ ता
ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा सूदयामि ॥ ४० ॥ चतु॑स्त्रिꣳशद्वा॒जिनो॑ दे॒व-
ब॑न्धो॒र्वङ्क्री॒रश्व॑स्य॒ स्वधि॑ति॒: समे॑ति । अच्छि॑द्रा॒ गात्रा॑ व॒युना॑ कृणोतु॒ परु॑ष्परुर-
नु॒घुष्या॒ विश॑स्त ॥ ४१ ॥ एक॒स्त्वष्टु॒रश्व॑स्या विश॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भव॒तस्तथ॑ऽ-
ऋ॒तुः । या ते॒ गात्रा॑णामृतु॒था कृ॒णोमि॒ ता ता॒ पिण्डा॑ना॒ं प्रजु॑होम्य॒ग्नौ ॥ ४२ ॥
मा त्वा॑ तपत् प्रि॒य आ॒त्माऽपि॒यन्तं॒ मा स्वधि॑तिस्त॒न्व॒ आ ति॑ष्ठिपत्ते । मा ते॑ गृ॒ध्नुर॑वि-
श॒स्ताति॒हाय॑ छि॒द्रा गात्रा॑ण्य॒सिना॒ मिथू॑ कः ॥ ४३ ॥ न वा उ॑ ए॒तन् म्रि॑यसे॒ न
रि॑ष्यसि दे॒वाँ२॥ इदे॑षि प॒थिभि॑: सु॒गेभि॑: । हरी॑ ते॒ युञ्जा॒ पृष॑ती अभू॒ता॒मुपा॑-
स्थाद्वा॒जी धु॒रि रास॑भस्य ॥४४॥ सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी स्वश्व्यं॑ पुꣳस॒: पु॒त्राँ२॥ उ॒त
वि॒श्वापु॑षꣳ र॒यिम् । अ॒ना॒गा॒स्त्वं नो॒ अदि॑तिः कृणोतु क्ष॒त्रं नो॒ अश्वो॑ वनताꣳ
ह॒विष्मा॑न् ॥ ४५ ॥ इ॒मा नु कं॒ भुव॑ना सीषधा॒मेन्द्र॑श्च॒ विश्वे॑ च दे॒वाः । आ॒दि॒त्यै
रिन्द्र॒: सग॑णो म॒रुद्भि॑र॒स्मभ्यं॑ भेष॒जा क॑रत् । य॒ज्ञं च॑ नस्त॒न्वं॑ च प्र॒जां चा॑दि॒त्यै-
रिन्द्र॑: स॒ह सी॑षधाति ॥ ४६ ॥ अग्ने॒ त्वन्नो॒ अन्त॑म उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑वा वरू॒थ्य॒: ।
वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवा॒ अच्छा॑ नक्षिद्यु॒मत्त॑मꣳ र॒यिन्दा॑: ॥ ४७ ॥ तं त्वा॑ शोचिष्ठ दी-
दिवः सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः । स नो॑ बोधि श्रु॒धी हव॑मुरु॒ष्या णो॑ अघाय॒तः
सम॑स्मात् ॥ ४८ ॥

॥ इति पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—याज्ञवल्क्यः १ लौगाक्षिः २ गृत्समदः ३, २४ रम्याक्षी ४, ५ प्रादुराक्षिः ६ कुत्सः ७, ८, ९ वसिष्ठः १० नोधा गोतमः ११, १२ भारद्वाजः-

१३, १४ वत्सः १५ महीयवः १६—१८ मुद्गलः १९ मेधातिथिः २०—
मधुच्छन्दाः २५, २६ ।

देवता—अग्न्यादयः १ ईश्वरः २, ३ इन्द्रः ४, १०, १७ सूर्यः ५ वैश्वान
६, ८, ९ वैश्वानरोऽग्निः ७ अग्निः ११—१३, १६, २६ संवत्सरः १४ विद्व
१५, १८, २०, २१, २३, २४ विद्वांसः १९ सोमः २२, २५ ।

छन्दः—अभिकृतिः १ स्वराडत्यष्टिः २ भुरिगत्यष्टिः ३ स्वराड् जगती
भुरिक् त्रिष्टुप् ५ जगती ६—९, २४ निचृज्जगती १० विराडनुष्टुप् ११ वि
गायत्री १२, १३, १५ भुरिग् बृहती १४ निचृद्गायत्री १६, १७, २५ स्व
गायत्री १८ त्रिष्टुप् १९ गायत्री २०—२२, २६ भुरिक् पङ्क्तिः २३ ।

स्वरः—ऋषभः १ गान्धारः २, ३, ११ निषादः ४, ६—१०, १४,
धैवतः ५, १९ षड्जः १२, १३, १५—१८, २०—२२, २५, २६ पञ्चमः २

॥ ओ३म् ॥ अ॒ग्निश्च॑ पृथि॒वी च॒ सन्न॑ते॒ ते मे॒ सन्न॑मताम॒दो वा॒युश्चा॒न्तरि॑
सन्न॑ते॒ ते मे॒ सन्न॑मताम॒द आ॑दि॒त्यश्च॒ द्यौश्च॒ सन्न॑ते॒ ते मे॒ सन्न॑मताम॒द आप॑श्च॒ वरु॑
सन्न॑ते॒ ते मे॒ सन्न॑मताम॒दः । स॒प्त स॒ꣳसदो॑ अ॒ष्ट॒मी भू॑त॒साध॑नी । सका॑मा॒ँ२॥
ध्व॑नस्कुरु सं॒ज्ञान॑मस्तु मे॒ऽमुना॑ ॥ १ ॥ यथे॒मां वाचं॑ कल्या॒णीमा॒वदा॑नि॒ जने॑भ्
ब्र॒ह्म॒रा॒ज॒न्या॒भ्याꣳ शू॒द्राय॒ चार्य्या॑य च॒ स्वाय॒ चार॑णाय । प्रि॒यो दे॒वानां॒ दक्षि
दा॒तुरि॒ह भू॑यासम॒यं मे॒ काम॒ः समृ॑ध्यता॒मुप॑ मा॒दो न॑मतु ॥ २ ॥ बृह॑स्पते॒ अति॒ य
अर्हा॑द् द्यु॒मद्वि॒भाति॒ क्रतु॑म॒ज्जने॑षु । यद्दी॒दय॒च्छव॑सऽऋत प्रजात॒ तद॒स्मासु॒ द्र
धेहि चि॒त्रम् । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ बृह॒स्पत॑ये त्वै॒ष ते॒ योनि॒र्बृह॒स्पत॑ये त्वा ॥
इन्द्र॒ गोम॑न्नि॒हा या॑हि॒ पिबा॒ सोम॑ꣳ शतक्रतो वि॒द्यद्भि॒र्ग्राव॑भिः सु॒तम् । उ॒प॒
गृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा॒ गोम॑त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ गोम॑ते ॥ ४ ॥ इन्द्रा॑
बृत्रह॒न् पिबा॒ सोम॑ꣳ शतक्रतो । गोम॑द्भि॒र्ग्राव॑भिः सु॒तम् । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽ
न्द्रा॑य त्वा॒ गोम॑त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॒ गोम॑ते ॥ ५ ॥ ऋ॒तावा॑नं वैश्वा॒न
तस्य॒ ज्योति॑ष॒स्पति॑म् । अज॑स्रं घ॒र्ममी॑महे । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वैश्वान॒राय॑
ते॒ योनि॑र्वैश्वान॒राय॑ त्वा ॥ ६ ॥ वै॒श्वा॒न॒रस्य॑ सुम॒तौ स्या॑म॒ राजा॒ हि कं॒ भुव॑ना
मभि॒श्रीः । इ॒तो जा॒तो विश्व॑मि॒दं विच॑ष्टे वैश्वान॒रो य॑तते॒ सूर्ये॑ण । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो
वैश्वान॒राय॑ त्वै॒ष ते॒ योनि॑र्वैश्वान॒राय॑ त्वा ॥ ७ ॥ वै॒श्वा॒न॒रो न॑ ऊ॒तय॒ आ प्रया॑तु परा॒
अ॒ग्निरु॒क्थेन॒ वाह॑सा । उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वैश्वान॒राय॑ त्वै॒ष ते॒ योनि॑र्वैश्वान॒राय॑
॥ ८ ॥ अ॒ग्निर्ऋषि॒ः पव॑मान॒ः पाञ्च॑जन्यः पु॒रोहि॑तः । तमी॑महे महाग॒यम् । उ॒प॒या॒म

तोऽस्यग्नये त्वा वर्चस एष ते योनिरग्नये त्वा वर्चसे ॥ ९ ॥ महाँ२॥ इन्द्रो वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु । हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि । उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥ १० ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सन्न स्वसरेषु धेनव इन्द्रङ्गीर्भिर्नवामहे ॥ ११ ॥ यद्वाहिष्ठन्तदग्नये बृहदर्च विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥१२॥ एह्यूषु ब्रवाणि तेऽग्न इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्द्धास इन्दुभिः ॥१३॥ ऋतवस्ते यज्ञं वितन्वन्तु मासा रक्षन्तु ते हविः । संवत्सरस्ते यज्ञं दधातु नः प्रजां च परिपातु नः ॥१४॥ उपह्वरे गिरीणाꣳ सङ्गमे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत ॥ १५ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रꣳ शर्म महि श्रवः ॥ १६ ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्परि स्रव ॥ १७ ॥ एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ॥ १८ ॥ अनु वीरैरनु पुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनु सर्वेण पुष्टैः । अनु द्विपदानु चतुष्पदा वयन्देवा नो यज्ञमृतुथा नयन्तु ॥ १९ ॥ अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप । त्वष्टारꣳ सोमपीतये ॥ २० ॥ अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना । त्वꣳ हि रत्नधा असि ॥ २१ ॥ द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत । नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ २२ ॥ तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमꣳ सुमना अस्य पाहि । अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र ॥ २३ ॥ अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन । अथा मदस्व जुजुषाणो अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः ॥ २४ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २५ ॥ रक्षोहा विश्वचर्षणिरभि योनिमयोहते । द्रोणे सधस्थमासदत् ॥ २६ ॥

॥ इति षड्विंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ सप्तविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अग्निः १—७, १०—२० प्रजापतिः ८, ९, २१, २२ वसिष्ठः २३, २४, २७, २८, ३५ हिरण्यगर्भः २५, २६ गृत्समदः २९, ३२, ३३ पु-

रुमीढः ३० अजमीढः ३१ अङ्गिरसः ३४ शम्युबार्हस्पत्यः ३६—३८ वामदेवः
३९—४१ शम्युः ४२, ४४, ४५ भार्गवः ४३ ।

देवता—अग्निः १, ३—७, ११, १८, ३९, ४३, ४५ सामिधेन्यः २ वि
श्वेदेवाः ८, १२ अश्व्यादयः ९ सूर्यः १० यज्ञः १३, १७, ४२ वह्निः १४ वायु
१५, २३, २४, २७—३५, ४४ देव्यः १६ इडादयो लिङ्गोक्ताः १९ त्वष्टा २
विद्वांसः २१ इन्द्रः २२, ३७, ३८, ४०, ४१ प्रजापतिः २५, २६ परमेश्वरः ३६

छन्दः—त्रिष्टुप् १, २, ८, ९, २४, २६, २८ विराट् त्रिष्टुप् ३ स्वराट् त्रि
ष्टुप् ४, २५ स्वराट् पङ्क्तिः ५, २७, ३६ भुरिग् बृहती ६ निचृज्जगती ७ विरा
डनुष्टुप् १० उष्णिक् ११, १२ निचृदुष्णिक् १३, १६, २०, २२ भुरिगुष्णि
१४ स्वराडुष्णिक् १५ विराडुष्णिक् १७, २१ भुरिग्गायत्री १८ गायत्री १
३१, ३२, ३९ निचृत् त्रिष्टुप् २३, ३३ निचृद्गायत्री २९, ३४, ४० अनुष्टुप्
स्वराडनुष्टुप् ३५, ४३ निचृदनुष्टुप् ३७ स्वराड् बृहती ३८, ४४ पादनिचृद्गाय
४१ बृहती ४२ निचृदभिकृतिः ४५ ।

स्वरः—धैवतः १—४, ८, ९, २३—२६, २८, ३३ पञ्चमः ५, २
३६ मध्यमः ६, ४२, ४४ निषादः ७ गान्धारः १०, ३०, ३५, ३७, ४३ ऋ
षभः ११—१७, २०—२२, ४५ षड्जः १८, १९, २९, ३१, ३२, ३४, ३
४०, ४१ निषादः ३८ ॥

॥ ओ३म् ॥ समा॑स्त्वाग्न ऋ॒तवो॑ वर्द्धयन्तु संवत्स॒रा ऋष॑यो॒ यानि॑ स॒त्या।
दि॒व्येन॑ दीदिहि रोच॒नेन॒ विश्वा॒ आभा॑हि प्र॒दिश॒श्चत॑स्रः ॥ १ ॥ सं चे॒ध्यस्वा॑ग्ने॒
बोधयै॑नमु॒च्च॑ तिष्ठ मह॒ते सौभ॑गाय । मा च॑ रिषदुपस॒त्ता ते॑ अग्ने ब्र॒ह्मा॑ण
य॒शस॑ः सन्तु॒ मान्ये॑ ॥ २ ॥ त्वाम॑ग्ने वृणते ब्राह्म॒णा इ॒मे शि॒वो अ॑ग्ने सं॒व
भवा नः । स॒प॒त्न॒हा नो॑ अभिमाति॒जिच्च॒ स्वे गये॑ जागृ॒ह्यप्र॑युच्छन् ॥ ३ ॥
वाग्ने॒ अधि॑ धारया र॒यिं मा त्वा॒ निक्र॑न् पूर्व॒चितो॑ निका॒रिण॑ः। क्ष॒त्रम॑ग्ने सु॒य
स्तु॒ तुभ्य॑मुपस॒त्ता व॑र्द्धतां ते॒ अनि॑ष्टृतः ॥ ४ ॥ क्ष॒त्रेणा॑ग्ने॒ स्वायुः सꣳर॑भस्व
त्रेणा॑ग्ने मि॒त्र॒धेये॑ यतस्व । स॒जा॒ताना॑ं मध्यम॒स्था ए॑धि॒ राज्ञा॑मग्ने विह॒व्यो॑ दीदि
ह ॥ ५ ॥ अति॒ नि॒हो अति॒ स्रिधोऽत्यचि॑त्ति॒मत्यरा॑तिमग्ने । विश्वा॒ ह्य॑ग्ने दु
स॒ह॒स्वा॒थास्मभ्य॑ꣳ स॒हवी॑राꣳ र॒यिन्दा॑ः ॥ ६ ॥ अ॒ना॒धृ॒ष्यो जा॒तवे॑दा॒ अनि
वि॒राड॑ग्ने क्षत्र॒भृद्दी॑दिही॒ह । विश्वा॒ आशा॑ः प्रमु॒ञ्चन्मानु॑षीर्भि॒यः शि॒वेभि॑र॒द्य
पाहि नो॑ वृधे ॥ ७ ॥ बृह॑स्पते सवितर्बो॒धयै॑न॒ꣳ सꣳशि॑तं चित्सन्त॒राꣳ सꣳ

शाधि । वर्धयैनं महते सौभगाय विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥ ८ ॥ अमुत्रभूया-
दध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने
भिषजा शचीभिः ॥ ९ ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा
सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शो-
चीᳫष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः ॥ ११ ॥ तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो
देवेषु देवः । पथो अनक्तु मध्वा घृतेन ॥ १२ ॥ मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो न-
राशꣳसो अग्ने । सुकृद्देवः सविता विश्ववारः ॥ १३ ॥ अच्छायमेति शवसा
घृतेनेडानो वह्निर्नमसा । अग्निᳫस्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु ॥ १४ ॥ स यक्षदस्य म-
हिमानमग्नेः स ईं मन्द्रा सुप्रयसः । वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च ॥ १५ ॥ द्वारो दे-
वीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः । उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः ॥ १६ ॥
ते अस्य योषणे दिव्ये न योना उषासानक्ता । इमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ १७ ॥
दैव्या होतारा ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम् । कृणुतं नः स्विष्टिम् ॥ १८ ॥
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती भारती । मही गृणाना ॥ १९ ॥ त-
न्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा सुवीर्यम् । रायस्पोषं विष्यतु नाभिमस्मे ॥ २० ॥
वनस्पतेऽवसृजा रराणस्त्मना देवेषु । अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति ॥ २१ ॥
अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम् । विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥ २२ ॥
पीवो अन्ना रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामभिश्रीः । ते वायवे सम-
नसो वितस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ २३ ॥ राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे रा-
ये देवी धिषणा धाति देवम् । अध वायुं नियुतः सश्चत स्वा उत श्वेतं वसुधितिं
निरेके ॥ २४ ॥ आपो ह यद्बृहतीर्विश्वमायन् गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम् । त-
तो देवानाᳫ समवर्त्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ २५ ॥ यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् । यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै
देवाय हविषा विधेम ॥ २६ ॥ प्र याभिर्यासि दाश्वाᳫसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये
दुरोणे । नि नो रयिꣳ सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥ २७ ॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरꣳ सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् । वायो अ-
स्मिन्त्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २८ ॥ नियुत्वान् वाय-
वागह्ययꣳ शुक्रो अयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥ २९ ॥ वायो शुक्रो अ-
यामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु । आयाहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ ३० ॥
वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा यज्ञम् । शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ॥ ३१ ॥

वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरागहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ ३२ ॥ ए
कया च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विꣳशती च । तिसृभिश्च वहसे त्रिꣳश
ता च नियुद्भिर्वायविह ता विमुञ्च ॥ ३३ ॥ तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत
अवाꣳस्या वृणीमहे ॥ ३४ ॥ अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जग
तः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ ३५ ॥ न त्वावाँ२॥ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो
जातो न जनिष्यते । अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ ३६
त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां का
ष्ठास्वर्वतः ॥ ३७ ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महस्तवानो अद्रिवः । गा
मश्वꣳ रथ्यमिन्द्र संकिर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ ३८ ॥ कया नश्चित्र आ भु
वदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ ३९ ॥ कस्त्वा सत्यो मदा
मꣳहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ ४० ॥ अभी षु णः सखीना
विता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतये ॥ ४१ ॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागि
च दक्षसे । प्र प्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ ४२ ॥ पाहि
अग्न एकया पाह्युत द्वितीयया । पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जां पते पाहि चतसृभिर्व
॥ ४३ ॥ ऊर्जो नपातꣳ स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये । भुवद्वाजेष्ववि
भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम् ॥ ४४ ॥ संवत्सरोऽसि परिवत्सरोऽसीदावत्सरो
सीद्वत्सरोऽसि वत्सरोऽसि । उषसस्ते कल्पन्तामहोरात्रास्ते कल्पन्तामर्द्धमासा
कल्पन्तां मासास्ते कल्पन्तामृतवस्ते कल्पन्ताꣳ संवत्सरस्ते कल्पताम् । प्रेत्या ए
से चाञ्च प्र च सारय । सुपर्णचिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवः सीद ॥ ४

॥ इति सप्तविंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथाष्टाविंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेवः १—६, ८ गोतमः ७ प्रजापतिः ९—
अश्विनौ १२–२३ सरस्वती २४–४६ ।

देवता–इन्द्रः १–३, ५, ६, ८, ९, ११–१३, १५, १६, १८–२१, २५–२८, ३२, ३३, ३५–४६ रुद्रः ४ अश्विनौ ७, १७, ३० बृहस्पतिः १० अहोरात्रे १४, २९ अग्निः २२–२४, ३४ वाण्यः ३१ ।

छन्दः–निचृत् त्रिष्टुप् १, २२ निचृज्जगती २, ५, ८, ९, १२ स्वराट्पङ्क्तिः ३, १४ त्रिष्टुप् ४, ६, २१ जगती ७ स्वराडतिजगती १०, २७, ४५ निचृच्छक्वरी ११, २६, ३९ भुरिक्शक्वरी १३, ३१, ३२ भुरिगतिजगती १५, २५, ३७, ३८, ४४ भुरिगाकृतिः १६ भुरिग्जगती १७, ४१ अतिजगती १८, ४० कृतिः १९, २३ निचृदतिशक्वरी २०, २९, ३० स्वराड्जगती २४ स्वराट्छक्वरी २८ निचृदत्यष्टिः ३३ अतिशक्वरी ३४ भुरिक् त्रिष्टुप् ३५, ३६ मिचृदतिजगती ४२, ४३ आकृतिः ४६ ।

स्वरः–धैवतः १, ४, ६, ११, २१, २२, २६, २८, ३१, ३२, ३५, ३६, ३९, निषादः २, ५, ७––१०, १२, १५––१९, २३––२५, २७, ३७, ३८, ४०—४५ पञ्चमः ३, १३, १४, २०, २९, ३०, ३४, ४६ गन्धारः ३३ ॥

॥ ओ३म् ॥ होता यक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदे नाभा पृथिव्या अधि । दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यत ओजिष्ठश्चर्षणीसहां वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १ ॥ होता यक्षत्तनूनपातमूतिभिर्जेतारमपराजितम् । इन्द्रं देवꣳ स्वर्विदं पथिभिर्मधुमत्तमैर्नराशꣳसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २ ॥ होता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानममर्त्यम् । देवो देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः पुरन्दरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३ ॥ होता यक्षद्बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं नर्यापसम् । वसुभी रुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्बर्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ४ ॥ होता यक्षदोजो न वीर्यꣳ सहो द्वार इन्द्रमवर्द्धयन् । सुप्रायणा अस्मिन्यज्ञे विश्रयन्तामृतावृधो द्वार इन्द्राय मीढुषे व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ५ ॥ होता यक्षदुषे इन्द्रस्य धेनू सुदुघे मातरा मही । सवातरौ न तेजसा वत्समिन्द्रमवर्द्धतां वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ६ ॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजा सखाया हविषेन्द्रं भिषज्यतः । कवी देवौ प्रचेतसाविन्द्राय धत्त इन्द्रियं वीतामाज्यस्य होतर्यज ॥ ७ ॥ होता यक्षत्तिस्रो देवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोऽपस इडा सरस्वती भारती महीः । इन्द्रपत्नीर्हविष्मतीर्व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ८ ॥ होता यक्षत्त्वष्टारमिन्द्रं देवं भिषजꣳ सुयजं घृतश्रियम् । पुरुरूपꣳ सुरेतसं मघोनमिन्द्राय त्वष्टा दधदिन्द्रियाणि वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ९ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिꣳ शमितारꣳ शतक्रतुं धियो जोष्टारमिन्द्रियम् । मध्वा समञ्जन् पथिभिः

सुगेभिः स्वदाति यज्ञं मधुना घृतेन वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १० ॥ होता यक्ष
न्द्रꣳ स्वाहाज्यस्य स्वाहा मेदसः स्वाहा स्तोकानाꣳ स्वाहा स्वाहाकृतीनाꣳ स्वा
हा हव्यसूक्तीनाम् । स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणा इन्द्र आज्यस्य व्यन्तु हो
र्यज ॥ ११ ॥ देवं बर्हिरिन्द्रꣳ सुदेवं देवैर्वीरवत् स्तीर्णं वेद्यामवर्द्धयत् । वस्तो
प्राक्तोर्भृतꣳ राया । बर्हिष्मतोऽत्यगाद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १२ ॥
वीर्द्वार इन्द्रꣳ सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्द्धयन् । आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च
वतापार्वाणꣳ रेणुककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥ १३ ॥
उषासानक्तेन्द्रं यज्ञे प्रयत्यह्वेताम् । दैवीर्विशः प्रायासिष्टाꣳ सुप्रीते सुधिते वसु
वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १४ ॥ देवी जोष्ट्री वसुधिती देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । अ
व्यन्याघा द्वेषाꣳस्यान्या वक्षद्वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधे
वीतां यज ॥१५॥ देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघे पयसेन्द्रमवर्द्धताम् । इषमूर्जमन्या व
त्सग्धिꣳ सपीतिमन्या नवेन पूर्वं दयमाने पुराणेन नवमधातामूर्जमूर्जाहुती ऊ
माने वसु वार्याणि यजमानाय शिक्षिते वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १६
देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रमवर्द्धताम् । हताघशꣳसावाभार्ष्टां वसु वार्याणि
जमानाय शिक्षितौ वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज ॥ १७॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रो दे
पतिमिन्द्रमवर्द्धयन् । अस्पृक्षद्भारती दिवꣳ रुद्रैर्यज्ञꣳ सरस्वतीडा वसुमती
हान्वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज ॥१८॥ देव इन्द्रो नराशꣳसस्त्रिवरूथस्त्रिवन्
देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । शतेन शितिपृष्ठानामाहितः सहस्रेण प्रवर्त्तते मित्रावरुणेद
होत्रमर्हतो बृहस्पतिस्तोत्रमश्विनाध्वर्यवं वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ १९॥
देवैर्वनस्पतिर्हिरण्यपर्णो मधुशाखः सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । दिवमग्रेणा
क्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृꣳहीद्वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २० ॥ देवं बर्हिर्वा
तीनां देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्वासस्थमिन्द्रेणासन्नमन्या बर्हीꣳष्यभ्यभूद्वसुवने
धेयस्य वेतु यज ॥ २१ ॥ देवो अग्निः स्विष्टकृद्देवमिन्द्रमवर्द्धयत् । स्विष्टं
न्त्स्विष्टकृत् स्विष्टमद्य करोतु नो वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज ॥ २२ ॥ अग्नि
होतारमवृणीतायं यजमानः पचन् पक्तीः पचन् पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय छाग
सूपस्था अद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय छागेन । अघत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्र
दवीवृधत्पुरोडाशेन त्वामद्य ऋषे ॥२३॥ होता यक्षत्समिधानं महद्यशः सुसमि
वरेण्यमग्निमिन्द्रं वयोधसम् । गायत्रीं छन्द इन्द्रियं त्र्यविं गां वयो दधद्वेत्वाज्य
होतर्यज ॥२४॥ होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यं गर्भमदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं वयोधस

उ॒ष्णिहं॒ छन्द॑ इन्द्रि॒यं दि॑त्य॒वाहं॒ गां वयो॒ दध॒द्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ २५ ॥ होता॑ यक्ष॒दीडे॒न्यमीडि॒तं वृ॑त्र॒हन्त॑म॒मिडा॑भि॒रीड्य॒ꣳ सहः॒ सोम॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । अ॒नु॒ष्टुभं॒ छन्द॑ इन्द्रि॒यं प॑ञ्चा॒विं गां वयो॒ दध॒द्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ २६ ॥ होता॑ यक्षत्सुब॒र्हिषं॑ पू॒ष॒ण्वन्त॒मम॑र्त्य॒ꣳ सीद॑न्तं ब॒र्हिषि॑ प्रि॒येऽमृ॒तेन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । बृ॒ह॒तीं छन्द॑ इन्द्रि॒यं त्रि॑व॒त्सं गां वयो॒ दध॒द्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ २७ ॥ होता॑ यक्ष॒द्व्यच॑स्वतीः सु॒प्रा॒य॒णा ऋ॑ता॒वृधो॒ द्वारो॑ दे॒वीर्हि॑र॒ण्ययी॒र्ब्रह्मा॑ण॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । प॒ङ्क्तिं छन्द॑ इ॒हेन्द्रि॒यं तु॑र्य॒वाहं॒ गां वयो॒ दध॒द्व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ २८ ॥ होता॑ यक्षत्सु॒पेश॑सा सु॒शि॒ल्पे बृ॑ह॒ती उ॒भे नक्तो॒षासा॒ न द॑र्श॒ते विश्व॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । त्रि॒ष्टुभं॒ छन्द॑ इ॒हेन्द्रि॒यं प॑ष्ठ॒वाहं॒ गां वयो॒ दध॑द्वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ २९ ॥ होता॑ यक्ष॒त्प्रचे॑तसा दे॒वाना॑मुत्त॒मं यशो॒ होता॑रा॒ दैव्या॑ क॒वी स॒युजेन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । जग॑तीं छन्द॑ इन्द्रि॒यम॑न॒ड्वाहं॒ गां वयो॒ दध॑द्वी॒तामाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ३० ॥ होता॑ यक्ष॒त्पेश॑स्वतीस्ति॒स्रो दे॒वीर्हि॑र॒ण्ययी॒र्भार॑तीर्बृह॒तीर्म॒हीः पति॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । वि॒राजं॒ छन्द॑ इ॒हेन्द्रि॒यं धे॒नुं गां न वयो॒ दध॒द्व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ३१ ॥ होता॑ यक्षत्सु॒रेत॑सं॒ त्वष्टा॑रं पुष्टि॒वर्द्ध॑नं रू॒पाणि॒ बिभ्र॑तं पृथ॒क् पुष्टि॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । द्वि॒पदं॒ छन्द॑ इन्द्रि॒यमु॒क्षाणं॒ गां न वयो॒ दध॒द्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ३२ ॥ होता॑ यक्ष॒द्वन॒स्पति॑ꣳ श॒मि॒तार॑ꣳ श॒तक्र॑तु॒ꣳ हिर॑ण्यपर्णमु॒क्थिन॑ꣳ रश॒नां बिभ्र॑तं व॒शिं भग॒मिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । क॒कुभं॒ छन्द॑ इ॒हेन्द्रि॒यं व॒शां वे॒हतं॒ गां वयो॒ दध॒द्वेत्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ३३ ॥ होता॑ यक्ष॒त् स्वाहा॑कृतीर॒ग्निं गृ॒हप॑तिं पृथ॒ग्वरु॑णं भेष॒जं क॒विं क्ष॒त्रमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑म् । अति॑च्छन्दसं॒ छन्द॑ इन्द्रि॒यं बृ॒हदृ॑ष॒भं गां वयो॒ दध॒द्व्यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॒र्यज॑ ॥ ३४ ॥ दे॒वं ब॒र्हिर्व॑यो॒धसं॑ दे॒वमिन्द्र॑मवर्द्धयत् । गा॒य॒त्र्या छन्द॑सेन्द्रि॒यं चक्षु॒रिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑ ॥ ३५ ॥ दे॒वीर्द्वारो॑ वयो॒धस॒ꣳ शु॒चिमिन्द्र॑मवर्द्धयन् । उ॒ष्णिहा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यं प्रा॒णमिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ३६ ॥ दे॒वी उ॒षासा॒नक्ता॑ दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वी दे॒वम॑वर्द्धताम् । अ॒नु॒ष्टुभा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यं बल॒मिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ ३७ ॥ दे॒वी जोष्ट्री॒ वसु॑धिती दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वी दे॒वम॑वर्द्धताम् । बृ॒ह॒त्या छन्द॑सेन्द्रि॒यꣳ श्रोत्र॒मिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ ३८ ॥ दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ दुघे॒ सु॒दुघे॒ पय॒सेन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वी दे॒वम॑वर्द्धताम् । प॒ङ्क्त्या छन्द॑सेन्द्रि॒यꣳ शु॒क्रमिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒ यज॑ ॥ ३९ ॥ दे॒वा दैव्या॒ होता॑रा दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वौ दे॒वम॑वर्द्धताम् । त्रि॒ष्टुभा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यं त्विषि॒मिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीतां॒

यज॑ ॥ ४० ॥ दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीर्व॑यो॒धसं॒ पति॒मिन्द्र॑मवर्द्धयन् । जग॑त्या॒ छन्द
सेन्द्रि॒यꣳ शूष॒मिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ४१ ॥ दे॒वो न
रा॒शꣳसो॒ दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वो दे॒वम॑वर्द्धयत् । त्रि॒राजा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यꣳ रू॒प
न्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑ ॥४२॥ दे॒वो वन॒स्पति॑र्दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒
दे॒वम॑वर्द्धयत् । द्विप॑दा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यं भग॒मिन्द्रे॒ वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ य
॥ ४३ ॥ दे॒वं ब॒र्हिर्वारि॑तीनां दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वं दे॒वम॑वर्द्धयत् । क॒कुभा॒
न्द॑सेन्द्रि॒यं यश॒ इन्द्रे॒ वयो॒ द॒धद्व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑ ॥ ४४ ॥ दे॒वो अ॒ग्नि
स्वि॑ष्ट॒कृद्दे॒वमिन्द्रं॑ वयो॒धसं॑ दे॒वो दे॒वम॑वर्द्धयत् । अति॑छन्दसा॒ छन्द॑सेन्द्रि॒यं क्ष॒त्रमि
वयो॒ दध॑द्वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑ ॥ ४५ ॥ अ॒ग्निम॒द्य होता॑रमवृणीता॒यं य
मान॒ः पच॒न् पक्तीः॒ पच॑न् पुरो॒डाशं॑ ब॒ध्नन्निन्द्रा॑य वयो॒धसे॒ छाग॑म् । सू॒प॒स्था अ॒
दे॒वो वन॒स्पति॑रभव॒दिन्द्रा॑य वयो॒धसे॒ छागे॑न अघ॒त्तं मेद॒स्तः प्रति॑पच॒ताग्र॑भी॒दवी
धत्पुरो॒डाशे॑न त्वाम॒द्य ऋ॑षे ॥ ४६ ॥

॥ इत्यष्टाविंशोऽध्यायः ॥

* * *

अथैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः--बृहदुक्थो वामदेव्यः १—११ भार्गवोजमदग्निः १२—२४ ज
दग्निः २५-३६ मधुच्छन्दाः ३७ भारद्वाजः ३८—६० ।

देवता—अग्निः १—५, ११, १३—१८, २०, २८, ३५ मनुष्याः
२१, २३ अश्विनौ ७ सरस्वती ८ त्वष्टा ६ सूर्यः १० यजमानः १२ मनु
१६, २४ वायवः २२ विद्वान् २५—२७, ३४, ३८ अन्तरिक्षम् २६ वि
३०, ३१ विद्वांसः ३२, ३६, ३७, ५८ वाग् ३३ वीरः ३६—४६, ४८—५
५५ धनुर्वेदाध्यापकाः ४७ महावीरः सेनापतिः ५१ सुवीरः ५२ वीरः ५३,
वादयितारोवीराः ५६, ५७ अग्न्यादयः ५६, ६० ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १, ५—९, ११, १२, १७, १८, २७, ३१, ३४, ३९, ४१, ४२, ४४—४६, ४८, ५१ विराट् त्रिष्टुप् २ पङ्क्तिः ३ निचृत् पाङ्क्तिः ४ निचृत् त्रिष्टुप् १०, १६, २०, २४, २५, २६, ३०, ३५, ३६, ३८, ४०, ५४ भुरिक् त्रिष्टुप् १३, ५५, ५६ विराट् त्रिष्टुप् १४, २२ भुरिक् पङ्क्तिः १५, २१, २३, २९, ३३, ५२, ५७, विराट् त्रिष्टुप् १९ स्वराड् बृहती २८ आर्षीत्रिष्टुप् ३२ गायत्री ३७ जगती ४३ विराड् जगती ४७, ५३ विराडनुष्टुप् ४९, ५० भुरिगत्यष्टिः ५८ भुरिगतिशक्करी ५९ विराट् प्रकृतिः ६० क प्रकृतिः ६० र ।

स्वरः—धैवतः १, २, ५—१४, १६—२०, २२, २४-२७, ३०-३२, ३४—३६, ३८—४२, ४४—४६, ४८, ५१, ५४—५६, ६० पञ्चमः ३, ४, १५, २१, २३, २९, ३३, ५२, ५७, ५९ मध्यमः २८ षड्जः ३७ निषादः ४३, ४७, ५३ गान्धारः ४९, ५०, ५८ ॥

॥ ओ३म् ॥ समि॑द्धो अ॒ञ्जन् कृद॑रं मती॒नां घृ॒तम॑ग्ने॒ मधु॑म॒त् पिन्व॑मानः । वा॒जी वह॑न्वा॒जिनं॑ जातवेदो दे॒वानां॑ वक्षि प्रि॒यमा स॒धस्थ॑म् ॥ १ ॥ घृ॒तेना॒ञ्जन्त्सं प॒थो दे॑व॒याना॑न् प्रजा॒नन्वा॒ज्यप्ये॑तु दे॒वान् । अनु॑ त्वा सप्ते प्र॒दिशः॑ सचन्ता॒ꣳ स्व॒धाम॒स्मै यज॑मानाय धेहि ॥ २ ॥ ईड्य॒श्चासि॒ वन्द्य॑श्च वाजिन्ना॒शुश्चासि॒ मेध्य॑श्च सप्ते । अ॒ग्निष्ट्वा॑ दे॒वैर्वसु॑भिः स॒जोषाः॑ प्री॒तं वह्नि॑ं वहतु जा॒तवे॑दाः ॥ ३ ॥ स्ती॒र्णं ब॒र्हिः सु॒ष्टरी॑मा जुषा॒णोरु पृ॒थु प्रथ॑मानं पृथि॒व्याम् । दे॒वेभि॑र्यु॒क्तमदि॑तिः स॒जोषाः॑ स्यो॒नं कृ॑ण्वा॒ना सु॑वि॒ते द॑धातु ॥ ४ ॥ ए॒ता उ॑ वः सु॒भगा॑ वि॒श्वरू॑पा॒ विप॒क्षोभि॒ः श्रय॑माणा॒ उदा॑तैः । ऋ॒ष्वाः स॒तीः क॒वषः॒ शुम्भ॑माना॒ द्वारो॑ दे॒वीः सु॑प्राय॒णा भ॑वन्तु ॥ ५ ॥ अ॒न्त॒रा मि॒त्रावरु॑णा॒ चर॑न्ती॒ मुखं॑ य॒ज्ञाना॑म॒भि सं॑विदा॒ने । उ॒षासा॑ वाꣳ सुहिर॒ण्ये सु॑शि॒ल्पे ऋ॒तस्य॒ योना॑वि॒ह सा॑दयामि ॥ ६ ॥ प्र॒थ॒मा वा॑ꣳ सर॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑ । अपि॑प्रयं॒ चोद॑ना वा॒ं मिमा॑ना॒ होता॑रा॒ ज्योति॑ः प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑ ॥ ७ ॥ आ॒दि॒त्यैर्नो॒ भार॑ती वष्टु य॒ज्ञꣳ सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आवीत् । इडोप॑हूता॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑ देवीर॒मृते॑षु धत्त ॥ ८ ॥ त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं जजान॒ त्वष्टु॒रर्वा॑ जायत आ॒शुरश्व॑ः । त्वष्टे॒दं विश्व॒ं भुव॑नं जजान ब॒होः क॒र्त्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः ॥ ९ ॥ अश्वो॑ घृ॒तेन॒ त्मन्या॒ सम॑क्त॒ उप॑ दे॒वाँ२॥ ऋ॑तु॒शः पाथ॑ एतु । वन॒स्पति॑र्देवलो॒कं प्र॑जा॒नन्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वक्षत् ॥ १० ॥ प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृधा॒नः स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्ने । स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरोगा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः ॥ ११ ॥

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात् । श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥ १२ ॥ यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत् । गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥ १३ ॥ असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन । असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ १४ ॥ त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे । उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥ १५ ॥ इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधाना । अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ १६ ॥ आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् । शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ १७ ॥ अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः । यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ १८ ॥ अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् । अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यन्ते ॥ १९ ॥ हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत् । देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ॥ २० ॥ ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सꣳ शूरणासो दिव्यासो अत्याः । हꣳसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ २१ ॥ तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥ २२ ॥ उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥ २३ ॥ उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ॥ अच्छा पितरं मातरं च । अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथाशास्ते दाशुषे वार्याणि ॥ २४ ॥ समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः । आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥२५॥ तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ २६ ॥ नराशꣳसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः । ये सुक्रतवः शुचयो धियन्धाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥ २७ ॥ आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चायाह्यग्ने वसुभिः सजोषाः । त्वं देवानामसि यह्व होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥ २८ ॥ प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् । व्यु प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ २९ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भ-

मानाः । देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ।। ३० ।। आ
सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ । दिव्ये योषणे बृहती
सुरुक्मे अधि श्रियꣳ शुक्रपिशं दधाने ।। ३१ ।। दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा
मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै । प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा
दिशन्ता ।। ३२ ।। आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती । तिस्रो
देवीर्बर्हिरेदꣳ स्योनꣳ सरस्वती स्वपसः सदन्तु ।। ३३ ।। य इमे द्यावापृथिवी
जनित्री रूपैरपिꣳशद्भुवनानि विश्वा । तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह
यक्षि विद्वान् ।। ३४ ।। उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऋतुथा हवीꣳषि ।
वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ।। ३५ ।। सद्यो जातो
व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳ
हविरदन्तु देवाः ।। ३६ ।। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः
।। ३७ ।। जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे ।
अनाविद्धया तन्वा जय त्वꣳ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु ।। ३८ ।। धन्वना गा
धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम । धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना
सर्वाः प्रदिशो जयेम ।। ३९ ।। वक्ष्यन्ती वेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियꣳ सखायं
परिषस्वजाना । योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वन् ज्या इयꣳ समने पारयन्ती
।। ४० ।। ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे । अप शत्रून्विध्यताꣳ
संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ।।४१।। बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा
कृणोति समनावगत्य । इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः
।। ४२ ।। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः । अभीशूनां
महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ।। ४३ ।। तीव्रान् घोषान् कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः । अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति
शत्रूँ१।। रनपव्ययन्तः ।। ४४ ।। रथवाहनꣳ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य
वर्म । तत्रा रथमुप शग्मꣳ सदेम विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमानाः ।।४५।।
स्वादुषꣳसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः । चित्रसेना इषुबला
अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः ।।४६।। ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः
शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा । पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशꣳस
ईशत ।। ४७ ।। सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति
प्रसूता । यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन् ।।४८।।

ऋजीते परि वृङ्ग्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः । सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु ॥४९॥ आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ२॥ उप जिघ्नते । अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय ॥५०॥ अहिरिव भोगैः पर्य्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः । हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमाꣳसं परिपातु विश्वतः ॥ ५१ ॥ वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥५२॥ दिवः पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्य्याभृतꣳ सहः । अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज ॥ ५३ ॥ इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥ ५४ ॥ उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितञ्जगत् । स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो अप सेध शत्रून् ॥ ५५ ॥ आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निष्टनिहि दुरिता बाधमानः । अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥५६॥ आमूरज प्रत्यावर्त्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥५७॥ आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्नः सꣳहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः ॥ ५८ ॥ अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः पेत्वः ॥ ५९ ॥ क अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्यां पयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्वराय चरुः सवित्र औष्णिहाय त्रयस्त्रिꣳशाय रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्यश्चरुरदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्या अष्टाकपालः ॥ ६० ॥

॥ इत्येकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—३, ५—२२ मेधातिथिः ४ ।

देवता—सविता १—४ परमेश्वरः ५, ६ विद्वांसः ७, ८ विद्वान् ९—१२ ईश्वरः १३ राजेश्वरौ १४—२२ ।

छन्दः—त्रिष्टुप् १ निचृद्गायत्री २ गायत्री ३, ४ स्वराडतिशकरी ५, ११ निचृदष्टिः ६, ७ कृतिः ८, १३ भुरिगत्यष्टिः ९, १०, २१ विराट् संकृतिः १२ निचृदत्यष्टिः १४ विराट् कृतिः १५, १६ विराड् धृतिः १७ निचृत्प्रकृतिः १८ भुरिग् धृतिः १९ भुरिगतिजगती २० निचृत्कृतिः २२।

स्वरः—धैवतः १, १८ षड्जः २—४ पञ्चमः ५, ७, ११ मध्यमः ६, ९ निषादः ८, १३, १५, १६, २२ गान्धारः १०, १२, १४, २१ ऋषभः १७, १९, २० ॥

॥ ओ३म् ॥ देव॑ सवि॒तः प्रसु॑व य॒ज्ञं प्रसु॑व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य । दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः के॑त॒पूः केत॑न्नः पुनातु वा॒चस्पति॒र्वाच॑न्नः स्वदतु ॥ १ ॥ तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि । धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥ २ ॥ विश्वा॑नि देव स वितर्दुरि॒तानि॒ परा॑सुव । यद्भ॒द्रं तन्न॒ आसु॑व ॥ ३ ॥ वि॒भ॒क्तार॑ꣳ हवामहे॒ वसो॑श्चि॒त्रस्य॒ राध॑सः । स॒वि॒तारँ॑ नृचक्ष॑सम् ॥ ४ ॥ ब्रह्म॑णे ब्राह्म॒णं क्ष॒त्राय॑ राज॒न्यं॒ म॒रुद्भ्यो॒ वैश्यं॒ तप॑से शू॒द्रं तम॑से॒ तस्क॑रं नार॒काय॑ वीर॒हणं॑ पा॒प्मने॑ क्ली॒बमा॑क्र॒याया॑ अयो॒गूं कामा॑य पुँश्च॒लूमति॑क्रुष्टाय माग॒धम् ॥ ५ ॥ नृ॒त्ताय॑ सू॒तं गी॒ताय॑ शैलू॒षं धर्मा॑य सभाच॒रं न॒रिष्ठा॑यै भीम॒लं न॒र्माय॑ रे॒भꣳ हसा॑य॒ कारि॑मान॒न्दाय॑ स्त्रीष॒खं प्र॒मदे॑ कुमारीपु॒त्रं मे॒धायै॑ रथका॒रं धैर्या॑य॒ तक्षा॑णम् ॥ ६ ॥ तप॑से कौला॒लं मा॒यायै॑ क॒र्मार॑ꣳ रू॒पाय॑ मणिका॒रꣳ शु॒भे व॒पꣳ श॑र॒व्याया इषुका॒रꣳ हे॒त्यै ध॑नुष्का॒रं कर्म॑णे ज्याका॒रं दि॒ष्टाय॑ रज्जुस॒र्जं मृ॒त्यवे॑ मृग॒युमन्त॑काय श्व॒निन॑म् ॥७॥ न॒दीभ्यः॑ पौञ्जि॒ष्ठमृ॒क्षीका॑भ्यो॒ नैषा॑दं पुरुषव्या॒घ्राय॑ दु॒र्मदं॑ गन्धर्वाप्स॒रोभ्यो॒ व्रात्यं॑ प्र॒युग्भ्य॒ उन्म॑त्तꣳ सर्पदेवज॒नेभ्योऽप्र॑तिपद॒मये॑भ्यः कित॒वमी॒र्यता॑या॒ अकि॑तवं पिशा॒चेभ्यो॑ विदलका॒रीं या॑तु॒धाने॑भ्यः कण्टकीका॒रीम् ॥ ८ ॥ सं॒धये॑ जा॒रं गे॒हायो॑पप॒तिमार्त्यै॒ परि॑वित्तं॒ निर्ऋ॑त्यै

परिविविदानमराद्ध्या एदिधिषुः पतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीᳪं संज्ञानाय स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं वर्णायानुरुधं बलायोपदाम् ॥ ९ ॥ उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्भ्यः स्रामᳪं स्वप्नायान्धमधर्माय वधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्रदर्शमाशिक्षायै प्रश्निनमुपशिक्षाया अभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकम् ॥ १० ॥ अर्मेभ्यो हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपालं तेजसेऽजपालमिरायै कीनाशं कीलालाय सुराकारं भद्राय गृहपꣳ श्रेयसे वित्तधमाध्यक्ष्यायानुक्षत्तारम् ॥ ११ ॥ भायै दार्वाहारं प्रभाया अग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्तारं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारᳪं सर्वेभ्यो लोकेभ्य उपसेक्तारमव ऋत्यै बधायोपमन्थितारं मेधाय वासः पल्पूलीं प्रकामाय रजयित्रीम् ॥ १२ ॥ ऋतये स्तेनहृदयं वैरहत्याय पिशुनं विविक्त्यै क्षत्तारमौपद्रष्ट्र्यायानुक्षत्तारं बलायानुचरं भूम्ने परिष्कन्दं प्रियाय प्रियवादिनमरिष्ट्या अश्वसादᳪं स्वर्गाय लोकाय भागदुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारम् ॥ १३ ॥ मन्यवेऽयस्तापं क्रोधाय निसरं योगाय योक्तारᳪं शोकायाभिसर्त्तारं क्षेमाय विमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्यस्त्रिष्ठिनं वपुषे मानस्कृतᳪं शीलायाञ्जनीकारीं निर्ऋत्यै कोशकारीं यमायासूम् ॥ १४ ॥ यमाय यमसूमथर्वभ्योऽवतोकाᳪं संवत्सराय पर्य्यायिणीं परिवत्सरायाविजातामिदावत्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्वरीं वत्सराय विजर्जराꣳ संवत्सराय पलिक्नीमृभुभ्योऽजिनसंधᳪं साध्येभ्यश्चर्मम्नम् ॥ १५ ॥ सरोभ्यो धैवरमुपस्थावराभ्यो दाशं वैशन्ताभ्यो वैन्दं नड्वलाभ्यः शौष्कलं पाराय मार्गारमवाराय कैवर्त्तं तीर्थेभ्य आन्दं विषमेभ्यो मैनालꣳ स्वनेभ्यः पर्णकं गुहाभ्यः किरातᳪं सानुभ्यो जम्भकं पर्वतेभ्यः किम्पूरुषम् ॥ १६ ॥ बीभत्सायै पौल्कसं वर्णाय हिरण्यकारं तुलायै वाणिजं पश्चादोषाय ग्लाविनं विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै जागरणमभूत्यै स्वपनमार्त्यै जनवादिनं व्यृद्ध्या अपगल्भᳪं संᳪंशराय प्रच्छिदम् ॥ १७ ॥ अक्षराजाय कितवं कृतायादिनवदर्शं त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधिकल्पिनमास्कन्दाय सभास्थाणुं मृत्यवे गोव्यच्छमन्तकाय गोघातं क्षुधे यो गां विकृन्तन्तं भिक्षमाण उपतिष्ठति दुष्कृताय चरकाचार्यं पाप्मने सैलगम् ॥ १८ ॥ प्रतिश्रुत्काया अर्तनं घोषाय भषमन्ताय वहुवादिनमनन्ताय मूकᳪं शब्दायाडम्बराघातं महसे वीणावादं क्रोशाय तूणवध्ममवरस्पराय शङ्खध्मं वनाय वनपमन्यतोऽरण्याय दावपम् ॥ १९ ॥ नर्माय पुँश्चलूꣳ हसाय कारिं यादसे शाबल्यां ग्रामण्यं गणकमभिक्रोशकं तान्महसे वीणावादं पाणिघ्नं तूणवध्मं तान्नृत्तायानन्दाय तलवम् ॥ २० ॥

अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चाण्डालमन्तरिक्षाय वꣳशनर्तिनं दिवे खलतिꣳ सूर्याय हर्यक्षं नक्षत्रेभ्यः किर्मिरं चन्द्रमसे किलासमह्ने शुक्लं पिङ्गाक्षꣳ रात्र्यै कृष्णं पिङ्गाक्षम् ॥२१॥ अथैतानष्टौ विरूपानालभतेऽतिदीर्घं चातिह्रस्वं चातिस्थूलं चातिकृशं चातिशुक्लं चातिकृष्णं चातिकुल्वं चातिलोमशं च । अशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः । मागधः पुंश्चली कितवः क्लीबोऽशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥ २२ ॥

॥ इति त्रिंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथैकत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—नारायणः १—१६ उत्तरनारायणः १७—२२ ।

देवता—पुरुषः १, ३, ४, ६, ८—१६ ईशानः २ स्रष्टा ५ स्रष्टेश्वरः ७ आदित्यः १७—१९, २२ सूर्यः २० विश्वेदेवाः २१ ।

छन्दः—निचृदनुष्टुप् १—३, ८—११, १४ अनुष्टुप् ४, ५, ७, १२, १३, १५, २०, २१ विराडनुष्टुप् ६ विराट् त्रिष्टुप् १६ भुरिक् त्रिष्टुप् १७, १९ निचृत् त्रिष्टुप् १८ निचृदार्षी त्रिष्टुप् २२ ।

स्वरः—गान्धारः १—१५, २०, २१ धैवतः १६—१९, २२ ॥

॥ ओ३म् ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिꣳ सर्वत स्पृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदꣳ सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् । उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः । पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः । ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ ततो

विराडजायत विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भृतं पृषदाज्यम् । पशूँस्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे । छन्दाꣳसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ ८ ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः । तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्यासीत्किं बाहू किमूरू पादा उच्येते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्याꣳ शूद्रो अजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ १२ ॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षꣳ शीर्ष्णो द्यौः समवर्त्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ२॥ अकल्पयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥१४॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम् ॥१५॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ अद्भ्यः सम्भृतः पृथिव्यै रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तताग्रे । तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति तन्मर्त्यस्य देवत्वमाजानमग्रे ॥ १७ ॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तमादित्यवर्णं तमसः परस्तात् । तमेव विदित्वाति मृत्युमेति नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय ॥ १८ ॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरजायमानो बहुधा विजायते । तस्य योनिं परि पश्यन्ति धीरास्तस्मिन्ह तस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥ १९ ॥ यो देवेभ्य आतपति यो देवानां पुरोहितः । पूर्वो यो देवेभ्यो जातो नमो रुचाय ब्राह्मये ॥ २० ॥ रुचं ब्राह्मं जनयन्तो देवा अग्रे तदब्रुवन् । यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्तस्य देवा असन्वशे ॥२१॥ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणामुं म इषाण सर्वलोकं म इषाण ॥ २२ ॥

॥ इत्येकत्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—स्वयम्भु ब्रह्म १-१२ मेधाकामः १३-१५ श्रीकामः १६ ।

देवता—परमात्मा १, २, ६—८, १०—१२, १४ हिरण्यगर्भः परमात्मा ३ आत्मा ४ परमेश्वरः ५ विद्वान् ९ इन्द्रः १३ परमेश्वरविद्वांसौ १५ विद्वद्राजानौ १६ ।

छन्दः– अनुष्टुप् १, २, १६ निचृत् पङ्क्तिः ३ भुरिक्त्रिष्टुप् ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ६, ८–१२ स्वराडतिजगती ७ भुरिग्गायत्री १३ निचृदनुष्टुप् १४ निचृद् बृहती १५ ।

स्वरः– गान्धारः १, २, १४, १६ पञ्चमः ३ धैवतः ४—६, ८—१२ निषादः ७ षड्जः १३ मध्यमः १५ ॥

॥ ओ३म् ॥ तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः । तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म ता आपः स प्रजापतिः ॥ १ ॥ सर्वे निमेषा जज्ञिरे विद्युतः पुरुषादधि । नैनमूर्ध्वं न तिर्यञ्चं न मध्ये परिजग्रभत् ॥ २ ॥ न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम महद्यशः । हिरण्यगर्भ इत्येष मा मा हिꣳसीदित्येषा यस्मान्न जात इत्येषः ॥३॥ एषो ह देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो ह जातः स उ गर्भे अन्तः । स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः ॥ ४ ॥ यस्माज्जातं न पुरा किञ्चनैव य आबभूव भुवनानि विश्वा । प्रजापतिः प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतींꣳषि सचते स षोडशी ॥ ५ ॥ येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्वः स्तभितं येन नाकः । यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥६॥ यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने । यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम । आपो ह यद्बृहतीर्यश्चिदापः ॥७॥ वेनस्तत्पश्यन्निहितं गुहा सद्यत्र विश्वं भवत्येकनीडम् । तस्मिन्निदꣳ सञ्च वि चैति सर्वꣳ स ओतः प्रोतश्च विभूः प्रजासु ॥८॥ प्र तद्वोचेदमृतं नु विद्वान् गन्धर्वो धाम विभृतं गुहा सत् । त्रीणि पदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥ ९ ॥ स नो बन्धुर्जनिता स विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यत्र देवा अमृतमानशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयन्त

॥ १० ॥ परीत्य भूतानि परीत्य लोकान् परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च । उप-
स्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश ॥ ११ ॥ परि द्यावापृथिवी सद्य
इत्वा परि लोकान् परि दिशः परि स्वः । ऋतस्य तन्तुं विततं विचृत्य तदपश्य-
त्तदभवत्तदासीत् ॥ १२ ॥ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधा-
मयासिषꣳ स्वाहा ॥ १३ ॥ यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते । तया मामद्य
मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा ॥ १४ ॥ मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजा-
पतिः । मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा ॥ १५ ॥ इदं मे ब्रह्म
च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नुताम् । मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा ॥ १६ ॥

॥ इति द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—वत्सप्रीः १ विश्वरूपः २, ४ गोतमः ३, १६ कुत्सः ५, ६, २९, ३७, ३८, ४२, ६८ विश्वामित्रः ७, ८, २२, २६, ६०, ६३, ७५ भरद्वाजः ९, १३, ६१, ६९, ८४ मेधातिथिः १०, ४५, ४६, ८१—८३, ९७ पराशरः ११ विश्ववारा १२ वसिष्ठः १४, १८, २०, ४४, ७०, ७१, ७६, ८८ प्रस्कण्वः १५, ३१—३३, ३६ लुशोधानाकः १७ पुरुमीढाजमीढौ १९ सुनीतिः २१ सुचीकः २३ त्रिशोकः २४ मधुच्छन्दाः २५, ५६—५८ अगस्त्यः २७, ३४, ७८, ७९ विभ्राट् ३० गोरीवितिः २८, ६४ श्रुतकक्षसुकक्षौ ३५ जमदग्निः ३९, ४०, ८५, ८७ नृमेधः ४१, ६६, ६७, ९५, ९६ हिरण्यस्तूपः ४३ कुत्सीदिः ४७ प्रतिक्षत्रः ४८ वत्सारः ४९ प्रगाथः ५० कूर्मः ५१ लुशः ५२ सुहोत्रः ५३, ७७, ९३ वामदेवः ५४, ६५ ऋजिश्वः ५५ कुशिकः ५९ देवलः ६२ दक्षः ७२, ७३ प्रजापतिः ७४ बृहद्दिवः ८० तापसः ८६ कण्वः ८९ त्रितः ९० मनुः ९१, ९४ मेधः ९२ ।

देवता—अग्नयः १, २ अग्निः ३–६, ९–१२, १५, १६ विद्वांसः ७, ८, १४ विश्वेदेवाः १३, ३९, ४७–४९, ५१–५४, ७७, ८१–८३, ८९, ९१, ९४ सविता १७, २०, ३४, ६९, ८४ इन्द्रः १८, २२–२९, ५९, ६३–६७, ७९, ९०, ९५, ९६ इन्द्रवायू १९, ४५, ५६, ८६ वेनः २१ सूर्यः ३०–३२, ३५–३८, ४०–४३, ७४ विद्वान् ३३, ७२, ७५ वायुः ४४, ५५, ७०, ८५ वरुणः ४६ महेन्द्रः ५०, ८०, ९७ मित्रावरुणौ ५७, ७१, ८७ अश्विनौ ५८, ८८ वैश्वानरः ६०, ९२ इन्द्राग्नी ६१, ७६, ९३ सोमः ६२ आदित्याः ६८ अध्वर्यू ७३ इन्द्रामरुतौ ७८।

छन्दः—स्वराद् पङ्क्तिः १, ५, ७, १६, १८ गायत्री २, ९, १९, ४५, ४६, ५६–५८, ६५, ७१, ७६ निचृद् गायत्री ३, ४, २०, २१, २४, २५, ३१–३३, ६१, ६२, ७२, ७३, ७७, भुरिक् पङ्क्तिः ६, १३, २६, २८, ५९ भुरिक् त्रिष्टुप् ८, १७, २२, २३, ६० विराड् गायत्री १० विराद् त्रिष्टुप् ११, २७, ४३, ७०, ७८ निचृत् त्रिष्टुप् १२, ४२, ४४, ४८, ५२, ५४ निचृत्पिपीलिकामध्या गायत्री ४७ अनुष्टुप् १४ बृहती १५, ३९ जगती २९ विराड् जगती ३० त्रिष्टुप् ३४, ३७, ३८, ५०, ५१, ५३, ५५, ६३, ६४, ७४, ७९ पिपीलिकामध्या निचृद् गायत्री ३५ निचृदनुष्टुप् ३६ निचृज्जगती ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ भुरिगनुष्टुप् ६६, ८९, ९३ पङ्क्तिः ६७, ८०, ९४ निचृद्बृहती ४१, ८१, ८२, ८६—८८, ९०, ९२, ९६ विराड् बृहती ८५, ९१ भुरिग् बृहती ४०, ९५ निचृत्सतोबृहती ८३ स्वराद् सतोबृहती ९७ ।

स्वरः—पञ्चमः १, ५—७, १३, १६, १८, २६, २८, ५९, ६७, ८०, ९४ षड्जः २—४, ९, १०, १९—२१, २४, २५, ३१—३३, ३५, ४५—४७, ५६—५८, ६१, ६२, ६५, ७१—७३, ७६, ७७ धैवतः ८, ११, १२, १७, २२, २३, २७, ३४, ३७, ३८, ४२–४४, ४८, ५०–५५, ६० ६३, ६४, ७०, ७४, ७८, ७९ गान्धारः १४, ३६, ६६, ८९, ९३ मध्यमः १५, ३९, ४०, ४१, ८१–८३, ८५—८८, ९०–९२, ९५–९७ निषादः २९, ३०, ४९, ६८, ६९, ७५, ८४ ॥

॥ ओ३म् ॥ अ॒स्याज॑रासो द॒माम॒रित्रा॑ अ॒र्चद्धू॑मासो अ॒ग्नय॑ः पाव॒काः । श्वि॒ती॒चय॑ः श्वा॒त्रासो॑ भु॒र॒ण्यवो॑ वन॒र्षदो॑ वा॒यवो॒ न सोमा॑ः ॥ १ ॥ हर॑यो धू॒मके॑तवो॒ वात॑जूता॒ उप॒ द्यवि॑ । यत॑न्ते॒ वृथ॑ग॒ग्नय॑ः ॥ २ ॥ यजा॑ नो मि॒त्रावरु॑णा॒ यजा॑ दे॒वाँ२॥ ऋ॒तं बृ॒हत् । अग्ने॒ यक्षि॒ स्वं दम॑म् ॥ ३ ॥ यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ँ२॥

अश्वाँ२॥ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥ ४ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुपधापयेते । हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ ५ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः । यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥ ६ ॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिꣳशच्च देवा नव चासपर्यन् । औक्षन् घृतैरस्तृणन् बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ७ ॥ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । कविꣳ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ८ ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ९ ॥ विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना । पिबा मित्रस्य धामभिः ॥ १० ॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके । अग्निः शर्द्धमनवद्यं युवानꣳ स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ११ ॥ अग्ने शर्द्ध महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु । सं जास्पत्यꣳ सुयममाकृणुष्व शत्रूयतामभितिष्ठा महाꣳसि ॥१२॥ त्वाꣳ हि मन्द्रतममर्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यग्ने । इन्द्रं न त्वा शवसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः ॥ १३ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥ १४ ॥ श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्य्यमा प्रातर्य्यावाणो अध्वरम् ॥ १५ ॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् । अग्निर्देवानामव आ वृणानः सुमृडीको भवतु जातवेदाः ॥ १६ ॥ महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये । श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ १७ ॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्य्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र । याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वꣳ हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥१८॥ गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ १९ ॥ यदद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अर्य्यमा । सुवाति सविता भगः ॥ २० ॥ आ सुते सिञ्चत श्रियꣳ रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् । * तं प्रत्नथा । अयं वेनः ॥२१॥ आ तिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः । महत्तद्वृष्णो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ ॥२२॥ प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा विश्वानराय विश्वाभुवे । इन्द्रस्य यस्य सुमखꣳ सहो महि श्रवो नृम्णञ्च रोदसी सपर्य्यतः ॥ २३ ॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा

---

* अ० ७ । मं० १२ । १६ ॥

॥ २४ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महाँ २॥ अभिष्टिरोजसा
॥ २५ ॥ इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्द्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्पणीतिः । अहन् व्यꣳस-
मुशधग्वनेष्वाविर्धेना अकृणोद्राम्याणाम् ॥ २६ ॥ कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको
यासि सत्पते किन्त इत्था । सम्पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्ते
अस्मे ॥ * महाँ २॥ इन्द्रो य ओजसा । कदा चन स्तरीरसि । कदा चन
प्रयुच्छसि ॥ २७ ॥ आ तत्त इन्द्रायवः पनन्ताभि य ऊर्वं गोमन्तं तितृत्सान् ।
सकृत् स्वं ये पुरुपुत्रां महीꣳ सहस्रधारां बृहतीं दुदुक्षन् ॥ २८ ॥ इमान्ते धियं
प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे । तमुत्सवे च प्रसवे च सास-
हिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥ २९ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दध-
द्यज्ञपतावविह्रुतम् । वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा वि राजति
॥ ३० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्य्यम् ॥ ३१ ॥
येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ २॥ अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥ ३२ ॥
दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्य्यत्वचा । मध्वा यज्ञꣳ समञ्जाथे ॥ † तं प्र-
त्नथा । अयं वेनः । चित्रं देवानाम् ॥ ३३ ॥ आ न इडाभिर्विदथे सुशस्ति वि-
श्वानरः सविता देव एतु । अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे म-
नीषा ॥ ३४ ॥ यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ ३५ ॥
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य्य । विश्वमाभासि रोचनम् ॥ ३६ ॥ तत्सू-
र्य्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्त्तोर्विततꣳ सं जभार । यदेदयुक्त हरितः सध-
स्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ३७ ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्य्यो रूपं
कृणुते द्योरुपस्थे । अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सम्भरन्ति ॥ ३८ ॥
बण्महाँ २॥ असि सूर्य्य बडादित्य महाँ २॥ असि । महस्ते सतो महिमा
पनस्यतेऽद्धा देव महाँ २॥ असि ॥ ३९ ॥ बट् सूर्य्य श्रवसा महाँ २॥
असि सत्रा देव महाँ २॥ असि । मह्ना देवानामसुर्य्यः पुरोहितो विभु ज्यो-
तिरदाभ्यम् ॥ ४० ॥ श्रायन्त इव सूर्य्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जाते जन-
मान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ॥ ४१ ॥ अद्या देवा उदिता सूर्य्यस्य नि-
रꣳहसः पिपृता निरवद्यात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी
उत द्यौः ॥ ४२ ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यञ्च । हिरण्य-
येन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ ४३ ॥ प्र वावृजे सुप्रया बर्हि-

---

३ ॥ † अ० ७ । मं० १२ । १६ । ४२ ॥
* अ० ७ । मं० ४० ॥ अ० ८ । मं० २ ।

रेषामा विश्पतीव वीरिट इयाते । विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान् ॥ ४४ ॥ इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् । आदित्यान्मारुतं गणम् ॥ ४५ ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥ ४६ ॥ अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ॥ * तम्प्रत्नथा । अयं वेनः । ये देवासः । आ न इडाभिः । विश्वेभिः सोम्यं मधु । ओमासश्चर्षणीधृतः ॥ ४७ ॥ अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्द्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो । उभा नासत्या रुद्रो अध ग्नाः पूषा भगः सरस्वती जुषन्त ॥४८॥ इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिꣳ स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ२॥ अपः । हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शꣳसꣳ सवितारमूतये ॥ ४९ ॥ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः । यः शꣳसते स्तुवते धायि पज्र इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ२॥ अवन्तु देवाः ॥ ५० ॥ अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् । त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्त्तादवपदो यजत्राः ॥ ५१ ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मै ॥ ५२ ॥ विश्वे देवाः शृणुतेमꣳ हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ । ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥ ५३ ॥ देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वꣳ सुवसि भागमुत्तमम् । आदिद्दामानꣳ सवितर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः ॥ ५४ ॥ प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारꣳ रथप्राम् । द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो ॥ ५५ ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ ५६ ॥ मित्रꣳ हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीꣳ साधन्ता ॥ ५७ ॥ दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आयातꣳ रुद्रवर्त्तनी ॥ † तम्प्रत्नथा । अयं वेनः ॥ ५८ ॥ विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यꣳ सध्र्यक्कः । अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात् ॥ ५९ ॥ नहि स्पशमविदन्नन्यमस्माद्वैश्वानरात्पुर एतारमग्नेः । एमेनमवृधन्नमृता अमर्त्यं वैश्वानरङ्क्षैत्रजित्याय देवाः ॥ ६० ॥ उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृडात ईदृशे ॥ ६१ ॥ उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवाँ२॥ इयक्षते ॥ ६२ ॥ ये त्वाहिहत्ये म-

---

* अ० ७ । मं० १२ । १६ । १९ ॥ अ० ३३ । मं० ३४ । १० ॥ अ० ७ । मं० ३३ ॥

† अ० ७ । मं० १२ । १६ ॥

घवन्नवर्द्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ । ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र
सोमꣳ सगणो मरुद्भिः ॥ ६३ ॥ जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ।
अवर्द्धन्निन्द्रम्मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरन्दधनद्धनिष्ठा ॥ ६४ ॥ आ
तू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमा गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ ६५ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्त्तिष्वभि
विश्वा असि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वन्तूर्य्य तरुष्यतः ॥ ६६ ॥
अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा । विश्वास्ते
स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ६७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति
सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः । आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादꣳहोश्चिद्या
वरिवोवित्तरासत् ॥ ६८ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि
नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥६९॥
प्र वीरया शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः । वह वायो नियुतो याह्यच्छा
पिबा सुतस्यान्धसो मदाय ॥ ७० ॥ गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा ।
उभा कर्णा हिरण्यया ॥ ७१ ॥ काव्ययोराजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दुरोणे । रिशादसा
सधस्थ आ ॥ ७२ ॥ दैव्यावध्वर्यू आ गतꣳ रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञꣳ
समञ्जाथे ॥ * तम्प्रत्नथा । अयं वेनः ॥ ७३ ॥ तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः
स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त् । रेतोधा आसन्महिमान आसन्त्स्वधा अवस्तात्प्रयतिः
परस्तात् ॥ ७४ ॥ आ रोदसी अपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो अधारयन् ।
सो अध्वराय परिणीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः ॥७५॥ उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा
या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गूषैराविवासतः ॥ ७६ ॥ उप नः सूनवो
गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥ ७७ ॥ ब्रह्माणि मे मतयः
शꣳ सुतासः शुष्म इयर्त्ति प्रभृतो मे अद्रिः । आ शासते प्रतिहर्य्यन्त्युक्थेमा हरी
वहतस्ता नो अच्छ ॥ ७८ ॥ अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ२॥ अस्ति देवता
विदानः । न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ॥ ७९ ॥ तदिदास
भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्यो जज्ञानो निरिणाति शत्रूननु
यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥ ८० ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या मम । पावकवर्णाः
शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥८१॥ यस्यायं विश्व आर्यो दासः
शेवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते रयिः ॥ ८२ ॥
अयꣳ सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे

---

* अ० ७ । मं० १२ । १६ ॥

शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ८३ ॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वꣳ शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत ॥ ८४ ॥ आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः । अन्तः पवित्र उपरि श्रीणानोऽयꣳ शुक्रो अयामि ते ॥ ८५ ॥ इन्द्रवायू सुसंदृशा सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व इज्जनोऽनमीवः सङ्गमे सुमना असत् ॥ ८६ ॥ ऋधगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये । यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये ॥ ८७ ॥ आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना । दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्धिष्टमा गतम् ॥ ८८ ॥ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ ८९ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहꣳ हरिरेति कनिक्रदत् ॥ ९० ॥ देवन्देवं वोऽवसे देवन्देवमभिष्टये । देवन्देवꣳ हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥ ९१ ॥ दिवि पृष्ठो अरोचताग्निर्वैश्वानरो बृहन् । क्ष्मया वृधान ओजसा चनोहितो ज्योतिषा बाधते तमः ॥ ९२ ॥ इन्द्राग्नी अपादियम्पूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वी शिरो जिह्वया वावदच्चरत्त्रिꣳशत्पदा न्यक्रमीत् ॥ ९३ ॥ देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकꣳ सरातयः । ते नो अद्य ते अपरन्तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः ॥ ९४ ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो द्युम्न्याभवत् । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥ ९५ ॥ प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत । वृत्रꣳ हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ९६ ॥ अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यꣳ शवो मदे सुतस्य विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु ष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ * इमा उ त्वा । यस्यायम् । अयꣳ सहस्रम् । ऊर्ध्व ऊ षु णः ॥ ९७ ॥

॥ इति त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—शिवसङ्कल्पः १-६ अगस्त्यः ७—९, ४८ गृत्समदः १०, ११,

---

* अ० ३३ । मं० ८१—८३ ॥ अ० ११ । मं० ४२ ॥

५८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः १२, १३ देवश्रवदेववातौ भारतौ १४, १५, १८, १९ नोधाः १६, १७ गोतमः २०–२३, ३३ आङ्गिरसो हिरण्यस्तूपः २४–२७ प्रष्कण्वः २८ कुत्सः २९, ३०, ३२ हिरण्यस्तूपः ३१, ४७ वसिष्ठः ३४–४० सुहोत्रः ४१ ऋजिष्वः ४२, ५३ मेधातिथिः ४३, ४४ भरद्वाजः ४५ विहव्यः ४६ प्राजापत्यो यज्ञः ४९ दक्षः ५०–५२ कूर्मगार्त्समदः ५४ कण्वः ५५—५७ ।

देवता—मनः १–६ अन्नम् ७ अनुमतिः ८, ९ सिनीवाली १० सरस्वती ११ अग्निः १२–१५ इन्द्रः १६–१९ सोमः २०–२३ सविता २४–२७ अश्विनौ २८–३०, ४७ सूर्यः ३१ रात्रिः ३२ उषः ३३ अग्न्यादयो लिङ्गोक्ताः ३४ भगः ३५, ३७, ३९ भगवान् ३६, ३८ उषा ४० पूषा ४१, ४२ विष्णुः ४३, ४४ द्यावापृथिव्यौ ४५ लिङ्गोक्ताः ४६, ५३ मरुतः ४८ ऋषयः ४९ हिरण्यन्तेजः ५०–५२ आदित्याः ५४ अध्यात्मं प्राणाः ५५ ब्रह्मणस्पतिः ५६–५८ ।

छन्दः—विराट् त्रिष्टुप् १, १६, २६, २७, २९, ३१, ४२ त्रिष्टुप् २, ४, ५, १३, १४, ३०, ३९, ४९, ५४ स्वराट् त्रिष्टुप् ३, ६ उष्णिक् ७ निचृदनुष्टुप् ८, ९, ११ अनुष्टुप् १० विराड् जगती १२ विराडनुष्टुप् १५ निचृत्त्रिष्टुप् १७–२०, २२, २३, ३५, ३६, ३८, ४०, ५२, ५८ भुरिक् पङ्क्तिः २१, २४, ५३, निचृज्जगती २५, ३४, ४५ निचृद् गायत्री २८, ४३ पथ्या बृहती ३२ निचृत्परोष्णिक् ३३ पङ्क्तिः ३७, ४८ गायत्री ४१, ४४ भुरिक् त्रिष्टुप् ४६ जगती ४७ भुरिगुष्णिक् ५० भुरिक्छकरी ५१ भुरिग् जगती ५५ निचृद्बृहती ५६ विराड् बृहती ५७ ।

स्वरः—धैवतः १–६, ११, १३–२३, २६, २७, २९–३१, ३५, ३६, ३८–४०, ४२, ४६, ४९, ५१, ५२, ५४, ५८ ऋषभः ७, ३३, ५० गान्धारः ९, १० निषादः १२, ३४, ४५, ४७, ५५ पञ्चमः २४, २५, ३७, ४८, ५३ षड्जः २८, ४१, ४३, ४४ मध्यमः ३२, ५६, ५७ ॥

॥ ओ३म् ॥ यज्जाग्र॑तो दू॒रमु॒दैति॒ दैवं॒ तदु॑ सु॒प्तस्य॒ तथै॒वैति॑ । दू॒र॒ङ्ग॒मं ज्यो॒तिषां॒ ज्योति॒रेक॒न्तन्मे॒ मनः॑ शि॒वस॑ङ्कल्पमस्तु ॥ १ ॥ येन॒ कर्मा॑ण्य॒पसो॑ मनी॒षिणो॑ य॒ज्ञे कृ॒ण्वन्ति॑ वि॒दथे॑षु॒ धीराः॑ । यद॑पू॒र्वं य॒क्षम॒न्तः प्र॒जाना॒ं तन्मे॒ मनः॑ शि॒वस॑ङ्कल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्प्र॒ज्ञान॑मु॒त चेतो॒ धृति॑श्च॒ यज्ज्योति॑र॒न्तर॒मृत॑म्प्र॒जासु॑ । यस्मा॒न्न ऋ॒ते किञ्च॒न कर्म॑ क्रि॒यते॒ तन्मे॒ मनः॑ शि॒वस॑ङ्कल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येने॒दं भू॒तं भुव॑नं भवि॒ष्यत्परि॑गृहीतम॒मृते॑न॒ सर्व॑म् । येन॑ य॒ज्ञस्ता॒यते॑ स॒प्त होता॒ तन्मे॒ मनः॑ शि॒वस॑ङ्-

न्पमस्तु ॥ ४ ॥ यस्मिन्नृचः साम यजूꣳषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः ।
यस्मिँश्चित्तꣳ सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ५ ॥ सुषारथिर-
श्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन इव । हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे
मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥ ६ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् । यस्य त्रितो
व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥ ७ ॥ अन्विदनुमते त्वं मन्यासै शञ्च नस्कृधि । क्रत्वे
दक्षाय नो हिनु प्र ण आयूꣳषि तारिषः ॥ ८ ॥ अनु नोऽद्यानुमतिर्यज्ञन्देवेषु म-
न्यताम् । अग्निश्च हव्यवाहनो भवतं दाशुषे मयः ॥ ९ ॥ सिनीवालि पृथुष्टुके
या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥ १० ॥ पञ्च
नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः । सरस्वती तु पञ्चधा सो देशेऽभवत्सरित् ॥ ११ ॥
त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा । तव व्रते कवयो विद्मना-
पसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ १२ ॥ त्वन्नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष
तन्वश्च वन्द्य । त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषꣳ रक्षमाणस्तव व्रते ॥ १३ ॥ उत्ता-
नायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान । अरुषस्तूपो रुशदस्य पाज
इडायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥ १४ ॥ इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि ।
जातवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय वोढवे ॥ १५ ॥ प्रमन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं
गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् । सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥ १६ ॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यꣳ शवसानाय साम । येना नः पूर्वे पितरः
पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन् ॥ १७ ॥ इच्छन्ति त्वा सोम्यासः स-
खायः सुन्वन्ति सोमं दधति प्रयाꣳसि । तितिक्षन्ते अभिशस्तिं जनानामिन्द्र त्व-
दा कश्चन हि प्रकेतः ॥ १८ ॥ न ते दूरे परमा चिद्रजाꣳस्या तु प्रयाहि हरिवो
हरिभ्याम् । स्थिराय वृष्णे सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने अग्नौ ॥ १९ ॥
अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिꣳ स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाꣳ सुक्षितिꣳ
सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ २० ॥ सोमो धेनुꣳ सोमो अर्वन्तमाशुꣳ
सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति । सादन्यं विदथ्यꣳ सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै
॥ २१ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वङ्गाः । त्वमा ततन्थो-
र्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥ देवेन नो मनसा देव सोम रायो
भागꣳ सहसावन्नभि युध्य । मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा
गविष्टौ ॥ २३ ॥ अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून् ।
हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥ २४ ॥ हिरण्यपाणिः

सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते । अपामीवां बाधते वेति सूर्य्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥ २५ ॥ हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ् । अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥ २६ ॥ ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव ॥ २७ ॥ उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् । अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ २८ ॥ अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम् । अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ २९ ॥ द्युभिरक्तुभिः परिपातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३० ॥ आ कृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यञ्च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥ ३१ ॥ आ रात्रि पार्थिवꣳ रजः पितुरप्रायि धामभिः । दिवः सदाꣳसि बृहती वि तिष्ठस आ त्वेषं वर्त्तते तमः ॥ ३२ ॥ उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति । येन तोकं च तनयं च धामहे ॥ ३३ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रꣳ हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रꣳ हुवेम ॥ ३४ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रꣳ हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता । आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥ ३५ ॥ भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः । भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३६ ॥ उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् । उतोदिता मघवन्त्सूर्य्यस्य वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम ॥ ३७ ॥ भग एव भगवाँ२॥ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम । तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीति स नो भग पुरएता भवेह ॥ ३८ ॥ समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय । अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आवहन्तु ॥ ३९ ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः । घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४० ॥ पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ४१ ॥ पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम् । स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियं धियꣳ सीषधाति प्र पूषा ॥ ४२ ॥ त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥ ४३ ॥ तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवाꣳसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ ४४ ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते

अजरे भूरिरेतसा ॥ ४५ ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे
तान् । वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन् ॥ ४६ ॥ आ
नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टं नीरपांꣳसि
मृक्षतꣳ सेधतं द्वेषो भवतꣳ सचाभुवा ॥ ४७ ॥ एष व स्तोमो मरुत इयङ्गीर्मान्दार्यस्य
मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्
॥ ४८ ॥ सहस्तोमाः सहच्छन्दस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य
धीरा अन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन् ॥ ४९ ॥ आयुष्यं वर्चस्यꣳ रायस्पोषमौद्भिदम्
। इदꣳ हिरण्यं वर्चस्वज्जैत्रायाविशतादु माम् ॥ ५० ॥ न तद्रक्षाꣳसि
न पिशाचास्तरन्ति देवानामोजः प्रथमजꣳ ह्येतत् । यो बिभर्त्ति दाक्षायणꣳ
हिरण्यꣳ स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घमायुः ॥५१॥
यदाबध्नन्दाक्षायणा हिरण्यꣳ शतानीकाय सुमनस्यमानाः । तन्म आबध्नामि शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम्
॥ ५२ ॥ उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी
समुद्रः । विश्वे देवा ऋतावृधो हुवाना स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु
॥ ५३ ॥ इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि । शृणोतु
मित्रो अर्य्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अꣳशः ॥५४॥ सप्त ऋषयः प्रतिहिताः
शरीरे सप्त रक्षन्ति सदमप्रमादम् । सप्तापः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र जागृतो
अस्वप्नजौ सत्रसदौ च देवौ ॥ ५५ ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ।
उप प्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ ५६ ॥ प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं
वदत्युक्थ्यम् । यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्य्यमा देवा ओकाꣳसि चक्रिरे
॥ ५७ ॥ ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वन्तद्भद्रं
यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ * य इमा विश्वा । विश्वकर्म्मा । यो
नः पिता । अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि ॥ ५८ ॥

॥ इति चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥

---

* अ० १७ । मं० १७ । २६ । २७ ॥ अ० ११ । मं० ८३ ॥

॥ अथ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—आदित्या देवा वा १, ३, ५, ८ आदित्या देवाः २, ४, ६, ९, १२—१४, १६, २०, २२ सङ्कसुकः ७, १५ सुचीकः १० शुनःशेपः ११ वैखानसः १७ भरद्वाजःशिरम्बिठः १८ दमनः १९ मेधातिथिः २१ ।

देवता—पितरः १ सविता २, ३ वायुःसविता ४, ५ प्रजापतिः ६ यमः ७ विश्वेदेवाः ८—१० आपः ११, १२ कृषीवलाः १३ सूर्यः १४ ईश्वरः १५ अग्निः १६, १७, १९, २२ इन्द्रः १८ जातवेदाः २० पृथिवी २१ ।

छन्दः—पिपीलिकामध्यागायत्री [क] १ प्राजापत्या बृहती [र] १ गायत्री २, १६ उष्णिक् ३, ६ अनुष्टुप् ४, ५, ८ त्रिष्टुप् ७, १५, १९ विराड् बृहती ९ निचृत्त्रिष्टुप् १० विराडनुष्टुप् ११, १४, १८ निचृदनुष्टुप् १२ स्वराडनुष्टुप् १३ स्वराड् त्रिष्टुप् १७, २० निचृद् गायत्री [क] २१ प्राजापत्या गायत्री [र] २१ स्वराड् गायत्री २२ ।

स्वरः—षड्जः १ [क], २, १६, २१, २२ मध्यमः १ [र], ९ ऋषभः ३, ६, १२ गान्धारः ४, ५, ८, ११, १३, १४, १८ धैवतः ७, १०, १५, १७, १९, २० ॥

॥ ओ३म् ॥ [क] अपेतो यन्तु पणयाऽसुम्ना देवपीयवः । अस्य लोकः सुतावतः । [र] द्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसानमस्मै ॥ १ ॥ सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां लोकमिच्छतु । तस्मै युज्यन्तामुस्रियाः ॥ २ ॥ वायुः पुनातु सविता पुनात्वग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य वर्चसा । विमुच्यन्तामुस्रियाः ॥ ३ ॥ अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम् ॥ ४ ॥ सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थ आ वपतु । तस्मै पृथिवि शं भव ॥ ५ ॥ प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके लोके निदधाम्यसौ अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥ परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्ते अन्य इतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजाꣳ रीरिषो मोत वीरान् ॥ ७ ॥ शं वातः शꣳ हि ते घृणिः शं ते भवन्त्विष्टकाः । शं ते भवन्त्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभि शूशुचन् ॥ ८ ॥ कल्पन्तान्ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमास्तुभ्यं भवन्तु सिन्धवः । अन्तरिक्षꣳ शिवं

तुभ्यं कल्पन्तान्ते दिशः सर्वाः ॥ ९ ॥ अश्मन्वती रीयते सꣳ रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः । अत्रा जहीमोऽशिवा ये असञ्छिवान्वयमुत्तरेमाभिवाजान् ॥ १० ॥ अपाघमप किल्विषमप कृत्यामपो रपः । अपामार्ग त्वमस्मदप दुःष्वप्न्यꣳ सुव ॥ ११ ॥ सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ १२ ॥ अनड्वाहमन्वारभामहे सौरभेयꣳ स्वस्तये । स न इन्द्र इव देवेभ्यो वह्निः सन्तरणो भव ॥ १३ ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्य्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १४ ॥ इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् । शतं जीवन्तु शरदः पुरूचीरन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥ १५ ॥ अग्न आयूꣳषि पवस आ सुवोर्जमिषञ्च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १६ ॥ आयुष्मानग्ने हविषा वृधानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमान्त्स्वाहा ॥ १७ ॥ परीमे गामनेषत पर्य्यग्निमहृषत । देवेष्वक्रतश्रवः क इमाँ२॥ आ दधर्षति ॥ १८ ॥ क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः । इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ १९ ॥ वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहितान् पराके । मेदसः कुल्या उप तान्त्स्रवन्तु सत्या एषामाशिषः संनमन्ताꣳ स्वाहा ॥ २० ॥ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः । अप नः शोशुचदघम् ॥ २१ ॥ अस्मात्त्वमधि जातोऽसि त्वदयं जायतां पुनः । असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ॥ २२ ॥

॥ इति पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथ षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, २, ७–१२, १७–१९, २१–२४ विश्वामित्रः ३ वामदेवः ४–६ मेधातिथिः १३ सिन्धुद्वीपः १४–१६ लोपामुद्राः २० ।

देवता—अग्निः १, २० बृहस्पतिः २ सविता ३ इन्द्रः ४-८ मित्रादयो
लिङ्गोक्ताः ९ वातादयः १० लिङ्गोक्ताः ११ आपः १२, १४-१६ पृथिवी १३
ईश्वरः १७-१९, २१, २२ सोमः २३ सूर्यः २४ ।

छन्दः—पङ्क्तिः १ निचृत्पङ्क्तिः २ देवी बृहती [क] ३ गायत्री ४, १२, १४-१६
निचृद् गायत्री ३ [र], ५ पादनिचृद् गायत्री ६, १९ वर्द्धमाना गायत्री ७ द्विपा-
द्विराड् गायत्री ८ निचृदनुष्टुप् ९ विराडनुष्टुप् १०, २३ अतिशक्वरी ११ पिपी-
लिकामध्या निचृद्गायत्री १३ भुरिक् शक्वरी १७ भुरिग् जगती १८ भुरिग्
बृहती २० अनुष्टुप् २१ भुरिगुष्णिक् २२ भुरिग् ब्राह्मी त्रिष्टुप् २४ ।

स्वरः—पञ्चमः १, २, ११ मध्यमः ३, २० षड्जः ४-८, १२-१६, १९
गान्धारः ९, १०, २१, २३ धैवतः १७, २४ निषादः १८ ऋषभः २२ ॥

॥ ओ३म् ॥ ऋचं वाचं प्र पद्ये मनो यजुः प्र पद्ये साम प्राणं प्र पद्ये
चक्षुः श्रोत्रं प्र पद्ये । वागोजः सहौजो मयि प्राणापानौ ॥ १ ॥ यन्मे छिद्रं चक्षुषो
हृदयस्य मनसो वातितृण्णं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु । शं नो भवतु भुवनस्य यस्पतिः
॥ २ ॥ भूर्भुवः स्वः [क] । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचो-
दयात् [र] ॥ ३ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया
वृता ॥ ४ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मᳪहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे
वसु ॥ ५ ॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतम्भवास्यूतिभिः ॥ ६ ॥
कया त्वं न ऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भर ॥ ७ ॥ इन्द्रो
विश्वस्य राजति । शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ८ ॥ शन्नो मित्रः शं वरुणः
शन्नो भवत्वर्य्यमा । शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ शन्नो
वातः पवताᳪ शन्नस्तपतु सूर्य्यः । शन्नः कनिक्रदद्देवः पर्जन्यो अभि वर्षतु ॥१०॥
अहानि शं भवन्तु नः शᳪ रात्रीः प्रति धीयताम् । शन्न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः
शन्न इन्द्रावरुणा रातहव्या । शन्न इन्द्रापूषणा वाजसातौ शमिन्द्रासोमा सुवि-
ताय शंयोः ॥ ११ ॥ शन्नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शंयोरभि स्रवन्तु
नः ॥ १२ ॥ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः
॥ १३ ॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१४॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ १५ ॥ तस्मा
अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ १६ ॥ द्यौः शा-
न्तिरन्तरिक्षᳪ शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः । वनस्पतयः

शान्तिर्विश्वे देवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वꣳ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥ १७ ॥ दृते दृꣳह मा मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षन्ताम् । मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणि भूतानि समीक्षे । मित्रस्य चक्षुषा समीक्षामहे ॥ १८ ॥ दृते दृꣳह मा ज्योक्ते संदृशि जीव्यासं ज्योक्ते । संदृशि जीव्यासम् ॥ १९ ॥ नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्याँस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव ॥ २० ॥ नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्नवे । नमस्ते भगवन्नस्तु यतः स्वः समीहसे ॥ २१ ॥ यतोयतः समीहसे ततो नो अभयं कुरु । शं नः कुरु प्रजाभ्योऽभयं नः पशुभ्यः ॥ २२ ॥ सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु । योऽस्मान् द्वेष्टि यञ्च वयं द्विष्मः ॥ २३ ॥ तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् । पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतꣳ शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात् ॥ २४ ॥

॥ इति षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दध्यङ्ङाथर्वणः १, ३–६, ८–१६, १८ श्यावाश्वः २ कण्वः ७ दीर्घतमा १७ अथर्वणः १९–२१ ।

देवता—सविता १, २, ११ द्यावापृथिव्यौ ३ यज्ञः ४–६, ८ ईश्वरः ७, १४, १६–२१ विद्वान् ९, १३ विद्वांसः १० पृथिवी १२ अग्निः १५ ।

छन्दः—निचृदुष्णिक् १ जगती २ ब्राह्मीगायत्री ३ निचृत्पङ्क्तिः ४ स्वराड् ब्राह्मी गायत्री ५ भुरिगतिजगती ६ निचृदष्टिः ७ स्वराडतिधृतिः ८ अतिशक्वरी ९ स्वराड् पङ्क्तिः १० त्रिष्टुप् ११ स्वराडुत्कृतिः १२ निचृद्गायत्री १३ भुरिगनुष्टुप्

१४ निचृद् ब्राह्म्यनुष्टुप् १५ भुरिग् बृहती १६ निचृत्त्रिष्टुप् १७ अत्यष्टिः १८ विराडुष्णिक् १९ निचृदतिजगती २० अनुष्टुप् २१ ।

स्वरः—ऋषभः १, १९ निषादः २, ६, २० षड्जः ३, ५, १२, १३ पञ्चमः ४, ९, १० मध्यमः ७, ८, १६ धैवतः ११, १७ गान्धारः १४, १५, १८, २१ ॥

॥ ओ३म् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नारिरसि ॥ १ ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः ॥ २ ॥ देवी द्यावापृथिवी मखस्य वामद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ३ ॥ देव्यो वम्रयो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ४ ॥ इयत्यग्र आसीन्मखस्य तेऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ५ ॥ इन्द्रस्यौजः स्थ मखस्य वोऽद्य शिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ६ ॥ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरन्र्यम्पङ्क्तिराधसन्देवा यज्ञन्नयन्तु नः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ७ ॥ मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखस्य शिरोऽसि मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ८ ॥ अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथिव्याः । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ ९ ॥ ऋजवे त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे । मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे ॥ १० ॥ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्य्यस्य त्वा तपसे । देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः सꣳस्पृशस्पाहि । अर्चिरसि शोचिरसि तपोऽसि ॥ ११ ॥ अनाधृष्टा पुरस्तादग्नेराधिपत्य आयुर्मे दाः । पुत्रवती दक्षिणत इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे दाः । सुषदा पश्चाद्देवस्य सवि-

तुराधिपत्ये चक्षुर्मे दाः । आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं मे दाः । विधृतिरुपरिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्य ओजो मे दाः । विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यस्पाहि
मनोरश्वासि ॥ १२ ॥ स्वाहा मरुद्भिः परि श्रीयस्व । दिवः सꣳस्पृशस्पाहि
मधु मधु मधु ॥ १३ ॥ गर्भो देवानां पिता मतीनां पतिः प्रजानाम् । सं देवो
देवेन सवित्रा गत सꣳ सूर्येण रोचते ॥ १४ ॥ समग्निरग्निना गत सं दैवेन
सवित्रा सꣳ सूर्येणारोचिष्ट । स्वाहा समग्निस्तपसा गत सं दैव्येन सवित्रा सꣳ
सूर्येणारूरुचत ॥ १५ ॥ धर्त्ता दिवो विभाति तपसस्पृथिव्यां धर्त्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपोजाः । वाचमस्मे नियच्छ देवायुवम् ॥ १६ ॥ अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् । स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आवरीवर्त्ति
भुवनेष्वन्तः ॥ १७ ॥ विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्वस्य वचसस्पते
सर्वस्य वचसस्पते देवश्रुत्त्वन्देव घर्म देवो देवान् पाह्यत्र प्रावीरनु वान्देववीतये ।
मधु माध्वीभ्यां मधु माधूचीभ्याम् ॥ १८ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा । ऊर्ध्वो अध्वरं दिवि देवेषु धेहि ॥ १९ ॥ पिता नोऽसि पिता नो
बोधि नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । त्वष्टृमन्तस्त्वा सपेम पुत्रान् पशून्मयि धेहि
प्रजामस्मासु धेह्यरिष्टाहꣳ सहपत्या भूयासम् ॥ २० ॥ अहः केतुना जुषताꣳ
सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥ २१ ॥

॥ इति सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥

* * *

॥ अथाष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—अथर्वणः १—४ दीर्घतमा ५—२८ ।

देवता—सविता १, २४ सरस्वती २, ४ पूषा ३ वाक् ५ अश्विनौ ६, १०, १२, १३ वातः ७ इन्द्रः ८, २६ वायुः ९ यज्ञः ११, १८—२२, २७, २८ द्यावापृथिवी १४ पूषादयो लिङ्गोक्ताः १५ रुद्रादयः १६ अग्निः १७ आपः २३ ईश्वरः २५ ।

छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप् १, २० निचृद्गायत्री २ भुरिक्साम्नी बृहती ३ आ-
र्चीपङ्क्तिः ४, १२ निचृदतिजगती ५ निचृदत्यष्टिः ६ भुरिगष्टिः ७ अष्टिः ८
भुरिग्गायत्री ९ अनुष्टुप् १०, २१ विराडुष्णिक् ११ निचृदुष्णिक् १३ अति-
शक्वरी १४ स्वराड् जगती १५ भुरिगतिधृतिः १६ निचृदतिशक्वरी १७ भुरिगा-
कृतिः १८ निचृदुपरिष्टाद्बृहती १९ परोष्णिक् २२ निचृदनुष्टुप् २३ विराडनुष्टुप्
२४ साम्नीपङ्क्तिः २५ स्वराट् पङ्क्तिः २६ पङ्क्तिः २७ स्वराड्धृतिः २८ ।

स्वरः—धैवतः १, २० षड्जः २, ९, १६ मध्यमः ३, ७, ८, १९ पञ्चमः
४, १२, १४, १७, १८, २५—२८ निषादः ५, १५ गान्धारः ६, १०, २१,
२३, २४ ऋषभः ११, १३, २२ ॥

॥ ओ३म् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आद-
देऽदित्यै रास्नासि ॥१॥ इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि । असावेह्यसावेह्यसावेहि ॥२॥
अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या उष्णीषः । पूषासि घर्माय दीष्व ॥३॥ अश्विभ्यां पिन्वस्व
सरस्वत्यै पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व । स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् स्वाहेन्द्रवत् ॥ ४ ॥ यस्ते
स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः । येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि
सरस्वति तमिह धातवेऽकः । उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ५ ॥ गायत्रं छन्दोसि त्रैष्टुभं छन्दो-
सि द्यावापृथिवीभ्यान्त्वा परिगृह्णाम्यन्तरिक्षेणोपयच्छामि । इन्द्राश्विना मधुनः सार-
घस्य घर्मं पात वसवो यजत वाट् । स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ॥६॥ समुद्राय त्वा
वाताय स्वाहा । सरिराय त्वा वाताय स्वाहा । अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा । अप्रति-
धृष्याय त्वा वाताय स्वाहा । अवस्यवे त्वा वाताय स्वाहा । अशिमिदाय त्वा वाताय
स्वाहा ॥७॥ इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवते स्वाहेन्द्राय त्वादित्यवते स्वाहेन्द्राय त्वाभि-
मातिघ्ने स्वाहा । सवित्रे त्व ऋभुमते विभुमते वाजवते स्वाहा बृहस्पतये त्वा वि-
श्वदेव्यावते स्वाहा ॥८॥ यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वाहा । स्वाहा घर्माय । स्वाहा
घर्मः पित्रे ॥ ९ ॥ विश्वा आशा दक्षिणसद्विश्वान्देवानयाडिह । स्वाहाकृतस्य घ-
र्मस्य मधोः पिबतमश्विना ॥१०॥ दिवि धा इमं यज्ञमिमं यज्ञं दिवि धाः । स्वाहा-
ग्नये यज्ञियाय शं यजुर्भ्यः ॥११॥ अश्विना घर्मं पातꣳ हार्द्वानमहर्दिवाभिरूतिभिः ।
तन्त्रायिणे नमो द्यावापृथिवीभ्याम् ॥ १२ ॥ अपातामश्विना घर्ममनु द्यावापृ-
थिवी अमꣳसाताम् । इहैव रातयः सन्तु ॥ १३ ॥ इषे पिन्वस्वोर्जे पिन्वस्व ब्र-
ह्मणे पिन्वस्व क्षत्राय पिन्वस्व द्यावापृथिवीभ्यां पिन्वस्व । धर्मासि सुधर्मामेन्यस्मे
नृम्णानि धारय ब्रह्म धारय क्षत्रं धारय विशं धारय ॥ १४ ॥ स्वाहा पूष्णे श-

रसे स्वाहा ग्रावभ्यः स्वाहा प्रतिरवेभ्यः । स्वाहा पितृभ्य ऊर्ध्वबर्हिर्भ्यो घर्मपावभ्यः स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः ॥ १५ ॥ स्वाहा रुद्राय रुद्रहूतये स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः । अहः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । रात्रिः केतुना जुषताꣳ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा । मधु हुतमिन्द्रतमे अग्नावश्याम ते देव घर्म नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः ॥ १६ ॥ अभीमं महिमा दिवं विप्रो बभूव सप्रथाः । उत श्रवसा पृथिवीꣳ सꣳ सीदस्व महाँ२ ॥ असि रोचस्व देववीतमः । वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ १७ ॥ या ते घर्म दिव्या शुग्या गायत्र्याꣳ हविर्धाने । सा त आप्यायतान्निष्ट्यायतान्तस्यै ते स्वाहा । या ते घर्मान्तरिक्षे शुग्या त्रिष्टुभ्याग्नीध्रे । सा त आ प्यायतान्निष्ट्यायतान्तस्यै ते स्वाहा । या ते घर्म पृथिव्याꣳ शुग्या जगत्याꣳ सदस्या । सा त आ प्यायतान्निष्ट्यायतान्तस्यै ते स्वाहा ॥ १८ ॥ क्षत्रस्य त्वा परस्पाय ब्रह्मणस्तन्वं पाहि । विशस्त्वा धर्मणा वयमनु क्रामाम सुविताय नव्यसे ॥ १९ ॥ चतुः स्रक्तिर्नाभिर्ऋतस्य सप्रथाः स नो विश्वायुः सप्रथाः स नः सर्वायुः सप्रथाः । अप द्वेषो अप ह्वरोऽन्यव्रतस्य सश्चिम ॥ २० ॥ घर्मैतत्ते पुरीषं तेन वर्द्धस्व चा च प्यायस्व । वर्द्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीमहि ॥ २१ ॥ अचिक्रदद्वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः । सꣳ सूर्येण दिद्युतदुदधिर्निधिः ॥ २२ ॥ सुमित्रिया न आप ओषधयः सन्तु दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यश्च वयं द्विष्मः ॥ २३ ॥ उद्वयन्तमसस्परि स्वः पश्यन्त उत्तरम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥२४॥ एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेहि ॥२५॥ यावती द्यावापृथिवी यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थिरे । तावन्तमिन्द्र ते ग्रहमूर्जा गृह्णाम्यक्षितं मयि गृह्णाम्यक्षितम् ॥२६॥ मयि त्यदिन्द्रियं बृहन्मयि दक्षो मयि क्रतुः । घर्मस्त्रिशुग्वि राजति विराजा ज्योतिषा सह ब्रह्मणा तेजसा सह ॥ २७ ॥ पयसो रेत आभृतं तस्य दोहमशीमह्युत्तरामुत्तराꣳ समाम् । त्विषः संवृक् क्रत्वे दक्षस्य ते सुषुम्णस्य ते सुषुम्णाग्निहुतः । इन्द्रपीतस्य प्रजापतिभक्षितस्य मधुमत उपहूत उपहूतस्य भक्षयामि ॥ २८ ॥

॥ इत्यष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमा १—१३ ।

देवता—प्राणादयो लिङ्गोक्ताः १ दिगादयो लिङ्गोक्ताः २ वागादयो लिङ्गोक्ताः ३ श्रीः ४ प्रजापतिः ५ सवितादयः ६ मरुतः ७ अग्न्यादयो लिङ्गोक्ताः ८ उग्रादयो लिङ्गोक्ताः ९ अग्निः १०—१३ ।

छन्दः—पङ्क्तिः १ भुरिगनुष्टुप् २ स्वराडनुष्टुप् ३ निचृद्बृहती ४ कृतिः ५ विराड्धृतिः ६ भुरिग्गायत्री ७ निचृदत्यष्टिः ८ भुरिगष्टिः ९ आकृतिः १० स्वराड्जगती ११ त्रिष्टुप् १२ निचृत् त्रिष्टुप् १३ ।

स्वरः—पञ्चमः १, १० गान्धारः २, ३, ८ मध्यमः ४, ९ निषादः ५, ११ धैवतः ६, १२, १३, षड्जः ७ ॥

॥ ओ३म् ॥ स्वाहा॑ प्रा॒णेभ्यः॒ साधि॑पतिकेभ्यः । पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒ग्नये॒ स्वाहा॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सूर्य्या॑य॒ स्वाहा॑ ॥ १ ॥ दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ च॒न्द्राय॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒द्भ्यः स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ नाभ्यै॒ स्वाहा॑ पूताय॒ स्वाहा॑ ॥ २ ॥ वा॒चे स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ । चक्षु॑षे॒ स्वाहा॒ चक्षु॑षे॒ स्वाहा॑ । श्रोत्रा॑य॒ स्वाहा॒ श्रोत्रा॑य॒ स्वाहा॑ ॥ ३ ॥ मन॑सः॒ काम॒माकू॑तिं वा॒चः स॒त्यम॑शीय । प॒शूना२ँ रू॒पमन्न॑स्य॒ रसो॒ यशः॒ श्रीः श्र॑यतां॒ मयि॒ स्वाहा॑ ॥ ४ ॥ प्र॒जाप॑तिः सम्भ्रि॒यमा॑णः स॒म्राट् सम्भृ॑तो वैश्वदे॒वः स॑ꣳस॒न्नो घ॒र्मः प्रवृ॑क्त॒स्तेज॒ उद्य॑त आश्वि॒नः पय॑स्यानी॒यमा॑ने पौ॒ष्णो विष्प॒न्दमा॑ने मारु॒तः क्लथ॑न् । मै॒त्रः शर॑सि सन्ता॒य्यमा॑ने वाय॒व्यो ह्रि॒यमा॑ण आग्ने॒यो हू॒यमा॑नो॒ वाग्घु॒तः ॥ ५ ॥ स॒वि॒ता प्र॑थ॒मेऽह॑न्न॒ग्निर्द्वि॒तीये॑ वा॒युस्तृ॒तीय॑ आदि॒त्यश्च॑तु॒र्थे च॒न्द्रमाः॑ पञ्च॒म ऋ॒तुः ष॒ष्ठे म॒रुतः॑ सप्त॒मे बृह॒स्पति॑रष्ट॒मे । मि॒त्रो न॑व॒मे वरु॑णो दश॒म इन्द्र॑ एकाद॒शे विश्वे॑ दे॒वा द्वा॑द॒शे ॥ ६ ॥ उ॒ग्रश्च॑ भी॒मश्च॒ ध्वा॒न्तश्च॒ धुनि॑श्च । सा॒स॒ह्वाँश्चा॑भियु॒ग्वा च॑ वि॒क्षिपः॒ स्वाहा॑ ॥ ७ ॥ अ॒ग्निꣳ हृद॑येना॒शनि॑ꣳ हृदया॒ग्रेण॑ पशु॒पतिं॑ कृत्स्न॒हृद॑येन भ॒वं य॒क्ना । श॒र्वं मत॑स्नाभ्या॒मीशा॑नं म॒न्युना॑ महादे॒वम॑न्तः पर्श॒व्येनो॒ग्रं दे॒वं व॑नि॒ष्ठुना॑ वसिष्ठ॒हनुः॒ शि॒ङ्गीनि॑ को॒श्याभ्या॑म् ॥ ८ ॥ उ॒ग्रं लोहि॑तेन मि॒त्रꣳ

सौव्र॑त्येन रु॒द्रं दौर्व्र॑त्ये॒नेन्द्रं॑ प्रक्री॒डेन॑ म॒रुतो॒ बले॑न सा॒ध्यान् प्र॒मुदा॑ । भ॒वस्य॒ कण्ठ्य॑ꣳ रु॒द्रस्या॑न्तः पा॒र्श्व्यं॑ महादे॒वस्य॒ यकृ॑च्छ॒र्वस्य॑ वनि॒ष्ठुः प॑शु॒पतेः॑ पुरी॒तत् ॥ ९ ॥ लोम॑भ्य॒ः स्वाहा॒ लोम॑भ्य॒ः स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॒ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॒ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॒ मेदो॑भ्य॒ः स्वाहा॒ मेदो॑भ्य॒ः स्वाहा॑ मा॒ꣳसेभ्य॒ः स्वाहा॑ मा॒ꣳसेभ्य॒ः स्वाहा॒ स्नाव॑भ्य॒ः स्वाहा॒ स्नाव॑भ्य॒ः स्वाहा॒स्थभ्य॒ः स्वाहा॒स्थभ्य॒ः स्वाहा॑ म॒ज्जभ्य॒ः स्वाहा॑ म॒ज्जभ्य॒ः स्वाहा॑ । रेत॑से॒ स्वाहा॑ पा॒यवे॒ स्वाहा॑ ॥१०॥ आ॒या॒साय॒ स्वाहा॑ प्राया॒साय॒ स्वाहा॑ संया॒साय॒ स्वाहा॑ विया॒साय॒ स्वाहो॑द्या॒साय॒ स्वाहा॑ । शु॒चे स्वाहा॒ शोच॑ते॒ स्वाहा॒ शोच॑मानाय॒ स्वाहा॒ शोका॑य॒ स्वाहा॑ ॥ ११ ॥ तप॑से॒ स्वाहा॒ तप्य॑ते॒ स्वाहा॒ तप्य॑मानाय॒ स्वाहा॑ त॒प्ताय॒ स्वाहा॑ घ॒र्माय॒ स्वाहा॑ । निष्कृ॑त्यै॒ स्वाहा॒ प्राय॑श्चित्यै॒ स्वाहा॑ भेष॒जाय॒ स्वाहा॑ ॥१२॥ य॒माय॒ स्वाहान्त॑काय॒ स्वाहा॑ मृ॒त्यवे॒ स्वाहा॒ । ब्रह्म॑णे॒ स्वाहा॑ ब्रह्मह॒त्यायै॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्य॒ः स्वाहा॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ ॥ १३ ॥

॥ इत्येकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

ऋषिः—दीर्घतमा १—१७ ।

देवता—आत्मा १—३, ५—१७ ब्रह्म ४ ।

छन्दः—अनुष्टुप् १, ३, ९—११, १३, १७ भुरिगनुष्टुप् २ स्वराड् जगती ८ निचृदनुष्टुप् १२ स्वराडुष्णिक् १४, १५ निचृत्त्रिष्टुप् ४—७, १६ ।

स्वरः—धैवतः १, २, ४, १६ गान्धारः ३, ५ ६, ७, ९—१३, १७, निषादः ८ ऋषभः १४, १५ ॥

॥ ओ३म् ॥ ई॒शा वा॒स्य᳖मि॒दꣳ सर्वं॒ यत्किञ्च॒ जग॑त्यां॒ जग॑त् । तेन॑ त्य॒क्तेन॑ भुञ्जीथा॒ मा गृ॑धः॒ कस्य॑ स्वि॒द्धन॑म् ॥ १ ॥ कु॒र्वन्ने॒वेह कर्मा॑णि जिजीवि॒षेच्छ॒तꣳ समाः॑ । ए॒वं त्वयि॒ नान्यथे॒तोऽस्ति॒ न कर्म॑ लिप्यते॒ नरे॑ ॥ २ ॥ अ॒सु॒र्या॒ नाम॒ ते

लो॒का अ॒न्धेन॒ तम॒सावृ॑ताः । ताँस्ते प्रेत्यापि॑ गच्छन्ति॒ ये के चा॑त्म॒हनो॒ जनाः॑
॥ ३ ॥ अने॑ज॒देकं॒ मन॑सो॒ जवी॑यो॒ नैन॑द्दे॒वा आ॑प्नुव॒न् पूर्व॒मर्ष॑त् । तद्धाव॑तो॒ऽन्यानत्ये॑ति॒
तिष्ठ॒त्तस्मि॑न्न॒पो मा॑त॒रिश्वा॑ दधाति ॥ ४ ॥ तदे॑जति॒ तन्नैज॑ति॒ तद्दू॒रे तद्व॑न्ति॒के । तद॒न्तर॑स्य
सर्व॑स्य॒ तदु॒ सर्व॑स्यास्य बाह्य॒तः ॥ ५ ॥ यस्तु सर्वा॑णि भू॒तान्या॒त्मन्ने॒वानु॒पश्य॑ति ।
स॒र्व॒भू॒तेषु॑ चा॒त्मानं॒ ततो॒ न वि चि॑कित्सति ॥ ६ ॥ यस्मि॒न्त्सर्वा॑णि
भू॒तान्या॒त्मैवाभू॑द्विजान॒तः । तत्र॒ को मोहः॒ कः शोक॑ एक॒त्वम॑नु॒पश्य॑तः ॥ ७ ॥
स पर्य॑गाच्छु॒क्रम॑का॒यम॑व्र॒णम॑स्नावि॒रꣳ शु॒द्धमपा॑पविद्धम् । क॒विर्म॑नी॒षी प॑रि॒भूः स्व॑य॒म्भूर्या॑थातथ्य॒तोऽर्था॒न्
व्य॒दधाच्छाश्व॒तीभ्यः॒ समा॑भ्यः ॥ ८ ॥ अ॒न्धन्तमः॒ प्र
वि॑शन्ति॒ येऽसं॑भूतिमु॒पास॑ते । ततो॒ भूय॑ इव॒ ते तमो॒ य उ॒ सम्भू॑त्याꣳ र॒ताः ॥ ९ ॥
अ॒न्यदे॒वाहुः स॑म्भ॒वाद॒न्यदा॑हु॒रस॑म्भवात् । इति॑ शुश्रुम॒ धीरा॑णां॒ ये न॒स्तद्वि॑चचक्षि॒रे
॥ १० ॥ सम्भू॑तिं च विना॒शं च॒ यस्तद्वेदो॒भय॑ꣳ स॒ह । वि॒ना॒शेन॑ मृ॒त्युं ती॒र्त्वा सम्भूत्या॒मृत॑मश्नुते
॥ ११ ॥ अ॒न्धन्तमः॒ प्र वि॑शन्ति॒ येऽवि॑द्यामु॒पास॑ते । ततो॒ भूय॑ इव॒
ते तमो॒ य उ॑ वि॒द्याया॑ꣳ र॒ताः ॥ १२ ॥ अ॒न्यदे॒वाहुर्वि॒द्याया॑ अ॒न्यदा॑हु॒रवि॑द्यायाः ।
इति॑ शुश्रुम॒ धीरा॑णां॒ ये न॒स्तद्वि॑चचक्षि॒रे ॥ १३ ॥ वि॒द्यां चावि॑द्यां च॒ यस्तद्वेदो॒भय॑ꣳ स॒ह ।
अवि॑द्यया मृ॒त्युं ती॒र्त्वा वि॒द्यया॒मृत॑मश्नुते ॥ १४ ॥ वा॒युरनि॑लम॒मृत॑मथे॒दं भस्मा॑न्त॒ꣳ शरी॑रम् । ओ३म् क्रतो॑ स्मर क्लि॒वे स्म॑र कृ॒तꣳ स्म॑र ॥ १५ ॥
अग्ने॒ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान्विश्वा॑नि देव व॒युना॑नि वि॒द्वान् । यु॒यो॒ध्य॒स्मज्जु॑हुरा॒णमेनो॒ भूयि॑ष्ठां ते॒ नम॑ उक्तिं विधेम ॥ १६ ॥ हि॒र॒ण्मये॑न॒ पात्रे॑ण स॒त्यस्यापि॑हितं॒
मुख॑म् । यो॒ऽसावा॑दि॒त्ये पुरु॑षः॒ सो॒ऽसाव॒हम् । ओ३म् खं ब्रह्म॑ ॥ १७ ॥

॥ इति चत्वारिंशोऽध्यायः ॥

॥ समाप्तो यजुर्वेदः ॥

अनु। नृम्णं तद् धत्तमश्विना ॥ २ ॥ ये वां दंसांस्यश्विना विप्रासः परिमामृशुः।
एवेत् काण्वस्य बोधतम् ॥ ३ ॥ अयं वां घर्मो अश्विना स्तोमेन परि षिच्यते। अयं
सोमो मधुमान् वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥४॥ यदप्सु यद् वनस्पतौ यदोषधीषु
पुरुदंससा कृतम्। तेन माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥

॥ १४० ॥ यन्नासत्या भुरण्यथो यद् वा देव भिषज्यथः। अयं वां
मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः ॥ १ ॥ आ नूनमश्विनोर्ऋषि स्तोमं
केत वामया। आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चादथर्वणि ॥ २ ॥ आ नूनं
र्तनिं रथं तिष्ठाथो अश्विना। आ वां स्तोमा इमे मम नभो न चुच्यवीरत
द्य वां नासत्योक्थैराचुच्युवीमहि। यद् वा वाणीभिरश्विनेवेत् काण्व
तम् ॥ ४ ॥ यद् वां कक्षीवाँ उत यद् व्यश्व ऋषिर्यद् वां दीर्घतमा जुहाव
यद् वां वैन्यः सादनेष्वेवेदतो अश्विना चेतयेथाम् ॥ ५ ॥

॥ १४१ ॥ यातं छर्दिष्पा उत नः परस्पा भूतं जगत्पा उत नस्त
वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् ॥ १ ॥ यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद् वा वा-
युना भवथः समोकसा। यदादित्येभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद् वा विष्णोर्विक्रमणेषु
तिष्ठथः ॥२॥ यदद्याश्विनावहं हुवेय वाजसातये। यत् पृत्सु तुर्वणे सहस्तच्छ्रेष्ठ-
मश्विनोरवः ॥३॥ आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वां हिता। इमे सोमासो अधि
तुर्वशे यदाविमे कण्वेषु वामथ ॥ ४ ॥ यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति भेषजम्।
तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ ५ ॥

॥ १४२ ॥ अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः। व्यावर्देव्या मतिं
वि रातिं मर्त्येभ्यः ॥ १ ॥ प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनृते महि। प्र यज्ञ-
होतरानुषक् प्र मदाय श्रवो बृहत् ॥ २ ॥ यदुषो यासि भानुना सं सूर्येण रो-
चसे। आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्याति नृपाय्यम् ॥ ३ ॥ यदापीतासो अंशवो
गावो न दुह्र ऊधभिः। यद्वा वाणीरनूषत प्र देवयन्तो अश्विना ॥ ४ ॥ प्र
द्युम्नाय प्र शवसे प्र नृषाह्याय शर्मणे। प्र दक्षाय प्रचेतसा ॥ ५ ॥ यन्नूनं धीभि-
रश्विना पितुर्योना निषीदथः। यद्वा सुम्नेभिरुक्थ्या ॥ ६ ॥

॥ १४३ ॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना संगतिं गोः। यः सू-
र्यां वहति वन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम् ॥ १ ॥ युवं श्रियमश्विना देवता तां

वो॑ नपाता वनथ॒ः शची॑भिः । यु॒वोर्वपु॑र॒भि पृक्षः॑ सचन्ते॒ वह॑न्ति॒ यत् क॑कु॒हा-
रथे॑ वाम् ॥ २ ॥ को वा॑म॒द्या क॑रते रा॒तह॑व्य ऊ॒तये॑ वा सु॒तपे॒याय॑ वा॒र्कैः ।
ऋ॒तस्य॑ वा व॒नुषे॑ पू॒र्व्याय॒ नमो॑ येमा॒नो अ॑श्वि॒ना व॑वर्तत् ॥ ३ ॥ हि॒र॒ण्यये॑न पुरुभू
मं य॒ज्ञं ना॑स॒त्योप॑ यातम् । पिबा॑थ॒ इन्मधु॑नः सो॒म्यस्य॒ दध॑थो॒ रत्नं॑ विध॒ते जना॑य
आ नो॑ यातं दि॒वो अच्छा॑ पृथि॒व्या हि॑र॒ण्यये॑न सु॒वृता॒ रथे॑न । मा वा॑म॒न्ये नि
दे॒व॒यन्तः॒ सं यद् द॒दे नाभिः॒ पू॒र्व्या वा॑म् ॥ ५ ॥ नू नो॑ र॒यिं पु॑रु॒वीरं॑ बृ॒हन्तं॒
मिमा॑थामु॒भये॑ष्व॒स्मे । न॒रो यद् वा॑मश्विना॒ स्तोम॒माव॑न्त्स॒धस्तु॑तिमाज॒मीळ्हा-
ग्मन् ॥ ६ ॥ इ॒हे॒ह यद् वां॑ सम॒ना प॑पृ॒क्षे सेयम॒स्मे सु॑म॒तिर्वाज॑रत्ना । उ॒रु-
रि॒तारं॑ यु॒वं ह॑ श्रि॒तः कामो॑ नासत्या यु॒व॒द्रिक् ॥ ७ ॥ मधु॑मती॒रोष॑धी॒र्द्याव॒
मन्नो॑ भवत्व॒न्तरि॑क्षम् । क्षेत्र॑स्य॒ पति॒र्मधु॑मान्नो अ॒स्त्वरि॑ष्यन्तो॒ अन्वे॑नं
॥ प॒नाय्यं॒ तद॑श्विना कृ॒तं वां॑ वृष॒भो दि॒वो रज॑सः पृथि॒व्याः । स॒हस्रं॑
ये गवि॑ष्टौ सर्वाँ॒ इत् ताँ उप॑ याता॒ पिब॑ध्यै ॥ ९ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ शस्त्रकाण्डं नाम विंशं काण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथर्ववेदसंहिता च संपूर्णा ॥

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहाँगीराबाद २०२३९४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

ओ३म्

॥ सामवेदसंहिता ॥

ऋष्यादिसंवलिता ।

वैदिकयन्त्रालयस्थपण्डितैर्बहुसंहितानुसारेण

संशोधिता ।

अजमेरीय वैदिक यन्त्रालये

मुद्रिता

पं० गंग दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २०२३९४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

सृष्ट्यब्दाः १९७२९४९००१

संवत् १९५७ वि०

॥ ओ३म् ॥

सामवेदसंहितायाः

पूर्वार्चिके

प्रथम प्रपाठकस्य प्रथमोर्द्धः

॥ १ ॥ ऋषिः—१, २, ४, ७, ६ भरद्वाजः । ३ मेधातिथिः । ५ उशनः । ६ सुदीति पुरुमीढौ । ८ वत्सः । १० वामदेवः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३—१० गायत्री । २ वर्धमाना गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ अग्नआ याहि वीतये गृणानोहव्यदातये । नि होता सत्सि बर्हिषि ॥ १ ॥ त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने ॥ २ ॥ अग्निंदूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ३ ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ ४ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्न रथं न वेद्यम् ॥ ५ ॥ त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि विश्वस्या अरातेः । उत द्विषोमर्त्यस्य ॥ ६ ॥ एह्यु षु ब्रवाणि तेऽग्न इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्द्धास इन्दुभिः ॥ ७ ॥ आ ते वत्सोमनोयमत्परमाच्चित्सधस्थात् । अग्ने त्वाङ् कामये गिरा ॥ ८ ॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥ ९ ॥ अग्ने विवस्वदाभरास्मभ्यमूतये महे । देवो ह्यसि नो दृशे ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१ आयुङ्क्ष्वाहिः । २ वामदेवः । ३, ८, ९ प्रयोगः । ४ मधुच्छन्दः । ५, ७ शुनःशेपः । ६ मेधातिथिः । १० वत्सः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ नमस्ते अग्नओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ १ ॥ दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यम् । यजिष्ठमृञ्जसे गिरा ॥ २ ॥ उप त्वाजामयोगिरोदेदिशतीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ ३ ॥ उप त्वाग्ने दिवे दिवे दोषावस्तर्धिया वयम् । नमोभरन्तएमसि ॥ ४ ॥ जराबोध तद्विविड्ढि विशे विशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ ५ ॥ प्रति त्यंचारुमध्वरं गोपीथाय प्रहूयसे । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निंनमोभिः । सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ ७ ॥ और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदाहुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ८ ॥ अग्निमिन्धानोमनसा धियं सचेतमर्त्यः । अग्निमिन्धे विवस्वभिः ॥ ९ ॥ आदित्प्रत्नस्य रेतसोज्योतिः पश्यन्ति वासरम् । परोयदिध्यते दिवि ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१ प्रयोगः । २, ५, ९ भरद्वाजः । ३, १० वामदेवः । ४, ६ वसिष्ठः । ७ विरूपः । ८ शुनःशेपः । ९ गोपवनः । १० कामदेवः । ११ कण्वः । १२ मेधातिथिः । १३ सिन्धुद्वीप अम्बरीष तृतआप्तः । १४ उशना ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ अग्निं वोवृधन्तमध्वराणां पुरूतमम् । अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥ १ ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यं सद्विश्वन्यऽत्रिणम् । अग्निर्नो वंसते रयिम् ॥ २ ॥ अग्ने मृड महां अस्यय आ देव युञ्जनम् । इयेथ बर्हिरासदम् ॥ ३ ॥ अग्नेरक्षाणो अंहसः प्रति स्म देव रीषतः । तपिष्ठैरजरोदह ॥ ४ ॥ अग्ने युङ्क्ष्वा हि ये तवाश्वासोदेव साधवः । अरं वहन्त्याशवः ॥ ५ ॥ नि त्वा नक्ष्य विश्पते द्युमन्तं धीमहे वयम् । सुवीरमग्नआहुत ॥ ६ ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति ॥७॥ इम,मू षु त्वमस्माकं सनिं

गायत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ८ ॥ तं त्वा गोपवनोगिरा जनिष्ठदग्ने अङ्गिरः । सपावक श्रुधी हवम् ॥ ९॥ परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ १० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ ११ ॥ कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनम् ॥ १२ ॥ शन्नोदेवीरभिष्टये शन्नोभवन्तु पीतये । शंयोरभिस्रवन्तुनः ॥१३॥ कस्य नूनं परीणसि धियोजिन्वसि सत्पते । गोषाता यस्य ते गिरः॥१४॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ३ शंयुः । २ भर्गः । ४ वसिष्ठः । ५ भारद्वाजः । ६ प्रस्कण्वः । ७ तृणपाणिः । ८ त्रिरूपः । ९ शुनः शेपः । १० सोभरिः ॥ अग्निर्देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ यज्ञा यज्ञा वो अग्नये गिरा गिरा च दक्षसे । प्र प्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ १ ॥ पाहि नो अग्नएकया पाह्यू३त द्वितीयया । पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जाम्पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ २ ॥ बृहद्भिरग्ने अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा । भरद्वाजे समिधानोयविष्ठ रेवत्पावक दीदिहि ॥ ३ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुतः प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वं दयन्त गोनाम् ॥ ४ ॥ अग्ने जरितर्विश्पतिस्तपानोदेव रक्षसः । अप्रोषिवान् गृहपते महाँअसि दिवस्पायुर्दुरोणयुः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदुपसश्चित्रं राधो अमर्त्य । आदाशुषे जातवेदोवहा त्वमद्या देवाँउषर्बुधः ॥ ६ ॥ त्वं नश्चित्र ऊत्या वसोराधांसि चोदय । अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदागाधन्तु चे तुनः ॥ ७ ॥ त्वमित्सप्रथा अस्यग्ने त्रातर्ऋतः कविः । त्वां विप्रासः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः ॥ ८ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधं रयिंपावकशंस्यम् । रास्वा चन नुपमाते पुरुस्पृहं सुनीती सुयशस्तरम् ॥ ९ ॥ योविश्वादयतेवसुहोता मन्द्रोजनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्रस्तोमायन्त्वग्नये ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ वामदेवः । २ भर्गः । ३, ७ सौभरिः । ४ मनुः । ५

सुदीति पुरुमीढ ष्कम्भाः । ६ प्रस्कण्वः । ८ मेधातिथिर्मेध्यातिथिश्च । ९ विश्वामित्रः । १० कण्वः ॥ देवता—१–७, ९, १० अग्निः । ८ इन्द्रः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ एनावो अग्निन्नमसोर्जोनपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिंस्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् ॥ १ ॥ शेषे वनेषु मातृषु सन्त्वा मर्त्तासइन्धते । अतन्द्रो हव्यं वहसि हविष्कृत आदिद्देवेषु राजसि ॥ २ ॥ अदर्शि गातु वित्तमोयस्मिन्व्रतान्यादधुः । उपोषु जातमार्यस्य वर्द्धनमग्निं नक्षन्तुनोगिरः ॥ ३ ॥ अग्निरुक्थे पुरोहितोग्रावाणोबर्हिरध्वरे । ऋचा यामिमरुतो ब्रह्मणस्पते देवाअवोवरेण्यम् ॥ ४ ॥ अग्निमीडिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् । अग्निं राये पुरुमीढःश्रुतन्नरोग्निः सुदीतयेछर्दिः ॥ ५ ॥ श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः । आ सीदतु बर्हिषिमित्रो अर्यमाप्रातर्यावभिरध्वरे ॥ ६ ॥ प्रदैवोदासो अग्निर्देव इन्द्रोन मज्मना । अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौनाकस्य शर्मणि ॥ ७ ॥ अधाज्मो अधवा दिवोबृहतोरोचनादधि । अया वर्द्धस्व तन्वा गिरा ममा जाता सुक्रतो पृण ॥ ८ ॥ कायमानोवना त्वं यन्मातॄरजगन्नपः । न तत्ते अग्ने प्र मृषे निवर्त्तनं यद्दूरे सन्निहा भुवः ॥ ९ ॥ नि त्वामग्नेमनुर्दधे ज्योतिर्जनायशश्वते । दीदेथ कण्वऋतजातउक्षितोयं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १० ॥

इत्यर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१, ७ वसिष्ठः । २, ३, ५ कण्वः । ४ सौभरिः । ६ आत्कीलः । ८ विश्वामित्रः ॥ देवता—१, ४—८ अग्निः । २ ब्रह्मणस्पतिः । ३ यूपः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ देवो वो द्रविणोदाः पूर्णां विवष्ट्वासिचम् । उद्वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वोदेव ओहते ॥ १ ॥ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता । अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ २ ॥ ऊर्द्ध्व ऊषुण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता । ऊर्द्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ ३ ॥ प्र योराये निनीषति मर्त्तो यस्ते वसो दाशत् । स वीरन्धत्ते अग्न उक्थशंसिनं

त्मना सहस्रपोषिणम् ॥ ४ ॥ प्र वोयह्वं पुरूणां विशां देवयतीनाम् । अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिर्वृणीमहे यंसमिदन्य इन्धते ॥ ५ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येशे हि सौभगस्य । रायईशे स्वपत्यस्य गोमत ईशे वृत्रहथानाम् ॥ ६ ॥ त्वमग्नेगृहपतिस्त्वंहोता नोअध्वरे । त्वम्पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि यासि च वार्यम् ॥ ७ ॥ सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्त्तास ऊतये । अपान्नपातं सुभगं सुदंससं सुप्रतूर्त्तिमनेहसम् ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ श्यावाश्व वामदेवौ । २ बार्ष्टहव्यः । ३ बृहदुक्थः । ४ कुत्सः । ५, ६ भारद्वाजः । ७ वामदेवः । ८,१० वसिष्ठः । ९ त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५—९ त्रिष्टुप् । २, ४ जगती । १० त्रिपाद्विराड्गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ५—९ धैवतः । २, ४ निषादः । १० षड्जः ॥

। ७ ॥ आ जुहोता हविषा मर्जयध्वं निहोतारं गृहपतिं दधिध्वम् । इडस्पदे नमसा रातहव्यं सपर्यता यजतम्पस्त्यानाम् ॥ १ ॥ चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावन्वेति धातवे । अनूधा यदजीजनदधाचिदा ववक्षत्सद्यो महि३दूत्यं चरन् ॥ २ ॥ इदं त एकं पर ऊत एकं तृतीयेन ज्योतिषा संविशस्व । संवेशनस्तन्वे३चारुरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ ३ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सम्महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मारिषामा वयं तव ॥ ४ ॥ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्निम् । कविं सम्राजमतिथिञ्जनानामासन्नः पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ५ ॥ वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्थेभिरग्ने जनयन्त देवाः । तं त्वा गिरः सुष्टुतयो वाजयन्त्याजिन्नगिर्ववाहो जिग्युरश्वा ॥ ६ ॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययजं रोदस्योः । अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम् ॥ ७ ॥ इन्धे राजा समर्यो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं घृतेन । नरोहव्येभिरीडते सबाध अग्निरग्रमुषसामशोचि ॥ ८ ॥ प्र केतुना बृहता यात्यग्निरारोदसी वृषभो रोर-

वीति । दिवश्चिदन्तादुपमामुदानडपामुपस्थे महिषो ववर्द्ध ॥ ९ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतं जनयत प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहपतिमथव्युम् ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१ बुधगविष्ठिरौ । २, ५ वत्सप्रिः । ३ भारद्वाजः । ४, ७ विश्वामित्रः । ६ वसिष्ठः । ८ पायुः ॥ देवता—१, २, ४—८ अग्निः । ३ सुरः ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वाइव प्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥ प्रभूर्जयन्तं महां विपोधां मूरैरमूरं पुरांदर्माणम् । नयन्तं गीर्भिर्वनाधियंधा हरिश्मश्रुन्नवर्मणा धनर्चिम् ॥२॥ शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधावन् भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु ॥ ३ ॥ इडामग्ने पुरुदंसं सनिङ्गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ४ ॥ प्र होता जातो महान्नभोविन्नृषद्मा सीददपां विवर्ते । दधद्योधायि सुतेवयांसि यन्ता वसूनिविधते तनूपाः ॥ ५ ॥ प्र सम्राजमसुरस्य प्रशस्तं पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य । इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दद्वारावन्दमानाविवष्टु ॥ ६ ॥ अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इवेत्सुभृतो गर्भिणीभिः । दिवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः ॥ ७ ॥ सनादग्ने मृणसि यातुधानान्नत्वा रक्षांसि पृतनासुजिग्युः । अनुदहसहमूरान् कयादोमाते हेत्यामुक्षत दैव्यायाः ॥ ८ ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१ गयत्रिः । २ वामदेवः । ३, ४ भरद्वाजः । ५ मृक्तवाहाद्वितः । ६ वसूयवआत्रेयाः । ७, ९ गोपवनः । ८ पुरुरात्रेयः । १० वामदेवः । कश्यपो वा मरीची मनुर्वा वैवस्वत उभौ वा ॥ अग्निर्देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ अग्न ओजिष्ठमाभर द्युम्नमस्मभ्यमध्रिगो । प्र नो राये पनीयसे रत्सि वाजायपन्थाम् ॥१॥ यदि वीरो अनुष्यादग्निमिन्धीत मर्त्यः । आजुह्वद्धव्यमानुषक्

शर्म भक्षीत दैव्यम् ॥ २ ॥ त्वेषस्ते धूम ऋण्वति दिवि सञ्छुक्र आततः । सूरो नहि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ॥३॥ त्वं हि क्षैतवद्यशोग्ने मित्रो न पत्यसे । त्वं विचर्षणे श्रवो वसो पुष्टिन्न पुष्यसि ॥ ४ ॥ प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशस्तवेतातिथिः । विश्वे यस्मिन्नमर्त्ये हव्यं मर्त्तास इन्धते ॥ ५ ॥ यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्चविभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥६॥ विशो विशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्यमन्मभिः ॥ ७ ॥ बृहद्वयो हि भानवेर्चादेवायाग्नये । यं मित्रंनप्रशस्तये मर्तासो दधिरे पुरः ॥ ८ ॥ अगन्म वृत्रहन्तमंज्येष्ठमग्निमानवम् । यः स्म श्रुतर्वन्नार्क्षे बृहदनीक इध्यते ॥९॥ जातः परेण धर्मणा यत्सवृद्भिः सहाभुवः । पिता यत्कश्यपस्याग्निः श्रद्धा माता मनुः कविः ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ अग्निस्तापसः । २ वामदेवः । ३ वामदेवः कश्यपः । असितो देवलो वा । ४ भार्गद्युतिः सोमो वा । ५ पायुः । ६ प्रस्कण्वः ॥ देवता—१ विश्वेदेवाः । २ अङ्गिरः । ३—६ अग्निः ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १० ॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे । आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥१॥ इत एत उदारुहन्दिवः पृष्ठान्यारुहन् । प्रभूर्जयो यथापथा द्यामङ्गिरसो ययुः ॥ २ ॥ राये अग्ने महे त्वा दानाय समिधीमहि । ईडिष्वाहि महे वृषन् द्यावा होत्राय पृथिवी ॥ ३ ॥ दधन्वे वा यदीमनुवोचद्ब्रह्मेतिवेरुतत् । परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभुवत् ॥ ४ ॥ प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणाहि विश्वतस्परि । यातुधानस्य रक्षसो बलं न्युब्जवीर्यम् ॥ ५ ॥ त्वमग्ने वसूं रिहरुद्रां आदित्यां उत । यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम् ॥ ६ ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः प्रथमश्च
प्रपाठकः समाप्तः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१ दीर्घतमा । २, ४ विश्वामित्रः । ३ गोतमः । ५ त्रितः । ६ इरिमिठिः । ७, ८ विश्वमना वैयश्वः । ९ भारद्वाजः । १० विश्वमनाः ॥ देवता—१—४, ७—१० अग्निः । ५ पवमानः । ६ अदितिः ॥ उष्णिक् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १ ॥ पुरु त्वा दाशिवां वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ महस्य ॥ १ ॥ प्रहोत्रे पूर्व्यं वचोग्नये भरता बृहत् । विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे ॥ २ ॥ अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो । अस्मे देहि जातवेदो महिश्रवः ॥ ३ ॥ अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान् देवयते यज । होता मन्द्रो विराजस्यतिस्रिधः ॥ ४ ॥ जज्ञानः सप्त मातृभिर्मेधामाशासत श्रिये । अयं ध्रुवो रयीणां चिकेतदा ॥ ५ ॥ उतस्यानो दिवा मतिरदितिरूत्यागमत् । सा शन्ताता मयस्करदपस्रिधः ॥ ६ ॥ ईडिष्वाहि प्रतीव्या३यजस्व जातवेदसम् । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषम् ॥ ७ ॥ न तस्य मायया च न रिपुरीशीत मर्त्यः । यो अग्नये ददाश हव्यदातये ॥ ८ ॥ अपत्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । दविष्ठमस्य सत्पते कृधी सुगम् ॥ ९ ॥ श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीरविश्पते । नि मायिनस्तपसा रक्षसो दह ॥ १० ॥

॥२॥ ऋषिः—१ प्रयोगोभार्गवः । ४ प्रयोगोभार्गवः सौभरिःकाण्वो वा । २, ३, ५, ६, ७ सौभरिः । ८ विश्वमनाः ॥ अग्निर्देवता ॥ ककुप् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २ ॥ प्रमंहिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे । उपस्तुतासो अग्नये ॥ १ ॥ प्रसो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः । यस्य त्वं सख्यमाविथ ॥ २ ॥ तं गूर्द्धयास्वर्णरं देवासो देवमरातिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमहिषे ॥ ३ ॥ मा नो हृणीथा अतिथिं वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः । यः सुहोता स्वध्वरः ॥ ४ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रारातिः सुभगा भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ ५ ॥ यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ६ ॥ तदग्ने द्युम्नमाभर यत्सासाहा सदने कञ्चिदत्रिणम् ।

॥ ३ ॥ ऋषिः—१ शंयुर्बार्हस्पत्यः । २ नृमेधः । ३ हर्यतः प्रगाथः । ४, ५ श्रुतकक्षः । ६ इन्द्रमातरोदेवजामय ऋषिकाः । ७, ८ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । ९ मेधातिथिराङ्गिरसः । १० काण्वः प्रियमेधः॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शंयद्गवे न शाकिने ॥१॥ यस्ते नूनंशतक्रतविन्द्र द्युम्नितमो मदः । तेन नूनं मदेमदेः ॥२॥ गाव उपवदावटे मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ ३ ॥ अरमश्वाय गायत श्रुतकक्षारं गवे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ४ ॥ तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत् ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः। त्वं सन् वृषन् वृषेदसि ॥ ६ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ७ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीयवस्व एक इत् । स्तोता मे गोसखा स्यात् ॥ ८ ॥ पन्यंपन्यमित्सोतार आधावत मद्याय । सोमं वीराय शूराय ॥९॥ इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन् ररिमा ते ॥ १० ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, २ सुतकक्ष श्रुतकक्षौ । ३ भारद्वाजः । ४ श्रुतकक्षः। ५, ६ मधुच्छन्दा । ७, ९, १० त्रिशोकः । ८ वसिष्ठः॥ इन्द्रो देवता॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥४॥ उद्घेदभिश्रुतामघं वृषभंनर्यापसम् । अस्तारमेषि सूर्य ॥ १ ॥ यद्द्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभिसूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ २ ॥ य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा ॥ ३ ॥ मा न इन्द्राभ्या३दिशः सूरो अक्तुष्वायमत् । त्वा युजा वनेम तत् ॥ ४॥ एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम् । वर्षिष्ठमूतये भर ॥ ५ ॥ इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं वृत्रेषु वज्रिणम् ॥ ६ ॥ अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्वे। तत्राददिष्टपौंस्यम् ॥ ७ ॥ वयमिन्द्र त्वायवोऽभिप्रनोनुमो वृषन् । विद्धीत्वा३ऽस्य नो वसो ॥८॥

आ घा ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ९ ॥
भिन्धि विश्वा अपद्विषः परिबाधो जही मृधः । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ कण्वो घौरः । २ त्रिशोकः । ३ वत्सः काण्वः । ४ कुसीदी काण्वः । ५ मेधातिथिः । ६ श्रुतकक्षः । ७ श्यावाश्वः । ८ प्रागाथः काण्वः । ९ वत्सः । १० इरिमिठः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान् । नियामं चित्रमृञ्जते ॥ १ ॥ इम उ त्वा विचक्षते सखाय इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम् ॥ २ ॥ समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः ॥ ३ ॥ देवानामिदवो महत्तदावृणीमहे वयम् । वृष्णामस्मभ्यमूतये ॥ ४ ॥ सोमानां स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजः ॥ ५ ॥ बोधन्मना इदस्तुनो वृत्रहा भूर्यासुतिः । शृणोतु शक्र आशिषम् ॥ ६ ॥ अद्य नो देवसवितः प्रजावत्सावीः सौभगम् । परा दुष्वप्न्यं सुव ॥ ७ ॥ क्वाऽस्य वृषभो युवा तुविग्रीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं सपर्य्यति ॥ ८ ॥ उपह्वरे गिरीणां सङ्गमे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत ॥ ९ ॥ प्रसम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृपाहं मंहिष्ठम् ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ श्रुतकक्षः । २ मेधातिथिः । ३ गोतमः । ४ भरद्वाजः । ५ विन्दुः पूतदक्षो वा । ६,७ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा । ८ वत्सः काण्वः । ९ शुनःशेपः । १० शुनः शेपो वामदेवो वा ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ अपादुशिप्र्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्दोरिन्द्रो यवाशिरः ॥ १ ॥ इमा उ त्वा पुरूवसोभिप्रनोनवुर्गिरः । गावो वत्सं न धेनवः ॥ २ ॥ अत्रा ह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ ३ ॥ यदिन्द्रो अनयद्रितो महीरपोवृषन्तमः । तत्र पूषा भुवत्सचा ॥ ४ ॥ गौर्धयति मरुतां श्रवस्युर्माता म-

घोनाम् । युक्ता वन्ही रथानाम् ॥ ५ ॥ उप नो हरिभिः सुतं याहि मदानांपते ।
उप नो हरिभिःसुतम् ॥ ६ ॥ इष्टा होत्रा असृक्षतेन्द्रं वृधन्तो अध्वरे । अच्छाव-
भृथमोजसा ॥ ७ ॥ अहमिद्धि पितुः परिमेधामृतस्य जग्रह । अहं सूर्य इवाजनि
॥ ८ ॥ रेवतीर्न्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥ ९ ॥
सोमः पूषा च चेततुर्विश्वासां सुक्षितीनाम् । देवत्रा रथ्योर्हिता ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः-१, ४ श्रुतकक्षः । २ वसिष्ठः । ३ मेधातिथि प्रियमेधौ । ५ इरिमिठः । ६, १० मधुच्छन्दाः । ७ त्रिशोकः । ८ कुसीदः । ९ शुनःशेपः॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ पान्तमावो अन्धस इन्द्रमभिप्रगायत । विश्वासाहं शतक्रतुं मंहिष्ठं
चर्षणीनाम् ॥ १ ॥ प्रव इन्द्राय मादनं हर्यश्वाय गायत । सखायः सोमपाव्ने
॥ २ ॥ वयमुत्वा तदिदर्था इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥३॥
इन्द्राय मद्वने सुतं परिष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ ४ ॥ अयं त
इन्द्र सोमो निपूतो अधिबर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ ५ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये
सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि॥६॥ अभि त्वा वृषभासुते सुतं सृजामि
पीतये । तृम्पाव्यश्नुही मदम् ॥ ७ ॥ य इन्द्र चमसेष्वासोमश्चमूषु ते सुतः ।
पिबेदस्य त्वमीशिषे ॥ ८ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय
इन्द्रमूतये ॥९॥ आत्वेतानिषीदतेन्द्रमभिप्रगायत।सखायः स्तोमवाहसः ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१ विश्वामित्रः । २ मधुच्छन्दाः । ३ कुसीदः काण्वः । ४ प्रियमेधः । ५, ८ वामदेवः । ६, ९ श्रुतकक्षः । ७ मेधातिथिः । १० बिन्दुः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः

॥ ८ ॥ इदंह्यन्वोजसा सुतं राधानांपते। पिबात्वा३स्य गिर्वणः ॥ १ ॥
महाँ इन्द्रः पुरश्चनो महित्वमस्तु वज्रिणे । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ २ ॥ आ तू

न इन्द्रक्षुमन्तं चित्रं ग्राभं सङ्गृभाय । महा हस्ती दक्षिणेन ॥ ३ ॥ अभि प्र
गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥ कया नश्चित्र
आभुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठयावृता ॥ ५ ॥ त्यमुवः सत्रासाहं
विश्वासु गीर्ष्वायतम् । आच्यावयस्यूतये ॥ ६ ॥ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य
काम्यम् । सनिं मेधामयासिषम् ॥ ७ ॥ ये ते पन्था अधो दिवो येभिर्व्यश्वमै
रयः । उत श्रोषन्तु नो भुवः ॥ ८ ॥ भद्रं भद्रं न आभरेषमूर्जं शतक्रतो । यदिन्द्र
मृडयासि नः ॥ ९ ॥ अस्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः । उत स्वराजो
अश्विना ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१ इन्द्रमातरो देवजामयः । २ गोधा । ३ दध्यङ्ङाथर्वणः । ४ प्रस्कण्वः । ५ गोतमः । ६ मधुच्छन्दाः । ७ वामदेवः । ८ वत्सः । ९ शुनःशेपः । १० वातायन उल्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ ईङ्खयन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । वन्वानासः सुवीर्यम् ॥ १ ॥
नकि देवा इनीमसि नक्यायोपयामसि । मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ॥ २ ॥ दोषो आ-
गाद्बृहद्गाय द्युमद्गामन्नाथर्वण । स्तुहि देवं सवितारम् ॥ ३ ॥ एषो उषा अपूर्व्या
व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥ ४ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभि-
र्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ ५ ॥ इन्द्रे हि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः
सोमपर्वभिः । महाँ अभिष्टिरोजसा ॥ ६ ॥ आतू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्द्धमा-
गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ ७ ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत्समवर्तयत् ।
इन्द्रश्चर्मेव रोदसी ॥ ८ ॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न
ओहसे ॥ ९ ॥ वात आवातु भेषजं शम्भु मयोभु नो हृदे । प्र न आयूंषि तारिषत् ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ कण्वः । २, ३, ९ वत्सः । ४ श्रुतकक्षः । ५ मधुच्छन्दाः । ६ वामदेवः । ७ इरिमिठः । ८, वारुणिः सत्यधृतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥१०॥ यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नकिः स दभ्यते जनः ॥ १ ॥ गव्योषुणो यथा पुराश्वयोत रथया । वरिवस्या महोनाम् ॥ २ ॥ इमास्त इन्द्र पृश्नयो घृतं दुहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्युषीः ॥ ३ ॥ अया धिया च गव्यया पुरुणामन्पुरुष्टुत । यत्सोमेसोम आभुवः ॥ ४ ॥ पावका नः सरस्वती वाजेभि र्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धिया वसुः ॥ ५ ॥ क इमन्नाहुषीष्वा इन्द्रं सोमस्य तर्पयात् । स नो वसून्याभरात् ॥६॥ आयाहि सुषुमाहित इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ७ ॥ महित्रीणामवरस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षं वरुणस्य ॥ ८ ॥ त्वावतः पुरूवसो वयमिन्द्र प्रणेतः । स्मसि स्थातर्हरीणाम् ॥ ९ ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः द्वितीयश्च
प्रपाठकः समाप्तः

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २०२३९४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१ प्रगाथः । २ विश्वामित्रः । ३, १० वामदेवः । ४, ६ श्रुनकक्षः । ५ मधुच्छन्दाः । ७ गृत्समदः । ८, ९ भरद्वाजः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्रीछन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ उ त्वा मन्दन्तु सोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥ गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद्यशः ॥ २ ॥ सदा व इन्द्रश्चर्कृषदा उपो नु स सपर्यन् । न देवो वृतः शूर इन्द्रः ॥ ३ ॥ आ त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ ४ ॥ इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ ५ ॥ इन्द्र इषे ददातु न ऋभुक्षणमृभुं रयिम् । वाजी ददातु वाजिनम् ॥ ६ ॥ इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । गावो वत्सं न धेनवः ॥ ८ ॥ इन्द्रानुपूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये ॥ ९ ॥ न कि इन्द्र त्वदुत्तरं न ज्यायो अस्ति वृत्रहन् । नक्येवं यथा त्वम् ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः १, ४ त्रिशोकः । २ मधुच्छन्दाः । ३ वत्सः । ५ सुकक्षः ६, ९ वामदेवः । ७ विश्वामित्रः । ८ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । १० श्रुतकक्षः ॥ इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ तरणिं वो जनानां त्रदं वाजस्य गोमतः । समानमु प्र शंसिषम् ॥ १ ॥ असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । सजोषा वृषभं पतिम् ॥ २ ॥ सुनीथो घा स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा । मित्रास्पान्त्यद्रुहः ॥ ३ ॥ यद्वीडाविन्द्र यत् स्थिरे यत्पर्शाने पराभृतम् । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ ४ ॥ श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्रशर्द्धं चर्षणीनाम् । आशिषे राधसे महे ॥ ५ ॥ अरं त इन्द्र श्रवसे गमेम शूर त्वावतः ।

१ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २३ १ २ १ २ ३ १ २
अरं शक्र परेमणि ॥ ६ ॥ धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जु
३ १र २र३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र १ १ २
षस्व नः ॥ ७ ॥ अपांफेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः
३ १ २ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ १ २
॥ ८ ॥ इमे त इन्द्र सोमाः सुतासो ये च सोत्वाः । तेषां मत्स्व प्रभूवसो ॥ ९ ॥
१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तुभ्यं सुतासः सोमाः स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्य इन्द्र मृडय ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१ शुनःशेपः । २ श्रुतकक्षः । ३ त्रिशोकः । ४, ९, मेधातिथिः । ५ गोतमः । ६ ब्रह्मातिथिः । ७ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा । ८ प्रस्कण्वः ॥ इन्द्रोदेवता । गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

२ ३२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १२ ३ १ २
॥ ३ ॥ आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् । मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः
१ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
॥ १ ॥ अतश्चिदिन्द्र न उपायाहि शतवाजया । इषा सहस्रवाजया ॥ २ ॥ आ-
३ १ २३१ २ ३ १ २ ३ २३ १२ ३ १र २र ३ १ २
बुन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छाद्विमातरम् । क उग्राः के ह शृण्विरे ॥ ३ ॥ बृबदु-
३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
क्थं हवामहे सृप्रकरस्नमूतये । साधः कृण्वन्तमवसे ॥ ४ ॥ ऋजु नीती नो
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३२ ३ १ ३ ३ २ ३२३ २ ३
वरुणो मित्रो नयति विद्वान् । अर्यमा देवैः सजोषाः ॥ ५ ॥ दूरा दिहेव यत्स-
२ ३ २ ३१ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३
तोऽरुणप्सुराशिश्वितत् । विभातुं विश्वथातनत् ॥ ६ ॥ आ नो मित्रावरुणा
१र २र ३ १ २ २ ३ २ २ २ ३ २ ३ १ २
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजांसि सुक्रतू ॥ ७ ॥ उदुत्ये सूनवो गिरः काष्ठा
३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र २२उ ३ १ २ ३ १र २र ३ २
यज्ञेष्वत्नत । वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥ ८ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् ।
२ ३ २
समूढमस्य पांसुले ॥ ९ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ७, ८ मेधातिथिः । २ वामदेवः । ३, ५ मेधातिथिप्रियमेधौ । ४ विश्वामित्रः । ६ कौत्सो दुर्मित्रः । ९ विश्वामित्रो गाथिनोऽभीपाद उदलो वा । १० श्रुतकक्षः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

१ २ ३ १ २ ३ २ ३१र२र ३ २ ३ २ ३ १ २
॥ ४ ॥ अतीहि मन्युषाविणं सुषुवां समुपेरय । अस्य रातौ सुतं पिब
२ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ १र २र ३ १२ ३ २
॥ १ ॥ कदु प्रचेतसे मह वचो देवाय शस्यते । तदिध्यस्य वर्धनम् ॥ २ ॥ उक्थं
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१र २र १ २ ३२ ३ १ २ १ २ ३ ३
च न शस्यमानं नागो रयिराचिकेत । न गायत्रं गीयमानम् ॥ ३ ॥ इन्द्र उक्थे-
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २
भिर्मन्दिष्ठो वाजानां च वाजपतिः । हरिवांत्सुतानां सखा ॥ ४ ॥ आयाह्युप नः

सुतं वाजेभिर्माहृणीयथाः । महां इव युवजानिः ॥ ५ ॥ कदा वसे स्तोत्रं हर्यत
आ अव श्मशारुधद्वाः । दीर्घं सुतं वाताप्याय ॥ ६ ॥ ब्राह्मणादिन्द्र राधसः
पिबासोममृतूँ रनु । तवेदं सख्यमस्तृतम् ॥ ७ ॥ वयं घाते अपि स्मसि स्तोतार
इन्द्र गिर्वणः । त्वंनोजिन्व सोमपाः ॥ ८ ॥ एन्द्र पृक्षु कासु चिन्नृम्णं तनूषु धेहि
नः । सत्राजिदुग्रपौंस्यम् ॥ ९ ॥ एवाह्यसि वीरयुरेवाशूर उत स्थिरः । एवा ते
राध्यं मनः ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१, ६, ९ वसिष्ठः । २ भरद्वाजः । ३ वालखिल्याः । ४ नोधाः । ५ कलिः प्रगाथः । ७ मेधातिथिः । ८ भर्गः । १० प्रगाथः काण्वः ॥ देवता—१–८ १० इन्द्रः । ९, मरुतः । बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ १ ॥ त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिंनरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ २ ॥ अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्च यथा विदे । यो जरितृभ्यो मघवा पुरूवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥ ३ ॥ तं
वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ ४ ॥ तरोभिर्वो विदद्वसुमिन्द्रं सबाध ऊतये । बृहद्गायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरन्नकारिणम् ॥ ५ ॥ तरणिरित्सिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा । आ
व इन्द्रं पुरुहूतं न गे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्रुवम् ॥ ६ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा
न इन्द्र गोमतः । आपिर्नो बोधि सधमाद्ये वृधे३ऽस्माँ अवन्तु ते धियः ॥७॥ त्वं
ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये । उद्वावृषस्व मघवन् गविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये
॥ ८ ॥ न हि वश्चरमं च न वसिष्ठः परि मंसते । अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा
विश्वे पिबन्तु कामिनः ॥९॥ माचिदन्यद्विशं सत सखायो मा रिषण्यत । इन्द्रमित्स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः-१ आङ्गिरसः पुरुहन्मा । २, ३ मेधातिथिर्मेध्यातिथिः । ४ विश्वामित्रः । ५ गौतमः । ६ नृमेधपुरुमेधौ । ७, ८, ९ मेध्यातिथिः । १० देवातिथिः काण्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णुमोजसा ॥१॥ य ऋतेचिदभिश्रिषः पुरा जत्रुभ्य आतृदः । सन्धाता सन्धिं मघवा पुरूवसुर्निष्कर्ता विह्रुतं पुनः । आ त्वा सहस्रमाशतं युक्तारथे हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोमपीतये ॥ ३ ॥ आ मन्द्रै रिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा केचिन्नियेमुरिन्न पाशिनोति धन्वे व ताँ इहि ॥४॥ त्वमङ्ग प्रशंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्र यशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः । त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतिन्येक इत्पुर्वनुत्तश्चर्षणी धृतिः ॥ ६ ॥ इन्द्रमिद्देवता तय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोमैरनूषत ॥ ८ ॥ उदुत्ये मधुमत्तमा गिरःस्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ ९ ॥ यथा गौरो अपाकृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् । आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमागहि कण्वेषु सुसचा पिब ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ भर्गः । २ रेभः काश्यपः । ३ जमदग्निः । ४, ९ मेधातिथिः । ५, ६ नृमेध पुरुमेधौ । ७ वसिष्ठः । ८ रेभः । १० भरद्वाजः ॥ देवता—१, २, ४—१० इन्द्रः । ३ आदित्याः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ शग्ध्यू३ऽषु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगं नहि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ १ ॥ या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वा असुरेभ्यः । स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः ॥ २ ॥ प्र मित्राय प्रार्यम्णे सचथ्यमृतावसो । वरूथ्ये३ वरुणे छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ३ ॥ अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वरन्रुद्रा गृणन्त

पूर्व्यम् ॥ ४ ॥ प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत । वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ५ ॥ बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥ ६ ॥ इन्द्र क्रतुं न आभर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥७॥ मा न इन्द्र परावृणग्भवा नः सधमाद्ये । त्वं न ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परावृणक् ॥ ८ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् । परिस्तोतार आसते ॥ ९ ॥ यदिन्द्र नाहुषीष्वा ओजो नृम्णं च कृष्टिषु । यद्वा पञ्चक्षितीनां द्युम्नमाभर सत्रा विश्वानि पौंस्या ॥ १० ॥

॥८॥ ऋषिः—१ मेधातिथिः । २ रेभः । ३ वत्सः । ४ भरद्वाजः । ५ नृमेधः । ६ पुरुहन्मा । ७ नृमेध पुरुमेधौ । ८ वसिष्ठः । ९ मेधातिथिर्मेध्यातिथिश्च । १० कलिः ॥ इन्द्रोदेवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ सत्यमित्था वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽविता । वृषा ह्युग्र शृण्विषे परावति वृषो अर्वावति श्रुतः ॥ १ ॥ यच्छक्रासि परावति यदर्वावति वृत्रहन् । अतस्त्वा गीर्भिर्द्युगदिन्द्र केशिभिः सुतावाँ आविवासति ॥ २ ॥ अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महाविचेतसम् । इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा ॥ ३ ॥ इन्द्र त्रिधातु शरणं त्रिवरूथं स्वस्तये । छर्दिर्यच्छ मघवद्भ्यश्च मह्यं च यावया दिद्युमेभ्यः ॥ ४ ॥ श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जातो जनिमान्योजसा प्रतिभागं न दीधिमः ॥ ५ ॥ न सीमदेव आपतदीषं दीर्घायो मर्त्यः । एतग्वाचिद्य एतशो युयोजत इन्द्रोहरिः युयोजते ॥ ६ ॥ आ नो विश्वासु हव्यमिन्द्रं समत्सु भूषत । उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन् परमज्या ऋचीषम ॥ ७ ॥ तवेदिन्द्रावमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमम् । सत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि नकिष्ट्वा गोषु वृण्वते ॥ ८ ॥ क्वेयथ क्वेदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः । अलर्षि युध्म खजकृत्पुरन्दर प्रगायत्रा अगासिषुः ॥ ९ ॥ वयमेनमिदाह्योऽपीपेमह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य सवने सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१, ६ पुरुहन्मा । २ भर्गः । ३ इरिमिठिः । ४ जमदग्निः । ५, ७ देवातिथिः । ८ वसिष्ठः । ९ भरद्वाजः । १० वालखिल्या ॥ देवता—१–३, ५–८, १० इन्द्रः । ९ इन्द्राग्नी । ४ सूर्यः ॥ बृहतीछन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठं यो वृत्रहा गृणे ॥ १ ॥ यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघवञ्छग्धि तव तं न ऊतये विद्विषो विमृधो जहि ॥ २ ॥ वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणां सत्रं सोम्यानाम् । द्रप्सः पुरां भेत्ता शश्वतीनामिन्द्रो मुनीनां सखा ॥ ३ ॥ बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि । महस्ते सतो महिमापनिष्टम मह्ना देव महाँ असि ॥ ४ ॥ अश्वी रथी सुरूप इद्गोमान् यदिन्द्र ते सखा । श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रैर्याति सभामुप ॥ ५ ॥ यद्द्याव इन्द्र ते शतंशतं भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्टरोदसी ॥ ६ ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः । सिमा पुरू नृषूतो अस्यानवेसि प्रशर्द्ध तुर्वशे ॥ ७ ॥ कस्तमिन्द्र त्वावसवामर्त्यो दधर्षति । श्रद्धा हि ते मघवान् पार्ये दिवि वाजी वाजं सिषासति ॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वा शिरो जिह्वया रारपच्चरत्त्रिंशत्पदान्यक्रमीत् ॥ ९ ॥ इन्द्र नेदीय एदिहि मितमेधाभिरूतिभिः । आशन्तमशन्त माभिरभिष्टिभिरास्वापे स्वापिभिः ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ नृमेधः । २, ३ वसिष्ठः । ४ भरद्वाजः । ५ परुच्छेपः । ६ वामदेवः । ७. मेध्यातिथिः । ८ भर्गः । ९, १० मेधातिथिर्मेध्यातिथी ॥ देवता—१–४, ७–१० इन्द्रः । ५ वरुणः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १० ॥ इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुं जेतारं होतारंरथीतममतूर्तं तुग्रियावृधम् ॥ १ ॥ मो षु त्वा वाघतश्च नारे अस्मन्निरीरमन् । आरात्ताद्वा सधमादन्न आगहीह वा सन्नुपश्रुधि ॥ २ ॥ सुनोत सोमपाव्ने सोममिन्द्राय वज्रिणे । पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित्पृणन्नित्पृणते मयः ॥ ३ ॥ यः सत्राहा विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम् । सहस्रमन्यो तुविनृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो

वृधे ॥ ४ ॥ शचीभिर्न्नः शचीवसू दिवानक्तं दिशस्यतम् । मा वां रातिरुपदसत्कदाचनास्मद्रातिः कदाचन ॥ ५ ॥ यदा कदाच मीढुषे स्तोता जरेत मर्त्यः । आदिद्वन्देत वरुणं विपा गिरा धर्त्तारं विव्रतानाम् ॥ ६ ॥ पाहि गा अन्धसो मद इन्द्राय मेध्यातिथे । यः सम्मिश्लो हर्योर्यो हिरण्यय इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ७ ॥ उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवान्त्सोमपीतये धिया शविष्ठ आगमत् ॥ ८ ॥ महे च न त्वाद्रिवः पराशुल्काय दीयसे । न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ॥ ९ ॥ वस्यां इन्द्रासि मे पितुरुत भ्रातुरभुञ्जतः । माता च मे छदयथः समावसो वसुत्वनाय राधसे ॥ १० ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः तृतीयश्च
प्रपाठकः समाप्तः

अथ चतुर्थः प्रपाठकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१ वसिष्ठः । २, ६, ७ वामदेवः । ३ मेधातिथिर्मेध्यातिथी विश्वामित्र इत्येके । ४ नोधा । ५ मेधातिथिः । ८ वालखिल्याः । ६ मेध्यातिथिः । १० नृमेधः ॥ देवता—१—६, ८—१० इन्द्रः । ७ बहुः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १ ॥ इम इन्द्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः । ताँ आमदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्योक आ ॥ १ ॥ इम इन्द्र मदाय ते सोमाश्चिकित्र उक्थिनः। मधोः पपान उप नो गिरः शृणु रास्वस्तोत्राय गिर्वणः ॥ २ ॥ आ त्वा३द्य सवर्दुघां हुवे गायत्रवेपसम् । इन्द्रं धेनुं सुदुघामन्यामिषमुरुधारामरङ्कृतम् ॥ ३ ॥ न त्वा बृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीडवः । यच्छिक्षासि स्तुवते मावते वसु नकिष्टदा मिनाति ते ॥४॥ कई वेद सुते सचा पिबन्तं कद्वयो दधे । अयं यः पुरो विभिनत्योजसा मन्दानः शिप्रयन्धसः ॥ ५ ॥ यदिन्द्र शासो अव्रतं च्यावया सदसस्परि । अस्माकमंशुं मघवन्पुरुस्पृहं वसव्ये अधिबर्हय ॥ ६ ॥ त्वष्टा नो दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः । पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु नो दुष्टरं त्रामणं वचः ॥ ७ ॥ कदाचन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपापन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥ ८ ॥ युङ्क्ष्वा हि वृत्रहन्तम हरी इन्द्र परावतः । अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेभिरागहि ॥ ९ ॥ त्वामिदा ह्यो नरोऽपाप्यन् वज्रिन् भूर्णयः । स इन्द्र स्तोमवाहस इह श्रुध्युपस्वसरमागहि ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१, २, ७, ८ वसिष्ठः । ३ अश्विनौ वैवस्वतौ । ४ प्रस्कण्वः । ५ मेधातिथिर्मेध्यातिथी । ६ देवातिथिः । ९ नृमेधः । १० नोधाः ॥ देवता—४—१०, इन्द्रः । १ उषा । २, ३ अश्विनौ ॥ बृहती छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २ ॥ प्रत्यु अदर्श्यायत्यु३च्छन्ती दुहिता दिवः । अपोमही वृणुते चक्षुषा तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी ॥ १ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवन्ते अश्विना । अयं वामह्वेऽवसे शचीवसू विशंविशं हि गच्छथः ॥ २ ॥ कुष्ठः कोवामश्विना तपानो देवा मर्त्यः । घ्नता वामश्नया क्षयमाणोंऽशुनेत्थमु आद्वन्यथा ॥ ३ ॥ अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमो दिविष्टिषु । तमश्विना पिबतं तिरो अह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥ आ त्वा सोमस्य गल्दया सदा याचन्नहं ज्या । भूर्णिं मृगं न सवनेषु चुक्रुधं क ईशानं न याचिषत् ॥५॥ अध्वर्यो द्रावया त्वं सोममिन्द्रः पिपासति । उपो नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा ॥ ६ ॥ अभीषतस्तदाभरेन्द्र ज्यायः कनीयसः । पुरूवसुर्हि मघवन् बभूविथ भरे भरे च हव्यः ॥ ७ ॥ यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दधिषे रदावसो न पापत्वाय रंसिषम् ॥ ८ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असिस्पृधः । अशस्तिहा जनिता वृत्रतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥ ९ ॥ प्रयो रिरिक्ष ओजसा दिवः सदोभ्यस्परि । न त्वा विव्या च रज इन्द्र पार्थिवमतिविश्वं ववक्षिथ ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१, २, ६ वसिष्ठः । ३ गातुः । ४ पृथुर्वैन्यः । ५ सप्तगुः । ७ गौरिवीतिः । ८ वेनो भार्गवः । ९ बृहस्पतिर्नकुलो वा । १० सुहोत्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ असावि देवं गो ऋजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनुषेमुवोच । बोधामसि त्वा हर्यश्वयज्ञैर्बोधानः स्तोममन्धसो मदेषु ॥ १ ॥ योनिष्ट इन्द्र सदने अकारितमानृभिः पुरुहूत प्रयाहि । असो यथा नोऽविता वृधश्चिद्ददो वसूनि ममदश्च सोमैः ॥ २ ॥ अदर्दरुत्समसृजो विखानि त्वमर्णवान् बद्धधानाँ अरम्णः । महान्तमिन्द्र पर्वतं वियद्वः सृजद्धारा अवयद्दानवान् हन् ॥ ३ ॥ सुष्वाणास इन्द्रस्तुमसि त्वा सनिश्यन्तश्चित्तुविनृम्ण वाजम् । आ नो भर सुवितं यस्य कोना तनात्मना सह्यामात्वोताः ॥ ४ ॥ जगृह्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् । विद्माहि त्वा

गो॑पतिं शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ५ ॥ इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते
यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृषाता श्रवसश्चकाम आ गोमति व्रजे भजा त्वं
नः ॥ ६ ॥ वयः सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः । अप ध्वा-
न्तमूर्णुहि पूर्द्धि चक्षुर्मुमुग्ध्य३स्मान्निधयेव बद्धान् ॥ ७ ॥ नाके सुपर्णमुपयत्पतन्तं
हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं
भुरण्युम् ॥ ८ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचो वेन आवः । सबु-
ध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥ ९ ॥ अपूर्व्या पुरुतमा-
न्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय । विरप्शिने वज्रिणे शन्तमानि वचांस्यस्मै स्थवि-
राय तक्षुः ॥ १० ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः-१, २, ४ द्युतानः । ३ बृहदुक्थः । ५ वामदेवः । ६, ८ वसिष्ठः । ७ विश्वामित्रः । ९ गौरिवीतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-५, ७, -९, विराट् । ६ त्रिपदा विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ अवद्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः । आवत्त-
मिन्द्रः शच्या धमन्तमप स्नीहितिं नृमणा अधद्राः ॥ १ ॥ वृत्रस्य त्वा श्वसथादीषमा-
णा विश्वे देवा अजहुर्ये सखायः । मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः
पृतना जयासि ॥ २ ॥ विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जगार ।
देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्यामसार स ह्यः समान ॥ ३ ॥ त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो
ऽजायमानो शत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र । गूढे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो
भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ ४ ॥ मेडिं न त्वा वज्रिणं भृष्टिमन्तं पुरुधस्मानं वृषभं स्थिर-
प्स्नुम् । करोष्यर्यस्तरुषीर्दुवस्युरिन्द्र द्युक्षं वृत्रहणं गृणीषे ॥ ५ ॥ प्र वो
महे महेवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्रचर चर्षणिप्राः
॥ ६ ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूत-
ये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानि ॥ ७ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं

समर्ये महयावसिष्ठ । आ यो विश्वानि श्रवसाततानोपश्रोता म ईवतो वचांसि ॥ ८॥ चक्रं यदस्याप्स्वानिषत्तमुतो तदस्मै मध्विच्चच्छद्यात्। पृथिव्यामतिषितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु ॥ ९ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः । २ भरद्वाजः । ३ वसुक्रोविमदो वा । ४—६, ९ वामदेवः । ७ विश्वामित्रः । ८ रेणुः । १० गोतमः ॥ देवता—१—६, ९, १० इन्द्रः। ७, ८, पर्वतेन्द्रौ ॥ त्रिष्टुप्छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ त्यमू षु वाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् । अरिष्टनेमिं पृतनाजमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् । हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रमिदं हविर्मघवा वेत्विन्द्रः ॥ २ ॥ यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं हरीणां रथ्या३विव्रतानाम् । प्र श्मश्रुभिर्दोधुवदूर्ध्वधा भुवद्वि सेनाभिर्भयमानो विराधसा ॥ ३ ॥ सत्राहणं दाधृषिं तुम्रमिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम् । हन्ता यो वृत्रं सनितोतवाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः ॥४॥ यो नो वनुष्यन्नभिदाति मर्त्त उगणा वा मन्यमानस्तुरो वा। क्षिधी युधा शवसा वा तमिन्द्राभीष्याम वृषमणस्त्वोताः ॥ ५ ॥ यं वृत्रेषु क्षितयः स्पर्धमाना यं युक्तेषु तुरयन्तो हवन्ते । यं शूरसातौ यमपामुपज्मन् यं विप्रासो वाजयन्ते स इन्द्रः ॥ ६॥ इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आवहतं सुवीराः। वीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्द्धेथां गीर्भिरिडया मदन्ताम् ॥७॥ इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रैरयत् सगरस्य बुध्नात् । यो अक्षेणेव चक्रियौ शचीभिर्विष्वक्तस्तम्भ पृथिवीमुत द्याम् ॥८॥ आ त्वा सखायः सख्या ववृत्यु स्तिरः पुरूचिदर्णवाञ्जगम्याः। पितुर्नपातमादधीत वेधा अस्मिन् क्षये प्रतरां दीद्यानः ॥ ९ ॥ को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनोदुर्हृणायून् । आसन्नेषामप्सु वाहो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत् स जीवात् ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ मधुच्छन्दाः । २ जेता माधुच्छन्दसः ३, ६ गौतमः । ४ अत्रिः । ५, ८ तिरश्ची । ७ कण्वोनीपातिथिः । ९ विश्वामित्रः । १० शंयुर्बार्हस्पत्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ॥ १ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ २ ॥ इममिन्द्रसुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धारा ऋतस्य सादने ॥ ३ ॥ यदिन्द्र चित्र म इह नास्ति त्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नो विदद्वस उभया हस्त्याभर ॥ ४ ॥ श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति । सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूर्द्धि महाँ असि ॥ ५ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि । आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ ६ ॥ एन्द्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ७ ॥ आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः सुतेषु गिर्वणः । अभि त्वा समनूषत गावो वत्सं न धेनवः ॥ ८ ॥ एतोन्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसं शुद्धैराशीर्वान् ममत्तु ॥ ९ ॥ यो रयिं वो रयिन्तमो यो द्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः । सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ भरद्वाजः । २ वामदेवः शाकपूतो वा । ३ प्रियमेधः । ४ प्रगाथः । ५ श्यावाश्व आत्रेयः । ६ शंयुः । ७ वामदेवः । ८ जेता माधुच्छन्दसः ॥ देवता—१—४, ६, ८ इन्द्रः । ५ मरुतः । ७ दधिक्रावा ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर । अरङ्गमाय जग्मयेऽपश्चाद्ध्वने नरः ॥ १ ॥ आ नो वयोवयः शयं महान्तं गह्वरेष्ठाम् । महान्तं पूर्विनेष्ठामुग्रं वचो अपावधीः ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीषहमिन्द्रंशविष्ठसत्पतिम् ॥ ३ ॥ स पूर्व्यो महोनां वेनः क्रतुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुः पिता देवेषु धिय आनजे ॥ ४ ॥ यदी वहन्त्याशवो भ्राजमाना

रथेष्वा । पिबन्तो मदिरं मधु तत्र श्रवांसि कृण्वते ॥ ५ ॥ त्यमु वो अप्रहणं गृणीषे शवसस्पतिम् । इन्द्रं विश्वासाहं नरं शचिष्ठं विश्ववेदसम् ॥ ६ ॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखाकरत्प्रनआयूंषि तारिषत् ॥ ७ ॥ पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ ८ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१, ३, ५ प्रियमेधाः । २, १० वामदेवः । ४ मधुच्छन्दाः । ६ भरद्वाजः । ७ अत्रिः । ८ प्रस्कण्वः । ९ आप्त्यस्त्रितः ॥ देवता—१-७ इन्द्रः । ८ उषाः । ९ विश्वेदेवाः । १० ऋक्सामो ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ प्र प्र वस्त्रिष्टुभमिषं वन्दद्वीरायेन्दवे । धिया वो मेधसातये पुरन्ध्याविवासति ॥ १ ॥ कश्यपस्य स्वर्विदो यावाहुः सयुजाविति । ययोर्विश्वमपिव्रतं यज्ञं धीरा निचाय्य ॥ २ ॥ अर्चत प्रार्चता नरः प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरमिद् धृष्ण्वर्चत ॥ ३ ॥ उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्द्धनं पुरु निष्षिधे । शक्रो यथा सुतेषु नो रारणत् सख्येषु च ॥ ४ ॥ विश्वानरस्य वस्पतिमनानतस्य शवसः । एवैश्च चर्षणीनामूती हुवे रथानाम् ॥ ५ ॥ स घा यस्ते दिवो नरो धिया मर्त्तस्य शमतः । ऊती स बृहतो दिवो द्विषो अंहो न तरति ॥ ६ ॥ विभोष्ट इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो । अथा नो विश्वचर्षणे द्युम्नं सुदत्र मंहय ॥ ७ ॥ वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपाच्चतुष्पादर्जुनि । उषः प्रारन्नृतूँ रनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥ ८ ॥ अमी ये देवा स्थ न मध्य आरोचने दिवः । कद्व ऋतं कदमृतं का प्रत्ना व आहुतिः ॥ ९ ॥ ऋचं साम यजामहे याभ्यां कर्माणि कृण्वते । विते सदसि राजतो यज्ञं देवेषु वक्षतः ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१ रेभः । २ सुवेदः शैलूषिः । ३ वामदेवः । ४, ७, ८ सव्यः आङ्गिरसः । ५ विश्वामित्रः । ६ कृष्ण आङ्गिरसः । ९ भरद्वाजः । १० मेधा-

तिथिः । ११ कुत्सः ॥ देवता—१—८, १०, ११ इन्द्रः । ९ द्यावापृथिवी ॥ छन्दः–१–९, ११ जगती । १० महापङ्क्तिः ॥ स्वरः–१–९, ११ निषादः । १० पञ्चमः ॥

॥ ९ ॥ विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरः सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे । क्रत्वे वरे स्थे मन्यामुरीमुतोग्रमोजिष्ठं तरसं तरस्विनम् ॥ १ ॥ श्रत्ते दधामि प्रथमाय मन्यवेऽहन्यद्दस्युन्नर्यं विवेरपः । उभे यत्वा रोदसी धावतामनुभ्यसात्ते शुष्मात्पृथिवीचिदद्रिवः ॥ २ ॥ समेत विश्वा ओजसा पतिं दिवो य एक इद् भूरतिथिर्जनानाम् । स पूर्व्यो नूतनमाजिगीषन् तं वर्त्तनीरनुवावृत एक इत् ॥ ३ ॥ इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । नहित्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् क्षोणीरिव प्रतितद्धर्य नो वचः ॥ ४ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्या ३ मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत । वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं दिवेदिवे ॥ ५ ॥ अच्छा व इन्द्रं मतयः स्वर्युवः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत । परिष्वजन्त जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्युं मघवानमूतये ॥ ६ ॥ अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम् । यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषं भुजे मंहिष्ठमभिविप्रमर्चत ॥ ७ ॥ त्यं सुमेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभुवः साकमीरते । अत्यन्न वाजं हवनस्यदं रथमिन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥ ८ ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ ९ ॥ उभे यदिन्द्ररोदसी आपप्राथोषा इव । महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीनाम् । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥१०॥ प्रमन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना । अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हुवेमहि ॥ ११ ॥

॥ १० ॥ ऋषिः–१ नारदः । २, ३ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । ४ पर्वतः । ५—७, १० विश्वमना वैयश्वः । ८ नृमेधः । ९ गौतमः ॥ इन्द्रो देवता ॥ उष्णिक् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १० ॥ इन्द्र सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीष उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षस्य महाँ हि षः ॥ १ ॥ तमु अभिप्रगायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमाविवासत ॥ २ ॥ तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृक्षु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् ॥ ३ ॥ यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा घ त्रित आप्त्ये । यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः ॥ ४ ॥ एदु मधोर्मदिन्तरं सिञ्चाध्वर्यो अन्धसः । एवाहि वीरस्तवते सदावृधः ॥ ५ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिबातिसोम्यं मधु । प्रराधांसि चोदयते महित्वना ॥ ६ ॥ एतोन्विन्द्रं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्योविश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ ७ ॥ इन्द्राय साम गायत विप्राय बृहते बृहत् । ब्रह्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ ८ ॥ य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे । ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥ सखाय आशिषामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । स्तुष ऊषु वो नृतमाय धृष्णवे ॥ १० ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः चतुर्थश्च
प्रपाठकः समाप्तः

अथ पञ्चम प्रपाठकः ॥

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहाँगीराबाद २०२३२४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

॥ १ ॥ ऋषिः—१ प्रगाथः । २ भरद्वाजः । ३ नृमेधः । ४ पर्वतः । ५, ७ इरिमिठः । ६ विश्वमनाः । ८ वसिष्ठः ॥ देवता—१–४, ८ इन्द्रः । ५, ७ आदित्याः । ६ अग्निः ॥ छन्दः-१–७ उष्णिक् । ८ विराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १ ॥ गृणे तदिन्द्र ते शव उपमां देवतातये । यद्धंसि वृत्रमोजसा शचीपते ॥ १ ॥ यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयन् । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ २ ॥ एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगोह्य । गिरिर्न विश्वतः पृथुः पतिर्दिवः ॥ ३ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येनाहंसि न्या३त्रिणं तमीमहे ॥ ४ ॥ तुचे तुनाय तत्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः समहसः कृणोतन ॥ ५ ॥ वेत्था हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ ६ ॥ अपामीवामपस्रिधमपसेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो युयोतना नो अंहसः ॥ ७ ॥ पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव्हर्यश्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा ॥ ८ ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१—६, ९, १० सौभरिः । ७, ८ नृमेधः ॥ देवता-१, २, ४, ५, ७—१० इन्द्रः । ३, ६ मरुतः ॥ ककुप् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २ ॥ अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्रवस्य आनिनाय तमुवस्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ २ ॥ आगन्ता मारिषण्यत प्रस्थावानो मापस्थात समन्यवः । दृळाचिद्यमयिष्णवः ॥ ३ ॥ आयाह्ययमिन्दवे श्वपतेऽगोपत उर्वरापते । सोमं सोमपते पिब ॥ ४ ॥ त्वया ह स्विद्युजा वयं प्रतिश्वसन्तं वृषभ ब्रुवीमहि । संस्थे जनस्य गोमतः ॥ ५ ॥ गावश्चिद् घासमन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः । रिहते ककुभो

मिथः॥६॥ त्वं न इन्द्राभर ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आवीरं पृतनासहम् ॥ ७ ॥ अधा हीन्द्र गिर्वणः उप त्वा काम ईमहे ससृग्महे । उदेवग्मन्त उदभिः ॥ ८ ॥ सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीते मधौ मदिरे विवक्षणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥ ९ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद्भरन्तोऽवस्यवः । वज्रिञ् चित्रं हवामहे ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१—८ गौतमः । ९ त्रितः । १० अवस्युः ॥ देवताः—१—८ इन्द्रः । ९ विश्वेदेवाः । १० अश्विनौ ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ स्वादोरित्था विषूवतो मधोः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरिर्वृष्णा मदन्ति शोभथा वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ इत्था हि सोम इन्मदो ब्रह्म चकार वर्धनम् । शविष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निःशशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥ ३ ॥ इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम् । यद्ध त्यं मायिनं मृगं तव त्यन्मायया वधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥४॥ प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नियंसते । इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥५॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धनम् । युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधो स्माँ इन्द्र वसौ दधः॥६॥ अक्षन्नमीमदन्त ह्यवप्रिया अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजान्विन्द्र ते हरी॥७॥ उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथा इव । कदा नः सूनृतावतः कर इदर्थयास इद्योजान्विन्द्र ते हरी॥८॥ चन्द्रमा अप्स्वऽ३न्तरा सुपर्णो धावते दिवि । न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ९ ॥ प्रति प्रियतमं रथं वृषणं वसु वाहनम् । स्तोता वामश्विना ऋषिः स्तोमेभिर्भूषति प्रतिमाध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ १० ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ७ वसुश्रुतः । २, ४ विमदः । ३ सत्यश्रवाः । ५, ६ गौ-

तमः । ८ अंहोमुग्वामदेव्यः ॥ देवता–१, २, ७ अग्निः । ३ उषाः । ४ सोमः । ५, ६ इन्द्रः । ८ विश्वेदेवाः ॥ छन्दः–१–७ पङ्क्तिः । ८ उपरिष्टाद् बृहती ॥ स्वरः–१–७ पञ्चमः । ८ मध्यमः ॥

॥ ४ ॥ आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् । यद्ध स्याते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आभर ॥ १ ॥ आग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे । शीरं पावकशोचिषं वि वो मदे यज्ञेषु स्तीर्णबर्हिषं विवक्षसे ॥ २ ॥ महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथाचिन्नो अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ ३ ॥ भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् । अथा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणा गावो न यवसे विवक्षसे ॥ ४ ॥ क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृते शवः । श्रिय ऋष्व उपाकयोर्निशिप्री हरिवान् दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥ ५ ॥ स घा तं वृषणं रथमधितिष्ठाति गोविदम् । यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्रा चिकेतति योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ६ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवोस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ ७ ॥ न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् । सजोषसो यमर्यमा मित्रो नयति वरुणो अतिद्विषः ॥ ८ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१—६ ऋण–त्रसदस्यू । ७ वसिष्ठः । ८ वामदेवः । ९ वाजिनां स्तुतिः । १० ऐश्वरयोर्धिष्ण्याः ॥ देवता—१—६, १० पवमानः । ७ मरुतः । ८ अग्निः । ९ वाजिनः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ५, ७, १० द्विपदा पङ्क्तिः । ८ पदपङ्क्तिः । ९ पुरउष्णिक् । २, ६ त्रिपदा अनुष्टुप्पिपीलिकामध्या ॥ स्वरः—१, ३—८, १० पञ्चमः । २, ६ गान्धारः । ९ ऋषभः ॥

॥ ५ ॥ परि प्रधन्वेन्द्राय सोमस्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय ॥ १ ॥ पर्यूषु प्रधन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः । द्विषस्तरध्या ऋणया न ईरसे ॥ २ ॥ पवस्व सोम महान्त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥ ३ ॥ पवस्व सोम महे दक्षा-

याश्वो न निक्तो वाजी धनाय ॥ ४ ॥ इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्भगाय ॥ ५ ॥ अनु हि त्वा सुतं सोम मदामसि महे समर्यराज्ये। वाजाँ अभि पवमान प्रगाहसे ॥ ६ ॥ क ईं व्यक्ता नरः सनीडा रुद्रस्य मर्या अथा स्वश्वाः ॥ ७ ॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः ॥८॥ आविर्मर्य्या आवाजं वाजिनो अग्मन् देवस्य सवितुः सवम्। स्वर्गं अर्वन्तो जयत ॥ ९ ॥ पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महाँ अवीनामनुपूर्व्यः ॥ १० ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—३ त्रसदस्युः। ७ सम्पातः *॥ देवता—१-५, ८-१० इन्द्रः। ९ विश्वेदेवाः। ७ उषाः॥ पङ्क्तिश्छन्दः॥ पञ्चमः स्वरः॥

॥ ६ ॥ विश्वतोदावन्विश्वतो न आभर यं त्वा शविष्ठमीमहे ॥ १ ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विय इन्द्रो नाम श्रुतो गृणे ॥ २ ॥ ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ ॥ ३ ॥ अनवस्ते रथमश्वाय तक्षुस्त्वष्टा वज्रं पुरुहूतं द्युमन्तम् ॥ ४ ॥ शं पदं मघं रयीषिणे न काममव्रतो हिनोति न स्पृशद्रयिम् ॥ ५ ॥ सदा गावः शुचयो विश्वधायसः सदादेवा अरेपसः ॥ ६ ॥ आयाहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूधभिः ॥ ७ ॥ उप प्रक्षे मधुमति क्षियन्तः पुष्येम रयिं धीमहे त इन्द्र ॥ ८ ॥ अर्चन्त्यर्कं मरुतः स्वर्का आस्तोभति श्रुतो युवा स इन्द्रः ॥ ९ ॥ प्रव इन्द्राय वृत्रहन्तमाय विप्राय गाथं गायत यं जुजोषते ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ सम्पातः। २ बन्धुः। ३, ४ बन्धुः सुबन्धुर्विप्रबन्धुः। ५ सम्बर्त्तः। ६ भौवन आत्थः। ७ कवषऐलूषः। ८ भरद्वाजः। ९ आत्रेयः। १० वसिष्ठः॥ देवता—१, २, अग्निः। ३, ४, ८, १० इन्द्रः। ५ उषाः। ६, ७, ९ विश्वेदेवाः॥ छन्दः—१, २, ५, ७ द्विपदापङ्क्तिः। ३, ४ पञ्चदशाक्षरा गायत्री। १० एकपदा अष्टाक्षरा गायत्री। ६, ८, ९ द्विपदात्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ५, ७ पञ्चमः। ३, ४, १० षड्जः। ६, ८, ९ धैवतः॥

---

* अन्ये पुस्तकेषु नोपलभ्यन्ते

॥ ७ ॥ अचेत्यग्निश्चिकितिर्हव्यवाड्न सुमद्रथः ॥ १ ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भुवो वरूथ्यः ॥ २ ॥ भगो न चित्रो अग्निर्महोनां दधाति रत्नम् ॥ ३ ॥ विश्वस्य प्रस्तोभ पुरो वा सन्यदि वेह नूनम् ॥ ४ ॥ उषा अप स्वसुष्टमः संवर्त्तयति वर्तनिं सुजातता ॥ ५ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधेमेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ॥ ६ ॥ वि स्रुतयो यथापथा इन्द्र त्वद्यन्तु रातयः ॥ ७ ॥ अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ८ ॥ ऊर्जा मित्रो वरुणः पिन्वतेडाः पीवरीमिषं कृणुही न इन्द्र ॥ ९ ॥ इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१, १० गृत्समदः । २ गौराङ्गिरसः । ३, ५, ९ परुच्छेपः । ४ रेभाः । ६ एवयामरुत् । ७ अनानतः पारुच्छेपिः । ८ नकुलः ॥ देवता—१, ३, ४, १० इन्द्रः । २ सूर्य्यः । ५ विश्वेदेवाः । ६ मरुतः । ७ पवमानः । ८ सविता । ९ अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७, ९ अत्यष्टिः । २, ४, ६ अतिजगती । ८, १० अतिशक्करी ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ गान्धारः । २, ४, ६ निषादः । ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृम्पत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथावशम् । स ईं ममाद महिकर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चद्देवो देवं सत्य इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥ १ ॥ अयं सहस्रमानवो दृशः कवीनां मतिर्ज्योतिर्विधर्म । ब्रध्नःसमीचीरुषसः समैरयदरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमन्तश्चिता गोः ॥ २ ॥ एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्ता राजेव सत्पतिः । हवामहे त्वा प्रयस्वन्तः सुतेष्वा पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥ ३ ॥ तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कुतं श्रवांसि भूरि । मंहिष्ठो गीर्भिराच यज्ञियो ववर्त राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ ४ ॥ अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आनु त्यच्छर्द्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्ध क्राणा विवस्वते नाभा सन्दाय नव्यसे । अध प्र नूनमुपयन्ति धीतयो देवाँ

अच्छा न धीतयः ॥ ५ ॥ प्र वो महे मतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वते गिरिजा एवया मरुत् । प्र शर्द्धाय प्र यज्यवे सुखादये तवसे भन्ददिष्टये धुनिव्रताय शवसे ॥ ६ ॥ अयारुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तरति सयुग्वभिः सूरो न सयुग्वभिः । धारापृष्ठस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः । विश्वा यद्रूपा परियास्यृक्वभिः सप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥ ७ ॥ अभि त्यं देवं सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवं रत्नधामभि प्रियं मतिम् । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा स्वः ॥ ८ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ ९ ॥ तव त्यं नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम् । यो देवस्य शवसा प्रारिणा असु रिणन्नपः । भुवो विश्वमभ्य देवमोजसा विदेदूर्जं शतक्रतुर्विदेदिषम् ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१, ४ अमहीयुः । २ मधुच्छन्दाः । ३ भृगुर्वारुणिः । ५ त्रितः । ६ कश्यपः । ७ जमदग्निः । ८ दृढच्युतः आगस्त्यः । ९, १० काश्यपोऽसितः ॥ पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ९ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रं शर्म महि श्रवः ॥ १ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २ ॥ वृषा पवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा ॥ ३ ॥ यस्ते मदो वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा । देवावीरघशंसहा ॥ ४ ॥ तिस्रो वाच उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति कनिक्रदत् ॥ ५ ॥ इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ असाव्यंशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमासदत् ॥ ७ ॥ पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ ८ ॥ परि स्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् । मदेषु सर्वधा असि ॥ ९ ॥ परि प्रिया दिवः कविर्वयांसि नप्त्योर्हितः । स्वानैर्याति कविक्रतुः ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ कविर्मेधावी । २ श्यावाश्वः । ३ त्रितः । ४, ८ अमहीयुः । ५ भृगुः । ६ कश्यपः । ७ निध्रुविः काश्यपः । ९, १० काश्यपोऽसितः ॥ पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १० ॥ प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनाम् । सुता विदथे अक्रमुः ॥ १ ॥ प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयन्त ऊर्मयः । वनानि महिषा इव ॥ २ ॥ पवस्वेन्दो वृषासुतः कृधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ ३ ॥ वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वर्दृशम् ॥ ४ ॥ इन्दुः पविष्ट चेतनः प्रियः कवीनां मतिः । सृजदश्वं रथीरिव ॥ ५ ॥ असृक्षत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया । शुक्रासो वीरयाशवः ॥ ६ ॥ पवस्व देव आयुषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमारोह धर्मणा ॥ ७ ॥ पवमानो अजीजनद्दिवश्चित्रं न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥ ८ ॥ परि स्वानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा । मधो अर्षन्ति धारया ॥ ९ ॥ परिप्रासिष्यदत्कविः सिन्धोरूर्मावधिश्रितः । कारुं बिभ्रत्पुरुस्पृहम् ॥ १० ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः पञ्चमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१, ८, ९ अमहीयुः । २ बृहन्मतिः अङ्गिरसः । ३ काश्यपोऽसितः । ४ प्रभूवसुः । ५ मेध्यातिथिः । ६, ७ निध्रुवि काश्यपः । १० उचथ्यः ॥ पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ उपोषु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ १ ॥ पुनानो अक्रमीदभि विश्वामृधोविचर्षणिः । शुम्भन्तिविप्रं धीतिभिः ॥ २ ॥ आविशन्कलशं सुतो विश्वा अर्षन्नभि श्रियः । इन्दुरिन्द्राय धीयते ॥ ३ ॥ असर्जिरथ्यो यथापवित्रेचम्वोः सुतः । कार्ष्मन्वाजी न्यक्रमीत् ॥ ४ ॥ प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वेषा अयासो अक्रमुः । घ्नन्तः कृष्णामपत्वचम् ॥ ५ ॥ अपघ्नन्पवसे मृधः क्रतुवित्सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुञ्जनम् ॥ ६ ॥ अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरपः ॥ ७ ॥ स पवस्व य आविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे । वव्रिवांसं महीरपः ॥ ८ ॥ अया वीती परिस्रव यस्त इन्द्रोमदेष्वा । अवाहन्नवतीर्नव ॥ ९ ॥ परिद्युक्षं सनद्रयिं भरद्वाजं नो अन्धसा । स्वानो अर्ष पवित्र आ ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१ मेध्यातिथिः । २, ७ भृगुः । ३ उचथ्यः । ४ अवत्सारः । ५, ६ निध्रुविः काश्यपः । ८, ९ काश्यपो मारीचः । १० असितः । ११ कविः । १२ जमदग्निः । १३ अयांस्यः आङ्गिरसः । १४ अमहीयुः ॥ पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ अचिक्रदद्वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः । सं सूर्येण दिद्युते ॥ १ ॥ आ ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे । पान्तमा पुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्र आनय । पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ तरत्स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ ४ ॥ आपवस्व सहस्रिणं रयिं सोम

सुवीर्य्यम् । अस्मे श्रवांसि धारय ॥ ५ ॥ अनुप्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे जनन्तसूर्य्यम् ॥ ६ ॥ अर्षासोम द्युमत्तमोभिद्रोणानि रोरुवत् । सीदन्योनौ वनेष्वा ॥ ७ ॥ वृषा सोमद्युमां असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दध्रिषे ॥ ८ ॥ इषे पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः । इन्द्रो रुचाभिगा इहि ॥ ९ ॥ मन्द्रया सोमधारया वृषा पवस्व देवयुः । अव्या वारेभिरस्मयुः ॥ १० ॥ अया सोम सु कृत्यया महान्त्सन्नभ्यवर्द्धथाः । मन्दान इद्वृषायसे ॥ ११ ॥ अयं विचर्षणिर्हितः पवमानः स चेतति । हिन्वान आप्यं बृहत् ॥ १२ ॥ प्र न इन्दो महे तु न ऊर्मिं न बिभ्रदर्षसि । अभिदेवाँ अयास्यः ॥ १३ ॥ अपघ्नन्पवते मृधोपसोमो अराव्णः गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ १४ ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१-१२ भरद्वाजः काश्यपो गोतमोऽत्रिर्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठः ॥ पवमानो देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ पुनानः सोम धारयापो वसानो अर्षसि । आ रत्नधा योनिमृतस्य सीदस्युत्सो देवो हिरण्ययः ॥ १ ॥ परीतो षिञ्चता सुतं सोमो य उत्तमं हविः । दधन्वान् यो नर्यो अप्स्वऽ३न्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ २ ॥ आ सोम स्वानो अद्रिभिस्तिरो वाराण्यव्यया । जनो न पुरि चम्वोर्विशद्धरिस्सदो वनेषु दध्रिषे ॥ ३ ॥ प्र सोम देववीतये सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा । अंशोः पयसा मदिरो न जागृविरच्छाकोशं मधुश्चुतम् ॥ ४ ॥ सोम उष्वाणः सोतृभिरधिष्णुभिरवीनाम् । अश्वयेव हरितायाति धारया मन्द्रयायातिधारया ॥ ५ ॥ तवा हं सोम रारण सख्य इन्दो दिवेदिवे । पुरूणि बभ्रो निचरन्ति मामव परिधीं रतिताँ इहि ॥ ६ ॥ मृज्यमानः सुहस्त्या समुद्रे वाचमिन्वसि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ ७ ॥ अभि सोमास आयवः पवन्ते मद्यं मदम् । समुद्रस्याधिविष्टपे मनीषिणो मत्सरासो मदच्युतः ॥ ८ ॥ पुनानः सोमजागृविरव्या वारैः परि प्रियः । त्व विप्रो अभवोङ्गिर स्तम मध्वा यज्ञं मिमिक्षणः ॥ ९ ॥ इन्द्राय पवते मदः सोमो मरुत्वते सुतः ।

सहस्रधारो अत्यव्यमर्षति तमी मृजन्त्यायवः ॥ १० ॥ पवस्व वाजसातमोऽभि विश्वानि वार्या । त्वं समुद्रः प्रथमे विधर्मं देवेभ्यः सोम मत्सरः ॥ ११ ॥ पवमान असृक्षत पवित्रमति धारया । मरुत्वन्तो मत्सरा इन्द्रिया हया मेधामभि प्रयांसि च ॥ १२ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ९ उशना काव्यः । २ वृषगणो वासिष्ठः । ३, ७ पराशरः शाक्त्यः । ४, ६ वसिष्ठो मैत्रावरुणः । ५, १० प्रतर्दनः दैवोदासिः । ८ प्रस्कण्वः काण्वः ॥ पवमानो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ प्र तु द्रव परि कोशं नि षीद नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष । अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयन्तोऽच्छा बर्हिरशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥ प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति । महिव्रतः शुचिबन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ॥ २ ॥ तिस्रो वाच ईरयति प्र वह्निर्ऋतस्य धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मतयो वावशानाः ॥ ३ ॥ अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् । सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मितेव सद्म पशुमन्ति होता ॥ ४ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः ॥ ५ ॥ अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामङ्गोषिणमवावशन्त वाणीः । वना वसानो वरुणो न सिन्धुर्वि रत्नधा दयते वार्याणि ॥ ६ ॥ अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन् प्रजा भुवनस्य गोपाः । वृषा पवित्रे अधि सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे स्वानो अद्रिः ॥ ७ ॥ कनिक्रन्ति हरिरासृज्यमानः सीदन्वनस्य जठरे पुनानः । नृभिर्यतः कृणुते निर्णिजं गामतो मतिं जनयत स्वधाभिः ॥ ८ ॥ एष स्य ते मधुमाँ इन्द्र सोमो वृषा वृष्णः परि पवित्रे अक्षाः । सहस्रदाः शतदा भूरिदावा शश्वत्तमं बर्हिरा वाज्यस्थात् ॥ ९ ॥ पवस्व सोम मधुमाँ ऋतावापो वसानो अधि सानो अव्ये । अव द्रोणानि घृतवन्ति रोह मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१ प्रतर्दनः । २, १० पराशरः शाक्त्यः । ३ इन्द्र प्रमतिर्वासिष्ठः । ४ वसिष्ठः मैत्रावरुणः । ५ मृडीको वासिष्ठः । ६ नोधाः गौतमः । ७ कण्वो घौरः । ८ मन्युर्वासिष्ठः । ९ कुत्स आङ्गिरसः । ११ कश्यपः मारीचः । १२ प्रस्कण्वः काण्वः ॥ पवमानो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ प्र सेनानीः शूरो अग्ने रथानां गव्यं नेति हर्षते अस्य सेना । भद्रान्कृण्वन्निन्द्रहवान्त्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते ॥ १ ॥ प्र ते धारा मधुमतीरसृग्रन्वारं यत्पूतो अत्येष्यव्यम् । पवमान पवसे धाम गोनां जनयन्त सूर्यमपिन्वो अर्कैः ॥ २ ॥ प्र गायताभ्यर्चाम देवान्त्सोमं हिनोत महते धनाय । स्वादुः पवतामतिवारमव्यमासीदतु कलशं देव इन्दुः ॥ ३ ॥ प्रहिन्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिषन्नयासीत् । इन्द्रं गच्छन्नायुधा संशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः ॥ ४ ॥ तक्षद्यदी मनसो वेनतो वाग् ज्येष्ठस्य धर्मं द्युक्षोरनीके । आदीमायन्वरमावावशाना जुष्टं पतिं कलशे गाव इन्दुम् ॥ ५ ॥ साकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः । हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणं ननक्षे अत्यो न वाजी ॥ ६ ॥ अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्द्धन्ते धियः सूरे न विशः । अपो वृणानः पवते कवीयान्व्रजन्न पशुवर्द्धनाय मन्म ॥ ७ ॥ इन्दुर्वाजी पवते गोन्योघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय । हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातिं वरिवस्कृण्वन्वृजनस्य राजा ॥ ८ ॥ अया पवा पवस्वैना वसूनि मांश्चत्व इन्दो सरसि प्रधन्व । ब्रध्नश्चिद्यस्य वातो न जूतिं पुरुमेधाश्चित्तकवे नरं धात् ॥ ९ ॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकारापां यद्गर्भोऽवृणीत देवान् । अदधादिन्द्रे पवमान ओजो जनयत्सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ॥ १० ॥ असर्जि वक्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमा मनीषा । दशस्वसारो अधि सानो अव्ये मृजन्ति वह्निं सदनेष्वच्छ ॥ ११ ॥ अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ । नमस्यन्तीरुपचयन्ति सञ्चाचविशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥ १२ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ आन्धीगुः श्यावाश्विः । २, ३ ययातिर्नाहुषः । ४ मनुः सांवरणः । ५, ८ अम्बरीष ऋजिश्वानौ । ६, ७ ऋभसूनूकाश्यपौ । ९ प्रजापतिर्वाश्यः ॥ पवमानो देवता ॥ छन्दः—१–६, ८, ९ अनुष्टुप् । ७ बृहती ॥ स्वरः—१—६, ८, ९ गान्धारः । ७ मध्यमः ॥

॥ ६ ॥ पुरोजितोवो अन्धसः सुताय मादयित्नवे । अप श्वानं श्नथिष्ट न सखायो दीर्घजिह्व्यम् ॥ १ ॥ अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्षति । पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ २ ॥ सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ॥ ३ ॥ सोमाः पवन्त इन्दवो ऽस्मभ्यं गातुवित्तमा । मित्राः स्वाना अरेपसः स्वाध्यः स्वर्विदः ॥ ४ ॥ अभी नो वाजसातमं रयिमर्षशतस्पृहम् । इन्दो सहस्रभर्णसं तुविद्युम्नं विभासहम् ॥ ५ ॥ अभी नवन्ते अद्रुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । वत्सं न पूर्व आयुनि जातं रिहन्ति मातरः ॥ ६ ॥ आ हर्यताय धृष्णवे धनुष्टन्वन्तिपौंस्यम् । शुक्रा वियन्त्यसुराय निर्णिजे विपामग्रे महीयुवः ॥ ७ ॥ परित्यं हर्यतं हरिं बभ्रुं पुनन्ति वारेण । यो देवान्विश्वां इत्परि मदेन सह गच्छति ॥ ८ ॥ प्रसुन्वानायान्धसो मर्तो न वष्ट तद्वचः । अप श्वानमराधसं हतामखन्न भृगवः ॥ ९ ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१—३, ५ कविर्भार्गवः । ४ ऋषिगणः । ६ खिगणः । ७ वेणुर्वैश्वामित्रः । ८ वेनोभार्गवः । ९ भरद्वाजोवसुः । १० वत्सः । ११ अत्रिर्भौमः । १२ पवित्र आङ्गिरसः ॥ पवमानो देवता ॥ जगती छन्दः ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ अभिप्रियाणि पवते च नो हितो नामानि यह्वो अधि येषु वर्द्धते । आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधिरथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः ॥ १ ॥ अचोदसो नो धन्वन्त्विन्दवः प्रस्वानासो बृहद्देवेषु हरयः । विचिदश्नाना इषयो अरातयोर्यो नः सन्तु सनिषन्तु नो धियः ॥ २ ॥ एष प्रकोशे मधुमाँ अचिक्रददिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टमः । अभ्यृ३तस्य सुदुघा घृतश्चुतो वाश्रा अर्षन्ति पयसा च धेनवः ॥ ३ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतं सखा सख्युर्न प्रमिनाति सङ्गिरम् । मर्य इव

युवतिभिः समर्षति सोमः कलशे शतयामना पथा ॥ ४ ॥ धर्त्ता दिवः पवते कृत्व्यो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः । हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिर्वृथा पाजांसि कृणुषे नदीष्वा ॥ ५ ॥ वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नां प्रतरीतोषसां दिवः । प्राणा सिन्धूनां कलशां अचिक्रद दिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ ६ ॥ त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुह्रिरे सत्यामाशिरं परमे व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारूणि चक्रे यदृतैरवर्द्धत ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोम सुषुतः परिस्रवापामीवा भवतु रक्षसा सह । मा ते रसस्य मत्सत द्वयाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः ॥ ८ ॥ असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्रदत् । पुनानो वारमत्येष्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदत् ॥ ९ ॥ प्र देवमच्छा मधुमन्त इन्दवोसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः । बर्हिषदो वचनवन्त ऊधभिः परिस्रुतमुस्रिया निर्णिजं धिरे ॥ १० ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मध्वाऽभ्यञ्जते । सिन्धोरुऽच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमप्सु गृभ्णते ॥ ११ ॥ पवित्रं ते विततम् ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः । अतप्ततनूर्न तदामो अश्नुते शृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ १२ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१, ७, ११ अग्निश्चाक्षुषः । २ चक्षुर्मानवः । ३, ४, ९, १० पर्वत नारदौ । ५ त्रितः आप्त्यः । ६ मनुराप्सवः । ८, १२ द्वितो आप्त्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ उष्णिक् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ इन्द्रमच्छसुता इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुष्टे जातास इन्दवः स्वर्विदः ॥ १ ॥ प्र धन्वा सोम जागृविरिन्द्रायेन्दो परिस्रव । द्युमन्तं शुष्ममाभर स्वर्विदम् ॥ २ ॥ सखाय आनिषीदत पुनानाय प्रगायत । शिशुन्न यज्ञैः परिभूषत श्रिये ॥ ३ ॥ तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत । शिशुन्न हव्यैः स्वदयन्त गूर्त्तिभिः ॥ ४ ॥ प्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्नृतस्य दीधितिम् । विश्वा परि प्रिया भुवदध द्विता ॥ ५ ॥ पवस्व देववीतय इन्दो धाराभिरोजसा । आ कलशं मधुमान्त्सोम

नः सदः ॥ ६ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यं वारं विधावति । अग्रे वाचः पवमानः कनिक्रदत् ॥ ७ ॥ प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उच्यते । भृतिं न भरा मतिभिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ गोमन्न इन्दो अश्ववत्सुतः सुदक्ष धनिव । शुचिं च वर्णमधि गोषु धारय ॥९॥ अस्मभ्यं त्वा वसुविदमभि वाणीरनूषत । गोभिष्टे वर्णमभिवासयामसि ॥ १० ॥ पवते हर्यतो हरिरतिह्वरांसि रंह्या । अभ्यर्ष स्तोतृभ्यो वीरवद्यशः ॥ ११ ॥ परि कोशं मधुश्चुतं सोमः पुनानो अर्षति । अभिवाणीर्ऋषीणां सप्तानूषत ॥ १२ ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः–१ गौरिवीतिः शाक्त्यः । २ ऊर्ध्वसद्मा आङ्गिरसः । ३, ८ ऋजिश्वा भारद्वाजः । ४ कृतयशा आङ्गिरसः । ५ ऋणवः आङ्गिरसः । ६ शक्तिर्वासिष्ठः । ७ उरुराङ्गिरसः ॥ पवमानो देवता ॥ छन्दः–१–४, ६ ककुप् । ५ यवमध्या गायत्री । ७, ८ प्रगाथः ॥ स्वरः–१–४, ६ ऋषभः । ५ षड्जः । ७, ८ मध्यमः ॥

॥ ९ ॥ पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि द्युक्षतमो मदः ॥ १ ॥ अभिद्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुम् । विकोशं मध्यमं युव ॥ २ ॥ आसोतापरिषिञ्चताश्वन्न स्तोममप्तुरं रजस्तुरम् । वनप्रक्षमुदप्रुतम् ॥ ३ ॥ एतमु त्यं मदच्युतं सहस्रधारं वृषभं दिवोदुहम् । विश्वा वसूनि बिभ्रतम् ॥ ४ ॥ स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् ॥५॥ त्वं ह्यां३ग दैव्यं पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयन् ॥ ६ ॥ एषस्य धारया सुतो व्यावारेभिः पवते मदिन्तमः । क्रीळन्नूर्मिरपामिव ॥७॥ य उस्रिया अपि या अंतरश्मनि निर्गा अकृन्तदोजसा । अभि व्रजं तत्निषे गव्यमश्व्यं वर्मीव धृष्णवारुज ॥ ८ ॥

इति द्वितीयोऽर्द्धः प्रपाठकः

॥ १० ॥ ऋषिः–१ भरद्वाजः । २ वसिष्ठः । ३, ६ वामदेवः । ४ शुनःशेपः । ५ गृत्समदः । ७, ८ अमहीयुः । ९ आत्मा ॥ देवता–१–३ इन्द्रः । ४ वरुणः । ५, ७, ८ पवमानः । ६ विश्वेदेवाः । ९ अन्नः ॥ छन्दः–१ बृहती । २, ९ त्रिष्टुप् । ३, ७, ८ गायत्री । ४, ५ चतुष्पदागायत्री । ६ एकपदागायत्री ॥ स्वरः–१ मध्यमः । २, ९ धैवतः । ३—८ षड्जः ॥

॥१०॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आभर ओजिष्ठं पुपुरि श्रवः । यद्दिधृक्षेम वज्रहस्त रोदसी उभे सुशिप्र पप्राः ॥ १ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधिक्षमा विश्वरूपं यदस्य । ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदद्राध उपस्तुतञ्चिदर्वाक् ॥ २ ॥ यस्येदमा रजोयुजस्तुजे जने वनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् ॥ ३ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं विमध्यमं श्रथाय । अथादित्य व्रते वयन्तवानागसो अदितये स्याम ॥ ४ ॥ त्वया वयम्पवमानेन सोम भरे कृतं विचिनुयाम शश्वत् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥ इमं वृषणङ्कृणुतैकमिन्माम् ॥ ६ ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिस्रव ॥ ७ ॥ एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ॥ ८ ॥ अहमस्मि प्रथमजा ऋतस्य पूर्वंदेवेभ्यो अमृतस्य नाम । यो मा ददाति स इदेव मावदहमन्नमन्नमदन्तमद्मि ॥ ९ ॥

॥ ११ ॥ ऋषिः—१ श्रुतकक्षः । २ पवित्रः । ३, ४ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । ५ प्रथः । ६ गृत्समदः । ७ नृमेध पुरुमेधौ ॥ देवता—१, ३, ४, ७ इन्द्रः । २ पवमानः । ५ विश्वेदेवाः । ६ वायुः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ गायत्री । २ जगती । ५ त्रिष्टुप् । ७ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६ षड्जः । २ निषादः । ५ धैवतः । ७ गान्धारः ॥

॥ ११ ॥ त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च । परुष्णीषु रुशत्पयः ॥ १ ॥ अरुरुचदुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा मिमेति भुवनेषु वाजयुः । मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमादधुः ॥ २ ॥ इन्द्र इद्धर्योः सचा सम्मिश्ल आ वच

वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ३ ॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च । उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥ ४ ॥ प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामानुष्टुभस्य हविषो हविर्यत् । धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णो रथन्तरमाजभारावसिष्ठः ॥ ५ ॥ नियुत्वान्वायवागह्ययं शुक्रो अयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥ ६ ॥ यज्जायथा अपूर्व्य मघवन् वृत्रहत्याय तत् पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उतो दिवम् ॥ ७ ॥

॥१२॥ ऋषिः—१, ५, ७, १० वामदेवः । २, ३ गौतमः । ४ मधुच्छन्दा । ६ गृत्समदः । ८, ९ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ११ हिरण्यस्तूपः । १२, १३ विश्वामित्रः ॥ देवता—१ प्रजापतिः । २, ३ पवमानः । ४—६, १३ अग्निः । ७ रात्रिः । ८ वैश्वानरः । ९ विश्वेदेवाः । १० लिङ्गोक्ता । ११ इन्द्रः । १२ सर्वात्मा ॥ छन्दः—१, ७ अनुष्टुप् । २, ३, ५, ६, ९, ११—१३ त्रिष्टुप् । ४ गायत्री । ८ जगती । १० महापङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ७ गान्धारः । २, ३, ५, ६, ९, ११—१३ धैवतः । ४ षड्जः । ८ निषादः । १० पञ्चमः ॥

॥१२॥ मयि वर्चो अथो यशो थो यज्ञस्य यत्पयः । परमेष्ठी प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दृंहतु ॥ १ ॥ सन्ते पयांसि समु यन्तु वाजाः संवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः । आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥ २ ॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वङ्गाः । त्वमातनोरुर्वा३न्तरिक्षन्त्वञ्ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ ३ ॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम् ॥ ४ ॥ ते मन्वत प्रथमन्नाम गोनान्त्रिः सप्त परमन्नाम जानन् । ता जानतीरभ्यनूषत क्षा आविर्भुवन्नरुणीर्यशसा गावः ॥ ५ ॥ समन्या यन्त्युपयन्त्यन्याः समानमूर्वन्नद्यस्पृणन्ति । तमूशुचिं शुचयो दीदिवांसमपान्नपातमुपयन्त्यापः ॥ ६ ॥ आमागाद्भद्रा युवतिरह्नः केतून्त्समीर्त्सति । अभूद्भद्रा निवेशनी विश्वस्य जगतो रात्री ॥ ७ ॥ प्रक्षस्य वृष्णो अरुषस्य नू महः प्र नो वचो विदथा जातवेदसे । वैश्वानराय मतिर्नव्यसे शुचिः सोम इव पवते चारुरग्नये ॥ ८ ॥ विश्वेदेवा मम शृण्वन्तु यज्ञमुभे रोदसी अपान्नपाच्च मन्म । मा वो वचांसि

परिचक्ष्याणि वोचं सुम्नेष्विद्वो अन्तमा मदेम ॥ ९ ॥ यशो मा द्यावापृथिवी यशो मेन्द्रबृहस्पती । यशो भगस्य विन्दतु यशो मा प्रतिमुच्यताम् । यशस्व्य३ःस्याः संसदोऽहम् प्रवदिता स्याम् ॥ १० ॥ इन्द्रस्य नु वीर्य्याणि प्रवोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री । अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्रवक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् । ॥ ११ ॥ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतम्मे चक्षुरमृतम्म आसन् । त्रिधातुरर्को रजसो विमानोऽजस्रञ्ज्योतिर्हविरस्मि सर्वम् ॥ १२ ॥ पात्यग्निर्विपो अग्रम्पदं वेः पाति यह्वश्चरणं सूर्य्यस्य । पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ॥ १३ ॥

॥ १३ ॥ ऋषिः—१, २, ८—१२ वामदेवः । ३—७ नारायणः ॥ देवता—१ अग्निः । २ ऋतुः । ३—६ पुरुषः । ७ स्रष्टा । ८ द्यावापृथिवी । ९, ११ इन्द्रः । १० आत्मा । १२ गौः ॥ छन्दः—१, २ पङ्क्तिः । ३—७, ९, १० अनुष्टुप् । ८, ११, १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३—७, ९, १० गान्धारः । ८, ११, १२ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ भ्राजन्त्यग्ने समिधान दीदिवो जिह्वा चरत्यन्तरासनि । स त्वन्नो अग्ने पयसा वसुविद्रयिं वर्चो दृशे दाः ॥ १ ॥ वसन्त इन्नु रन्त्यो ग्रीष्म इन्नु रन्त्यः । वर्षाण्यनु शरदो हेमन्तः शिशिर इन्नु रन्त्यः ॥ २ ॥ सहस्रशीर्षाः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिं सर्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत् पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः । तथा विष्वङ्व्यक्रामदशना नशने अभि ॥ ४ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् । पादोऽस्य सर्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि ॥ ५ ॥ तावानस्य महिमाततो ज्यायांश्चपूरुषः । उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ ६ ॥ ततोविराडजायत विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ७ ॥ मन्ये वान्द्यावापृथिवी सुभोजसौ ये अप्रथेथाममितमभियोजनम् । द्यावापृथिवी भवतं स्योने ते नो मुञ्चत मंहसः ॥ ८ ॥ हरी त इन्द्र श्मश्रूण्युतो ते हरितौ हरी । तन्त्वा स्तुवन्ति कवयः पुरुषासो वन-

गवः ॥ ९ ॥ यद्वर्चो हिरण्यस्य यद्वा वर्चो गवामुत । सत्यस्य ब्रह्मणो वर्चस्तेन मा संसृजामसि ॥ १० ॥ सहस्तन्न इन्द्रदद्ध्योज ईशे ह्यस्य महतो विरप्शिन् । क्रतुन्न नृम्णं स्थविरञ्च वाजं वृत्रेषु शत्रून्त्सहना कृधी नः ॥ ११ ॥ सहर्षभाः सहवत्साउदेत विश्वा रूपाणि बिभ्रतीर्द्व्यूध्नीः । उरुःपृथुरयंवो अस्तुलोक इमा आपस्सुप्रपाणा इहस्त ॥ १२ ॥

॥ १४ ॥ ऋषिः—१ वैखानसः । २ विभ्राट् सूर्यपुत्रः । ३ कुत्सः । ४–६ सार्पराज्ञी । ७–१४ प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—१ अग्निः पवमानः । २—१४ सूर्यः ॥ छन्दः—२ जगती । ३ त्रिष्टुप् । १, ४–१४ गायत्री ॥ स्वरः—२ निषादः । ३ धैवतः । १, ४–१४ षड्जः ॥

॥ १४ ॥ अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्जमिषञ्च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यम्मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतम् । वातजूतो यो अभिरक्षतित्मना प्रजाः पिपर्त्ति बहुधा विराजति ॥ २ ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकञ्चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ ३ ॥ आयङ्गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरम्पुरः । पितरञ्च प्रयंत्स्वः ॥ ४ ॥ अन्तश्चरति रोचनास्यप्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥ ५ ॥ त्रिंशद्धाम विराजति वाक् पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युभिः ॥ ६ ॥ अपत्येतायवो यथा नक्षत्रायन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ अदृश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ ८ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमाभासि रोचनम् ॥ ९ ॥ प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेषि मानुषान् । प्रत्यङ्विश्वं स्वर्दृशे ॥ १० ॥ येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तञ्जनाँ अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥ ११ ॥ उद्यामेषि रजः पृथ्वहामिमानो अक्तुभिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य ॥ १२ ॥ अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य

नप्त्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ १३ ॥ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षण ॥ १४ ॥

इति तृतीयोर्धः प्रपाठकः षष्ठश्च प्रपाठकः समाप्तः

सामवेद संहितायां पूर्वार्चिकः समाप्तः

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २०२३६४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २०२३६४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

अथ महानाम्न्यार्चिकः

विदा मघवन् विदा गातुमनुशंशिषो दिशः* । शिक्षा शचीनाम्पते पूर्व्याणाम्पुरूवसो ॥ १ ॥ आभिष्ट्वमभिष्टिभिः† स्वाऽ३र्न्नांशुः । प्रचेतन प्रचेतये ‡ न्द्रद्युम्नाय न इषे ॥ २ ॥ एवा हि शक्रो¶ राये वाजाय वज्रिवः । शविष्ठ वज्रिन्नृञ्जसे मंहिष्ठ वज्रि नृञ्जस § आयाहि पिब मत्स्व ⁂ ॥ ३ ॥

विदा राये सुवीर्य्यम्भवो वाजानाम्पतिर्वशाँ अनु । मंहिष्ठ वज्रिन्नृञ्जसे यः शविष्ठः शूराणाम् ॥ ४ ॥ यो मंहिष्ठो मघोनामंशुर्न्न शोचिः । चिकित्वो अभि नो नयेन्द्रो विदे तमुस्तुहि ॥ ५ ॥ ईश हि शक्रस्तमूतये हवामहे जेतारमपराजितम् । स नः स्वर्षदति द्विषः क्रतुश्छन्द ऋतम् बृहत् ॥ ६ ॥ -|-

इन्द्रं धनस्यसातये हवामहे जेतारमपराजितम् । स नः स्वर्षदति द्विषः स नः स्वर्षदति द्विषः ॥ ७ ॥ पूर्वस्य यत्ते अद्रिवोऽशुर्म्मदाय । सुम्न आधेहि नो वसो पूर्त्तिः शविष्ठ शस्यते ॥ वशी हि शक्रो नूनंतन्नव्यंसन्न्यसे ॥ ८ ॥ प्रभोजनस्य वृत्रहत्समर्य्येषु ब्रवावहै । शूरो यो गोषु गच्छति सखा सुशेवो अद्वयुः ॥ ९ ॥ ❁

एवाह्येऽ३ऽ३ऽ३वएवां ह्यग्नेएवाहीन्द्र । एवाहिपूषन्एवाहिदेवाः ॥ १० ॥

* द्विपदा—

† "शिक्षा" इत्यत आरभ्यैतत्पर्यन्तं शाक्करभागमाह

‡ एतत्पर्यंतमुपसर्गभागमाह

¶ उभयभागमाह

§ शाक्वरम् पुनः

⁂ पुनरुपसर्गमाह

+ अस्मिन् तृचेऽपि पूर्ववत् छन्दोभागविनयोगः ॥

❁ छन्दोभाग विनयोग

॥ ओ३म् ॥

सामवेदसंहितायाः

उत्तरार्चिके

प्रथमः प्रपाठकस्य प्रथमोऽर्धः

ऋषिः—१ असितः काश्यपोदेवलो वा । २ कश्यपोमारीचः । ३ वैखानसा आङ्गिरसः । ४ भरद्वाजः । ५ विश्वामित्रोजमदग्निर्वा । ६ इरिमिठः । ७ विश्वामित्रो गाथिनः । ८—१० अमहीयुराङ्गिरसः । ११ वासिष्ठः । १२ वामदेवः । १३ नोधा काक्षीवतः । १४ कलिः प्रगाथः । १५ पुष्कलोऽग्निः । १६ संहितः । १७ शफः । १८ श्यावाश्वः । १९ आन्धीगवः । २० अग्निर्वैश्वानरः । २१ साकामश्वः । २२ सौभरिः । २३ नृमेधः ॥ देवता—१—३, ८—१०, १५—१९ सोमः । ४, २०, २१ अग्निः । ५ मित्रावरुणौ । ६, ११, १३, १४, २२, २३, इन्द्रः । ७ इन्द्राग्नीः । १२ सर्वेदेवा ॥ छन्दः—१—८, १२, १५, २१ गायत्री । ९, ११, १३, १४, २० बृहती । १० त्रिष्टुप् । १६, २२, २३ ककुप् । १७ उष्णिक् । १८ अनुष्टुप् । १९ जगती ॥ स्वरः—१—८, १२, १५, २१ षड्जः । ९, ११, १३, १४, २० मध्यमः । १० धैवतः । १६, १७, २२, २३, ऋषभः । १८ गान्धारः । १९ निषादः ॥

उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभि देवां इयक्षते ॥ अभि ते मधुना पयोऽथर्वाणो अशिश्रयुः । देवं देवाय देवयुः ॥ स नः पवस्व शं गवे

शं जनाय शमर्वते । शं राजन्नोषधीभ्यः ॥ १ ॥ दविद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्त्या कृपा । सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ हिन्वानो हेतृभिर्हित आ वाजं वाज्यक्रमीत् । सीदन्तो वनुषो यथा ॥ ऋधक्सोम स्वस्तये संजग्मानो दिवाकवे । पवस्व सूर्यो दृशे ॥ २ ॥ पवमानस्य ते कवे वाजित्सर्गा असृक्षत । अर्वन्तो न श्रवस्यवः ॥ अच्छा कोशं मधुश्चुतमसृग्रं वारे अव्यये । अवावशंत धीतयः ॥ अच्छा समुद्रमिंदवोऽस्तं गावो न धेनवः । अग्मन्नृतस्य योनिमा ॥ ३ ॥ अग्न आयाहि वीतये गृणानो हव्य दातये । नि होता सत्सि बर्हिषि ॥ तं त्वा समिद्भिरंगिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छोचायविष्ठ्य ॥ स नः पृथु श्रवाय्यमच्छा देव विवाससि । बृहदग्ने सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजांसि सुक्रतू ॥ उरुशंसा नमोवृधा मह्ना दक्षस्य राजथः । द्राघिष्ठाभिः शुचिव्रता ॥ गृणाना जमदग्निना योनावृतस्य सीदतम् । पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥ आयाहि सुषुमाहित इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ ब्रह्माणस्त्वा युजा वयं सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी आगतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता ॥ इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः । अया पातमिमं सुतम् ॥ इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे । ता सोमस्येह तृम्पताम् ॥ ७ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रं शर्म महि श्रवः ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवो वित्परिस्रव ॥ एना विश्वान्यर्य आ द्युम्नानि मानुषाणाम् । सिषासन्तो वनामहे ॥ ८ ॥ पुनानः सोम धारयापो वसानो अर्षसि । आ रत्नधा योनिमृतस्य सीदस्युत्सो देवो हिरण्ययः ॥ दुहान ऊधर्दिव्यं मधुप्रियं प्रत्नं सधस्थमासदत् । आ पृच्छ्यं धरुणं वाज्यर्षसि नृभिर्धौतो विचक्षणः ॥ ९ ॥ प्र तु द्रव परि कोशं निषीद नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष । अश्वं न त्वा वाजिनं मर्जयन्तोच्छा बर्हिरशनाभिर्नयन्ति ॥ स्वायुधः पवते देव इन्दुरशस्तिहा वृजना रक्षमाणः । पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो दिवो धरुणः

पृथिव्याः ॥ ऋषिर्विप्रः पुरएता जनानामृभुर्धीर उशना काव्येन । स चिद्विवेद निहितं यदासामपीच्यं३गुह्यं नाम गोनाम् ॥ १० ॥ अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ न त्वावाँ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते । अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ ११ ॥ कया नश्चित्र आभुवदूती सदा वृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा चिदारुजे वसु ॥ अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतम्भवास्यूतये ॥ १२ ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् । क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ १३ ॥ तरोभिर्वो विदद्वसुमिन्द्रं सबाध ऊतये । बृहद्गायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरं न कारिणम् ॥ न यं दुध्रा वरन्ते न स्थिरा मुरो मदेषु शिप्रमन्धसः ॥ य आदृत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यम् ॥ १४ ॥ स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ रक्षोहा विश्वचर्षणिरभि योनिमयोहते । द्रोणे सधस्थमासदत् ॥ वरिवो धातमो भुवो मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः । पर्षि राधो मघोनाम् ॥ १५ ॥ पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मदः । महि द्युक्षतमो मदः ॥ यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायतेऽस्य पीत्वा स्वर्विदः । स सुप्रकेतो अभ्यक्रमीदिषोऽच्छा वाजं नैतशः ॥ १६ ॥ इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुष्टे जातास इन्दवः स्वर्विदः ॥ अयं भराय सानसिरिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे ॥ अस्येदिन्द्रो मदेष्वा ग्राभं गृभ्णाति सानसिम् । वज्रं च वृषणं भरत्समप्सुजित् ॥ १७ ॥ पुरो जितीवो अन्धसः सुताय मादयित्नवे । अप श्वानं श्नथिष्टन सखायो दीर्घजिह्व्यम् ॥ यो धारया पावकया परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्व्यः ॥ तं दुरोषमभी नरः सोमं विश्वाच्या धिया । यज्ञाय सन्त्वद्रयः ॥ १८ ॥ अभि प्रियाणि पवते चनो हितो नामानि यह्वो अधि येषु वर्धते । आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधि रथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः ॥ ऋतस्य जिह्वा पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अ-

दाभ्यः । दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्यं३नाम तृतीयमधिरोचनं दिवः ॥ अवद्युतानः कलशाँ अचिक्रदन्नृभिर्येमाणः कोश आ हिरण्यये । अभी ऋतस्य दोहना अनूषताधि त्रिपृष्ठ उषसो विराजसि ॥ १९ ॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च दक्षसे । प्र प्रवयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये । भुवद्वाजेष्वविता भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम् ॥२०॥ एह्यू षु ब्रवाणि तेऽग्न इत्थेतरा गिरः । एभिर्वर्धास इन्दुभिः ॥ यत्र क्व च ते मनो दक्षं दधस उत्तरम् । तत्र योनिं कृणवसे ॥ न हि ते पूर्त्तमक्षिपद्भुवन्नेमानां पते ॥ अथा दुवो वनवसे ॥ २१ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद्भरन्तोऽवस्यवः । वज्रिञ्चित्रं हवामहे ॥ उपत्वा कर्मन्नूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धृषत् । त्वामिमिद्ध्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २२ ॥ अधाहीन्द्र गिर्वण उप त्वा काम ईमहे ससृग्महे । उदेव ग्मन्त उदभिः ॥ वार्ण त्वा यव्याभिर्वर्द्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वांसं चिदद्रिवो दिवेदिवे ॥ युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गाथयोरौ रथ उरुयुगे वचोयुजा । इन्द्र वाहा स्वर्विदा ॥ २३ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१, ४ श्रुतकक्षः । २, १४, १५ वसिष्ठः । ३ मेध्यातिथि प्रियमेधौ । ५ इरिमिठः । ६ कुसीदः काण्वः । ७ त्रिशोकः । ८ काण्वः प्रियमेधः । ९ विश्वामित्रः । १० मधुच्छन्दा । ११ शुनःशेपः । १२ नारदः । १३ वामदेवः । १६ अवत्सरः । १७, १८ असितः काश्यपो अमहीयुर्वा । १९, २१ श्यावाश्वः । २० भरद्वाजादयः सप्तऋषयः । २२ प्रथम मन्त्रस्य श्यावाश्वः, द्वितीय मन्त्रस्य प्रजापतिः, तृतीय मन्त्रस्य अम्बरीषः ॥ देवता—१—१२ इन्द्रः । १३, १६ अग्निः । १४ उषाः । १५ अश्विनौ । १७—२२ सोमः ॥ छन्दः—१—११, १६—१९, २१ गायत्री । १२ उष्णिक् । १३—१५, २० बृहती । २२ प्रथमद्वितीय मन्त्रस्य उष्णिक्, तृतीय मन्त्रस्य अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—११, १६—१९, २१, २२ षड्जः । १२ ऋषभः । १३—१५, २० मध्यमः ॥

पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभिप्रगायत । विश्वासाहं शतक्रतुं मंहिष्ठं चर्षणीनाम् ॥ पुरुहूतं पुरुष्टुतं गाथान्या३ऽसनश्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवीत न ॥ इन्द्र इन्नो

महोनां दाता वाजानां नृतुः । महाँ अभिज्ञ्वायमत् ॥ १ ॥ प्र व इन्द्राय मादनं
हर्यश्वाय गायत । सखायः सोमपाव्ने ॥ शंसेदुक्थं सुदानव उत द्युक्षं यथा नरः ।
चकृमा सत्यराधसे ॥ त्वं न इन्द्रवाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वं हिरण्ययुर्वसो
॥ २ ॥ वयमु त्वा तदिदर्था इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥
न घेमन्यदापपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमैश्चिकेत ॥ इच्छन्ति देवाः
सुन्वन्तं न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ॥ इन्द्राय मद्वने सुतं
परिष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ यस्मिन्विश्वा अधिश्रियो रणन्ति
सप्तसंसदः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमत्नत । तमिद्वर्द्धन्तु
नो गिरः ॥ ४ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवापिब
॥ शाचिगो शाचिपूजनायं रणायते सुतः । आखण्डल प्रहूयसे ॥ यस्ते
शृङ्गवृषोणपात् प्रणपात् कुण्डपाय्यः । न्यस्मिन् दध्र आ मनः ॥ ५ ॥ आ तू न
इन्द्र द्युमन्तं चित्रं ग्राभं सङ्गृभाय । महा हस्ती दक्षिणेन ॥ विद्मा हि त्वा तुविकूर्मिं
तुविदेष्णं तुवीमघम् । तुविमात्रमवोभिः । न हि त्वा शूरदेवा न मर्त्तासो
दित्सन्तम् । भीमं न गां वारयन्ते ॥ ६ ॥ अभि त्वा वृषभासुते सुतं सृजामि
पीतये । तृम्पाव्यश्नुही मदम् ॥ मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आदभन् ।
माकीं ब्रह्मद्विषं वनः ॥ इह त्वा गोपरीणसं महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो
यथा पिब ॥ ७ ॥ इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन् ररिमा
ते ॥ नृभिर्धौतः सुतो अश्नैरव्यावारैः परिपूतः । अश्वो न निक्तो नदीषु ॥ तं ते
यवं यथा गोभिः स्वादुमकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वास्मिन्त्सधमादे ॥ ८ ॥ इदं
ह्यन्वोजसा सुतं राधानां पते । पिबा त्वाऽ३स्य गिर्वणः ॥ यस्ते अनुस्वधामसत्सु
ते नियच्छ तन्वम् । स त्वा ममत्तु सोम्य ॥ प्र ते अश्नोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा
शिरः । प्र बाहू शूरराधसा ॥ ९ ॥ आ त्वे तानिषीदतेन्द्रमभिप्रगायत । सखाय
स्तोमवाहसः ॥ पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ स
घानो योग आभुवत्स राये स पुरन्ध्या । गमद्वाजेभिरासनः ॥ १० ॥ योगे योगे

तत्रस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ।। अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम् । यं ते पूर्वं पिता हुवे ।। आ घागमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजेभिरुप नो हवम् ।। ११ ।। इन्द्र सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीष उक्थ्यम् । विदे वृधस्य दक्षस्य महांहि षः ।। स प्रथमे व्योमनि देवानां सदने वृधः । सुपारः सुश्रवस्तमः समप्सु जित् ।। तमु हुवे वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् । भवा नः सुम्ने अन्तमः सखा वृधे ।। १२ ।। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् । स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम् ।। १३ ।। प्रत्यु अदर्श्यायत्यूऽ३ऽच्छन्ती दुहिता दिवः । अपो महीवृणुते चक्षुषा तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी ।। उदुस्रियाः सृजते सूर्यः सचा उद्यं नक्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च संभक्तेन गमेमहि ।।१४।। इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवन्ते अश्विना । अयं वामह्वेऽवसे शचीवसू विशंविशं हि गच्छथः ।। युवं चित्रं ददथुर्भोजनं नरा चोदेथां सूनृतावते । अर्वाग्रथं समनसा नियच्छतं पिबतं सोम्यं मधु ।। १५ ।। अस्य प्रत्नामनुद्युतं शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः । पयः सहस्रसामृषिम् ।। अयं सूर्य इवोपदृगयं सरांसि धावति । सप्त प्रवत आदिवम् ।। अयं विश्वानि तिष्ठति पुनानो भुवनोपरि । सोमो देवो न सूर्यः ।। १६ ।। एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे अर्षति ।। एष प्रत्नेन मन्मना देवो देवेभ्यस्परि । कविर्विप्रेण वावृधे ।। दुहानः प्रत्नमित्पयः पवित्रे परिषिच्यसे । क्रन्दं देवां अजीजनः ।। १७ ।। उप शिक्षापतस्थुषो भियसमा धेहि शत्रवे । पवमान विदा रयिम् ।। उपोषु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ।। उपास्मै गायता नरः पवमानायेन्दवे । अभिदेवां इयक्षते ।। १८ ।। प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयन्त ऊर्मयः । वनानि महिषा इव ।। अभि द्रोणानि बभ्रवः शुक्रा ऋतस्य धारया । वाजं गोमन्तमक्षरन् ।। सुता इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अर्षन्तु विष्णवे ।। १९ ।। प्र सोम देववीतये सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा । अंशोः पयसा म-

दिरा न जागृविरच्छाकोशं मधुश्चुतम् ॥ आहर्यता अर्जुना अत्के अव्यतप्रियः सूनुर्न मर्ज्यः । तमीं हिन्वन्त्यपसो यथा रथं नदीष्वागभस्त्योः ॥ २० ॥ प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनाम् । सुता विदथे अक्रमुः ॥ आदीं हंसो यथा गणं विश्वस्यावीवशन्मतिम् । अत्यो न गोभिरज्यते ॥ आदीं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २१ ॥ अया पवस्व देवयूरेभन् पर्येषिविश्वतः । मधोर्धारा असृक्षतः ॥ पवते हर्यतो हरिः रतिह्वरां सिरंह्या । अभ्यर्षस्तोतृभ्यो वीर वद्यशः ॥ प्रसुन्वानायान्धसो मर्त्तो न वष्टतद्वचः । अपश्वानमराधसं हता मखन्न भृगवः ॥ २१ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः प्रथमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ द्वितीयः प्रपाठकः

ऋषिः—१ जमदग्निः । २, ५, १५ अमहीयुः । ३ कश्यपः । ४,१० भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा । ६, ७ मेधातिथिः काण्वः । ८ मधुच्छन्दावैश्वामित्रः । ९ वसिष्ठः । ११ उपमन्युर्वासिष्ठः । १२ शंयुर्बार्हस्पत्यः । १३ प्रस्कण्वः काण्वः । १४ नृमेधा । १६ नहुषोमानवः । १७ सिकतानिवारीआद्ययोः द्वयोः पृश्नयोऽजाश्चरमस्य । १८ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा । १९ जेतामाधुच्छन्दसः ॥ देवता—१—५ १०, ११, १५—१७ पवमानः सोमः । ६ अग्निः । ७ मित्रावरुणौ । ८, १२–१४, १८, १९ इन्द्रः । ९ इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१—१०, १५, १८ गायत्री । ११ त्रिष्टुप् । १२—१४ प्रागाथं । १६, १९ अनुष्टुप् । १७ जगती ॥ स्वरः—१-१०, १५, १८ षड्जः । ११ धैवतः । १२–१४ मध्यमः । १६, १९ गान्धारः । १७ निषादः ॥

पवस्व वाचो अग्रियः सोम चित्राभिरूतिभिः । अभि विश्वानि काव्या ॥ त्वं समुद्रिया अपोग्रियो वाच ईरयन् । पवस्व विश्वचर्षणे ॥ तुभ्येमा भुवना कवे महिम्ने सोम तस्थिरे । तुभ्यं धावन्ति धेनव ॥ १ ॥ पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ यस्य ते सख्ये वयं सासह्याम पृतन्यतः । तवेन्दो द्युम्न उत्तमे ॥ या ते भीमान्यायुधा तिग्मानि सन्तिधूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ॥ २ ॥ वृषा सोम द्युमाँ असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दध्रिषे ॥ वृष्णस्ते वृष्ण्यं शवो वृषा वनं वृषा सुतः । स त्वंवृषन्वृषेदसि ॥ अश्वो न चक्रदो वृषा सङ्गा इन्दो समर्वतः । वि नो राये दुरो वृधि ॥ ३ ॥ वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वर्दृशम् ॥ यदद्भिः परिषिच्यसे मर्मृज्यमान आयुभिः । द्रोणे सधस्थमश्नुषे ॥ आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः स्वायुध । इहोष्विन्दवागहि ॥ ४ ॥ पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युन्दतः । सखित्वमावृणीमहे ॥ ये ते पवित्रमूर्मयोऽभिक्षरन्ति धारया । तेभिर्नः सोम मृळयः ॥

स नः पुनान आ भर रयिं वीरवतीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ॥ ५ ॥ अग्निं
दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः
सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ अग्ने देवां इहावह जज्ञानो वृक्त-
बर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥ ६ ॥ मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये । या
जाता पूतदक्षसा ॥ ऋतेन यावृतावृधा वृतस्य ज्योतिषस्पती । ता मित्रावरुणा
हुवे ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥ ७ ॥
इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ इन्द्र इद्धर्योः सचा
सम्मिश्ल आ वचो युजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप-
धनेषु च । उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आसूर्यं रोहयद्दिवि । वि
गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ८ ॥ इन्द्रे अग्ना नमो बृहत्सुवृक्तिमेरयामहे । धिया धेना अव-
स्यवः ॥ ता हि शश्वन्त ईडत इत्था विप्रास ऊतये । सबाधो वाजसातये ॥ ता
वां गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे । मेधसाता सनिष्यवः ॥ ९ ॥ वृषा पवस्व
धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान ओजसा ॥ तं त्वा धर्त्तारमोण्योऽ३ऽ-
पवमानस्वर्दृशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम् ॥ अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व
धारया । युजं वाजेषु चोदय ॥ १० ॥ वृषा शोणो अभिकनिक्रदद्गा नदयन्नेषि
पृथिवीमुत द्याम् । इन्द्रस्येव वग्नुरा शृण्व आजौ प्रचोदयन्नर्षसि वाचमेमाम् ॥
रसाय्यः पयसा पिन्वमान ईरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम् । पवमानः सन्तनिमेषि कृण्व-
न्निन्द्राय सोम परिषिच्यमानः । एवा पवस्व मदिरो मदायोदग्राभस्य नमयं वध-
स्नुम् । परि वर्णं भरमाणो रुशन्तं गव्युर्नो अर्ष परि सोम सिक्तः ॥ ११ ॥
त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिन्नरस्त्वां काष्ठा-
स्ववर्वतः ॥ सं त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो अद्रिवः । गामश्वं रथ्य-
मिन्द्र सङ्किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ १२ ॥ अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्च यथा
विदे । यो जरितृभ्यो मघवा पुरुवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥ शतानीकेव प्रजिगाति
धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे । गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभो-

जसः ॥ १३ ॥ त्वामिदा ह्यो नरोऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णयः । स इन्द्र स्तोमवाहस इह श्रुध्युप स्वसरमा गहि ॥ मत्स्वा सुशिप्रिन् हरिवस्तमीमहे त्वया भूषन्ति वेधसः । तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्यसुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ १४ ॥ यस्ते मदो वरेण्यस्तेनापवस्वान्धसा । देवावीरघशंसहा ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियं सस्निर्वाजं दिवे दिवे । गोषातिरश्वसा असि ॥ सम्मिश्लो अरुषो भुवः सूपस्थाभिर्न धेनुभिः । सीदञ्छ्येनो न योनिमा ॥ १५ ॥ अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्षति । पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ समु प्रिया अनूषत गावो मदाय घृष्वयः । सोमासः कृण्वते पथः पवमानास इन्दवः ॥ य ओजिष्ठस्तमाभर पवमान श्रवाय्यम् । यः पञ्च चर्षणीरभि रयिं येन वनामहे ॥ १६ ॥ वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नां प्रतरीतोषसां दिवः । प्राणा सिन्धूनां कलशां अचिक्रददिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ मनीषिभिः पवते पूर्व्यः कविर्नृभिर्यतः परिकोशां असिष्यदत् । त्रितस्य नाम जनयन्मधु क्षरन्निन्द्रस्य वायुं सख्याय वर्धयन् ॥ अयं पुनान उषसो अरोचयदयं सिन्धुभ्यो अभवदु लोककृत् । अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः ॥ १७ ॥ एवाह्यसि वीरयुरेवाशूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ एवा रातिस्तुविमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र न सचा ॥ मो षु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ॥ १८ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते । त्वामभि प्रणोनुमो जेतारमपराजितम् ॥ पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः । यदा वाजस्य गोमतस्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥ १९ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ जमदग्निः । २ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा । ३ कविर्भार्गवः । ४ कश्यपः । ५ मेधातिथिः काण्वः । ६, ७ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । ८ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ९ सप्तर्षयः । १० पराशरः । ११ पुरुहन्मा । १२ मेध्यातिथिः

काण्वः । १३ वसिष्ठः । १४ त्रितः । १५ ययातिर्नाहुषः । १६ पवित्रः । १७ सोभरिः काण्वः । १८ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौकाण्वायनौ । १९ तिरश्चीः ॥ देवता—१—४, ९, १०, १४—१६ पवमानः सोमः । ५, १७ अग्निः । ६ मित्रावरुणौ । ७ मरुतः इन्द्रश्च । ८ इन्द्राग्नी । ११—१३, १८, १९ इन्द्रः ॥ छन्दः—१—८, १४ गायत्री । ९ बृहती सतोबृहती द्विपदा क्रमेण । १० त्रिष्टुप् । ११, १३ प्रगाथं । १२ बृहती । १५, १९ अनुष्टुप् । १६ जगती । १७ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण । १८ उष्णिक् ॥ स्वरः—१—८, १४ षड्जः । ९, ११-१३ मध्यमः । १० धैवतः । १५, १९ गान्धारः । १६ निषादः । १७, १८ ऋषभः ॥

एते असृग्रमिन्दवस्तिरः पवित्रमाशवः । विश्वान्यभिसौभगा ॥ विघ्नन्तो दुरिता पुरु सुगा तोकाय वाजिनः । त्मना कृण्वन्तो अर्वतः ॥ कृण्वन्तो वरिवो गवेऽभ्यर्षन्ति सुष्टुतिम् । इडामस्मभ्यं संयतम् ॥ १ ॥ राजा मेधाभिरीयते पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ आ नः सोम सहो जुवो रूपं न वर्चसे भर । सुष्वाणो देववीतये ॥ आ न इन्दो शातग्विनं गवां पोषं स्वश्व्यम् । वहा भगत्तिमूतये ॥ २ ॥ तं त्वा नृम्णानि बिभ्रतं सधस्थेषु महो दिवः । चारुं सुकृत्यये महे ॥ संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं महामहिव्रतं मदम् । शतं पुरो रुरुक्षणिम् ॥ अतस्त्वा रयिरभ्ययद्राजानं सुक्रतो दिवः । सुपर्णो अव्यथी भरत् ॥ अधा हिन्वान इन्द्रियं ज्यायो महित्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचर्षणिः ॥ विश्वस्मा इत्स्वर्दृशे साधारणं रजस्तुरम् । गोपामृतस्य विर्भरत् ॥ ३ ॥ इषे पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः । इन्दो रुचाभिगा इहि ॥ पुनानो वरिवस्कृध्यूर्जं जनाय गिर्वणः । हरे सृजान आशिरम् ॥ पुनानो देववीतय इन्द्रस्य याहि निष्कृतम् । द्युतानो वाजिभिर्हितः ॥४॥ अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड् जुह्वास्यः ॥ यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ॥ यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति । तस्मै पावक मृडय ॥ ५ ॥ मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साधन्ता ॥ ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा ।

क्रतुं बृहन्तमाशाथे ॥ कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अपसम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ॥ आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उस्रिया अनु ॥ ७ ॥ ता हुवे ययोरिदं पप्ने विश्वं पुराकृतम् । इन्द्राग्नी न मर्द्धतः ॥ उग्रा विघनिना मृधः इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृळात ईदृशे ॥ हथो वृत्राण्यार्या हथो दासानि सत्पती । हथो विश्वा अपाद्विषः ॥ ८ ॥ अभि सोमास आयवः पवन्ते मद्यं मदम् । समुद्रस्याधिविष्टपे मनीषिणो मत्सरासो मदच्युतः ॥ तरत्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा राजा देव ऋतं बृहत् । अर्षा मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा प्रहिन्वात ऋतं बृहत् ॥ नृभिर्येमाणो हर्यतो विचक्षणो राजा देवः समुद्र्यः ॥ ९ ॥ तिस्रो वाच ईरयति प्रवह्निर्ऋतस्य धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मतयो वावशानाः ॥ सोमं गावो धेनवो वावशानाः सोमं विप्रा मतिभिः पृच्छमानाः । सोमः सुत ऋच्यते पूयमानः सोमे अर्कास्त्रिष्टुभः सन्नवन्ते ॥ एवा नः सोम परिषिच्यमान आपवस्व पूयमानः स्वस्ति । इन्द्रमाविश बृहता मदेन वर्द्धया वाचं जनया पुरन्धिम् ॥ १० ॥ यद्द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुतस्युः । न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्टरोदसी ॥ आ पप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन्विश्वा शविष्ठ शवसा । अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रि चित्राभिरूतिभिः ॥ ११ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्तः आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परिस्तोतार आसते ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः । कदा सुतं तृषाण ओक आगमइन्द्र स्वब्दीववंसगः ॥ कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद्वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ १२ ॥ तरणिरित्सिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा । आ व इन्द्रं पुरुहूतंनमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्रुवम् ॥ न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते न स्रेधन्तं रयिर्नशत् । सुशक्तिरिन्मघवन् तुभ्यं मावते देष्णं यत्पार्ये दिवि ॥ १३ ॥ तिस्रो वाच उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति

कनिक्रदत् ॥ अभि ब्रह्मीरनूषत यह्वीर्ऋतस्य मातरः । मर्जयन्तीर्दिवः शिशुम् ॥
रायः समुद्रांश्चतुरोऽस्मभ्यं सोम विश्वतः । आपवस्व सहस्रिणः ॥१४॥ सुतासो
धुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरं देवां गच्छन्तु वो मदाः ॥
रिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् । वाचस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान ओ-
जसः ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीङ्खयः । सोमस्पती रयीणां सखेन्द्रस्य
दिवेदिवे ॥ १५ ॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः ।
अतप्ततनूर्न तदामो अश्नुते श्रृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ तपोष्पवित्रं विततं
दिवस्पदेऽर्चन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् । अवन्त्यस्य पवितारमाशवो दिवः पृष्ठ-
मधिरोहन्ति तेजसा ॥ अरूरुचदुषसः पृश्निरग्रिय उक्षा मिमेति भुवनेषु वाजयुः ।
मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमादधुः ॥ १६ ॥ प्र मं-
हिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे । उपस्तुतासो अग्नये ॥ आ वंसते
मघवा वीरवद्यशः समिद्धो द्युम्न्याहुतः । कुविन्नो अस्य सुमतिर्भवीयस्यच्छ वाजे-
भिरागमत् ॥ १७ ॥ तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नु-
मद्रिवो हरिश्रियम् ॥ येन ज्योतींष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य
बर्हिषो विराजसि ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोऽनुष्टुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया
दिवेदिवे ॥ १८ ॥ श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति । सुवीर्यस्य गोमतो
रायस्पूर्द्धिः महां असि ॥ यस्त इन्द्र नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत् । चिकित्वि-
न्मनसं धियं प्रत्नामृतस्य पिप्युषीम् ॥ तमुष्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः ।
पुरूण्यस्य पौंस्या सिषासन्तो वनामहे ॥ १६ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः द्वितीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः

॥ अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ आकृष्टाभाषाः । २ अमहीयुः । ३ मेध्यातिथिः । ४, १२ बृहन्मतिः । ५ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निः । ६ सुतंभरआत्रेयः । ७ गृत्समदः । ८, २१ गोतमो राहूगणः । ९, १३ वसिष्ठः । १० दृढच्युत आगस्त्यः । ११ सप्तर्षयः । १४ रेभः काश्यपः । १५ पुरुहन्मा । १६ असितः काश्यपो देवलो वा । १७ शक्तिरुरुश्च क्रमेण । १८ अग्निः । १९ प्रतर्दनो दैवोदासिः । २० प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको वार्हस्पत्यः अथर्वाग्नी गृहपतियविष्ठौ सहसः सुतौ तयोर्वान्यतरः ॥ देवता—१—५, १०—१२, १६—१९ पवमानः सोमः । ६, २० अग्निः । ७ मित्रावरुणौ । ८, १३—१५, २१ इन्द्रः । ९ इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ६ जगती । २—५, ७—१०, १२, १६, २० गायत्री । ११ बृहती सतोबृहती च क्रमेण । १३ विराट् । १४ अतिजगती । १५ प्रागाथं । १७ ककुप् च सतोबृहती च क्रमेण । १८ उष्णिक् । १९ त्रिष्टुप् । २१ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, १४ निषादः । २—५, ७—१०, १२, १६, २० षड्जः । ११, १३, १५, १७ मध्यमः । १८ ऋषभः । १९ धैवतः । २१ गान्धारः ॥

प्र त आश्विनीः पवमान धेनवो दिव्या असृग्रं पयसा धरीमणि । प्रान्तरिक्षात् स्थाविरीस्ते असृक्षत ये त्वा मृजन्त्यृषिषाण वेधसः ॥ उभयतः पवमानस्य रश्मयो ध्रुवस्य सतः परियन्ति केतवः । यदी पवित्रे अधिमृज्यते हरिः सत्ता नि योनौ कलशेषु सीदति ॥ विश्वा धामानि विश्वचक्ष ऋभ्वसः प्रभोष्टे सतः परियन्ति केतवः । व्यानशी पवसे सोम धर्मणा पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥ १ ॥ पवमानो अजीजनद्दिवश्चित्रन्न तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥ पवमान रसस्तव मदो राजन्नदुच्छुनः । वि वारमव्यमर्षति ॥ पवमानस्य ते रसो दक्षो विराजति द्युमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वर्दृशे ॥ २ ॥ प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वेषा

अयासो अक्रतुः । घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥ सुवितस्य वनामहे ऽतिसेतुं दुराय्यम् । साह्याम दस्युमव्रतम् ॥ शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः पवमानस्य शुष्मिणः । चरन्ति विद्युतो दिवि ॥ आपवस्व महीमिषं गोमदिन्दो हिरण्यवत् । अश्ववत्सोम वीरवत् ॥ पवस्व विश्वचर्षण आ महीरोदसी पृण । उषाः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ परि नः शर्मयन्त्या धारया सोम विश्वतः । सरारसेव विष्टपम् ॥ ३ ॥ आशुरर्ष बृहन्मते परि प्रियेण धाम्ना । यत्र देवा इति ब्रवन् ॥ परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं जनाय यातयन्निषः । वृष्टिं दिवः परिस्रव ॥ अयं स यो दिवस्परि रघुयामा पवित्र आ । सिन्धोरूर्मा व्यक्षरत् ॥ सुत एति पवित्र आ त्विषिं दधान ओजसा । विचक्षाणो विरोचयन् ॥ आविवासन् परावतो अथो अर्वावतः सुतः । इन्द्राय सिच्यते मधु ॥ समीचीना अनूषत हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ ४ ॥ हिन्वन्ति सूरमुस्रयः स्वसारो जामयस्पतिम् । महामिन्दुं महीयुवः ॥ पवमान रुचारुचा देव देवेभ्यः सुतः । विश्वावसून्याविश ॥ आ पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुवः ॥ इषे पवस्व संयतम् ॥ ५ ॥ जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे । घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहाहित मन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वने वने । स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते । इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि सीदं नि होता यजथाय सुक्रतुः ॥ ६ ॥ अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम् ॥ राजानावनभिद्रुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे । सहस्रस्थूण आशाते ॥ ता सम्राजा घृतासुती आदित्या दानुनस्पती । सचेते अनवह्वरम् ॥ ७ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपाश्रितम् । तद्विदच्छर्यणावति । अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ ८ ॥ इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूर्व्यस्तुतिः । अभ्राद्वृष्टिरिवाजनि ॥ शृणुतं जरितुर्हवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ मा पापत्वाय नो नरेन्द्राग्नी

माभिशस्तये । मा नो रीरधतं निदे ॥ ९ ॥ पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ सं देवैश्शोभते वृषा कविर्योनावधि प्रियः । पवमानो अदाभ्यः ॥ पवमान धिया हितो३ऽभियोनिं कनिक्रदत् । धर्मणा वायुमारुहः ॥ १० ॥ तवाहं सोम रारणसख्य इन्दो दिवेदिवे । पुरूणि बभ्रो निचरन्ति मामवपरिधीं रतितां इहि ॥ तवाहं नक्तमुत सोम ते दिवा दुहानो बभ्र ऊधनि । घृणा तपन्तमतिसूर्यं परः शकुना इव पप्तिम ॥ ११ ॥ पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः । शुम्भन्ति विप्रन्धीतिभिः ॥ आ योनिमरुणो रुहद्गमदिन्द्रो वृषा सुतम् । ध्रुवे सदसि सीदतु ॥ नू नो रयिं महामिन्दोऽस्मभ्यं सोम विश्वतः । आपवस्व सहस्रिणम् ॥ १२ ॥ पिबासोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषावहर्यश्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा ॥ यस्ते मदो युज्यश्चारुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्व हंसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ बोधा सु मे मघवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व ॥ १३ ॥ विश्वाः पृतना अभिभूतरन्नरः सजूस्ततक्षुरिन्द्रञ्जजनुश्च राजसे । क्रत्वे वरे स्थे मन्यामुरीमुतोग्रमोजिष्ठं तरसं तरस्विनम् ॥ नेमिं नमन्ति चक्षसा मेषं विप्रा अभि स्वरे । सुदीतयो वो अद्रुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्वभिः ॥ समु रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये । स्वः पतिर्यदी वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः ॥ १४ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठं यो वृत्रहा गृणे ॥ इन्द्रन्तं शुम्भपुरुहन्मन्नवसे यस्य द्विता विधर्त्तरि । हस्तेन वज्रः प्रतिधायि दर्शतो महां देवो न सूर्यः ॥ १५ ॥ परिप्रिया दिवः कविर्वयांसि नप्त्योर्हितः । स्वानैर्याति कविक्रतुः ॥ स सूनुर्मातरा शुचिर्जातो जाते अरोचयत् । महान्मही ऋतावृधा ॥ प्र प्र क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्रुहः । वीत्यर्ष पनिष्टये ॥ १६ ॥ त्वं ह्या३ङ्गदैव्य पवमान जनिमानि द्युमत्तमः । अमृतत्वाय घोषयन् ॥ येना नवग्वा दध्यङ्ङपोर्णुते येन विप्रास आपिरे । देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्याशत ॥ १७ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यं वारं विधावति । अग्रे वाचः पवमानः

कनिक्रदत् ॥ धीभिर्मृजन्ति वाजिनं वने क्रीडन्तमत्यविम् । अभि त्रिपृष्ठं मतयः समस्वरन् ॥ असर्जि कलशां अभि मीढ्वान्त्सप्तिर्न वाजयुः । पुनानो वाचञ्जनयन्नसिष्यदत् ॥ १८ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनिता सूर्य्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोत विष्णोः ॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम् । श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥ प्रावीविपद्वाच ऊर्मिं न सिन्धुर्गिरस्तोमान्पवमानो मनीषाः । अन्तः पश्यन्वृजनेमावराण्यातिष्ठति वृषभो गोषु जानन् ॥ १९ ॥ अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरूतमम् । अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥ अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या । अस्य क्रत्वा यशस्वतः ॥ अयं विश्वा अभिश्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते । आ वाजैरुप नो गमत् ॥ २० ॥ इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरं धारा ऋतस्य सादने ॥ नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे । नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥ इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन । सुताअमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ २१ ॥ इन्द्र जुषस्व प्रवहायाहि शूर हरिह । पिबा सुतस्य मतिर्न मधोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ इन्द्र जठरं नव्यं न पृणस्व मधोर्दिवो न । अस्य सुतस्य स्वाऽ३ऽर्नोप त्वा मदाः सुवाचो अस्थुः ॥ इन्द्रस्तुराषाण्मित्रो न जघान वृत्रं यतिर्न । बिभेद बलं भृगुर्न ससाहे शत्रून्मदे सोमस्य ॥ २२ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ त्रय ऋषिगणाः । २ काश्यपः । ३, ४, १३ असितः काश्यपो देवलो वा । ५ अवत्सारः । ६, १६ जमदग्निः । ७ अरुणोवैतहव्यः । ८ उरुचक्रिरात्रेयः । ९ कुरुसुतिः काण्वः । १० भरद्वाजो वार्हस्पत्यः । ११ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा । १२ सप्तर्षयः । १४, १५, २३ गोतमोराहूगणः । १७ ऊर्ध्वसद्मा कृतयशाश्च क्रमेण । १८ त्रितः । १९ रेभसूनूकाश्यपौ । २० मन्युर्वासिष्ठः । २१ वसुश्रुतआत्रेयः । २२ नृमेधः ॥ देवता—१—६, ११—१३, १६–२० पवमानः सोमः । ७, २१ अग्निः । ८ मित्रावरुणौ । ९, १४, १५, २२, २३

इन्द्रः । १० इन्द्राग्निः ॥ छन्दः--१, ७ जगती । २—६, ८—११, १३, १६ गायत्री । १२ बृहती । १४, १५, २१ पङ्क्तिः । १७ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण । १८, २२ उष्णिक् । १९, २३ अनुष्टुप् । २० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ निषादः । २—६, ८—११, १३, १६ षड्जः । १२ मध्यमः । १४, १५, २१ पञ्चमः । १७ ऋषभः मध्यमश्चक्रमेण । १८, २२ ऋषभः । १९, २३ गान्धारः । २० धैवतः ॥

गोवित्पवस्व वसुविद्धिरण्यविद्रेतोधा इन्दो भुवनेष्वर्पितः । त्वं सुवीरो असि सोम विश्ववित्तं त्वा नर उप गिरेम आसते ॥ त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः पवमान वृषभ ता विधावसि । स नः पवस्व वसुमद्धिरण्यवद्वयं स्याम भुवनेषु जीवसे ॥ ईशान इमा भुवनानि ईयसे युजान इन्दो हरितः सुपर्ण्यः । तास्ते क्षरन्तु मधुमद्घृतम् पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥ १ ॥ पवमानस्य विश्ववित्प्र ते सर्गा असृक्षत । सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ केतुं कृण्वन्दिवस्परि विश्वा रूपाभ्यर्षसि । समुद्रः सोम पिन्वसे ॥ जज्ञानो वाचमिष्यसि पवमान विधर्मणि ॥ क्रन्दन्देवो न सूर्यः ॥ २ ॥ प्र सोमासो अधन्विषुः पवमानास इन्दवः । श्रीणाना अप्सु वृञ्जते ॥ अभि गावो अधन्विषुरापो न प्रवता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ प्र पवमान धन्वसि सोमेन्द्राय मादनः । नृभिर्यतो विनीयसे ॥ इन्दो यदद्रिभिः सुतः पवित्रं परिदीयसे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ त्वं सोम नृमादनः पवस्व चर्षणीधृतिः । सस्निर्यो अनुमाद्यः ॥ पवस्व वृत्रहन्तम उक्थेभिरनुमाद्यः । शुचिः पावको अद्भुतः ॥ शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतः समधुमान् । देवावीरघशंसहा ॥ ३ ॥ प्र कविर्देववीतयेऽव्या वारेभिरव्यत । साह्वान्विश्वा अभिस्पृधः ॥ स हि ष्मा जरितृभ्य आवाजं गोमन्तमिन्वति । पवमानः सहस्रिणम् ॥ परि विश्वानि चेतसा मृज्यसे पवसे मती । स नः सोम श्रवो विदः ॥ अभ्यर्ष बृहद्यशो मघवद्भ्यो ध्रुवं रयिम् । इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ त्वं राजेव सुव्रतो गिरः सोमा विवेशिथ । पुनानो वह्ने अद्भुत ॥ स वह्निरप्सु दुष्टरो मृज्यमानो गभस्त्योः । सोमश्चमूषु सीदति ॥ क्रीळुर्मखो न मंहयुः पवित्रं सोम गच्छसि । दधत्स्तोत्रे

सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ यवं यवं नो अन्धसा पुष्टम्पुष्टं परिस्रव । विश्वा च सोम सौभगा ॥ इन्दो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः । नि बर्हिषि प्रिये सदः ॥ उत नो गोविदश्ववित्पवस्व सोमान्धसा । मक्षूतमेभिरहभिः ॥ यो जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित् ॥ ५ ॥ यास्ते धारा मधुश्च्युतोऽसृग्रमिन्द ऊतये । ताभिः पवित्रमासदः ॥ सो अर्षेन्द्राय पीतये तिरो वाराण्यव्यया । सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ त्वं सोम परिस्रव स्वादिष्ठो अङ्गिरोभ्यः । वरिवोविद् घृतं पयः ॥ ६ ॥ तव श्रियो वर्ष्यस्येव विद्युतोऽग्नेश्चिकित्र उषसामिवेतयः । यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमासनि ॥ वातोपजूत इषितो वशाँ अनु तृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे । आ ते यतन्ते रथ्योऽ२ऽयथा पृथक् शर्धांस्यग्ने अजरस्य धक्षतः ॥ मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतरं मतिम् । त्वामर्भस्यहविषः समानमित्त्वां महो वृणते नान्यन्त्वत् ॥ ७ ॥ पुरूरुणा चिध्यस्त्यवो नूनं वां वरुण । मित्र वंसि वां सुमतिम् ॥ तावां सम्यगद्रुह्वाणेषमश्याम धामच । वयं वां मित्रा स्याम ॥ पातं नो मित्रा पायुभिरुत त्रायेथां सुत्रात्रा । साह्याम दस्यूं तनूभिः ॥ ८ ॥ उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमूसुतम् ॥ अनु त्वा रोदसी उभे स्पर्धमानमददेताम् । इन्द्र यद्दस्युहाभवः ॥ वाचमष्टापदीमहं नवस्रक्तिमृतावृधम् । इन्द्रात्परितन्वं ममे ॥ ९ ॥ इन्द्राग्नी युवामिमेऽ३भि स्तोमा अनूषत । पिबतं शम्भुवा सुतम् ॥ यावां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा । इन्द्राग्नी ताभिरागतम् ॥ ताभिरागच्छतं नरोपेदं सवनं सुतम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ १० ॥ अर्षा सोम द्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् । सीदन्योनौ वनेष्वा ॥ अप्सा इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अर्षन्तु विष्णवे ॥ इषं तोकाय नो दधदस्मभ्यं सोमविश्वतः । आपवस्व सहस्रिणम् ॥ ११ ॥ सोम उष्वाणः सोतृभिरधिष्णुभिरवीनाम् । अश्वयेव हरिता याति धारया मन्द्रया याति धारया ॥ अनूपे गोमान् गोभिरक्षाः सोमो

दुग्धाभिरक्ताः । समुद्रं न संवरणान्यग्मन्मन्दी मदाय तोशते ॥ १२ ॥ यत्सोम चित्रमुक्थ्यं दिव्यं पार्थिवं वसु । तं नः पुनान आभर ॥ वृषा पुनान आयूंषि स्तनयन्नधि बर्हिषि । हरिः सन्योनिमासदः ॥ युवं हिस्थः स्वः पती इन्द्रश्च सोम गोपती । ईशाना पिप्यतं धियः ॥ १३ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे हवामहे स वाजेषु प्रनोविषत् ॥ असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि परादादिः । असि दभ्रस्य चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयतेधनम् । युङ्क्ष्वामदच्युता हरीकं हनः कंवसौ दधोऽस्मां इन्द्रवसौ दधः ॥ १४ ॥ स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्तिगौर्यः । या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभथा वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः । व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥ असाव्यंशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः । श्येनो न योनिमासदत् ॥ शुभ्रमन्धो देववातमप्सु धौतं नृभिः सुतम् । स्वदन्ति गावः पयोभिः ॥ आदीमश्वन्न हेतारमशूशुभन्नमृताय । मधो रसं सधमादे ॥ १६ ॥ अभिद्युम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुम् । विकोशं मध्यमं युव ॥ आवच्यस्व सुदक्ष चम्वोः सुतो विशां वह्निर्न विश्पतिः । वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपो जिन्वन् गविष्टये धियः ॥ १७ ॥ प्राणा शिशुर्महीनां हिन्वन्नृतस्य दीधितिम् । विश्वा परि प्रिया भुवदध द्विता ॥ उप त्रितस्य पाष्यो ऽ३ऽरभक्त यद्गुहापदम् । यज्ञस्य सप्तधामभिरध प्रियम् ॥ त्रीणि त्रितस्य धारया पृष्ठेष्वैरयद्रयिम् । मिमीते अस्य योजना वि सुक्रतुः ॥ १८ ॥ पवस्व वाजसातये पवित्रे धारया सुतः । इन्द्राय सोम विष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तरः ॥ त्वां रिहन्ति धीतयो हरिम्पवित्रे अद्रुहः । वत्सं जातं न मातरः पवमान विधर्मणि ॥ त्वं द्यां च महिव्रत पृथिवीं चाति जभ्रिषे । प्रति द्रापिममुञ्चथाः पवमान महित्वना ॥ १९ ॥ इन्दुर्वाजी पवते गोन्योघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय । हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातिं वरिवस्कृण्वन्वृजनस्य राजा ॥ अध धारया मध्वा पृ-

चानास्तिरो रोम पवते अद्रिदुग्धः । इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणो देवो देवस्य मत्सरो मदाय ॥ अभि व्रतानि पवते पुनानो देवो देवान्त्स्वेन रसेन पृञ्चन् । इन्दुर्धर्माण्यृतुथावसानो दशक्षिपो अव्यत सानो अव्ये ॥ २० ॥ आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् । यद्धस्य ते पनीयसी समिदीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आभर ॥ आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते । सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाद् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ ओभे सुश्चन्द्र विश्पते दर्वीश्रीणीष आसनि । उतो न उत्पुपूर्याउक्थेषु शवस्पत इषं स्तोतृभ्य आभर ॥२१॥ इन्द्राय साम गायत विप्राय बृहते बृहत् । ब्रह्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महां असि ॥ विभ्राजज्ज्योतिषा स्वाऽ३ऽरगच्छो रोचनन्दिवः । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ॥ २२ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि । आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ आतिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ इन्द्रमिद्धरी वहतोप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणां सुष्टुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २३ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः तृतीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ चतुर्थः प्रपाठकः

ऋषिः—१ आकृष्टामाषाः सिकतानिवावरी च । २, ११ कश्यपः । १२ सप्तर्षयः । १३ अमहीयुः । १४ शुनःशेप आजीगर्तिः । ३ मेधातिथिः । ४ हिरण्यस्तूपः । ५ अवत्सारः । ६ जमदग्निः । ७ कुत्स आंगिरसः । ८ वसिष्ठः । ९ त्रिशोकः काण्वः । १० श्यावाश्वः । १६ मांधाता यौवनश्वः। १५ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । १७ असितः काश्यपो देवलो वा । १८ ऋणचयः शक्तिः । १९ पर्वतनारदौ । २० मनुः सांवरणः । २१ कुत्सः । २२ वधुः सुवधुः श्रुतवधुर्विप्रवधुश्च गौपायना लौपायना वा । २३ भुवन आप्त्यः साधनो वा भौवनः ॥ देवता—१-६, ११—१३, १७—२१ पावमानः सोमः । ७, २२ अग्निः । १० इन्द्राग्नी । ९, १४, १६ इन्द्रः । १५ सोमः । ८ आदित्यः । २३ विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ७ जगती २-६, ८-११, १३, १४, १७ गायत्री । १२, १५ १८ बृहती । १६ महापङ्क्तिः । १८ गायत्री सतोबृहती च । १९ उष्णिक् । २० अनुष्टुप् । २१, २३, त्रिष्टुप् । २२ भुरिग्बृहती ॥ स्वरः—१, ७ निषादः । २-६, ८-११ १३, १४, १७ षड्जः । १२, १५, २२ मध्यमः । १६ पञ्चमः । १८ षड्जः मध्यमश्च । १९ ऋषभः । २० गान्धारः । २१, २३ धैवतः ॥

ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधुप्रियम् पिता देवानां जनिता विभूवसुः । दधाति रत्नं स्वधयोरपीच्यं मदिन्तमो मत्सर इन्द्रियो रसः ॥ अभिक्रन्दन्कलशं वाज्यर्षति पतिर्दिवः शतधारो विचक्षणः । हरिर्मित्रस्य सदनेषु सीदति मर्मृजानोऽविभिः सिन्धुभिर्वृषा ॥ अग्रे सिन्धूनां पवमानो अर्षस्यग्रे वाचो अग्रियो गोषु गच्छसि । अग्रे वाजस्य भजसे महद्धनं स्वायुधः सोतृभिः सोम सूयसे ॥ १ ॥ असृक्षत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया । शुक्रासो वीरयाशवः ॥ शुम्भमाना ऋतायुभिर्मृज्यमाना गभस्त्योः । पवन्ते वारे अव्यये ॥ ते विश्वा दाशुषे वसु सोमा दिव्यानि पार्थिवा । पवन्तामान्तरिक्ष्या ॥ २ ॥ पवस्व देववी-

र्तं पवित्रं सोम रंह्या । इन्द्रमिन्दो वृषाविश ॥ आवच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो द्युम्नवत्तमः । आ योनिन्धर्णसिस्सदः ॥ अधुक्षत प्रियं मधु धारा सुतस्य वेधसः । अपो वसिष्टसुक्रतुः ॥ महांतं त्वामहीरन्वापो अर्षन्ति सिन्धवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः । सोमः पवित्रे अस्मयुः ॥ अचिक्रदद्वृषाहरिर्महान्मित्रो न दर्शतः । सं सूर्येण दिद्युते ॥ गिरस्त इन्द्र ओजसा मर्मृज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भसे ॥ तन्त्वा मदाय घृष्वय उ लोककृत्नुमीमहे । तव प्रशस्तये महे ॥ गोषा इन्दो नृषा अस्यश्वसा वाजसा उत । आत्मा यज्ञस्य पूर्व्यः ॥ अस्मभ्यमिन्दविन्द्रियं मधोः पवस्व धारया । पर्ज्जन्यो वृष्टिमां इव ॥ ३ ॥ सना च सोम जेषि च पवमान महिश्रवः । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ सना ज्योतिः सना स्वाऽ३ऽर्विश्वा च सोम सौभगा । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ सना दक्षमुतक्रतुमप सोम मृधो जहि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ पवीतारः पुनीत न सोममिन्द्राय पातवे । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ त्वं सूर्ये न आभज तव क्रत्वा तवोतिभिः । अथा नोवस्यसस्कृधि ॥ तव क्रत्वा तवोतिभिर्ज्योक्पश्येम सूर्यम् । अथानो वस्यसस्कृधि ॥ अभ्यर्ष स्वायुध सोम द्विबर्हसं रयिम् । अथा नो वस्यसस्कृधिः ॥ अभ्याऽ३ऽर्षानपच्युतो वाजिन्त्समत्सु सासहिः । अथा नो वस्यसस्कृधिं ॥ त्वां यज्ञैरवीवृधन् पवमान विधर्मणि । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ रयिं नश्चित्रमश्विनमिन्दो विश्वायुमाभर । अथा नो वस्यसस्कृधि ॥४॥ तरत्स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ उस्रा वेदवसूनाम्मर्त्तस्य देव्यवसः । तरत्स मन्दी धावती ॥ ध्वस्रयोः पुरुषन्त्योरा सहस्राणि दद्महे । तरत्स मन्दी धावति ॥ आ ययोस्त्रिंशतं तना सहस्राणि च दद्महे । तरत्स मन्दी धावति ॥ ५ ॥ एते सोमा असृक्षत गृणानाः शवसे महे । मदिन्तमस्य धारया ॥ अभि गव्यानि वीतये नृम्णा पुनानो अर्षसि । सनद्वाजः परिस्रव ॥ उत नो गोमतीरिषो विश्वा अर्ष परिष्टुभः । गृणानो जमदग्निना ॥ ६ ॥ इमं स्तोममर्हते जात वेदसे रथमिव सम्महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्यसं सद्यग्ने सख्ये मारिषामा वयं

तव ॥ भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् । जीवातवे प्रतरां साधया धियोऽग्ने सख्ये मारिषामा वयं तव ॥ शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वमादित्याँ आवह तान्ह्युऽ३ऽश्मस्यग्ने सख्ये मारिषामा वयन्तव ॥ ७ ॥ प्रतिवां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम् ॥ राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शवसे । इयं विप्रा मेधसातये ॥ ते स्याम देव वरुण तेमित्रसूरिभिः सह । इषं स्वश्च धीमहि ॥ ८ ॥ भिन्धि विश्वाअपद्विषः परिबाधो जही मृधः । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ यस्य ते विश्वमानुषग्भूरेर्दत्तस्य वेदति । वसु स्पार्हन्तदा भर ॥ यद्वीड़ाविन्द्रयत् स्थिरे यत्पर्शाने पराभृतम् । वसु स्पार्हं तदाभर ॥ ९ ॥ यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ तोशासा रथयावानावृत्रहणापराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ इदं वां मदिरं मध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ १० ॥ इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ तन्त्वाविप्रावचो विदः परिष्कृण्वन्ति धर्णसिम् । सन्त्वा मृजन्त्यायवः ॥ रसं ते मित्रोअर्यमा पिबन्तु वरुणः कवे । पवमानस्य मरुतः ॥ ११ ॥ मृज्यमानः सुहस्त्या समुद्रे वाचमिन्वसि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ पुनानो वारे पवमानो अव्यये वृषो अचिक्रदद्वने । देवानां सोम पवमान निष्कृतं गोभिरञ्जानो अर्षसि ॥ १२ ॥ एतमुत्यं दश क्षिपो मृजन्ति सिन्धुमातरम् । समादित्येभिरख्यत ॥ समिन्द्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ । सं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ स नो भगाय वायवे पूष्णे पवस्व मधुमान् । चारुर्मित्रे वरुणे च ॥ १३ ॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥ आ घ त्वावान्त्मना युक्तस्तोतृभ्यो धृष्णवीयानः । ऋणोरक्षं न चक्र्योः ॥ आयद्दुवः शतक्रतवाकामं जरितॄणाम् । ऋणोरक्षं न शचीभिः ॥ १४ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ उप नः सवनागहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मदः ॥ अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति-

ण्य आगहि ॥ १५ ॥ उभे यदिन्द्र रोदसी आपप्राथोषा इव । महान्तं त्वा महीनां सम्म्राजं चर्षणीनाम् । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ दीर्घं ह्यङ् कुशं यथाशक्तिं बिभर्षि मन्तुमः । पूर्वेण मघवन् पदा वयामजो यथा यमः । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ अव स्म दुर्हृणायतो मर्त्तस्य तनुहि स्थिरम् । अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मां अभिदासति । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्राजनित्र्यजीजनत् ॥ १६ ॥ परिस्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् । मदेषु सर्वधा असि ॥ त्वं विप्रस्त्वं कविर्मधुप्रजातमन्धसः । मदेषु सर्वधा असि ॥ त्वे विश्वे सजोषसो देवासः पीतिमाशत । मदेषु सर्वधा असि ॥ १७ ॥ ससुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इळानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् ॥ यस्य त इन्द्रः पिबाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः । आ येन मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे ॥ १८ ॥ तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत । शिशुन्नहव्यैः स्वदयन्त गूर्त्तिभिः ॥ संवत्स इव मातृभिरिन्दुर्हिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो मतिभिः परिष्कृतः ॥ अयं दक्षाय साधनो यं शर्धाय वीतये । अयं देवेभ्यो मधुमत्तरः सुतः ॥ १९ ॥ सोमाः पवन्त इन्दवोऽस्मभ्यं गातुवित्तमाः । मित्राः स्वाना अरेपसः स्वाध्यः स्वर्विदः ॥ ते पूतासो विपश्चितः सोमासो दध्याशिरः । सूरासोनादर्शतासो जिगत्नवो ध्रुवा घृते ॥ सुष्वाणासो व्यद्रिभिश्चिताना गोरधि त्वचि । इषमस्मभ्यमभितः समस्वरन्वसुविदः ॥ २० ॥ अया पवा पवस्वैना वसूनि मांश्चत्व इन्दो सरसि प्रधन्व । ब्रध्नश्चिद्यस्य वातो न जूतिं पुरुमेधाश्चित्तकवे नरं धात् ॥ उत न एना पवया पवस्वाधि श्रुते श्रवाय्यस्य तीर्थे । षष्टिं सहस्रा नैगुतो वसूनि वृत्तं न पक्वं धूनवद्रणाय ॥ महीमे अस्य वृष नाम शूषे मांश्चत्वे वा पृशने वा वधत्रे । अस्वापयं निगुतः स्नेहयच्चापामित्राँ अपाचितो अचेतः ॥ २१ ॥ अग्ने त्वं नो अंतम उत त्राता शिवो भुवो वरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥ २२ ॥

इमा नु कं भुवना सीषधेमेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ॥ यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजा करत् ॥ २३ ॥ प्रवोर्चोप ॥ २४ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ वृषगणो वासिष्ठः । २, ३ असितः काश्यपो देवलो वा । ४, १३ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वा । ५, ८ भरद्वाजो वार्हस्पत्याः । ६ यजत आत्रेयः । ७ मधुच्छन्दः वैश्वामित्रः । ६ सिकता निवावरी । १० पुरुहन्मा । ११ पर्वतानादौ शिखण्डिन्यौ वाश्याप्यावप्सरसौ । १२ अग्नयो धिष्णयरः । १४ वत्सः काण्वः । १५ नृमेधः । १६ अत्रिः ॥ देवता—१—४, ६, ११—१३ पवमानः सोमः । ५ वैश्वानरः । ६ मित्रावरुणौ । ७, १०, १५, १६ इन्द्रः । ८ इन्द्राग्नी । १४ अग्निः ॥ छन्दः—१, ५, १३—१५ त्रिष्टुप् । २—४, ६–८ गायत्री । ६ जगती । १० प्रागाथं । ११ उष्णिक् । १२ आर्ची भुरिग्गायत्री । १६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, १३—१५ धैवतः । २—४, ६—८, १२ षड्जः । ६ निषादः । १० मध्यमः । ११ ऋषभः । १६ गान्धारः ॥

प्रकाव्यमुशनेवब्रुवाणो देवो देवानां जनिमाविवक्ति । महिव्रतः शुचिबन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ॥ प्रहंसासस्तृपलावग्नुमच्छामादस्तं वृषगणा अयासुः । अंगोषिणं पवमानं सखायो दुर्मर्षं वाणं प्रवदन्ति साकम् ॥ स योजत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीडन्तं मिमते न गावः । परीणसं कृणुते तिग्मशृंगो दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृज्रः ॥ प्र स्वानासो रथा इवार्वन्तो न श्रवस्यवः । सोमासो राये अक्रमुः ॥ हिन्वानासो रथा इव दधन्विरे गभस्त्योः । भरासः कारिणामिव ॥ राजानो न प्रशस्तिभिः सोमासो गोभिरञ्जते । यज्ञो न सप्तधातृभिः ॥ परिस्वानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा । मधोअर्षन्ति धारया ॥ आपा

नासो विवस्वतो जिन्वन्त उषसो भगम् । सूरा अण्वं वितन्वते ॥ अपद्वारा मतीनां
प्रत्ना ऋण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आयवः ॥ समीचीनास आशत होतारः
सप्तजानयः । पदमेकस्य पिप्रतः ॥ नाभा नाभिं न आददे चक्षुषा सूर्यं दृशे ।
कवेरपत्यमादुहे ॥ अभि प्रियं दिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहा हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा
॥ १ ॥ असृग्रमिन्दवः पथा धर्मन्नृतस्य सुश्रियः । विदाना अस्य योजना ॥ प्र
धारा मधो अग्रियो महीरपो विगाहते । हविर्हविःषु वन्द्यः ॥ प्रयुजा वाचो अग्रियो
वृषो अचिक्रदद्वने । सद्माभिसत्यो अध्वरः ॥ परियत्काव्या कविर्नृम्णा पुनानो
अर्षति । स्ववाजी सिषासति ॥ पवमानो अभिस्पृधो विशो राजेव सीदति ।
यदीमृण्वन्ति वेधसः ॥ अव्या वारे परि प्रियो हरिर्वनेषु सीदति । रेभो वनुष्यते
मती ॥ स वायुमिन्द्रमश्विना साकं मदेन गच्छति । रणा यो अस्य धर्मणा ॥
आ मित्रे वरुणे भगे मधोः पवन्त ऊर्मयः । विदाना अस्य शक्मभिः ॥ अस्मभ्यं
रोदसी रयिं मध्वो वाजस्य सातये । श्रवो वसूनि सञ्जितम् ॥ आ ते दक्षं
मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे । पांतमापुरुस्पृहम् ॥ आमन्द्रमावरेण्यमाविप्रमाम-
नीषिणम् । पांतमापुरुस्पृहम् ॥ आरयिमासुचेतुनमासुक्रतो तनूष्वा । पांतमा-
पुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् ।
कविं संम्राजमतिथिं जनानामासन्नः पात्रं जनयन्त देवाः ॥ त्वां विश्वे अमृत
जायमानं शिशुं न देवा अभि सं नवन्ते । तव क्रतुभिरमृतत्वमायन्वैश्वानर
यत्पित्रोरदीदेः ॥ नाभिं यज्ञानां सदनं रयीणां महामाहावमभि सं नवन्त । वैश्वा-
नरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयन्त देवाः ॥ ३ ॥ प्र वो मित्राय गायत वरु-
णाय विपा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् ॥ सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरु-
णश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि
वां क्षत्रं देवेषु ॥ ४ ॥ इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना
पूतासः ॥ इन्द्रायाहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ इन्द्रा-

याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ५ ॥ तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजत् । कृष्णा कृणोति जिह्वया ॥ य इद्ध आविवासति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । द्युम्नाय सुतरा अपः ॥ ता नो वाजवतीरिष आशून् पिपृतमर्वतः । एन्द्रमग्निं च वोढवे ॥ ६ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतं सखा सख्युर्न प्रमिनाति सङ्गिरम् । मर्य इव युवतिभिः समर्षति सोमः कलशे शतयामना पथा ॥ प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः मनस्युवः संवरणेष्वक्रमुः । हरिं क्रीडन्तमभ्यनूषत स्तुभो ऽभि धेनवः पयसेदशिश्रयुः ॥ आ नः सोम संयतं पिप्युषीमिषमिन्दो पवस्व पवमान ऊर्मिणा । या नो दोहते त्रिरहन्नसश्चुषी क्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ ७ ॥ नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्त्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णुमोजसा ॥ अषाढमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन्महीरुरुज्रयः । सं धेनवो जायमाने अनोनवुर्द्यावः क्षामीरनोनवुः ॥ ८ ॥ सखाय आनिषीदत पुनानाय प्रगायत । शिशुं न यज्ञैः परिभूषत श्रिये ॥ समी वत्सं न मातृभिः सृजता गयसाधनम् । देवाव्यं३मदमभिद्विशवसम् ॥ पुनाता दक्षसाधनं यथा शर्द्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शन्तमम् ॥ ९ ॥ प्र वाज्यक्षाः सहस्रधारस्तिरः पवित्रं विवारमव्ययम् ॥ स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अद्भिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः ॥ प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमाणो अद्रिभिः सुतः ॥ १० ॥ ये सोमासः परावति ये अर्वावति सुन्विरे । ये वादः शर्यणावति ॥ य आर्जीकेषु कृत्वसु ये मध्ये पस्त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चसु ॥ ते नो वृष्टिं दिवस्परि पवन्तामा सुवीर्यम् । स्वाना देवास इन्दवः ॥ ११ ॥ आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सधस्थात् । अग्ने त्वां कामये गिरा ॥ पुरुत्रा हि सदृँ असि दिशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे ॥ समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्रराधसम् ॥ १२ ॥ त्वं न इन्द्राभर ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आवीरं पृतनासहम् ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुम्नमी-

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
महे ॥ त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुपब्रुवे सहस्कृत । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ १३ ॥
१ २ ३ २ ३ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १
यदिन्द्र चित्र म इहनास्ति त्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नो विदद्वस उभया हस्त्या-
२ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १र २र
भर ॥ यन्मन्यसे वरेण्य मिन्द्र द्युक्षन्त दाभर । विद्याम तस्य ते वयमकूपारस्य
३ १ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ १र २र
दावनः ॥ यत्ते दित्सु प्रराध्यं मनो अस्ति श्रुतम्बृहत् । तेन दृढा चिदद्रिव आ वाजं
३ १ २
दर्षि सातये ॥ १४ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः चतुर्थश्च
प्रपाठकः समाप्तः

अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ प्रतर्दनो दैवोदासिः । २—४ असितः काश्यपो देवलो वा ।५, ११ उचथ्यः । ६, ७ अमहीयुः । ८, १५ निध्रुविः काश्यपः । ९ वसिष्ठः । १० सुकक्षः । १२ कविः । १३ देवातिथिः काण्वः । १४ भर्गः प्रागाथः । १६ अंबरीष ऋजिश्वा । १७ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वराः। १८ उशना काव्यः। १९ नृमेधः । २० जेता माधुच्छन्दसः ॥ देवता—१—८, ११, १२, १५—१७ पवमानः सोमः । ९, १८ अग्निः । १०, १३, १४, १९, २० इन्द्रः ॥ छन्दः—१—८, १०, ११, १५, १८ गायत्री। ९ त्रिष्टुप् । १२ जगती। १३, १४ प्रागाथं । १६, २० अनुष्टुप् । १७ द्विपदा पङ्क्तिः। १९ उष्णिक् ॥ स्वरः—१—८, १०, ११, १५, १८ षड्जः । ९ धैवतः । १२ निषादः । १३, १४ मध्यमः । १६, २० गान्धारः । १७ पञ्चमः । १९ ऋषभः ॥

शिशुं जज्ञानं हर्यतं मृजन्ति शुम्भन्ति विप्रं मरुतो गणेन । कविर्गीर्भिष्काव्येन कविः संसत् सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥ ऋषिमना य ऋषिकृत्स्वर्षाः सहस्रनीथः पदवीः कवीनाम् । तृतीयं धाम महिषः सिषासन्त्सोमो विराजमनु राजति ष्टुप् ॥ चमूषच्छ्येनः शकुनो विभृत्वा गोविन्दुर्द्रप्स आयुधानि बिभ्रत् । अपामूर्मिं सचमानः समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति ॥ १ ॥ एते सोमा अभि प्रियमिन्द्रस्य काममक्षरन् । वर्धन्तो अस्य वीर्यम् ॥ पुनानासश्चमूषदो गच्छन्तो वायुमश्विना । तेनोधत्त सुवीर्यम् ॥ इन्द्रस्य सोम राधसे पुनानो हार्दि चोदय । देवानां योनिमासदम् ॥ मृजन्ति त्वा दश क्षिपो हिन्वन्ति सप्त धीतयः। अनु विप्रा अमादिषुः ॥ देवेभ्यस्त्वा मदाय कं सृजानमति मेष्यः । सं गोभिर्वासयामसि ॥ पुनानः कलशेष्वा वस्त्राण्यरुषो हरिः । परि गव्यान्यव्यत ॥ मघोन आप-

वस्त्वनो जहि विश्वा अपद्विषः। इन्दो सखायमाविश ॥ नृचक्षसं त्वा वयमिन्द्रपीतं स्वर्विदम् । भक्षीमहि प्रजामिषम् ॥ वृष्टिं दिवः परिस्रव द्युम्नं पृथिव्या अधि । सहो नः सोमपृत्सुधाः ॥२॥ सोमः पुनानो अर्षति सहस्रधारो अत्यविः । वायोरिन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ पवमानमवस्य वो विप्रमभिप्रगायत । सुष्वाणं देववीतये ॥ पवन्ते वाजसातये सोमाः सहस्रपाजसः । गृणाना देववीतये ॥ उत नो वाजसातये पवस्व बृहतीरिषः । द्युमदिन्दो सुवीर्यम् ॥ अत्या हियाना न हेतृभिरसृग्रं वाजसातये । विवारमव्यमाशवः ॥ ते नः सहस्रिणं रयिं पवन्तामा सुवीर्यम् । स्वाना देवास इन्दवः ॥ वाश्रा अर्षन्तीन्दवोऽभि वत्सं न मातरः। दधन्विरे गभस्त्योः ॥ जुष्ट इन्द्राय मत्सरः पवमानः कनिक्रदत् । विश्वा अपद्विषो जहि ॥ अपघ्नन्तो अराव्णः पवमानाः स्वर्दृशः । योनावृतस्य सीदत ॥ ३ ॥ सोमा असृग्रमिन्दवः सुता ऋतस्य धारया । इन्द्राय मधुमत्तमाः ॥ अभि विप्रा अनूषत गावो वत्सं न धेनवः । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ मदच्युत् क्षेति सादने सिन्धोरूर्मा विपश्चित् । सोमो गौरी अधिश्रितः ॥ दिवो नाभा विचक्षणोऽव्यावारे महीयते । सोमो यः सुक्रतुः कविः ॥ यः सोमः कलशेष्वा अन्तः पवित्र आहितः । तमिन्दुः परिषस्वजे ॥ प्रवाचमिन्दुरिष्यति समुद्रस्याधि विष्टपि । जिन्वन् कोशं मधुश्चुतम् ॥ नित्यस्तोत्रो वनस्पतिर्धेनामन्तः सबर्दुघाम् । हिन्वानो मानुषा युजा ॥ आ पवमान धारय रयिं सहस्रवर्चसम् । अस्मे इन्दो स्वाभुवम् ॥ अभि प्रिया दिवः कविर्विप्रः स धारया सुतः । सोमो हिन्वे परावति ॥ ४ ॥ उत्ते शुष्मास ईरते सिन्धोरूर्मेरिव स्वनः । वाणस्य चोदयापविम् ॥ प्रसवे त उदीरते तिस्रो वाचो मखस्युवः । यदव्य एषि सानवि ॥ अव्यावारैः परि प्रियं हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः। पवमानं मधुश्चुतम् ॥ आपवस्व मदिन्तम पवित्रं धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ स पवस्व मदिन्तम गोभिरञ्जानो अक्तुभिः । एन्द्रस्य जठरं विश ॥ ५ ॥ अया वीती परिस्रव यस्त इन्दो मदेष्वा। अवाहन्नवतीर्नव ॥ पुरः सद्य इत्थाधिये दिवोदासाय शंबरम्। अध त्यं तुर्वशं यदुम्॥ परि नो अश्वमश्वविद्गोमदिन्दो हिरण्यवत्।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २
त्वरा सहस्रिणीरिषः ॥ ६ ॥ अपघ्नन् पवते मृधोपसोमाअराव्णः । गच्छन्निन्द्रस्य
३ २ ३ १ २ ३ १र १र३ १ २ ३ १र २र १ २ ३ २ ३ १ २
निष्कृतम् ॥ महो नो राय आभर पवमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवद्यशः ॥
१ २ ३ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
न त्वा शतं च न हुतो राधो दित्सन्तमामिनन् । यत्पुनानो मखस्यसे ॥ ७ ॥
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ २ १ २ ३ २ ३
अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुषीरपः ॥ अयुक्त सूर
१ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २
एतशं पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ उत त्या हरितो रथे सूरो अ-
३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
युक्त यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ॥ ८ ॥ अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा य-
२ ३ १ २ ३ १ २ १र २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
जिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम् । यो मर्त्येषु निध्रुविर्ऋतावा तपुर्मूर्द्धा घृतान्नः पावकः ॥
२ ३ २ ३ १र २र ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १र
प्रोथदश्वो न यवसे विष्यन् यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो अनुवाति
३ १र १२र ३ १ २ ३ १ २ १ २र ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३
शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥ उद्यस्य ते नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्य-
१ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ १र
जराइधानाः । अच्छाद्यामरुषोधूम एषि संदूतो अग्न ईयसे हि देवान् ॥ ९ ॥ त-
२र ३ २ ३ २ ३ १ २ १ २र ३ १ २ २ ३ १र २र
मिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । सवृषा वृषभो भुवत् ॥ इन्द्रः स दामने
३ १र २र ३ १र २र ३ २ ३ २ ३ ३उ ३ २ ३ २उ ३ १र
कृत ओजिष्ठः स बले हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ गिरा वज्रो न स-
२र ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १र २र १ २ ३ १ २
म्भृतः स बलो अनपच्युतः । ववक्ष उग्रो अस्तृतः ॥ १० ॥ अध्वर्यो अद्रिभिः
३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २उ
सुतं सोमं पवित्र आनय । पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ तव त्यं इन्दोअन्धसो देवा म-
१र २र १र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३
धोन्यांशत । पवमानस्य मरुतः ॥ दिवः पीयूषमुत्तमं सोममिन्द्राय वज्रिणे । सु-
२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
नोता मधुमत्तमम् ॥ ११ ॥ धर्त्ता दिवः पवते कृत्व्यो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो
१ २ १ २ ३ २उ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ २ २ ३
नृभिः । हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिर्वृथा पाजांसि कृणुषे नदीष्वा ॥ शूरो
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १र २र १ २ ३ १ २ ३ १ २
न धत्त आयुधा गभस्त्योः स्वा३ःसिषासं रथिरो गविष्टिषु । इन्द्रस्य शुष्ममीरय-
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
न्नपस्युभिरिन्दुर्हिन्वानो अज्यते मनीषिभिः ॥ इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणा तवि-
१ २ ३२ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
ष्यमाणो जठरेष्वाविश । प्र नः पिन्व विद्युदभ्रेव रोदसी धिया नो वाजाँ उपमाहि
१ २ १ २ ३ २उ ३ २ ३क २र ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १र २र ३
शश्वतः ॥ १२ ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदग्न्यग्वा हूयसे नृभिः । सिमापुरूनृषूतो अ-
२ ३ १ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
स्यानवेसि प्रशर्द्ध तुर्वशे ॥ यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
कण्वा सस्त्वास्तोमेभिर्ब्रह्मवाहस इन्द्रायच्छन्त्यागहि ॥ १३ ॥ उभयं शृणवच्च
३ १ २ ३ २ ३ १ १२र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवान्त्सोमपीतये धिया शविष्ठ आगमत् ॥

तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसा धिषणे निष्टतक्षतुः । उतोपमानां प्रथमो निषीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ १४ ॥ पवस्व देव आयुषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः । वायुमारोह धर्मणा ॥ पवमान नितोशसे रयिं सोम श्रवाय्यम् । इन्दो समुद्रमाविश ॥ अपघ्नन् पवस मृधः क्रतुवित्सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुं जनम् ॥ अभी नो वाजसातमं रयिमर्ष शतस्पृहम् । इन्दो सहस्रभर्णसन्तु विद्युम्नं विभासहम् ॥ १५ ॥ अभी नो वाजसातमम् । वयं ते अस्य राधसो वसोर्वसो पुरुस्पृहः ॥ नि नेदिष्ठतमा इषः स्याम सुम्ने ते अध्रिगो ॥ परिस्यस्वानो अक्षरादिन्दुरव्ये मदच्युतः ॥ धारा य ऊर्ध्वो अध्वरे भ्राजा न याति गव्ययुः ॥ १६ ॥ पवस्व सोम महान्त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥ शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजाभ्यः ॥ दिवोधर्त्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व ॥ १७ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्ने रथन्न वेद्यम् ॥ कविमिव प्रशंस्यं यं देवास इति द्विता । निमर्त्त्येष्वादधुः ॥ त्वं यविष्ठ दाशुषोनॄँःपाहि शृणुहीगिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥ १८ ॥ एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगोह्य । गिरिर्न विश्वतः पृथुः पतिर्दिवः ॥ अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥ त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र धर्त्ता पुरामसि । हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ॥ १९ ॥ पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्त्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ त्वं वलस्य गोमतो वावरद्रिवो बिलम् । त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥ इन्द्रमीशानमोजसाभिस्तोमैरनूषत । सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः ॥ २० ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ पराशरः । २ शुनः शेपः । ३ असितः काश्यपो देवलो वा । ४,७ राहूगणः । ५,६ नृमेधः प्रियमेधश्च । ८ पवित्रो वसिष्ठो वोभौ वा । ९ वसिष्ठः । १० वत्सः काण्वः । ११ शतं वैखानसः । १२ सप्तर्षयः । १३ वसुर्भारद्वाजः । १४ नृमेधः । १५ भर्गः प्रागाथः । १६ भरद्वाजः । १७ मनुराप्सवः ।

१८ अंबरीष ऋजिश्वा च । १९ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वराः । २० अमहीयुः । २१ त्रिशोकः काण्वः । २२ गोतमो राहूगणः । २३ मधुच्छन्दः वैश्वामित्रः॥ देवता—१—७, ११—१३ १९—२० पवमानः सोमः। ८ पवमान्यध्येतृस्तुतिः । ९ अग्निः । १०, १४, १५, २१—२३ इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ९ त्रिष्टुप् २—७, १०, ११, १९, २०, २१ गायत्री । ८, १८, २३ अनुष्टुप् । १३ जगती। १४ निचृद्बृहती। १५प्रागाथं । १७, २२ उष्णिक् । १२, १९ द्विपदा पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ९ धैवतः। २—७, १०, ११, १९, २०, २१ षड्जः । ८, १८, २३ गान्धारः । १३ निषादः । १४, १५ मध्यमः । १२, १९ पञ्चमः । १७, २२ ऋषभः ॥

अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन् प्रजा भुवनस्य गोपाः । वृषा पवित्रे अधि सानो अव्ये बृहत्सोमो वावृधे स्वानो अद्रिः ॥ मत्सि वायुमिष्टये राधसे नो मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः । मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी देव सोम ॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकारापां यद्गर्भो ऽवृणीत देवान् । अदधादिन्द्रे पवमान ओजोऽजनयत्सूर्योज्योतिरिन्दुः ॥ १ ॥ एष देवो अमर्त्यः पर्णवीरिव दीयते । अभि द्रोणान्यासदम् ॥ एष विप्रै रभिष्टुतोऽपो देवो विगाहते । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ एषविश्वानि वार्या शूरो यन्निव सत्वभिः । पवमानः सिषासति ॥ एष देवो रथर्यति पवमानो दिशस्यति । आविष्कृणोति वग्वनुम् ॥ एष देवो विपन्युभिः पवमान ऋतायुभिः । हरिर्वाजाय मृज्यते ॥ एष देवो विपाकृतोऽतिह्वरांसि धावति । पवमानो अदाभ्यः ॥ एष दिवं विधावति तिरो रजांसि धारया । पवमानः कनिक्रदत् ॥ एष दिवं व्यासरत्तिरो रजांस्यस्तृतः । पवमानः स्वध्वरः ॥ एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे अर्षति ॥ एष उ स्य पुरुव्रतो जज्ञानो जनयन्निषः । धारया पवते सुतः ॥२॥ एष धियायात्यण्व्या शूरो रथेभिराशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । यत्रामृतास आशत ॥ एतं मृजन्ति मर्ज्यमुपद्रोणेष्वायवः । प्रचक्राणं महीरिषः ॥ एष हितो विनीयतेऽन्तः शुन्ध्यावता पथा । यदी तुञ्जन्ति भूर्णयः ॥ एष रुक्मिभिरीयते वाजी शुभ्रेभिरंशुभिः । पतिःसिन्धूनां भवन् ॥ एष शृङ्गाणि दोधुव-

च्छिशीते यूथ्यो ३ वृषा । नृम्णा दधान ओजसा ॥ एष वसूनि पिब्दनः परुषा ययिवाँ अति । अवशादेषु गच्छति ॥ एषमुत्यं दश क्षिपो हरिं हिन्वन्ति पातवे । स्वायुधं मदिन्तमम् ॥ ३ ॥ एष उस्य वृषा रथो व्यावारेभिरव्यत । गच्छन्वाजं सहस्त्रिणम् ॥ एतं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ एषस्य मानुषीष्वाश्ये नोन विक्षु सीदति । गच्छं जारो न योषितम् ॥ एषस्य मद्यो रसोऽवचष्टे दिवः शिशुः । य इन्दुर्वारमाविशत् ॥ एषस्य पीतये सुतो हरिरर्षति धर्णसिः । क्रन्दन्योनिमभि प्रियम् ॥ एतं त्यं हरितो दश मर्मृज्यन्ते अपस्युवः । याभिर्मदाय शुम्भते ॥ ४ ॥ एष वाजी हितो नृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अव्यं वारं विधावति ॥ एष पवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः । विश्वा धामान्याविशन् ॥ एष देवः शुभायतेऽधि योनावमर्त्यः । वृत्रहा देववीतमः ॥ एष वृषा कनिक्रदद्दशभिर्जामिभिर्यतः । अभि द्रोणानि धावति ॥ एष सूर्यं मरोचयत्पवमानो अधि द्यवि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ एष सूर्येण हासते संवसानो विवस्वता । पतिर्वाचो अदाभ्यः ॥ ५ ॥ एष कविरभिष्टुतः पवित्रे अधितोषते । पुनानो घ्नन्नपद्विषः ॥ एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित्परिषिच्यते । पवित्रे दक्षसाधनः ॥ एष नृभिर्विनीयते दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु विश्ववित् ॥ एष गव्युरचिक्रदत्पवमानो हिरण्ययुः । इन्दुः सत्राजिदास्तृतः ॥ एष शुष्म्यसिष्यददन्तरिक्षे वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ एष शुष्म्यदाभ्यः सोमः पुनानो अर्षति । देवावीरघशंसहा ॥ ६ ॥ स सुतः पीतये वृषा सोमः पवित्रे अर्षति । विघ्नन्रक्षांसि देवयुः ॥ स पवित्रे विचक्षणो हरिरर्षति धर्णसिः । अभि योनिं कनिक्रदत् ॥ स वाजी रोचनं दिवः पवमानो विधावति । रक्षोहा वारमव्ययम् ॥ स त्रितस्याधिसानवि पवमानो अरोचयत् । जामिभिः सूर्यं सह ॥ स वृत्रहा वृषा सुतो वरिवोविददाभ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥ स देवः कविनेषितो ३ऽभि द्रोणानि धावति । इन्दुरिन्द्राय मंहयन् ॥ ७ ॥

१ २ ३२३ १र २र ३ १२३ १२ २३ २३१२ ३१ २३
यः पावमानीरध्येत्यृषिभिः संभृतं रसम् । सर्वं सपूतमश्नाति स्वदितं मात-
१ २ ३ २र ३ १र २र ३ १२३१२ २३ १२
रिश्वना ॥ पावमानीर्यो अध्येत्यृषिभिः संभृतं रसम् । तस्मै सरस्वती दुहे
३२ ३ १र २र३२ ३ २ ३ १२ ३२ ३ १ २३१२ १ २ ३
क्षीरं सर्पिर्मधूदकम् ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुदुघा हि घृतश्चुतः । ऋषिभिः
१२३ १२ ३ २ ३१२ ३२ ३ १२ ३२ ३१र २र ३२
संभृतो रसो ब्राह्मणेष्वमृतं हितम् ॥ पावमानीर्दधन्तु न इमं लोकमथो अमुम् ।
२ ३ १ २ ३२३२ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
कामान्त्समर्द्धयन्तु नो देवीर्देवैः समाहृताः ॥ येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
१२ ३१२ ३ १ २ ३ २ ३ १२३ १२
तेन सहस्रधारेण पावमानीः पुनन्तु नः ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीस्ताभिर्गच्छति
३२ १ २ ३ १ २ ३१२ १२ ३१र २र३
नान्दनम् । पुण्यांश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति ॥ ८ ॥ अगन्म महानमसा
१ २३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे । चित्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वीस्वाहुतं
३ १२ ३१ २ २३१र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
विश्वतः प्रत्यञ्चम् ॥ समह्ना विश्वादुरितानि साह्वानग्निष्टवे दम आ जातवेदाः ।
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २र ३ २ ३ १
स नो रक्षिषद्दुरितादवद्यादस्मान् गृणत उत नो मघोनः ॥ त्वं वरुण उत मित्रो
२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ १र २र ३ १ २ ३१ २ ३ २
अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः । त्वे वसु सुषणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्ति-
३ १ २ ३२उ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १
भिः सदा नः ॥ ९ ॥ महां इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमां इव । स्तोमैर्वत्स-
२ २ ३ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
स्य वावृधे ॥ कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि ब्रुवत आयुधा ॥
३ २३२ ३ १२३ १र २र ३ १२ १ २ ३२ ३ १२ १२
प्रजामृतस्य पिप्रतः प्रयद्भरन्त वह्नयः । विप्रा ऋतस्य वाहसा ॥ १० ॥ पवमा-
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २ ३१२ ३२ ३ १ २
नस्य जिघ्नतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिषः ॥ पवमानो रथीतमः
३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २र ३ १ ३ ३
शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः ॥ पवमान व्यश्नुहि रश्मिभिर्वाज-
१ २ १ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३२उ ३ १ २ २ ३
सातमः । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ११ ॥ परीतो षिञ्चता सुतं सोमो य उत्तमं
३ २ ३ १र २र ३ २ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
हविः । दधन्वां यो नर्यो अप्स्वाऽ३ऽन्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ नूनं पुनानोऽ-
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
विभिः परिस्रवादऽब्धः सुरभिंतरः । सुते चित्त्वाप्सु मदामो अंधसा श्रीणन्तो गो-
३ १ २ १ २ ३ १र २र ३१२३ २३१२ ३ २ १ २ ३
भिरुत्तरम् ॥ परि स्वानश्चक्षसे देवमादनः क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ॥ १२ ॥ असावि
१ २ २२उ ३ २३ १ २ ३ ३ ३ १र २र २ २उ ३१ २
सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्रदत् । पुनानो वारमत्ये-
३ १ २ ३ १र २र ३१२ ३१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
ष्वव्ययं श्येना न योनिं घृतवन्तमासदत् ॥ पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा
३ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २र २र ३ १ २
पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे । स्वसार आपो अभिगा उदासरंत्सङ्ग्रावभिर्वसते वीते
३ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २र ३ १ २
अध्वरे ॥ कविर्वेधस्यापर्येषि माहिनमत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि । अपसेधं

दुरिता सोम नो मृड घृतावसानः परियासि निर्णिजम् ॥ १३ ॥ आयन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जातो जनिमान्योजसा प्रतिभागन्न दीधिमः ॥ अलर्षि रातिं वसुदामुपस्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः । यो अस्य कामं विधतो न रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ १४ ॥ यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघवंछग्धि तव तन्न ऊतये विद्विषो विमृधो जहि ॥ त्वं हि राधसस्पते राधसो महः क्षयस्यासि विधर्ता । तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे ॥ १५ ॥ त्वं सोमासि धारयुर्मन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे । पवस्व मंहयद्रयिः ॥ त्वं सुतो मदिन्तमो दधन्वान्मत्सरिन्तमः । इन्दुः सत्राजिदस्तृतः ॥ त्वं सुष्वाणो अद्रिभिरभ्यर्ष कनिक्रदत् । द्युमन्त शुष्ममाभर ॥१६॥ पवस्व देववीतय इन्दो धाराभिरोजसा । आकलशं मधुमान्त्सोम नः सदः ॥ तव द्रप्सा उदप्रुत इन्द्रम्मदाय वावृधुः । त्वां देवासो अमृताय कम्पयुः ॥ आ नः सुतास इन्दवः पुनाना धावता रयिम् । वृष्टि द्यावो रीत्यापः स्वर्विदः ॥ १७ ॥ परित्यं हर्यतं हरिं बभ्रुं पुनन्ति वारेण । यो देवान्विश्वां इत्परि मदेन सह गच्छति ॥ द्विर्यं पंच स्वयशसं सखायो अद्रिसंहतम् । प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रस्नापयन्त ऊर्मयः ॥ इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परिषिच्यसे । नरे च दक्षिणावते वीराय सदनासदे ॥ १८ ॥ पवस्व सोम महे दक्षा याश्वो न निक्तो वाजी धनाय ॥ प्र ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नाय ॥ शिशुं जज्ञानंहरिम्मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम् ॥ १९ ॥ उपोषु जातमप्तुरं गोभिर्भंगं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ तमिद्वर्धन्तु नो गिरोवत्सं सं शिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हृदं सनिः ॥ अर्षा नः सोम शं गवे धुक्षस्व पिप्यु षीमिषम् । वर्धा समुद्रमुक्थ्य ॥ २० ॥ आघाये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरिशस्त्रं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवासखा ॥ अयुद्ध इद्युधा वृतं शूर आजति सत्वाभिः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ २१ ॥ य एक इद्विदयते वसु मर्त्ताय दाशुषे । ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावां आविवासति । उग्रं

२र ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
तत्पसते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ कदा मर्त्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः
३ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १
सुश्रावद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ २२ ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्मा-
२ ३ २ ३ १ २ २उ ३ १र २र ३ १र २र ३ १ २
णस्त्वा शतक्रत उद्वं शमिव येमिरे ॥ यत्सानोस्सान्वारुहो भूर्यस्पष्टकर्त्वम् ।
२उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ युंक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्य-
२ १ २ ३ १र २र
प्रा । अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिञ्चर ॥ २३ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः पञ्चमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ षष्ठः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१, ६ मेधातिथिः काण्वः ।२,१० वसिष्ठः । ३ प्रगाथः काण्वः । ४ पराशरः । ५ प्रगाथो घौरः काण्वो वा ।७ त्र्यरुणत्रसदस्यू । ८ अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वराः । ६ हिरण्यस्तूपः । ११ सार्पराज्ञी ॥ देवता — १ इध्मः समिद्धोवाग्निः तनूनपात् नराशंसः इळः क्रमेण । २ आदित्याः । ३, ५, ६ इन्द्रः । ४, ७–६ पवमानः सोमः । १० अग्निः । ११ सार्पराज्ञी ॥ छन्दः—१—३, ११ गायत्री । ४ त्रिष्टुप् । ५ बृहती । ६ प्रागाथं ।७ अनुष्टुप् । ८ द्विपदा पङ्क्तिः । ६ जगती । १० विराड् जगती ॥ स्वरः—१—३, ११ षड्जः ।४ धैवतः । ५,६ मध्यमः । ७ गान्धारः । ८ पञ्चमः । ६, १० निषादः ॥

सुषमिद्धो न आवह देवाँ अग्ने हविष्मते । होतः पावक यक्षि च ॥ मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणु ह्यूतये ॥ नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उपह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईडित आवह । असि होता मनुर्हितः ॥ १ ॥ यदद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अर्यमा । सुवाति सविता भगः ॥ सुप्रावीरस्तु स क्षयः प्रनु यामन्त्सुदानवः । ये नो अंहोऽतिपिप्रति ॥ उत स्वराजो अदितिरदब्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ॥ २ ॥ उत्त्वा मन्दन्तु सोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ पदा पणीनराधसो निबाधस्व महाँ असि । न हि त्वा कश्चन प्रति ॥ त्वमीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥ आ जागृविर्विप्र ऋतं मतीनां सोमः पुनानो असदच्चमूषु । सपन्ति यं मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः सुहस्ताः ॥ स पुनान उपसूरे दधान ओभे अप्रा रोदसी वीष आवः । प्रियाचिद्यस्य प्रियसास ऊती सतो धनं कारिणे न प्रयं सत् ॥ स वर्द्धिता वर्द्धनः पूयमानः सोमो मीढ्वाँ अभि नो ज्योतिषा वीत् । यत्र नः पूर्वे पितरः पदज्ञाः स्वर्विदो अभिगा अद्रिमि-

ष्णन् ॥ ४ ॥ माचिदन्यद्विशंसत सखायो मा रिषण्यत । इन्द्रमित्स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत ॥ अवक्रक्षिणं वृषभं यथा जुवं गां न चर्षणीसहम् । विद्वेषणं संवननमुभयङ्करं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥५॥ उदुत्ये मधुमत्तमा गिरः स्तोमा स ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्धीतमाशत । इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ ६ ॥ पर्यूषु प्रधन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः । द्विषस्तरध्या ऋणया न ईरसे ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे शक्मना पयः । गोजीरया रंहमाणः पुरन्ध्या ॥ अनु हि त्वा सुतं सोममदामसि महे समर्यराज्ये । वाजां अभि पवमान प्रगाहसे ॥ ७ ॥ परिप्रधन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णेभगाय । एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः पीयूषः ॥ इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयात् क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः ॥ ८ ॥ सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयित्नवो मत्सरासः प्रसुतः साकमीरते । तन्तुं ततं परिसर्गास आशवो नेन्द्रादृते पवते धाम किञ्चन ॥ उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधुमन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि । पवमानः सन्तनिः सुन्वतामिव मधुमां द्रप्सः परिवारमर्षति ॥ उक्षा मिमेति प्रतियन्ति धेनवो देवस्यदेवीरुपयन्ति निष्कृतम् । अत्यक्रमीदर्जुनं वारमव्ययमत्कं न निक्तं परि सोमो अव्यत ॥ ९ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतं जनयत प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहपतिमथव्युम् ॥ तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन्त्सुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । दक्षाय्यो यो दम आस नित्यः ॥ प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वां शश्वन्तउपयन्ति वाजाः ॥ १० ॥ आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥ अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥ त्रिंशद्धाम विराजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रतिवस्तोरहद्युभिः ॥ ११ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ गोतमोराहूगणः, वसिष्ठः तृतीयस्य । २, ७ भरद्वाजो वार्हस्पत्यः । ३ प्रजापतिः । ४, १३ सोभरिः काण्वः । ५ मेधातिथि मेध्यातिथी काण्वः । ६ ऋजिश्वा ऊर्ध्वसद्मा च क्रमेण । ८, ११ वसिष्ठः । ६ तिरश्चीः । १० सुतंभर आत्रेयः । १२, १६ नृमेधपुरुमेधौ । १४ शुनःशेप आजीगर्तिः । १५ नोधाः । १६ मेधातिथिः काण्वः । १७ रेणुर्वैश्वामित्रः । १८ कुत्सः । २० आगस्त्यः ॥ देवता—१, २, ७, १०, १३, १४ अग्निः । ३, ६, ८, ११, १५, १७, १८ पवमानः सोमः । ४, ५, ६, १२, १६, १६, २० इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ७, १०, १४ गायत्री । ३, ६ अनुष्टुप् । ४, १२, १३, १६ प्रागाथं । ५ बृहती । ६ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण । ८, ११, १५, १८ त्रिष्टुप् । १७ जगती । १६ अनुष्टुभौ बृहती च क्रमेण । २० बृहती, अनुष्टुभौ क्रमेण ॥ स्वरः—१, २, ७, १०, १४ षड्जः । ३, ६, १६ गान्धारः । ४–६ १२, १३, १६, २० मध्यमः । ८, ११, १५, १८ धैवतः । १७ निषादः ॥

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचे माग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥ यः स्नीहितीषु पूर्व्यः सञ्जग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥ स नो वेदो अमात्यमग्नी रक्षतु शन्तमः । उतास्मान्पात्वंहसः ॥ उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि । धनञ्जयो रणेरणे ॥ १ ॥ अग्ने युंक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः । अरं वहन्त्याशवः ॥ अच्छा नो याह्यावहाभिप्रयांसि वीतये । आ देवान्त्सोमपीतये ॥ उदग्ने भारत द्युमदजस्रेण दविद्युतत् । शोचा विभाह्यजर ॥ २ ॥ प्रसुन्वानायान्धसो मर्त्तो न वष्टतद्वचः । अप श्वानमराधसं हता मखन्न भृगवः ॥ आ जामिरत्के अव्यत भुजे न पुत्र ओण्योः । सरज्जारो न योषणां वरो न योनिमासदम् ॥ सवीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तम्भ रोदसी । हरिः पवित्रे अव्यत वेधा न योनिमासदम् ॥ ३ ॥ अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ न की रेवन्तं सख्याय विन्दसे पीयन्ति ते सुराश्वः । यदा कृणोषि न दनुं समूहस्यादित्पितेव हूयसे ॥ ४ ॥ आ त्वा सहस्रमाशतं युक्ता रथे हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोम पीतये ॥ आ त्वारथे हिरण्यये हरी मयूरशेप्या । शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अन्धसो विचक्षणस्य पीतये ॥

पिबा त्वाऽ३ऽस्यगिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव । परिष्कृतस्य रसिन इयमासुतिश्चारुर्मदाय पत्यते ॥ ५ ॥ आसोतापरिषिंचताश्वं न स्तोम मप्तुरं रजस्तुरम् । वनप्रक्षमुदप्रुतम् ॥ सहस्रधारं वृषभं पयोदुहं प्रियं देवाय जन्मने । ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं बृहत् ॥ ६ ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धः शुक्र आहुतः ॥ गर्भे मातुः पितुष्पिता विदिद्युतानो अक्षरे । सीदन्नृतस्य योनिमा ॥ ब्रह्म प्रजावदाभर जातवेदो विचर्षणे । अग्ने यद्दीदयद्दिवि ॥ ७ ॥ अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्तरसम् । सुतः पवित्रं पर्येतिरेभन् मितवसद्म पशुमन्ति होता ॥ भद्रा वस्त्रा समन्याऽ३ऽवसानो महान् कविर्निवचनानि शंसन् । आवच्यस्व चम्वोः पूयमानो विचक्षणो जागृविर्देववीतौ ॥ समु प्रियो मृज्यते सानो अव्ये यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे । अभिस्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ एतोन्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसं शुद्धैराशीर्वान्ममत्तु ॥ इन्द्र शुद्धो न आगहि शुद्धः शुद्धाभिरूतिभिः । शुद्धो रयिन्निधारय शुद्धो ममद्धि सोम्य ॥ इन्द्र शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि दाशुषे । शुद्धो वृत्राणिजिघ्नसे शुद्धो वाजं सिषाससि ॥ ९ ॥ अग्ने स्तोमं मनामहे सिध्रमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यवः ॥ अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषेष्वा । स यक्षद्दैव्यं जनम् ॥ त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वितन्वते ॥ १० ॥ अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामङ्गोषिणमवावशंत वाणीः । वनावसानो वरुणो न सिन्धुर्विरत्नधा दयते वार्याणि ॥ शूरग्रामः सर्ववीरः सहावाञ्जेता पवस्व सनिता धनानि । तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समत्स्वषाढः साह्वान् पृतनासु शत्रून् ॥ उरुगव्यूतिरभयानि कृण्वन्त्समीचीने आपवस्वा पुरन्धी । अपः सिषासन्नुषसः स्वाऽ३ऽर्गाः सं चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥ ११ ॥ त्वमिन्द्रयशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः । त्वं वृत्राणिहंस्यप्रतीन्येक इत्पूर्वनुत्तश्चर्षणीधृतिः ॥ तमु त्वा नूनमसुरप्रचेतसं राधो भागमिवेमहे । महीवकृत्तिः शरणा त इन्द्र प्र ते सुम्ना नो अश्नुवन् ॥ १२ ॥

याजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ अपान्नपातं सुभगं सुदीदितिमग्निमु श्रेष्ठशोचिषम् । स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामासुम्नं यक्षते दिवि ॥ १३ ॥ यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यञ्जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः ॥ न किरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्यचित् । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥ स वाजं विश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तु तरुता । विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ १४ ॥ साकमुक्षो मर्ज्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः । हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणन्ननक्षे अत्यो न वाजी ॥ सं मातृभिर्न शिशुर्वावशानो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः । मर्यो न योषामभिनिष्कृतं यत् संगच्छते कलश उस्रियाभिः ॥ उत प्रपिप्य ऊधरघ्न्याया इन्दुर्द्धाराभिः सचते सुमेधाः । मूर्धानं गावः पयसा चमूष्वभिश्रीणन्ति वसुभिर्न निक्तैः ॥ १५ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः । आपिर्नो बोधि सधमाद्ये वृधेऽ३ऽस्माँ अवन्तु ते धियः ॥ भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नस्तरभिमातये । अस्माँ चित्राभिरवतादभिष्टिभिरा नः सुम्नेषु यामय ॥ १६ ॥ त्रिरस्मै सप्त धेनवो दुदुह्रिरे सत्यामाशिरं परमे व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि निर्णिजे चारूणि चक्रे यदृतैरवर्द्धत ॥ स भक्षमाणो अमृतस्य चारुण उभे द्यावा काव्येना विशश्रथे । तेजिष्ठा अपो मंहना परिव्यत यदी देवस्य श्रवसा सदो विदुः ॥ ते अस्य सन्तु केतवोऽमृत्यवो दाभ्यासो जनुषी उभे अनु । येभिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत ॥ १७ ॥ अभि वायुं वीत्यर्षा गृणानोऽ३ऽभि मित्रावरुणा पूयमानः । अभी नरं धीजवनं रथेष्ठामभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ॥ अभि वस्त्रा सुवसनान्यर्षाभि धेनूः सुदुघाः पूयमानः । अभि चन्द्रा भर्त्तवे नो हिरण्याभ्यश्वान्रथिनो देव सोम ॥ अभी नो अर्ष दिव्या वसून्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः । अभि येन द्रविणमश्नवामाभ्यार्षेयं जमदग्निवन्नः ॥ १८ ॥ यज्ञा यथा अपूर्व्य मघवन्वृत्रहत्याय । तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उतो दिवम् ॥ तत्ते यज्ञो अजायत तदर्क उत हस्कृतिः । तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम् ॥ आमासु पक्वमैरय आ

सूर्यं रोहयो दिवि । घर्मं न सोमं तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे बृहत् ॥ १९ ॥ मत्स्यपायिते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः । वृषा ते वृष्ण इंदुर्वाजी सहस्रसातमः ॥ आ नस्ते गन्तुमत्सरो वृषा मदो वरेण्यः । सहावां इन्द्रसानसिः पृतनाषाडमर्त्यः ॥ त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम् । सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥ २० ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ कविर्भार्गवः । २,९,१६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ३ असितः काश्यपो देवलो वा । ४ सुकक्षः । ५ विभ्राट् सौर्यः । ६, ८ वसिष्ठः । ७ भर्गः प्रागाथः । १०, १७ विश्वामित्रः । ११ मेधातिथिः काण्वः । १२ शतं वैखानसाः । १३ यजत आत्रेयः । १४ मधुच्छन्दः वैश्वामित्रः । १५ उशनाः । १८ हर्यतः प्रागाथः । १९ बृहद्दिव आथर्वण । २० गृत्समदः ॥ देवता—१, ३, १५ पवमानः सोमः । २, ४, ६, ७, १४, १९, २० इन्द्रः । ५ सूर्यः । ८ सरस्वान् । ९ सरस्वती । १० सविता । ११ ब्रह्मणस्पतिः । १२, १६, १७ अग्निः । १३ मित्रावरुणौ । १८ अग्निर्हवींषि वा ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८, ९, १०—१४, १७, १८ गायत्री । २ बृहती चरमस्य अनुष्टुप् शेषः । ५ जगती । ६, ७ प्रागाथं । १५, १९ त्रिष्टुप् । १६ वर्धमाना पूर्वस्य गायत्री उत्तरयोः । २० अष्टिः पूर्वस्य अतिशक्वरी उत्तरयोः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८, ९, १०–१४, १६—१८ षड्जः । २ मध्यम चरमस्य गान्धारः । ५ निषादः । ६, ७ मध्यमः । १५, १९ धैवतः । २० मध्यमः पूर्वस्य पञ्चमः उत्तरयोः ॥

पवस्व वृष्टिमा सु नोऽपामूर्मिं दिवस्परि । अयक्ष्मा बृहतीरिषः ॥ तया पवस्व धारया यया गाव इहागमन् । जन्या स उप नो गृहम् ॥ घृतम्पवस्व धारया यज्ञेषु देववीतमः । अस्मभ्यं वृष्टिमापव ॥ स न ऊर्ज्जेऽव्याऽ३ऽव्ययं पवित्रं धावधारया । देवासः शृणवन् हिकम् ॥ पवमानो असिष्यदद्रक्षांस्यपजङ्घनत् । प्रत्नवद्रोचयन्रुचः ॥ १ ॥ प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर । अरङ्गमाय जग्मयेऽपश्चाद्दघ्वने नरः ॥ एमेनं प्रत्येतन सोमेभिः सोमपातमम् । अमत्रेभिर्ऋजीषिणमिन्द्रं सुतेभि-

रिन्दुभिः ॥ यदी सुतेभिरिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ । वेदा विश्वस्य मेधिरो धृषत्तंतमिदेषते ॥ अस्मा अस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्रभरा सुतम् । कुवित्समस्य जेन्यस्य शर्द्धतोऽभिशस्तेरवस्वरत् ॥ २ ॥ बभ्रवे नु स्वतवसे रुणाय दिविस्पृशे । सोमाय गाथमर्चत ॥ हस्तच्युतेभिरद्रिभिः सुतं सोमं पुनीतन । मधावाधावता मधु ॥ नमसेदुपसीदत दध्नेदभिश्रीणीतन । इन्दुमिन्द्रे दधातन ॥ अमित्रहा विचर्षणिः पवस्व सोम शं गवे । देवेभ्यो अनुकामकृत् ॥ इन्द्राय सोम पातवे मदाय परिषिच्यसे । मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ पवमान सुवीर्यं रयिं सोम रिरीहिणः । इन्दविन्द्रेण नो युजा ॥ ३ ॥ उद्घेदभिश्रुतामघं वृषभन्नर्यापसम् । अस्तारमेषि सूर्य ॥ नव यो नवतिं पुरो बिभेद बाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहावधीत् ॥ स न इन्द्रः शिवः सखाश्वावद्गोमद्यवमत् । उरुधारेव दोहते ॥ ४ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहुतम् । वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पिपर्त्ति बहुधा विराजति ॥ विभ्राड् बृहत्सुभृतं वाजसातमं धर्मं दिवो धरुणे सत्यमर्पितम् । अमित्रहा वृत्रहा दस्युहन्तमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा सपत्नहा ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धनजिदुच्यते बृहत् । विश्वभ्राड्भ्राजो महि सूर्यो दृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम् ॥ ५ ॥ इन्द्र क्रतुन्न आभर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षाणो अस्मिन् पूरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽमाशिवासोऽवक्रमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोऽति शूर तरामसि ॥ ६ ॥ अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः । विश्वा च नो जरितॄन्त्सत्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः सम्मिश्लो वीर्याय कम् । उभा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः ॥ ७ ॥ जनीयन्तोन्वग्रवः पुत्रीयन्त सुदानवः । सरस्वन्तं हवामहे ॥ ८ ॥ उत नः प्रिया प्रियासु सप्त स्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्याभूत् ॥ ९ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १० ॥ सोमानां स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तम् य औशिजः ॥ ११ ॥ अग्न आयूंषि पवसे आ सुवोर्ज

मिषं चनः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ १२ ॥ ता नः शक्तं पार्थिवस्य महि रायो दिव्यस्य । महि वा क्षत्रं देवेषु ॥ ऋतमृतेन सपन्तेषिरन्दक्ष माशाते । अद्रुहा देवौ वर्द्धेते ॥ वृष्टिद्यावा रीत्यापेषस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशाते ॥ १३ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परितस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ १४ ॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि । त्वं हयं चकृषे त्वं ववृष इन्दुं मदाय युज्याय सोमम् ॥ स ईं रथो न भुरिषाड्योजि महः पुरूणि सातये वसूनि । आदीं विश्वा नहुष्याणि जाता स्वर्षाता वन ऊर्ध्वा नवन्त ॥ शुष्मी शर्धो न मारुतं पवस्वानभिशस्ता दिव्या यथा विट् । आपो न मक्षू सुमतिर्भवा नः सहस्राप्साः पृतनाषाड् न यज्ञः ॥ १५ ॥ त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने ॥ स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥ वेत्था हि वेधो अध्वनः पथश्च देवाञ्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो ॥ १६ ॥ होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादेति मायया । विदथानि प्रचोदयन् ॥ वाजी वाजेषु धीयतेऽध्वरेषु प्रणीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ॥ धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमादधे । दक्षस्य पितरं तना ॥ १७ ॥ आ सुते सिञ्चत श्रियं रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् ॥ ते जानत स्वमोक्यांऽ३संवत्सासो न मातृभिः । मिथो न सन्त जामिभिः ॥ उप स्रक्वेषु बप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि । इन्द्रे अग्ना नमस्वः ॥ १८ ॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्यो जज्ञानो निरिणाति शत्रूननू यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥ वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ त्वेक्रतुमपिवृञ्जन्तिविश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सुमधु मधुनाभियोधीः ॥ १९ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृम्पत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथावशम् । स ईं ममाद महिकर्म कर्त्तवे महामुरुं सैनं स-

श्चद्देवो देवं सत्य इंदुः सत्यमिन्द्रम् ॥ साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः । दाता राधस्तुवते काम्यं वसु प्रचेतन सैनं सश्चद्देवो देवं सत्य इदुः सत्यमिन्द्रम् ॥ अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्रवावृधे । अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत प्रचेतय सैनं सश्चद्देवो देवं सत्य इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥ २० ॥

इति तृतीयोऽर्धः प्रपाठकः षष्ठश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ सप्तमः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ प्रियमेधः । २ नृमेधपुरुमेधौ । ३,७ त्र्यरुणत्रसदस्यूः । ४ शुनःशेप आजीगर्तिः । ५ वत्सः काण्वः । ६ अग्निस्तापसः । ८ विश्वमना वैयश्वः । ९ सामाति । १०वसिष्ठः । ११ सोभरिः काण्वः । १२ शतं वैखानसाः । १३ वसूयव आत्रेयाः । १४ गोतमो राहूगणः । १५ केतुराग्नेयः । १६ विरूप आंगिरसः ॥ देवता—१, २, ५, ८, इन्द्रः । ३, ७ पवमानः सोमः । ४, १०—१६ अग्निः । ६ विश्वेदेवाः । ९ सामेति ॥ छन्दः—१, ४, ५, १२—१६ गायत्री । २, १० प्रागाथं । ३,७,११ बृहती । ६ अनुष्टुप् । ८ उष्णिक् । ९ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१,४,५,१२—१६ षड्जः । २,३,७,१०,११ मध्यमः । ६ गान्धारः । ८,९ ऋषभः ॥

अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ आ हरयः ससृज्रिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभिसन्नवामहे ॥ इन्द्राय गाव आशिरं दुदुह्रे वज्रिणे मधु । यत्सीमुपह्वरे विदत् ॥ १ ॥ आ नो विश्वासु हव्यमिन्द्रं समत्सु भूषत । उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन् परमज्या ऋचीषम ॥ त्वं दाता प्रथमो राधसामस्यासि सत्य ईशानकृत् । तुवि द्युम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो महः ॥ २ ॥ प्रत्नं पीयूषं पूर्व्यं यदुक्थ्यं महो गाहाद्दिव आनिरधुक्षत । इन्द्रमभि जायमानं समस्वरन् ॥ आदीं केचित्पश्यमानास आप्यं वसुरुचो दिव्या अभ्यनूषत । दिवो न वारं सविता व्यूर्णुते ॥ अध यदिमे पवमान रोदसी इमा च विश्वा भुवनाभि मज्मना । यूथे न निष्ठा वृषभो विराजसि ॥ ३ ॥ इममू षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रन्नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाकया । सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ॥ ४ ॥ अहमिद्धिपितुः परिमेधामृतस्य जग्रह ।

अहं सूर्य इवाजनि ॥ अहं प्रत्नेन जन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः
शुष्ममिद्दधे ॥ ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुर्ऋषयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्द्धस्व सुष्टुतः
॥ ५ ॥ अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्जोषि ब्रह्म सहस्कृत । ये देवत्रा य आयुषु तेभिर्नो
महया गिरः ॥ प्र स विश्व भिरग्निभिरग्निः स यस्य वाजिनः । तनये
तोके अस्मदा सम्यङ्वाजैः परीवृतः ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्मयज्ञं च वर्द्धय ।
त्वं नो देवतातये रायो दानाय चोदय ॥६॥ त्वे सोम प्रथमा वृक्तबर्हिषो महेवाजाय
श्रवसे धियं दधुः । स त्वं नो वीर वीर्याय चोदय ॥ अभ्यभि हि श्रवसा ततर्दिथोत्सं
न कञ्चिज्जनपानमक्षितम् । शर्याभिर्न भरमाणो गभस्त्योः ॥ अजीजनो
अमृत मर्त्यायकमृतस्य धर्मन्नमृतस्य चारुणः । सदासरो वाजमच्छा सनिष्यदत्
॥ ७ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिबाति सोम्यं मधु । प्र राधांसि चोदयते महित्वना
॥ उपो हरीणां पतिं राधः पृञ्चन्तमब्रवम् । नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्वस्य ॥
न ह्यांऽ३ऽग पुरा च न जज्ञे वीरतरस्त्वत् । न की राया नैवथा न भन्दना ॥८॥
नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धेनूनामिषुध्यसि ॥९॥
देवो वो द्रविणोदाः पूर्णां विवष्ट्वासिचम् । उद्वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वो देव
ओहते ॥ तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत । दधाति रत्नं विधते
सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥ १० ॥ अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन्व्रतान्यादधुः ।
उपोषु जातमार्यस्य वर्द्धनमग्निं नक्षन्तु नो गिरः ॥ यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चर्कृत्यानि कृण्वतः
। सहस्रसां मेधसाताविव त्मनाग्निं धीभिर्नमस्यत ॥ प्रदैवोदासो अग्निर्देव
इन्द्रो न मज्मना अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य शर्मणि ॥११॥
अग्न आयूंषि पवसे आसुवोर्जमिषञ्च न । आरेबाधस्व दुच्छुनाम् ॥ अग्निर्ऋषिः
पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे
वर्च्चः सुवीर्यम् । दधद्रयिं मयि पोषम् ॥ १२ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देवजिह्वया
। आदेवान्वक्षि यक्षि च ॥ तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रभानो स्वर्दृशम् ।
देवाँ आ वीतये वह ॥ वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तम-

ध्वरे ॥ १३ ॥ अवा नो अग्ने ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि । विश्वासु धीषुवन्द्य ॥ आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यम् । विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥ आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम् । मार्डीकं धेहि जीवसे ॥१४॥ अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु । तेन जेष्म धनं धनम् ॥ यया गा आकरामहै सेनयाग्ने तवोत्या । तां नो हिन्व मघत्तये ॥ आग्ने स्थूरं रयिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् । अङ्ग्धि खं वर्त्तया पविम् ॥ अग्ने नक्षत्रमजरमासूर्यं रोहयो दिवि । दध ज्योतिर्जनेभ्यः ॥ अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् । बोधास्तोत्रे वयो दधत् ॥ १५ ॥ अग्निर्मूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति ॥ ईशिषे वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वःपतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि ॥ उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतींष्यर्चयः ॥ १६ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१,११ गोतमो राहूगणः । २,६ विश्वामित्रः । ३ त्रिरूप आंगिरसः । ४,७ भर्गः प्रागाथः । ५ चितः । ६ उशनाकाव्यः । ८ सुदीतिपुरुमीळ्हौ तयोर्वान्यतरः । १० सोभरिः काण्वः । १२ गोपवन आत्रेयः । १३ भरद्वाजो बार्हस्पत्यो वीतहव्यो वा । १४ प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको बार्हस्पत्यः, अथवाग्नी गृहपतियविष्ठौ सहसः सुतौ तयोर्वान्यतरः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१—३, ६,९,१४ गायत्री । ४,७,८ प्रागाथं । ५ त्रिष्टुप् । १० प्रागाथं काकुभं । ११ उष्णिक् । १२ अनुष्टुप् प्रथमस्य गायत्री चरमयोः । १३ जगती ॥ स्वरः—१—३,६, ९,१४ षड्जः । ४,७,८,१० मध्यमः । ५ धैवतः । ११ ऋषभः । १२ गान्धारः प्रथमस्य षड्जः चरमयोः । १३ निषादः ॥

कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः । को ह कस्मिन्नासि श्रितः ॥ त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ यजा नो मित्रावरुणा यजा देवां ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वन्दमम् ॥ १ ॥ ईडेन्योनमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववा-

हनः । तं हविष्मन्त ईडते ॥ वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं
बृहत् ॥ २ ॥ उत्ते बृहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रास ईरते
॥ उप त्वा जुह्वोऽ३मम घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुषस्व नः ॥ मन्द्रं होतार
मृत्विजं चित्रभानुं विभावसुम् । अग्निमीडे स उ श्रवत् ॥ ३ ॥ पाहि नो
अग्न एकया पाह्यूऽ३ऽत द्वितीयया । पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जाम्पते पाहि चतसृभिर्वसो
॥ पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्णः प्र स्म वाजेषु नो व । त्वामिद्धि नेदिष्ठं
देवतातय आपिं नक्षामहे वृधे ॥ ४ ॥ इनो राजन्नरतिः समिद्धोरौद्रो दक्षाय सुषुमां
अदर्शि । चिकिद्धिभाति भासा बृहता सिक्नीमेति रुशतीमपाजन् ॥ कृष्णां
यदेनीमभिवर्पसाभूज्जनयन्योषां बृहतः पितुर्जाम् । ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायं
दिवो वसुभिररतिर्विभाति ॥ भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्येति
पश्चात् । सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन्नुशद्भिर्वर्णैरभिराममस्थात् ॥ ५ ॥ कया ते अग्ने
अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ॥ दाशेम कस्य मनसा यज्ञस्य
सहसोयहो । कदुवोच इदं नमः ॥ अधा त्वं हि नस्करो विश्वा अस्मभ्यं सुक्षितीः
। वाजद्रविणसो गिरः ॥ ६ ॥ अग्न आयाह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिरासदे ॥ अच्छा हि त्वा सहसः सूनो
अङ्गिरः स्रुचश्चरन्त्यध्वरे । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥ ७ ॥
अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यन्तु दर्शतम् । अच्छा यज्ञासो नमसा पुरूवसुं
पुरुप्रशस्तमूतये ॥ अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणाम् । द्विता यो
भूदमृतो मर्त्येष्वा होता मन्द्रतमो विशि ॥ ८ ॥ अदाभ्यः पुर एता विशामग्निर्मानुषीणाम्
। तूर्णीरथः सदा नवः ॥ अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वां अश्नोति
मर्त्यः । क्षयं पावकशोचिषः ॥ साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृक्तः ।
अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ ९ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः
। भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सुसासहिः ।
अवस्थिरा तनुहि भूरि शर्द्धतां वनेमा ते अभिष्टये ॥ १० ॥ अग्ने वाजस्य गोमत

ईशानः सहसो यहो । अस्मे देहि जातवेदोर्महिश्रवः ॥ स इधानो वसुः कविरग्निरीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ११ ॥ विशो विशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्यमन्मभिः ॥ यञ्जनासो हविष्मन्तो मित्रं न सर्पिरासुतिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः ॥ पन्यांसञ्जातवेदसं यो देवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयद्दिवि ॥ १२ ॥ समिद्धमग्निं समिधा गिरा गृणे शुचिं पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवम् । विप्रं होतारं पुरुवारमद्रुहम् कविं सुम्नैरीमहे जातवेदसम् ॥ त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे पायुमीड्यम् । देवासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुं विश्पतिं नमसा निषेदिरे ॥ विभूषन्नग्न उभयाँ अनुव्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे । यत्ते धीतिं सुमतिमावृणीमहे धस्मा नस्त्रिवरूथः शिवो भव ॥ १३ ॥ उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ यस्य त्रिधात्ववृतम्बर्हिस्तस्थावसन्दिनम् । आपश्चिन्निदधा पदम् ॥ पदं देवस्य मीढुषो नाधृष्टाभिरूतिभिः । भद्रा सूर्य इवोपदृक् ॥ १४ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१, ८, १८, मेधातितिथिः काण्वः । २ विश्वामित्रः । ३, ४ भर्गः प्रागाथः । ५ सोभरिः काण्वः । ६, १५ शुनःशेप आजीगर्तिः । ७ सुकक्षः । ९ विश्वकर्मा भौवनः । १० अवानतः पारुच्छेपिः । ११ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । १२ गोतमो राहूगणः । १३ ऋजिश्वा । १४ वामदेवः । १६, १७ हर्यतः प्रागाथः देवातिथिः काण्वः । १९ पुष्टिगुः काण्वः । २० पर्वत नारदौ । २१ अत्रिः ॥ देवता—१, ३, ४, ७, ८, १५—१९ इन्द्रः । २ इन्द्राग्नी । ५ अग्निः । ६ वरुणः । ९ विश्वकर्मा । १०, २०, २१, पवमानः सोमः । ११ पूषा । १२ मरुतः । १३ विश्वेदेवाः । १४ द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८, १७—१९ प्रागाथं । २, ६, ७, ११—१६ गायत्री । ५ बृहती । ९ त्रिष्टुप् । १० अत्यष्टिः ।

२० उष्णिक् । २१ जगती ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५, ८, १७—१६ मध्यमः । २, ६, ७, ११—१६ षड्जः । ६ धैवतः । १० गान्धारः । २० ऋषभः । २१ निषादः ॥

३ १ २ ३१२ ३ २ ३ १ २ ३१२ ३ १ २ ३२३ १ २
अभि त्वा पूर्वपीतये इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वर-
३ १ २ ३ २ ३१र २र ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
न्रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ अस्ये दिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे सुतस्य विष्णवि ।
३ १र २र ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ १ २ ३ १ २
अद्यातमस्य महिमानमायवोऽ नुष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ १ ॥ प्र वामर्चन्त्युक्थिनो
३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २३ १ २ १ २ ३ १र २र ३ १ २
नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आवृणे ॥ इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नी-
३ १र २र ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ ३ ३ १ २
रधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥ इन्द्राग्नी अपसस्पर्युपप्रयन्ति धीतयः । ऋतस्य
३ २ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
पथ्याऽ३ऽअनु ॥ इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च । युवोरप्तूर्यं हि-
२ ३ २ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ २ ३ १र २र ३ १ २
तम् ॥२॥ शग्ध्यूऽ३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगन्नहि त्वा यशसं
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २
वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ पौरो अश्वस्य पुरुकृद्गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः ।
२ ३ १र २र ३ १ २ ३ २उ ३ २ ३ १र २र २उ ३ १ २ ३ २उ
नकिर्हि दानं परिमर्धिषत्त्वे यद्यद्यामि तदाभर ॥ ३ ॥ त्वं ह्येहि चेरवे विदा भ-
३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २
गं वसुत्तये । उद्वावृषस्व मघवन् गविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ त्वम्पुरूसहस्राणि
३ १ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
शतानि च यूथा दानाय मंहसे । आ पुरन्दरं चकृम विप्रवचस इन्द्रङ्गायन्तोऽव-
२उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र २र २ ३ १र २र ३ १
से ॥ ४ ॥ यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमा-
२ ३ १र २र ३ १ २ २ ३ २ ३ २ ३क२र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
न्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्वग्नये ॥ अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मृज्यन्ते देवयवः ।
३ २ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
उभे तोके तनये दस्म विश्पते पर्षिराधो मघोनाम् ॥ ५ ॥ इमम्मे वरुण श्रुधी
१ २ ३ १ २ १ २ ३ १र २र २ ३ १ २ ३ १र २र
हवमद्या च मृडय । त्वामवस्युराचके ॥ ६ ॥ कया त्वं न ऊत्याभिप्रमन्दसे वृ-
१ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३क२र ३ २ १ २
षन् । कया स्तोतृभ्य आभर ॥ ७ ॥ इन्द्रमिद्देवतातय इन्द्रम्प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं
३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १र २र ३ २ ३ २
समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ॥ इन्द्रो मन्हा रोदसी पप्रथच्छव इ-
३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
न्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रेह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रे स्वानास इन्दवः ॥ ८ ॥
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ १र २र १ २ ३ २ ३ २
विश्वकर्मन् हविषावावृधानः स्वयं यजस्व तन्वांऽ३ऽस्वा हि ते । मुह्यन्त्वन्ये अभि-
३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १र २र ३ २उ
तो जनास इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु ॥ ९ ॥ अया रुचा हरिण्या पुनानो
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३
विश्वा द्वेषांसि तरति सयुग्वभिः सूरो न सयुग्वभिः । धारापृष्ठस्य रोचते पुना-

नो अरुषो हरिः विश्वा यद्रूपा परियास्यृक्वभिः सप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥ प्राचीमनु प्र दिशं याति चेकितत्सं रश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो दैव्यो दर्शतो रथः । अग्मन्नुक्थानि पौंस्येन्द्रं जैत्राय हर्षयन् वज्रश्चयद्भवथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता ॥ त्वं ह त्यत्पणीनां विदो वसु सम्मातृभिर्मर्जयसि स्व आदम ऋतस्य धीतिभिर्दमे । परावतो न साम तद्यत्रारणन्ति धीतयः त्रिधातुभिररुषीभिर्वयो दधे रोचमानो वयोदधे ॥ १० ॥ उत नो गोषणिं धियमश्वसां वाजसामुत । नृवत्कृणुह्यूतये ॥ ११ ॥ शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः । विदा कामस्य वेनतः ॥ १२ ॥ उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु नः ॥ १३ ॥ प्र वाम्महि द्यवी अभ्युपस्तुतिम्भरामहे । शुची उपप्रशस्तये ॥ पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः । ऊह्याथे सनादृतम् ॥ मही मित्रस्य साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि यज्ञन्निषेदथुः ॥ १४ ॥ अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु सूनृता ॥ ऊर्द्ध्वस्तिष्ठान ऊतयेस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहै ॥ १५ ॥ गाव उप वदावटे मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुष्करे मधु । अवटस्य विसर्जने ॥ सिञ्चन्ति नमसावटमुच्चाचक्रं परिज्मानम् । नीचीनबारमक्षितम् ॥ १६ ॥ मा भेम मा श्रमिष्मोग्रस्य सख्ये तव । महत्ते वृष्णो अभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम् ॥ सव्यामनु स्फिग्यं वावसे वृषा न दानो अस्य रोषति । मध्वा सम्पृक्ताः सारघेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिब ॥ १७ ॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्द्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोमैरनूषत ॥ अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ १८ ॥ यस्यायं विश्व आर्यो दासः शेवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते रयिः ॥ तुरण्यवो मधुमन्तङ्घृतश्चुतं विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रयिः

पप्रथे वृष्ण्यं शवोऽस्मे स्वानास इन्दवः ॥ १९ ॥ गोमन्न इन्दो अश्ववत्सुतः सुदक्ष धनिव । शुचिश्च वर्णमधि गोषु धारय ॥ स नो हरीणाम्पत इन्दो देवप्सरस्तमः । सखेव सख्ये नर्यो रुचे भव ॥ सनेमि त्वमस्मदा अदेवङ्कञ्चिदत्रिणम् । साह्वां इन्दो परि बाधो अपद्वयुम् ॥ २० ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मध्वाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमप्सु गृभ्णते ॥ विपश्चिते पवमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्षति । अहिर्न जूर्णामतिसर्पति त्वचमत्यो न क्रीडन्नसरद्वृषा हरिः ॥ अग्रेगो राजाप्यस्तविष्यते विमानो अह्नाम्भुवनेष्वर्पितः । हरिर्घृतस्नुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्यः ॥ २१ ॥

इति तृतीयोऽर्धः प्रपाठकः सप्तमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथाष्टमः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१, ७ शुनः शेप आजीगर्तिः । २ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । ३ शंयुर्बार्हस्पत्यः । ४ वसिष्ठः । ५ वामदेवः । ६ रेभसूनू काश्यपौ । ८ नृमेधः । ९, ११ गोषूक्त्यश्विसूक्तिनौ काण्वायनौ । १० श्रुतकक्षः सुकक्षो वा । १२ विरूपः । १३ वत्सः काण्वः । १४ *एतत्साम ॥ देवता—१, ३, ७, १२ अग्निः । २, ८–११, १३ इन्द्रः । ४ विष्णुः । ५ इन्द्रवायू । ६ पवमानः सोमः । १४ एतत्साम ॥ छन्दः—१, २, ७, ९, १०, १२, १३ गायत्री । ३ बृहती । ४ त्रिष्टुप् । ५, ६ अनुष्टुप् । ८ प्रागाथं । ११ उष्णिक् । १४ एतत्साम ॥ स्वरः—१, २, ७, ९, १०, १२, १३ षड्जः । ३, ८ मध्यमः । ४ धैवतः । ५, ६ गान्धारः । ११ ऋषभः । १४ एतत्साम ॥

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः । चनो धाः सहसो यहो ॥ यच्चिद्धि शश्वता तना देवन्देवं यजामहे । त्वे इद्धूयते हविः ॥ प्रियो नो अस्तु विश्पतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वग्नयो वयम् ॥१॥ इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपावृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा । ईशानो अप्रतिष्कुतः ॥ २ ॥ त्वंनश्चित्र ऊत्या वसो राधांसि चोदय । अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधन्तुचेतुनः ॥ पर्षि तोकन्तनयं पर्तृभिष्ट्वमदब्धैरप्रयुत्वभिः । अग्ने हेडांसि दैव्या युयोधि नो देवानिह्वरांसि च ॥ ३ ॥ किमित्ते विष्णो परिचक्ष्ति नाम प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्पो अस्मदपगूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ ॥ प्र तत्ते अद्य शिपिविष्टहव्यमर्यः शंसामि वयुनानि विद्वान् ।

---

* नान्यत्र क्वाप्येषा ऋग् दृश्यते ।

तन्त्वा गृणामि तवसमतव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके ॥ वषट् ते विष्णवास आकृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् । वर्द्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रन्दिविष्टिषु । आयाहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ इन्द्रश्चवायवेषां सोमानाम्पीतिमर्हथः । युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्र्यक् ॥ वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती । नियुत्वन्ता न ऊतय आयातं सोमपीतये ॥ ५ ॥ अध क्षपापरिष्कृतो वाजाँ अभिप्रगाहसे । यदी विवस्वतो धियो हरिं हिन्वन्ति यातवे ॥ तमस्य मर्ज्जयामसि मदो य इन्द्रपातमः । यङ्गाव आसभिर्दधुः पुरा नूनञ्च सूरयः ॥ तङ्गाथया पुराण्या पुनानमभ्यनूषत । उतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम बिभ्रतीः ॥ ६ ॥ अश्वन्न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निन्नमोभिः । सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः । मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् ॥ स नो दूराच्च निमर्त्यादघायोः । पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥ ७ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्त्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता वृत्रतूरसि त्वन्तूर्य तरुष्यतः ॥ अनु ते शुष्म न्तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुन्न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ८ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्द्धयद्यद्भूमिं व्यवर्त्तयत् । चक्राण ओपशन्दिवि ॥ व्या३न्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद्वलम् ॥ उद्गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहासतीः । अर्वाञ्चन्नुनुदे वलम् ॥ ९ ॥ त्यमु वः सत्रासाहं विश्वासु गीर्ष्वायतम् । आ च्यावयस्यूतये ॥ युध्मं सन्तमनर्वाणं सोमपामनपच्युतम् । नरमवार्यक्रतुम् ॥ शिक्षाण इन्द्र राय आ पुरु विद्वां ऋचीषम । अवा नः पार्ये धने ॥ १० ॥ तवत्यदिन्द्रियं बृहत्तव दक्षमुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ॥ तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्द्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ॥ त्वां विष्णुर्बृहन् क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्द्धो मदत्यनु मारुतम् ॥ ११ ॥ नमस्ते अग्न ओजसे गृण-

न्ति देव कृष्टयः । अमैरामित्रमर्दय ॥ कुवित्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम् । उरुकृदुरुणस्कृधि ॥ मा नो अग्ने महाधने परावर्ग्भारभृद्यथा । संवर्ग सं रयिञ्जय ॥ १२ ॥ समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः ॥ विचिद्वृत्रस्य दोधतः शिरो बिभेद वृष्णिना । वज्रेण शतपर्वणा ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मेव रोदसी ॥ १३ ॥ सुमन्मा वस्वी रन्ती सूनरी ॥ सरूपवृषन्नागहीमौ भद्रौ धुर्यावभि । ताविमा उपसर्पतः ॥ नीव शीर्षाणि मृढ्वं मध्य आपस्य तिष्ठति । शृङ्गेभिर्दशभिर्दिशन् ॥ १४ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चांगिरसः । २ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा । ३ शुनःशेप आजीगर्तिः । ४ शंयुर्बार्हस्पत्यः । ५, १५ मेधातिथिः काण्वः । ६, ९ वसिष्ठः । ७ आयुः काण्वः । ८ अंबरीष ऋजिश्वा च । १० विश्वमना वैयश्वः । ११ सौभरिः काण्वः । १२ सप्तर्षयः । १३ कलिः प्रागाथः । १४,१७ विश्वामित्रः । १६ निध्रुविः काण्वः । १८ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । १९ एतत्साम ॥ देवता—१, २, ४, ६, ७, ९, १०, १३, १५ इन्द्रः । ३, ११, १८ अग्निः । ५ विष्णुः । ८, १२, १६ पवमानः सोमः । १४, १७ इन्द्राग्नी । १९ एतत्साम ॥ छन्दः—१-५, १४, १६-१८ गायत्री । ६, ७, ९, १३ प्रागाथं । ८ अनुष्टुप् । १० उष्णिक् । ११ प्रागाथं काकुभं । १२, १५ बृहती । १९ इति साम ॥ स्वरः—१-५, १४, १६—१८ षड्जः ६, ७, ९, ११-१३, १५ मध्यमः । ८ गान्धारः । १० ऋषभः ॥

पन्यं पन्यमित्स्तोतार आधावत मद्याय । सोमं वीराय शूराय ॥ एह हरी ब्रह्मयुजा शग्मा वक्षतः सखायम् । इन्द्रङ्गीर्भिर्गिर्वणसम् ॥ पाता वृत्रहा सुतमा घा गमन्नारे अस्मत् । नियमते शतमूतिः ॥ १ ॥ आ त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ विव्यक्थ महिना वृषन्भक्षं सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते ॥ अरन्त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु वृत्रहन् । अरन्धा-

मभ्य इन्दवः ॥ २ ॥ जराबोधतद्विविड्ढि विशेविशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ स नो महाँ अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः। धिये वाजाय हिन्वतु ॥ स रेवां इव विश्पतिर्दैव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ ३ ॥ तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शं यद्गवे न शाकिने ॥ न घा वसुर्नियमते दानं वाजस्य गोमतः । यत्सीमुपश्रवद्गिरः ॥ कुवित्सस्य प्र हि व्रजङ्गोमन्तन्दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ॥ ४ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् । समूढमस्य पांसुले ॥ त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ तद्विप्रासो विपन्युवो जागृवांसः समिन्धते । विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्या अधि सानवि ॥ ५ ॥ मोषु त्वा वाघतश्च नारे अस्मन्निरीरमन् । आरात्ताद्वा सधमादन्न आगहीह वा सन्नुपश्रुधि ॥ इमे हि ते ब्रह्मकृतः सुते सचा मधौ न मक्ष आसते । इन्द्रे कामञ्जरितारो वसूयवो रथे न पादमादधुः ॥ ६ ॥ अस्तावि मन्म पूर्व्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वीर्ऋतस्य बृहतीरनूषतस्तोतुर्मेधा असृक्षत ॥ समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सङ्क्षोणी समु सूर्यम् । संशुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोमपातवे वृत्रघ्ने परिषिच्यसे । नरे च दक्षिणावते वीराय सदनासदे ॥ तं सखायः पुरूरुचं वयं यूयं च सूरयः । अश्याम वाजगन्ध्यं सनेम वाजपस्त्यम् ॥ परि त्यं हर्यतं हरिम्बभ्रुम्पुनन्ति वारेण । यो देवान्विश्वां इत्परिमदेनसहगच्छति ॥ ८ ॥ कस्तमिन्द्र त्वा वस वामर्त्योदधर्षति । श्रद्धा हि ते मघवान्पार्येदिवि वा जीवाजं सिषासति ॥ मघोनस्म वृत्रहत्येषु चोदय य ददति प्रिया वसु । तव प्रणीती हर्यश्वसूरिभिर्विश्वातरेम दुरिता ॥ ९ ॥ एदु मधोर्मदिन्तरं सिञ्चाध्वर्यो अन्धसः । एवाहि वीरस्तवते सदावृधः ॥ इन्द्र स्थातर्हरीणां नकिष्टे पूर्व्यस्तुतिम् । उदानं श शवसा न भन्दना ॥ तं वो वाजानां पतिमहूमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ॥ १० ॥

तं गूर्धयास्वर्णरं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमूहिषे ॥ विभूतरातिं विप्रचित्रशोचिषमग्निमीडिष्व यन्तुरम् । अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोभरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् ॥ ११ ॥ आ सोम स्वानो अद्रिभिस्तिरो वाराण्यव्यया । जनो न पुरि चम्वोर्विशद्धरिः सदो वनेषु दध्रिषे ॥ स मामृजे तिरो अण्वानि मेष्यो मीढ्वांत्सप्तिर्न वाजयुः । अनुमाद्यः पवमानो मनीषिभिः सोमो विप्रभिर्ऋक्वभिः ॥ १२ ॥ वयमेनामिदाह्योऽपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य सवने सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ वृकश्चिदस्य वारण उरामथिरा वयुनेषु भूषति । सेमं न स्तोमञ्जुजुषाण आगहीन्द्र प्रचित्रया धिया ॥ १३ ॥ इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्रवीर्यम् ॥ इन्द्राग्नी अपसस्पर्युपप्रयन्ति धीतयः । ऋतस्य पथ्या३ अनु ॥ इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च । युवोरप्तूर्यं हितम् ॥ १४ ॥ क ईं वेदसुते सचा पिबन्तं कद्वयो दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यंधसः ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे । नकिष्ट्वा नियमदा सुते गमो महांश्चरस्योजसा ॥ य उग्रः सन्ननिष्टृतः स्थिरो रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्धवन्नेन्द्रो योषत्यागमत् ॥ १५ ॥ पवमाना असृक्षत सोमाः शुक्रास इन्दवः । अभि विश्वानिकाव्या ॥ पवमाना दिवस्पर्यन्तरिक्षादसृक्षत । पृथिव्या अधिसानवि ॥ पवमानास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्दवः । घ्नन्तो विश्वा अपद्विषः ॥ १६ ॥ तोशा वृत्रहणा हुवे स जित्वानापराजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आवृणे ॥ इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥ १७ ॥ उप त्वा रण्वसन्दृशं प्रयस्वन्तः सहस्कृत । अग्ने ससृज्महे गिरः ॥ उपच्छायामिवघृणेरगन्म शर्मते वयम् । अग्ने हिरण्यसन्दृशः ॥ य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वंसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ ॥ १८ ॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे ॥ य इदं प्रतिपप्रथे यज्ञस्य

स्वरुत्तिरन् । ऋतूनुत्सृजते वशी ॥ अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको विराजति ॥ १९ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ विरूप आङ्गिरसः । २, १८ अवत्सारः । ३ विश्वामित्रः । ४ देवातिथिः काण्वाः । ५, ८, ९, १६ गोतमो राहूगणः । ६ वामदेवः । ७ प्रस्कण्वः काण्वः । १० वसुश्रुत आत्रेयः । ११ सत्यश्रवा आत्रेयः । १२ अवस्यात्रेयः । १३ बुधगविष्ठिरावात्रेयौ । १४ कुत्स आङ्गिरसः । १५ अत्रिः । १७ दीर्घतमा औचथ्य ॥ देवता—१, १०, १३ अग्निः । २, १८ पवमानः सोमः । ३—५ इन्द्रः । ६, ८, ११, १४, १६ उषाः । ७, ९, १२, १५, १७ अश्विनौ ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, १८ गायत्री । ३, ५ बृहती । ४ प्रागाथं । ८, ९ उष्णिक् । १०—१२ पङ्क्तिः । १३—१५ त्रिष्टुप् । १६, १७ जगती ॥ स्वरः—१, २, ६, ७, १८ षड्जः । ३, ४, ५ मध्यमः । ८, ९ ऋषभः । १०—१२ पञ्चमः । १३—१५ धैवतः । १६, १७ निषादः ॥

अग्निः प्रत्नेन जन्मना शुम्भानस्तन्वां३स्वाम् । कविर्विप्रेण वावृधे ॥ ऊर्जोनपातमाहुवेग्निं पावकशोचिषम् । अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे ॥ स नो मित्रमहस्त्वमग्ने शुक्रेण शोचिषा । देवैरासत्सि बर्हिषि ॥ १ ॥ उत्ते शुष्मासो अस्थू रक्षो भिन्दन्तो अद्रिवः । नुदस्व याः परिस्पृधः ॥ अया निजघ्निरोजसा रथसङ्गे धने हिते । स्तवा अबिभ्युषा हृदा ॥ अस्य व्रतानि नाधृषे पवमानस्य दूढ्या । रुज यस्त्वा पृतन्यति ॥ तं हिन्वन्ति मदच्युतं हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् ॥ २ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा केचिन्नियेमुरिन्न पाशिनोति धन्वेव तां इहि ॥ वृत्रखादो वलं रुजः पुरां दर्मो अपामजः । स्थाता रथस्य हर्योरभिस्वर इन्द्रो दृढाचिदारुजः ॥ गम्भीरां उदधीं रिवक्रतुं पुष्यसि गा इव । प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा हृदं कुल्या इवाशत ॥ ३ ॥ यथा गौरो अपाकृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् । आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमागहि कण्वेषु सुसचा पिब ॥ मन्दन्तु

त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधो देयाय सुन्वते । आमुष्या सोममपिबश्चमूसुतं ज्येष्ठं तद्द-
धिषे सहः ॥४॥ त्वमङ्ग प्रशंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नस्ति
मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान् कदाचना-
दभन् । विश्वा च न उपमिमीहि मानुषवसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ ५ ॥ प्रतिष्या
सूनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः । दिवो अदर्शि दुहिता ॥ अश्वेव चित्रारुषी माता
गवामृतावरी । सखा भूदश्विनोरुषा ॥ उत सखास्यश्विनोरुत माता गवामसि ।
उतोषो वस्व ईशिषे ॥ ६ ॥ एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे-
वामश्विना बृहत् ॥ या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसु-
विदा ॥ वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि । यद्वां रथो विभिष्यतात्
॥ ७ ॥ उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यं वाजिनीवति । येन तोकं च तनयं च धामहे ॥
उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि । रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥ युंक्ष्वा
हि वाजिनीवत्यश्वां अद्यारुणां उषः । अथा नो विश्वा सौभगान्यावह ॥ ८ ॥
अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् । अर्वाग्रथं समनसा नियच्छतम् ॥ एह
देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्त्तनी । उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ यावित्था
श्लोकमादिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः । आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ ९ ॥
अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो
वाजिन इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।
अग्नीराये स्वाभुवं सुप्रीतो याति वार्य्यम्मिषं स्तोतृभ्य आभर ॥ सो अग्निर्यो
वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः । समर्वन्तो रघुद्रुवः संसुजातासः सूरय इषं
स्तोतृभ्य आभर ॥ १० ॥ महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथाचिन्नो
अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ या सुनीथे शौचद्रथे व्यौच्छो
दुहितर्दिवः । सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ सा नो
अद्या भरद्वसुर्व्युच्छा दुहितर्दिवः । यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते

अश्वसूनृते ॥ ११ ॥ प्रति प्रियतमंरथं वृषणं वसुवाहनम् । स्तोता वामाश्विना वृषिः स्तोमेभिर्भूषति प्रतिमाध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा अहं सना । दस्रा हिरण्यवर्तनी सुषुम्णा सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥ आ नो रत्नानि बिभ्रतावश्विना गच्छतं युवम् । रुद्रा हिरण्यवर्त्तनी जुषाणा वाजिनी वसू माध्वीममस्रुतं हवम् ॥ १२ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम्प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा इव प्रवयामुज्जिहानाः प्रभानवः सस्रते नाकमच्छ ॥ अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् । समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्तमसो निरमोचि ॥ यदीं गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः । आद्दक्षिणा युज्यते वाजयंत्यूत्तानामूर्ध्वो अधयज्जुहूभिः ॥ १३ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकेतो अजनिष्टविभ्वा । यथा प्रसूता सवितुः सवायैवा रात्र्युषसे योनिमारैक् ॥ रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्यागादारैगुकृष्णासदनान्यस्याः । समानबन्धू अमृते अनूची द्यावावर्णं चरत आमिनाने ॥ समानो अध्वा स्वस्रोरनंतस्तमन्यान्याचरतो देवशिष्टे । न मेथते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे ॥ १४ ॥ आभात्यग्निरुषसामनीकमुद्विप्राणान्देवया वाचो अस्थुः । अर्वाञ्चा नूनं रथ्येह यातं पीपिवांसमश्विना घर्ममच्छ ॥ न संस्कृतं प्रमिमीतो गविष्ठान्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभिपित्वेऽवसागमिष्ठा प्रत्यवर्तिं दाशुषे शम्भविष्ठा ॥ उतायातं सङ्गवे प्रातरह्नो मध्यन्दिन उदिता सूर्य्यस्य । दिवानक्तमवसाशन्तमेन नेदानीम्पीतिरश्विनाततान ॥ १५ ॥ एता उत्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्द्धे रजसो भानुमञ्जते । निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोरुषीर्यन्ति मातरः ॥ उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत । अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः । इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वे दह यजमानाय सुन्वते ॥ १६ ॥ अ-

बोध्याग्नेर्ज्म उदेति सूर्यो व्यूऽ३षाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा । आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् ॥ यद्युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम् । अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि ॥ अर्वाङ्त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः । त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शन्न आवक्षद्द्विपदे चतुष्पदे ॥ १७॥

प्र ते धारा असश्चतो दिवो न यन्ति वृष्टयः । अच्छा वाजं सहस्रिणम् ॥ अभि प्रियाणि काव्या विश्वा चक्षाणो अर्षति । हरिस्तुञ्जान आयुधा ॥ समर्मृजान आयुभिरिभी राजेव सुव्रतः । श्येनो न वं सु षीदति ॥ स नो विश्वा दिवो वसूतो पृथिव्या अधि । पुनान इन्दवाभरः ॥ १८ ॥

इति तृतीयोऽर्धः प्रपाठकः अष्टमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ नवमः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ नृमेधः । ३ प्रियमेधः । ४ दीर्घतमा औचथ्यः । ५ वामदेवः । ६ प्रस्कण्वः काण्वः । ७ बृहदुक्थो वामदेव्यः । ८ बिन्दुः पूतदक्षो वा । ९ जमदग्निर्भार्गवः । १० सुकक्षः । ११—१३ वसिष्ठः । १४ सुदाः पैजवनः । १५ मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चांगिरसः । १६ नीपातिथिः काण्वः । १७ जमदग्निः । १८ परुच्छेपोर्दैवोदासीः । २ एतत्ससाम ॥ देवता:—१, १७ पवमानः सोमः । ३, ७, १०—१६ इन्द्रः । ४, ५, १८ अग्निः । ६ अग्निरश्विनावुषाः । ८ मरुतः । ९ सूर्यः । २ एतत्साम ॥ छन्दः-१, ८, १०, १५ गायत्री । ३ अनुष्टुप् प्रथमस्य, गायत्री उत्तरयोः । ४ उष्णिक् । ११ भुरिगनुष्टुप् । १३ विराडनुष्टुप् । ५ पदपङ्क्तिः । ६ प्रागाथंबार्हतं । ७ त्रिष्टुप् । ९ बृहती । १२ प्रागाथं । १४ शक्वरी । १६ अनुष्टुप् । १७ द्विपदा गायत्री १८ अत्यष्टिः । २ एतत्साम ॥ स्वरः-१, ८, १०, १५, १७ षड्जः । ३ गान्धारः प्रथमस्य, षड्जः उत्तरयोः । ४ ऋषभः । ११, १३, १६, १८ गान्धारः । ५ पञ्चमः । ६, ९, १२ मध्यमः । ७, १४ धैवतः । २ एतत्साम ॥

२ ३ १ २ ३ १ २ ३१र २र ३१र २र ३१२ १ २
प्रास्य धारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्यौजसः । देवाँ अनुप्रभूषतः ॥ सप्तिं मृज-
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ २३क २र ३ १ २ ३ १ २
न्ति वेधसो गृणन्तः कारवो गिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यम् ॥ सुषहा सोम तानि
३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २
ते पुनानाय प्रभूवसो । वर्द्धासमुद्रमुक्थ्य ॥ १ ॥ एष ब्रह्माय ऋत्विय इन्द्रो नाम
३ २ ३ १र २र ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ २उ
श्रुतो गृणे ॥ त्वामिच्छवसस्पते यन्ति गिरो न संयतः ॥ विस्रुतयो यथा पथाद्य
३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
इन्द्रन्तु रातयः ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्त्तयामसि । तुविकूर्मिं
२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २
मृतीषहमिन्द्रं शविष्ठसत्पतिम् ॥ तुविशुष्म तुविक्रतो शचीवो विश्वया मते । आप-
३ २ १ २ ३ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
प्राथ महित्वना ॥ यस्य ते महिना महः परिज्मायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हिरण्ययम्
२उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ २ ३ १ २ ३
॥ ३ ॥ आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३ नार्वा । सूरो न रुरु-
२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
क्वाञ्छतात्मा ॥ अभि द्विजन्मा त्रीरोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।

२ ३ १ २ ३ २ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३१र २र
होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥ अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि
२ ३ २ ३ १ २ ३१ ३१ २ २ ३ २ ३ २ ३ २उ ३ २
श्रवस्या । मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥ ४ ॥ अग्ने तमद्याश्वन्न स्तोमैः क्र-
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३क १र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
तुन्नभद्रं हृदिस्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः ॥ अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः ।
३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ २ १र २र २ ३
रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ ॥ एभिर्नो अर्कैर्भवानो अर्वाक्स्वा३र्ण ज्योतिः । अग्ने
१ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र २
विश्वेभिः सुमना अनीकैः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदूषसश्चित्रं राधो अमर्त्य । आ-
३ १२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३१र २र ३ १ ३ १
दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाँ उषर्बुधः ॥ जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनो-
२ ३१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
ऽग्ने रथीरध्वराणाम् । सजूरश्विभ्यामुषसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ ६ ॥
३ १ ३ १र २र ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जगार । देवस्य पश्य काव्यं
३ २उ ३ २ ३ १र २र १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २उ ३१र
महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥ शाकमना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः
२र ३ १र २र २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २३२उ ३ १ २र १
शूरः सनादनीडः । यच्चिकेत सत्यमित्तन्न मोघं वसु स्पार्हमुत जेतोत दाता ॥ ऐ-
२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १र २र ३ १ २
भिर्ददे वृष्ण्या पौंस्यानि येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री । ये कर्मणः क्रियमाणस्य
३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३१र २र ३ १ २
मह्न ऋतेकर्ममुदजायन्त देवाः ॥ ७ ॥ अस्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः ।
३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३
उत स्वराजो अश्विना ॥ पिबन्ति मित्रो अर्यमा तना पूतस्य वरुणः । त्रिषध-
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३१र २र ३ २ ३ १ २ ३ १र २र
स्थस्य जावतः ॥ उतोन्वस्य जोषमा इन्द्रः सुतस्य गोमतः । प्रातर्होतेवमत्सति
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
॥ ८ ॥ बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि । महस्ते सतो महिमापनिष्टम
३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मह्ना देव महाँ असि ॥ बट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि ।
३ २ ३ १ २ ३क २र १ २ १ ३ २उ ३ १ २ १ २ ३ १ २
मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ९ ॥ उप नो हरिभिः
३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १र २र३ १ २ २ १र
सुतं याहि मदानाम्पते । उप नो हरिभिः सुतम् ॥ द्विता यो वृत्रहन्तमो विद इ-
२र ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ १र २र ३ १र २र ३ १ २
न्द्रः शतक्रतुः । उप नो हरिभिः सुतम् ॥ त्वं हि वृत्रहन्नेषां पाता सोमानामसि ।
१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
उप नो हरिभिः सुतम् ॥ १० ॥ प्र वो महेमहे वृधे भरध्वं प्रचेतसे प्रसुमतिं कृ-
१ २ ३१र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १ २
णुध्वम् । विशः पूर्वीः प्रचरचर्षणि प्राः ॥ उरुव्यचसे महिने सुवृक्तिमिन्द्राय ब्रह्म
३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
जनयन्त विप्राः । तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः ॥ इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव स-
१र २र ३ १ २ १ २ ३ २ ३ २ १ २ ३ १ २ ३
त्रा राजानं दधिरे सहध्यै । हर्यश्वाय बर्हया समापीन् ॥ ११ ॥ यदिन्द्र यावत-

स्तवयेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दधिशे रदावसो न पापत्वाय रंसिषम् ॥ शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे । न हि त्वदन्यन्मघवन्न आप्यं वस्यो अस्ति पिता च न ॥ १२ ॥ श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रेर्बोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम् । कृष्वा दुवांस्यन्तमा सचेमा ॥ न ते गिरो अपिमृष्ये तुरस्यन सुष्टुतिमसुर्यस्य विद्वान् । सदा ते नाम स्वयशो विवक्मि ॥ भूरि हि ते सवना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् । मारे अस्मन्मघवं ज्योक्कः ॥ १३ ॥ प्रोष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत । अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे समत्सु वृत्रहा । अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ त्वं सिंधूरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम् । अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि वार्यम् । तं त्वा परिष्वजामहे नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ विषु विश्वा अरातयोऽर्यो नशन्त नो धियः । अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति । या ते रातिर्ददिर्वसु नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ १४ ॥ रेवां इद्रेवतस्तोता स्यात्त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः सुतस्य ॥ उक्थं च न शस्यमानं नागो रयिराचिकेत । न गायत्रं गीयमानम् ॥ मा न इन्द्र पीयत्नवे मा शर्द्धते परादाः । शिक्षा शचीवः शचीभिः ॥ १५ ॥ एन्द्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ अत्रा वि नेमिरेषामुरां न धूनुते वृकः । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ आ त्वा ग्रावा वदन्निह सोमी घोषेण वक्षतु । दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १६ ॥ पवस्व सोम मन्दयन्निन्द्राय मधुमत्तमः ॥ ते सुतासो विपश्चितः शुक्रा वायुमसृक्षत ॥ असृग्रं देववीतये वाजयन्तो रथा इव ॥ १७ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रन्न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनुशुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः । परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् । शोचिष्केशं वृषणं यमिमाविशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥ स हि

पुरूचिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः परशुर्न द्रुहन्तरः । वीडु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् । निष्षहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ १८ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ अग्निः पावकः । २ सोभरिः काण्वः । ५, ६ अवत्सारः काश्यप अन्ये च ऋषयो दृष्टलिङ्गाः । ८ वत्सप्री । ९ गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ । १० त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः सिंधुद्वीपो वांवरीषः । ११ उलो वातायनः । १३ वेनः । ३, ४, ७, १२ इतिसाम ॥ देवता—१, २, ८ अग्निः । ५, ६ विश्वे देवाः । ९ इन्द्रः । १० आपः । ११ वायुः । १३ वेनः । ३, ४, ७, १२ इतिसाम ॥ छन्दः—१ विष्टारपङ्क्तिः प्रथमस्य, सतोबृहती उत्तरेषां त्रयाणां, उपरिष्टाज्ज्योतिः अत उत्तरस्य, त्रिष्टुप् चरमस्य । २ प्रागाथं काकुभं ५, ६, १३ त्रिष्टुप् । ८—११ गायत्री । ३,४,७,१२ इतिसाम ॥ स्वरः—१ पञ्चमः प्रथमस्य, मध्यमः उत्तरेषां त्रयाणां, धैवतः चरमस्य । २ मध्यमः । ५, ६, १३ धैवतः । ८—११ षड्जः । ३, ४, ७, १२ इतिसाम ॥

अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो । बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यां३दधासि दाशुषे कवे ॥ पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना । पुत्रो मातरा विचरन्नु पावसि पृणक्षि रोदसी उभे ॥ ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मदस्व धीतिभिर्हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरि वर्पस श्चित्रोतयो वामजाताः ॥ इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्य वपुषो विराजति पृणक्षि दर्शतं क्रतुम् ॥ इष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयंतं राधसो महः । रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसिं रयिम् ॥ ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥ १ ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्म-

भिः । यस्य त्वं सख्यमाविथ ॥ तव द्रप्सो निलवान्वाश ऋत्विय इन्धानः सिष्णवाददे । त्वं महीनामुषसामसि प्रियः क्षपावस्तुषु राजसि ॥ २ ॥ तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः । तमित्समानं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥ ३ ॥ अग्निरिन्द्राय पवते दिवि शुक्रो विराजति । महिषीव विजायते ॥ ४ ॥ यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति । यो जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥५॥ अग्निर्जागार तमृचः कामयन्तेऽग्निर्जागारतमु सामानि यन्ति । अग्निर्जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मिसख्ये न्योकाः ॥ ६ ॥ नमः सखिभ्यः पूर्वसद्भ्योनमः साकं निषेभ्यः । युञ्जे वाचं शतपदीम् ॥ युञ्जे वाचं शत पदीं गाये सहस्रवर्तनि । गायत्रं त्रैष्टुभंजगत् ॥ गायत्रं त्रैष्टुभं जगद्विश्वा रूपाणि सम्भृता । देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ ७ ॥ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरिन्द्रोज्योतिर्ज्योतिरिन्द्रः । सूर्योज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः ॥ पुनरूर्जानि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पाह्यंहसः ॥ सह रय्यानि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि ॥ ८ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीयवस्व एक इत् । स्तोता मे गो सखा स्यात् ॥ शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ धेनुष्ट इन्द्र सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषी दुहे ॥ ९ ॥ आपो हिष्ठा मयोभुवस्तान ऊर्जे दधातन । महेरणाय चक्षसे ॥ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिवमातरः ॥ तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ १० ॥ वात आवातु भेषजं शम्भु मयोभु नो हृदे । प्र न आयुंषि तारिषत् ॥ उत वात पितासि न उत भ्रातोतनः सखा । स नो जीवातवे कृधि ॥ यददो वात ते गृहेऽ३ऽमृतन्निहितं गुहा । तस्य नो धेहि जीवसे ॥ ११ ॥ अभि वाजी विश्वरूपो जनित्रं हिरण्ययं बिभ्रदत्कं सुपर्णः । सूर्यस्य भानुमृतुथावसानः परिस्वयं मेधमृज्रो जजान ॥ अप्सु रेतः शिश्रिये विश्वरूपं तेजः पृथिव्यामधि यत्सं बभूव । अन्तरिक्षे स्वम्महिमानं मिमानः कनिक्र-

न्ति वृष्णो अश्वस्य रेतः ॥ अयं सहस्रा परियुक्तावसानः सूर्यस्य भानुं यज्ञो दाधार । सहस्रदाः शतदा भूरिदावा धर्ता दिवो भुवनस्य विश्पतिः ॥ १२ ॥ नाके सुपर्णमुपयत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ॥ ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थात्प्रत्यङ्चित्रा बिभ्रदस्यायुधानि । वसानो अत्कं सुरभिन्दृशेकं स्वा३र्ण नाम जनत प्रियाणि ॥ द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन् गृध्रस्य चक्षसा विधर्मन् । भानुः शुक्रेण शोचिषा चक्रानस्तृतीये चक्रे रजसि प्रियाणि ॥ १३ ॥

इति द्वितीयोऽर्ध प्रपाठकः

ऋषिः—१—४ अप्रतिरथ ऐन्द्रः । ५ अप्रतिरथ ऐन्द्रः प्रथमयोः, पायुर्भारद्वाजः चरमस्य । ६ पायुर्भारद्वाजः चरमस्य । ७ शासो भारद्वाजः प्रथमयोः । ८ पायुर्भारद्वाजः प्रथमस्य, तृतीयस्य च । ९ जय ऐन्द्रः प्रथमस्य, गोतमो राहूगणः उत्तरयोः ॥ देवता—१,३,४ इन्द्रः । २ बृहस्पतिः प्रथमस्य, इन्द्रः उत्तरयोः । ५ अप्वा प्रथमस्य, इन्द्रो मरुतो वा द्वितीयस्य, इषवः चरमस्य । ६,८ लिंगोक्ता संग्रामाशिषः । ७ इन्द्रः प्रथमयोः । ९ इन्द्रः प्रथमस्य, विश्वेदेवा उत्तरयोः ॥ छन्दः—१–४, ९ त्रिष्टुप् । ५,८ त्रिष्टुप् प्रथमस्य, अनुष्टुबुत्तरयोः । ६,७ पङ्क्तिः चरमस्य, अनुष्टुप् द्वयोः ॥ स्वरः—१—४, ९ धैवतः । ५, ८ धैवतः प्रथमस्य, गान्धार-उत्तरयोः । ६, ७ पञ्चमः चरमस्य, गान्धारः द्वयोः ॥

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् । सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ सङ्क्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सं स्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन । सं सृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्यू३ग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ १ ॥ बृहस्पते परिदीया रथेन रक्षो हामित्रां अपबाधमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमातिष्ठ गोवित् ॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा । इमं सजाता अनुवीरयध्वमिन्द्रं सखायो अनुसं रभध्वम् ॥ २ ॥ अभिगोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्यु रिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽ३ऽस्माकं सेना अवतु प्रयुत्सु ॥ इन्द्र आसान्नेता बृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञः पुर एतु सोमः । देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्द्ध उग्रम् । महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ३ ॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनांसि । उद्वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मां उ देवा अवता हवेषु ॥ असौ या सेना मरुतः परेषामभ्येति न ओजसा स्पर्द्धमाना । तां गूहत तमसा पव्रतेन यथैतेषामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ४ ॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि । अभिप्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धे नामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु । उग्रा वः सन्तु बा हवो नाधृष्या यथा सथ ॥ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्म संशिते । गच्छामित्रान्प्रपद्यस्व मामीषां कं च नोच्छिषः ॥ ५ ॥ कङ्काः सुपर्णा अनुयन्त्वे नान् गृध्राणामन्नमसावस्तु सेना । मैषां मोच्यघहारश्च नेन्द्र वयां स्येनाननुसंयन्तु सर्वान् ॥ अमित्रसेनां मघवन्नस्माञ्छत्रुयतीमभि । उभौ तामिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहतं प्रति ॥ यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव । तत्र नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु । विश्वाहा शर्मयच्छतु ॥ ६ ॥ विरक्षो विमृधो जहि विवृत्रस्य हनू रुज । विमन्यु मिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । यो अस्मां अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ युवानावनाधृष्यौ सुप्रतीकावसह्यौ । तौ युञ्जीत प्रथमौ योग आगते याभ्यां जितमसुराणां सहो महत् ॥ ७ ॥ मर्माणि ते वर्मणाच्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानुवस्ताम् । उरोर्वरीयो वरुणस्ते

कृणोतु जयन्तं त्वानुदेवा मदन्तु ॥ अन्धा अमित्रा भवताशीर्षाणोऽहय इव । तेषांवो अग्निनुन्नानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ॥ यो नः स्वोऽरणो यश्च निष्ठ्यो जिघांसति । देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरं शर्म्मवर्म्म ममान्तरम् ॥ ८ ॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः । सृकं संशाय पविमिन्द्र तिग्मं विशत्रून्ताढि विमृधो नुदस्व ॥ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्ये माक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरंगैस्तुष्टुवां सस्तनूभिर्व्यशेमाहि देवाहितं यदायुः ॥ स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ९ ॥

इति तृतीयोऽर्धः प्रपाठकः नवमश्च
प्रपाठकः समाप्तः
इत्युत्तरार्चिकः

सामवेद संहिता समाप्ता

पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २-२३९४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

ओ३म्

॥ अथर्ववेदसंहिता ॥

वैदिकयन्त्रालयस्थपंडितैर्बहुसंहितानुसारेण
संशोधिता ।

अजमेरीय वैदिक यन्त्रालये
मुद्रिता

सृष्ट्यब्दाः १९७२९४९००१

संवत् १९५७ वि०

ओ३म्

अथर्ववेदसंहितायाम्

प्रथमं काण्डम्

॥ १ ॥ ये त्रि॑ष॒प्ताः प॑रि॒यन्ति॒ विश्वा॑ रू॒पाणि॒ बिभ्र॑तः। वा॒चस्पति॒र्बला॒ तेषां॑ त॒न्वो॑ अ॒द्य द॑धातु मे ॥ १ ॥ पुन॒रेहि॑ वाचस्पते दे॒वेन॒ मन॑सा स॒ह । वसो॑ष्पते॒ नि र॑मय॒ मय्ये॒वास्तु॒ मयि॑ श्रु॒तम् ॥ २ ॥ इ॒हैवाभि वि त॑नू॒भे आर्त्नी॑ इव॒ ज्यया॑ । वा॒चस्पति॒र्नि य॑च्छतु॒ मय्ये॒वास्तु॒ मयि॑ श्रु॒तम् ॥ ३ ॥ उप॑हूतो वा॒चस्पति॒रुपा॒स्मान् वा॒चस्पति॑र्ह्वयताम् । सं श्रु॒तेन॑ गमेमहि॒ मा श्रु॒तेन॒ वि रा॑धिषि ॥ ४ ॥

॥ २ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॑ प॒र्जन्यं॒ भूरि॑धायसम् । वि॒द्मो ष्व॑स्य मा॒तरं॑ पृथि॒वीं भूरि॑वर्पसम् ॥ १ ॥ ज्याके॒ परि॑ णो न॒माश्मा॑नं त॒न्वं॑ कृधि । वी॒डुर्वरी॑यो॒ऽरा॑ती॒रप॒ द्वेषां॒स्या कृ॑धि ॥ २ ॥ वृ॒क्षं यद्गावः॑ परि॒षस्वजा॒ना अ॑नुस्फु॒रं श॒रमर्च॑न्त्यृ॒भुम् । शरु॑म॒स्मद्या॑वय दि॒द्युमि॑न्द्र ॥ ३ ॥ यथा॒ द्यां च॑ पृथि॒वीं चा॒न्तस्तिष्ठ॑ति॒ तेज॑नम् । ए॒वा रोगं॑ चास्रा॒वं चा॒न्तस्ति॑ष्ठतु॒ मुञ्ज॒ इत् ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॑ प॒र्जन्यं॑ श॒तवृ॑ष्ण्यम्। तेना॑ ते त॒न्वे॒३ शं क॑रं पृथि॒व्यां ते॑ नि॒षेच॑नं ब॒हिष्टे॑ अस्तु बा॒लिति॑ ॥ १ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॑ मि॒त्रं श॒तवृ॑ष्ण्यम् । तेना॑० ॥ २ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॒ वरु॑णं श॒तवृ॑ष्ण्यम् । तेना॑० ॥ ३ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॑ च॒न्द्रं श॒तवृ॑ष्ण्यम् । तेना॑० ॥ ४ ॥ वि॒द्मा श॒रस्य॑ पि॒तरं॒ सूर्यं॑ श॒तवृ॑ष्ण्यम् । तेना॑ ते त॒न्वे॒३ शं क॑रं पृथि॒व्यां ते॑ नि॒षेच॑-

न॑ ब॒हिष्टे॑ अस्तु बालिति॑ ॥ ५ ॥ यदा॒न्त्रेषु॑ गवी॒न्योर्य॑द्व॒स्ताव॑धि॒ संश्रु॑तम् । ए॒वा
ते॒ मूत्रं॑ मुच्यतां ब॒हिर्बालिति॑ सर्व॒कम् ॥ ६ ॥ प्र ते॑ भिनद्मि॒ मेह॑नं॒ वर्त्रं॑ वेश॒न्त्या
इ॑व । ए॒वा० ॥७॥ विषि॑तं ते वस्तिबि॒लं॑ स॑मु॒द्रस्यो॑द॒धेरि॑व । ए॒वा० ॥ ८ ॥ यथे॑षुका
प॒रा-प॑त॒दव॑सृष्टाधि॒ धन्व॑नः । ए॒वा ते॒ मूत्रं॑ मुच्यतां ब॒हिर्बालिति॑ सर्व॒कम् ॥९॥

॥ ४ ॥ अ॒म्बयो॑ य॒न्त्यध्व॑भिर्जा॒मयो॑ अध्वरीय॒ताम् । पृ॒ञ्च॒तीर्मधु॑ना॒ पय॑ः
॥ १ ॥ अ॒मूर्या॒ उप॒ सूर्ये॒ याभि॑र्वा॒ सूर्य॑ः स॒ह । ता नो॑ हिन्वन्त्वध्व॒रम् ॥ २ ॥
अ॒पो दे॒वीरुप॑ ह्वये॒ यत्र॒ गाव॒ः पिब॑न्ति नः । सिन्धु॑भ्य॒ः कर्त्वं॑ ह॒विः ॥ ३ ॥ अ॒प्स्व१॒न्तर॒मृत॑म॒प्सु भे॑ष॒जम् । अ॒पामु॒तप्रश॑स्तिभि॒रश्वा॒ भव॑थ वा॒जिनो॒ गावो॑ भवथ
वा॒जिनी॑ः ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन । म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से
॥ १ ॥ यो व॑ः शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह न॑ः । उ॒श॒तीरि॑व मा॒तर॑ः ॥ २ ॥ त॒स्मा॒
अरं॑ गमाम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒ जिन्व॑थ । आपो॑ ज॒नय॑था च नः ॥ ३ ॥ ईशा॑ना॒
वार्या॑णां॒ क्षय॑न्तीश्चर्ष॑णी॒नाम् । अ॒पो या॑चामि भेष॒जम् ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥ शं नो॑ दे॒वीर॒भिष्ट॑य॒ आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑ शं योर॒भि स्र॑वन्तु नः ॥१॥
अ॒प्सु मे॒ सोमो॑ अब्रवीद॒न्तर्विश्वा॑नि भेष॒जा । अ॒ग्निं च॑ वि॒श्वश॑म्भुवम् ॥ २ ॥
आप॑ः पृणी॒त भे॑ष॒जं वरू॑थं त॒न्वे॒३॒ मम॑ । ज्योक्च॒ सूर्यं॑ दृ॒शे ॥ ३ ॥ शं न॒ आपो॑
धन्व॒न्या॒३॒ः शमु॑ सन्त्वनू॒प्या॑ः । शं न॑ः खनि॒त्रिमा॒ आप॒ः शमु॒ याः कु॒म्भ आभृ॑ताः
शि॒वा न॑ः सन्तु॒ वार्षि॑कीः ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथमो ऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ स्तु॒वा॒नम॑ग्न॒ आ व॑ह यातु॒धानं॑ किमी॒दिन॑म् । त्वं हि दे॑व वन्दि॒तो
ह॒न्ता दस्यो॑र्ब॒भूवि॑थ ॥ १ ॥ आज्य॑स्य परमेष्ठि॒न् जात॑वेद॒स्तनू॑वशिन् । अग्ने॑ तौ॒लस्य॒
प्राशा॑न यातु॒धाना॒न् वि ला॑पय ॥२॥ वि ल॑पन्तु यातु॒धाना॑ अ॒त्रिणो॒ ये कि॑मी॒दिन॑ः ।
अथे॒दम॑ग्ने नो ह॒विरिन्द्र॑श्च॒ प्रति॑ हर्यतम् ॥ ३ ॥ अ॒ग्निः पूर्व॒ आ र॑भतां॒ प्रेन्द्रो॑
नुदतु बाहु॒मान् । ब्रवी॑तु सर्वो॑ यातु॒मान॒यम॒स्मीत्येत्य॑ ॥ ४॥ पश्या॑म ते वी॒र्यं॑ जात॑वेदः
प्र णो॑ ब्रूहि यातु॒धाना॑न् नृचक्षः । त्वया॒ सर्वे॒ परि॑तप्ताः पु॒रस्ता॒त्त आ य॑न्तु

प्रमृणाना उपेदम् ॥५॥ आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्थाय जज्ञिषे। दूतो नो अग्ने भूत्वा यातुधानान् वि लापय ॥६॥ त्वमग्ने यातुधानानुपबद्धाँ इहा वह। अथैषामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृश्चतु ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ इदं हविर्यातुधानान् नदी फेनमिवा वहत्। य इदं स्त्री पुमानकरिह स स्तुवतां जनः ॥ १ ॥ अयं स्तुवान आगमदिमं स्म प्रति हर्यत। बृहस्पते वशे लब्ध्वाग्नीषोमा वि विध्यतम् ॥ २ ॥ यातुधानस्य सोमप जहि प्रजां नयस्व च। नि स्तुवानस्य पातय परमक्ष्युतावरम् ॥ ३ ॥ यत्रैषामग्ने जनिमानि वेत्थ गुहा सतामत्त्रिणां जातवेदः। तांस्त्वं ब्रह्मणा वावृधानो जह्येषां शततर्हमग्ने ॥ ४ ॥

॥ ९ ॥ अस्मिन् वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः। इममादित्या उत विश्वे च देवा उत्तरस्मिन् ज्योतिषि धारयन्तु ॥१॥ अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरस्तु सूर्यो अग्निरुत वा हिरण्यम्। सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ २ ॥ येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन ब्रह्मणा जातवेदः। तेन त्वमग्न इह वर्धयेमं सजातानां श्रैष्ठ्य आ धेह्येनम् ॥ ३ ॥ एषां यज्ञमुत वर्चो ददेऽहं रायस्पोषमुत चित्तान्यग्ने। सपत्ना अस्मदधरे भवन्तूत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ अयं देवानामसुरो वि राजति वशा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः। ततस्परि ब्रह्मणा शाशदान उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि ॥ १ ॥ नमस्ते राजन् वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्युग्र निचिकेषि द्रुग्धम्। सहस्रमन्यान् प्र सुवामि साकं शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥ २ ॥ यदुवक्थानृतं जिह्वया वृजिनं बहु। राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादहम् ॥३॥ मुञ्चामि त्वा वैश्वानरादर्णवान् महतस्परि। सजातानुग्रेहा वद ब्रह्म चाप चिकीहि नः ॥ ४ ॥

॥११॥ वषट् ते पूषन्नस्मिन्त्सूतावर्यमा होता कृणोतु वेधाः। सिस्रतां नार्यृतप्रजाता वि पर्वाणि जिहतां सूतवा उ ॥ १ ॥ चतस्रो दिवः प्रदिशश्चतस्रो भूम्या उत। देवा गर्भं समैरयन् तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे ॥२॥ सूषा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि। श्रथया सूषणे त्वमव त्वं बिष्कले सृज ॥३॥ नेव मांसे न पीवसि नेव मज्जस्वाहतम्। अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जरायवत्तवेऽव जरायु पद्यताम् ॥४॥ वि ते भि-

नद्मि मेहनं वि योनिं वि गवीनिके । वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं जरायुणाव जरायु पद्यताम् ॥५॥ यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पक्षिणः । एवा त्वं दशमास्य साकं जरायुणा पताव जरायु पद्यताम् ॥ ६ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ १२ ॥ जरायुजः प्रथम उस्रियो वृषा वातभ्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या । स नो मृडाति तन्व ऋजुगो रुजन् य एकमोजस्त्रेधा विचक्रमे ॥ १ ॥ अङ्गेअङ्गे शोचिषा शिश्रियाणं नमस्यन्तस्त्वा हविषा विधेम । अङ्कान्त्समङ्कान् हविषा विधेम यो अग्रभीत् पर्वास्या ग्रभीता ॥ २ ॥ मुञ्च शीर्षक्त्या उत कास एनं परुष्परुराविवेशा यो अस्य । यो अभ्रजा वातजा यश्च शुष्मो वनस्पतीन्त्सचतां पर्वतांश्च ॥ ३ ॥ शं मे परस्मै गात्राय शमस्त्ववराय मे । शं मे चतुर्भ्यो अङ्गेभ्यः शमस्तु तन्वे मम ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्नवे । नमस्ते अस्त्वश्मने येना दूडाशे अस्यसि ॥१॥ नमस्ते प्रवतो नपाद् यतस्तपः समूहसि । मृडया नस्तनूभ्यो मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥ २ ॥ प्रवतो नपान्नम एवास्तु तुभ्यं नमस्ते हेतये तपुषे च कृण्मः । विद्म ते धाम परमं गुहा यत्समुद्रे अन्तर्निहितासि नाभिः ॥३॥ यां त्वा देवा असृजन्त विश्व इषुं कृण्वाना असनाय धृष्णुम् । सा नो मृड विदथे गृणाना तस्यै ते नमो अस्तु देवि ॥ ४ ॥

॥ १४ ॥ भगमस्या वर्च आदिष्यधि वृक्षादिव स्रजम् । महाबुध्न इव पर्वतो ज्योक् पितृष्वास्ताम् ॥ १ ॥ एषा ते राजन् कन्या वधूर्नि धूयतां यम । सा मातुर्बध्यतां गृहेऽथो भ्रातुरथो पितुः ॥ २ ॥ एषा ते कुलपा राजन् तामु ते परि दद्मसि । ज्योक् पितृष्वासाता आ शीर्ष्णः समोप्यात् ॥ ३ ॥ असितस्य ते ब्रह्मणा कश्यपस्य गयस्य च । अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नह्यामि ते भगम् ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वाताः सं पतत्रिणः । इमं यज्ञं प्रदिवो मे जुषन्तां संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥ इहैव हवमा यात म इह संस्रावणा उतेमं वर्धयता गिरः । इहैतु सर्वो यः पशुरस्मिन् तिष्ठतु या रयिः ॥ २ ॥ ये

नदीनां संस्रवन्त्युत्सासः सदमक्षिताः । तेभिर्मे सर्वैः संस्रावैर्धनं सं स्रावयामसि
॥ ३ ॥ ये सर्पिषः संस्रवन्ति क्षीरस्य चोदकस्य च । तेभिर्मे सर्वैः संस्रावैर्धनं सं
स्रावयामसि ॥ ४ ॥

॥ १६ ॥ येऽमावास्यां३ रात्रिमुदस्थुर्व्राजमत्रिणः । अग्निस्तुरीयो यातुहा
सो अस्मभ्यमधि ब्रवत् ॥१॥ सीसायाध्याह वरुणः सीसायाग्निरुपावति । सीसं
म इन्द्र प्रायच्छत् तदङ्ग यातुचातनम् ॥२॥ इदं विष्कन्धं सहत इदं बाधते अत्रिणः ।
अनेन विश्वा ससहे या जातानि पिशाच्याः ॥ ३ ॥ यदि नो गां हंसि यद्यश्वं
यदि पूरुषम् । तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोऽसो अवीरहा ॥ ४ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १७ ॥ अमूर्या यन्ति योषितो हिरा लोहितवाससः । अभ्रातर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ॥ १ ॥ तिष्ठावरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे । कनिष्ठिका च
तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्मही ॥ २ ॥ शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् । अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ॥ ३ ॥ परि वः सिकतावती धनूर्बृहत्यक्रमीत् । तिष्ठतेलयता सु कम् ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ निर्लक्ष्म्यं ललाम्यं१ निररातिं सुवामासि । अथ या भद्रा तानि
नः प्रजाया अरातिं नयामासि ॥ १ ॥ निररणिं सविता साविषत्पदोर्निर्हस्तयोर्वरुणो मित्रो अर्यमा । निरस्मभ्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविषुः सौभगाय ॥ २ ॥ यत्त आत्मनि तन्वां घोरमस्ति यद्वा केशेषु प्रतिचक्षणे वा । सर्वं
तद्वाचाप हन्मो वयं देवस्त्वा सविता सूदयतु ॥ ३ ॥ रिश्यपदीं वृषदतीं गोषेधां
विधमामुत । विलीढ्यं ललाम्यं१ ता अस्मन्नाशयामसि ॥ ४ ॥

॥ १९ ॥ मा नो विदन् वि व्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन् । आराच्छरव्या अस्मद्विषूचीरिन्द्र पातय ॥ १ ॥ विष्वञ्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये
चास्याः । दैवीर्मनुष्येषवो ममामित्रान् वि विध्यत ॥ २ ॥ यो नः स्वो यो अरणः

सजात उत निष्ट्यो यो अस्माँ अभिदासति । रुद्रः शरव्ययैतान् ममामित्रान् वि विध्यतु ॥ ३ ॥ यः सपत्नो योऽसपत्नो यश्च द्विषञ् छपाति नः । देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥ ४ ॥

॥ २० ॥ अदारसृद् भवतु देव सोमास्मिन् यज्ञे मरुतो मृडता नः । मा नो विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद् वृजिना द्वेष्या या ॥ १ ॥ यो अद्य सेन्यो वधोऽघायूनामुदीरते । युवं तं मित्रावरुणावस्मद्यावयतं परि ॥ २ ॥ इतश्च यदमुतश्च यद् वधं वरुण यावय । वि महच्छर्म यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ३ ॥ शास इत्था महाँ अस्य मित्रसाहो अस्तृतः । न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥ ४ ॥

॥ २१ ॥ स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी । वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयङ्करः ॥ १ ॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । अधमं गमया तमो यो अस्माँ अभिदासति ॥ २ ॥ वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज । वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥ अपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो वधम् । वि महच्छर्म यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ४ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २२ ॥ अनु सूर्यमुदयतां हृद्द्योतो हरिमा च ते । गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परि दध्मसि ॥ १ ॥ परि त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि । यथायमरपा असदथो अहरितो भुवत् ॥ २ ॥ या रोहिणीर्देवत्या३गावो या उत रोहिणीः । रूपंरूपं वयोवयस्ताभिष्ट्वा परि दध्मसि ॥ ३ ॥ शुकेषु ते हरिमाणं रोपणाकासु दध्मासि । अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि ॥ ४ ॥

॥ २३ ॥ नक्तं जातास्योषधे रामे कृष्णे असिक्नि च । इदं रजनि रजय किलासं पलितं च यत् ॥ १ ॥ किलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषत् । आ त्वा स्वो विशतां वर्णः परा शुक्लानि पातय ॥ २ ॥ असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव । असिक्न्यस्योषधे निरितो नाशया पृषत् ॥ ३ ॥ अस्थिजस्य किलासस्य तनूजस्य च यत् त्वचि । दूष्या कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्म श्वेतमनीनशम् ॥ ४ ॥

॥ २४ ॥ सुपर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिथ। तदासुरी युधा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन् ॥ १ ॥ आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासभेषजमिदं किलासनाशनम्। अनीनशत्किलासं सरूपामकरत् त्वचम् ॥२॥ सरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता। सरूपकृत् त्वमोषधे सा सरूपमिदं कृधि ॥ ३ ॥ श्यामा सरूपङ्करणी पृथिव्या अध्युद्धृता। इदमू षु प्र साधय पुना रूपाणि कल्पय ॥ ४ ॥

॥ २५ ॥ यदग्निरापो अदहत्प्रविश्य यत्राकृण्वन् धर्मधृतो नमांसि। तत्र त आहुः परमं जनित्रं स नः संविद्वान परि वृङ्ग्धि तक्मन् ॥१॥ यद्यर्चिर्यदि वासि शोचिः शकल्येषि यदि वा ते जनित्रम्। ह्रूडुर्नामासि हरितस्य देव स नः० ॥ २ ॥ यदि शोको यदि वाभिशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः। ह्रूडुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृङ्ग्धि तक्मन् ॥ ३ ॥ नमः शीताय तक्मने नमो रूराय शोचिषे कृणोमि। यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु तक्मने ॥ ४ ॥

॥ २६ ॥ आरे३सावस्मदस्तु हेतिर्देवासो असत्। आरे अश्मायमस्यथ ॥ १ ॥ सखासावस्मभ्यमस्तु रातिः सखेन्द्रो भगः। सविता चित्रराधाः ॥ २ ॥ यूयं नः प्रवतो नपान्मरुतः सूर्यत्वचसः। शर्म यच्छाथ सप्रथाः ॥ ३ ॥ सुषूदत मृडत मृडया नस्तनूभ्यः। मयस्तोकेभ्यस्कृधि ॥ ४ ॥

॥ २७ ॥ अमूः पारे पृदाक्वस्त्रिषप्ता निर्जरायवः। तासां जरायुभिर्वयमक्ष्या३वपि व्ययामस्यघायोः परिपन्थिनः ॥१॥ विषूच्येतु कृन्तती पिनाकमिव बिभ्रती। विष्वक् पुनर्भुवा मनोऽसमृद्धा अघायवः ॥ २ ॥ न बहवः समशकन्नार्भका अभि दाधृषुः। वेणोरद्गा इवाभितोऽसमृद्धा अघायवः ॥ ३ ॥ प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं वहतं पृणतो गृहान्। इन्द्राण्येतु प्रथमाजीतामुषिता पुरः ॥ ४ ॥

॥ २८ ॥ उप प्रागाद्देवो अग्नी रक्षोहामीवचातनः। दहन्नप द्वयाविनो यातुधानान् किमीदिनः ॥ १ ॥ प्रति दह यातुधानान् प्रति देव किमीदिनः। प्रतीचीः कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्यः ॥ २ ॥ या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे। या रसस्य हरणाय जातमारेभे तोकमत्तु सा ॥ ३ ॥ पुत्रमत्तु यातुधानीः स्वसारमुत नप्त्यम्। अधा मिथो विकेश्यो३ वि घ्नतां यातुधान्यो३ वि तृह्यन्तामराय्यः ॥ ४ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥२९॥ अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावृधे। तेनास्मान् ब्रह्मणस्पतेऽभि-
राष्ट्राय वर्धय ॥१॥ अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः। अभि पृतन्यन्तं
तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति ॥२॥ अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृधत्।
अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथाससि ॥३॥ अभीवर्तो अभिभवः सपत्न-
क्षयणो मणिः। राष्ट्राय मह्यं बध्यतां सपत्नेभ्यः पराभुवे ॥४॥ उदसौ सूर्यो
अगादुदिदं मामकं वचः। यथाहं शत्रुहोऽसान्यसपत्नः सपत्नहा ॥५॥ सपत्न-
क्षयणो वृषाभिराष्ट्रो विषासहिः। यथाहमेषां वीराणां विराजानि जनस्य च ॥६॥

॥३०॥ विश्वे देवा वसवो रक्षतेममुतादित्या जागृत यूयमस्मिन्। मेमं सना-
भिरुत वान्यनाभिर्मेमं प्रापत् पौरुषेयो वधो यः ॥१॥ ये वो देवाः पितरो ये च पुत्राः
सचेतसो मे शृणुतेदमुक्तम्। सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येनं जरसे वहाथ
॥२॥ ये देवा दिवि ष्ठ ये पृथिव्यां ये अन्तरिक्ष ओषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः। ते कृणुत
जरसमायुरस्मै शतमन्यान् परि वृणक्तु मृत्यून् ॥३॥ येषां प्रयाजा उत वानुयाजा
हुतभागा अहुतादश्च देवाः। येषां वः पञ्च प्रदिशो विभक्तास्तान् वो अस्मै सत्रसदः
कृणोमि ॥४॥

॥३१॥ आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः। इदं भूतस्याध्यक्षेभ्यो
विधेम हविषा वयम् ॥१॥ य आशानामाशापालाश्चत्वार स्थन देवाः। ते नो
निर्ऋत्याः पाशेभ्यो मुञ्चतांहसो अंहसः ॥२॥ अस्रामस्त्वा हविषा यजाम्य-
श्लोणस्त्वा घृतेन जुहोमि। य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह
वक्षत् ॥३॥ स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगते पुरुषेभ्यः।
विश्वं सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु ज्योगेव दृशेम सूर्यम् ॥४॥

॥३२॥ इदं जनासो विदथ महद्ब्रह्म वदिष्यति। न तत् पृथिव्यां नो दिवि
येन प्राणन्ति वीरुधः ॥१॥ अन्तरिक्ष आसां स्थाम श्रान्तसदामिव। आ-
स्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद् वेधसो न वा ॥२॥ यद्रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरत-
क्षतम्। आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः ॥३॥ विश्वमन्यामभीवारं त-
दन्यस्यामधिश्रितम्। दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ॥४॥

॥ ३३ ॥ हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः सविता यास्वग्निः । या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ १ ॥ यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ् जनानाम् । या अग्निं० ॥ २ ॥ यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति । या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ३ ॥ शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे । घृतश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ४ ॥

॥ ३४ ॥ इयं वीरुन्मधुजातामधुना त्वा खनामसि । मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि ॥ १ ॥ जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूलकम् । ममेदह क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ २ ॥ मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे परायणम् । वाचा वदामि मधुमद् भूयासं मधुसन्दृशः ॥ ३ ॥ मधोरस्मि मधुतरो मदुघान्मधुमत्तरः । मामित्किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव ॥ ४ ॥ परित्वा परितत्नुनेक्षुणागामविद्विषे । यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ यदाबध्नन् दाक्षायणा हिरण्यं शतानीकाय सुमनस्यमानाः । तत्ते बध्नाम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ १ ॥ नैनं रक्षांसि न पिशाचाः सहन्ते देवानामोजः प्रथमजं ह्ये३तत् । योबिभर्ति दाक्षायणं हिरण्यं स जीवेषु कृणुते दीर्घमायुः ॥ २ ॥ अपां तेजोज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वीर्याणि । इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन् तद् दक्षमाणो बिभरद्धिरण्यम् ॥ ३ ॥ समानां मासामृतुभिष्ट्वा वयं संवत्सरस्य पयसा पिपर्मि । इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते ऽनु मन्यन्तामहृणीयमानाः ॥ ४ ॥

॥ इति षष्ठो ऽनुवाकः ॥

॥ प्रथमं काण्डं समाप्तम् ॥

पं० प्रेम [illegible]
जहांगीराबाद [illegible] २३९४
बुलन्दशहर (उ०प्र०)

अथ द्वितीयं काण्डम् ॥

।।१।। वे॒नस्तत् प॑श्यत् पर॒मं॑ गुहा॒ यद् यत्र॒ विश्वं॒ भव॒त्येक॑रूपम्। इ॒दं पृश्नि॑रदुह॒-
ज्जाय॑मानाः स्व॒र्विदो॑ अ॒भ्य॑नूषत॒ व्राः ।। १ ।। प्र तद् वो॑चेद॒मृत॑स्य वि॒द्वान् ग॑न्ध॒र्वो धाम॑
पर॒मं॑ गुहा॒ यत्। त्रीणि॑ प॒दानि॒ निहि॑ता॒ गुहा॑स्य॒ यस्तानि॒ वेद॒ स पि॒तुष्पि॒तास॑त् ।। २ ।।
स नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता स उ॒त बन्धु॒र्धामा॑नि वेद॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑। यो दे॒वानां॑ ना-
म॒ध एक॑ ए॒व तं सं॑प्र॒श्नं भुव॑ना यन्ति॒ सर्वा॑ ।। ३ ।। परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी स॒द्य आ॑-
य॒मुपा॑तिष्ठे प्रथम॒जामृ॒तस्य॑। वाच॑मिव व॒क्तरि॑ भुवने॒ष्ठा धा॒स्युरे॒ष न॒न्वे॑३षो अ॒ग्निः
।। ४ ।। परि॒ विश्वा॒ भुव॑नान्यायमृ॒तस्य॒ तन्तुं॑ वित॑तं दृ॒शे कम्। यत्र॑ दे॒वा अ॒मृत॑मा-
नशा॒नाः स॑मा॒ने योना॒वध्यैर॑यन्त ।। ५ ।।

।। २ ।। दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वो भुव॑नस्य॒ यस्पति॒रेक॑ ए॒व न॑म॒स्यो॑ वि॒क्ष्वीड्यः॑ । तं
त्वा॑ यौमि॒ ब्रह्म॑णा दिव्य दे॒व नम॑स्ते अस्तु दि॒वि ते॑ स॒धस्थ॑म् ।। १ ।। दि॒वि स्पृ॒ष्टो
य॑ज॒तः सूर्य॑त्वगवया॒ता हर॑सो॒ दैव्य॑स्य। मृ॒डाद् ग॑न्ध॒र्वो भुव॑नस्य॒ यस्पति॒रेक॑ ए॒व न॑-
म॒स्यः॑ सु॒शेवाः॑ ।।२।। अ॒न॒व॒द्याभि॒ः समु॑ जग्म आ॒भिर॑प्स॒रास्वपि॑ ग॒न्ध॒र्व आ॑सीत्।
स॒मु॒द्र आ॑सां॒ सद॑नं म आहु॒र्यतः॑ स॒द्य आ च॒ परा॑ च॒ यन्ति॑ ।।३।। अभ्रि॑ये॒ दिद्यु॒न्न-
क्ष॑त्रिये॒ या वि॒श्वाव॑सुं ग॒न्ध॒र्वं सच॑ध्वे। ताभ्यो॑ वो देवी॒र्नम॒ इत् कृ॑णोमि ।। ४ ।।
याः क्ल॒न्दास्त॑मिषी॒चयो॑ऽक्षका॑मा मनो॒मुहः॑। ताभ्यो॑ गन्ध॒र्वप॑त्नीभ्योऽप्स॒राभ्यो॑
ऽकर॒ं नमः॑ ।। ५ ।।

।। ३ ।। अ॒दो यद॑व॒धाव॑त्यव॒त्कमधि॒ पर्व॑तात्। तत्ते॑ कृणोमि भेष॒जं सुभे॑षजं॒
यथास॑सि ।। १ ।। आद॒ङ्गा कु॒विद॒ङ्गा श॒तं या भेष॒जानि॑ ते। तेषा॑मसि॒ त्वमु॑त्त॒म-
म॑नास्रा॒वमरो॑गणम् ।। २ ।। नी॒चैः ख॑न॒न्त्यसु॑रा अरु॒स्राण॑मि॒दं म॒हत्। तदा॑स्रा॒वस्य॑
भेष॒जं तदु॒ रोग॑मनीनशत् ।। ३ ।। उ॒प॒जीका॒ उद्भ॑रन्ति समु॒द्राद॒धि भेष॒जम्। तदा॑-
स्रा॒वस्य॑ भेष॒जं तदु॒ रोग॑मशीशमत् ।। ४ ।। अ॒रु॒स्राण॑मि॒दं म॒हत् पृ॑थि॒व्या अध्युद्भृ॑तम्।
तदा॑स्रा॒वस्य॑ भेष॒जं तदु॒ रोग॑मनीनशत् ।। ५ ।। शं नो॑ भवन्त्व॒प ओष॑धयः शि॒वाः।
इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॒ अप॑हन्तु र॒क्षस॑ आ॒राद् विसृ॑ष्टा॒ इष॑वः पतन्तु र॒क्षसा॑म् ।। ६ ।।

॥ ४ ॥ दीर्घायुत्वाय बृहते रणायारिष्यन्तो दक्षमाणाः सदैव । मणिं विष्कन्धदूषणं जङ्गिडं बिभृमो वयम् ॥१॥ जङ्गिडो जम्भाद् विशराद्विष्कन्धादभिशोचनात् । मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः ॥ २ ॥ अयं विष्कन्धं सहते ऽयं बाधते अत्त्रिणः । अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पात्वंहसः ॥ ३ ॥ देवैर्दत्तेन मणिना जङ्गिडेन मयोभुवा । विष्कन्धं सर्वा रक्षांसि व्यायामे सहामहे ॥ ४ ॥ शणश्च मा जङ्गिडश्च विष्कन्धादभि रक्षताम् । अरण्यादन्य आभृतः कृष्या अन्यो रसेभ्यः ॥ ५ ॥ कृत्यादूषिरयं मणिरथो अरातिदूषिः । अथो सहस्वाञ् जङ्गिडः प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ इन्द्र जुषस्व प्र वहा याहि शूर हरिभ्याम् । पिबा सुतस्य मतेरिह मधोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ १ ॥ इन्द्र जठरं नव्यो न पृणस्व मधोर्दिवो न । अस्य सुतस्य स्वर्णोप त्वा मदाः सुवाचो अगुः ॥ २ ॥ इन्द्रस्तुराषाण्मित्रो वृत्रं यो जघान यतीर्न । बिभेद बलं भृगुर्न ससहे शत्रून् मदे सोमस्य ॥३॥ आ त्वा विशन्तु सुतास इन्द्र पृणस्व कुक्षी विड्ढि शक्र धियेह्या नः । श्रुधी हवं गिरो मे जुषस्वेन्द्र स्वयुग्भिर्मत्स्वेह महे रणाय ॥ ४ ॥ इन्द्रस्य नु प्र वोचं वीर्याणि यानि चकार प्रथमानि वज्री । अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् ॥ ५ ॥ अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष । वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥६॥ वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य । आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या । सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ १ ॥ सं चेध्यस्वाग्ने प्र च वर्धयेममुच्च तिष्ठ महते सौभगाय । मा ते रिषन्नुपसत्तारो अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये ॥२॥ त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः । सपत्नहाग्ने अभिमातिजिद् भव स्वे गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥३॥ क्षत्रेणाग्ने स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधा यतस्व । सजातानां मध्यमेष्ठा राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ ४ ॥ अति निहो अति सृधोऽत्यचित्तीरति द्विषः । विश्वा ह्यग्ने दुरिता तर त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥ अ॒घद्वि॑ष्टा दे॒वजा॑ता वी॒रुच्छ॑पथ॒योप॑नी । आपो॒ मल॑मिव॒ प्राणै॑क्षी॒-
त्सर्वा॒न् मच्छ॒पथाँ॒ अधि॑ ॥ १ ॥ यश्च॑ साप॒त्नः श॒पथो॑ जा॒म्याः श॒पथ॑श्च॒ यः । ब्र॒ह्मा
यन्म॑न्युतः शपा॒त् सर्वं॒ तन्नो॑ अधस्प॒दम् ॥ २ ॥ दि॒वो मूल॒मव॑ततं पृथि॒व्या अध्यु-
त्त॑तम् । तेन॑ स॒हस्र॑काण्डेन॒ परि॑ णः पाहि वि॒श्वतः॑ ॥ ३ ॥ परि॒ मां परि॑ मे प्र॒जां
परि॑ णः पाहि॒ यद्धन॑म् । अरा॑तिर्नो॒ मा ता॑री॒न्मा न॑स्तारि॒षुर॒भिमा॑तयः ॥ ४ ॥
श॒प्तार॑मेतु श॒पथो॒ यः सु॒हार्त् तेन॑ नः स॒ह । चक्षु॑र्मन्त्रस्य दु॒र्हार्दः॑ पृ॒ष्टीरपि॑ शृणी-
मसि ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ उद॑गातां॒ भग॑वती वि॒चृतौ॒ नाम॒ तार॑के । वि क्षे॑त्रि॒यस्य॑ मुञ्चताम॒धमं॒ पाश॑-
मुत्त॒मम् ॥ १ ॥ अपे॒यं रात्र्यु॑च्छ॒त्वपो॑च्छन्त्वभि॒कृत्व॑रीः । वी॒रुत् क्षे॑त्रिय॒नाश॒न्यप॑ क्षे॒-
त्रि॒यमु॑च्छतु ॥ २ ॥ ब॒भ्रोरर्जु॑नकाण्डस्य॒ यव॑स्य ते पला॒ल्या तिल॑स्य तिलपि॒ञ्ज्या ।
वी॒रुत्० ॥ ३ ॥ नम॑स्ते॒ लाङ्ग॑लेभ्यो॒ नम॑ ईषायु॒गेभ्यः॑ । वी॒रुत्० ॥ ४ ॥ नमः॑ सनि-
स्रसा॒क्षेभ्यो॒ नमः॑ संदे॒श्ये॑भ्य॒ः । नम॒ः क्षेत्र॑स्य॒ पत॑ये वी॒रुत्क्षे॑त्रिय॒नाश॒न्यप॑ क्षे॒त्रि॒य-
मु॑च्छतु ॥ ५ ॥

॥ ९ ॥ दश॑वृक्ष मुञ्चेमं रक्ष॑सो॒ ग्राह्या॒ अधि॒ यैनं॑ ज॒ग्राह॒ पर्व॑सु । अथो॑ एनं
वनस्पते जी॒वानां॑ लो॒कमुन्न॑य ॥ १ ॥ आगा॒दुद॑गाद॒यं जी॒वानां॒ व्रात॒मप्य॑गात् ।
अभू॑दु पु॒त्राणां॑ पि॒ता नृ॒णां च॒ भग॑वत्तमः ॥ २ ॥ अधी॑ती॒रध्य॑गाद॒यमधि॑ जी-
व॒पुरा॑ अगन् । श॒तं ह्य॑स्य भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मु॒त वी॒रुधः॑ ॥ ३ ॥ दे॒वास्ते॑ ची॒तिम॑-
विदन् ब्र॒ह्माण॑ उ॒त वी॒रुधः॑ । ची॒तिं ते॒ विश्वे॑ दे॒वा अवि॑द॒न् भूम्या॒मधि॑ ॥ ४ ॥ य-
श्च॒कार॒ स निष्क॑र॒त् स ए॒व सुभि॑षक्तमः । स ए॒व तुभ्यं॑ भेष॒जानि॑ कृणव॑द् भि॒षजा॒
शुचिः॑ ॥ ५ ॥

॥ १० ॥ क्षे॒त्रि॒यात् त्वा॒ निर्ऋ॑त्या जामिशं॒साद् द्रु॒हो मु॑ञ्चामि॒ वरु॑णस्य॒ पाशा॑त् ।
अ॒ना॒गसं॒ ब्रह्म॑णा त्वा कृणोमि शि॒वे ते॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒भे स्ता॑म् ॥ १ ॥ शं ते॑
अ॒ग्निः स॒हाद्भिर॑स्तु शं सोमः॑ स॒हौष॑धीभिः । ए॒वाहं त्वां क्षे॑त्रि॒यान्निर्ऋ॑त्या जा-
मिशं॒साद् द्रु॒हो० । ० ॥ २ ॥ शं ते॒ वातो॑ अ॒न्तरि॑क्षे॒ वयो॑ धा॒च्छन्ते॑ भवन्तु प्र॒दिश॒श्चत॑स्रः ।
ए॒वाहं० । ० ॥ ३ ॥ इ॒मा या दे॒वीः प्र॒दिश॒श्चत॑स्रो॒ वात॑पत्नीर॒भि सूर्यो॑ वि॒चष्टे॑ ।
ए॒वा० । ० ॥ ४ ॥ तासु॑ त्वा॒न्तर्ज॒रस्या द॑धामि॒ प्र यक्ष्म॑ एतु॒ निर्ऋ॑तिः परा॒चैः ।

एवा०।०॥ ५ ॥ अमुक्था यक्ष्माद् दुरितादवद्याद् द्रुहः पाशाद्ग्राह्याश्चोदमुक्थाः । एवा० । ० ॥ ६ ॥ अहा अरातिमविदः स्योनमप्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके । एवाहं०।० ॥ ७ ॥ सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या अधि देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेणसः । एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्यपाशात् । अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ८ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ दूष्या दूषिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥ १ ॥ स्रक्त्यो ऽसि प्रतिसरो ऽसि प्रत्यभिचरणो ऽसि । आप्नुहि० ॥ २ ॥ प्रति तमभि चरयोऽ३स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । आप्नुहि० ॥ ३ ॥ सूरिरसि वर्चोधा असि तनूपानो ऽसि । आप्नुहि० ॥ ४ ॥ शुक्रो ऽसि भ्राजो ऽसि स्वरसि ज्योतिरसि । आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ द्यावापृथिवी उर्व१न्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽद्भुतः । उतान्तरिक्षमुरु वातगोपं त इह तप्यन्तां मयि तप्यमाने ॥ १ ॥ इदं देवाः शृणुत ये यज्ञिया स्थ भरद्वाजो मह्यमुक्थानि शंसति । पाशे स बद्धो दुरिते नियुज्यतां यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥२॥ इदमिन्द्र शृणुहि सोमप यत् त्वा हृदा शोचता जोहवीमि । वृश्चामि तं कुलिशेनेव वृक्षं यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥३॥ अशीतिभिस्तिसृभिः सामगेभिरादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः । इष्टापूर्तमवतु नः पितॄणामामुं ददे हरसा दैव्येन ॥४॥ द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां विश्वेदेवासो अनुमा रभध्वम् । अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः पापमार्छत्वपकामस्य कर्ता ॥ ५॥ अतीव यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यो निन्दिषत् क्रियमाणम् । तपूंषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषं द्यौरभिसंतपाति ॥ ६ ॥ सप्त प्राणानष्टौ मन्यस्तांस्ते वृश्चामि ब्रह्मणा । अया यमस्य सादनमग्निदूतो अरङ्कृतः ॥७॥ आ दधामि ते पदं समिद्धे जातवेदसि । अग्निः शरीरं वेवेष्ट्वसुं वागपि गच्छतु ॥ ८ ॥

॥ १३ ॥ आयुर्दा अग्ने जरसं वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रानभि रक्षतादिमम् ॥ १ ॥ परि धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः । बृहस्पतिः प्रायच्छद्वास एतत्सोमाय राज्ञे परिधातु-

वा उं ॥२॥ परीदं वासो अधिथाः स्वस्तये ऽभूर्गृष्टीनामभिशस्तिपा उं । शतं च जीव शरदः पुरूची रायश्च पोषमुपसंव्ययस्व ॥ ३ ॥ एह्यश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनूः । कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ॥ ४ ॥ यस्य ते वासः प्रथमवास्यं हरामस्तं त्वा विश्वे ऽवन्तु देवाः । तं त्वा भ्रातरः सुवृधा वर्धमानमनु जायन्तां वहवः सुजातम् ॥ ५ ॥

॥१४॥ निः सालां धृष्णुं धिषणमेकवाद्यां जिघत्स्वम् । सर्वाश्चण्डस्य नप्त्यो नाशयामः सदान्वाः ॥ १ ॥ निर्वो गोष्ठादजामसि निरक्षान्निरुपानसात् । निर्वो मगुन्द्या दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे ॥२॥ असौ यो अधराद् गृहस्तत्र सन्त्वराय्यः । तत्र सेदिर्न्युच्यतु सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ३ ॥ भूतपतिर्निरजत्विन्द्रश्चेतः सदान्वाः । गृहस्य बुध्न आसीनास्ता इन्द्रो वज्रेणाधि तिष्ठतु ॥४॥ यदि स्थ क्षेत्रियाणां यदि वा पुरुषेषिताः । यदि स्थ दस्युभ्यो जाता नश्यतेतः सदान्वाः ॥५॥ परि धामान्यासामाशुर्गाष्ठामिवा सरन् । अजैषं सर्वानाजीन् वो नश्यतेतः सदान्वाः ॥ ६ ॥

॥ १५ ॥ यथा द्यौश्च पृथिवी च नबिभीतो नरिष्यत । एवामे प्राणमाबिभेः ॥१॥ यथाहश्च रात्री च न बिभीतो० ।० ॥२॥ यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च० ।० ॥ ३ ॥ यथा ब्रह्म च क्षत्रं च० ।० ॥४॥ यथा सत्यं चानृतं च० । ० ॥ ५ ॥ यथा भूतं च भव्यं च न बिभीतो न रिष्यतः। एवामे प्राणमाबिभेः ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं स्वाहा ॥ १ ॥ द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा पातं स्वाहा ॥ २ ॥ सूर्य चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ॥ ३ ॥ अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ॥४॥ विश्वम्भर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ॥ ५ ॥

॥१७॥ ओजो ऽस्योजो मे दाः स्वाहा ॥१॥ सहोऽसि सहो मे दाः स्वाहा ॥ २ ॥ वलमसि वलं मे दाः स्वाहा ॥ ३ ॥ आयुरस्यायुर्मे दाः स्वाहा ॥ ४ ॥ श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः स्वाहा ॥ ५ ॥ चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः स्वाहा ॥ ६ ॥ परिपाणमसि परिपाणं मे दाः स्वाहा ॥ ७ ॥

॥ तृतीयो ऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ भ्रातृव्यक्षयणमसि भ्रातृव्यचातनं मे दाः स्वाहा ॥ १ ॥ सपत्नक्षयणमसि सपत्नचातनं मे दाः स्वाहा ॥ २ ॥ अरायक्षयणमस्यरायचातनं मे दाः स्वाहा ॥ ३ ॥ पिशाचक्षयणमसि पिशाच चातनं मे दाः स्वाहा ॥४॥ सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाचातनं मे दाः स्वाहा ॥ ५ ॥

॥ १९ ॥ अग्ने यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप यो३ स्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥१॥ अग्ने यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर यो३ स्मान्द्वेष्टि० ॥ २ ॥ अग्ने यत्ते ऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च यो३० ॥३॥ अग्ने यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच यो३० ॥ ४ ॥ अग्ने यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु यो३० ॥ ५ ॥

॥ २० ॥ वायो यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप यो३० ॥ १ ॥ वायो यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर यो३० ॥२॥ वायो यत्ते ऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च यो३० ॥ ३ ॥ वायो यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच यो३० ॥ ४ ॥ वायो यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु यो३० ॥ ५ ॥

॥ २१ ॥ सूर्य यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप यो३० ॥ १ ॥ सूर्य यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर यो३० ॥ २ ॥ सूर्य यत्ते ऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च यो३० ॥ ३ ॥ सूर्य यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच यो३० ॥ ४ ॥ सूर्य यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु यो३० ॥ ५ ॥

॥ २२ ॥ चन्द्र यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप यो३० ॥ १ ॥ चन्द्र यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर यो३० ॥ २ ॥ चन्द्र यत्ते ऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च यो३० ॥ ३ ॥ चन्द्र यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच यो३० ॥ ४ ॥ चन्द्र यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु यो३० ॥ ५ ॥

॥२३॥ आपो यद् वस्तपस्तेन तं प्रति तपत यो३० ॥१॥ आपो यद् वो हरस्तेन तं प्रति हरत यो३० ॥ २ ॥ आपो यद् वो ऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चत यो३० ॥ ३ ॥ आपो यद् वः शोचिस्तेन तं प्रति शोचत यो३० ॥ ४ ॥ आपो यद् वस्तेजस्तेन तमतेजसं कृणुत यो३स्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥

॥ २४ ॥ शेरभक शेरभ पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनः । य-

स्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ १ ॥ शेवृधक शेवृधे पुनर्वो
०।०॥२॥ म्रोकानुम्रोक पुनर्वो ०।०॥ ३॥ सर्पानुसर्प पुनर्वो ०।०॥४॥
जूर्णि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः। ० ॥ ५ ॥ उपब्दे पुनर्वो
०।०॥ ६ ॥ अर्जुनि पुनर्वो ०।०॥ ७ ॥ भरूजि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः
किमीदिनीः। यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत् तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ८ ॥

॥२५॥ शं नो देवी पृश्निपर्ण्यशं निर्ऋत्या अकः। उग्रा हि कण्वजम्भनी
तामभक्षि सहस्वतीम् ॥ १ ॥ सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत। तयाहं दुर्णाम्नां
शिरो वृश्चामि शकुनेरिव ॥ २ ॥ अरायमसृक्पावानं यश्च स्फातिं जिहीर्षति।
गर्भादं कण्वं नाशय पृश्निपर्णि सहस्व च ॥ ३ ॥ गिरिमेनाँ आ वेशय कण्वाञ्
जीवितयोपनान्। तांस्त्वं देवि पृश्निपर्ण्यग्निरिवानुदहन्निहि ॥४॥ पराच एनान्
प्रणुद कण्वाञ् जीवितयोपनान्। तमांसि यत्र गच्छन्ति तत्क्रव्यादो अजीगमम् ॥५॥

॥२६॥ एह यन्तु पशवो ये परेयुर्वायुर्येषां सहचारं जुजोष। त्वष्टा येषां रूपधेयानि
वेदास्मिन् तान् गोष्ठे सविता नि यच्छतु ॥ १ ॥ इमं गोष्ठं पशवः सं स्रवन्तु
वृहस्पतिरा नयतु प्रजानन्। सिनीवाली नयत्वाग्रमेषामाजग्मुषो अनुमते नि यच्छ
॥ २ ॥ सं सं स्रवन्तु पशवः समश्वाः समु पूरुषाः। सं धान्यस्य या स्फातिः
संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥ सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसम्।
संसिक्ता अस्माकं वीरा ध्रुवा गावो मयि गोपतौ ॥ ४ ॥ आ हरामि गवां क्षीरमाहार्षं
धान्यं रसम्। आहृता अस्माकं वीरा आ पत्नीरिदमस्तकम् ॥ ५ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २७ ॥ नेच्छत्रुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि। प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्
कृण्वोषधे ॥ १ ॥ सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् सूकरस्त्वाखनन्नसा। प्राशं ० ॥ २ ॥
इन्द्रोह चक्रे त्वा बाहावसुरेभ्य स्तरीतवे। प्राशं० ॥ ३ ॥ पाटामिन्द्रो व्याश्नादसुरेभ्य
स्तरीतवे। प्राशं० ॥ ४ ॥ तयाहं शत्रून्त्साक्ष इन्द्रः सालावृकाँ इव।
प्राशं० ॥ ५ ॥ रुद्र जलाषभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत्। प्राशं प्रतिप्राशो जह्यरसान्
कृण्वोषधे ॥ ६ ॥ तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति। अधि नो ब्रूहि
शक्तिभिः प्राशि मामुत्तरं कृधि ॥ ७ ॥

॥ २८ ॥ तुभ्यमेव जरिमन् वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये। मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात् पात्वंहसः ॥ १ ॥ मित्र एनं वरुणो वा रिशादा जरामृत्युं कृणुतां संविदानौ। तदग्निर्होता वयुनानि विद्वान् विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति ॥ २ ॥ त्वमीशिषे पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत वा ये जनित्राः। मेमं प्राणो हासीन्मो अपानो मेमं मित्रा वधिषुर्मो अमित्राः ॥ ३ ॥ द्यौष्ट्वा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविदाने। यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः ॥ ४ ॥ इममग्न आयुषे वर्चसे नय प्रियं रेतो वरुण मित्र राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ॥ ५ ॥

॥ २९ ॥ पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्वो३ बले। आयुष्यमस्मा अग्निः सूर्यो वर्च आ धाद् बृहस्पतिः ॥ १ ॥ आयुरस्मै धेहि जातवेदः प्रजां त्वष्टरधिनिधेह्यस्मै। रायस्पोषं सवितरा सुवास्मै शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥ २ ॥ आशीर्ण ऊर्जमुत सौप्रजास्त्वं दक्षं धत्तं द्रविणं सचेतसौ। जयं क्षेत्राणि सहसायमिन्द्र कृण्वानो अन्यानधरान्त्सपत्नान् ॥ ३ ॥ इन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः प्रहितो न आगन्। एष वां द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृषत् ॥ ४ ॥ ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती धत्तं पयो अस्मै पयस्वती धत्तम्। ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अधातां विश्वेदेवा मरुत ऊर्जमापः ॥ ५ ॥ शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मोदिषीष्ठाः सुवर्चाः। सवासिनौ पिबतां मन्थमेतमश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ॥ ६ ॥ इन्द्र एतां ससृजे विद्धो अग्र ऊर्जां स्वधामजरां सा त एषा। तया त्वं जीव शरदः सुवर्चा मा त आ सुस्रोद् भिषजस्ते अक्रन् ॥ ७ ॥

॥ ३० ॥ यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति। एवा मथ्नामि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ १ ॥ सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च वक्षथः। सं वां भगासो अग्मत सं चित्तानि समु व्रता ॥ २ ॥ यत्सुपर्णा विवक्षवो अनमीवा विवक्षवः। तत्र मे गच्छताद्धवं शल्य इव कुल्मलं यथा ॥ ३ ॥ यदन्तरं तद् बाह्यं यद् बाह्यं तदन्तरम्। कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायौषधे ॥ ४ ॥ एयमगन् पतिकामा जनिकामोहमागमम्। अश्वः कनिक्रदद् यथा भगेनाहं सहागमम् ॥ ५ ॥

३पं० प्रेम दत्त शास्त्री
जहांगीराबाद २.२३६४

॥३१॥ इन्द्र॑स्य॒ या म॒ही दृ॒षत् क्रिमे॒र्विश्व॑स्य॒ तर्ह॑णी । तया॑ पिनष्मि॒ सं क्रिमी॑न् दृ॒षदा॒ खल्वाँ॑ इव ॥ १ ॥ दृ॒ष्टम॒दृष्ट॑मतृह॒मथो॑ कु॒रूरु॑मतृहम् । अ॒ल्गण्डू॒न्त्सर्वा॑न् छ॒लुना॒न् क्रिमी॒न् वच॑सा जम्भयामसि ॥२॥ अ॒ल्गण्डू॑न् हन्मि मह॒ता व॒धेन॑ दू॒ना अदू॑ना अर॒सा अ॑भूवन् । शि॒ष्टान॑शिष्टा॒न् नि ति॑रामि वा॒चा यथा॒ क्रिमी॑णां॒ नकि॑रु॒च्छिषा॑तै ॥ ३ ॥ अ॒न्वा॒न्त्र्यं॑ शी॒र्षण्य१॒॑मथो॒ पार्ष्टे॑यं॒ क्रिमी॑न् । अ॒व॒स्क॒वं व्य॑ध्व॒रं क्रिमी॒न् वच॑सा जम्भयामसि ॥ ४ ॥ ये क्रिम॑यः॒ पर्व॑तेषु॒ वने॒ष्वोष॑धीषु प॒शुष्व॒प्स्व१॒॑न्तः । ये अ॒स्माकं॑ त॒न्व॑मावि॒विशुः॒ सर्वं॒ तद्ध॑न्मि॒ जनि॑म॒ क्रिमी॑णाम् ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चमो ऽनुवाकः ॥

॥३२॥ उ॒द्यन्ना॑दि॒त्यः क्रिमी॑न् हन्तु नि॒म्रोच॑न् हन्तु र॒श्मिभिः॑ । ये अ॒न्तः क्रिम॑यो॒ गवि॑ ॥ १ ॥ वि॒श्वरू॑पं चतुर॒क्षं क्रिमिं॑ सा॒रङ्ग॒मर्जु॑नम् । शृ॒णाम्य॑स्य पृ॒ष्टीरपि॑ वृ॒श्चामि॒ यच्छिरः॑ ॥२॥ अ॒त्रि॒वद् वः॑ क्रिमयो हन्मि कण्व॒वज्ज॑मदग्नि॒वत् । अ॒गस्त्य॑स्य॒ ब्रह्म॑णा॒ सं पि॑नष्म्य॒हं क्रिमी॑न् ॥ ३ ॥ ह॒तो राजा॒ क्रिमी॑णामु॒तैषां॑ स्थ॒पति॑र्ह॒तः । ह॒तो ह॒तमा॑ता॒ क्रिमि॑र्ह॒तभ्रा॑ता ह॒तस्व॑सा ॥ ४ ॥ ह॒तासो॑ अस्य वे॒शसो॑ ह॒तासः॒ परि॑वेशसः । अथो॒ ये क्षु॑ल्ल॒का इ॑व॒ सर्वे॒ ते क्रिम॑यो ह॒ताः ॥ ५ ॥ प्र ते॑ शृणामि॒ शृङ्गे॒ याभ्यां॑ वितुदा॒यसि॑ । भि॒नद्मि॑ ते कु॒षुम्भं॒ यस्ते॑ विष॒धानः॑ ॥ ६ ॥

॥ ३३ ॥ अ॒क्षीभ्यां॑ ते॒ नासि॑काभ्यां॒ कर्णा॑भ्यां॒ छुबु॑का॒दधि॑ । यक्ष्मं॑ शीर्ष॒ण्यं॑ म॒स्तिष्का॑ज्जि॒ह्वाया॒ वि वृ॑हामि ते ॥१॥ ग्री॒वाभ्य॑स्त उ॒ष्णिहा॑भ्यः॒ कीक॑साभ्यो अनू॒क्या॑त् । यक्ष्मं॑ दोष॒ण्य१॒॑मंसा॑भ्यां बा॒हुभ्यां॒ वि वृ॑हामि ते ॥ २ ॥ हृद॑यात् ते॒ परि॑ क्लो॒म्नो हली॑क्ष्णात् पा॒र्श्वाभ्या॑म् । यक्ष्मं॒ मत॑स्नाभ्यां प्ली॒ह्नो य॒क्नस्ते॒ वि वृ॑हामसि ॥ ३ ॥ आ॒न्त्रेभ्य॑स्ते॒ गुदा॑भ्यो वनि॒ष्ठोरु॒दरा॒दधि॑ । यक्ष्मं॑ कु॒क्षिभ्यां॑ प्ला॒शेर्नाभ्या॒ वि वृ॑हामि ते ॥४॥ ऊ॒रुभ्यां॑ ते अष्ठी॒वद्भ्यां॒ पार्ष्णि॑भ्यां॒ प्रप॑दाभ्याम् । यक्ष्मं॑ भस॒द्यं१॒॑ श्रोणि॑भ्यां॒ भास॑दं॒ भंस॑सो॒ वि वृ॑हामि ते ॥५॥ अ॒स्थिभ्य॑स्ते म॒ज्जभ्यः॒ स्नाव॑भ्यो ध॒मनि॑भ्यः । यक्ष्मं॑ पा॒णिभ्या॑म॒ङ्गुलि॑भ्यो न॒खेभ्यो॒ वि वृ॑हामि ते ॥ ६ ॥ अङ्गे॑अङ्गे॒ लोम्नि॑लोम्नि॒ यस्ते॒ पर्व॑णिपर्वणि । यक्ष्मं॑ त्वच॒स्यं॑ ते व॒यं क॒श्यप॑स्य वीब॒र्हेण॒ विष्व॑ञ्चं॒ वि वृ॑हामसि ॥ ७ ॥

॥ ३४ ॥ य ईशे॑ पशु॒पतिः॑ पशू॒नां चतु॑ष्पदामु॒त यो द्वि॒पदा॑म् । निष्क्री॑तः

स यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् ॥ १ ॥ प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य रेतो
गातुं धत्त यजमानाय देवाः । उपाकृतं शशमानं यदस्थात् प्रियं देवानामप्येतु
पाथः ॥ २ ॥ ये बध्यमानमनु दीध्याना अन्वैक्षन्त मनसा चक्षुषा च । अग्निष्टानग्रे
प्र मुमोक्तु देवो विश्वकर्मा प्रजया संरराणः ॥ ३ ॥ ये ग्राम्याः पशवो
विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः । वायुष्टानग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः
प्रजया संरराणः ॥४॥ प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु पूर्वे प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम् ।
दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ ये भक्षयन्तो न वसून्यानृधुर्यानग्नयो अन्वतप्यन्त धिष्ण्याः ।
या तेषामवया दुरिष्टिः स्विष्टिं नस्तां कृणवद् विश्वकर्मा ॥१॥ यज्ञपतिमृषय एनसाहुर्निर्भक्तं प्रजा अनुतप्यमानम् । मथव्यान्त्स्तोकानप यान् रराध सं नष्टेभिः सृजतु
विश्वकर्मा ॥ २ ॥ अदान्यान्त्सोमपान् मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्त्समये
न धीरः । यदेनश्चकृवान् बद्ध एष तं विश्वकर्मन् प्र मुञ्चा स्वस्तये ॥३॥ घोरा
ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यश्चक्षुर्यदेषां मनसश्च सत्यम् । बृहस्पतये महिष द्युमन्नमो
विश्वकर्मन् नमस्ते पाह्य१स्मान् ॥ ४ ॥ यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा
जुहोमि । इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥ ५ ॥

॥३६॥ आ नो अग्ने सुमतिं संभलो गमेदिमां कुमारीं सह नो भगेन । जुष्टा वरेषु
समनेषु वल्गुरोषं पत्या सौभगमस्त्वस्यै ॥१॥ सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टमर्यम्णा संभृतं भगम् ।
धातुर्देवस्य सत्येन कृणोमि पतिवेदनम् ॥ २ ॥ इयमग्ने नारी पतिं विदेष्ट सोमो
हि राजा सुभगां कृणोति । सुवाना पुत्रान् महिषी भवाति गत्वा पतिं सुभगा वि
राजतु ॥ ३ ॥ यथाखरो मघवंश्चारुरेष प्रियो मृगाणां सुषदा बभूव । एवा भगस्य
जुष्टेयमस्तु नारी सम्प्रिया पत्याविराधयन्ती ॥ ४ ॥ भगस्य नावमा रोह पूर्णामनुपदस्वतीम् ।
तयोपप्रतारय यो वरः प्रतिकाम्यः ॥ ५ ॥ आ क्रन्दय धनपते वरमामनसं
कृणु । सर्वं प्रदक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिकाम्यः ॥६॥ इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो
अथो भगः । एते पतिभ्यस्त्वामदुः प्रतिकामाय वेत्तवे ॥ ७ ॥ आ ते नयतु
सविता नयतु पतिर्यः प्रतिकाम्यः । त्वमस्यै धेह्योषधे ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ द्वितीयं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ तृतीयं काण्डम् ॥

॥१॥ अग्निर्नः शत्रून् प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम्। स सेनां मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥ यूयमुग्रा मरुत ईदृशे स्थाभि प्रेत मृणत सहध्वम्। अमीमृणन् वसवो नाथिता इमे अग्निर्ह्येषां दूतः प्रत्येतु विद्वान् ॥ २ ॥ अमित्रसेनां मघवन्नस्माञ् छत्रूयतीमभि। युवं तानिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहतं प्रति ॥ ३ ॥ प्रसूत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून्। जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विष्वक्सत्यं कृणुहि चित्तमेषाम् ॥ ४ ॥ इन्द्र सेनां मोहयामित्राणाम्। अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो विनाशय ॥ ५ ॥ इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो घ्नन्त्वोजसा। चक्षूंष्यग्निरा दत्तां पुनरेतु पराजिता ॥ ६ ॥

॥२॥ अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु विद्वान् प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम्। स चित्तानि मोहयतु परेषां निर्हस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥१॥ अयमग्निरमूमुहद् यानि चित्तानि वो हृदि। वि वो धमत्वोकसः प्र वो धमतु सर्वतः ॥ २ ॥ इन्द्र चित्तानि मोहयन्नर्वाङाकूत्या चर। अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो वि नाशय ॥ ३ ॥ व्याकूतय एषामिताथो चित्तानि मुह्यत। अथो यदद्यैषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ॥४॥ अमीषां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि। अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैर्ग्राह्यामित्रांस्तमसाविध्य शत्रून् ॥ ५ ॥ असौ या सेना मरुतः परेषामस्मानैत्यभ्योजसा स्पर्धमाना। तां विध्यत तमसापव्रतेन यथैषामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ६ ॥

॥ ३ ॥ अचिक्रदत् स्वपा इह भुवदग्ने व्यचस्व रोदसी उरूची। युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आमुं नय नमसा रातहव्यम् ॥ १ ॥ दूरे चित् सन्तमरुषास इन्द्रमा च्यावयन्तु सख्याय विप्रम्। यद् गायत्रीं बृहतीमर्कमस्मै सौत्रामण्यादधृषन्त देवाः ॥ २ ॥ अद्भ्यस्त्वा राजा वरुणो ह्वयतु सोमस्त्वा ह्वयतु पर्वतेभ्यः। इन्द्रस्त्वा ह्वयतु विड्भ्य आभ्यः श्येनो भूत्वा विश आ पतेमाः ॥ ४ ॥ श्येनो हव्यं नयत्वा परस्मादन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम्। अश्विना पन्थां कृणुतां

सु॒गं त॑ इ॒मं सं॑जाता अ॒भि॒सं॑वि॑शध्वम् ॥ ५ ॥ ह्वय॑न्तु त्वा प्रति॒ज॒नाः प्रति॑ मि॒त्रा अ॑वृषत । इ॒न्द्रा॒ग्नी विश्वे॑ दे॒वास्ते॑ वि॒शि क्षेम॑मदीधरन् ॥ ६ ॥ यस्ते॒ हवं॑ वि॒वद॑त् सजा॒तो यश्च॒ निष्ट्यः॑ । अपा॑ञ्चमिन्द्र॒ तं कृ॒त्वाथे॒ममि॒हाव॑ गमय ॥ ७ ॥

॥ ४ ॥ आ त्वा॑ गन् रा॒ष्ट्रं स॒ह वर्च॒सोदि॑हि॒ प्राङ् वि॒शां पति॑रेक॒राट् त्वं विरा॑ज । सर्वा॑स्त्वा राजन् प्र॒दिशो॑ ह्वयन्तूप॒सद्यो॑ नम॒स्यो॑ भवे॒ह ॥ १ ॥ त्वां वि॒शो॑ वृणतां॑ रा॒ज्या॑य॒ त्वामि॒माः प्र॒दिशः॒ पञ्च॑ दे॒वीः । वर्ष्म॑न् रा॒ष्ट्रस्य॑ क॒कुदि॑ श्रयस्व॒ ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि ॥ २ ॥ अच्छ॑ त्वा यन्तु ह॒विनः॑ सजा॒ता अ॒ग्निर्दू॒तो अ॑जि॒रः सं च॑रातै । जा॒याः पु॒त्राः सु॒मन॑सो भवन्तु ब॒हुं ब॒लिं प्रति॑ पश्यासा उ॒ग्रः ॥ ३ ॥ अ॒श्विना॒ त्वाग्रे॑ मि॒त्रावरु॑णो॒भा विश्वे॑ दे॒वा म॒रुत॑स्त्वा ह्वयन्तु । अधा॒ मनो॑ वसु॒देया॑य कृणुष्व॒ ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि ॥ ४ ॥ आ प्र द्र॑व पर॒मस्याः॑ परा॒वतः॑ शि॒वे ते॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒भे स्ता॑म् । तद॒यं राजा॒ वरु॑ण॒स्तथा॑ह॒ स त्वा॒यम॑ह्व॒त् स उपे॒दमेहि॑ ॥ ५ ॥ इन्द्रे॑न्द्र मनु॒ष्या॒३ः परे॑हि॒ सं ह्यज्ञा॑स्था॒ वरु॑णैः संवि॒दा॒नः । स त्वा॒यम॑ह्व॒त् स्वे स॒धस्थे॒ स दे॒वान् य॑क्ष॒त् स उ॑ कल्पया॒द् विशः॑ ॥ ६ ॥ प॒थ्या॑ रे॒वती॑र्बहु॒धा विरू॑पाः॒ सर्वाः॑ स॒ङ्गत्य॒ वरी॑यस्ते अक्रन् । तास्त्वा॒ सर्वाः॑ संवि॒दा॒ना ह्व॑यन्तु दश॒मीमु॒ग्रः सु॒मना॑ वशे॒ह ॥ ७ ॥

॥ ५ ॥ आ॒यम॑गन् प॒र्णम॒णिर्ब॒ली बले॑न प्रमृ॒णन्त्स॒पत्ना॑न् । ओजो॑ दे॒वानां॒ पय॒ ओष॑धीनां॒ वर्च॑सा मा जिन्व॒त्वप्र॑यावन् ॥ १ ॥ मयि॑ क्ष॒त्रं प॑र्णमणे॒ मयि॑ धारयताद् र॒यिम् । अ॒हं रा॒ष्ट्रस्या॑भीव॒र्गे नि॒जो भू॑यासमुत्त॒मः ॥ २ ॥ यं नि॑द॒धुर्वन॒स्पतौ॒ गुह्यं॑ दे॒वाः प्रि॒यं म॒णिम् । तम॒स्मभ्यं॑ स॒हायु॑षा दे॒वा द॑दतु॒ भर्त॑वे ॥ ३ ॥ सोम॑स्य प॒र्णः सह॑ उ॒ग्रमाग॒न्निन्द्रे॑ण द॒त्तो वरु॑णेन शि॒ष्टः । तं प्रि॑यासं ब॒हु रोच॑मानो दीर्घायु॒त्वाय॑ श॒तशा॑रदाय ॥ ४ ॥ आ मा॑रुक्षत् प॒र्णम॒णिर्म॒ह्या अ॑रि॒ष्टता॑तये । यथा॒हमु॑त्त॒रो ऽसा॑न्यर्य॒म्ण उ॒त सं॒विदः॑ ॥ ५ ॥ ये धीवा॑नो रथका॒राः क॒र्मारा॒ ये म॑नी॒षिणः॑ । उ॒प॒स्तीन् प॑र्ण॒ मह्यं॒ त्वं सर्वा॑न् कृण्व॒भितो॒ जना॑न् ॥ ६ ॥ ये राजा॑नो राज॒कृतः॑ सूताग्रा॑म॒ण्य॑श्च॒ ये । उ॒प॒स्तीन् प॑र्ण॒ मह्यं॒ त्वं सर्वा॑न् कृण्व॒भितो॒ जना॑न् ॥ ७ ॥ प॒र्णो॑ ऽसि तनू॒पानः॒ सयो॑निर्वी॒रो वी॒रेण॒ मया॑ । सं॒व॒त्स॒रस्य॒ तेज॑सा॒ तेन॑ बध्नामि त्वा मणे ॥ ८ ॥

॥ इति प्रथमो ऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ पुमान् पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खदिरादधि। स हन्तु शत्रून् मामकान्
यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥ १ ॥ तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून्वैबाधदोधतः। इ-
न्द्रेण वृत्रघ्ना मेदी मित्रेण वरुणेन च ॥ २ ॥ यथाश्वत्थ निरभनोऽन्तर्महत्यर्णवे।
एवा तान्त्सर्वान्निर्भङ्ग्धि यानहं द्वेष्मि ये च माम् ॥३॥ यः सहमानश्चरसि सा-
सहान इव ऋषभः। तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपत्नान्त्सहिषीमहि ॥ ४ ॥ सिना-
त्वेनान् निर्ऋतिर्मृत्योः पाशैरमोक्यैः। अश्वत्थ शत्रून् मामकान् यानहं द्वेष्मि ये च माम्
॥ ५ ॥ यथाश्वत्थ वानस्पत्यानारोहन् कृणुषेऽधरान्। एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग्
भिन्धि सहस्व च ॥ ६ ॥ तेऽधराञ्चः प्र प्लवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात्। न
वैबाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् ॥७॥ प्रैणान् नुदे मनसा प्रचित्तेनोत ब्रह्मणा।
प्रैणान् वृक्षस्य शाखयाश्वत्थस्य नुदामहे ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ हरिणस्य रघुष्यदोऽधि शीर्षणि भेषजम्। स क्षेत्रियं विषाणया वि-
षूचीनमनीनशत् ॥ १ ॥ अनु त्वा हरिणो वृषा पद्भिश्चतुर्भिरक्रमीत्। विषाणे
वि ष्य गुष्पितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि ॥२॥ अदो यदवरोचते चतुष्पक्षमिवच्छदिः।
तेना ते सर्वं क्षेत्रियमङ्गेभ्यो नाशयामसि ॥ ३ ॥ अमू ये दिवि सुभगे विचृतौ नाम
तारके। वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥ ४ ॥ आप इद् वा उ भेषजी-
रापो अमीवचातनीः। आपो विश्वस्यभेषजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु क्षेत्रियात् ॥५॥ य-
दासुतेः क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वा व्यानशे। वेदाहं तस्य भेषजं क्षेत्रियं नाश-
यामि त्वत् ॥ ६ ॥ अपवासे नक्षत्राणामपवास उषसामुत। अपास्मत् सर्वं दुर्भूत-
मप क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ आ यातु मित्र ऋतुभिः कल्पमानः संवेशयन् पृथिवीमुस्रियाभिः। अ-
थास्मभ्यं वरुणो वायुरग्निर्बृहद् राष्ट्रं संवेश्यं दधातु ॥ १ ॥ धाता रातिः सवितेदं
जुषन्तामिन्द्रस्त्वष्टा प्रति हर्यन्तु मे वचः। हुवे देवीमदितिं शूरपुत्रां सजातानां म-
मध्यमेष्ठा यथासानि ॥ २ ॥ हुवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्याँ अहमुत्त-
रत्वे। अयमग्निर्दीदायद् दीर्घमेव सजातैरिद्धोऽप्रति ब्रुवद्भिः ॥ ३ ॥ इहेदसाथ न परो
गमाथेर्यो गोपाः पुष्टपतिर्व आजत्। अस्मै कामायोप कामिनीर्विश्वे वो देवा उ-
पसंयन्तु ॥४॥ सं वो मनांसि सं व्रता समाकूतीर्नमामसि। अमी ये विव्रता स्थन
तान् वः सं नमयामसि ॥५॥ अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत।
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्त्मान एत ॥ ६ ॥

॥९॥ कर्शफस्य विशफस्य द्यौःपिता पृथिवी माता । यथाभिचक्र देवास्तथाप कृणुता पुनः ॥१॥ अश्रेष्माणो अधारयन् तथा तन्मनुना कृतम् । कृणोमि वध्रि विष्कन्धं मुष्काबर्हो गवामिव ॥ २ ॥ पिशङ्गे सूत्रे खृगलं तदा बध्नन्ति वेधसः । श्रवस्युं शुष्मं काबवं वध्रिं कृण्वन्तु बन्धुरः ॥ ३ ॥ येना श्रवस्यवश्चरथ देवा इवासुरमायया । शुनां कपिरिव दूषणो बन्धुरा काबवस्य च ॥ ४ ॥ दुष्ट्यै हि त्वा भत्स्यामि दूषयिष्यामि काबवम् । उदाशवो रथा इव शपथेभिः सरिष्यथ ॥ ५ ॥ एकशतं विष्कन्धानि विष्ठिता पृथिवीमनु । तेषां त्वामग्र उज्जहरुर्मणिं विष्कन्धदूषणम् ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ प्रथमा ह व्युवास सा धेनुरभवद् यमे । सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ १ ॥ यां देवाः प्रति नन्दन्ति रात्रिं धेनुमुपायतीम् । संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥ २ ॥ संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपास्महे । सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥ ३ ॥ इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा । महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री ॥ ४ ॥ वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमक्रत हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् । एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ५ ॥ इडायास्पदं घृतवत् सरीसृपं जातवेदः प्रति हव्या गृभाय । ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपास्तेषां सप्तानां मयिरन्तिरस्तु ॥६॥ आ मा पुष्टे च पोषे च रात्रि देवानां सुमतौ स्याम । पूर्णादर्वे परा पत सुपूर्णा पुनरापत । सर्वान् यज्ञान्त्संभुञ्जतीषमूर्जं न आ भर ॥७॥ आयमगन्त्संवत्सरः पतिरेकाष्टके तव । सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥८॥ ऋतून् यज ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् । समाः संवत्सरान् मासान् भूतस्य पतये यजे ॥ ९ ॥ ऋतुभ्यष्ट्वार्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्सरेभ्यः । धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥ १० ॥ इडया जुह्वतो वयं देवान् घृतवता यजे । गृहानलुभ्यतो वयं सं विशेमोप गोमतः ॥ ११ ॥ एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् । तेन देवा व्यसहन्त शत्रून् हन्ता दस्यूनामभवच्छचीपतिः ॥ १२ ॥ इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितासि प्रजापतेः । कामानस्माकं पूरय प्रति गृह्णाहि नोहविः ॥ १३ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कमज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् । ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् ॥ १ ॥ यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव । तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पार्षमेनं शतशारदाय ॥ २ ॥ सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्षमेनम् । इन्द्रो यथैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥ ३ ॥ शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्तान् छतमु वसन्तान् । शतं त इन्द्रो अग्निः सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहार्षमेनम् ॥ ४ ॥ प्र विशतं प्राणापानावनड्वाहाविव व्रजम् । व्य१न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान् छतम् ॥ ५ ॥ इहैव स्तं प्राणापानौ माप गातमितो युवम् । शरीरमस्याङ्गानि जरसे वहतं पुनः ॥ ६ ॥ जरायै त्वा परि ददामि जरायै नि धुवामि त्वा । जरा त्वा भद्रा नेष्ट व्य१न्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान् छतम् ॥ ७ ॥ अभि त्वा जरिमाहित गामुक्षणमिव रज्ज्वा । यस्त्वा मृत्युरभ्यधत्त जायमानं सुपाशया । तं ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद् बृहस्पतिः ॥ ८ ॥

॥ १२ ॥ इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा । तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम ॥ १ ॥ इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शालेऽश्वावती गोमती सूनृतावती । ऊर्जस्वती घृतवती पयस्वत्युच्छ्रयस्व महते सौभगाय ॥ २ ॥ धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः पूतिधान्या । आ त्वा वत्सो गमेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ॥ ३ ॥ इमां शालां सविता वायुरिन्द्रो बृहस्पतिर्नि मिनोतु प्रजानन् । उक्षन्तूद्ना मरुतो घृतेन भगो नो राजा नि कृषिं तनोतु ॥ ४ ॥ मानस्य पत्नि शरणा स्योना देवी देवेभिर्निमितास्यग्रे । तृणं वसाना सुमना असस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥ ५ ॥ ऋतेन स्थूणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्नप वृङ्क्ष्व शत्रून् । मा ते रिषन्नुपसत्तारो गृहाणां शाले शतं जीवेम शरदः सर्ववीराः ॥ ६ ॥ एमां कुमारस्तरुण आ वत्सो जगता सह । एमां परिस्रुतः कुम्भ आ दध्नः कलशैरगुः ॥ ७ ॥ पूर्णं नारि प्र भर कुम्भमेतं घृतस्य धाराममृतेन संभृताम् । इमां पातॄनमृतेना समङ्ग्धीष्टापूर्तमभि रक्षात्येनाम् ॥ ८ ॥ इमा आपः प्र भराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः । गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना ॥ ९ ॥

॥ १३ ॥ यददः संप्रयतीरहावनदता हते । तस्मादा नद्यो३ नाम स्थ तावो

नामानि सिन्धवः ॥ १ ॥ यत्प्रेषिता वरुणेनाच्छीभं समवल्गत । तदाप्नोदिन्द्रो
वो यतीस्तस्मादापो अनु ष्ठन ॥ २ ॥ अपकामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हि
कम् । इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद् वार्नाम वो हितम् ॥ ३ ॥ एको वो देवो
ऽप्यतिष्ठत् स्यन्दमाना यथावशम् । उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदक मुच्यते ॥ ४ ॥
आपोभद्राघृतमिदाप आसन्नग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत् ताः । तीव्रो रसो मधुपृचामरंगम
आ मा प्राणेन सह वर्चसा गमेत् ॥ ५ ॥ आदित् पश्याम्युतवा शृणोम्या मा घोषो
गच्छति वाङ् मासाम् । मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः ॥ ६ ॥
इदं व आपो हृदयमयं वत्स ऋतावरीः । इहेत्थमेत शक्वरीर्यत्रेदं वेशयामि वः ॥ ७ ॥

॥ १४ ॥ सं वो गोष्ठेन सुषदा सं रय्या सं सुभूत्या । अहर्जातस्य यन्नाम तेना वः
सं सृजामसि ॥ १ ॥ सं वः सृजत्वर्यमा सं पूषा सं बृहस्पतिः । समिन्द्रो यो धनञ्जयो
मयि पुष्यत यद् वसु ॥ २ ॥ संजग्माना अबिभ्युषीरस्मिन् गोष्ठे करीषिणीः ।
बिभ्रतीः सोम्यं मध्वनमीवा उपेतन ॥ ३ ॥ इहैव गाव एतनेहो शकेव पुष्यत । इहैवोत
प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः ॥ ४ ॥ शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशाकेव पुष्यत
इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं सृजामसि ॥ ५ ॥ मया गावो गोपतिना सचध्वमयं
वो गोष्ठ इह पोषयिष्णुः । रायस्पोषेणबहुला भवन्तीर्जीवाजीवन्तीरुप वः
सदेम ॥ ६ ॥

॥ १५ ॥ इन्द्रमहं वणिजं चोदयामि स न ऐतु पुरएता नो अस्तु । नुदन्नरातिं
परिपन्थिनं मृगं स ईशानो धनदा अस्तुमह्यम् ॥ १ ॥ ये पन्थानो बहवो
देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति । ते मा जुषन्तां पयसा घृतेन यथा क्रीत्वा
धनमाहराणि ॥ २ ॥ इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥ इमामग्ने शरणिं
मीमृषो नो यमध्वानमगाम दूरम् । शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलि
नं मा कृणोतु । इदं हव्यं संविदानौ जुषेथां शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च ॥ ४ ॥
येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः । तन्मे भूयो भवतु मा कनीयो
ऽग्ने सातघ्नो देवान् हविषा निषेध ॥ ५ ॥ येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन
देवा धनमिच्छमानः । तस्मिन् म इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सविता सोमो अग्निः
॥ ६ ॥ उप त्वा नमसा वयं होतर्वैश्वानर स्तुमः । स नः प्रजास्वात्मसु

गोषु प्राणेषु जागृहि ॥ ७ ॥ विश्वाहा ते सदमिद्भरेमाश्वायेव तिष्ठते जातवेदः । रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ ८ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १६ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना । प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हवामहे ॥ १ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रं हवामहे वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता । आध्रश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद् राजा चिद् यं भगं भक्षीत्याह ॥ २ ॥ भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः । भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥ उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् । उतोदितौ मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥ ४ ॥ भग एव भगवाँ अस्तु देवस्तेना वयं भगवन्तः स्याम । तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि स नो भग पुर एता भवेह ॥ ५ ॥ समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय । अर्वाचीनं वसुविदं भगं मे रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ॥ ६ ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः । घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

॥ १७ ॥ सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुम्नयौ ॥ १ ॥ युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह बीजम् । विराजः श्नुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत् सृण्यः पक्वमा यवन् ॥ २ ॥ लाङ्गलं पवीरवत् सुशीमं सोमसत्सरु । उदिद् वपतु गामविं प्रस्थावद् रथवाहनं पीबरीं च प्रफर्व्यम् ॥ ३ ॥ इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु । सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ ४ ॥ शुनं सुफाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अनुयन्तु वाहान् । शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पला ओषधीः कर्तमस्मै ॥ ५ ॥ शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्ट्रामुदिङ्गय ॥ ६ ॥ शुनासीरेह स्म मे जुषेथाम् । यद्दिवि चक्रथुः पयस्तेनेमामुप सिञ्चतम् ॥ ७ ॥ सीते वन्दामहे त्वार्वाची सुभगे भव । यथा नः सुमना असो यथा नः सुफला भुवः ॥ ८ ॥ घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः । सा नः सीते पयसाभ्याववृत्स्वोर्जस्वती घृतवत् पिन्वमाना ॥ ९ ॥

॥ १८ ॥ इमां खनाम्योषधिं वीरुधां बलवत्तमाम् । यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम् ॥ १ ॥ उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति । सपत्नीं मे परा णुद पतिं मे केवलं कृधि ॥ २ ॥ नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन् रमसे पतौ । परामेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ॥ ३ ॥ उत्तराहमुत्तर उत्तरे दुत्तराभ्यः । अधः सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः ॥ ४ ॥ अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि सासहिः । उभे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहै ॥ ५ ॥ अभि तेऽधां सहमानामुप तेऽधां सहीयसीम् । मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ॥ ६ ॥

॥ १९ ॥ संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं१ बलम् । संशितं क्षत्रमजरमस्तु जिष्णुर्येषामस्मि पुरोहितः ॥ १ ॥ समहमेषां राष्ट्रं स्यामि समोजो वीर्यं१ बलम् । वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहम् ॥ २ ॥ नीचैः पद्यन्तामधरे भवन्तु ये नः सूरिं मघवानं पृतन्यान् । क्षिणामि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वानहम् ॥ ३ ॥ तीक्ष्णीयांसः परशोरग्नेस्तीक्ष्णतरा उत । इन्द्रस्य वज्रात् तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः ॥ ४ ॥ एषामहमायुधा सं स्याम्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि । एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्ण्वे३षां चित्तं विश्वेऽवन्तु देवाः ॥ ५ ॥ उद्धर्षन्तां मघवन् वाजिनान्युद् वीराणां जयतामेतु घोषः । पृथग् घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरताम् । देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया ॥ ६ ॥ प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु बाहवः । तीक्ष्णेषवोऽबलधन्वनो हतोग्रायुधा अबलानुग्रबाहवः ॥ ७ ॥ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते । जयामित्रान् प्र पद्यस्व जह्येषां वरंवरं मामीषां मोचि कश्चन ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥ १ ॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव । प्र णो यच्छ विशां पते धनदा असि नस्त्वम् ॥ २ ॥ प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः । प्र देवीः प्रोत सूनृता रयिं देवी दधातु मे ॥ ३ ॥ सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे । आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥ ४ ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय । त्वं नो देव दातवे रयिं दानाय चोदय ॥ ५ ॥ इन्द्रवायू उभाविह सुहवेह हवामहे । यथा नः सर्व इ-

ञ्जन॒ः सं॒गत्यां॑ सु॒मना॒ अस॒द् दान॑कामश्च नो॒ भुव॑त् ॥ ६ ॥ अ॒र्य॒मणं॒ बृह॒स्पति॒मिन्द्रं॒
दाना॑य चोदय । वातं॒ विष्णुं॑ सर॑स्वतीं सवि॒तारं॑ च वा॒जिन॑म् ॥ ७ ॥ वाज॑स्य॒ नु
प्र॑स॒वे सं ब॑भूवि॒मेमा च॒ विश्वा॒ भुव॑नान्य॒न्तः । उ॒तादि॑त्सन्तं दापयतु प्रजा॒नन् र॒यिं
च॑ नः॒ सर्व॑वीरं॒ नि य॑च्छ ॥ ८ ॥ दु॒ह्रां॑ मे॒ पञ्च॑ प्र॒दिशो॑ दु॒ह्रामु॒र्वीर्य॑था ब॒लम् ।
प्रापे॑यं॒ सर्वा॒ आकू॑तीर्मन॑सा॒ हृद॑येन च ॥ ९ ॥ गो॒सनिं॒ वाच॑मुदेयं॒ वर्च॑सा॒ मा॒भ्युदि॑हि
। आ रु॑न्धां स॒र्वतो॑ वा॒युस्त्वष्टा॒ पोषं॑ दधातु मे ॥ १० ॥

॥ इति चतुर्थो ऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ ये अ॒ग्नयो॑ अ॒प्स्व॑१॒न्तर्ये वृ॒त्रे ये पुरु॑षे॒ ये अश्म॑सु । य आ॑वि॒वे-
शौष॑धी॒र्यो वन॒स्पतीं॒स्तेभ्यो॑ अ॒ग्निभ्यो॑ हु॒तम॑स्त्वे॒तत् ॥ १ ॥ यः सोमे॑ अ॒न्तर्यो
गोष्व॒न्तर्य आवि॑ष्टो॒ वयः॑सु॒ यो मृ॒गेषु॑ । य आ॑वि॒वेश॑ द्वि॒पदो॒ यश्चतु॑ष्पद॒स्तेभ्यो॑०
॥ २ ॥ य इन्द्रे॑ण स॒रथं॒ याति॑ दे॒वो वै॑श्वान॒र उ॒त वि॑श्वदा॒व्यः । यं जोह॑वीमि॒
पृत॑नासु सास॒हिं तेभ्यो॑० ॥ ३ ॥ यो दे॒वो वि॒श्वाद् यमु॒ काम॑मा॒हुर्यं दा॒तारं॑ प्रतिगृ॒ह्णन्त॑मा॒हुः
। यो धीरः॑ श॒क्रः प॑रि॒भूरदा॑भ्य॒स्तेभ्यो॑० ॥ ४ ॥ यं त्वा॒ होता॑रं॒ मन॑सा॒भि
सं॑वि॒दुस्त्रयो॑दश भौव॒नाः पञ्च॑ मान॒वाः । व॒र्चो॒धसे॑ य॒शसे॑ सू॒नृता॑वते॒ तेभ्यो॑०
॥ ५ ॥ उ॒क्षान्ना॑य व॒शान्ना॑य॒ सोम॑पृष्ठाय वे॒धसे॑ । वै॒श्वा॒न॒र ज्येष्ठे॑भ्य॒स्तेभ्यो॑०
॥ ६ ॥ दिवं॑ पृथि॒वीमन्व॒न्तरि॑क्षं॒ ये वि॒द्युत॑मनु॒संचर॑न्ति । ये दि॒क्ष्व॑१॒न्तर्ये वाते॑ अ॒न्तस्तेभ्यो॑
अ॒ग्निभ्यो॑ हु॒तम॑स्त्वे॒तत् ॥ ७ ॥ हिर॑ण्यपाणिं सवि॒तार॒मिन्द्रं॒ बृह॒स्पतिं॒
वरु॑णं मि॒त्रम॒ग्निम् । विश्वा॑न् दे॒वानङ्गि॑रसो हवामह इ॒मं क्र॒व्यादं॑ शमयन्त्व॒ग्निम्
॥ ८ ॥ शा॒न्तो अ॒ग्निः क्र॒व्याच्छा॒न्तः पु॑रुष॒रेष॑णः । अथो॒ यो वि॑श्वदा॒व्य॑१॒स्तं क्र॒व्याद॑मशीशमम्
॥ ९ ॥ ये पर्व॑ताः॒ सोम॑पृष्ठा॒ आप॑ उत्तान॒शीव॑रीः । वातः॑ प॒र्जन्य॒
आद॒ग्निस्ते क्र॒व्याद॑मशीशमन् ॥ १० ॥

॥ २२ ॥ ह॒स्ति॒व॒र्च॒सं प्र॑थतां बृ॒हद् यशो॒ अदि॑त्या॒ यत् त॒न्वः॑ संब॒भूव॑ । तत्
सर्वे॒ सम॑दु॒र्मह्य॑मे॒तद् वि॒श्वे दे॒वा अदि॑तिः स॒जोषाः॑ ॥ १ ॥ मि॒त्रश्च॒ वरु॑ण॒श्चेन्द्रो॑
रु॒द्रश्च॑ चेततु । दे॒वासो॑ वि॒श्वधा॑यस॒स्ते मा॑ञ्जन्तु॒ वर्च॑सा ॥ २ ॥ येन॑ ह॒स्ती वर्च॑सा
संब॒भूव॒ येन॒ राजा॑ मनु॒ष्ये॑ष्व॒प्स्व॑१॒न्तः । येन॑ दे॒वा दे॒वता॒मग्र॒ आय॒न् तेन॒ माम॒द्य
वर्च॒साग्ने॑ वर्च॒स्विनं॑ कृणु ॥ ३ ॥ यत् ते॒ वर्चो॑ जातवेदो बृ॒हद् भव॒त्याहु॑तेः । याव॒त् सूर्य॑स्य॒
वर्च॑ आसु॒रस्य॑ च ह॒स्तिनः॑ । ताव॑न्मे अ॒श्विना॒ वर्च॒ आ ध॑त्तां॒ पुष्क॑रस्रजा ॥ ४ ॥ याव॒-

चतस्रः प्रदिशश्चक्षुर्यावत् समश्नुते। तावत् समैत्विन्द्रियं मयि तद्धस्तिवर्चसम् ॥ ५॥ हस्ती मृगाणां सुषदामतिष्ठावान् बभूव हि। तस्य भगेन वर्चसाभि षिञ्चामि मामहम् ॥ ६॥

॥ २३॥ येन वेहद् बभूविथ नाशयामसि तत् त्वत्। इदं तदन्यत्र त्वदप दूरे नि दध्मसि ॥१॥ आ ते योनिं गर्भ एतु पुमान् बाण इवेषुधिम्। आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः ॥२॥ पुमांसं पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम्। भवासि पुत्राणां माता जातानां जनयाश्च यान् ॥ ३॥ यानि भद्राणि बीजान्यृषभा जनयन्ति च। तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूर्धेनुका भव ॥ ४॥ कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भ एतु ते। विन्दस्व त्वं पुत्रं नारि यस्तुभ्यं शमसच्छमु तस्मै त्वं भव ॥ ५॥ यासां द्यौः पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव। तास्त्वा पुत्रविद्याय दैवीः प्रावन्त्वोषधयः ॥६॥

॥ २४॥ पयस्वतीरोषधयः पयस्वन्मामकं वचः। अथो पयस्वतीनामा भरेऽहं सहस्रशः ॥ १॥ वेदाहं पयस्वन्तं चकार धान्यं बहु। सम्भृत्वा नाम यो देवस्तं वयं हवामहे यो यो अयज्वनो गृहे ॥ २॥ इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टयः। वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् ॥ ३॥ उदुत्सं शतधारं सहस्रधारमक्षितम्। एवास्माकेदं धान्यं सहस्रधारमक्षितम् ॥ ४॥ शतहस्त समाहर सहस्रहस्त सं किर। कृतस्य कार्यस्य चेह स्फातिं समावह ॥ ५॥ तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपत्न्याः। तासां या स्फातिमत्तमा तया त्वाभि मृशामसि ॥ ६॥ उपोहश्च समूहश्च क्षत्तारौ ते प्रजापते। ताविहा वहतां स्फातिं बहुं भूमानमक्षितम् ॥ ७॥

॥ २५॥ उत्तुदस्त्वोत् तुदतु मा धृथाः शयने स्वे। इषुः कामस्य या भीमा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ १॥ आधीपर्णां कामशल्यामिषुं सङ्कल्पकुल्मलाम्। तां सुसंनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि ॥ २॥ या प्लीहानं शोषयति कामस्येषुः सुसंनता। प्राचीनपक्षा व्योषा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ ३॥ शुचा विद्धा व्योषया शुष्कास्याभि सर्प मा। मृदुर्निमन्युः केवली प्रियवादिन्यनुव्रता ॥ ४॥ आजामि त्वाजन्या परि मातुरथो पितुः। यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ ५॥ व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदश्चित्तान्यस्यतम्। अथैनामक्रतुं कृत्वा ममैव कृणुतं वशे ॥ ६॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २६ ॥ ये॒३॑स्यां स्थ प्राच्यां॑ दि॒शि हे॒तयो॒ नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ वो अ॒ग्निरिष॑वः ते नो॑ मृडत॒ ते नोऽधि॑ ब्रूत॒ तेभ्यो॑ वो॒ नम॒स्तेभ्यो॑ व॒ः स्वाहा॑ ॥ १ ॥ ये॒३॑स्यां स्थ दक्षि॑णायां दि॒श्य॑वि॒ष्यवो॒ नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ व॒ः काम॒इष॑वः । ते नो॑० ॥ २ ॥ ये॒३॑ स्यां स्थ प्र॒तीच्यां॑ दि॒शि वै॑रा॒जा नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ व॒ आप॒ इष॑वः । ते नो॑० ॥ ३ ॥ ये॒३॑ स्यां स्थोदी॑च्यां दि॒शि प्र॒विध्य॑न्तो॒ नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ वो॒ वात॒ इष॑वः । ते नो॑० ॥ ४ ॥ ये॒३॑ स्यां स्थ ध्रु॒वायां॑ दि॒शि नि॑लि॒म्पा नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ व॒ ओष॑धी॒रिष॑वः । ते नो॑० ॥ ५ ॥ ये॒३॑ स्यां स्थो॒र्ध्वायां॑ दि॒श्यव॑स्वन्तो॒ नाम॑ दे॒वास्तेषां॑ वो॒ बृह॒स्पति॒रिष॑वः । ते नो॑ मृडत॒ ते नोऽधि॑ ब्रूत॒ तेभ्यो॑ वो॒ नम॒स्तेभ्यो॑ व॒ः स्वाहा॑ ॥ ६ ॥

॥ २७ ॥ प्राची॒ दिग॒ग्निरधि॑पतिरसि॒तो र॑क्षि॒तादि॒त्या इष॑वः । तेभ्यो॒ नमोऽधि॑पतिभ्यो॒ नमो॑ रक्षि॒तृभ्यो॒ नम॒ इषु॑भ्यो॒ नम॑ एभ्यो अस्तु । यो॒३॑ स्मान्द्वेष्टि॒ यं व॒यं द्वि॒ष्मस्तं वो॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ १ ॥ दक्षि॑णा॒ दिगिन्द्रोऽधि॑पति॒स्तिर॑श्चिराजी रक्षि॒ता पि॒तर॒ इष॑वः । तेभ्यो॒० । ० ॥ २ ॥ प्र॒तीची॒ दिग् वरु॒णो ऽधि॑पति॒ः पृदा॑कू रक्षि॒तन्न॒ मिष॑वः । तेभ्यो॒० । ० ॥ ३ ॥ उदी॑ची॒ दिक् सोमोऽधि॑पतिः स्व॒जो र॑क्षि॒ताश॒नि॒रिष॑वः । तेभ्यो॑० । ० ॥ ४ ॥ ध्रु॒वा दिग् विष्णुराधि॑पातिः क॒ल्माषग्री॑वो रक्षि॒ता वी॒रुध॒ इष॑वः । तेभ्यो॒० । ० ॥ ५ ॥ ऊ॒र्ध्वा दिग् बृह॒स्पति॒रधि॑पतिः श्वि॒त्रो र॑क्षि॒ता व॒र्षमिष॑वः । तेभ्यो॒ नमो ऽधि॑पतिभ्यो॒ नमो॑ रक्षि॒तृभ्यो॒ नम॒ इषु॑भ्यो॒ नम॑ एभ्यो अस्तु । यो॒३॑ स्मान्द्वेष्टि॒ यं व॒यं द्वि॒ष्मस्तं वो॒ जम्भे॑ दध्मः ॥ ६ ॥

॥ २८ ॥ एकै॑कयै॒षा सृष्ट्या॒ सं ब॑भूव॒ यत्र॒ गा असृ॑जन्त भू॒तकृतो॑ वि॒श्वरू॑पाः । यत्र॑ वि॒जाय॑ते य॒मिन्य॑प॒र्तुः सा प॒शून् क्षि॑णाति रिफ॒ती रुश॑ती ॥ १ ॥ ए॒षा प॒शून्त्सं क्षि॑णाति क्र॒व्याद् भू॒त्वा व्यद्व॑री । उ॒तैनां॑ ब्र॒ह्मणे॑ द॒द्यात् तथा॑ स्यो॒ना शि॒वा स्या॑त् ॥ २ ॥ शि॒वा भ॑व॒ पुरु॑षेभ्यो॒ गोभ्यो॒ अश्वे॑भ्यः शि॒वा । शि॒वास्मै सर्व॑स्मै॒ क्षेत्रा॑य शि॒वा न॑ इ॒हैधि॑ ॥ ३ ॥ इ॒ह पुष्टि॑रि॒ह रस॑ इ॒ह स॒हस्र॑सातमा भव । प॒शून् य॑मिनि पोषय ॥ ४ ॥ यत्रा॑ सु॒हार्दः॑ सु॒कृतो॒ मद॑न्ति वि॒हाय॒ रोगं॑ त॒न्व१ः॒ स्वायाः । तं लो॒कं य॒मिन्य॑भि॒संब॑भूव॒ सा नो॒ मा हिं॑सीत् पुरु॑षान् प॒शूंश्च॑ ॥ ५ ॥ यत्रा॑ सु॒हार्दां॑ सु॒कृता॑मग्निहोत्र॒हुतां॒ यत्र॑ लो॒कः । तं लो॒कं य॒मिन्य॑भि॒संब॑भूव॒ सा नो॒ मा हिं॑सी॒त् पुरु॑षान् प॒शूंश्च॑ ॥ ६ ॥

॥ २९ ॥ यद् राजानो विभजन्त इष्टापूर्तस्य षोडशं यमस्यामी सभासदः। अविस्तस्मात् प्र मुञ्चति दत्तः शितिपात् स्वधा ॥ १ ॥ सर्वान् कामान् पूरयत्याभवन् प्रभवन् भवन्। आकूतिप्रोविर्दत्तः शितिपान्नोप दस्यति ॥ २ ॥ यो ददाति शितिपादमविं लोकेन संमितम्। स नाकमभ्यारोहति यत्र शुल्को न क्रियते अबलेन बलीयसे ॥ ३ ॥ पञ्चापूपं शितिपादमविं लोकेन संमितम्। प्रदातोप जीवति पितॄणां लोके ऽक्षितम् ॥ ४ ॥ पञ्चापूपं शितिपादमविं लोकेन संमितम्। प्रदातोप जीवति सूर्यमासयोरक्षितम् ॥ ५ ॥ इरेव नोप दस्यति समुद्र इव पयो महत्। देवौ सवासिनाविव शितिपान्नोप दस्यति ॥ ६ ॥ क इदं कस्मा अदात् कामः कामायादात्। कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्रमा विवेश। कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामैतत् ते ॥ ७ ॥ भूमिष्ट्वा प्रति गृह्णात्वन्तरिक्षमिदं महत्। माहं प्राणेन मात्मना मा प्रजया प्रतिगृह्य वि राधिषि ॥ ८ ॥

॥ ३० ॥ सहृदयं सांमनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः। अन्यो अन्यमभि हर्यत वत्सं जातमिवाघ्न्या ॥ १ ॥ अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमनाः। जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवाम् ॥ २ ॥ मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षन्मा स्वसारमुत स्वसा। सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा वाचं वदत भद्रया ॥ ३ ॥ येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मिथः। तत्कृण्मो ब्रह्म वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥ ४ ॥ ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्ट संराधयन्तः सधुराश्चरन्तः। अन्यो अन्यस्मै वल्गु वदन्त एत सध्रीचीनान् वः संमनसस्कृणोमि ॥ ५ ॥ समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः समाने योक्त्रे सह वो युनज्मि। सम्यञ्चो ऽग्निं सपर्यतारा नाभिमिवाभितः ॥ ६ ॥ सध्रीचीनान् वः संमनसस्कृणोम्येकश्नुष्टीन्त्संवननेन सर्वान्। देवा इवामृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो वो अस्तु ॥ ७ ॥

॥ ३१ ॥ वि देवा जरसावृतन् वि त्वमग्ने अरात्या। व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ १ ॥ व्यार्त्या पवमानो वि शक्रः पापकृत्यया। व्य१हं ० ॥ २ ॥ वि ग्राम्याः पशव आरण्यैर्व्यापस्तृष्णयासरन्। व्य१हं ० ॥ ३ ॥ वी३मे द्यावापृथिवी इतो वि पन्थानो दिशं दिशम्। व्य१हं ० ॥ ४ ॥ त्वष्टा दुहित्रे वहतुं युनक्तीतीदं विश्वं भुवनं वि याति। व्य१हं ० ॥ ५ ॥ अग्निः प्राणान्त्सं दधाति चन्द्रः प्राणेन संहितः। व्य१हं ० ॥ ६ ॥ प्राणेन विश्वतो-

वीर्यं देवाः सूर्यं समैरयन् । व्य१हं ० ॥ ७ ॥ आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव मा मृथाः । व्य१हं० ॥ ८ ॥ प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृथाः । व्य१हं० ॥ ९ ॥ उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन व्य१हं० ॥ १० ॥ आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम् । व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा ॥ ११ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ तृतीयं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ चतुर्थं काण्डम्

॥ १ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् वि सीमतः सुरुचो वेन आवः । स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ १ ॥ इयं पित्र्या राष्ट्र्येत्वग्रे प्रथमाय जनुषे भुवनेष्ठाः । तस्मा एतं सुरुचं ह्वारमह्यं घर्मं श्रीणन्तु प्रथमाय धास्यवे ॥ २ ॥ प्र यो जज्ञे विद्वानस्य बन्धुर्विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति । ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचैरुच्चैः स्वधा अभि प्र तस्थौ ॥ ३ ॥ स हि दिवः स पृथिव्या ऋतस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कभायत् । महान् मही अस्कभायद् विजातो द्यां सद्म पार्थिवं च रजः ॥ ४ ॥ स बुध्न्यादाष्ट्र जनुषोभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट् । अहर्यच्छुक्रं ज्योतिषो जनिष्टाथ द्युमन्तो वि वसन्तु विप्राः ॥ ५ ॥ नूनं तदस्य काव्यो हिनोति महो देवस्य पूर्व्यस्य धाम । एष जज्ञे बहुभिः साकमित्था पूर्वे अर्धे विषिते ससन् नु ॥ ६ ॥ योथर्वाणं पितरं देवबन्धुं बृहस्पतिं नमसाव च गच्छात् । त्वं विश्वेषां जनिता यथासः कविर्देवो न दभायत् स्वधावान् ॥ ७ ॥

॥ २ ॥ य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । योऽस्येशे द्विपदो यश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैको राजा जगतो बभूव । यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै० ॥ २ ॥ यं क्रन्दसी अवतश्चस्कभाने भियसाने रोदसी अह्वयेथाम् । यस्यासौ पन्था रजसो विमानः कस्मै० ॥ ३ ॥ यस्य द्यौरुर्वी पृथिवी च मही यस्याद उर्वन्तरिक्षम् । यस्यासौ सूरो विततो महित्वा कस्मै० ॥ ४ ॥ यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा समुद्रे यस्य रसामिदाहुः । इमाश्च प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै० ॥ ५ ॥ आपो अग्रे विश्वमावन् गर्भं दधाना अमृता ऋतज्ञाः । यासु देवीष्वधि देव आसीत् कस्मै० ॥ ६ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीमुत द्यां कस्मै० ॥ ७ ॥ आपो वत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन् । तस्योत जायमानस्योल्ब आसीद्धिरण्ययः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ८ ॥

॥ ३ ॥ उदितस्त्रयो अक्रमन् व्याघ्रः पुरुषो वृकः । हिरुग्घि यन्ति सिन्धवो

हिरुग् देवो वनस्पतिर्हिरुङ्नमन्तु शत्रवः ॥ १ ॥ परेणैतु पथा वृकः परमेणोत तस्करः । परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्षतु ॥ २ ॥ अक्ष्यौ च ते मुखं च ते व्याघ्र जम्भयामसि । आत् सर्वान् विंशतिं नखान् ॥ ३॥ व्याघ्रं दत्वतां वयं प्रथमं जम्भयामसि । आदु ष्टेनमथो अहिं यातुधानमथो वृकम् ॥ ४ ॥ यो अद्य स्तेन आयति स संपिष्टो अपायति । पथामपध्वंसेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम् ॥ ५ ॥ मूर्णा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः । निम्रुक् ते गोधा भवतु नीचायच्छशयुर्मृगः ॥ ६ ॥ यत् संयमो न वि यमो वि यमो यन्न संयमः । इन्द्रजाः सोमजा आथर्वणमसि व्याघ्रजम्भनम् ॥ ७ ॥

॥४॥ यां त्वा गन्धर्वो अखनद् वरुणाय मृतभ्रजे । तां त्वा वयं खनामस्योषधिं शेपहर्षणीम् ॥१॥ उदुषा उदु सूर्य उदिदं मामकं वचः । उदेजतु प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिना ॥ २ ॥ यथा स्म ते विरोहतोऽभितप्तमिवानति । ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोषधिः ॥ ३ ॥ उच्छुष्मौषधीनां सारं ऋषभाणाम् । सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन् धेहि तनूवशिन् ॥४॥ अपां रसः प्रथमजोऽथो वनस्पतीनाम् । उत सोमस्य भ्रातास्युतार्शमसि वृष्ण्यम् ॥५॥ अद्याग्ने अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति । अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुरिवा तानया पसः ॥ ६ ॥ आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि । क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ७ ॥ अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेत्वस्य च । अथ ऋषभस्य ये वाजास्तानस्मिन् धेहि तनूवशिन् ॥८॥

॥ ५ ॥ सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् । तेना सहस्येना वयं नि जनान्त्स्वापयामसि ॥ १ ॥ न भूमिं वातो अति वाति नाति पश्यति कश्चन । स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन् ॥ २ ॥ प्रोष्ठेशयास्तल्पेशया नारीर्या वह्यशीवरीः । स्त्रियो याः पुण्यगन्धयस्ताः सर्वाः स्वापयामासि ॥ ३ ॥ एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् । अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिशर्वरे ॥ ४ ॥ य आस्ते यश्चरति यश्चतिष्ठन् विपश्यति । तेषां सं दध्मो अक्षीणि यथेदं हर्म्यं तथा ॥५॥ स्वप्तु माता स्वप्तु पिता स्वप्तु श्वा स्वप्तु विश्पतिः । स्वपन्त्वस्यै ज्ञातयः स्वप्त्वयमभितो जनः ॥ ६ ॥ स्वप्न स्वप्नाभिकरणेन सर्वं नि ष्वापया जनम् । ओत्सूर्यमन्यान्त्स्वापयाव्युषं जागृतादहमिन्द्र इवारिष्टो अक्षितः ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमो ऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ ब्रा॒ह्म॒णो ज॑ज्ञे प्रथ॒मो दश॑शीर्षो॒ दशा॑स्यः । स सोमं॑ प्रथ॒मः प॑पौ॒ स च॑कारार॒सं वि॒षम् ॥ १ ॥ याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी व॑रि॒म्णा याव॑त् स॒प्त सिन्ध॑वो वितष्ठि॒रे । वाचं॑ वि॒षस्य॒ दूष॑णीं॒ तामि॒तो निर॑वादिषम् ॥ २ ॥ सु॒प॒र्णस्त्वा॑ ग॒रुत्मा॒न् विषं॑ प्रथ॒ममा॑वयत् । नामी॑मदो॒ नारू॑रुप उ॒तास्मा॑ अभवः पि॒तुः ॥ ३ ॥ यस्त॒ आस्य॒त् पञ्चा॑ङ्गुरिर्व॒क्राच्चि॒दधि॒ धन्व॑नः । अ॒प॒स्कम्भस्य॑ श॒ल्यान्निर॑वोचम॒हं वि॒षम् ॥ ४ ॥ श॒ल्याद् वि॒षं निर॑वोचं॒ प्राञ्ज॑नादु॒त प॑र्ण॒धेः । अ॒पा॒ष्ठाच्छृ॒ङ्गात् कुल्म॑ला॒न्निर॑वोचम॒हं वि॒षम् ॥ ५ ॥ अ॒र॒सस्त॑ इषो श॒ल्योऽथो॑ ते अ॒र॒सं वि॒षम् । उ॒तार॒सस्य॑ वृ॒क्षस्य॒ धनु॑ष्टे अरसार॒सम् ॥ ६ ॥ ये अपी॑ष॒न् ये अदि॑ह॒न् य आस्य॒न् ये अ॒वासृ॑जन् । सर्वे॒ ते वध्र॑यः कृ॒ता वध्रि॑र्विषगि॒रिः कृ॒तः ॥ ७ ॥ वध्र॑यस्ते ख॒नि॒तारो॒ वध्रि॒स्त्वम॑स्योषधे । वध्रिः॒ स पर्व॑तो गि॒रिर्यतो॑ जा॒तमि॒दं वि॒षम् ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ वारि॒दं वा॑रयातै व॒र॒णाव॑त्या॒मधि॑ । तत्रा॒मृत॒स्यासि॑क्तं॒ तेना॑ ते वारये वि॒षम् ॥ १ ॥ अ॒र॒सं प्रा॒च्यं॑ वि॒षम॑र॒सं यदु॑दी॒च्य॑म् । अथे॒दम॑धरा॒च्यं॑ कर॒म्भेण॒ वि क॑ल्पते ॥ २ ॥ क॒र॒म्भं कृ॒त्वा ति॒र्यं॑ पीबस्पा॒कमु॑दा॒रथि॑म् । क्षु॒धा किल॑ त्वा दुष्टनो जक्षि॒वान्त्स न रू॑रुपः ॥ ३ ॥ वि ते॒ मदं॑ मदावति श॒रमि॑व पातयामसि । प्र त्वा॑ च॒रुमि॑व॒ येष॑न्तं॒ वच॑सा स्थापयामसि ॥ ४ ॥ परि॒ ग्राम॑मि॒वाचि॑तं॒ वच॑सा स्थापयामसि । तिष्ठा॑ वृ॒क्ष इ॑व॒ स्थाम्न्यभ्रि॑खाते॒ न रू॑रुपः ॥ ५ ॥ प॒वस्तै॑स्त्वा॒ पर्य॑क्रीणन् दू॒र्शेभि॑र॒जिनै॑रु॒त । प्र॒क्रीर॑सि॒ त्वमो॑ष॒धेभ्रि॑खाते॒ न रू॑रुपः ॥ ६ ॥ अना॑प्ता॒ ये वः॒ प्रथ॒मा यानि॒ कर्मा॑णि चक्रि॒रे । वी॒रान् नो॒ अत्र॒ मा द॑भ॒न् तद् व॑ ए॒तत् पु॒रो द॑धे ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ भू॒तो भू॒तेषु॒ पय॒ आ द॑धाति॒ स भू॒ताना॒मधि॑पतिर्बभूव । तस्य॑ मृ॒त्युश्च॑रति राज॒सूयं॒ स राजा॑ रा॒ज्यमनु॑ मन्यतामि॒दम् ॥ १ ॥ अ॒भि प्रेहि॒ माप॑ वेन उ॒ग्रश्चे॒त्ता स॑पत्न॒हा । आ ति॑ष्ठ मित्रवर्धन॒ तुभ्यं॑ दे॒वा अधि॑ ब्रुवन् ॥ २ ॥ आ॒तिष्ठ॑न्तं॒ परि॒ विश्वे॑ अभूष॒ञ् छ्रियं॒ वसा॑नश्चरति॒ स्वरो॑चिः । म॒हत् तद् वृष्णो॒ असु॑रस्य॒ नामा वि॒श्वरू॑पो अ॒मृता॑नि तस्थौ ॥ ३ ॥ व्या॒घ्रो अधि॒ वैया॑घ्रे॒ वि क्र॑मस्व॒ दिशो॑ म॒हीः । विश॑स्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छ॒न्त्वापो॑ दि॒व्याः पय॑स्वतीः ॥ ४ ॥ या आपो॑ दि॒व्याः पय॑सा॒ मद॑न्त्य॒न्तरि॑क्ष उ॒त वा॑ पृथि॒व्याम् । तासां॑ त्वा॒ सर्वा॑साम॒पाम॒भि षि॑ञ्चामि॒ वर्च॑सा ॥ ५ ॥ अ॒भि त्वा॒ वर्च॑सासिच॒न्नापो॑ दि॒व्याः पय॑स्वतीः । यथासो॑

मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत् ॥ ६ ॥ एना व्याघ्रं परिषस्वजानाः सिंहं हिन्वन्ति महते सौभगाय । समुद्रं न सुभुवस्तस्थिवांसं मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमप्स्वन्तः ॥७॥

॥९॥ एहि जीवं त्रायमाणं पर्वतस्यास्यक्ष्यम् । विश्वेभिर्देवैर्दत्तं परिधिर्जीवनाय कम् ॥ १ ॥ परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवामसि । अश्वानामर्वतां परिपाणाय तस्थिषे ॥ २ ॥ उतासि परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन । उतामृतस्य त्वं वेत्थाथो असि जीव भोजनमथो हरितभेषजम् ॥ ३ ॥ यस्याञ्जन प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः । ततो यक्ष्मं वि बाधस उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ४ ॥ नैनं प्राप्नोति शपथो न कृत्या नाभिशोचनम् । नैनं विष्कन्धमश्नुते यस्त्वा बिभर्त्याञ्जन ॥ ५ ॥ असन्मन्त्राद् दुष्वप्न्याद् दुष्कृताच्छमलादुत । दुर्हार्दश्चक्षुषो घोरात् तस्मान्नः पाह्याञ्जन ॥ ६ ॥ इदं विद्वानाञ्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् । सनेयमश्वं गामहमात्मानं तव पूरुष ॥ ७ ॥ त्रयो दासा आञ्जनस्य तक्मा बलास आदहिः । वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिककुन्नाम ते पिता ॥ ८ ॥ यदाञ्जनं त्रैककुदं जातं हिमवतस्परि । यातूंश्च सर्वाञ् जम्भयत्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ९ ॥ यदि वासि त्रैककुदं यदि यामुनमुच्यसे । उभे ते भद्रे नाम्नी ताभ्यां नः पाह्याञ्जन ॥ १० ॥

॥ १० ॥ वाताज्जातो अन्तरिक्षाद् विद्युतो ज्योतिषस्परि । स नो हिरण्यजाः शङ्खः कृशनः पात्वंहसः ॥ १ ॥ यो अग्रतो रोचनानां समुद्रादधि जज्ञिषे । शङ्खेन हत्वा रक्षांस्यत्त्रिणो वि षहामहे ॥ २ ॥ शङ्खेनामीवाममतिं शङ्खेनोत सदान्वाः । शङ्खो नो विश्वभेषजः कृशनः पात्वंहसः ॥ ३ ॥ दिवि जातः समुद्रजः सिन्धुतस्पर्याभृतः । स नो हिरण्यजाः शङ्ख आयुष्प्रतरणो मणिः ॥ ४ ॥ समुद्राज्जातो मणिर्वृत्राज्जातो दिवाकरः । सो अस्मान्त्सर्वतः पातु हेत्या देवासुरेभ्यः ॥ ५ ॥ हिरण्यानामेकोऽसि सोमात् त्वमधि जज्ञिषे । रथे त्वमसि दर्शत इषुधौ रोचनस्त्वं प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥ ६ ॥ देवानामस्थि कृशनं बभूव तदात्मन्वच्चरत्यप्स्वन्तः । तत् ते बध्नाम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय कार्शनस्त्वाभि रक्षतु ॥ ७ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ अनड्वान् दाधार पृथिवीमुत द्यामनड्वान् दाधारोर्वन्तरिक्षम् । अनड्वान् दाधार प्रदिशः षडुर्वीरनड्वान् विश्वं भुवनमा विवेश ॥ १ ॥ अनड्वानिन्द्रः

स पशुभ्यो वि चष्टे त्रयाञ्छक्रो वि मिमीते अध्वनः । भूतं भविष्यद् भुवना दुहानः सर्वा देवानां चरति व्रतानि ॥ २ ॥ इन्द्रो जातो मनुष्येष्वन्तर्घर्मस्तप्तश्चरति शोशुचानः । सुप्रजाः सन्त्स उदारे न सर्षद् यो नाश्नीयादनडुहो विजानन् ॥ ३ ॥ अनड्वान् दुहे सुकृतस्य लोक ऐनं प्याययति पवमानः पुरस्तात् । पर्जन्यो धारा मरुत ऊधो अस्य यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ॥ ४ ॥ यस्य नेशे यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य दातेशे न प्रतिग्रहीता । यो विश्वजिद् विश्वभृद् विश्वकर्मा घर्मं नो ब्रूत यतमश्चतुष्पात् ॥ ५ ॥ येन देवाः स्वरारुरुहुर्हित्वा शरीरममृतस्य नाभिम् । तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं घर्मस्य व्रतेन तपसा यशस्यवः ॥ ६ ॥ इन्द्रो रूपेणाग्निर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् । विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानडुह्यक्रमत । सोऽदृंहयत सोऽधारयत ॥ ७ ॥ मध्यमेतदनडुहो यत्रैष वह आहितः । एतावदस्य प्राचीनं यावान् प्रत्यङ् समाहितः ॥ ८ ॥ यो वेदानडुहो दोहान्त्सप्तानुपदस्वतः । प्रजां च लोकं चाप्नोति तथा सप्तऋषयो विदुः ॥ ९ ॥ पद्भिः सेदिमवक्रामन्निरां जङ्घाभिरुत्खिदन् । श्रमेणानड्वान् कीलालं कीनाशश्चाभि गच्छतः ॥ १० ॥ द्वादश वा एता रात्रीर्व्रत्या आहुः प्रजापतेः । तत्रोप ब्रह्म यो वेद तद् वा अनडुहो व्रतम् ॥ ११ ॥ दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे मध्यन्दिनं परि । दोहा ये अस्य संयन्ति तान् विद्मानुपदस्वतः ॥ १२ ॥

॥ १२ ॥ रोहण्यसि रोहण्यस्थ्नश्छिन्नस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति ॥ १ ॥ यत् ते रिष्टं यत् ते द्युत्तमस्ति पेष्ट्रं त आत्मनि । धाता तद् भद्रया पुनः सं दधत् परुषा परुः ॥ २ ॥ सं ते मज्जा मज्ज्ञा भवतु समु ते परुषा परुः । सं ते मांसस्य विस्रस्तं समस्थ्यपि रोहतु ॥ ३ ॥ मज्जा मज्ज्ञा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु । असृक् ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ॥ ४ ॥ लोम लोम्ना सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् । असृक् ते अस्थि रोहतु छिन्नं सं धेह्योषधे ॥ ५ ॥ स उत् तिष्ठ प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः । प्रति तिष्ठोर्ध्वः ॥ ६ ॥ यदि कर्तं पतित्वा संशश्रे यदि वाश्मा प्रहृतो जघान । ऋभू रथस्येवाङ्गानि सं दधत् परुषा परुः ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः । उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः ॥ १ ॥ द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः । दक्षं ते अन्य आ वातु व्यन्यो वातु यद् रपः ॥ २ ॥ आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्

रपः । त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे ॥ ३ ॥ त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरुतां गणाः । त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत् ॥ ४ ॥ आ त्वागमं शन्तातिभिरथो-अरिष्टतातिभिः । दक्षं त उग्रमाभारिषं परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥ ५ ॥ अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः । अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिमर्शनः ॥ ६ ॥ हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी । अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि ॥ ७ ॥

॥ १४ ॥ अजो ह्य१ग्नेरजनिष्ट शोकात् सो अपश्यज्जनितारमग्रे । तेन देवा देवतामग्र आयन् तेन रोहान् रुरुहुर्मेध्यासः ॥ १ ॥ क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यान् हस्तेषु बिभ्रतः । दिवस्पृष्ठं स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥ २ ॥ पृष्ठात् पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद् दिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्व१र्ज्योतिरगामहम् ॥ ३ ॥ स्व१र्यन्तो नापेक्षन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ॥ ४ ॥ अग्ने प्रेहि प्रथमो देवतानां चक्षुर्देवानामुत मानुषाणाम् । इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥ ५ ॥ अजमनज्मि पयसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तम् । तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वरारोहन्तो अभि नाक मुत्तमम् ॥ ६ ॥ पञ्चौदनं पञ्चभिरङ्गुलिभिर्दर्व्योद्धर पञ्चधैतमोदनम् । प्राच्यां दिशि शिरो अजस्य धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ॥ ७ ॥ प्रतीच्यां दिशि भसदमस्य धेह्युत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् । ऊर्ध्वायां दिश्य१जस्यानूकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्यमन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य ॥ ८ ॥ शृतमजं शृतया प्रोर्णुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः सम्भृतं विश्वरूपम् । स उत् तिष्ठेतो अभि नाकमुत्तमं पद्भिश्चतुर्भिः प्रति तिष्ठ दिक्षु ॥ ९ ॥

॥ १५ ॥ समुत्पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः समभ्राणि वातजूतानि यन्तु । मह ऋषभस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ १ ॥ समीक्षयन्तु तविषाः सुदानवोऽपां रसा ओषधीभिः सचन्ताम् । वर्षस्य सर्गा महयन्तु भूमिं पृथग् जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ॥ २ ॥ समीक्षयस्व गायतो नभांस्यपां वेगासः पृथगुद् विजन्ताम् । वर्षस्य सर्गा महयन्तु भूमिं पृथग् जायन्तां वीरुधो विश्वरूपाः ॥ ३ ॥ गणास्त्वोप गायन्तु मारुताः पर्जन्यघोषिणः पृथक् । सर्गा वर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ४ ॥ उदीरयत मरुतः समुद्रतस्त्वेषो अर्को नभ उत्

पातयाथ । महऋषभस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ ५ ॥
अभि क्रन्द स्तनयार्दयोदधिं भूमिं पर्जन्य पयसा समङ्ग्धि । त्वया सृष्टं वहुलमैतु
वर्षमाशारैषी कृशगुरेत्वस्तम् ॥ ६ ॥ सं वोवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा
उत । मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ७ ॥ आशामाशां वि द्योततां
वाता वान्तु दिशोदिशः । मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः सं यन्तु पृथिवीमनु ॥ ८ ॥
आपो विद्युदभ्रं वर्षं सं वोवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत । मरुद्भिः प्रच्युता
मेघाः प्रावन्तु पृथिवीमनु ॥ ९ ॥ अपामग्निस्तनूभिः संविदानो य ओषधीनामधिपा
बभूव । स नो वर्षं वनुतां जातवेदाः प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं दिवस्परि ॥ १० ॥
प्रजापतिः सलिलादा समुद्रादाप ईरयन्नुदधिमर्दयाति । प्र प्यायतां वृष्णो अश्वस्य
रेतोऽर्वाङेतेन स्तनयित्नुनेहि ॥ ११ ॥ अपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः श्वसन्तु
गर्गरा अपां वरुणाव व नीचीरपः सृज । वदन्तु पृश्निवाहवो मण्डूका इरिणानु
॥ १२ ॥ संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः । वाचं पर्जन्यजिन्वितां
प्र मण्डूका अवादिषुः ॥ १३ ॥ उपप्रवद मण्डूकि वर्षमा वद तादुरि । मध्ये
ह्रदस्य प्लवस्व विगृह्य चतुरः पदः ॥ १४ ॥ खण्वखा३इ खैमखा३इ मध्ये तदुरि ।
वर्षं वनुध्वं पितरो मरुतां मन इच्छत ॥ १५ ॥ महान्तं कोशमुदचाभि षिञ्च सविद्युतं
भवतु वातु वातः । तन्वतां यज्ञं वहुधा विसृष्टा आनन्दिनीरोषधयो भवन्तु ॥१६॥

॥ इति तृतीयो ऽनुवाकः ॥

॥१६॥ बृहन्नेषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति । य स्तायन्मन्यते चरन्त्सर्वं
देवा इदं विदुः ॥ १ ॥ यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः
प्रतङ्कम् । द्वौ संनिषद्य यन्मन्त्रयेते राजा तद् वेद वरुणस्तृतीयः ॥ २ ॥ उतेयं
भूमिर्वरुणस्य राज्ञ उतासौ द्यौर्बृहती दूरेअन्ता । उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी
उतास्मिन्नल्प उदके निलीनः ॥ ३ ॥ उत यो द्यामतिसर्पात् परस्तान्न स
मुच्यातै वरुणस्य राज्ञः । दिव स्पशः प्र चरन्तीदमस्य सहस्राक्षा अति पश्यन्ति
भूमिम् ॥ ४ ॥ सर्वं तद् राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत् परस्तात् ।
संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षानिव श्वघ्नी निमिनोति तानि ॥ ५ ॥ ये ते
पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः । छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तं यः
सत्यवाद्यति तं सृजन्तु ॥ ६ ॥ शतेन पाशैरभि धेहि वरुणैनं मा ते मोच्यनृतवाङ्
नृचक्षः । आस्तां जाल्म उदरं श्रंशयित्वा कोश इवाबन्धः परिकृत्यमानः

॥ ७ ॥ यः समाम्यो३ वरुणो यो व्याम्यो३यः संदेश्यो३वरुणो यो विदेश्यः ।
यो दैवो वरुणो यश्च मानुषः ॥ ८ ॥ तैस्त्वा सर्वैरभि ष्यामि पाशैरसावामुष्यायणामुष्याः
पुत्र । तानु ते सर्वाननुसंदिशामि ॥ ९ ॥

॥ १७ ॥ ईशानां त्वा भेषजानामुज्जेष आ रभामहे । चक्रे सहस्रवीर्यं सर्वस्मा
ओषधे त्वा ॥ १ ॥ सत्यजितं शपथयावनीं सहमानां पुनः सराम् । सर्वाः
समह्व्योषधीरितो नः पारयादिति ॥ २ ॥ या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे ।
या रसस्य हरणाय जातमारेभे तोकमत्तु सा ॥ ३ ॥ यां ते चक्रुरामे पात्रे यां
चक्रुर्नीललोहिते । आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतो जहि ॥ ४ ॥
दौष्वप्न्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमराय्यः । दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि
॥ ५ ॥ क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् । अपामार्ग त्वया वयं
सर्वं तदपमृज्महे ॥ ६ ॥ तृष्णामारं क्षुधामारमथो अक्षपराजयम् । अपामार्ग
त्वया वयं सर्वं तदपमृज्महे ॥ ७ ॥ अपामार्ग ओषधीनां सर्वासामेक इद् वशी
तेन ते मृज्म आस्थितमथ त्वमगदश्चर ॥ ८ ॥

॥ १८ ॥ समं ज्योतिः सूर्येणाह्ना रात्री समावती । कृणोमि सत्यमूतयेऽरसाः
सन्तु कृत्वरीः ॥ १ ॥ यो देवाः कृत्या कृत्वा हरादविदुषो गृहम् । वत्सो
धारुरिव मातरं तं प्रत्यगुप पद्यताम् ॥ २ ॥ अमा कृत्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघांसति
। अश्मानस्तस्यां दग्धायां बहुलाः फट् करिक्रति ॥ ३ ॥ सहस्रधामन्
विशिखान् विग्रीवाञ् छायया त्वम् । प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावते हर
॥ ४ ॥ अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् । यां क्षेत्रे चक्रुर्यां गोषु यां वा
ते पुरुषेषु ॥ ५ ॥ यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् । चकार भद्रमस्मभ्यमात्मने
तपनं तु सः ॥ ६ ॥ अपामार्गोऽप मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथश्च यः ।
अपाह यातुधानीरप सर्वा अराय्यः ॥ ७ ॥ अपमृज्ययातुधानानप सर्वा अराय्यः
। अपामार्ग त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे ॥ ८ ॥

॥ १९ ॥ उतो अस्यबन्धुकृदुतो असि नु जामिकृत् । उतो कृत्या कृतः
प्रजां नडमिवा च्छिन्धि वार्षिकम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणेन पर्युक्तासि, कण्वेन नार्षदेन ।
सेनेवैषि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योषधे ॥ २ ॥ अग्रमेष्योष-

धीनां ज्योतिषेवाभिदीपयन्। उत त्रातासि पाकस्याथो हन्तासि रक्षसः ॥ ३ ॥ यददो देवा असुरांस्त्वयाग्रे निरकुर्वत। ततस्त्वमध्योषधेऽपामार्गो अजायथाः ॥ ४ ॥ विभिन्दती शतशाखा विभिन्दन् नाम ते पिता। प्रत्यग् वि भिन्धि त्वं तं यो अस्माँ अभिदासति ॥ ५ ॥ असद् भूम्याः समभवत् तद्यामेति महद् व्यचः तद् वै ततो विधूपायत् प्रत्यक् कर्तारमृच्छतु ॥ ६ ॥ प्रत्यङ् हि संबभूविथ प्रतीचीनफलस्त्वम्। सर्वान् मच्छपथाँ अधि वरीयो यावया वधम् ॥ ७ ॥ शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा। इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधत् ॥ ८ ॥

॥ २० ॥ आ पश्यति प्रति पश्यति परा पश्यति पश्यति। दिवमन्तरिक्षमाद् भूमिं सर्वं तद् देवि पश्यति ॥ १ ॥ तिस्रो दिवस्तिस्रः पृथिवीः षट् चेमाः प्रदिशः पृथक्। त्वयाहं सर्वा भूतानि पश्यानि देव्योषधे ॥ २ ॥ दिव्यस्य सुपर्णस्य तस्य हासि कनीनिका। सा भूमिमा रुरोहिथ वह्यं श्रान्ता वधूरिव ॥ ३ ॥ तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत्। तयाहं सर्वं पश्यामि यश्च शूद्र उतार्यः ॥ ४ ॥ आविष्कृणुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहथाः। अथो सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्याः किमीदिनः ॥ ५ ॥ दर्शय मा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः। पिशाचान्त्सर्वान् दर्शयेति त्वा रभ ओषधे ॥ ६ ॥ कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च चतुरक्ष्याः। वीध्रे सूर्यमिव सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ॥ ७ ॥ उदग्रभं परिपाणाद् यातुधानं किमीदिनम्। तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम् ॥ ८ ॥ यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यश्चातिसर्पति। भूमिं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं प्र दर्शय ॥ ९ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ आ गावो अग्मन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे। प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः ॥ १ ॥ इन्द्रो यज्वने गृणते च शिक्षत उपेद् ददाति न स्वं मुषायति। भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ २ ॥ न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति। देवांश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित् ताभिः सचते गोपतिः सह ॥ ३ ॥ न ता अर्वा रेणुककाटो श्नुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि।

उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ४ ॥ गावो भगो गाव इन्द्रो म इच्छाद् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः । इमा या गावः स जनास इन्द्र म इच्छामि हृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥ यूयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्रीरं चित् कृणुथा सुप्रतीकम् । भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद् वो वयं उच्यते सभासु ॥ ६ ॥ प्रजावतीः सूयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः । मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ ७ ॥

॥ २२ ॥ इममिंद्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामेक वृषं कृणु त्वम् । निरमित्रानक्ष्णुह्यस्य सर्वांस्तान् रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥ १ ॥ एमं भज ग्रामे अश्वेषु गोषु निष्टं भज यो अमित्रो अस्य । वर्ष्म क्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै ॥ २ ॥ अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विश्पतिरस्तु राजा । अस्मिन्निन्द्र महि वर्चांसि धेह्यवर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ॥ ३ ॥ अस्मै द्यावापृथिवी भूरि धामं दुहाथां घर्मदुघे इव धेनू । अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात् प्रियो गवामोषधीनां पशूनाम् ॥ ४ ॥ युनज्मि त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते । यस्त्वा करदेकवृषं जनानामुत राज्ञामुत्तमं मानवानाम् ॥ ५ ॥ उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन् प्रतिशत्रवस्ते । एकवृष इन्द्रसखा जिगीवाञ् छत्रूयतामा भरा भोजनानि ॥ ६ ॥ सिंहप्रतीको विशो अद्धि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोव बाधस्व शत्रून् । एकवृष इन्द्रसखा जिगीवाञ् छत्रूयतामा खिदा भोजनानि ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पाञ्चजन्यस्य बहुधा यमिन्धते । विशोविशः प्रविशिवांसमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥ यथा हव्यं वहसि जातवेदो यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् । एवा देवेभ्यः सुमतिं न आ वह स० ॥ २ ॥ यामन्यामन्नुपयुक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मन्नाभगम् । अग्निमीडे रक्षोहणं यज्ञवृधं घृताहुतं स० ॥ ३ ॥ सुजातं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् । हव्यवाहं हावमहे स० ॥ ४ ॥ येन ऋषयो बलमद्योतयन् युजा येनासुराणामयुवन्त मायाः । येनाग्निना पणीनिन्द्रो जिगाय स० ॥ ५ ॥ येन देवा अमृतमन्वविन्दन् येनौषधीर्मधुमतीरकृण्वन् । येन देवाः स्वराभरन्त्स० ॥ ६ ॥ यस्येदं प्रदिशि यद् विरोचते यज्जातं जनितव्यं च केवलम् । स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥

॥२४॥ इन्द्रस्य मन्महे शश्वदिदस्य मन्महे वृत्रघ्न स्तोमा उप मेम आगुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमेति स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥ य उग्रीणामुग्रबाहुर्ययुर्यो दानवानां बलमारुरोज। येन जिताः सिन्धवो येन गावः स० ॥ २ ॥ यश्चर्षणिप्रो वृषभः स्वर्विद् यस्मै ग्रावाणः प्रवदन्ति नृम्णम्। यस्याध्वरः सप्तहोता मदिष्ठः स० ॥ ३ ॥ यस्य वशास ऋषभास उक्षणो यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वर्विदे। यस्मै शुक्रः पवते ब्रह्मशुम्भितः स० ॥ ४ ॥ यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं हवन्त इषुमन्तं गविष्टौ। यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः स० ॥ ५ ॥ यः प्रथमः कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबुद्धम्। येनोद्यतो वज्रोभ्यायताहिं स० ॥ ६ ॥ यः सङ्ग्रामान् नयति सं युधे वशी यः पुष्टानि सं सृजति द्वयानि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ७ ॥

॥२५॥ वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद् विशथो यौ च रक्षथः। यौ विश्वस्य परिभू बभूवथुस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ ययोः सङ्ख्याता वरिमा पार्थिवानि याभ्यां रजो युपितमन्तरिक्षे। ययोः प्रायं नान्वानशे कश्चन तौ० ॥ २ ॥ तव व्रते नि विशन्ते जनासस्त्वय्युदिते प्रेरते चित्रभानो। युवं वायो सविता च भुवनानि रक्षथस्तौ० ॥ ३ ॥ अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप रक्षांसि शिमिदां च सेधतम्। सं ह्यू३र्जया सृजथः सं बलेन तौ० ॥ ४ ॥ रयिं मे पोषं सवितोत वायुस्तनू दक्षमा सुवतां सुशेवम्। अयक्ष्मतातिं मह इह धत्तं तौ० ॥ ५ ॥ प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः। अर्वाग् वामस्य प्रवतो नि यच्छतं तौ० ॥ ६ ॥ उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धामन्नस्थिरन्। स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २६ ॥ मन्वे वां द्यावापृथिवी सुभोजसौ सचेतसौ ये अप्रथेथाममिता योजनानि। प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां ते नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां प्रवृद्धे देवी सुभगे उरूची। द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते० ॥ २ ॥ असन्तापे सुतपसौ हुवेहमुर्वी गम्भीरे कविभिर्नमस्ये। द्या० ॥ ३ ॥ ये अमृतं बिभृथो ये हवींषि ये स्रोत्या बिभृथो ये मनुष्यान्। द्या० ॥ ४ ॥ ये उस्रिया बिभृथो ये वनस्पतीन् ययोर्वां विश्वा भुवनान्यन्तः। द्या० ॥ ५ ॥ ये कीलालेन तर्पयथो

ये घृतेन याभ्यामृतेन किं चन शक्नुवन्ति । द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते० ॥ ६ ॥ यन्मेदमभि शोचति येनयेन वा कृतं पौरुषेयान्न दैवात् । स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥२७॥ मरुतां मन्वे अधि मे ब्रुवन्तु प्रेमं वाजं वाजसाते अवन्तु । आशूनिव सुयमानह्व ऊतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥ उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा य आसिञ्चन्ति रसमोषधीषु । पुरो दधे मरुतः पृश्निमातॄं स्ते० ॥२॥ पयो धेनूनां रसमोषधीनां जवमर्वतां कवयो य इन्वथ । शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते० ॥३॥ अपः समुद्राद् दिवमुद् वहन्ति दिवस्पृथिवीमभि ये सृजन्ति । ये अद्भिरीशाना मरुतश्चरन्ति ते० ॥ ४ ॥ ये कीलालेन तर्पयन्ति ये घृतेन ये वा वयो मेदसा संसृजन्ति । ये अद्भिरीशाना मरुतो वर्षयन्ति ते० ॥ ५ ॥ यदीदिदं मरुतो मारुतेन यदि देवा दैव्येनेदृगार । यूयमीशिध्वे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते० ॥ ६ ॥ तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्मारुतं शर्धः पृतनासूग्रम् । स्तौमि मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ७ ॥

॥ २८ ॥ भवाशर्वौ मन्वे वां तस्य वित्तं ययोर्वामिदं प्रदिशि यद् विरोचते । यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ ययोरभ्यध्व उत यद् दूरे चिद् यौ विदिताविषुभृतामसिष्ठौ । याव० ॥ २ ॥ सहस्राक्षौ वृत्रहणा हुवेहं दूरेगव्यूती स्तुवन्नेम्युग्रौ । याव० ॥ ३ ॥ यावारेभाथे बहु साकमग्रे प्र चेदस्राष्टमभिभां जनेषु । याव० ॥ ४ ॥ ययोर्वधान्नापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषूत मानुषेषु । याव ०॥५॥ यः कृत्याकृन् मूलकृद् यातुधानो नि तस्मिन् धत्तं वज्रमुग्रौ । यावस्येशाथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ० ॥ ६ ॥ अधि नो ब्रूतं पृतनासूग्रौ सं वज्रेण सृजतं यः किमीदी । स्तौमि भवाशर्वौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥२९॥ मन्वे वां मित्रावरुणावृतावृधौ सचेतसौ द्रुह्वणो यौ नुदेथे । प्र सत्यावानमवथो भरेषु तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ १ ॥ सचेतसौ द्रुह्वणो यौ नुदेथे प्र सत्यावानमवथो भरेषु । यौ गच्छथो नृचक्षसौ बभ्रुणा सुतं तौ० ॥ २ ॥ यावङ्गिरसमवथो यावगस्तिं मित्रावरुणा जमदग्निमत्रिम् । यौ कश्यपमवथो यौ वसिष्ठं तौ० ॥ ३ ॥ यौ श्यावाश्वमवथो वध्र्यश्वं मित्रावरुणा पुरुमीढमत्रिम् ।

यौ विमदमवथः सप्तवध्रिं तौ० ॥ ४ ॥ यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वामित्रं वरुण मित्र कुत्सम् । यौ कक्षीवन्तमवथः प्रोत कण्वं तौ० ॥ ५ ॥ यौ मेधातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणावुशनां काव्यं यौ । यौ गोतममवथः प्रोत मुद्गलं तौ० ॥ ६ ॥ ययो रथः सत्यवर्त्मर्जुरश्मिर्मिथुया चरन्तमभियाति दूषयन् । स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः ॥ ७ ॥

॥३०॥ अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः । अहं मित्रावरुणोभा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा ॥ १ ॥ अहं राष्ट्री सङ्गमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम् । ता मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यावेशयन्तः ॥ २ ॥ अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् । यं कामये तन्तमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ३ ॥ मया सोन्नमत्ति यो विपश्यति यः प्राणाति य ईं शृणोत्युक्तम् । अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धेयं ते वदामि ॥ ४ ॥ अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ । अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ५ ॥ अहं सोममाहनसं विभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् । अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्राव्या३ यजमानाय सुन्वते ॥ ६ ॥ अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्व१न्तः समुद्रे । ततो वितिष्ठे भुवनानि विश्वोतामूं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ॥ ७ ॥ अहमेव वात इव प्र वाम्यारभमाणा भुवनानि विश्वा । परो दिवो पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ॥ ८ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ३१ ॥ त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणा हृषितासो मरुत्वन् । तिग्मेषव आयुधा संशिशाना उप प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ॥ १ ॥ अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे हूत एधि । हत्वाय शत्रून् विभजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृधो नुदस्व ॥२॥ सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन् मृणन् प्रमृणन् प्रेहि शत्रून् । उग्रं ते पाजो नन्वा ररुध्रे वशी वशं नयासा एकज त्वम् ॥ ३ ॥ एको बहूनामसि मन्य ईडिता विशंविशं युद्धाय सं शिशाधि । अकृत्तरुक्त्वया युजा वयं द्युमन्तं घोषं विजयाय कृण्मसि ॥ ४ ॥ विजेषकृदिन्द्र इवानवब्रवो३ स्माकं मन्यो अधिपा भवेह । प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्मा तमुत्सं यत आबभूथ ॥५॥ आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो बिभर्षि सहभूत उत्तरम् । क्रत्वा नो मन्यो

स॒ह मे॒द्यौधि महाध॒नस्य॑ पुरुहूत सं॒सृजि॑ ॥ ६ ॥ संसृ॑ष्टं॒ धनं॑ मु॒भयं॑ स॒माकृ॑तम॒स्मभ्यं॑ द॒त्तां वरु॑णश्च म॒न्युः । भियो॒ दधा॑ना॒ हृद॑येषु॒ शत्र॑व॒ः परा॑जितासो॒ अप॒ नि ल॑यन्ताम् ॥ ७ ॥

॥ ३२ ॥ यस्ते॑ म॒न्योवि॑धद् वज्र सायक॒ सह॒ ओज॒ः पुष्य॑ति॒ विश्व॑मानु॒षक् । सा॒ह्याम॒ दास॒मार्यं॒ त्वया॑ युजा व॒यं सह॑स्कृतेन॒ सह॑सा॒ सह॑स्वता ॥ १ ॥ म॒न्युरिन्द्रो॑ म॒न्युरे॒वास॑ दे॒वो म॒न्युर्होता॒ वरु॑णो जा॒तवे॑दाः । म॒न्युर्विश॑ ईडते॒ मानु॑षी॒र्याः पा॒हि नो॑ मन्यो॒ तप॑सा स॒जोषा॑ः ॥ २ ॥ अ॒भी॑हि मन्यो त॒वस॒स्तवी॑या॒न् तप॑सा यु॒जा वि ज॑हि॒ शत्रू॑न् । अ॒मि॒त्र॒हा वृ॑त्र॒हा द॑स्यु॒हा च॒ विश्वा॒ वसू॒न्या भ॑रा॒ त्वं न॑ः ॥ ३ ॥ त्वं हि म॑न्यो अ॒भिभू॑त्योजाः स्वय॒म्भूर्भामो॑ अभिमाति॒षाहः॑ । वि॒श्वच॑र्षणि॒ः सहु॑रि॒ः सही॑यान॒स्मास्वोज॒ः पृत॑नासु धेहि ॥ ४ ॥ अ॒भा॒गः सन्नप॒ परे॑तो अस्मि॒ तव॒ क्रत्वा॑ तवि॒षस्य॑ प्रचेतः । तं त्वा॑ मन्यो अक्र॒तुर्जि॑हीडा॒हं स्वा त॒नूर्ब॑ल॒दावा॑ न॒ एहि॑ ॥ ५ ॥ अ॒यं ते॑ अ॒स्म्युप॑ न॒ एह्य॒र्वाङ् प्र॑तीची॒नः स॑हुरे विश्वदावन् । मन्यो॑ वज्रिन्न॒भि न॒ आ व॑वृत्स्व॒ हना॑व॒ दस्यूँ॑रु॒त बो॑ध्या॒पेः ॥ ६ ॥ अ॒भि प्रेहि॑ दक्षिण॒तो भ॑वा॒ नोधा॑ न्त्राणि जङ्घनाव॒ भूरि॑ । जु॒होमि॑ ते ध॒रुणं॒ मध्वो॒ अग्र॑मु॒भावु॒पांशु प्र॑थ॒मा पि॑बाव ॥ ७ ॥

॥ ३३ ॥ अप॑ न॒ः शोशु॑चद॒घमग्ने॑ शुशु॒ग्ध्या र॒यिम् । अप॑ न॒ः शोशु॑चद॒घम् ॥ १ ॥ सु॒क्षे॒त्रि॒या सु॑गातु॒या व॑सू॒या च॑ यजामहे अप॑० ॥ २ ॥ प्रयद् भन्दि॑ष्ठ एषा॒ं प्रास्माका॑सश्च सू॒रय॑ः । अप॑० ॥ ३ ॥ प्रयत् ते॑ अग्ने॑ सू॒रयो॒ जाये॑महि॒ प्र ते॑ व॒यम् । अप॑० ॥ ४ ॥ प्र यद॒ग्नेः सह॑स्वतो वि॒श्व तो॒ यन्ति॑ भा॒नव॑ः । अप॑० ॥ ५ ॥ त्वं हि वि॑श्वतोमुख वि॒श्वत॑ः परि॒भूरसि॑ । अप॑० ॥ ६ ॥ द्विषो॑ नो विश्वतोमुखाति॑ ना॒वेव॑ पारय । अप॑० ॥ ७ ॥ स न॒ः सिन्धु॑मिव ना॒वाति॑ पर्षा स्व॒स्तये॑ । अप॑ न॒ः शोशु॑चद॒घम् ॥ ८ ॥

॥ ३४ ॥ ब्रह्मा॑स्य शी॒र्षं बृ॒हद॑स्य पृ॒ष्ठं वा॑मदे॒व्यमु॒दर॑मोद॒नस्य॑ । छन्दां॑सि प॒क्षौ मुख॑मस्य स॒त्यं वि॑ष्टा॒री जा॒तस्तप॒सोधि॑ य॒ज्ञः ॥ १ ॥ अ॒न॒स्थाः पू॒ताः पव॑नेन शु॒द्धाः शुच॑य॒ः शुचि॒मपि॑ यन्ति लो॒कम् । नैषां॑ शि॒श्नं प्र द॑हति जा॒तवे॑दाः स्व॒र्गे लो॒के ब॒हु स्त्रैण॑मेषाम् ॥ २ ॥ वि॒ष्टा॒रिण॑मोद॒नं ये पच॑न्ति॒ नैना॒नव॑र्तिः सचते॒ कदा॑ च॒न । आस्ते॑ य॒म उप॑ याति दे॒वान्त्सं ग॑न्ध॒र्वैर्म॑द ते सो॒म्येभि॑ः ॥ ३ ॥ वि॒ष्टा॒रिणं॑मोद॒नं ये पच॑न्ति॒ नैना॑न् य॒मः परि॑ मुष्णाति॒ रेत॑ः । र॒थी ह॑ भू॒त्वा र॑थ॒

यान॑ ईयते प॒क्षी ह॑ भू॒त्वाति॒ दि॒वः समे॑ति ॥ ४ ॥ ए॒ष य॒ज्ञानां॒ वित॑तो॒ वहि॑ष्ठो वि॒ष्टारि॑णं प॒क्त्वा दि॒वमा वि॑वेश । आ॒ण्डीकं॒ कुमु॑दं॒ सं त॑नोति॒ बिसं॑ शा॒लूकं॒ शफ॑को मु॒ला॒ली । ए॒तास्त्वा॒ धारा॒ उप॑ यन्तु॒ सर्वाः॑ स्व॒र्गे लो॒के मधु॑म॒त् पिन्व॑माना॒ उप॑ त्वा तिष्ठन्तु पुष्क॒रिणीः॒ सम॑न्ताः ॥ ५ ॥ घृ॒तह्र॑दा॒ मधु॑कूलाः॒ सुरो॑दकाः क्षी॒रेण॑ पू॒र्णा उ॑द॒केन॑ द॒ध्ना । ए॒तास्त्वा॒० ॥ ६ ॥ च॒तुरः॑ कु॒म्भांश्च॑तु॒र्धा द॑दामि क्षी॒रेण॑ पू॒र्णाँ उ॑द॒केन॑ द॒ध्ना । ए॒तास्त्वा॒ धारा॒ उप॑ यन्तु॒ सर्वाः॑ स्व॒र्गे लो॒के मधु॑म॒त् पिन्व॑माना॒ उप॑ त्वा तिष्ठन्तु पुष्क॒रिणीः॒ सम॑न्ताः ॥ ७ ॥ इ॒ममो॑द॒नं नि द॑धे ब्राह्म॒णेषु॑ विष्टा॒रिणं॑ लोक॒जितं॑ स्व॒र्गम् । स मे॒ मा क्षे॑ष्ट स्व॒धया॒ पिन्व॑मानो वि॒श्वरू॑पा धे॒नुः का॑म॒दुघा॑ मे अस्तु ॥ ८ ॥

॥ ३५ ॥ यमो॑द॒नं प्र॑थम॒जा ऋ॒तस्य॑ प्र॒जाप॑ति॒स्तप॑सा ब्र॒ह्मणेप॑चत् । यो लो॒कानां॒ विधृ॑ति॒र्नाभि॒रेषा॒त् तेनौ॑द॒नेनाति॑ तराणि मृ॒त्युम् ॥ १ ॥ येनात॑रन् भूत॒कृतोति॑ मृ॒त्युं यम॒न्ववि॑न्द॒न् तप॑सा॒ श्रमे॑ण । यं प॒पाच॑ ब्र॒ह्मणे॒ ब्रह्म॒ पूर्वं॒ तेनौ॑० ॥२॥ यो दा॒धार॑ पृथि॒वीं वि॒श्वभो॑जसं॒ यो अ॒न्तरि॑क्ष॒मापृ॑ण॒ाद् रसे॑न । यो अस्त॑भ्ना॒द् दिव॑मू॒र्ध्वो म॑हि॒म्ना तेनौ॑० ॥ ३ ॥ यस्मा॒न्मासा॒ निर्मि॑तास्त्रिं॒शद॑राः संवत्स॒रो य॒स्मान्निर्मि॑तो॒ द्वाद॑शारः । अ॒हो॒रा॒त्रा यं प॑रि॒यन्तो॒ नापुस्तेनौ॑० ॥ ४ ॥ यः प्रा॑ण॒दः प्रा॑ण॒दवा॑न् ब॒भूव॒ यस्मै॑ लो॒का घृ॒तव॑न्तः॒ क्षर॑न्ति । ज्योति॑ष्मतीः प्र॒दिशो॒ यस्य॑ स॒र्वास्तेनौ॑० ॥ ५ ॥ यस्मा॑त् प॒क्वाद॒मृतं॑ सम्ब॒भूव॒ यो गा॑य॒त्र्या अधि॑पतिर्ब॒भूव॑ । य॒स्मिन् वेदा॒ निहि॑ता वि॒श्वरू॑पा॒स्तेनौ॑द॒नेनाति॑ तराणि मृ॒त्युम् ॥ ६ ॥ अव॑ बाधे द्वि॒षन्तं॑ देवपी॒युं स॒पत्ना॒ ये मेप॒ ते भ॑वन्तु । ब्र॒ह्मौद॒नं वि॑श्व॒जितं॑ पचामि शृ॒ण्वन्तु॑ मे श्र॒द्दधा॑नस्य दे॒वाः ॥ ७ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ३६ ॥ तान्त्स॒त्यौजाः॒ प्र द॑हत्व॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो वृषा॑ । यो नो॑ दुर॒स्याद् दि॒प्साच्चाथो॒ यो नो॑ अरा॒तिया॑त् ॥ १ ॥ यो नो॒ दिप्स॒ददि॑प्सतो॒ दिप्स॑तो॒ यश्च॒ दिप्स॑ति । वै॒श्वा॒न॒रस्य॒ दंष्ट्र॑योर॒ग्नेरपि॑ दधामि॒ तम् ॥ २ ॥ य आ॑ग॒रे मृ॒गय॑न्ते प्रतिक्रो॒शे॑ मावा॒स्ये॑ । क्र॒व्यादो॑ अ॒न्यान् दिप्स॑तः॒ सर्वां॒स्तान्त्सह॑सा सहे ॥ ३ ॥ सहे॑ पिशा॒चान्त्सह॑सैषां॒ द्रवि॑णं ददे । सर्वा॑न् दुरस्य॒तो ह॑न्मि॒ सं म॒ आकू॑तिर्ऋध्यताम् ॥ ४ ॥

ये देवास्तेनहासन्ते सूर्येण मिमते जवम्। नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ॥५॥ तपनो अस्मि पिशाचानां व्याघ्रो गोमतामिव। श्वानः सिंहमिव दृष्ट्वा ते न विन्दन्ते न्यञ्चनम् ॥ ६ ॥ न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः। पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति यमहं ग्राममाविशे ॥ ७ ॥ यं ग्राममाविशत इदमुग्रं सहो मम । पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति न पापमुप जानते ॥ ८ ॥ ये मा क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मशका इव। तानहं मन्ये दुर्हितान् जने अल्पशयूनिव ॥ ९ ॥ अभि तं निर्ऋतिर्धत्तामश्वमिवाश्वाभिधान्यां। मल्वो यो मह्यं क्रुध्यति स उ पाशान्न मुच्यते ॥१०॥

॥ ३७ ॥ त्वया पूर्वमथर्वाणो जघ्नू रक्षांस्योषधे । त्वया जघान कश्यपस्त्वया कण्वो अगस्त्यः ॥ १ ॥ त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वांश्चातयामहे । अजशृङ्ग्यज रक्षः सर्वान् गन्धेन नाशय ॥ २ ॥ नदीं यन्त्वप्सरसोऽपां तारमवश्वसम् । गुल्गुलूः पीला नलद्यौ३क्षगन्धिः प्रमन्दनी । तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ३ ॥ यत्राश्वत्था न्यग्रोधा महावृक्षाः शिखण्डिनः । तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ४ ॥ यत्र वः प्रेङ्खा हरिता अर्जुना उत यत्राघाटाः कर्कर्यः संवदन्ति । तत् परेताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥५॥ एयमगन्नोषधीनां वीरुधां वीर्यावती । अजशृङ्ग्यराटकी तीक्ष्णशृङ्गी व्यृषतु ॥ ६ ॥ आनृत्यतः शिखण्डिनो गन्धर्वस्याप्सरापतेः । भिनद्मि मुष्कावपि यामि शेपः ॥ ७ ॥ भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीरयस्मयीः । ताभिर्हविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यृषतु ॥ ८ ॥ भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्हिरण्ययीः । ताभिर्हविरदान् गन्धर्वानवकादान् व्यृषतु ॥ ९ ॥ अवकादानभिशोचानप्सु ज्योतय मामकान् । पिशाचान् सर्वानोषधे प्र मृणीहि सहस्व च ॥ १० ॥ श्वेवैकः कपिरिवैकः कुमारः सर्वकेशकः । प्रियो दृश इव भूत्वा गन्धर्वः सचते स्त्रियस् तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता ॥ ११ ॥ जाया इद् वो अप्सरसो गन्धर्वाः पतयो यूयम् । अप धावतामर्त्या मर्त्यान् मा सचध्वम् ॥ १२ ॥

॥ ३८ ॥ उद्भिन्दतीं सञ्जयन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् । ग्लहे कृतानि कृण्वानामप्सरां तामिह हुवे ॥ १ ॥ विचिन्वतीमाकिरन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् । ग्लहे कृतानि गृह्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ २ ॥ यायैः परिनृत्यत्याददाना कृतं ग्लहात् । सा नः कृतानि सीषती प्रहामाप्नोतु मायया । सा नः पयस्वत्यैतु मा नो जैषुरिदं धनम् ॥ ३ ॥ या अक्षेषु प्रमोदन्ते शुचं क्रोधं च बिभ्रती । आनन्दिनीं प्रमोदिनीमप्सरां तामिह हुवे ॥ ४ ॥ सूर्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनु-

संचरन्ति । यासामृषभो दूरतो वाजिनीवान्त्सद्यः सर्वान् ल्लोकान् पर्येति रक्षन् ।
स न ऐतु होममिमं जुषाणोऽन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् ॥ ५ ॥ अन्तरिक्षेण सह
वाजिनीवन् कर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् । इमे ते स्तोका बहुला एह्यर्वाङियं ते
कर्कीह ते मनोस्तु ॥ ६ ॥ अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन् कर्की वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।
अयं घासो अयं व्रज इह वत्सां नि बध्नीमः । यथानाम व ईश्महे स्वाहा ॥ ७ ॥

॥ ३९ ॥ पृथिव्यामग्नये समनमन्त्स आर्ध्नोत् । यथा पृथिव्यामग्नये सम-
नमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ १ ॥ पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निर्वत्सः । सा
मेग्निना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् । आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ २ ॥
अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आर्ध्नोत् । यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं सं-
नमः सं नमन्तु ॥ ३ ॥ अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्सेने-
षमूर्जं ० । ० ॥ ४ ॥ दिव्यादित्याय समनमन्त्स आर्ध्नोत् । यथादिव्यादित्याय
समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ५ ॥ द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्योवत्सः सा
मे आदित्येन वत्सेनेषमूर्जं ० । ० ॥ ६ ॥ दिक्षु चन्द्राय समनमन्त्स आर्ध्नोत् ।
यथा दिक्षु चन्द्राय समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ॥ ७ ॥ दिशो धेनव-
स्तासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहाम् । आयुः प्रथमं
प्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ८ ॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभि-
शस्तिपा उ । नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्मभागम् ॥ ९ ॥
हृदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् । सप्तास्यानि तव
जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यम् ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ ये पुरस्ताज्जुह्वति जातवेदः प्राच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । अग्निमृ-
त्वा ते पराञ्चो व्यथन्तां प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि ॥ १ ॥ ये दक्षिणतो जुह्वति
जातवेदो दक्षिणाया दिशोभिदासन्त्यस्मान् । यममृत्वा ते० ॥ २ ॥ ये पश्चा-
ज्जुह्वति जातवेदः प्रतीच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । वरुणमृत्वा ते० ॥ ३ ॥
य उत्तरतो जुह्वति जातवेद उदीच्या दिशोभिदासन्त्यस्मान् । सोममृत्वा ते०
॥ ४ ॥ येऽधस्ताज्जुह्वति जातवेदो ध्रुवाया दिशोभिदासन्त्यस्मान् । भूमिमृत्वा

ते ० ॥ ५ ॥ ये॒३॑ऽन्तरि॑क्षा॒ज्जुह्व॑ति जातवेदो॒ ऽव्य॒ध्वाया॑ दि॒शो॑ऽभि॒दास॑न्त्य॒स्मान् । वा॒युमृ॒त्वा ते ० ॥ ६ ॥ य उ॒परि॑ष्टा॒ज्जुह्व॑ति जातवेद ऊ॒र्ध्वाया॑ दि॒शो॑ऽभि॒दास॑न्त्य॒स्मान् । सूर्य॑मृ॒त्वा ते ० ॥ ७ ॥ ये दि॒शाम॑न्तर्दे॒शेभ्यो॒ जुह्व॑ति जातवे॒दः सर्वा॑भ्यो दि॒ग्भ्यो॑ऽभि॒दास॑न्त्य॒स्मान् । ब्रह्म॒र्त्वा ते परा॑ञ्चो व्यथन्तां प्र॒त्यगे॑नान् प्रतिस॒रेण॑ हन्मि ॥ ८ ॥

॥ इत्यष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ चतुर्थं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ ऋधङ्मन्त्रो योनिं य आ बभूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा । अदब्धासुर्भ्राजमानोहेव त्रितो धर्तादाधार त्रीणि ॥ १ ॥ आ यो धर्माणि प्रथमः ससाद ततो वपूंषि कृणुषे पुरूणि । धास्युर्योनिं प्रथम आ विवेशा यो वाचमनुदितां चिकेत ॥ २ ॥ यस्ते शोकाय तन्वं रिरेच क्षरद्धिरण्यं शुचयोनु स्वाः । अत्रा दधेते अमृतानि नामास्मे वस्त्राणि विश एरयन्ताम् ॥ ३ ॥ प्र यदेते प्रतरं पूर्व्यं गुः सदःसद आतिष्ठन्तो अजुर्यम् । कविः शुषस्य मातरा रिहाणे जाम्यै धुर्यं पतिमेरयेथाम् ॥ ४ ॥ तदू षु ते महत् पृथुज्मन् नमः कविः काव्येना कृणोमि । यत् सम्यञ्चावभियन्तावभि क्षामत्रा महीरोधचक्रे वावृधेते ॥ ५ ॥ सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामिदेकामभ्यंहुरो गात् । आयोर्ह स्कम्भ उपमस्य नीडे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥ ६ ॥ उतामृतासुर्व्रत एमि कृण्वन्नसुरात्मा तन्वस्तत् सुमद्गुः । उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत् सचते हविर्दाः ॥ ७ ॥ उत पुत्रः पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्त्स्वस्तये । दर्शन् नु ता वरुण यास्ते विष्ठा आवर्वृततः कृणवो वपूंषि ॥ ८ ॥ अर्धमर्धेन पयसा पृणक्ष्यर्धेन शुष्म वर्धसे असुर । अविं वृधाम शग्मियं सखायं वरुणं पुत्रमदित्या इषिरम् । कविशस्तान्यस्मै वपूंष्यवोचाम रोदसी सत्यवाचा ॥ ९ ॥

॥ २ ॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेष नृम्णः । सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यदेनं मदन्ति विश्वऊमाः ॥ १ ॥ वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ २ ॥ त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥ ३ ॥ यदि चिन्नु त्वा धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः । ओजीयः शुष्मिन्त्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् दुरेवासः कशोकाः ॥ ४ ॥ त्वया वयं शाशद्महे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि । चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ५ ॥ नि तद् दधिषेवरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे । आ स्थापयत मा-

तरं॑ जिग॒त्नुमतं॑ इन्व॒त् कर्व॑राणि॒ भूरि॑ ॥ ६ ॥ स्तुष्व॒ व॑र्ष्मन् पुरु॒वर्त्मा॑न॒ं समृभ्वाण॑मि॒नत॑ममा॒प्तमा॒प्त्याना॑म् । आ द॑र्शति॒ शव॑सा॒ भूर्यो॑जा॒ः प्र स॑क्षति प्रति॒मान॑ं पृथि॒व्याः ॥ ७ ॥ इ॒मा ब्रह्म॑ बृ॒हद्दि॑वः कृणव॒दिन्द्रा॑य शू॒षम॑ग्रि॒यः स्व॒र्षाः । म॒हो गो॒त्रस्य॑ क्षयति स्व॒राजा॒ तुर॑श्चि॒द् विश्व॑मर्णव॒त् तप॑स्वान् ॥ ८ ॥ ए॒वा म॒हान् बृ॒हद्दि॑वो॒ अथ॒र्वावो॑च॒त् स्वां त॒न्व१॑मिन्द्र॑मे॒व । स्वसा॑रौ मात॒रिभ्व॑री अरि॒प्रे हि॒न्वन्ति॑ चैने॒ शव॑सा व॒र्धय॑न्ति च ॥ ९ ॥

॥ ३ ॥ ममा॑ग्ने॒ वर्चो॑ विह॒वेष्व॑स्तु व॒यं त्वेन्धा॑नास्त॒न्वं॑ पुषेम । मह्यं॑ नमन्तां प्र॒दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वया॑ध्य॑क्षेण॒ पृत॑ना जयेम ॥ १ ॥ अग्ने॑ म॒न्युं प्र॑तिनु॒दन् परे॑षां॒ त्वं नो॑ गो॒पाः परि॑ पाहि वि॒श्वतः॑ । अपा॑ञ्चो यन्तु नि॒वता॑ दुर॒स्यवो॒ऽमैषां॑ चि॒त्तं प्र॒बुधां॒ वि नेशत् ॥ २ ॥ मम॑ दे॒वा वि॑ह॒वे स॑न्तु सर्व॒ इन्द्र॑वन्तो म॒रुतो॒ विष्णु॑र॒ग्निः । ममा॒न्तरि॑क्षमु॒रुलो॑कमस्तु मह्यं॒ वातः॑ पवतां॒ कामा॑या॒स्मै ॥ ३ ॥ मह्यं॑ यजन्तां॒ मम॒ यानी॒ष्टाकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु । एनो॒ मा नि गां॑ कत॒मच्च॒नाहं विश्वे॑ दे॒वा अ॒भि र॑क्षन्तु मे॒ह ॥ ४ ॥ मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्तां॒ मय्या॒शीर॑स्तु॒ मयि॑ दे॒वहू॑तिः । दै॒वा होता॑रः सनिषन् न ए॒तदरि॑ष्टाः स्याम त॒न्वा॑ सु॒वीराः॑ ॥ ५ ॥ दैवीः॑ षडुर्वीरु॒रु नः॑ कृणोत॒ विश्वे॑ देवास इ॒ह मा॑दयध्वम् । मा नो॑ विददभि॒भा मो अश॑स्ति॒र्मा नो॑ विदद् वृजि॒ना द्वेष्या॒ या ॥ ६ ॥ ति॒स्रो दे॒वीर्महि॑ नः॒ शर्म॑ यच्छत प्र॒जायै॑ नस्त॒न्वे॒३ यच्च॑ पु॒ष्टम् । मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभि॒र्मा र॑धाम द्वि॒षते॑ सोम राजन् ॥ ७ ॥ उ॒रु॒व्यचा॑ नो महि॒षः शर्म॑ यच्छत्व॒स्मिन् हवे॑ पुरुहू॒तः पु॑रु॒क्षु । स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्यश्व मृडेन्द्र॒ मा नो॑ रीरिषो॒ मा परा॑ दाः ॥ ८ ॥ धा॒ता वि॑धा॒ता भुव॑नस्य॒ यस्पति॑र्दे॒वः स॑वि॒ताभि॑माति॒षाहः॑ । आ॒दि॒त्या रु॒द्रा अ॒श्विनो॒भा दे॒वाः पा॑न्तु॒ यज॑मानं निरृ॒थात् ॥ ९ ॥ ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॒ ते भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॒मव॑ बाधामह एनान् । आ॒दि॒त्या रु॒द्रा उ॑परि॒स्पृशो॑ न उ॒ग्रं चे॒त्तार॑मधिरा॒जम॑क्रत ॥ १० ॥ अ॒र्वाञ्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे॒ यो गो॒जिद् ध॑न॒जिद॑श्व॒जिद् यः । इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॑ह॒वे शृ॑णोत्व॒स्माक॑मभूर्हर्य॑श्व मे॒दी ॥ ११ ॥

॥ ४ ॥ यो गि॒रिष्वजा॑यथा वी॒रुधां॒ बल॑वत्तमः । कुष्ठेहि॑ त॒क्मनाशन त॒क्मानं॑ ना॒शय॑न्नि॒तः ॥ १ ॥ सु॒प॒र्ण॒सुव॑ने गि॒रौ जा॒तंहि॒मव॑त॒स्परि॑ । धनै॑र॒भि श्रु॒त्वाय॑न्ति वि॒दुर्हि त॑क्म॒नाश॑नम् ॥ २ ॥ अ॒श्व॒त्थोदे॑व॒सद॑नस्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि । तत्रा॒मृत॑स्य॒ चक्ष॑णं दे॒वाः कुष्ठ॑मवन्वत ॥ ३ ॥ हि॒र॒ण्ययी॒ नौर॑चर॒द्धिर॑ण्यबन्धना दि॒वि ।

त॒त्रा॒मृत॑स्य॒ पु॒ष्पं॑ दे॒वाः कुष्ठ॑मवन्वत ॥ ४ ॥ हि॒र॒ण्यया॒ः पन्था॑न आस॒न्नरि॑त्राणि हि॒र॒ण्यया॑ । नावो॑हिर॒ण्ययी॑रास॒न् याभि॒ः कुष्ठं॑ नि॒राव॑हन् ॥ ५ ॥ इ॒मं मे॑ कुष्ठ॒ पूरु॑षं॒ तमा व॑ह॒ तं नि॒ष्कु॑रु । तमु॑ मे अग॒दं कृ॑धि ॥ ६ ॥ दे॒वेभ्यो॒ अधि॑ जा॒तो॑सि॒ सोम॑स्यासि॒ सखा॑ हि॒तः । स प्रा॒णाय॑ व्या॒नाय॒ चक्षु॑षे मे अ॒स्मै मृ॑ड ॥ ७ ॥ उद॑ङ् जा॒तो हि॒मव॑त॒ः स प्रा॒च्यां नी॑यसे॒ जन॑म् । तत्र॒ कुष्ठ॑स्य॒ नामा॑न्युत्त॒मानि॒ वि भे॑जिरे ॥ ८ ॥ उ॒त्त॒मो नाम॑ कुष्ठास्युत्त॒मो नाम॑ ते पि॒ता । यक्ष्मं॑ च॒ सर्वं॑ ना॒शय॑ त॒क्मानं॑ चार॒सं कृ॑धि ॥ ९ ॥ शी॒र्षा॒म॒यमु॑पह॒त्याम॒क्ष्योस्त॒न्वो॒३॒॑रप॑ः । कुष्ठ॒स्तत् सर्वं॒ निष्क॑र॒द् दैवं॑ सम॒ह वृष्ण्य॑म् ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ रात्री॑ मा॒ता नभ॑ः पि॒तार्य॒मा ते॑ पिता म॒हः । सि॒ला॒ची नाम॒ वा अ॑सि॒ सा दे॒वाना॑मसि॒ स्वसा॑ ॥ १ ॥ यस्त्वा॒ पिब॑ति॒ जीव॑ति॒ त्राय॑से॒ पुरु॑षं॒ त्वम् । भ॒र्त्री हि शश्व॑ता॒मसि॒ जना॑नां च॒ न्य॒ञ्च॑नी ॥ २ ॥ वृ॒क्षंवृ॑क्ष॒मा रो॑हसि वृष॒ण्यन्ती॑व क॒न्यला॑ । जय॑न्ती प्रत्या॒तिष्ठ॑न्ती॒ स्पर॑णी॒ नाम॒ वा अ॑सि ॥ ३ ॥ यद् द॒ण्डेन॒ यदिष्वा॒ यद् वारु॒हर॑सा कृ॒तम् । तस्य॒ त्वम॑सि॒ निष्कृ॑ति॒ः सेमं निष्कृ॑धि॒ पूरु॑षम् ॥ ४ ॥ भ॒द्रात् प्ल॒क्षान्निस्ति॑ष्ठस्यश्व॒त्थात् ख॑दि॒राद् ध॒वात् । भ॒द्रान्न्य॒ग्रोधा॑त् प॒र्णात् सा न॒ एह्य॑रुन्धति ॥ ५ ॥ हिर॑ण्यवर्णे॒ सुभ॑गे॒ सूर्य॑वर्णे॒ वपु॑ष्टमे । रु॒तं ग॑च्छासि निष्कृते॒ निष्कृ॑ति॒र्नाम॒ वा अ॑सि ॥ ६ ॥ हिर॑ण्यवर्णे॒ सुभ॑गे॒ शुष्मे॒ लोम॑शवक्षणे । अ॒पाम॑सि॒ स्वसा॑ लाक्षे॒ वातो॑ हा॒त्मा ब॑भूव ते ॥ ७ ॥ सि॒ला॒ची नाम॑ कानी॒नोज॑बभ्रु पि॒ता तव॑ । अश्वो॑ य॒मस्य॒ यः श्या॒वस्तस्य॑ हा॒स्नास्यु॒क्षि॒ता ॥ ८ ॥ अश्व॑स्या॒स्नः सम्प॑तिता॒ सा वृ॒क्षाँ अ॒भि सि॑ष्यदे । स॒रा प॑त॒त्रिणी॑ भू॒त्वा सा न॒ एह्य॑रुन्धति ॥ ९ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ६ ॥ ब्रह्म॑ ज॒ज्ञा॒नं प्र॑थ॒मं पु॒रस्ता॒द् वि सी॑म॒तः सु॒रुचो॑ वे॒न आ॑वः । स बु॒ध्न्या॑ उ॒प॒मा अ॑स्य वि॒ष्ठाः स॒तश्च॒ योनि॒मस॑तश्च॒ वि व॑ः ॥ १ ॥ अना॑प्ता॒ ये व॑ः प्रथ॒मा यानि॒ कर्मा॑णि चक्रि॒रे । वी॒रान् नो॒ अत्र॒ मा द॑भ॒न् तद् व॑ः ए॒तत् पु॒रो द॑धे ॥ २ ॥ स॒हस्र॑धार ए॒व ते सम॑स्वरन् दि॒वो नाके॒ मधु॑जिह्वा अस॒श्चत॑ः । तस्य॒ स्पशो॒ न नि मि॑षन्ति॒ भूर्ण॑यः प॒देप॑दे पा॒शिन॑ः सन्ति॒ सेत॑वे ॥ ३ ॥ पर्यू॒ षु प्र ध॑न्वा॒ वाज॑सातये॒ परि॑ वृ॒त्राणि॑ स॒क्षणि॑ः । द्वि॒षस्तद॒ध्य॑र्ण॒वेने॑यसे सनि॒स्र॒सो नामा॑सि त्रयो-

दशो मास इन्द्रस्य गृहः ॥ ४ ॥ न्वे३तेनारात्सीरसौ स्वाहा । तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ५ ॥ अवै३तेनारात्सीरसौ स्वाहा । तिग्मा ० ॥ ६ ॥ अपै३तेनारात्सीरसौ स्वाहा । तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ॥ ७ ॥ मुमुक्तमस्मान्दुरितादवद्याज्जुषेथां यज्ञममृतमस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते । मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते सन्तु ये३स्माँ अभ्यघायन्ति ॥ ९ ॥ यो३स्मांश्चक्षुषा मनसा चित्त्याकूत्या च यो अघायुरभिदासात् । त्वं तानग्ने मेन्यामेनीन् कृणु स्वाहा ॥ १० ॥ इन्द्रस्य गृहोसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेस्ति तेन ॥ ११ ॥ इन्द्रस्य शर्मासि । तं त्वा ० ॥ १२ ॥ इन्द्रस्य वर्मासि । तं त्वा ० ॥ १३ ॥ इन्द्रस्य वरूथमासि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेस्ति तेन ॥ १४ ॥

॥ ७ ॥ आ नो भर मा परिष्ठा अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् । नमो वीर्त्साया असमृद्धये नमो अस्त्वरातये ॥ १ ॥ यमराते पुरोधत्से पुरुषं परिरापिणम् । नमस्ते तस्मै कृण्मो मा वनिं व्यथयीर्मम ॥ २ ॥ प्र णो वनिर्देवकृता दिवा नक्तं च कल्पताम् । अरातिमनुप्रेमो वयं नमो अस्त्वरातये ॥ ३ ॥ सरस्वतीमनुमतिं भगं यन्तो हवामहे । वाचं जुष्टां मधुमतीमवादिषं देवानां देवहूतिषु ॥ ४ ॥ यं याचाम्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा । श्रद्धा तमद्य विन्दतु दत्ता सोमेन बभ्रुणा ॥ ५ ॥ मा वनिं मा वाचं नो वीर्त्सीरुभाविन्द्राग्नी आ भरतां नो वसूनि । सर्वे नो अद्य दित्सन्तोरातिं प्रति हर्यत ॥ ६ ॥ परोपेह्यसमृद्धे वि ते हेतिं नयामसि । वेद त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते ॥ ७ ॥ उत नग्ना वोभुवती स्वप्नया सचसे जनम् । अराते चित्तं वीर्त्सन्त्याकूतिं पुरुषस्य च ॥ ८ ॥ या महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानशे । तस्यै हिरण्यकेश्यै निर्ऋत्या अकरं नमः ॥ ९ ॥ हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मही । तस्यै हिरण्यद्रापयेरात्या अकरं नमः ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य आज्यं वह । अग्ने ताँ इह मादय सर्व आ यन्तु मे हवम् ॥ १ ॥ इन्द्रा याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु । इम ऐन्द्रा अतिसरा आकूतिं सं नमन्तु मे । तेभिः शकेम वीर्यं जातवेदस्तनूवशिन् ॥ २ ॥

यदसावमुतोदेवा अदेवः संश्चिकीर्षति । मा तस्याग्निर्हव्यं वाक्षीद्धवं देवा अस्य मोप गुर्ममैव हवमेतन ॥ ३ ॥ अति धावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हत । अविं वृक इव मथ्नीत स वो जीवन् मा मोचि प्राणमस्यापि नह्यत ॥ ४ ॥ यममी पुरोदधिरे ब्रह्माणमपभूतये । इन्द्र स ते अधस्पदं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥ ५ ॥ यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे । तनूपानं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ॥ ६ ॥ यानसावतिसरांश्चकार कृणवच्च यान् । त्वं तानिन्द्र वृत्रहन् प्रतीचः पुनरा कृधि यथामुं तृणहा जनम् ॥ ७ ॥ यथेन्द्र उद्वाचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् । कृण्वेऽहमधरांस्तथामूञ्छश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ ८ ॥ अत्रैनानिन्द्र वृत्रहन्नुग्रो मर्माणि विध्य । अत्रैवैनानभि तिष्ठेन्द्र मेद्य१हं तव । अनु त्वेन्द्रा रभामहे स्याम सुमतौ तव ॥ ९ ॥

॥ ९ ॥ दिवे स्वाहा ॥ १ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ३ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ४ ॥ दिवे स्वाहा ॥ ५ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ ६ ॥ सूर्यो मे चक्षुर्वातः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् । अस्तृतो नामाहमयमस्मि स आत्मानं नि दधे द्यावापृथिवीभ्यां गोपीथाय ॥ ७ ॥ उदायुरुद् बलमुत् कृतमुत् कृत्यामुन्मनीषामुदिन्द्रियम् । आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा मे स्तं गोपायतं मा । आत्मसदौ मे स्तं मा मा हिंसिष्टम् ॥ ८ ॥

॥ १० ॥ अश्मवर्म मेसि यो मा प्राच्या दिशोघायुरभिदासात् । एतत् स ऋच्छात् ॥ १ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मा दक्षिणाया दिशो० । ० ॥ २ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मा प्रतीच्या दिशो ० । ० ॥ ३ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मोदीच्या दिशो ० । ० ॥ ४ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मा ध्रुवाया दिशो ० । ० ॥ ५ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मोर्ध्वाया दिशो ० । ० ॥ ६ ॥ अश्मवर्म मेसि यो मा दिशामन्तर्देशेभ्योघायुरभिदासात् । एतत् स ऋच्छात् ॥ ७ ॥ बृहता मन उप ह्वये मातरिश्वना प्राणापानौ । सूर्याच्चक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् । सरस्वत्या वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजा ॥ ८ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ क॒थं म॒हे असु॑रायाब्रवीरि॒ह क॒थं पि॒त्रे हर॑ये त्वे॒षनृ॑म्णः । पृश्निं॑ वरु॒ण दक्षि॑णां दद॒ावान् पुन॑र्मघ॒ त्वं मन॑साचिकित्सीः ॥ १ ॥ न कामे॑न॒ पुन॑र्मघो भवामि॒ सं च॑क्षे॒ कं पृश्नि॑मे॒तामु॑पाजे । केन॒नु त्वम॑थर्व॒न् काव्ये॑न॒ केन॑ जा॒तेना॑सि जा॒तवे॑दाः ॥ २ ॥ स॒त्यम॒हं ग॑भी॒रः काव्ये॑न स॒त्यं जा॒तेना॑स्मि जा॒तवे॑दाः । न मे॑ दा॒सो नार्यो॑ महि॒त्वा व्र॒तं मी॑माय॒ यद॒हं धा॑रि॒ष्ये ॥ ३ ॥ न त्वद॒न्यः क॒वित॑रो॒ न मे॒धया॒ धीर॑तरो वरुण स्वधावन् । त्वं ता विश्वा॒ भुव॑नानि वेत्थ॒ स चि॒न्नु त्वज्जनो॑ मा॒यी बि॑भाय ॥ ४ ॥ त्वं ह्य॒ङ्ग व॑रुण स्वधाव॒न् विश्वा॒ वेत्थ॒ जनि॑मा सुप्रणीते । किं रज॑स ए॒ना प॒रो अ॒न्यद॑स्त्ये॒ना किं परे॒णाव॑रमसुर ॥ ५ ॥ एकं॒ रज॑स ए॒ना प॒रो अ॒न्यद॑स्त्ये॒ना प॒र एके॑न दु॒र्णशं॑ चिद॒र्वाक् । तत् ते॑ वि॒द्वान् व॑रुण॒ प्र ब्र॑वीम्य॒धोव॑चसः प॒णयो॑ भवन्तु नी॒चैर्दा॒सा उप॑ सर्पन्तु॒ भूमि॑म् ॥ ६ ॥ त्वं ह्य॒ङ्ग व॑रुण॒ ब्रवी॑षि॒ पुन॑र्मघेष्वव॒द्यानि॒ भूरि॑ । मो षु प॒णीँर॒भ्ये॒३॒॑तावतो भू॒न्मा त्वा॑ वोचन्नरा॒धसं॒ जना॑सः ॥ ७ ॥ मा मा॑ वोचन्नरा॒धसं॒ जना॑सः॒ पुन॑स्ते॒ पृश्निं॑ जरितर्ददामि । स्तो॒त्रं मे॒ विश्व॒मा या॑हि॒ शची॑भिर॒न्तर्विश्वा॑सु॒ मानु॑षीषु दि॒क्षु ॥ ८ ॥ आ ते॑ स्तो॒त्राण्युद्य॑तानि यन्त्व॒न्तर्विश्वा॑सु॒ मानु॑षीषु दि॒क्षु । दे॒हि नु मे॒ यन्मे॒ अद॑त्तो॒ असि॒ युज्यो॑ मे स॒प्तप॑दः॒ सखा॑सि ॥ ९ ॥ स॒मा नौ॒ बन्धु॑र्वरुण स॒मा जा वे॒दाहं तद्यन्नावे॒षा स॒मा जा । ददा॑मि॒ तद् यत् ते॒ अद॑त्तो॒ अस्मि॒ युज्य॑स्ते स॒प्तप॑दः॒ सखा॑स्मि ॥ १० ॥ दे॒वो दे॒वाय॑ गृण॒ते व॒योधा॒ विप्रो॒ विप्रा॑य स्तुव॒ते सु॑मे॒धाः । अजी॑जनो॒ हि व॑रुण स्वधाव॒न्नथ॑र्वाणं पि॒तरं॑ दे॒वब॑न्धुम् । तस्मा॑ उ॒ राधः॑ कृणुहि सुप्रश॒स्तं सखा॑ नो असि पर॒मं च॒ बन्धुः॑ ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ समि॑द्धो अ॒द्य मनु॑षो दुरो॒णे दे॒वो दे॒वान् य॑जसि जातवेदः । आ च॒ वह॑ मित्रमहश्चिकि॒त्वान् त्वं दू॒तः क॒विर॑सि॒ प्रचे॑ताः ॥ १ ॥ तनू॑नपात् प॒थ ऋ॒तस्य॒ याना॒न् मध्वा॑ सम॒ञ्जन्त्स्व॑दया सुजिह्व । मन्मा॑नि धी॒भिरु॒त य॒ज्ञमृ॒न्धन् दे॑व॒त्रा च॑ कृणुह्यध्व॒रं नः॑ ॥ २ ॥ आ॒जुह्वा॑न॒ ईड्यो॒ वन्द्य॒श्चा या॑ह्यग्ने॒ वसु॑भिः स॒जोषाः॑ । त्वं दे॒वाना॑मसि यह्व॒ होता॒ स ए॑नान् यक्षीषि॒तो यजी॑यान् ॥ ३ ॥ प्रा॒चीनं॑ ब॒र्हिः प्र॒दिशा॑ पृथि॒व्या वस्तो॑र॒स्या वृ॑ज्यते॒ अग्रे॒ अ॒न्हाम् । व्यु॑ प्रथते वित॒रं वरी॑यो दे॒वेभ्यो॒ अदि॑तये स्यो॒नम् ॥ ४ ॥ व्यच॑स्वतीरुर्वि॒या वि श्र॑यन्तां॒ पति॑भ्यो॒ न जन॑यः॒ शुम्भ॑मानाः । देवी॑र्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा दे॒वेभ्यो॑ भवत सुप्राय॒णाः ॥ ५ ॥ आ सु॒ष्वय॑न्ती यज॒ते उ॒पाके॑ उ॒षासा॒नक्ता॑ सदतां॒ नि योनौ॑ । दि॒व्ये

योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥ ६ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै । प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विडा मनुष्वदिह चेतयन्ती । तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वपसः सदन्ताम् ॥ ८ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंशद् भुवनानि विश्वा । तमद्य होतरिषितो यजीयान् देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ ९ ॥ उपाव सृज त्मन्या समञ्जन् देवानां पाथ ऋतुथा हवींषि । वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ १० ॥ सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत् पुरोगाः । अस्य होतुः प्रशिष्यृतस्य वाचि स्वाहा कृतं हविरदन्तु देवाः ॥ ११ ॥

॥ १३ ॥ ददिर्हि मह्यं वरुणो दिवः कविर्वचोभिरुग्रैर्नि रिणामि ते विषम् । खातमखातमुत सक्तमग्रभमिरेव धन्वान्नि जजास ते विषम् ॥ १ ॥ यत् ते अपोदकं विषं तत् त एतास्वग्रभम् । गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुतावमं भियसा नेशदादु ते ॥ २ ॥ वृषा मे रवो नभसा न तन्यतुरुग्रेण ते वचसा बाध आदु ते । अहं तमस्य नृभिरग्रभं रसं तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यः ॥ ३ ॥ चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विषेण हन्मि ते विषम् । अहे म्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् ॥ ४ ॥ कैरात पृश्न उपतृण्यबभ्र आ मे शृणुतासिता अलीकाः । मा मे सख्युस्तामानमपिष्ठाताश्रावयन्तो नि विषे रमध्वम् ॥ ५ ॥ असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च । सात्रासाहस्याहं मन्योरव ज्यामिव धन्वनो वि मुञ्चामि रथाँ इव ॥ ६ ॥ आलिंगी च विलिंगी च पिता च माता च । विद्म वः सर्वतो बन्ध्वरसाः किं करिष्यथ ॥ ७ ॥ उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यसिक्न्या । प्रतङ्कं दद्रुषीणां सर्वासामरसं विषम् ॥ ८ ॥ कर्णा श्वावित् तदब्रवीद् गिरेरवचरन्तिका । याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तासामरसतमं विषम् ॥ ९ ॥ ताबुवं न ताबुवं न घेत् त्वमसि ताबुवम् । ताबुवेनारसं विषम् ॥ १० ॥ तस्तुवं न तस्तुवं न घेत् त्वमसि तस्तुवम् । तस्तुवेनारसं विषम् ॥ ११ ॥

॥ १४ ॥ सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् सूकरस्त्वाखनन्नसा । दिप्सौषधे त्वं दिप्सन्तमव कृत्याकृतं जहि ॥ १ ॥ अव जहि यातुधानानव कृत्याकृतं जहि । अथो यो अस्मान् दिप्सति तमु त्वं जह्योषधे ॥ २ ॥ रिश्यस्येव परीशासं परिकृत्य परि त्वचः । कृत्यां कृत्याकृते देवा निष्कमिव प्रति मुञ्चत ॥ ३ ॥ पुनः कृत्यां कृत्याकृते हस्तगृह्य परा णय । समक्षमस्मा आ धेहि यथा कृत्याकृतं हनत् ॥ ४ ॥

कृत्याः सन्तु कृत्याकृते शपथः शपथीयते । सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ ५ ॥ यदि स्त्री यदि वा पुमान् कृत्यां चकार पाप्मने । तामु तस्मै नयामस्यश्वमिवाश्वाभिधान्या ॥ ६ ॥ यदि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता । तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सयुजा वयम् ॥ ७ ॥ अग्ने पृतनाषाट् पृतनाः सहस्व । पुनः कृत्यां कृत्याकृते प्रतिहरणेन हरामसि ॥ ८ ॥ कृतव्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिज्जहि । न त्वामचक्रुषे वयं वधाय सं शिशीमहि ॥ ९ ॥ पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्ठितो दश । बन्धमिवावक्रामी गच्छ कृत्ये कृत्या कृतं पुनः ॥ १० ॥ उदेणीव वारण्यभिस्कन्दं मृगीव । कृत्या कर्तारमृच्छतु ॥ ११ ॥ इष्वा ऋजीयः पततु द्यावापृथिवी तं प्रति । सा तं मृगमिव गृह्णातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १२ ॥ अग्निरिवैतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदकम् । सुखो रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं पुनः ॥ १३ ॥

॥ १५ ॥ एका च मे दश च मेपवक्तारं ओषधे । ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ १ ॥ द्वे च मे विंशतिश्च मे० । ० ॥ २ ॥ तिस्रश्च मे त्रिंशच्च मे० । ० ॥ ३ ॥ चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मे० । ० ॥ ४ ॥ पञ्च च मे पञ्चाशच्च मे० । ० ॥ ५ ॥ षट् च मे षष्टिश्च मे ० । ० ॥ ६ ॥ सप्त च मे सप्ततिश्च मे० । ० ॥ ७ ॥ अष्ट च मेशीतिश्च मे० । ० ॥ ८ ॥ नव च मे नवतिश्च मे० । ० ॥ ९ ॥ दश च मे शतं च मे० । ० ॥ १० ॥ शतं च मे सहस्रं चापवक्तारं ओषधे । ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ १६ ॥ यद्येकवृषोसि सृजारसोसि ॥ १ ॥ यदि द्विवृषोसि ० ॥ २ ॥ यदि त्रिवृषोसि ० ॥ ३ ॥ यदि चतुर्वृषोसि ० ॥ ४ ॥ यदि पञ्चवृषोसि ० ॥ ५ ॥ यदि षड्वृषोसि ० ॥ ६ ॥ यदि सप्तवृषोसि० ॥ ७ ॥ यद्यष्टवृषोसि० ॥ ८ ॥ यदि नववृषोसि ० ॥ ९ ॥ यदि दशवृषोसि सृजारसोसि ॥ १० ॥ यद्येकादशोसि सोपोदकोसि ॥ ११ ॥

॥ १७ ॥ तेवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेकूपारः सलिलो मातरिश्वा । वीडुहरास्तप उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ॥ १ ॥ सोमो राजा प्रथमो

ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहृणीयमानः । अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय ॥ २ ॥ हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेति चेदवोचत् । न दूताय प्रहेया तस्थ एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥ ३ ॥ यामाहुस्तारकैषा विकेशीति दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् । सा ब्रह्मजाया विदुनोति राष्ट्रं यत्र प्रापादि शश उल्कुषीमान् ॥ ४ ॥ ब्रह्मचारी चरति वेविषद् विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् । तेन जायामन्वविन्दद् बृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ॥ ५ ॥ देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्त ऋषयस्तपसा ये निषेदुः । भीमा जाया ब्राह्मणस्यापनीता दुर्धां दधाति परमे व्योमन् ॥ ६ ॥ ये गर्भा अवपद्यन्ते जगद् यच्चापलुप्यते । वीरा ये तृह्यन्ते मिथो ब्रह्मजाया हिनस्ति तान् ॥ ७ ॥ उत यत् पतयो दश स्त्रियाः पूर्वे अब्राह्मणाः । ब्रह्मा चेद्धस्तमग्रहीत् स एव पतिरेकधा ॥ ८ ॥ ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्यो३ न वैश्यः । तत् सूर्यः प्रब्रुवन्नेति पञ्चभ्यो मानवेभ्यः ॥ ९ ॥ पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या अददुः । राजानः सत्यं गृह्णाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ १० ॥ पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिषम् । ऊर्जं पृथिव्या भक्त्वोरुगायमुपासते ॥ ११ ॥ नास्य जाया शतवाही कल्याणी तल्पमा शये । यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजाया चित्या ॥ १२ ॥ न विकर्णः पृथुशिरास्तस्मिन् वेश्मनि जायते । यस्मिन् ० ॥ १३ ॥ नास्य क्षत्ता निष्कग्रीवः सूनानामेत्यग्रतः । यस्मिन् ० ॥ १४ ॥ नास्य श्वेतः कृष्णकर्णो धुरि युक्तो महीयते । यस्मिन् ० ॥ १५ ॥ नास्य क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डीकं जायते बिसम् । यस्मिन् ० ॥ १६ ॥ नास्मै पृश्निं वि दुहन्ति येस्या दोहमुपासते । यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजाया चित्त्या ॥ १७ ॥ नास्य धेनुः कल्याणी नानड्वान्त्सहते धुरम् । विजानिर्यत्र ब्राह्मणो रात्रिं वसति पापया ॥ १८ ॥

॥ १८ ॥ नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तवे । मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जिघत्सो अनाद्याम् ॥ १ ॥ अक्षद्रुग्धो राजन्यः पाप आत्मपराजितः । स ब्राह्मणस्य गामद्यादद्य जीवानि मा श्वः ॥ २ ॥ आविष्टिताघविषा पृदाकूरिव चर्मणा । सा ब्राह्मणस्य राजन्य तृष्टैषा गौरनाद्या ॥ ३ ॥ निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति वर्चोग्निरिवारब्धो वि दुनोति सर्वम् । यो ब्राह्मणं मन्यते अन्नमेव स विषस्य पिबति तैमातस्य ॥ ४ ॥ य एनं हन्ति मृदुं मन्यमानो देवपीयुर्धनकामो न चित्तात् । सं तस्येन्द्रो हृदयेग्निमिन्ध उभे एनं द्विष्टो नभसी चरन्तम् ॥ ५ ॥ न ब्राह्मणो हिं-

सितव्योऽग्निः प्रियतनोरिव । सोमो ह्यस्य दायाद इन्द्रो अस्याभिशस्तिपाः ॥ ६ ॥ शतापाष्ठां नि गिरति तां न शक्नोति निःखिदन् । अन्नं यो ब्रह्मणां मल्वः स्वाद्वद्मीति मन्यते ॥ ७ ॥ जिह्वा ज्या भवति कुल्मलं वाङ्नाडीका दन्तास्तपसाभिदिग्धाः । तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून् हृद्बलैर्धनुर्भिर्देवजूतैः ॥ ८ ॥ तीक्ष्णेषवो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्यां३ न सा मृषा । अनुहाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्दन्त्येनम् ॥ ९ ॥ ये सहस्रमराजन्नासन् दशशता उत । ते ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा वैतहव्याः पराभवन् ॥ १० ॥ गौरेव तान् हन्यमाना वैतहव्याँ अवातिरत् । ये केसरप्राबन्धायाश्चरमाजामपेचिरन् ॥ ११ ॥ एकशतं ता जनता या भूमिर्व्यधूनुत । प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभव्यं पराभवन् ॥ १२ ॥ देवपीयुश्चरति मर्त्येषु गरगीर्णो भवत्यस्थिभूयान् । यो ब्राह्मणं देवबन्धुं हिनस्ति न स पितृयाणमप्येति लोकम् ॥ १३ ॥ अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायाद उच्यते । हन्ताभिशस्तेन्द्रस्तथा तद् वेधसो विदुः ॥ १४ ॥ इषुरिव दिग्धा नृपते पृदाकूरिव गोपते । सा ब्राह्मणस्येषुर्घोरा तया विध्यति पीयतः ॥ १५ ॥

॥ १९ ॥ अतिमात्रमवर्धन्त नोदिव दिवमस्पृशन् । भृगुं हिंसित्वा सृञ्जया वैतहव्याः पराभवन् ॥ १ ॥ ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्पयन् ब्राह्मणं जनाः । पेत्वस्तेषामुभयादमविस्तोकान्यावयत् ॥ २ ॥ ये ब्राह्मणं प्रत्यष्ठीवन् ये वास्मिञ्छुल्कमीषिरे । अस्नस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान् खादन्त आसते ॥ ३ ॥ ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत् साभि विजङ्गहे । तेजो राष्ट्रस्य निर्हन्ति न वीरो जायते वृषा ॥ ४ ॥ क्रूरमस्या आशसनं तृष्टं पिशितमस्यते । क्षीरं यदस्याः पीयते तद् वै पितृषु किल्बिषम् ॥ ५ ॥ उग्रो राजा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिघत्सति । परा तत् सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो यत्र जीयते ॥ ६ ॥ अष्टापदी चतुरक्षी चतुःश्रोत्रा चतुर्हनुः । द्व्यास्या द्विजिह्वा भूत्वा सा राष्ट्रमव धूनुते ब्रह्मज्यस्य ॥ ७ ॥ तद् वै राष्ट्रमा स्रवति नावं भिन्नामिवोदकम् । ब्रह्माणं यत्र हिंसन्ति तद् राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ॥ ८ ॥ तं वृक्षा अप सेधन्ति छायां नो मोपगा इति । यो ब्राह्मणस्य सद्धनमभि नारद मन्यते ॥ ९ ॥ विषमेतद् देवकृतं राजा वरुणोब्रवीत् । न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार कश्चन ॥ १० ॥ नवैव ता नवतयो या भूमिर्व्यधूनुत । प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभव्यं पराभवन् ॥ ११ ॥ यां मृतायानुबध्नन्ति कूद्यं पदयोपनीम् । तद् वै ब्रह्मज्य ते देवा उपस्तरणमब्रुवन् ॥ १२ ॥ अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जीतस्य वावृतुः ।

तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥ १३ ॥ येन मृतं स्नपयन्ति श्मश्रूणि येनोन्दते । तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागमधारयन् ॥ १४ ॥ न वर्षं मैत्रावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति । नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वशम् ॥१५॥

॥ २० ॥ उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्वनायन् वानस्पत्यः संभृत उस्रियाभिः । वाचं क्षुणुवानो दमयन्त्सपत्नान्त्सिंह इव जेष्यन्नभि तंस्तनीहि ॥ १ ॥ सिंह इवास्तानीद् द्रुवयो विबद्धोभिक्रन्दन्नृषभो वासितामिव । वृषा त्वं वध्रयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो अभिमातिषाहः ॥ २ ॥ वृषेव यूथे सहसा विदानो गव्यन्नभि रुव सन्धनाजित् । शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान् प्रच्युता यन्तु शत्रवः ॥ ३ ॥ संजयन् पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्या गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व । दैवीं वाचं दुन्दुभ आ गुरस्व वेधाः शत्रूणामुप भरस्व वेदः ॥ ४ ॥ दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती नाथिता घोषबुद्धा । नारी पुत्रं धावतु हस्तगृह्यामित्री भीता समरे वधानाम् ॥ ५ ॥ पूर्वो दुन्दुभे प्र वदासि वाचं भूम्याः पृष्ठे वद रोचमानः । अमित्रसेनामभिजञ्जभानो द्युमद् वद दुन्दुभे सूनृतावत् ॥ ६ ॥ अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक् ते ध्वनयो यन्तु शीभम् । अभि क्रन्द स्तनयोत्पिपानः श्लोककृन्मित्रतूर्याय स्वर्धी ॥ ७ ॥ धीभिः कृतः प्र वदाति वाचमुद्धर्षय सत्वनामायुधानि । इन्द्रमेदी सत्वनो नि ह्वयस्व मित्रैरमित्राँ अव जङ्घनीहि ॥ ८ ॥ संक्रन्दनः प्रवदो धृष्णुषेणः प्रवेदकृद् बहुधा ग्रामघोषी । श्रेयो वन्वानो वयुनानि विद्वान् कीर्तिं बहुभ्यो वि हर द्विराजे ॥ ९ ॥ श्रेयःकेतो वसुजित् सहीयान्त्संग्रामजित् संशितो ब्रह्मणासि । अंशूनिव ग्रावाधिषवणे अद्रिर्गव्यन् दुन्दुभेधि नृत्य वेदः ॥ १० ॥ शत्रूषाण्नीषाडभिमातिषाहो गवेषणः सहमान उद्भित् । वाग्वीव मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजित्यायेषमुद् वदेह ॥ ११ ॥ अच्युतच्युत् समदो गमिष्ठो मृधो जेता पुरएतायोध्यः । इन्द्रेण गुप्तो विदथा निचिक्यद्धृद्योतनो द्विषतां याहि शीभम् ॥ १२ ॥

॥ २१ ॥ विहृदयं वैमनस्यं वदामित्रेषु दुन्दुभे । विद्वेषं कश्मशं भयममित्रेषु नि दध्मस्यवैनान् दुन्दुभे जहि ॥ १ ॥ उद्वेपमाना मनसा चक्षुषा हृदयेन च । धावन्तु बिभ्यतोमित्राः प्रत्रासेनाज्ये हुते ॥ २ ॥ वानस्पत्यः संभृत उस्रियाभिर्विश्वगोत्र्यः । प्रत्रासममित्रेभ्यो वदाज्येनाभिघारितः ॥ ३ ॥ यथा मृगाः संविजन्त आरण्याः पुरुषादधि । एवा त्वं दुन्दुभेमित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयाथो चि-

त्तानि मोहय ॥ ४ ॥ यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु बिभ्यतीः । एवा० ॥ ५ ॥
यथा श्येनात् पतत्रिणः संविजन्ते अहर्दिवि सिंहस्य स्तनथोर्यथा । एवा त्वं दु-
न्दुभे मित्रानभि क्रन्द प्र त्रासयाथो चित्तानि मोहय ॥ ६ ॥ परामित्रान् दुन्दुभि-
ना हरिणस्याजिनेन च । सर्वे देवा अतित्रसन् ये संग्रामस्येशते ॥ ७ ॥ यैरिन्द्रः
प्रक्रीडते पद्घोषैश्छायया सह । तैरमित्रास्त्रसन्तु नोमी ये यन्त्यनीकशः ॥ ८ ॥
ज्याघोषा दुन्दुभयोभि क्रोशन्तु या दिशः । सेनाः पराजिता यतीरमित्राणामनी-
कशः ॥ ९ ॥ आदित्य चक्षुरा दत्स्व मरीचयो नु धावत । पत्सङ्गिनीरा संजन्तु
विगते बाहुवीर्ये ॥ १० ॥ यूयमुग्रा मरुतः पृश्निमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत श-
त्रून् । सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः ॥ ११ ॥ एता देव से-
नाः सूर्यकेतवः सचेतसः । अमित्रान् नो जयन्तु स्वाहा ॥ १२ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ २२ ॥ अग्निस्तक्मानमपबाधतामितः सोमोग्रावावरुणः पूतदक्षाः ।
वेदिर्बर्हिः समिधः शोशुचाना अप द्वेषांस्यमुया भवन्तु ॥ १ ॥ अयं यो विश्वान्
हरितान् कृणोष्युच्छोचयन्नग्निरिवाभिदुन्वन् । अधा हि तक्मन्नरसोहि भूया अधा
न्यङ्ङधराङ् वा परेहि ॥ २ ॥ यः परुषः पारुषेयोवध्वंस इवारुणः । तक्मानं
विश्वधावीर्याधराञ्चं परा सुवा ॥ ३ ॥ अधराञ्चं प्र हिणोमि नमः कृत्वा तक्मने ।
शकम्भरस्यमुष्टिहा पुनरेतु महावृषान् ॥ ४ ॥ ओको अस्य मूजवन्त ओको अस्य
महावृषाः । यावज्जातस्तक्मंस्तावानसि बल्हिकेषु न्योचरः ॥ ५ ॥ तक्मन् व्याल
वि गद व्यङ्ग भूरि यावय । दासीं निष्टक्वरीमिच्छतां वज्रेण समर्पय ॥ ६ ॥ त-
क्मन् मूजवतो गच्छ बल्हिकान् वा परस्तराम् । शूद्रामिच्छ प्रफर्व्यं१ तां तक्मन्
वीव धूनुहि ॥ ७ ॥ महावृषान् मूजवतो बन्ध्वद्धि परेत्य । प्रैतानि तक्मने ब्रूमो
अन्यक्षेत्राणि वा इमा ॥ ८ ॥ अन्य क्षेत्रे न रमसे वशी सन् मृडयासि नः । अ-
भूदु प्रार्थस्तक्मा स गमिष्यति बल्हिकान् ॥ ९ ॥ यत् त्वं शीतोथो रूरः सह का-
सावेपयः । भीमास्ते तक्मन् हेतयस्ताभिः स्म परि वृङ्ग्धि नः ॥ १० ॥ मा स्मै-
तान्त्सखीन् कुरुथा बलासं कासमुद्युगम् । मा स्मातोर्वाङैः पुनस्तत् त्वा तक्म-
न्नुप ब्रुवे ॥ ११ ॥ तक्मन् भ्रात्रा बलासेन स्वस्रा कासिकया सह । पाप्मा भ्रा-
तृव्येण सह गच्छामुमरणं जनम् ॥ १२ ॥ तृतीयकं वितृतीयं सदन्दिमुत शारदम् ।

तक्मानं शीतं रूरं ग्रैष्मं नाशय वार्षिकम् ॥ १३ ॥ गन्धारिभ्यो मूजवद्भ्योङ्गेभ्यो मगधेभ्यः । प्रैष्यन् जनमिव शेवधिं तक्मानं परि दद्मसि ॥ १४ ॥

॥ २३ ॥ ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती । ओतौ म इन्द्रश्चाग्निश्च क्रिमिं जम्भयतामिति ॥ १ ॥ अस्येन्द्र कुमारस्य क्रिमीन् धनपते जहि । हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम ॥ २ ॥ यो अक्ष्यौ परिसर्पति यो नासे परिसर्पति । दतां यो मध्यं गच्छति तं क्रिमिं जम्भयामसि ॥ ३ ॥ सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ । बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हताः ॥ ४ ॥ ये क्रिमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शिति बाहवः । ये के च विश्वरूपास्तान् क्रिमीन् जम्भयामसि ॥ ५ ॥ उत पुरस्तात् सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा । दृष्टांश्च घ्नन्नदृष्टांश्च सर्वांश्च प्रमृणन् क्रिमीन् ॥ ६ ॥ येवाषासः कष्कषास एजत्काः शिपवित्नुकाः । दृष्टश्च हन्यतां क्रिमिरुतादृष्टश्च हन्यताम् ॥ ७ ॥ हतो येवाषः क्रिमीणां हतो नदनिमोत । सर्वान् नि मष्मषाकरं दृषदा खल्वाँ इव ॥ ८ ॥ त्रिशीर्षाणं त्रिककुदं क्रिमिं सारङ्गमर्जुनम् । शृणाम्यस्य पृष्टीरपि वृश्चामि यच्छिरः ॥ ९ ॥ अत्रिवद् वः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्जमदग्निवत् । अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिनष्म्यहं क्रिमीन् ॥ १० ॥ हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हतः । हतो हतमाता क्रिमिर्हतभ्राता हतस्वसा ॥ ११ ॥ हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः । अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः ॥ १२ ॥ सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणाम् । भिनद्म्यश्मना शिरो दहाम्यग्निना मुखम् ॥ १३ ॥

॥ २४ ॥ सविता प्रसवानामधिपतिः स मावतु । अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां चित्त्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा ॥ १ ॥ अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु । ० ॥ २ ॥ द्यावापृथिवी दातॄणामधिपत्नी ते मावताम् । ० ॥ ३ ॥ वरुणोपामधिपतिः स मावतु । ० ॥ ४ ॥ मित्रावरुणौ वृष्ट्याधिपती तौ मावताम् । ० ॥ ५ ॥ मरुतः पर्वतानामधिपतयस्ते मावन्तु । ० ॥ ६ ॥ सोमो वीरुधामधिपतिः स मावतु । ० ॥ ७ ॥ वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स० । ० ॥ ८ ॥ सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः स० । ० ॥ ९ ॥ चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स ० । ० ॥ १० ॥ इन्द्रो दिवोधिपतिः स ० । ० ॥ ११ ॥ मरुतां पिता पशूनामधिपतिः स० । ० ॥ १२ ॥ मृत्युः प्र-

जानामधिपतिः स० । ० ॥ १३ ॥ यमः पितॄणामधिपतिः स मावतु । ० ॥ १४ ॥ पितरः परे ते मावन्तु । ० ॥ १५ ॥ तता अवरे ते० । ० ॥ १६ ॥ ततस्ततामहास्ते मावन्तु । अस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां चित्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देव हूत्यां स्वाहा ॥ १७ ॥

॥ २५ ॥ पर्वताद् दिवो योनेरङ्गादङ्गात् समाभृतम् । शेपो गर्भस्य रेतोधाः सरौ पर्णमिवा दधत् ॥ १ ॥ यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ॥ २ ॥ गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति । गर्भं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥ ३ ॥ गर्भं ते मित्रावरुणौ गर्भं देवो बृहस्पतिः । गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ॥ ४ ॥ विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिंशतु । आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ ५ ॥ यद् वेद राजा वरुणो यद् वा देवी सरस्वती । यदिन्द्रो वृत्रहा वेद तद् गर्भकरणं पिब ॥ ६ ॥ गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्ने गर्भमेह धाः ॥ ७ ॥ अधि स्कन्द वीरयस्व गर्भमा धेहि योन्याम् । वृषासि वृष्ण्यावन् प्रजायै त्वा नयामसि ॥ ८ ॥ वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् । अदुष्टे देवाः पुत्रं सोमपा उभयाविनम् ॥ ९ ॥ धातः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः । पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥ १० ॥ त्वष्टः श्रेष्ठेन ० । ० ॥ ११ ॥ सवितः श्रेष्ठेन० । ० ॥ १२ ॥ प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः । पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे ॥ १३ ॥

॥ २६ ॥ यजूंषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह वो युनक्तु ॥ १ ॥ युनक्तु देवः सविता प्रजानन्नस्मिन् यज्ञे महिषः स्वाहा ॥ २ ॥ इन्द्र उक्थामदान्यस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥ ३ ॥ प्रैषा यज्ञे निविदः स्वाहा शिष्टाः पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः ॥ ४ ॥ छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेव पुत्रं पिपृतेह युक्ताः ॥ ५ ॥ एयमगन् बर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा ॥ ६ ॥ विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपांस्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ७ ॥ त्वष्टा युनक्तु बहुधा नु रूपा अस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ८ ॥ भगो युनक्त्वाशिषो न्वस्मा अस्मिन् यज्ञे प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥ ९ ॥ सोमो युनक्तु बहुधा पयांस्यस्मिन् यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ १० ॥ इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन्

यज्ञे सुयुजः स्वाहा ॥ ११ ॥ अश्विना ब्रह्मणा यातमर्वाञ्चौ वषट्कारेण यज्ञं वर्धयन्तौ । बृहस्पते ब्रह्मणा याह्यर्वाङ् यज्ञो अयं स्वरिदं यजमानाय स्वाहा ॥ १२ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ २७ ॥ ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचींष्यग्नेः । द्युमत्तमा सुप्रतीकः ससूनुस्तनूनपादसुरो भूरिपाणिः ॥ १ ॥ देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मध्वा घृतेन ॥ २ ॥ मध्वा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृद् देवः सविता विश्ववारः ॥ ३ ॥ अच्छायमेति शवसा घृता चिदीडानो वह्निर्नमसा ॥ ४ ॥ अग्निः स्रुचो अध्वरेषु प्रयक्षु स यक्षदस्य महिमानमग्नेः ॥ ५ ॥ तरी मन्द्रासु प्रयक्षु वसवश्चातिष्ठन् वसुधातरश्च ॥ ६ ॥ द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं रक्षन्ति विश्वहा ॥ ७ ॥ उरुव्यचसाग्नेर्धाम्ना पत्यमाने । आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ ८ ॥ दैवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोग्नेर्जिह्वयाभि गृणत गृणता नः स्विष्टये । तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तामिडा सरस्वती मही भारती गृणाना ॥ ९ ॥ तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु । देव त्वष्टा रायस्पोषं वि ष्य नाभिमस्य ॥ १० ॥ वनस्पतेव सृजा रराणः । त्मना देवेभ्यो अग्निर्हव्यं शमिता स्वदयतु ॥ ११ ॥ अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदाः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ॥ १२ ॥

॥ २८ ॥ नव प्राणान्नवभिः सं मिमीते दीर्घायुत्वाय शतशारदाय । हरिते त्रीणि रजते त्रीण्ययसि त्रीणि तपसाविष्ठितानि ॥ १ ॥ अग्निः सूर्यश्चन्द्रमा भूमिरापो द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिशश्च । आर्तवा ऋतुभिः संविदाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु ॥ २ ॥ त्रयः पोषास्त्रिवृति श्रयन्तामनक्तु पूषा पयसा घृतेन । अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ॥ ३ ॥ इममादित्या वसुना समुक्षतेममग्ने वर्धय वावृधानः । इममिन्द्र सं सृज वीर्येणास्मिन् त्रिवृच्छ्रयतां पोषयिष्णुः ॥ ४ ॥ भूमिष्ट्वा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिपर्त्वयसा सजोषाः । वीरुद्भिष्टे अर्जुनं संविदानं दक्षं दधातु सुमनस्यमानम् ॥ ५ ॥ त्रेधा जातं जन्मनेदं हिरण्यमग्नेरेकं प्रियतमं बभूव सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् । अपामेकं वेधसां रेत आहुस्तत् ते हिरण्यं त्रिवृदस्त्वायुषे ॥ ६ ॥ त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषम् । त्रेधामृतस्य चक्षणं त्रीण्यायूंषि तेकरम् ॥ ७ ॥ त्रयः

सुपर्णास्त्रिवृता यदायन्नेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः । प्रत्यौहन्मृत्युममृतेन साकमन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा ॥ ८ ॥ दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यात् त्वा पात्वर्जुनम् । भूम्या अयस्मयं पातु प्रागाद् देवपुरा अयम् ॥ ९ ॥ इमास्तिस्रो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः । तास्त्वं बिभ्रद् वर्चस्व्युत्तरो द्विषतां भव ॥ १० ॥ पुरं देवानाममृतं हिरण्यं य आबेधे प्रथमो देवो अग्रे । तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्यनु मन्यतां त्रिवृदाबधे मे ॥ ११ ॥ आ त्वा चृतत्वर्यमा पूषा बृहस्पतिः । अहर्जातस्य यन्नाम तेन त्वाति चृतामसि ॥ १२ ॥ ऋतुभिष्ट्वार्तवैरायुषे वर्चसे त्वा । संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृण्मसि ॥ १३ ॥ घृतादुल्लुप्तं मधुना समक्तं भूमिदृंहमच्युतं पारयिष्णु । भिन्दत् सपत्नानधरांश्च कृण्वदा मा रोह महते सौभगाय ॥ १४ ॥

॥ २९ ॥ पुरस्ताद् युक्तो वह जातवेदोग्ने विद्धि क्रियमाणं यथेदम् । त्वं भिषग् भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्वं पुरुषं सनेम ॥ १ ॥ तथा तदग्ने कृणु जातवेदो विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः । यो नो दिदेव यतमो जघास यथा सो अस्य परिधिष्पताति ॥ २ ॥ यथा सो अस्य परिधिष्पताति तथा तदग्ने कृणु जातवेदः । विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः ॥ ३ ॥ अक्ष्यौ३नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि तृन्द्धि प्र दतो मृणीहि । पिशाचो अस्य यतमो जघासाग्ने यविष्ठ प्रति तं शृणीहि ॥ ४ ॥ यदस्य हृतं विहृतं यत् पराभृतमात्मनो जग्धं यतमत् पिशाचैः । तदग्ने विद्वान् पुनरा भर त्वं शरीरे मांसमसुमेरयामः ॥ ५ ॥ आमे सुपक्वे शबले विपक्वे यो मा पिशाचो अशने ददम्भ । तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदो३यमस्तु ॥ ६ ॥ क्षीरे मा मन्थे यतमो ददम्भाकृष्टपच्ये अशने धान्ये३यः । तदा० ॥ ७ ॥ अपां मा पाने यतमो ददम्भ क्रव्याद् यातूनां शयने शयानम् । तदा० ॥ ८ ॥ दिवा मा नक्तं यतमो ददम्भ क्रव्याद् यातूनां शयने शयानम् । तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदो३ यमस्तु ॥ ९ ॥ क्रव्यादमग्ने रुधिरं पिशाचं मनोहनं जहि जातवेदः । तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु च्छिनत्तु सोमः शिरो अस्य धृष्णुः ॥ १० ॥ सनादग्ने मृणसि यातुधानान् न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः । सहमूरानतु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः ॥ ११ ॥ समाहर जातवेदो यद्धृतं यत् पराभृतम् । गात्राण्यस्य वर्धन्तामंशुरिवा प्यायतामयम् ॥ १२ ॥ सोमस्येव जातवेदो अंशुरा

प्यायतामयम् । अग्ने विरप्शिनं मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवतु ॥ १३ ॥ एतास्ते अग्ने समिधः पिशाचजम्भनीः । तास्त्वं जुषस्व प्रति चैना गृहाण जातवेदः ॥ १४ ॥ तार्ष्टाघीरग्ने समिधः प्रति गृह्णाह्यर्चिषा । जहातु क्रव्याद्रूपं यो अस्य मांसं जिहीर्षति ॥ १५ ॥

॥ ३० ॥ आवतस्त आवतः परावतस्त आवतः । इहैव भव मा नु गा मा पूर्वाननु गाः पितॄनसुं बध्नामि ते दृढम् ॥ १ ॥ यत् त्वाभिचेरुः पुरुषः स्वो यदरणो जनः । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥ २ ॥ यद् दुद्रोहिथ शेपिषे स्त्रियै पुंसे अचित्त्या । उन्मो० ॥ ३ ॥ यदेनसो मातृकृताच्छेषे पितृकृताच्च यत् । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ॥ ४ ॥ यत् ते माता यत् ते पिता जामिर्भ्राता च सर्जतः । प्रत्यक् सेवस्व भेषजं जरदष्टिं कृणोमि त्वा ॥ ५ ॥ इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह । दूतौ यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि ॥ ६ ॥ अनुहूतः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः । आरोहणमाक्रमणं जीवतोजीवतोयनम् ॥ ७ ॥ मा बिभेर्न मरिष्यसि जरदष्टिं कृणोमि त्वा । निरवोचमहं यक्ष्ममङ्गेभ्यो अङ्गज्वरं तव ॥ ८ ॥ अङ्गभेदो अङ्गज्वरो यश्च ते हृदयामयः । यक्ष्मः श्येन इव प्रापप्तद् वाचा साढः परस्तराम् ॥ ९ ॥ ऋषी बोधप्रती बोधावस्वप्नो यश्च जागृविः । तौ ते प्राणस्य गोप्तारौ दिवा नक्तं च जागृताम् ॥ १० ॥ अयमग्निरुपसद्य इह सूर्य उदेतु ते । उदेहि मृत्योर्गम्भीरात् कृष्णाच्चित् तमसस्परि ॥ ११ ॥ नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत ये नयन्ति । उत्पारणस्य यो वेद तमग्निं पुरो दधेस्मा अरिष्टतातये ॥ १२ ॥ ऐतु प्राण ऐतु मन ऐतु चक्षुरथो बलम् । शरीरमस्य सं विदां तत् पद्भ्यां प्रति तिष्ठतु ॥ १३ ॥ प्राणेनाग्ने चक्षुषा सं सृजेमं समीरय तन्वा३संबलेन । वेत्थामृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो भुवत् ॥ १४ ॥ मा ते प्राण उप दसन्मो अपानोपि धायिते । सूर्यस्त्वाधिपतिर्मृत्योरुदायच्छतु रश्मिभिः ॥ १५ ॥ इयमन्तर्वदति जिह्वा बद्धा पनिष्पदा । त्वया यक्ष्मं निरवोचं शतं रोपीश्च तक्मनः ॥ १६ ॥ अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः । यस्मै त्वमिह मृत्यवे दिष्टः पुरुष जज्ञिषे । स च त्वानु ह्वयामसि मा पुरा जरसो मृथाः ॥ १७ ॥

॥ ३१ ॥ यां ते चक्रुरामे पात्रे यां चक्रुर्मिश्रधान्ये । आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ १ ॥ यां ते चक्रुः कृकवाकावजे वा यां कुरीरि-

र्णि । अव्यां ते कृत्यां यां० ॥ २ ॥ यां ते चक्रुरेकशफे पशूनामुभयादति । गर्दभे कृत्यां यां० ॥ ३ ॥ यां ते चक्रुरमूलायां वलगं वा नराच्याम् । क्षेत्रे ते कृत्यां यां० ॥ ४ ॥ यां ते चक्रुर्गार्हपत्ये पूर्वाग्नावुत दुश्चितः । शालायां कृत्यां यां० ॥ ५ ॥ यां ते चक्रुः सभायां यां चक्रुरधिदेवने । अक्षेषु कृत्यां यां० ॥ ६ ॥ यां ते चक्रुः सेनायां यां चक्रुरिष्वायुधे । दुन्दुभौ कृत्यां यां० ॥ ७ ॥ यां ते कृत्यां कूपेवदधुः श्मशाने वा निचख्नुः । सद्मनि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ८ ॥ यां ते चक्रुः पुरुषास्थे अग्नौ संकसुके च याम् । म्रोकं निर्दाहं क्रव्यादं पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ ९ ॥ अपथेना जभारैणां तां पथेतः प्र हिण्मसि । अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जभाराचित्त्या ॥ १० ॥ यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् । चकार भद्रमस्मभ्यमभगो भगवद्भ्यः ॥ ११ ॥ कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेय्यम् । इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेनाग्निर्विध्यत्वस्तया ॥ १२ ॥

॥ इतिषष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ पञ्चमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ षष्ठं काण्डम्

॥ १ ॥ दोषो गाय बृहद् गाय द्युमद्धेहि । आथर्वण स्तुहि देवं सवितारम्
॥ १ ॥ तमु ष्टुहि यो अन्तः सिन्धौ सूनुः । सत्यस्य युवान मद्रोघवाचं सुशेवम्
॥ २ ॥ स घा नो देवः सविता साविषदमृतानि भूरि । उभे सुष्टुती सुगातवे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शृणवद्धवं
च मे ॥ १ ॥ आ यं विशन्तीन्दवो वयो न वृक्षमन्धसः । विरप्शिन् वि मृधो जहि
रक्षस्विनीः ॥ २ ॥ सुनोता सोमपाव्ने सोममिन्द्राय वज्रिणे । युवाजेतेशानः स
पुरुष्टुतः ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥ पातं न इन्द्रापूषणादितिः पान्तु मरुतः । अपां नपात् सिन्धवः सप्त
पातन पातु नो विष्णुरुत द्यौः ॥ १ ॥ पातां नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु ग्रावा
पातु सोमो नो अंहसः । पातु नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य
पायवः ॥ २ ॥ पातां नो देवाश्विना शुभस्पती उषासानक्तोत न उरुष्यताम् ।
अपां नपादभिह्रुती गयस्य चिद् देव त्वष्टर्वर्धय सर्वतातये ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ त्वष्टा मे दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः । पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पातु
नो दुष्टरं त्रायमाणं सहः ॥ १ ॥ अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु
मरुतः । अप तस्य द्वेषो गमेदभिह्रुतो यावयच्छत्रुमन्तितम् ॥ २ ॥ धिये समश्विना
प्रावतं न उरुष्या ण उरुज्मन् न प्रयुच्छन् । द्यौ३ष्पितर्यावय दुच्छुना या ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥ उदेनमुत्तरं नयाग्ने घृतेनाहुत । समेनं वर्चसा सृज प्रजया च बहुं
कृधि ॥ १ ॥ इन्द्रेमं प्रतरं कृधि सजातानामसद् वशी । रायस्पोषेण सं सृज
जीवातवे जरसे नय ॥ २ ॥ यस्य कृण्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै सोमो
अधि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥ योऽस्मान् ब्रह्मणस्पते देवो अभिमन्यते । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ १ ॥ यो नः सोम सुशंसिनो दुःशंस आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि स संपिष्टो अपायति ॥ २ ॥ यो नः सोमाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ट्यः । अप तस्य बलं तिर महीव द्यौर्वधत्मना ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥ येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्रुहः । तेना नोऽवसा गहि ॥ १ ॥ येन सोम साहन्त्यासुरान् रन्धयासि नः । तेना नो अधि वोचत ॥ २ ॥ येन देवा असुराणामोजांस्यवृणीध्वम् । तेना नः शर्म यच्छत ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥ यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिषस्वजे । एवा परि ष्वजस्व मां यथा मांकामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ १ ॥ यथा सुपर्णः प्रपतन् पक्षौ निहन्ति भूम्याम् । एवा नि हन्मि ते मनो यथा मां० ॥ २ ॥ यथेमे द्यावापृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः । एवा पर्येमि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ वाञ्छ मे तन्वं पादौ वाञ्छाक्ष्यौ३ वाञ्छ सक्थ्यौ । अक्ष्यौ वृषण्यन्त्याः केशा मां ते कामेन शुष्यन्तु ॥ १ ॥ मम त्वा दोषणिश्रिषं कृणोमि हृदयश्रिषम् । यथा मम क्रतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ २ ॥ यासां नाभिरारेहणं हृदि संवननं कृतम् । गावो घृतस्य मातरोऽमूं सं वानयन्तु मे ॥ ३ ॥

॥ १० ॥ पृथिव्यै श्रोत्राय वनस्पतिभ्योग्नयेधिपतये स्वाहा ॥ १ ॥ प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेधिपतये स्वाहा ॥ २ ॥ दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्यायाधिपतये स्वाहा ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ११ ॥ शमीमश्वत्थ आरूढस्तत्र पुंसुवनं कृतम् । तद् वै पुत्रस्य वेदनं तत् स्त्रीष्वा भरामसि ॥ १ ॥ पुंसि वै रेतो भवति तत् स्त्रियामनु षिच्यते । तद् वै पुत्रस्य वेदनं तत् प्रजापतिरब्रवीत् ॥ २ ॥ प्रजापतिरनुमतिः सिनीवाल्यचीक्लृपत् । स्त्रैषूयमन्यत्र दधत् पुमांसमु दधदिह ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥ परि द्यामिव सूर्योऽहीनां जनिमागमम् । रात्री जगदिवान्यद्धंसात्

तेना ते वारये विषम् ॥ १ ॥ यद् ब्रह्मभिर्यदृषिभिर्यद् देवैर्विदितं पुरा । यद् भूतं भव्यमासन्वत तेना ते वारये विषम् ॥ २ ॥ मध्वा पृञ्चे नद्यः पर्वता गिरयो मधु । मधु परुष्णी शीपाला शमास्ने अस्तु शं हृदे ॥ ३ ॥

॥ १३ ॥ नमो देववधेभ्यो नमो राजवधेभ्यः । अथो ये विश्यानां वधास्तेभ्यो मृत्यो नमोस्तु ते ॥ १ ॥ नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः । सुमत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मत्यै त इदं नमः ॥ २ ॥ नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते भेषजेभ्यः । नमस्ते मृत्यो मूलेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ॥ ३ ॥

॥ १४ ॥ अस्थिस्रंसं परुस्रंसमास्थितं हृदयामयम् । बलासं सर्वं नाशयाङ्गेष्ठा यश्च पर्वसु ॥ १ ॥ निर्बलासं बलासिनः क्षिणोमि मुष्करं यथा । छिनद्म्यस्य बन्धनं मूलमुर्वार्वा इव ॥ २ ॥ निर्बलासेतः प्र पताशुङ्गः शिशुको यथा । अथो इट इव हायनोप द्राह्यवीरहा ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥ उत्तमो अस्योषधीनां तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्माँ अभिदासति ॥ १ ॥ सबन्धुश्चासबन्धुश्च यो अस्माँ अभिदासति । तेषां सा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥ यथा सोम ओषधीनामुत्तमो हविषां कृतः । तलाशा वृक्षाणामिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ ३ ॥

॥ १६ ॥ आबयो अनाबयो रसस्त उग्र आबयो । आ ते करम्भमद्मसि ॥ १ ॥ विहह्लो नाम ते पिता मदावती नाम ते माता । स हिन त्वमसि यस्त्वमात्मानमावयः ॥ २ ॥ तौविलिकेवेलयावायमैलब ऐलयीत् । बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्चापेहि निराल ॥ ३ ॥ अलसालासि पूर्वा सिलाञ्जालास्युत्तरा । नीलागलसाला ॥ ४ ॥

॥ १७ ॥ यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमादधे । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे ॥ १ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान् वनस्पतीन् । एवा० ॥ २ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधार पर्वतान् गिरीन् । एवा० ॥ ३ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधार विष्ठितं जगत् । एवा ते ध्रियतां गर्भो अनु सूतुं सवितवे ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमां प्रथमस्या उतापराम् । अग्निं हृदय्यं-

शोकं तं ते निर्वापयामसि ॥ १ ॥ यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमनस्तरा । यथोत मम्रुषो मन एवेर्ष्योर्मृतं मनः ॥ २ ॥ अदो यत् ते हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम् । ततस्त ईर्ष्यां मुञ्चामि निरूष्माणं दृतेरिव ॥ ३ ॥

॥ १९ ॥ पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो धिया । पुनन्तु विश्वा भूतानि पवमानः पुनातु मा ॥ १ ॥ पवमानः पुनातु मा क्रत्वे दक्षाय जीवसे । अथो अरिष्टतातये ॥ २ ॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवेन च । अस्मान् पुनीहि चक्षसे ॥ ३ ॥

॥ २० ॥ अग्नेरिवास्य दहत एति शुष्मिण उतेव मत्तो विलपन्नपायति । अन्यमस्मदिच्छतु कं चिदव्रतस्तपुर्वधाय नमो अस्तु तक्मने ॥ १ ॥ नमो रुद्राय नमो अस्तु तक्मने नमो राज्ञे वरुणाय त्विषीमते । नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः ॥ २ ॥ अयं यो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि हरिता कृणोषि । तस्मै तेरुणाय बभ्रवे नमः कृणोमि वन्याय तक्मने ॥ ३ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा । तासामधि त्वचो अहं भेषजं समु जग्रभम् ॥ १ ॥ श्रेष्ठमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् । सोमो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा ॥ २ ॥ रेवतीरनाधृषः सिषासवः सिषासथ । उत स्थ केशदृंहणीरथो ह केशवर्धनीः ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत् पतन्ति । त आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद् घृतेन पृथिवीं व्यूदुः ॥ १ ॥ पयस्वतीः कृणुथाप ओषधीः शिवा यदेजथा मरुतो रुक्मवक्षसः । ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु ॥ २ ॥ उदप्रुतो मरुतस्ताँ इयर्त वृष्टिर्या विश्वा निवतस्पृणाति । एजाति ग्लहा कन्येव तुन्नैरुं तुन्दाना पत्येव जाया ॥ ३ ॥

॥ २३ ॥ सस्रुषीस्तदपसो दिवा नक्तं च सस्रुषीः । वरेण्यक्रतुरहमपो देवीरुप ह्वये ॥ १ ॥ ओता आपः कर्मण्याः मुञ्चन्त्वितः प्रणीतये । सद्यः कृण्वन्त्वेतवे ॥ २ ॥ देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्तु मानुषाः । शं नो भवन्त्वप ओषधीः शिवाः ॥ ३ ॥

॥ २४ ॥ हिमवतः प्र स्रवन्ति सिन्धौ समह संगमः । आपो ह मह्यं तद् देवीर्ददन् हृद्योतभेषजम् ॥ १ ॥ यन्मे अक्ष्योरादिद्योत पार्ष्ण्योः प्रपदोश्च यत् । आपस्तत् सर्वं निष्करन् भिषजां सुभिषक्तमाः ॥ २ ॥ सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः सर्वा या नद्य३स्थन । दत्त नस्तस्य भेषजं तेना वो भुनजामहै ॥ ३ ॥

॥ २५ ॥ पञ्च च याः पञ्चाशच्च संयन्ति मन्या अभि । इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥ १ ॥ सप्त च याः सप्ततिश्च संयन्ति ग्रैव्या अभि । इतस्ताः ० ॥ २ ॥ नव च या नवतिश्च संयन्ति स्कन्ध्या अभि । इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥ ३ ॥

॥ २६ ॥ अव मा पाप्मन्त्सृज वशी सन् मृडयासि नः । आ मा भद्रस्य लोके पाप्मन् धेह्यविहुतम् ॥ १ ॥ यो नः पाप्मन् न जहासि तमु त्वा जहिमो वयम् । पथामनु व्या वर्तनेन्यं पाप्मानु पद्यताम् ॥ २ ॥ अन्यत्रास्मन्न्युच्यतु सहस्राक्षो अमर्त्यः । यं द्वेषाम तमृच्छतु यमु द्विष्मस्तमिज्जहि ॥ ३ ॥

॥ २७ ॥ देवाः कपोत इषितो यदिच्छन् दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम । तस्मा अर्चाम कृणवाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥ शिवः कपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहं नः । अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु ॥ २ ॥ हेतिः पक्षिणी न दभात्यस्मानाष्ट्री पदं कृणुते अग्निधाने । शिवो गोभ्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत् कपोतः ॥ ३ ॥

॥ २८ ॥ ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिषं मदन्तः परि गां नयामः । संलोभयन्तो दुरिता पदानि हित्वा न ऊर्जं प्र पदात् पथिष्ठः ॥ १ ॥ परीमेऽग्निमर्षत परी मे गामनेषत । देवेष्वक्रत श्रवः क इमाँ आ दधर्षति ॥ २ ॥ यः प्रथमः प्रवतमाससाद बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानः । योऽस्येशे द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥

॥ २९ ॥ अमून् हेतिः पतत्रिणी न्येतु यदुलूको वदति मोघमेतत् । यद् वा कपोतः पदमग्नौ कृणोति ॥ १ ॥ यौ ते दूतौ निर्ऋत इदमेतोप्रहितौ प्रहितौ वा गृहं नः ।

कपोतोलूकाभ्यामपदं तदस्तु ॥ २ ॥ अवैरहत्यायेदमा पपत्यात् सुवीरताया इदमा
संसद्यात् । पराङेव परा वद पराचीमनु संवतम् । यथा यमस्य त्वा गृहेरसं
प्रतिचाकशानाभूकं प्रतिचाकशान् ॥ ३ ॥

॥ ३० ॥ देवा इमं मधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामधि मणावचर्कृषुः । इन्द्र
आसीत् सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन् मरुतः सुदानवः ॥ १ ॥ यस्ते मदोवकेशो
विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि । आरात् त्वदन्या वनानि वृक्षि त्वं
शमि शतवल्शा वि रोह ॥ २ ॥ बृहत् पलाशे सुभगे वर्षवृद्ध ऋतावरि मातेव
पुत्रेभ्यो मृडकेशेभ्यः शमि ॥ ३ ॥

॥ ३१ ॥ आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥ १ ॥
अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिषः स्वः ॥ २ ॥ त्रिंशद्
धामा वि राजति वाक् पतङ्गो अशिश्रियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३२ ॥ अन्तर्दावे जुहुतास्वे३तद् यातुधानक्षयणं घृतेन । आराद् रक्षांसि
प्रति दह त्वमग्ने न नो गृहाणामुप तीतपासि ॥ १ ॥ रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत् पिशाचाः
पृष्टीर्वोपि शृणातु यातुधानाः । वीरुद् वो विश्वतोवीर्या यमेन समजीगमत्
॥ २ ॥ अभयं मित्रावरुणाविहास्तु नोर्चिषात्रिणो नुदतं प्रतीचः । मा ज्ञातारं
मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ यस्येदमा रजो युजस्तुजे जनावनं स्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् ॥ १ ॥
नाधृष आ दधृषते धृषाणो धृषितः शवः । पुरा यथा व्यथिः श्रव इन्द्रस्य नाधृषे
शवः ॥ २ ॥ स नो ददातु तां रयिमुरुं पिशङ्गसंदृशम् । इन्द्रः पतिस्तुविष्टमो
जनेष्वा ॥ ३ ॥

॥ ३४ ॥ प्राग्नये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः ॥ १ ॥
यो रक्षांसि निजूर्वत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषा । स० ॥ २ ॥ यः परस्याः परावत-

स्तिरो धन्वातिरोचते। स० ॥ ३ ॥ यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति ।
स० ॥ ४ ॥ यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत। स नः पर्षदति द्विषः ॥५॥

॥ ३५ ॥ वैश्वानरो न ऊतय आ प्र यातु परावतः। अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥१॥
वैश्वानरो न आगमदिमं यज्ञं सजूरुप । अग्निरुक्थेष्वंहसु ॥ २ ॥ वैश्वानरोङ्गिरसां
स्तोममुक्थं च चाक्लृपत्। एषु द्युम्नं स्वर्यमत् ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे ॥ १ ॥
स विश्वा प्रति चाक्लृप ऋतूंरुत् सृजते वशी। यज्ञस्य वय उत्तिरन् ॥ २ ॥ अग्निः
परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥ ३ ॥

॥ ३७ ॥ उप प्रागात् सहस्राक्षो युक्त्वा शपथो रथम्। शप्तारमन्विच्छन् मम
वृक इवाविमतो गृहम् ॥ १ ॥ परि णो वृङ्धि शपथ ह्रदमग्निरिवा दहन् । शप्तारमत्र
नो जहि दिवो वृक्षमिवाशनिः ॥ २ ॥ यो नः शपादशपतः शपतो यश्च
नः शपात्। शुने पेष्ट्रमिवा वक्षामं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥ ३ ॥

॥ ३८ ॥ सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या। इन्द्रं या
देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ १ ॥ या हस्तिनि द्वीपिनि या हिरण्ये
त्विषिरप्सु गोषु या पुरुषेषु । इन्द्रं० ॥ २ ॥ रथे अक्षेष्वृषभस्य वाजे वाते
पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे । इन्द्रं० ॥ ३ ॥ राजन्ये दुन्दुभावायता यामश्वस्य वाजे
पुरुषस्य मायौ। इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ ४ ॥

॥ ३९ ॥ यशो हविर्वर्धतामिन्द्र जूतं सहस्रवीर्यं सुभृतं सहस्कृतम्। प्रसर्स्राणमनु
दीर्घाय चक्षसे हविष्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतातये ॥ १ ॥ अच्छा न इन्द्रं यशसं यशोभिर्यशस्विनं
नमसाना विधेम। स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रजूतं तस्य ते रातौ यशसः
स्याम ॥ २ ॥ यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत। यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि
यशस्तमः ॥ ३ ॥

॥ ४० ॥ अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नोभयं सोमः सविता नः कृणोतु ।
अभयं नोस्तूर्व१न्तरिक्षं सप्तऋषीणां च हविषाभयं नो अस्तु ॥ १ ॥ अस्मै ग्रामाय

प्रदिशश्चतस्र ऊर्जं सुभूतं स्वस्ति सविता नः कृणोतु । अशत्रुरिन्द्रो अभयं नः कृणोत्वन्यत्र राज्ञामभियातु मन्युः ॥ २ ॥ अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात् । इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ॥ ३ ॥

॥ ४१ ॥ मनसे चेतसे धिय आकूतय उत चित्तये । मत्यै श्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयम् ॥ १ ॥ अपानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे । सरस्वत्या उरुव्यचे विधेम हविषा वयम् ॥ २ ॥ मा नो हासिषुरृषयो दैव्या ये तनूपा ये नस्तन्वस्तनूजाः । अमर्त्या मर्त्याँ अभि नः सचध्वमायुर्धत्त प्रतरं जीवसे नः ॥ ३ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ४२ ॥ अव ज्यामिव धन्वनो मन्युं तनोमि ते हृदः । यथा संमनसौ भूत्वा सखायाविव सचावहै ॥ १ ॥ सखायाविव सचावहा अव मन्युं तनोमि ते । अधस्ते अश्मनो मन्युमुपास्यामसि यो गुरुः ॥ २ ॥ अभि तिष्ठामि ते मन्युं पार्ष्ण्या प्रपदेन च । यथावशो न वादिषो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ अयं दर्भो विमन्युकः स्वाय चारणाय च । मन्योर्विमन्युकस्यायं मन्युशमन उच्य ते ॥ १ ॥ अयं यो भूरिमूलः समुद्रमवतिष्ठति । दर्भः पृथिव्या उत्थितो मन्युशमन उच्यते ॥ २ ॥ वि ते हनव्यां शरणिं वि ते मुख्यां नयामसि । यथावशो न वादिषो मम चित्तमुपायसि ॥ ३ ॥

॥ ४४ ॥ अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् । अस्थुर्वृक्षा ऊर्ध्वस्वप्नास्तिष्ठाद् रोगो अयं तव ॥ १ ॥ शतं या भेषजानि ते सहस्रं संगतानि च । श्रेष्ठमास्रावभेषजं वसिष्ठं रोग नाशनम् ॥ २ ॥ रुद्रस्य मूत्रमस्य मृतस्य नाभिः । विषाणका नाम वा असि पितॄणां मूलादुत्थिता वातीकृतनाशनी ॥ ३ ॥

॥ ४५ ॥ परोपेहि मनस्पाप किमशस्तानि शंससि । परेहि न त्वा कामये वृक्षां वनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः ॥ १ ॥ अवशसा निःशसा यत् पराशसोपारिम जाग्रतो यत् स्वपन्तः । अग्निर्विश्वान्यप दुष्कृतान्य जुष्टान्यारे

अस्मद् दधातु ॥ २ ॥ यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेपि मृषा चरामसि । प्रचेता न आङ्गिरसो दुरितात् पात्वंहसः ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ यो न जीवोसि न मृतो देवानाममृतगर्भोसि स्वप्न । वरुणानी ते माता यमः पितारुरुर्नामासि ॥ १ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं देवजामीनां पुत्रोसि यमस्य करणः । अन्तकोसि मृत्युरसि । तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ २ ॥ यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति । एवा दुष्वप्न्यं सर्वं द्विषते सं नयामसि ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ अग्निः प्रातः सवने पात्वस्मान् वैश्वानरो विश्वकृद् विश्वशंभूः । स नः पावको द्रविणे दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम ॥ १ ॥ विश्वेदेवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन् द्वितीये सवने न जह्युः । आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥ २ ॥ इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त । ते सौधन्वनाः स्वरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वस्यो नयन्तु ॥ ३ ॥

॥ ४८ ॥ श्येनोसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्योदृचि स्वाहा ॥ १ ॥ ऋभुरसि जगच्छन्दा अनु त्वा रभे । ० ॥ २ ॥ वृषासि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे । स्वस्ति मा सं वहास्य यज्ञस्यो दृचि स्वाहा ॥ ३ ॥

॥ ४९ ॥ नहि ते अग्ने तन्वः क्रूर मानंश मर्त्यः । कपिर्बभस्ति तेजनं स्वं जरायु गौरिव ॥ १ ॥ मेष इव वै सं च वि चोर्वच्यसे यदुत्तरद्रावुपरश्च खादतः । शीर्ष्णा शिरोप्ससाप्सो अर्दयन्नंशून् बभस्ति हरितेभिरासभिः ॥ २ ॥ सुपर्णा वाचमक्रतोप द्यव्याखरे कृष्णा इषिरा अनर्तिषुः । नि यन्नियन्त्युपरस्य निष्कृतिं पुरू रेतो दधिरे सूर्यश्रितः ॥ ३ ॥

॥ ५० ॥ हतं तर्दं समङ्कमाखुमश्विना छिन्तं शिरो अपि पृष्टीः शृणीतम् । यवान्ने ददानपिनह्यतं मुखमथाभयं कृणुतं धान्याय ॥ १ ॥ तर्दहै पतङ्गहै जभ्य हा उप कस । ब्रह्मे वा संस्थितं हविरनदन्त इमान् यवानहिंसन्तो अपोदित ॥ २ ॥ तर्दापते वघापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे । य आरण्या व्यद्वरा ये के च स्थ व्यद्वरास्तान्त्सर्वान् जम्भयामसि ॥ ३ ॥

पं० प्रेम दत्त शास्त्री

॥ ५१ ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अति द्रुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १ ॥ आपो अस्मान् मातरः सूदयन्तु घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु । विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि ॥ २ ॥ यत् किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्या३श्चरन्ति । अचित्त्या चेत् तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः ॥ ३ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ५२ ॥ उत् सूर्यो दिव एति पुरो रक्षांसि निजूर्वन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ १ ॥ नि गावो गोष्ठे असदन् नि मृगासो अविक्षत । न्यू३र्मयो नदीनां न्य१दृष्टा अलिप्सत ॥ २ ॥ आयुर्ददं विपश्चितं श्रुतां कण्वस्य वीरुधम् । आभारिषं विश्वभेषजी मस्या दृष्टान् नि शमयत् ॥ ३ ॥

॥ ५३ ॥ द्यौश्च म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ शुक्रो बृहन् दक्षिणया पिपर्तु । अनु स्वधा चिकितां सोमो अग्निर्वायुर्नः पातु सविता भगश्च ॥ १ ॥ पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुर्न ऐतु । वैश्वानरो नो अदब्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितानि विश्वा ॥ २ ॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सं शिवेन । त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वनु नो मार्ष्टु तन्वो३यद् विरिष्टम् ॥ ३ ॥

॥ ५४ ॥ इदं तद् युज उत्तरमिन्द्रं शुम्भाम्यष्टये । अस्य क्षत्रं श्रियं महीं वृष्टिरिव वर्धया तृणम् ॥ १ ॥ अस्मै क्षत्रमग्नीषोमावस्मै धारयतं रयिम् । इमं राष्ट्रस्याभीवर्गे कृणुतं युज उत्तरम् ॥ २ ॥ सबन्धुश्चासबन्धुश्च यो अस्माँ अभिदासति । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥

॥ ५५ ॥ ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति । तेषामज्यां नि यतमो वहाति तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे ॥ १ ॥ ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो वसन्तः शरद् वर्षाः स्विते नो दधात । आ नो गोषु भजता प्रजायां निवात इद् वः शरणे स्याम ॥ २ ॥ इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः । तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ३ ॥

॥ ५६ ॥ मा नो॑ दे॒वा अहि॑र्वधी॒त् सतो॑कान्त्स॒हपू॑रुषान् । संय॑तं॒ न विष्प॑रद् व्यात्तं॒ न सं य॑म॒न्नमो॑ देवज॒नेभ्य॑: ॥ १ ॥ नमो॑स्त्वसि॒ताय॒ नम॒स्तिर॑श्चिराजये । स्व॒जाय॑ ब॒भ्रवे॒ नम॒ो नमो॑ देव॒ज॒नेभ्य॑: ॥ २ ॥ सं ते॑ हन्मि द॒ता द॒तः समु॑ ते॒ हन्वा॒ हनू॑ । सं ते॑ जि॒ह्वाया॑ जि॒ह्वां सम्वा॒स्नाह॑ आ॒स्य॑म् ॥ ३ ॥

॥ ५७ ॥ इ॒दमिद् वा उ॑ भेष॒जमि॒दं रु॒द्रस्य॑ भेष॒जम् । येनेषु॒मेक॑तेजनां श॒तश॑ल्यामप॒ब्रव॑त् ॥ १ ॥ जा॒ला॒षेणा॒भि षि॑ञ्चत जाला॒षेणोप॑ सिञ्चत । जा॒ला॒षमु॒ग्रं भे॑ष॒जं तेन॑ नो मृड जी॒वसे॑ ॥ २ ॥ शं च॑ नो॒ मय॑श्च नो॒ मा च॑ नः॒ किं च॒नाम॑मत् । क्ष॒मा रपो॒ विश्वं॑ नो अस्तु भेष॒जं सर्वं॑ नो अस्तु भेष॒जम् ॥ ३ ॥

॥ ५८ ॥ य॒शसं॒ मेन्द्रो॑ म॒घवा॑न् कृणोतु य॒शसं॒ द्यावा॑ पृथि॒वी उ॒भे इ॒मे । य॒शसं॑ मा दे॒वः स॑वि॒ता कृ॑णोतु प्रि॒यो दा॒तुर्दक्षि॑णाया इ॒ह स्या॑म् ॥ १ ॥ यथेन्द्रो॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्यश॑स्वा॒न् यथाप॒ ओष॑धीषु यश॑स्वतीः । ए॒वा विश्वे॑षु दे॒वेषु॑ व॒यं सर्वे॑षु य॒शसः॑ स्याम ॥ २ ॥ य॒शा इन्द्रो॑ य॒शा अ॒ग्निर्य॒शाः सोमो॑ अजायत । य॒शा विश्व॑स्य भू॒तस्या॒हम॑स्मि य॒शस्त॑मः ॥ ३ ॥

॥ ५९ ॥ अ॒न॒डुद् भ्य॒स्त्वं प्र॑थ॒मं धे॒नुभ्य॒स्त्वम॑रुन्धति । अधे॑नवे॒ वय॑से॒ शर्म॑ यच्छ॒ चतु॑ष्पदे ॥ १ ॥ शर्म॑ यच्छ॒ त्वोष॑धि॒: स॒ह दे॒वीर॑रुन्ध॒ती । कर॒त् पय॑स्वन्तं गो॒ष्ठम॑य॒क्ष्माँ उ॒त पूरु॑षान् ॥ २ ॥ वि॒श्वरू॑पां सु॒भगा॑म॒च्छाव॑दामि जीव॒लाम् । सा नो॑ रु॒द्रस्या॒स्तां हे॒तिं दू॒रं न॑यतु गोभ्य॑: ॥ ३ ॥

॥ ६० ॥ अ॒यमा या॑त्यर्य॒मा पु॒रस्ता॒द् विषि॑तस्तुपः । अ॒स्या इ॒च्छन्न॒ग्रुवै॒ पति॑मु॒त जा॒याम॒जान॑ये ॥ १ ॥ अश्र॑मदि॒यम॑र्यमन्न॒न्यासां॒ सम॑नं य॒ती । अ॒ङ्गो न्व॑र्यमन्न॒स्या अ॒न्याः सम॑न॒माय॑ति ॥ २ ॥ धा॒ता दा॑धार पृथि॒वीं धा॒ता द्यामु॒त सूर्य॑म् । धा॒तास्या अ॒ग्रुवै॒ पति॒ं दधा॑तु प्रतिका॒म्य॑म् ॥ ३ ॥

॥ ६१ ॥ मह्य॒माप॒ो मधु॑म॒देर॑यन्तां॒ मह्यं॒ सूरो॑ अभर॒ज्ज्योति॑षे॒ कम् । मह्यं॑ दे॒वा उ॒त विश्वे॑ तपो॒जा मह्यं॑ दे॒वः स॑वि॒ता व्यचो॑ धात् ॥ १ ॥ अ॒हं वि॑वेच पृथि॒वीमु॒त द्याम॒हमृतूँ॑रजनयं स॒प्त सा॒कम् । अ॒हं स॒त्यमनृ॑तं॒ यद् वदा॒म्य॒हं दैवीं॒ परि॒

वाचं विश्शच ॥ २ ॥ अहं जजान पृथिवीमुत द्यामहमृतूँरजनयं सप्त सिन्धून् । अहं सत्यमनृतं यद् वदामि यो अग्नीषोमावजुषे सखाया ॥ ३ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ६२ ॥ वैश्वानरो रश्मिभिर्नः पुनातु वातः प्राणेनेषिरो नभोभिः । द्यावापृथिवी पयसा पयस्वती ऋतावरी यज्ञिये नः पुनीताम् ॥ १ ॥ वैश्वानरीं सूनृतामा रभध्वं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः । तया गृणन्तः सधमादेषु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ २ ॥ वैश्वानरीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः । इहेडया सधमादं मदन्तो ज्योक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तम् ॥ ३ ॥

॥ ६३ ॥ यत् ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध दाम ग्रीवास्वविमोक्यं यत् । तत् ते वि ष्याम्यायुषे वर्चसे बलायादोमदमन्नमद्धि प्रसूतः ॥ १ ॥ नमोस्तु ते निर्ऋते तिग्मतेजो यस्मयान् वि चृता बन्धपाशान् । यमो मह्यं पुनरित् त्वां ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ २ ॥ अयस्मये द्रुपदे बेधिष इहाभिहितो मृत्युभिर्ये सहस्रम् । यमेन त्वं पितृभिः संविदान उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ३ ॥ संसमिद् युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ । इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ॥४॥

॥ ६४ ॥ सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनांसि जानताम् । देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ॥ १ ॥ समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं व्रतं सह चित्तमेषाम् । समानेन वो हविषा जुहोमि समानं चेतो अभिसंविशध्वम् ॥ २ ॥ समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः । समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥ ३ ॥

॥ ६५ ॥ अव मन्युरवायताव बाहू मनोयुजा । पराशर त्वं तेषां पराञ्चं शुष्ममर्दयाधा नो रयिमा कृधि ॥ १ ॥ निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं यं देवाः शरुमस्यथ । वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहम् ॥ २ ॥ इन्द्रश्चकार प्रथमं नैर्हस्तमसुरेभ्यः । जयन्तु सत्वानो मम स्थिरेणेन्द्रेण मेदिना ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ निर्हस्तः शत्रुरभिदासन्नस्तु ये सेनाभिर्युधमायन्त्यस्मान् । समर्पयेन्द्र महता वधेन द्रात्वेषामघहारो विविद्धः ॥ १ ॥ आतन्वाना आयच्छन्तोस्यन्तो

ये च धावथ । निर्हस्ताः शत्रवः स्थनेन्द्रो वोद्य पराशरीत् ॥ २ ॥ निर्हस्ताः सन्तु शत्रवोऽङ्गैषां म्लापयामासि । अथैषामिन्द्र वेदांसि शतशो वि भजामहै ॥ ३ ॥

॥ ६७ ॥ परिवर्त्मानि सर्वत इन्द्रः पूषा च सस्रतुः । मुह्यन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां परस्तराम् ॥ १ ॥ मूढा अमित्राश्चरताशीर्षाण इवाहयः । तेषां वो अग्निमूढानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ॥ २ ॥ ऐषु नह्य वृषाजिनं हरिणस्या भियं कृधि । पराङमित्र एषत्वर्वाची गौरुपेषतु ॥ ३ ॥

॥ ६८ ॥ आयमगन्त्सविता क्षुरेणोष्णेन वाय उदकेनेहि । आदित्या रुद्रा वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो वपत प्रचेतसः ॥ १ ॥ अदितिः श्मश्रु वपत्वाप उन्दन्तु वर्चसा । चिकित्सतु प्रजापतिर्दीर्घायुत्वाय चक्षसे ॥ २ ॥ येनावपत् सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् । तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य गोमानश्ववानयमस्तु प्रजावान् ॥ ३ ॥

॥ ६९ ॥ गिरावरगराटेषु हिरण्ये गोषु यद् यशः । सुरायां सिच्यमानायां कीलाले मधु तन्मयि ॥ १ ॥ अश्विना सारघेण मा मधुनाङ्क्तं शुभस्पती । यथा भर्गस्वतीं वाचमावदानि जनाँ अनु ॥ २ ॥ मयि वर्चो अथो यशोथो यज्ञस्य यत् पयः । तन्मयि प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दृंहतु ॥ ३ ॥

॥ ७० ॥ यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा अधिदेवने । यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः । एवा ते अघ्न्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥ १ ॥ यथा हस्ती हस्तिन्याः पदेन पदमुद्युजे । यथा पुंसो ० । ० ॥ २ ॥ यथा प्रधिर्यथोपधिर्यथा नभ्यं प्रधावधि । यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः । एवा ते अघ्न्ये मनोधि वत्से नि हन्यताम् ॥ ३ ॥

॥ ७१ ॥ यदन्नमद्मि बहुधा विरूपं हिरण्यमश्वमुत गामजामविम् । यदेव किं च प्रतिजग्रहाहमग्निष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ॥ १ ॥ यन्मा हुतमहुतमाजगाम दत्तं पितृभिरनुमतं मनुष्यैः । यस्मान्मे मन उदिव रारजीत्यग्निष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ॥ २ ॥ यदन्नमद्म्यनृतेन देवा दास्यन्नदास्यन्नुत संगृणामि । वैश्वानरस्य महतो महिम्ना शिवं मह्यं मधुमदस्त्वन्नम् ॥ ३ ॥

॥ ७२ ॥ यथासितः प्रथयते वशाँ अनु वपूंषि कृण्वन्नसुरस्य मायया । एवा ते शेपः सहसायमर्कोऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु ॥ १ ॥ यथा पसस्तायादरं वातेन स्थूलभं कृतम् । यावत् परस्वतः पसस्तावत् ते वर्धतां पसः ॥ २ ॥ यावदङ्गीनं पारस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् । यावदश्वस्य वाजिनस्तावत् ते वर्धतां पसः ॥ ३ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ७३ ॥ एह यातु वरुणः सोमो अग्निर्बृहस्पतिर्वसुभिरेह यातु । अस्य श्रियमुपसंयात सर्व उग्रस्य चेत्तुः संमनसः सजाताः ॥ १ ॥ यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तराकूतिर्या वो मनसि प्रविष्टा । तान्त्सीवयामि हविषा घृतेन मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ २ ॥ इहैव स्त माप याताध्यस्मत् पूषा परस्तादपथं वः कृणोतु । वास्तोष्पतिरनु वो जोहवीतु मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु ॥ ३ ॥

॥ ७४ ॥ सं वः पृच्यन्तां तन्वः सं मनांसि समु व्रता । सं वोयं ब्रह्मणस्पतिर्भगः सं वो अजीगमत् ॥ १ ॥ संज्ञपनं वो मनसोथो संज्ञपनं हृदः । अथो भगस्य यच्छ्रान्तं तेन संज्ञपयामि वः ॥२॥ यथादित्या वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भिरुग्रा अहृणीयमानाः । एवा त्रिणामन्नहृणीयमान इमान् जनान्त्संमनसस्कृधीह ॥ ३ ॥

॥ ७५ ॥ निरमुं नुद ओकसः सपत्नो यः पृतन्यति । नैर्बाध्येन हविषेन्द्र एनं पराशरीत् ॥ १ ॥ परमां तं परावतमिन्द्रो नुदतु वृत्रहा । यतो न पुनरायाति शश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥ २ ॥ एतु तिस्रः परावत एतु पञ्च जनाँ अति । एतु तिस्रोति रोचना यतो न पुनरायति । शश्वतीभ्यः समाभ्यो यावत् सूर्यो असद् दिवि ॥ ३ ॥

॥ ७६ ॥ य एनं परिषीदन्ति समादधति चक्षसे । संप्रेद्धो अग्निर्जिह्वाभिरुदेतु हृदयादधि ॥ १ ॥ अग्नेः सांतपनस्याहमायुषे पदमा रभे । अद्धातिर्यस्य पश्यति धूममुद्यन्तमास्यतः ॥ २ ॥ यो अस्य समिधं वेद क्षत्रियेण समाहिताम् । नाभिह्वारे पदं नि दधाति स मृत्यवे ॥ ३ ॥ नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो न सन्नाँ अव गच्छति । अग्नेर्यः क्षत्रियो विद्वान्नाम गृह्णात्यायुषे ॥ ४ ॥

॥ ७७ ॥ अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् । आस्थाने पर्वता अस्थु स्थाम्न्यश्वाँ अतिष्ठिपम् ॥ १ ॥ य उदानट् परायणं य उदानण्या यनम् । आवर्तनं निवर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे ॥ २ ॥ जातवेदो नि वर्तय शतं ते सन्त्वावृतः । सहस्रं त उपावृतस्ताभिर्नः पुनरा कृधि ॥ ३ ॥

॥ ७८ ॥ तेन भूतेन हविषायमा प्यायतां पुनः । जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभि वर्धताम् ॥ १ ॥ अभि वर्धतां पयसाभि राष्ट्रेण वर्धताम् । रय्या सहस्रवर्चसेमौ स्तामनुपक्षितौ ॥ २ ॥ त्वष्टा जायामजनयत् त्वष्टास्यै त्वां पतिम् । त्वष्टा सहस्रमायूंषि दीर्घमायुः कृणोतु वाम् ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ अयं नो नभसस्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । असमातिं गृहेषु नः ॥ १ ॥ त्वं नो नभसस्पत ऊर्जं गृहेषु धारय । आ पुष्टमेत्वा वसु ॥ २ ॥ देव संस्फान सहस्रापोषस्येशिषे । तस्य नो रास्व तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिवांसः स्याम ॥ ३ ॥

॥ ८० ॥ अन्तरिक्षेण पतति विश्वा भूतावचाकशत् । शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥१॥ ये त्रयः कालकाञ्जा दिवि देवा इव श्रिताः । तान्त्सर्वानह्व ऊतयेस्मा अरिष्टतातये ॥ २ ॥ अप्सु ते जन्म दिवि ते सधस्थं समुद्रे अन्तर्महिमा ते पृथिव्याम् । शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ ३ ॥

॥ ८१ ॥ यन्तासि यच्छसे हस्तावप रक्षांसि सेधसि । प्रजां धनं च गृह्णानः परिहस्तो अभूदयम् ॥ १ ॥ परिहस्त वि धारय योनिं गर्भाय धातवे । मर्यादे पुत्रमा धेहि तं त्वमा गमयागमे ॥ २ ॥ यं परिहस्तमबिभरदितिः पुत्रकाम्या । त्वष्टा तमस्या आ बध्नाद् यथा पुत्रं जनादिति ॥ ३ ॥

॥ ८२ ॥ आगच्छत आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः । इन्द्रस्य वृत्रघ्नो वन्वे वासवस्य शतक्रतोः ॥ १ ॥ येन सूर्यां सावित्रीमश्विनोहतुः पथा । तेन मामब्रवीद् भगो जायामा वहतादिति ॥ २ ॥ यस्तेङ्कुशो वसुदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः । तेना जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते ॥ ३ ॥

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ८३ ॥ अप॑चित॒ः प्र प॑तत सुप॒र्णो व॑स॒तेरि॑व । सूर्यः॑ कृ॒णोतु॑ भेष॒जं च॒न्द्रमा॒ वोपो॑च्छतु ॥ १ ॥ एन्येका॒ श्येन्येका॑ कृ॒ष्णैका॒ रोहि॑णी॒ द्वे । सर्वा॑सा॒मग्र॑भं॒ नामा॑वीरघ्नी॒रपे॑तन ॥ २ ॥ अ॒सूति॑का रामाय॒ण्य॑प॒चित् प्र प॑तिष्यति । ग्लौरि॒तः प्र प॑तिष्यति॒ स ग॑लु॒न्तो न॑शिष्यति ॥ ३ ॥ वी॒हि स्वामाहु॑तिं जु॒षा॒णो मन॑सा॒ स्वाहा॒ मन॑सा॒ यदि॒दं जु॒होमि॑ ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ यस्या॑स्त आ॒सनि॑ घो॒रे जु॒होम्ये॒षां ब॒द्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय॒ कम् । भूमि॒रिति॑ त्वाभि॒प्रम॑न्वते॒ जना॒ निर्ऋ॑ति॒रिति॑ त्वा॒हं परि॑ वेद स॒र्वतः॑ ॥ १ ॥ भूते॑ ह॒विष्म॑ती भवै॒ष ते॑ भा॒गो यो अ॒स्मासु॑ । मु॒ञ्चेमान॒मूनेन॑स॒ः स्वाहा॑ ॥ २ ॥ ए॒वो ष्व॒स्मन्नि॑र्ऋते॒ ने॒हा त्वम॑य॒स्मया॒न् वि चृ॑ता बन्धपा॒शान् । य॒मो मह्यं॒ पुन॒रित् त्वा दंदाति॒ तस्मै॑ य॒माय॒ नमो॑ अस्तु मृ॒त्यवे॑ ॥ ३ ॥ अ॒य॒स्मये॑ द्रुप॒दे बे॑धिष इ॒हाभिहि॑तो मृ॒त्युभि॒र्ये स॒हस्र॑म् । य॒मेन॒ त्वं पि॒तृभिः॑ संविदा॒न उ॑त्त॒मं नाक॒मधि॑ रोहये॒मम् ॥ ४ ॥

॥ ८५ ॥ व॒र॒णो वा॑रयाता अ॒यं दे॒वो वन॒स्पतिः॑ । यक्ष्मो॒ यो अ॒स्मिन्ना वि॑ष्ट॒स्तमु॑ दे॒वा अ॑वीवरन् ॥ १ ॥ इन्द्र॑स्य॒ वच॑सा व॒यं मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य च । दे॒वानां॒ सर्वे॑षां वा॒चा यक्ष्मं॑ ते वारयामहे ॥ २ ॥ यथा॑ वृ॒त्र इ॒मा आप॑स्त॒स्तम्भ॑ वि॒श्वधा॑ य॒तीः । ए॒वा ते॑ अ॒ग्निना॒ यक्ष्मं॑ वैश्वान॒रेण॑ वारये ॥ ३ ॥

॥ ८६ ॥ वृषेन्द्र॑स्य॒ वृषा॑ दि॒वो वृषा॑ पृथि॒व्या अ॒यम् । वृषा॒ विश्व॑स्य भू॒तस्य॒ त्वमे॑कवृ॒षो भ॑व ॥ १ ॥ स॒मु॒द्र ई॑शे स्र॒वता॑म॒ग्निः पृ॑थि॒व्या व॒शी । च॒न्द्रमा॒ नक्ष॑त्राणामीशे॒ त्वमे॑कवृ॒षो भ॑व ॥ २ ॥ स॒म्राड॒स्यसु॑राणां क॒कुन्म॑नु॒ष्या॑णाम् । दे॒वाना॑मर्ध॒भाग॑सि॒ त्वमे॑कवृ॒षो भ॑व ॥ ३ ॥

॥ ८७ ॥ आ त्वा॑हार्षम॒न्तर॑भूर्ध्रु॒वस्ति॒ष्ठावि॑चाचलत् । विश॑स्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छन्तु॒ मा त्वद्रा॒ष्ट्रमधि॑ भ्रशत् ॥ १ ॥ इ॒हैवैधि॒ माप॑ च्योष्ठा॒ः पर्व॑त इ॒वावि॑चाचल॒त् । इन्द्र॑ इवे॒ह ध्रु॒वस्ति॑ष्ठे॒ह रा॒ष्ट्रमु॑ धारय ॥ २ ॥ इन्द्र॑ ए॒तम॑दीधरद् ध्रु॒वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑ । तस्मै॒ सोमो॒ अधि॑ ब्रवद॒यं च॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑ ॥ ३ ॥

॥ ८८ ॥ ध्रु॒वा द्यौर्ध्रु॒वा पृ॑थि॒वी ध्रु॒वं विश्व॑मि॒दं जग॑त् । ध्रु॒वास॒ः पर्व॑ता इ॒मे ध्रु॒वो राजा॑ वि॒शाम॒यम् ॥ १ ॥ ध्रु॒वं ते॒ राजा॒ वरु॑णो ध्रु॒वं दे॒वो बृह॒स्पतिः॑ । ध्रु॒वं त॒ इन्द्र॑श्चा॒ग्निश्च॑ रा॒ष्ट्रं धा॑रयतां ध्रु॒वम् ॥ २ ॥ ध्रु॒वोच्यु॑त॒ः प्र मृ॑णीहि॒ शत्रू॑ञ्छत्रूय॒तो ध॑रान् पादयस्व । सर्वा॒ दिश॒ः संम॑नसः स॒ध्रीची॑र्ध्रु॒वाय॑ ते॒ समि॑तिः कल्पतामि॒ह ॥ ३ ॥

॥ ८९ ॥ इदं यत् प्रेण्यः शिरो दत्तं सोमेन वृष्ण्यम् । ततः परि प्रजातेन हार्दिं ते शोचयामसि ॥ १ ॥ शोचयामसि ते हार्दिं शोचयामसि ते मनः । वातं धूम इव सध्र्यङ् मामेवान्वेतु ते मनः ॥ २ ॥ मह्यं त्वा मित्रावरुणौ मह्यं देवी सरस्वती । मह्यं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ॥ ३ ॥

॥ ९० ॥ यां ते रुद्र इषुमास्यदङ्गेभ्यो हृदयाय च । इदं तामद्य त्वद् वयं विषूचीं वि वृहामसि ॥ १ ॥ यास्ते शतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्ठिताः । तासां ते सर्वासां वयं निर्विषाणि ह्वयामसि ॥ २ ॥ नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहितायै । नमो विसृज्यमानायै नमो निपतितायै ॥ ३ ॥

॥ ९१ ॥ इमं यवमष्टायोगैः षड्योगेभिरचर्कृषुः । तेना ते तन्वो३ रपो पाचीनमपव्यये ॥ १ ॥ न्यग् वातो वाति न्यक् तपति सूर्यः । नीचीनमघ्न्या दुहे न्यग् भवतु ते रपः ॥ २ ॥ आप इद् वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः । आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ॥ ३ ॥

॥ ९२ ॥ वातरंहा भव वाजिन् युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवेमनोजवाः । युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु ॥ १ ॥ जवस्ते अर्वन् निहितो गुहा यः श्येने वात उत योचरत् परीत्तः । तेन त्वं वाजिन् बलवान् बलेनाजिं जय समने पारयिष्णुः ॥ २ ॥ तनूष्टे वाजिन् तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धावतु शर्म तुभ्यम् । अह्रुतो महो धरुणाय देवो दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीयात् ॥ ३ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ ९३ ॥ यमो मृत्युरघमारो निर्ऋथो बभ्रुः शर्वोस्ता नीलशिखण्डः । देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं परि वृञ्जन्तु वीरान् ॥ १ ॥ मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्त्रे उत राज्ञे भवाय । नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोम्यन्यत्रास्मदघविषा नयन्तु ॥ २ ॥ त्रायध्वं नो अघविषाभ्यो वधाद् विश्वे देवा मरुतो विश्ववेदसः । अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वाता पर्जन्ययोः सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥

॥ ९४ ॥ सं वो मनांसि सं व्रता समाकूतीर्नमामसि । अमी ये विव्रता स्थन तान् वः सं नमयामसि ॥ १ ॥ अहं गृभ्णामि मनसा मनांसि मम चित्तमनु चि-

ते॒भिरे॑तं । मम॒ वशे॑षु हृद॑यानि वः कृणोमि॒ मम॑ या॒तमनु॑वर्त्मान॒ एत॑ ॥ २॥ ओते॑ मे॒ द्यावा॑पृथि॒वी ओता॑ दे॒वी सर॑स्वती । ओतौ॑ म॒ इन्द्र॑श्चा॒ग्निश्च॒र्ध्यास्मे॒दं स॑रस्वति ॥ ३ ॥

॥ ९५ ॥ अ॒श्व॒त्थो दे॑व॒सद॑नस्तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि । तत्रा॒मृत॑स्य॒ चक्ष॑णं दे॒वाः कुष्ठ॑मवन्वत ॥ १ ॥ हि॒र॒ण्ययी॒ नौर॑चर॒द्धिर॑ण्यबन्धना दि॒वि । तत्रा॒मृत॑स्य॒ पुष्पं॑ दे॒वाः कुष्ठ॑मवन्वत ॥ २ ॥ गर्भो॑ अ॒स्योष॑धीनां॒ गर्भो॑ हि॒मव॑तामु॒त । गर्भो॒ विश्व॑स्य भू॒तस्ये॒मं मे॑ अग॒दं कृ॑धि ॥ ३ ॥

॥ ९६ ॥ या ओष॑धयः॒ सोम॑राज्ञीर्ब॒ह्वीः श॒तवि॑चक्षणाः । बृह॒स्पति॑प्रसूता॒स्ता नो॑ मुञ्चन्त्वंह॑सः ॥ १ ॥ मु॒ञ्चन्तु॑ मा शप॒थ्या॒३॒॑दथो॑ वरु॒ण्या॑दु॒त । अथो॑ य॒मस्य॒ पड्वी॑शाद् विश्व॑स्माद् देव किल्बि॒षात् ॥ २ ॥ यच्चक्षु॑षा॒ मन॑सा॒ यच्च॑ वा॒चोपा॑रि॒म जाग्र॑तो॒ यत् स्व॒पन्तः॑ । सोम॒स्तानि॑ स्व॒धया॑ नः पुनातु ॥ ३ ॥

॥ ९७ ॥ अ॒भि॒भूर्य॒ज्ञो अ॑भि॒भूर॒ग्निर॑भि॒भूः सोमो॑ अभि॒भूरिन्द्रः॑ । अ॒भ्य१॒॑हं विश्वाः॒ पृत॑ना॒ यथा॒सा॑न्ये॒वा वि॑धे॒माग्नि॑होत्रा इ॒दं ह॒विः ॥ १ ॥ स्व॒धास्तु॑ मित्रावरुणा विपश्चिता प्र॒जाव॑त् क्ष॒त्रं मधु॑ने॒ह पि॑न्वतम् । बाधे॑थां दू॒रं निर्ऋ॑तिं परा॒चैः कृ॒तं चि॒देनः॒ प्र मु॑मुक्तम॒स्मत् ॥ २ ॥ इ॒मं वी॒रमनु॑ हर्षध्वमु॒ग्रमिन्द्रं॑ सखायो॒ अनु॒ सं र॑भध्वम् । ग्रा॒म॒जितं॑ गो॒जितं॒ वज्र॑बाहुं॒ जय॑न्त॒मज्म॑ प्रमृ॒णन्त॒मोज॑सा ॥ ३ ॥

॥ ९८ ॥ इन्द्रो॑ जयाति॒ न परा॑ जयाता अधिरा॒जो राज॑सु राजयातै । च॒र्कृत्य॒ ईड्यो॒ वन्द्य॑श्चोप॒सद्यो॑ नम॒स्यो॑ भवे॒ह ॥ १ ॥ त्वमि॑न्द्राधिरा॒जः श्र॑व॒स्युस्त्वं भू॑र॒भिभू॑तिर्जना॑नाम् । त्वं दैवी॒र्विश॑ इ॒मा वि रा॒जायु॑ष्मत् क्ष॒त्रम॒जरं॑ ते अस्तु ॥ २ ॥ प्राच्या॑ दि॒शस्त्वमि॑न्द्रासि॒ राजो॒तोदी॑च्या दि॒शो वृ॑त्रहन्छत्रु॒हो॑सि । यत्र॒ यन्ति॑ स्रो॒त्यास्तज्जि॒तं ते॑ दक्षिण॒तो वृ॑ष॒भ ए॑षि॒ हव्यः॑ ॥ ३ ॥

॥ ९९ ॥ अ॒भि त्वे॑न्द्र॒ वरि॑मतः पु॒रा त्वां॑हूर॒णाद्धु॑वे । ह्वया॑म्यु॒ग्रं चे॒त्तारं॑ पु॒रुणा॑मानमेक॒जम् ॥ १ ॥ यो अ॒द्य सेन्यो॑ व॒धो जिघां॑सन् न उ॒दीर॑ते । इन्द्र॑स्य॒ तत्र॑ बा॒हू स॑म॒न्तं परि॑ दद्मः ॥ २ ॥ परि॑ दद्म॒ इन्द्र॑स्य बा॒हू स॑म॒न्तं त्रा॒तुस्त्राय॑तां नः । देव॑ सवितः॒ सोम॑ राजन्त्सु॒मन॑सं मा कृणु स्व॒स्तये॑ ॥ ३ ॥

॥ १०० ॥ दे॒वा अ॑दुः॒ सूर्यो॑ अदाद् द्यौर॑दात् पृथि॒व्य॑दात् । ति॒स्रः सर॑स्वतीरदुः॒ सचि॑त्ता विष॒दूष॑णम् ॥ १ ॥ यद् वो॑ दे॒वा उ॑पजी॒का आसि॑ञ्च॒न् धन्व॑न्यु-

दकम् । तेन देवप्रसूतेनेदं दूषयता विषम् ॥ २ ॥ असुराणां दुहितासि सा देवानामसि स्वसा । दिवस्पृथिव्याः संभूता सा चकर्थारसं विषम् ॥ ३ ॥

॥ १०१ ॥ आ वृषायस्व श्वसिहि वर्धस्व प्रथयस्व च । यथाङ्गं वर्धतां शेपस्तेन योषितमिज्जहि ॥ १ ॥ येन कृशं वाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् । तेनास्य ब्रह्मणस्पते धनुरिवा तानया पसः ॥ २ ॥ आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि । क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ३ ॥

॥ १०२ ॥ यथायं वाहो अश्विना समैति सं च वर्तते । एवा मामभि ते मनः समैतु सं च वर्तताम् ॥ १ ॥ आहं खिदामि ते मनो राजाश्वः पृष्ट्यामिव । रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः ॥ २ ॥ आञ्जनस्य मदुघस्य कुष्ठस्य नलदस्य च । तुरो भगस्य हस्ताभ्यामनुरोधनमुद्भरे ॥ ३ ॥

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥

॥ १०३ ॥ संदानं वो बृहस्पतिः संदानं सविता करत् । संदानं मित्रो अर्यमा संदानं भगो अश्विना ॥ १ ॥ सं परमान्त्समवमानथो सं द्यामि मध्यमान् । इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ २ ॥ अमी ये युधमायन्ति केतून् कृत्वानीकशः । इन्द्रस्तान् पर्यहार्दाम्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ ३ ॥

॥ १०४ ॥ आदानेन संदानेनामित्राना द्यामसि । अपाना ये चैषां प्राणा असुनासून्त्समच्छिदन् ॥ १ ॥ इद मादानमकरं तपसेन्द्रेण संशितम् । अमित्रा येत्र नः सन्ति तानग्न आ द्या त्वम् ॥ २ ॥ ऐनान् द्यतामिन्द्राग्नी सोमो राजा च मेदिनौ । इन्द्रो मरुत्वानादानममित्रेभ्यः कृणोतु नः ॥ ३ ॥

॥ १०५ ॥ यथा मनो मनस्केतैः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत मनसोनु प्रवाय्यम् ॥ १ ॥ यथा बाणः सुसंशितः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत पृथिव्या अनुसंवतम् ॥ २ ॥ यथा सूर्यस्य रश्मयः परापतन्त्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत समुद्रस्यानु विक्षरम् ॥ ३ ॥

॥ १०६ ॥ आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो वा तत्र जायतां ह्रदो वा पुण्डरीकवान् ॥ १ ॥ अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् । मध्ये

हृदस्य नो गृहाः पराचीना मुखा कृधि ॥ २ ॥ हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि । शीत हृदा हि नो भुवोग्निष्कृणोतु भेषजम् ॥ ३ ॥

॥ १०७ ॥ विश्वजित् त्रायमाणायै मा परि देहि । त्रायमाणे द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ॥ १ ॥ त्रायमाणे विश्वजिते मा परि देहि । विश्वजिद् द्विपाच्च० ॥ २ ॥ विश्वजित् कल्याण्यै मा परि देहि । कल्याणि द्विपाच्च० ॥ ३ ॥ कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि । सर्वविद् द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद् यच्च नः स्वम् ॥ ४ ॥

॥ १०८ ॥ त्वं नो मेधे प्रथमा गोभिरश्वेभिरा गहि । त्वं सूर्यस्य रश्मिभिस्त्वं नो असि यज्ञिया ॥ १ ॥ मेधामहं प्रथमां ब्रह्मण्वतीं ब्रह्मजूतामृषिष्टुताम् । प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे हुवे ॥ २ ॥ यां मेधामृभवो विदुर्यां मेधामसुरा विदुः । ऋषयो भद्रां मेधां यां विदुस्तां मय्या वेशयामसि ॥ ३ ॥ यामृषयो भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः । तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कृणु ॥ ४ ॥ मेधां सायं मेधां प्रातर्मेधां मध्यन्दिनं परि । मेधां सूर्यस्य रश्मिभिर्वचसा वेशयामहे ॥ ५ ॥

॥ १०९ ॥ पिप्पली क्षिप्तभेषज्यू३तातिविद्धभेषजी । ता देवाः समकल्पयन्नियं जीवितवा अलम् ॥ १ ॥ पिप्पल्य१ः समवदन्तायतीर्जननादधि । यं जीव मश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ २ ॥ असुरास्त्वा न्यखनन् देवास्त्वोदवपन् पुनः । वातीकृतस्य भेषजीमथो क्षिप्तस्य भेषजीम् ॥ ३ ॥

॥ ११० ॥ प्रत्नो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि । स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रायस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १ ॥ ज्येष्ठघ्न्यां जातो विचृतोर्यमस्य मूलबर्हणात् परि पाह्येनम् । अत्येनं नेषद् दुरितानि विश्वा दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ २ ॥ व्याघ्रेह्न्यजनिष्ट वीरो नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः । स मा वधीत् पितरं वर्धमानो मा मातरं प्र मिनीज्जानित्रीम् ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ इमं मे अग्ने पुरुषं मुमुग्ध्ययं यो बद्धः सुयतो लालपीति । अतोधि ते कृणवद् भागधेयं यदानुन्मदितोसति ॥ १ ॥ अग्निष्टे नि शमयतु यदि ते मन उद्युतम् । कृणोमि विद्वान् भेषजं यथानुन्मदितोससि ॥ २ ॥ देवैनसा दुन्म-

दितमुन्मत्तं रक्षसस्परि । कृणोमि विद्वान् भेषजं यदानुन्मदितोसति ॥ ३ ॥ पुनस्त्वा दुरप्सरसः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः । पुनस्त्वा दुर्विश्वे देवा यथानुन्मादितोससि ॥ ४ ॥

॥ ११२ ॥ मा ज्येष्ठं वधीदयमग्न एषां मूलबर्हणात् परि पाह्येनम् । स ग्राह्याः पाशान् वि चृत प्रजानन् तुभ्यं देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥ १ ॥ उन्मुञ्च पाशांस्त्वमग्न एषां त्रयस्त्रिभिरुत्सिता येभिरासन् । स ग्राह्याः पाशान् वि चृतप्रजानन् पितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वान् ॥ २ ॥ येभिः पाशैः परिवित्तो विबद्धोङ्गे अङ्ग आर्पित उत्सितश्च । वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भ्रूणघ्नि पूषन् दुरितानि मृक्ष्व ॥ ३ ॥

॥ ११३ ॥ त्रिते देवा अमृजतैतदेनस्त्रित एनन्मनुष्येषु ममृजे । ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ १ ॥ मरीचीर्धूमान् प्र विशानु पाप्मन्नुदारान् गच्छोत वा नीहारान् । नदीनां फेनाँ अनु तान् वि नश्य भ्रूणघ्नि पूषन् दुरितानि मृक्ष्व ॥ २ ॥ द्वादशधा निहितं त्रितस्यापमृष्टं मनुष्यैनसानि । ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां ते देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ ३ ॥

॥ इति एकादशोऽनुवाकः ॥

॥ ११४ ॥ यद् देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम् । आदित्यास्तस्मान्नो यूयमृतस्यर्तेन मुञ्चत ॥ १ ॥ ऋतस्यर्तेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः । यज्ञं य यज्ञवाहसः शिक्षन्तो नोपशेकिम ॥ २ ॥ मेदस्वता यजमानाः स्रुचाज्यानि जुह्वतः । अकामा विश्वे वो देवाः शिक्षन्तो नोप शेकिम ॥ ३ ॥

॥ ११५ ॥ यद् विद्वांसो यदविद्वांस एनांसि चकृमा वयम् । यूयं नस्तस्मान्मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः ॥ १ ॥ यदि जाग्रद् यदि स्वपन्नेन एनस्योकरम् । भूतं मा तस्माद् भव्यं च द्रुपदादिव मुञ्चताम् ॥ २ ॥ द्रुपदादिव मुमुचानः स्विन्नः स्नात्वा मलादिव । पूतं पवित्रेणेवाज्यं विश्वे शुम्भन्तु मैनसः ॥ ३ ॥

॥ ११६ ॥ यद् यामं चक्रुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यया । वैवस्वते राजनि तज्जुहोम्यथ यज्ञियं मधुमदस्तु नोन्नम् ॥ १ ॥ वैवस्वतः कृण

वद् भागधेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति । मातुर्यदेन इषितं न आगन् यद् वा पितापराद्धो जिहीडे ॥ २ ॥ यदीदं मातुर्यदि वा पितुर्नः परि भ्रातुः पुत्राच्चेतस एन आगन् । यावन्तो अस्मान् पितरः सचन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्युः ॥ ३ ॥

॥ ११७ ॥ अपमित्यमप्रतीत्तं यदस्मि यमस्य येन बलिना चरामि । इदं तदग्ने अनृणो भवामि त्वं पाशान् विचृतं वेत्थ सर्वान् ॥ १ ॥ इहैव सन्तः प्रति दद्म एनज्जीवा जीवेभ्यो नि हराम एनत् । अपमित्य धान्यं यज्जघसाहमिदं तदग्ने अनृणो भवामि ॥ २ ॥ अनृणा अस्मिन्ननृणाः परस्मिन् तृतीये लोके अनृणाः स्याम । ये देवयानाः पितृयाणाश्च लोकाः सर्वान् पथो अनृणा आ क्षियेम ॥ ३ ॥

॥ ११८ ॥ यद्धस्ताभ्यां चकृम किल्बिषाण्यक्षाणां गत्नुमुपलिप्समानाः । उग्रंपश्ये उग्रजितौ तदद्याप्सरसावनु दत्तामृणं नः ॥ १ ॥ उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत् किल्बिषाणि यदक्षवृत्तमनु दत्तं न एतत् । ऋणान्नो नर्णमेर्त्समानो यमस्य लोके अधिरज्जुरायत् ॥ २ ॥ यस्मा ऋणं यस्य जायामुपैमि यं याचमानो अभ्यैमि देवाः । ते वाचं वादिषुर्मोत्तरां मदेवपत्नी अप्सरसावधीतम् ॥ ३ ॥

॥ ११९ ॥ यददीव्यन्नृणमहं कृणोम्यदास्यन्नग्न उत संगृणामि । वैश्वानरो नो अधिपा वसिष्ठ उदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ वैश्वानराय प्रति वेदयामि यदृणं संगरो देवतासु । स एतान् पाशान् विचृतं वेद सर्वानथ पक्वेन सह सं भवेम ॥ २ ॥ वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत् संगरमभिधावाम्याशाम् । अनाजानन् मनसा याचमानो यत् तत्रैनो अप तत् सुवामि ॥ ३ ॥

॥ १२० ॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम । अयं तस्माद् गार्हपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ भूमिर्मातादितिर्नो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिशस्त्या नः । द्यौर्नः पिता पित्र्याच्छं भवाति जामिमृत्वा माव पत्सि लोकात् ॥ २ ॥ यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः । अश्लोणा अङ्गैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ॥ ३ ॥

॥ १२१ ॥ विषाणा पाशान् वि ष्याध्यस्मद् य उत्तमा अधमा वारुणा ये । दुष्वप्न्यं दुरितं नि ष्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ यद दारुणि ब-

ध्यसे यच्च रज्ज्वां यद् भूम्यां बध्यसे यच्च वाचा । अयं तस्माद् गार्हपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ २ ॥ उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके । प्रेहामृतस्य यच्छतां प्रैतु बद्धकमोचनम् ॥ ३ ॥ वि जिहीष्व लोकं कृणु बन्धान्मुञ्चासि बद्धकम् । योन्या इव प्रच्युतो गर्भः पथः सर्वाँ अनु क्षिय ॥ ४ ॥

॥ १२२ ॥ एतं भागं परि ददामि विद्वान् विश्वकर्मन् प्रथमजा ऋतस्य । अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम ॥ १ ॥ ततं तन्तुमन्वेके तरन्ति येषां दत्तं पित्र्यमायनेन । अबन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिक्षान्त्स स्वर्ग एव ॥ २ ॥ अन्वारभेथामनुसंरभेथामेतं लोकं श्रद्दधानाः सचन्ते । यद् वां पक्वं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दम्पती सं श्रयेथाम् ॥ ३ ॥ यज्ञं यन्तं मनसा बृहन्तमन्वारोहामि तपसा सयोनिः । उपहूता अग्ने जरसः परस्तात् तृतीये नाके सधमादं मदेम ॥ ४ ॥ शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि । यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददातु तन्मे ॥ ५ ॥

॥ १२३ ॥ एतं सधस्थाः परि वो ददामि यं शेवधिमावहाज्जातवेदाः । अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमन् ॥ १ ॥ जानीत स्मैनं परमे व्योमन् देवाः सधस्था विद लोकमत्र । अन्वागन्ता यजमानः स्वस्तीष्टापूर्तं स्म कृणुताविरस्मै ॥ २ ॥ देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो अस्मि ॥ ३ ॥ स पचामि स ददामि स यजे स दत्तान्मा यूषम् ॥ ४ ॥ नाके राजन् प्रति तिष्ठ तत्रैतत् प्रति तिष्ठतु । विद्धि पूर्तस्य नो राजन्त्स देव सुमना भव ॥ ५ ॥

॥ १२४ ॥ दिवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादपां स्तोको अभ्यपतद् रसेन । समिन्द्रियेण पयसाहमग्ने छन्दोभिर्यज्ञैः सुकृतां कृतेन ॥ १ ॥ यदि वृक्षादभ्यपतत् फलं तद् यद्यन्तरिक्षात् स उ वायुरेव । यत्रास्पृक्षत् तन्वो यच्च वासस आपो नुदन्तु निर्ऋतिं पराचैः ॥ २ ॥ अभ्यञ्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तदु पूत्रिममेव । सर्वा पवित्रा वितताध्यस्मत् तन्मा तारीन्निर्ऋतिर्मो अरातिः ॥ ३ ॥

॥ इति द्वादशोऽनुवाकः ॥

॥ १२५ ॥ वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः । गोभिः संनद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि ॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्योज

उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः । अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥२॥ इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः । स इमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय ॥ ३ ॥

॥ १२६ ॥ उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते वन्वतां विष्ठितं जगत् । स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दवीयो अप सेध शत्रून् ॥ १ ॥ आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा अभि ष्टन दुरिता बाधमानः । अप सेध दुन्दुभे दुच्छुनामित इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥ २ ॥ प्रामूं जयाभीऽमे जयन्तु केतुमद् दुन्दुभिर्वावदीतु । समश्वपर्णाः पतन्तु नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ३ ॥

॥ १२७ ॥ विद्रधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते । विसल्पकस्योषधे मोच्छिषः पिशितं चन ॥ १ ॥ यौ ते बलास तिष्ठतः कक्षे मुष्कावपश्रितौ । वेदाहं तस्य भेषजं चीपुद्रुरभिचक्षणम् ॥ २ ॥ यो अङ्ग्यो यः कर्ण्यो यो अक्ष्योर्विसल्पकः । वि वृहामो विसल्पकं विद्रधं हृदयामयम् । परा तमज्ञातं यक्ष्ममधराञ्चं सुवामसि ॥ ३ ॥

॥ १२८ ॥ शकधूमं नक्षत्राणि यद् राजानमकुर्वत । भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं राष्ट्रमसादिति ॥ १ ॥ भद्राहं नो मध्यन्दिने भद्राहं सायमस्तु नः । भद्राहं नो अह्नां प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः ॥ २ ॥ अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रमसाभ्याम् । भद्राहमस्मभ्यं राजञ्छकधूम त्वं कृधि ॥ ३ ॥ यो नो भद्राहमकरः सायं नक्तमथो दिवा । तस्मै ते नक्षत्रराज शकधूम सदा नमः ॥ ४ ॥

॥ १२९ ॥ भगेन मा शांशपेन साकमिन्द्रेण मेदिना । कृणोमि भगिनं माप द्रान्त्वरातयः ॥ १ ॥ येन वृक्षाँ अभ्यभवो भगेन वर्चसा सह । तेन मा भगिनं कृणवप द्रान्त्वरातयः ॥ २ ॥ यो अन्धो यः पुनःसरो भगो वृक्षेष्वाहितः । तेन मा भगिनं कृणवप द्रान्त्वरातयः ॥ ३ ॥

॥ १३० ॥ रथजितां राथजितेयीनामप्सरसामयं स्मरः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥ असौ मे स्मरतादिति प्रियो मे स्मरतादिति देवाः० ॥ २ ॥ यथा मम स्मरादसौ नामुष्याहं कदा चन । देवाः प्र हिणुत स्म-

रम॒सौ मामनु॑ शोचतु ॥ ३ ॥ उन्मा॑दयत मरुत॒ उद॑न्तरिक्ष मादय । अग्न॒ उन्मा॑दया॒ त्वम॒सौ मामनु॑ शोचतु ॥ ४ ॥

॥ १३१ ॥ नि शी॑र्ष॒तो नि प॑त्त॒त आ॒ध्यो॒३॑नि ति॑रामि ते । देवा॒ः प्र हि॑णुत स्म॒रम॒सौ माम॒नु॑ शोचतु ॥ १ ॥ अनु॑मते॒न्वि॒दं म॑न्य॒स्वाकू॑ते॒ समि॒दं नम॑ः । देवा॒ः प्र हि॑णुत स्म॒रम॒सौ माम॒नु॑ शोचतु ॥ २ ॥ यद् धाव॑सि त्रियोज॒नं प॑ञ्चयोज॒नमाश्वि॑नम् । तत॒स्त्वं पुन॒राय॑सि पु॒त्राणां॑ नो अस॒ः पि॒ता ॥ ३ ॥

॥ १३२ ॥ यं दे॒वाः स्म॒रमसि॑ञ्चन्न॒प्स्व१॒न्तः शोशु॑चानं स॒हाध्या । तं ते॑ तपामि॒ वरु॑णस्य॒ धर्म॑णा ॥ १ ॥ यं विश्वे॑ दे॒वाः स्म॒रमासि॑ञ्चन्न॒प्स्व१॒न्तः ० । ० ॥ २ ॥ यमि॑न्द्रा॒णी स्म॒रमासि॑ञ्चद॒प्स्व१॒न्तः ० । ० ॥ ३ ॥ यमि॑न्द्रा॒ग्नी स्म॒रमासि॑ञ्चताम॒प्स्व१॒न्तः ० । ० ॥ ४ ॥ यं मि॒त्रावरु॑णौ स्म॒रमासि॑ञ्चताम॒प्स्व१॒न्तः शोशु॑चानं स॒हाध्या । तं ते॑ तपामि॒ वरु॑णस्य॒ धर्म॑णा ॥ ५ ॥

॥ १३३ ॥ य इ॒मां दे॒वो मेख॑लामाब॒बन्ध॒ यः सं॑न॒नाह॒ य उ॑ नो यु॒योज॑ । यस्य॑ दे॒वस्य॑ प्र॒शिषा॒ चरा॑म॒ः स पा॒रमि॑च्छा॒त् स उ॑ नो॒ वि मु॑ञ्चात् ॥ १ ॥ आहु॑तास्य॒भिहु॑त॒ ऋषी॑णाम॒स्यायु॑धम् । पूर्वा॑ व्र॒तस्य॑ प्राश्न॒ती वी॑र॒घ्नी भ॑व मेखले ॥ २ ॥ मृ॒त्योर॒हं ब्र॑ह्मचा॒री यदस्मि॑ नि॒र्याच॑न् भू॒तात् पुरु॑षं य॒माय॑ । तम॒हं ब्रह्म॑णा॒ तप॑सा॒ श्रमे॑णा॒नयै॑नं मेख॑लया सिनामि ॥ ३ ॥ श्र॒द्धाया॑ दुहि॒ता तप॒सोधि॑ जा॒ता स्वस॒ ऋषी॑णां भूत॒कृतां॑ ब॒भूव॑ । सा नो॑ मेखले म॒तिमा धे॑हि मे॒धामथो॑ नो धे॒हि तप॑ इन्द्रि॒यं च॑ ॥ ४ ॥ यां त्वा॒ पूर्वे॑ भूत॒कृत॒ ऋष॑यः परिबेधि॒रे । सा त्वं परि॑ ष्वजस्व॒ मां दी॑र्घायु॒त्वाय॑ मेखले ॥ ५ ॥

॥ १३४ ॥ अ॒यं वज्र॑स्तर्पयतामृ॒तस्या॑वास्य रा॒ष्ट्रमप॑ हन्तु जीवि॒तम् । शृ॒णातु॑ ग्री॒वाः प्र शृ॑णातू॒ष्णिहा॑ वृ॒त्रस्ये॑व॒ शची॒पति॑ः ॥ १ ॥ अध॑रोध॒र उत्त॑रेभ्यो गू॒ढः पृ॑थि॒व्या मोत्सृ॑पत् । व॒ज्रेणाव॑हतः शयाम् ॥ २ ॥ यो जि॒नाति॒ तमन्वि॑च्छ॒ यो जि॒नाति॒ तमिज्ज॑हि । जि॒न॒तो व॑ज्र॒ त्वं सी॒मन्त॑म॒न्वञ्च॒मनु॑ पातय ॥ ३ ॥

॥ १३५ ॥ यद॒श्नामि॒ बलं॑ कुर्व इ॒त्थं वज्र॒मा द॑दे । स्क॒न्धान॒मुष्य॑ शा॒तय॑न् वृ॒त्रस्ये॑व॒ शची॒पति॑ः ॥ १ ॥ यत् पिबा॑मि॒ सं पि॑बामि समु॒द्र इ॑व संपि॒बः । प्रा॒णान॒मुष्य॑ सं॒पाय॒ सं पि॑बामो अ॒मुं व॒यम् ॥ २ ॥ यद् गिरा॑मि॒ सं गि॑रामि समु॒द्र इ॑व संगि॒रः । प्रा॒णान॒मुष्य॑ सं॒गीर्य॒ सं गि॑रामो अ॒मुं व॒यम् ॥ ३ ॥

॥ १३६ ॥ दे॒वी दे॒व्याम॑धि जा॒ता पृ॑थि॒व्याम॑स्योषधे । तां त्वा॑ नितत्नि॒ के॑शेभ्यो॒ दृंह॑णाय खनामसि ॥ १ ॥ दृंह॑ प्र॒त्नान् ज॒नयाजा॑तान् जा॒तानु॒ वर्षी॑यसस्कृधि ॥ २ ॥ यस्ते॒ केशो॑व॒पद्य॑ते॒ समू॑लो॒ यश्च॑ वृ॒श्चते॑ । इ॒दं तं वि॒श्वभे॑षज्या॒भिषि॑ञ्चामि वी॒रुधा॑ ॥ ३ ॥

॥ १३७ ॥ यां ज॒मद॑ग्नि॒ रख॑नद् दुहि॒त्रे के॑श॒वर्ध॑नीम् । तां वी॒तह॑व्य॒ आभ॑र॒दसि॑तस्य गृ॒हेभ्यः॑ ॥ १ ॥ अ॒भीशु॑ना॒ मेया॑ आसन् व्या॒मेना॑नु॒मेया॑ः । केशा॑ न॒डा इ॑व वर्धन्तां शी॒र्ष्णस्ते॑ अ॒सिताः॒ परि॑ ॥ २ ॥ दृंह॒ मूल॒माग्रं॑ यच्छ॒ वि मध्यं॑ यामयौषधे । केशा॑ न॒डा इ॑व वर्धन्तां शी॒र्ष्णस्ते॑ अ॒सिताः॒ परि॑ ॥ ३ ॥

॥ १३८ ॥ त्वं वी॒रुधां॒ श्रेष्ठ॑तमाभिश्रु॒तास्यो॑षधे । इ॒मं मे॑ अ॒द्य पूरु॑षं क्ली॒बमो॑प॒शिनं॑ कृधि ॥ १ ॥ क्ली॒बं कृ॑ध्योप॒शिन॒मथो॑ कु॒रीरि॑णं कृधि । अथा॒स्येन्द्रो॒ ग्राव॑भ्यामु॒भे भि॑नत्त्वा॒ण्ड्यौ॑ ॥ २ ॥ क्ली॑ब क्ली॒बं त्वा॑करं॒ वध्रे॒ वध्रिं॑ त्वाकर॒मर॑सार॒सं त्वा॑करम् । कु॒रीर॑मस्य शी॒र्षणि॒ कुम्बं॑ चाधि॒निद॑ध्मसि ॥ ३ ॥ ये ते॑ ना॒ड्यौ॑ दे॒वकृ॑ते॒ ययो॒स्तिष्ठ॑ति॒ वृष्ण्य॑म् । ते ते॑ भिनद्मि॒ शम्य॑या॒मुष्या॒ अधि॑ मु॒ष्कयोः॑ ॥ ४ ॥ यथा॑ न॒डं क॒शिपु॑ने॒ स्त्रियो॑ भि॒न्दन्त्यश्म॑ना । ए॒वा भि॑नद्मि॒ ते शेपो॒मुष्या॒ अधि॑ मु॒ष्कयोः॑ ॥ ५ ॥

॥ १३९ ॥ न्य॒स्ति॒का रु॑रोहिथ सुभ॒गंक॑र॒णी मम॑ । श॒तं तव॑ प्रता॒नास्त्रय॑स्त्रिंशन्नि॒ताना॑ः । तया॑ सहस्रप॒र्ण्या हृद॑यं शोषयामि ते ॥ १ ॥ शुष्य॑तु॒ मयि॑ ते॒ हृद॑य॒मथो॑ शुष्यत्वा॒स्य॑म् । अथो॒ नि शु॑ष्य॒ मां कामे॑ना॒थो शुष्का॑स्या चर ॥ २ ॥ सं॒वन॑नी समुष्य॒ला बभ्रु॒ कल्या॑णि॒ सं नु॑द । अ॒मूं च॒ मां च॒ सं नु॑द समा॒नं हृद॑यं कृधि ॥ ३ ॥ यथो॑द॒कमप॑पुषो॒प॒शुष्य॑त्या॒स्य॑म् । ए॒वा नि शु॑ष्य॒ मां कामे॑ना॒थो शुष्का॑स्या चर ॥ ४ ॥ यथा॑ नकु॒लो वि॒च्छिद्य॑ सं॒दधा॒त्यहिं॒ पुन॑ः । ए॒वा काम॑स्य॒ विच्छि॑न्नं॒ सं धे॑हि वीर्यावति ॥ ५ ॥

॥ १४० ॥ यौ व्या॒घ्राववरू॑ढौ॒ जिघ॑त्सतः पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च । तौ दन्तौ॑ ब्रह्मणस्पते शि॒वौ कृ॑णु जातवेदः ॥ १ ॥ व्री॒हिम॑त्तं॒ यव॑मत्त॒मथो॒ माष॒मथो॒ तिल॑म् । ए॒ष वां॑ भा॒गो निहि॑तो रत्न॒धेया॑य दन्तौ॒ मा हिं॑सिष्टं पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च ॥ २ ॥ उप॑हूतौ स॒युजौ॑ स्यो॒नौ दन्तौ॑ सुम॒ङ्गलौ॑ । अ॒न्यत्र॑ वां घो॒रं त॒न्वः॒ परै॑तु दन्तौ॒ मा हिं॑सिष्टं पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च ॥ ३ ॥

॥ १४१ ॥ वायुरेनाः समाकरत् त्वष्टा पोषाय ध्रियताम्। इन्द्र आभ्यो अधि ब्रवद् रुद्रो भूम्ने चिकित्सतु ॥ १ ॥ लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि। अकर्तामश्विना लक्ष्म तदस्तु प्रजया बहु ॥ २ ॥ यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या उत। एवा सहस्रपोषाय कृणुतं लक्ष्माश्विना ॥ ३ ॥

॥ १४२ ॥ उच्छ्रयस्व बहुर्भव स्वेन महसा यव। मृणीहि विश्वा पात्राणि मा त्वा दिव्याशनिर्वधीत् ॥ १ ॥ आशृण्वन्तं यवं देवं यत्र त्वाच्छावदामसि। तदुच्छ्रयस्व द्यौरिव समुद्र इवैध्यक्षितः ॥ २ ॥ अक्षितास्त उपसदोक्षिताः सन्तु राशयः। पृणन्तो अक्षिताः सन्त्वत्तारः सन्त्वक्षिताः ॥ ३ ॥

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥

॥ षष्ठं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ सप्तमं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ धीती वा ये अनयन् वाचो अग्रं मनसा वा येवदन्नृतानि । तृतीयेन ब्रह्मणा वावृधानास्तुरीयेणामन्वत नाम धेनोः ॥ १ ॥ स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सूनुर्भुवत् स भुवत् पुनर्मघः । स द्यामौर्णोदन्तरिक्षं स्वः स इदं विश्वमभवत् स आभवत् ॥ २ ॥

॥ २ ॥ अथर्वाणं पितरं देवबन्धुं मातुर्गर्भं पितुरसुं युवानम् । य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ १ ॥

॥ ३ ॥ अया विष्ठा जनयन् कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः । स प्रत्युदैद् धरुणं मध्वो अग्रं स्वया तन्वा तन्वमैरयत ॥ १ ॥

॥ ४ ॥ एकया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्टये विंशत्या च । तिसृभिश्च वहसे त्रिंशता च वियुग्भिर्वाय इह ता वि मुञ्च ॥ १ ॥

॥ ५ ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् । ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १ ॥ यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः । स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमा दधातु ॥ २ ॥ यद् देवा देवान् हविषायजन्तामर्त्यान् मनसामर्त्येन । मदेम तत्र परमे व्योमन् पश्येम तदुदितौ सूर्यस्य ॥ ३ ॥ यत् पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत । अस्ति नु तस्मादोजीयो यद् विहव्येनेजिरे ॥४॥ मुग्धा देवा उत शुना यजन्तोत गोरङ्गैः पुरुधायजन्त । य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १॥ महीमू षु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हवामहे । तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ॥ २ ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् । दैवीं

नावं॑ स्वरि॒त्रामना॑गसो॒ अस्र॑वन्ती॒मा रु॑हेमा स्व॒स्तये॑ ॥ ३ ॥ वाज॑स्य॒ नु प्र॑स॒वे मा॒तरं॑ म॒हीमदि॑तिं॒ नाम॒ वच॑सा करामहे । यस्या॑ उ॒पस्थ॑ उ॒र्व॑ ऽ॒न्तरि॑क्षं॒ सा नः॒ शर्म॑ त्रि॒वरू॑थं॒ नि य॑च्छात् ॥ ४ ॥

॥ ७ ॥ दिते॑ः पु॒त्राणा॒मदि॑तेरकारिष॒मवं॑ दे॒वानां॑ बृह॒ताम॑न॒र्मणा॑म् । तेषां॒ हि धाम॑ गभि॒षक्स॑मु॒द्रियं॒ नैना॒न् नम॑सा प॒रो अ॑स्ति॒ कश्च॒न ॥ १ ॥

॥ ८ ॥ भ॒द्राद॑धि॒ श्रेयः॒ प्रेहि॒ बृह॒स्पतिः॑ पुरए॒ता ते॑ अस्तु । अथे॒मम॒स्या वर॒ आ पृ॑थि॒व्या आ॒रेश॑त्रुं कृणुहि॒ सर्व॑वीरम् ॥ १ ॥

॥ ९ ॥ प्रप॑थे प॒थाम॑जनिष्ट पू॒षा प्रप॑थे दि॒वः प्रप॑थे पृथि॒व्याः । उ॒भे अ॒भि प्रि॒यत॑मे स॒धस्थे॒ आ च॒ परा॑ च चरति प्रजा॒नन् ॥ १ ॥ पू॒षेमा आशा॒ अनु॑ वेद॒ सर्वाः॒ सो अ॒स्माँ अभ॑यतमेन नेषत् । स्व॒स्ति॒दा आघृ॑णिः॒ सर्व॑वी॒रोप्र॑युच्छन् पु॒र ए॑तु प्रजा॒नन् ॥ २ ॥ पूष॒न् तव॑ व्र॒ते व॒यं न रि॑ष्येम क॒दा च॒न । स्तो॒तार॑स्त इ॒ह स्म॑सि ॥ ३ ॥ परि॑ पू॒षा प॒रस्ता॒द्धस्तं॑ दधातु॒ दक्षि॑णम् । पुन॑र्नो न॒ष्टमाज॑तु॒ सं न॒ष्टेन॑ गमेमहि ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ यस्ते॒ स्तनः॑ शश॒युर्यो म॑यो॒भूर्यः॑ सुम्न॒युः सु॒हवो॒ यः सु॒दत्रः॑ । येन॒ विश्वा॒ पुष्य॑सि॒ वार्या॑णि॒ सर॑स्वति॒ तमि॒ह धात॑वे कः ॥ १ ॥

॥ ११ ॥ यस्ते॑ पृ॒थु स्त॑नयि॒त्नुर्य ऋ॒ष्वो दैवः॑ के॒तुर्विश्व॑मा॒भूष॑ती॒दम् । मा नो॑ वधीर्वि॒द्युता॑ देव स॒स्यं मोत व॑धी र॒श्मिभि॒ः सूर्य॑स्य ॥ १ ॥

॥ १२ ॥ स॒भा च॑ मा॒ समि॑तिश्चावतां प्र॒जाप॑तेर्दुहि॒तरौ॑ संविदा॒ने । येना॑ सं॒गच्छा॒ उप॑ मा॒ स शि॒क्षाच्चारु॑ वदानि पितरः॒ सङ्ग॑तेषु ॥ १ ॥ वि॒द्म ते॑ सभे॒ नाम॑ न॒रिष्टा॒ नाम॒ वा अ॑सि । ये ते॒ के च॑ सभा॒सद॒स्ते मे॑ सन्तु॒ सवा॑चसः ॥ २ ॥ ए॒षाम॒हं स॒मासी॑नानां॒ वर्चो॑ वि॒ज्ञान॒मा द॑दे । अ॒स्याः सर्व॑स्याः सं॒सदो॒ मामि॑न्द्र भ॒गिनं॑ कृणु ॥ ३ ॥ यद् वो॒ मनः॒ परा॑गतं॒ यद् ब॒द्धमि॒ह वे॒ह वा॑ । तद् व॒ आ व॑र्तयामसि॒ मयि॑ वो रमतां॒ मनः॑ ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥ यथा॒ सूर्यो॒ नक्ष॑त्राणामु॒द्यंस्तेजां॑स्याद॒दे । ए॒वा स्त्री॒णां च॑ पुं॒सां

च॑ द्वि॒ष॒तां वर्च॒ आ द॑दे ॥ १ ॥ याव॑न्तो मा स॒पत्ना॑ना॒माय॑न्तं प्रति॒पश्य॑थ । उ॒द्यन्त्सूर्य॑ इव सु॒प्तानां॑ द्वि॒ष॒तां वर्च॒ आ द॑दे ॥ २ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १४ ॥ अ॒भि त्यं दे॒वं स॑वि॒तार॑मो॒ण्योः॑ क॒विक्र॑तुम् । अर्चा॑मि स॒त्यस॑वं रत्न॒धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिम् ॥ १ ॥ ऊ॒र्ध्वा यस्या॒मति॒र्भा अदि॑द्युत॒त् सवी॑मनि । हिर॑ण्यपाणिरमिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पात् स्वः॑ ॥ २ ॥ सा॒वी॒र्हि दे॑व प्रथ॒माय॑ पि॒त्रे व॒र्ष्माण॑मस्मै वरि॒माण॑मस्मै । अथा॒स्मभ्यं॑ सवित॒र्वार्या॑णि दि॒वोदि॑व॒ आ सु॑वा॒ भूरि॑ प॒श्वः ॥ ३ ॥ दमू॑ना दे॒वः स॑वि॒ता वरे॑ण्यो॒ दध॒द् रत्नं॒ दक्षं॑ पि॒तृभ्य॒ आयूं॑षि । पिबा॒त् सोमं॑ म॒मद॑देनमि॒ष्टे परि॑ज्मा चित् क्रमते अस्य॒ धर्म॑णि ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ तां स॑वि॒तः स॒त्यस॑वां सुचि॒त्रामाहं वृ॑णे सुम॒तिं वि॒श्ववा॑राम् । याम॑स्य कण्वो॒ अदु॑ह॒त् प्रपी॑नां स॒हस्र॑धारां महि॒षो भगा॑य ॥ १ ॥

॥ १६ ॥ बृह॑स्पते॒ सवि॑तर्व॒र्धयै॑नं ज्यो॒तयै॑नं मह॒ते सौभ॑गाय । संशि॑तं चित् सन्त॒रं सं शि॑शाधि॒ विश्व॑ एन॒मनु॑ मदन्तु दे॒वाः ॥ १ ॥

॥ १७ ॥ धा॒ता द॑धातु नो र॒यिमीशा॑नो॒ जग॑त॒स्पतिः॑ । स नः॑ पू॒र्णेन॑ यच्छतु ॥ १ ॥ धा॒ता द॑धातु दा॒शुषे॒ प्राचीं॑ जी॒वातु॒मक्षि॑ताम् । व॒यं दे॒वस्य॑ धीमहि सुम॒तिं वि॒श्वरा॑धसः ॥ २ ॥ धा॒ता विश्वा॒ वार्या॑ दधातु प्र॒जाका॑माय दा॒शुषे॑ दुरो॒णे । तस्मै॑ दे॒वा अ॒मृतं॒ सं व्य॑यन्तु॒ विश्वे॑ दे॒वा अदि॑तिः स॒जोषाः॑ ॥ ३ ॥ धा॒ता रा॒तिः स॑वि॒तेदं जु॑षन्तां प्र॒जाप॑तिर्नि॒धिप॑तिर्नो अ॒ग्निः । त्वष्टा॒ विष्णुः॑ प्र॒जया॑ संररा॒णो यज॑मानाय॒ द्रवि॑णं दधातु ॥ ४ ॥

॥ १८ ॥ प्र न॑भस्व पृथिवि भि॒न्द्धी॒३॒॑दं दि॒व्यं नभः॑ । उ॒द्नो दि॒व्यस्य॑ नो॒ धात॒रीशा॑नो॒ वि ष्या॒ दृति॑म् ॥ १ ॥ न घ्रंस्त॑ताप॒ न हि॒मो ज॑घान॒ प्र न॑भतां पृथि॒वी जी॒रदा॑नुः । आप॑श्चिदस्मै घृ॒तमित् क्ष॑रन्ति॒ यत्र॒ सोमः॒ सद॒मित् तत्र॑ भ॒द्रम् ॥ २ ॥

॥ १९ ॥ प्र॒जाप॑तिर्जनयति प्र॒जा इ॒मा धा॒ता द॑धातु सुमन॒स्यमा॑नः । सं॒जा॒नानाः॒ संम॑नसः॒ सयो॑नयो॒ मयि॑ पु॒ष्टं पु॑ष्ट॒पति॑र्दधातु ॥ १ ॥

॥ २० ॥ अन्वद्य नोऽनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् । अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे मम ॥ १ ॥ अन्विदनुमते त्वं मंससे शं च नस्कृधि । जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥ २ ॥ अनु मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावन्तं रयिमक्षीयमाणम् । तस्य वयं हेडसि मापि भूम सुमृडीके अस्य सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥ यत् ते नाम सुहवं सुप्रणीतेऽनुमते अनुमतं सुदानु । तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥ ४ ॥ एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम सुक्षेत्रतायै सुवीरतायै सुजातम् । भद्राह्यस्याः प्रमतिर्बभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ॥ ५ ॥ अनुमतिः सर्वमिदं बभूव यत् तिष्ठति चरति यदु च विश्वमेजति । तस्यास्ते देवि सुमतौ स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ॥ ६ ॥

॥ २१ ॥ समेत विश्वे वचसा पतिं दिव एको विभूरतिथिर्जनानाम् । स पूर्व्यो नूतनमाविवासत् तं वर्तनिरनु वावृत एकमित् पुरु ॥ १ ॥

॥ २२ ॥ अयं सहस्रमा नो दृशे कवीनां मतिर्ज्योतिर्विधर्मणि ॥ १ ॥ ब्रध्नः समीचीरुषसः समैरयन् । अरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमत्तमाश्चिते गोः ॥ २ ॥

॥ इतिद्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २३ ॥ दौष्वप्न्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमराय्यः । दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि ॥ १ ॥

॥ २४ ॥ यन्न इन्द्रो अखनद् यदग्निर्विश्वे देवा मरुतो यत् स्वर्काः । तदस्मभ्यं सविता सत्यधर्मा प्रजापतिरनुमतिर्नि यच्छात् ॥ १ ॥

॥ २५ ॥ ययोरोजसा स्कभिता रजांसि यौ वीर्यैर्वीरतमा शविष्ठा । यौ पत्येते अप्रतीतौ सहोभिर्विष्णुमगन् वरुणं पूर्वहूतिः ॥ १ ॥ यस्येदं प्रदिशि यद् विरोचते प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः । पुरा देवस्य धर्मणा सहोभिर्विष्णुमगन् वरुणं पूर्वहूतिः ॥ २ ॥

॥ २६ ॥ विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि । यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥ प्र तद् विष्णु स्तवते वीर्याणि मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः । परावत आ जगम्यात् परस्याः ॥ २ ॥ यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा । उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु

क्षया॑य नस्कृधि । घृ॒तं घृ॑तयोने पिब॒ प्रप्र॑ य॒ज्ञप॑तिं तिर ॥ ३ ॥ इ॒दं विष्णु॒र्विं
च॑क्रमे त्रे॒धा नि द॑धे प॒दा । समू॑ढमस्य पांसु॒रे ॥ ४ ॥ त्रीणि॑ प॒दा वि च॑क्रमे विष्णु॒र्गोपा॑
अदा॑भ्यः । इ॒तो धर्मा॑णिधा॒रय॑न् ॥ ५ ॥ विष्णोः॒ कर्मा॑णि पश्यत
यतो॑ व्र॒तानि॑ पस्प॒शे । इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑ ॥ ६ ॥ तद् विष्णोः॑ प॒र॒मं प॒दं सदा॑
पश्यन्ति सू॒रयः॑ । दि॒वीव॒ चक्षु॒रात॑तम् ॥ ७ ॥ दि॒वो वि॑ष्ण उ॒त वा॑ पृथि॒व्या
म॒हो वि॑ष्ण उ॒रोर॒न्तरि॑क्षात् । हस्तौ॑ पृणस्व ब॒हुभि॑र्व॒स॒व्यैरा॒प्रय॑च्छ॒ दक्षि॒णादोत
स॒व्यात् ॥ ८ ॥

॥ २७ ॥ इ॒डैवास्माँ॒ अनु॑ वस्तां व्र॒तेन॒ यस्याः॑ प॒दे पु॑नते॑ दे॒व॒यन्तः॑ । घृ॒तप॑दी शक्व॑री॒ सोम॑पृष्ठोप॑ य॒ज्ञम॑स्थित वैश्वदे॒वी ॥ १ ॥

॥ २८ ॥ वे॒दः स्व॒स्तिर्द्रु॑घ॒णः स्व॒स्तिः प॑र॒शुर्वेदिः॑ प॒र॒शुर्नः॑ स्व॒स्ति । ह॒वि॒ष्कृतो॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञका॑मा॒स्ते दे॒वासो॑ य॒ज्ञमि॒मं जु॑षन्ताम् ॥ १ ॥

॥ २९ ॥ अग्ना॑विष्णू॒ महि॒ तद् वां॑ महि॒त्वं पा॒थो घृ॒तस्य॒ गुह्य॑स्य॒ नाम॑ । दमे॑दमे
स॒प्त रत्ना॒ दधा॑नौ॒ प्रति॑ वां जि॒ह्वा घृ॒तमा च॑रण्यात् ॥ १ ॥ अग्ना॑विष्णू॒
महि॒ धाम॑ प्रि॒यं वां॑ वी॒थो घृ॒तस्य॒ गुह्या॑ जु॒षा॒णौ । दमे॑दमे सुष्टु॒त्या वा॑वृधा॒नौ प्रति॑
वां जि॒ह्वा घृ॒तमुच्च॑रण्यात् ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ स्वाक्तं॑ मे॒ द्यावा॑पृथि॒वी स्वाक्तं॑ मि॒त्रो अ॑कर॒यम् । स्वाक्तं॑ मे॒ ब्रह्म॑णस्पतिः॒ स्वाक्तं॑ सवि॒ता क॑रत् ॥ १ ॥

॥ ३१ ॥ इन्द्रो॒तिभि॑र्वहु॒लाभि॑र्नो अ॒द्य या॑वच्छ्रे॒ष्ठाभि॑र्मघवन्छूर जिन्व । यो नो॒ द्वेष्ट्यध॑रः॒ सस्प॑दीष्ट॒ यमु॑ द्वि॒ष्मस्तमु॑ प्रा॒णो ज॑हातु ॥ १ ॥

॥ ३२ ॥ उप॑ प्रि॒यं पनि॑प्नतं॒ युवा॑नमाहुती॒वृध॑म् । अग॑न्म॒ बिभ्र॑तो॒ नमो॑ दी॒र्घमायुः॑ कृणोतु मे ॥ १ ॥

॥ ३३ ॥ सं मा॑ सिञ्चन्तु म॒रुतः॒ सं पू॒षा सं बृह॒स्पतिः॑ । सं मा॒यम॒ग्निः सि॑ञ्च प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च दी॒र्घमायुः॑ कृणोतु मे ॥ १ ॥

॥ ३४ ॥ अग्ने॑ जा॒तान् प्र णु॑दा मे स॒पत्ना॒न् प्रत्यजा॑तान् जातवेदो नुदस्व । अ॒ध॒स्प॒दं कृ॑णुष्व॒ ये पृ॑त॒न्यवोना॑गस॒स्ते व॒यमदि॑तये स्याम ॥ १ ॥

॥ ३५ ॥ प्रान्यान्त्सपत्नान्त्सहसा सहस्व प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व । इदं राष्ट्रं पिपृहि सौभगाय विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥ इमा यास्ते शतं हिराः सहस्रं धमनीरुत । तासां ते सर्वासामहमश्मना बिलमप्यधाम् ॥ २ ॥ परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भून्मोत सूनुः । अस्वं१त्वाप्रजसं कृणोम्यश्मानं ते अपिधानं कृणोमि ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥ अक्ष्यौ नौ मधुसंकाशे अनीकं नौ समञ्जनम् । अन्तः कृणुष्व मां हृदि मन इन्नौ सहासति ॥ १ ॥

॥ ३७ ॥ अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा । यथासो मम केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥ १ ॥

॥ ३८ ॥ इदं खनामि भेषजं मांपश्यमभिरोरुदम् । परायतो निवर्तनमायतः प्रतिनन्दनम् ॥ १ ॥ येना निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि । तेना नि कुर्वे त्वामहं यथा तेसानि सुप्रिया ॥ २ ॥ प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् । प्रतीची विश्वान्देवान् तां त्वाच्छावदामसि ॥ ३॥ अहं वदामि नेत् त्वं सभायामह त्वं वद । ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥ ४ ॥ यदि वासि तिरोजनं यदि वा नद्यस्तिरः । इयं ह मह्यं त्वामोषधिर्बद्ध्वेव न्यानयत् ॥ ५ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३९ ॥ दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् । अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्थापयाति ॥ १ ॥

॥ ४० ॥ यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः । यस्य व्रते पुष्टपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे ॥१॥ आ प्रत्यञ्चं दाशुषे दाश्वंसं सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् । रायस्पोषं श्रवस्युं वसाना इह हुवेम सदनं रयीणाम् ॥ २ ॥

॥ ४१ ॥ अति धन्वान्यत्यपस्ततर्द श्येनो नृचक्षा अवसानदर्शः । तरन् विश्वान्यवरा रजांसीन्द्रेण सख्या शिव आ जगम्यात् ॥ १ ॥ श्येनो नृचक्षा दिव्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः । स नो नि यच्छाद् वसु यत् पराभृतमस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् ॥ २ ॥

॥ ४२ ॥ सोमा॑रुद्रा॒ वि वृ॑हतं॒ विषू॑ची॒ममी॑वा॒ या नो॒ गय॑मावि॒वेश॑ । बाधे॑थां
दू॒रं निर्ऋ॑तिं परा॒चैः कृ॒तं चि॒देनः॒ प्र मु॑मुक्तम॒स्मत् ॥ १ ॥ सोमा॑रुद्रा यु॒वमे॒तान्य॒स्मद् विश्वा॑ त॒नूषु॑ भे॒षजा॑नि धत्तम् । अव॑ स्यतं मुञ्चतं॒ यन्नो॒ अस॑त् त॒नूषु॑ ब॒द्धं कृ॒तमेनो॑ अ॒स्मत् ॥ २ ॥

॥ ४३ ॥ शि॒वास्त॒ एका॒ अशि॑वास्त॒ एकाः॒ सर्वा॑ बिभर्षि सुमन॒स्यमा॑नः । ति॒स्रो
वाचो॒ निहि॑ता अ॒न्तर॒स्मिन् तासा॒मेका॒ वि प॑पा॒तानु॒ घोष॑म् ॥ १ ॥

॥ ४४ ॥ उ॒भा जि॑ग्यथु॒र्न परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जिग्ये कत॒रश्च॒नैन॑योः । इन्द्र॑श्च॒
विष्णो॒ यदप॑स्पृधेथां त्रे॒धा स॒हस्रं॒ वि तदै॑रयेथाम् ॥ १ ॥

॥ ४५ ॥ जना॑द् विश्वज॒नीना॑त् सिन्धु॒तस्पर्याभृ॑तम् । दू॒रात् त्वा॑ मन्य॒ उद्भृ॑तमी॒र्ष्याया॒
नाम॑ भेष॒जम् ॥ १ ॥ अ॒ग्नेरि॑वास्य॒ दह॑तो दा॒वस्य॒ दह॑तः॒ पृथ॑क् ।
एता॒मे॒तस्ये॒र्ष्यामु॒द्नाग्निमि॑व शमय ॥ २ ॥

॥ ४६ ॥ सिनी॑वालि॒ पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॒मसि॒ स्वसा॑ । जुषस्व॑ ह॒व्यमाहु॑तं
प्र॒जां दे॑वि दिदिड्ढि नः ॥ १ ॥ या सु॑बा॒हुः स्व॑ङ्गु॒रिः सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री । तस्यै॑
वि॒श्पत्न्यै॑ ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन ॥ २ ॥ या वि॒श्पत्नीन्द्र॒मसि॑ प्र॒तीची॑ स॒हस्र॑स्तुकाभि॒यन्ती॑ दे॒वी । विष्णोः॑ पत्नि॒ तुभ्यं॑ रा॒ता ह॒वींषि॒ पतिं॑ देवि॒ राध॑से चोदयस्व ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ कु॒हूं दे॒वीं सु॒कृतं॑ वि॒द्मनाप॑सम॒स्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवा॑ जोहवीमि । सा
नो॑ र॒यिं वि॒श्ववा॑रं॒ नि य॑च्छा॒द् ददा॑तु वी॒रं श॒तदा॑यमु॒क्थ्य॑म् ॥ १ ॥ कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॒ हव्या॑ नो अ॒स्य ह॒विषो॑ जुषेत । शृ॒णोतु॑ य॒ज्ञमु॑श॒ती नो॑ अ॒द्य
रा॒यस्पोषं॑ चिकि॒तुषी॑ दधातु ॥ २ ॥

॥ ४८ ॥ रा॒काम॒हं सु॒हवा॑ सुष्टु॒ती हु॑वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒ बोध॑तु॒ त्मना॑ । सीव्य॒त्वपः॑ सू॒च्याच्छि॑द्यमानया॒ ददा॑तु वी॒रं श॒तदा॑यमु॒क्थ्य॑म् ॥ १ ॥ यास्ते॑ राके सुम॒तयः॑ सु॒पेश॑सो॒ याभि॒र्ददा॑सि दा॒शुषे॒ वसू॑नि । ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑ उ॒पाग॑हि
सहस्रापो॒षं सु॑भगे॒ ररा॑णा ॥ २ ॥

॥ ४९ ॥ दे॒वानां॒ पत्नी॑रुश॒तीर॑वन्तु नः॒ प्राव॑न्तु नस्तु॒जये॒ वाज॑सातये ।
याः पार्थि॑वासो॒ या अ॒पामपि॑ व्र॒ते ता नो॑ दे॒वीः सु॒हवाः॒ शर्म॑ यच्छन्तु ॥ १ ॥ उ॒त

ग्ना व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्य१ग्नाय्यश्विनी राट् । आ रोदसी वरुणानी शृणोतु
व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ॥ २ ॥

॥ ५० ॥ यथा वृक्षमशनिर्विश्वाहा हन्त्यप्रति । एवाहमद्य कितवानक्षैर्बध्या-
समप्रति ॥ १ ॥ तुराणामतुराणां विशामवर्जुषीणाम् । समैतु विश्वतो भगो अ-
न्तर्हस्तं कृतं मम ॥ २ ॥ ईडे अग्निं स्वावसुं नमोभिरिह प्रसक्तो वि चयत् कृतं
नः । रथैरिव प्र भरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणं मरुतां स्तोममृध्याम् ॥ ३ ॥ वयं ज-
येम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे । अस्मभ्यमिन्द्र वरीयः सुगं कृधि
प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या रुज ॥ ४ ॥ अजैषं त्वा संलिखितमजैषमुत संरुधम् ।
अविं वृको यथा मथदेवा मथ्नामि ते कृतम् ॥ ५ ॥ उत प्रहामतिदीवा जयति कृ-
तमिव श्वघ्नी वि चिनोति काले । यो देवकामो न धनं रुणद्धि समित् तं रायः
सृजति स्वधाभिः ॥ ६ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे ।
वयं राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ॥ ७ ॥ कृतं मे दक्षिणे हस्ते
जयो मे सव्य आहितः । गोजिद् भूयासमश्वजिद् धनंजयो हिरण्यजित् ॥ ८ ॥
अक्षाः फलवतीं द्युवं दत्त गां क्षीरिणीमिव । सं मा कृतस्य धारया धनुः स्ना-
व्नेव नह्यत ॥ ९ ॥

॥ ५१ ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इन्द्रः पुर-
तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥ १ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ५२ ॥ संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणेभिः । संज्ञानमश्विना युवमिहास्मासु
नि यच्छतम् ॥ १ ॥ सं जानामहै मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दै-
व्येन । मा घोषा उत् स्थुर्बहुले विनिर्हते मेषुः पप्तदिन्द्रस्याहन्यागते ॥ २ ॥

॥ ५३ ॥ अमुत्रभूयादधि यद् यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः । प्रत्यौह-
तामश्विना मृत्युमस्मद् देवानामग्ने भिषजा शचीभिः ॥ १ ॥ सं क्रामतं मा ज-
हीतं शरीरं प्राणापानौ ते सयुजाविह स्ताम् । शतं जीव शरदो वर्धमानोग्निष्टे
गोपा अधिपा वसिष्ठः ॥ २ ॥ आयुर्यत् ते अतिहितं पराचैरपानः प्राणः पुन-
रा ताविताम् । अग्निष्टदाहार्निर्ऋतेरुपस्थात् तदात्मनि पुनरा वेशयामि ते ॥ ३ ॥

सेमं प्राणो हासीन्मो अपानोऽवहाय परा गात् । सप्तर्षिभ्य एनं परि ददामि त एनं स्वस्ति जरसे वहन्तु ॥ ४ ॥ प्र विशतं प्राणापानावनड्वाहाविव व्रजम् । अयं जरिम्णः शेवधिररिष्ट इह वर्धताम् ॥ ५ ॥ आ ते प्राणं सुवामसि परा यक्ष्मं सुवामि ते । आयुर्नो विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ ६ ॥ उद् वयं तमसस्परि रोहन्तो नाकमुत्तमम् । देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ ७ ॥

॥ ५४ ॥ ऋचं साम यजामहे याभ्यां कर्माणि कुर्वते । एते सदसि राजतो यज्ञं देवेषु यच्छतः ॥ १ ॥ ऋचं साम यदप्राक्षं हविरोजो यजुर्बलम् । एष मा तस्मान्मा हिंसीद् वेदः पृष्टः शचीपते ॥ ९ ॥

॥ ५५ ॥ ये ते पन्थानोऽव दिवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुम्नया धेहि नो वसो ॥ १ ॥

॥९६॥ तिरश्चिराजेरसितात् पृदाकोः परि संभृतम् । तत् कङ्कपर्वणो विषमियं वीरुदनीनशत् ॥ १ ॥ इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्चुन्मधुला मधूः । सा विह्रुतस्य भेषज्यथो मशकजम्भनी ॥ २ ॥ यतो दष्टं यतो धीतं ततस्ते निर्ह्वयामसि । अर्भस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यारसं विषम् ॥ ३ ॥ अयं यो वक्रो विपरुर्व्यङ्गो मुखानि वक्रा वृजिना कृणोषि । तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इषीकामिव सं नमः ॥ ४ ॥ अरसस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पतः । विषं ह्यस्यादिष्यथो एनमजीजभम् ॥ ५ ॥ न ते बाह्वोर्बलमस्ति न शीर्षे नोत मध्यतः । अथ किं पापयामुया पुच्छे बिभर्ष्यर्भकम् ॥ ६ ॥ अदन्ति त्वा पिपीलिका वि वृश्चन्ति मयूर्यः । सर्वे भल ब्रवाथ शार्कोटमरसं विषम् ॥ ७ ॥ य उभाभ्यां प्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्ये न ते विषं किमु ते पुच्छधावसत् ॥ ८ ॥

॥ ५७ ॥ यदाशसा वदतो मे विचुक्षुभे यद् याचमानस्य चरतो जनाँ अनु । यदात्मनि तन्वो मे विरिष्टं सरस्वती तदा पृणद् घृतेन ॥ १ ॥ सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवृतन्नृतानि । उभे इदस्योभे अस्य राजत उभे यतेते उभे अस्य पुष्यतः ॥ २ ॥

॥ ५८ ॥ इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतव्रतौ । युवो रथो अध्वरो देववीतये प्रति स्वसरमुप यातु पीतये ॥ १ ॥ इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य

वृष्ण॒ः सोम॑स्य वृष॒णा वृ॑षेथाम्। इ॒दं वा॒मन्ध॒ः परि॑षिक्तमा॒सद्या॒स्मिन् ब॒र्हिषि॑ मादयेथाम् ॥ २ ॥

॥ ५९ ॥ यो न॒ः शपा॒दश॑पत॒ः शप॑तो॒ यश्च॑ न॒ः शपा॑त्। वृ॒क्ष इ॑व वि॒द्युता॑ ह॒त आ मूला॒दनु॑ शुष्यतु ॥ १ ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ६० ॥ ऊर्ज॒ं बिभ्र॑द्वसुवनि॑ः सुमे॒धा अघो॑रेण॒ चक्षु॑षा मि॒त्रिये॑ण। गृ॒हानैमि॑ सु॒मना॒ वन्द॑माना॒ रम॑ध्वं॒ मा बि॑भीत॒ मत् ॥ १ ॥ इ॒मे गृ॒हा म॑यो॒भुव॒ ऊर्ज॑स्वन्त॒ः पय॑स्वन्तः। पूर्णा॑ वा॒मेन॒ तिष्ठ॑न्त॒स्ते नो॑ जानन्त्वाय॒तः ॥ २ ॥ येषा॑म॒ध्येति॑ प्र॒वस॒न् येषु॑ सौमन॒सो ब॒हुः। गृ॒हानुप॑ ह्वयामहे॒ ते नो॑ जानन्त्वाय॒तः ॥ ३ ॥ उप॑हूता॒ भूरि॑धना॒ः सखा॑यः स्वा॒दुसं॑मुदः। अ॒क्षु॒ध्या अ॑तृ॒ष्या स्त॒ गृहा॒ मास्मद् बि॑भीतन ॥ ४ ॥ उप॑हूता इ॒ह गाव॒ उप॑हूता अजा॒वय॑ः। अथो॒ अन्न॑स्य की॒लाल॒ उप॑हूतो गृ॒हेषु॑ नः ॥ ५ ॥ सू॒नृता॑वन्तः सु॒भगा॒ इरा॑वन्तो हसा॒मुदाः। अ॒तृ॒ष्या अ॑क्षु॒ध्या स्त॒ गृहा॒ मास्मद् बि॑भीतन ॥ ६ ॥ इ॒हैव स्त॒ मानु॑ गात॒ विश्वा॑ रू॒पाणि॑ पुष्यत। ऐष्या॑मि भ॒द्रेणा॑ स॒ह भूया॑ंसो भव॒ता मया॑ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ यद॑ग्ने॒ तप॑सा॒ तप॑ उपत॒प्याम॑हे॒ तप॑ः। प्रि॒याः श्रु॒तस्य॑ भूया॒स्मायु॑ष्मन्तः सुमे॒धस॑ः ॥ १ ॥ अग्ने॒ तप॑स्तप्यामह॒ उप॑ तप्यामहे॒ तप॑ः। श्रु॒तानि॑ शृ॒ण्वन्तो॑ व॒यमायु॑ष्मन्तः सुमे॒धस॑ः ॥ २ ॥

॥ ६२ ॥ अ॒यम॒ग्निः सत्प॑तिर्वृ॒द्धवृ॑ष्णो र॒थीव॑ प॒त्तीन॑जयत् पु॒रोहि॑तः। नाभा॑ पृथि॒व्यां निहि॑तो॒ दवि॑द्युतदधस्प॒दं कृ॑णुतां॒ ये पृ॑त॒न्यव॑ः ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ पृ॒त॒ना॒जितं॒ सह॑मानम॒ग्निमु॒क्थैर्ह॑वामहे पर॒मात् स॒धस्था॑त्। स न॑ः पर्ष॒दति॑ दु॒र्गाणि॒ विश्वा॒ क्षाम॑द् दे॒वोति॑ दुरि॒तान्य॒ग्निः ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ इ॒दं यत् कृ॒ष्णः श॒कुनि॑रभिनि॒ष्पत॒न्नपी॑पतत्। आपो॑ मा॒ तस्मा॒त् सर्व॑स्माद् दुरि॒तात् पा॒न्त्वंह॑सः ॥ १ ॥ इ॒दं यत् कृ॒ष्णः श॒कुनि॑र॒वामृ॑क्षन्निर्ऋ॑ते ते॒ मुखे॑न। अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ गार्ह॑पत्य॒ः प्र मु॑ञ्चतु ॥ २ ॥

॥ ६५ ॥ प्र॒ती॒चीन॑फलो॒ हि त्वमपा॑मार्ग रु॒रोहि॑थ। सर्वा॒न् मच्छ॒पथा॒ँ अधि॒ वरी॑यो यावया इ॒तः ॥ १ ॥ यद् दु॒ष्कृतं॒ यच्छम॑लं॒ यद् वा॑ चेरि॒म पा॒पया॑। त्वया॒

तद् वि॑श्वतोमु॒खापा॑मा॒र्गाप॑ मृज्महे ॥ २ ॥ श्या॒वद॑ता कु॒नखिना॑ ब॒ण्डेन॒ यत्स॒हासि॒म । अपा॑मार्ग॒ त्वया॑ व॒यं सर्वं॒ तदप॑ मृज्महे ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ यद्य॒न्तरि॑क्षे॒ यदि॒ वात॒ आस॒ यदि॑ वृ॒क्षेषु॒ यदि॒ वोल॑पेषु । यदश्र॑वन् प॒शव॑ उ॒द्यमा॑नं॒ तद् ब्राह्म॒णं पुन॑र॒स्मानु॒पैतु॑ ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ पुन॒र्मैत्वि॑न्द्रि॒यं पुन॑रा॒त्मा द्रवि॑णं॒ ब्राह्म॑णं च । पुन॑र॒ग्नयो॒ धिष्ण्या॑ यथास्था॒म क॑ल्पयन्तामि॒हैव ॥ १ ॥

॥ ६८ ॥ सर॑स्वति व्र॒तेषु॑ ते दि॒व्येषु॑ देवि॒ धाम॑सु । जुषस्व॑ ह॒व्यमाहु॑तं प्र॒जां दे॑वि ररास्व नः ॥ १ ॥ इ॒दं ते॑ ह॒व्यं घृ॒तव॑त् सरस्वती॒दं पि॑तॄ॒णां ह॒विरा॒स्य१॒यत् । इ॒मानि॑ त उदि॒ता शंत॑मानि॒ तेभि॑र्व॒यं मधु॑मन्तः स्याम ॥ २ ॥ शि॒वा न॒ः शंत॑मा भव सुमृडी॒का सर॑स्वति । मा ते॑ युयोम सं॒दृशः॑ ॥ ३ ॥

॥ ६९ ॥ शं नो॒ वातो॑ वातु॒ शं न॑स्तपतु॒ सूर्यः॑ । अहा॑नि॒ शं भ॑वन्तु न॒ः शं रात्री॒ प्रति॑ धीयता॒ं शमु॒षा नो॒ व्यु॑च्छतु ॥ १ ॥

॥ ७० ॥ यत् किं चा॒सौ मन॑सा॒ यच्च॑ वा॒चा य॒ज्ञैर्जु॒होति॑ ह॒विषा॒ यजु॑षा । तन्मृ॒त्युना॒ निर्ऋ॑तिः संविदा॒ना पु॒रा स॒त्यादाहु॑तिं हन्त्वस्य ॥ १ ॥ या॒तु॒धाना॒ निर्ऋ॑तिरादु॒ रक्ष॒स्ते अ॑स्य घ्न॒न्त्वनृ॑तेन स॒त्यम् । इन्द्रे॑षिता दे॒वा आज्य॑मस्य मथ्नन्तु॒ मा तत् सं पा॑दि॒ यद॒सौ जु॒होति॑ ॥ २ ॥ अ॒जि॒रा॒धि॒रा॒जौ श्ये॒नौ सं॑पा॒तिना॑विव । आज्यं॑ पृतन्य॒तोह॑तां॒ यो न॒ः कश्चा॑भ्यघा॒यति॑ ॥ ३ ॥ अपा॑ञ्चौ त उ॒भौ बा॒हू अपि॑ नह्याम्या॒स्य॑म् । अ॒ग्नेर्दे॒वस्य॑ म॒न्युना॒ तेन॑ तेवधिषं ह॒विः ॥ ४ ॥ अपि॑ नह्यामि ते बा॒हू अपि॑ नह्याम्या॒स्य॑म् । अ॒ग्नेर्घो॒रस्य॑ म॒न्युना॒ तेन॑ तवधिषं ह॒विः ॥ ५ ॥

॥ ७१ ॥ परि॑ त्वाग्ने॒ पुरं॑ व॒यं विप्रं॑ सहस्य धीमहि । धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे ह॒न्तारं॑ भङ्गु॒राव॑तः ॥ १ ॥

॥ ७२ ॥ उत् ति॑ष्ठ॒ताव॑ पश्य॒तेन्द्र॑स्य भा॒गमृ॒त्विय॑म् । यदि॑ श्रा॒तं जु॒होत॑न॒ यद्यश्रा॑तं म॒मत्त॑न ॥ १ ॥ श्रा॒तं ह॒विरो ष्वि॑न्द्र॒ प्र या॑हि ज॒गाम॒ सूरो॒ अध्व॑नो॒ वि मध्य॑म् । परि॑ त्वासते नि॒धिभि॒ः सखा॑यः कुल॒पा न व्रा॑जप॒तिं चर॑न्तम् ॥ २ ॥ श्रा॒तं

म॑न्य॒ ऊध॑नि श्रा॒तम॒ग्नौ सुशृ॑तं मन्ये॒तदृ॒तं नवी॑यः । माध्य॑न्दिनस्य॒ सव॑नस्य द॒ध्नः
पिबे॑न्द्र वज्रिन् पुरु॒कृज्जु॑षा॒णः ॥ ३ ॥

॥ ७३ ॥ समि॑द्धो अ॒ग्निर्वृ॑षणा र॒थी दि॒वस्त॒प्तो घ॒र्मो दु॑ह्यते वामि॒षे मधु॑ ।
व॒यं हि वां॑ पुरु॒दमा॑सो अश्विना॒ हवा॑महे सध॒मादे॑षु का॒रवः॑ ॥ १ ॥ समि॑द्धो
अ॒ग्निर॑श्विना त॒प्तो वां॑ घ॒र्म आ ग॑तम् । दु॒ह्यन्ते॑ नू॒नं वृ॑षणे॒ह धे॒नवो॒ द॒स्रा मद॑न्ति
वे॒धसः॑ ॥ २ ॥ स्वाहा॑कृतः॒ शुचि॑र्दे॒वेषु॑ य॒ज्ञो यो अ॒श्विनो॑श्चम॒सो दे॑व॒पानः॑ । तमु॒
विश्वे॑ अ॒मृता॑सो जुषा॒णा ग॑न्ध॒र्वस्य॒ प्रत्या॒स्ना रि॑हन्ति ॥ ३ ॥ यदु॒स्रिया॒स्वाहु॑तं
घृ॒तं पयो॒ऽयं स वा॑मश्विना भा॒ग आ म॑तम् । माध्वी॑ ध॒र्तारा॑ विदथस्य सत्पती
त॒प्तं घ॒र्मं पि॑बतं रोच॒ने दि॒वः ॥ ४ ॥ त॒प्तो वां॑ घ॒र्मो न॑क्षतु॒ स्वहो॑ता॒ प्र वा॑मध्व॒र्युश्च॑रतु पय॑स्वाम् । मधो॑र्दु॒ग्धस्या॑श्विना त॒नाया॑ वी॒तं पा॒तं पय॑स उ॒स्रिया॑याः ॥ ५ ॥
उप॑ द्रव॒ पय॑सा गोधुगो॒षमा घ॒र्मे सि॑ञ्च॒ पय॑ उ॒स्रिया॑याः । वि नाक॑मख्यत् सवि॒ता वरे॑ण्योनुप्र॒याण॑मु॒षसो॒ वि रा॑जति ॥ ६ ॥ उप॑ ह्वये सु॒दुघां॑ धे॒नुमे॒तां सु॒हस्तो॑
गो॒धुगु॒त दो॑हदेनाम् । श्रेष्ठं॑ स॒वं स॑वि॒ता सा॑विषन्नो॒ऽभी॑द्धो घ॒र्मस्तदु॒ षु प्र वो॑चत्
॥ ७ ॥ हि॒ङ्कृ॒ण्व॒ती व॑सु॒पत्नी॒ वसू॑नां व॒त्समि॒च्छन्ती॒ मन॑सा॒ न्याग॑न् । दु॒हाम॒श्विभ्यां॒ पयो॑ अ॒घ्न्येयं सा व॑र्धतां मह॒ते सौभ॑गाय ॥ ८ ॥ जुष्टो॒ दमू॑ना॒ अति॑थिर्दुरो॒ण
इ॒मं नो॑ य॒ज्ञमुप॑ याहि वि॒द्वान् । विश्वा॑ अग्ने अभि॒युजो॑ वि॒हत्य॑ शत्रूय॒तामा भ॑रा॒
भोज॑नानि ॥ ९ ॥ अग्ने॒ शर्ध॑ मह॒ते सौभ॑गाय॒ तव॑ द्यु॒म्नान्यु॑त्त॒मानि॑ सन्तु । सं
जा॑स्प॒त्यं सु॒यम॒मा कृ॑णुष्व शत्रूय॒ताम॒भि ति॑ष्ठा॒ महां॑सि ॥ १० ॥ सू॒य॒व॒साद् भग॑वती हि भू॒या अधा॑ व॒यं भग॑वन्तः स्याम । अ॒द्धि तृण॑मघ्न्ये विश्व॒दानीं॒ पिब॑ शु॒द्धमु॑द॒कमा॒चर॑न्ती ॥ ११ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ७४ ॥ अ॒प॒चितां॒ लोहि॑नीनां कृ॒ष्णा मा॒तेति॑ शुश्रुम । मु॒नेर्दे॒वस्य॒ मूले॑न॒
सर्वा॑ विध्यामि॒ ता अ॒हम् ॥ १ ॥ विध्या॑म्यासां प्र॒थ॒मां विध्या॑म्यु॒त म॑ध्य॒माम् ।
इ॒दं ज॑घ॒न्या॑मासा॒मा च्छि॑नद्मि॒ स्तुका॑मिव ॥ २ ॥ त्वा॒ष्ट्रेणा॒हं वच॑सा॒ वि त॑ ई॒र्ष्याम॑मीमदम् । अथो॒ यो म॒न्युष्टे॑ पते॒ तमु॑ ते शमयामसि ॥ ३ ॥ व्र॒तेन॒ त्वं
व्र॑तपते॒ सम॑क्तो वि॒श्वाहा॑ सु॒मना॑ दीदिही॒ह । तं त्वा॑ व॒यं जा॑तवेद॒ः :समि॑द्धं प्र॒जाव॑न्त॒ उप॑ सदेम॒ सर्वे॑ ॥ ४ ॥

॥ ७५ ॥ प्रजावतीः सूयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः । मा व स्तेन ईशत माघशंसः परि वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ १ ॥ पदज्ञा स्थ रमतयः संहिता विश्वनाम्नीः । उप मा देवीर्देवेभिरेत । इमं गोष्ठमिदं सदो घृतेनास्मान्त्समुक्षत ॥ २ ॥

॥ ७६ ॥ आ सुस्रसः सुस्रसो असतीभ्यो असत्तराः । सेहोररसतरा लवणाद् विक्लेदीयसीः ॥ १ ॥ या ग्रैव्या अपचितोथो या उपपक्ष्याः । विजाम्नि या अपचितः स्वयंस्रसः ॥ २ ॥ यः कीकसाः प्रशृणाति तलीद्यमवतिष्ठति । निर्हास्तं सर्वं जायान्यं यः कश्च ककुदि श्रितः ॥ ३ ॥ पक्षी जायान्यः पतति स आ विशति पूरुषम् । तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ॥ ४ ॥ विद्म वै ते जायान्य जानं यतो जायान्य जायसे । कथं ह तत्र त्वं हनो यस्य कृण्मो हविर्गृहे ॥ ५ ॥ धृषत् पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् । माध्यन्दिने सवन आ वृषस्व रयिष्ठानो रयिमस्मासु धेहि ॥ ६ ॥

॥ ७७ ॥ सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । अस्माकोती रिशादसः ॥ १ ॥ यो नो मर्तो मरुतो दुर्हृणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति । द्रुहः पाशान् प्रति मुञ्चतां सस्तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम् ॥ २ ॥ संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषासः । ते अस्मत् पाशान् प्र मुञ्चन्त्वेनसः सातपना मत्सरा मादयिष्णवः ॥ ३ ॥

॥ ७८ ॥ वि ते मुञ्चामि रशनां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमजस्र एध्यग्ने ॥ १ ॥ अस्मै क्षत्राणि धारयन्तमग्ने युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन । दीदिह्यस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं प्रेमं वोचो हविर्दां देवतासु ॥ २ ॥

॥ ७९ ॥ यत् ते देवा अकृण्वन् भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा । तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥ १ ॥ अहमेवास्म्यमावास्या३ मामा वसन्ति सुकृतो । मयीमे मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त सर्वे ॥ २ ॥ आगन् रात्री संगमनी वसूनामूर्जं पुष्टं वस्वावेशयन्ती । अमावास्यायै हविषा विधेमोर्जं दुहाना पयसा न आगन् ॥ ३ ॥ अमावास्ये न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ४ ॥

॥ ८० ॥ पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगया ।
तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा नाकस्य पृष्ठे समिषा मदेम ॥१॥ वृषभं वाजिनं
वयं पौर्णमासं यजामहे । स नो ददात्वक्षितां रयिमनुपदस्वतीम् ॥ २ ॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो
अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ३ ॥ पौर्णमासी प्रथमा यज्ञियासीदन्हां
रात्रीणामतिशर्वरेषु । ये त्वां यज्ञैर्यज्ञिये अर्धयन्त्यमी ते नाके सुकृतः प्रविष्टाः
॥ ४ ॥

॥ ८१ ॥ पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् । विश्वान्यो
भुवना विचष्ट ऋतूँरन्यो विदधज्जायसे नवः ॥ १ ॥ नवोनवो भवसि जायमानोन्हां
केतुरुषसामेष्यग्रम् । भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे
दीर्घमायुः ॥ २ ॥ सोमस्यांशो युधां पतेनूनो नाम वा असि । अनूनं दर्श मा
कृधि प्रजया च धनेन च ॥३॥ दर्शोसि दर्शतोसि समग्रोसि समन्तः । समग्रः समन्तो
भूयासं गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ४ ॥ योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं
द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेना प्यायस्व । आ वयं प्याशिषीमहि गोभिरश्वैः प्रजया
पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ५ ॥ यं देवा अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति ।
तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ॥ ६ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ८२ ॥ अभ्यर्चत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत् पवन्ताम् ॥१॥ मय्यग्रे अग्निं गृह्णामि
सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन । मयि प्रजां मय्यायुर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम्
॥ २ ॥ इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि क्रन् पूर्वचित्ता निकारिणः ।
क्षत्रेणाग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥ ३ ॥ अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि
प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यं उषसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी
आ विवेश ॥४॥ प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यत् प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।
प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन् प्रति द्यावापृथिवी आ ततान ॥ ५ ॥ घृतं ते अग्ने
दिव्ये सधस्थे घृतेन त्वां मनुरद्या समिन्धे । घृतं ते देवीर्नप्त्य आ वहन्तु घृतं
तुभ्यं दुह्रता गावो अग्ने ॥ ६ ॥

॥ ८३ ॥ अ॒प्सु ते॑ राज॒न् वरुण गृ॒हो हि॑र॒ण्ययो॑ मि॒थः । ततो॑ धृ॒तव्र॑तो॒ राजा॒ सर्वा॒ धामा॑नि मुञ्चतु ॥ १ ॥ धाम्नो॑ धाम्नो राजन्नि॒तो व॑रुण मुञ्च नः । यदापो॑ अ॒घ्न्या इति॒ वरु॒णेति॒ यदू॑चि॒म ततो॑ वरुण मुञ्च नः ॥ २ ॥ उदु॑त्त॒मं व॑रुण॒ पाश॑म॒स्मदवा॑ध॒मं वि म॑ध्य॒मं श्र॑थाय । अधा॑ व॒यमा॑दित्य व्र॒ते तवाना॑गसो॒ अदि॑तये स्याम ॥ ३ ॥ प्रास्मत् पाशा॑न् वरुण मुञ्च॒ सर्वा॒न् य उ॑त्त॒मा अ॑ध॒मा वा॑रु॒णा ये । दुष्वप्न्यं॑ दुरि॒तं नि ष्वा॒स्मदथ॑ गच्छेम सुकृ॒तस्य॑ लो॒कम् ॥ ४ ॥

॥ ८४ ॥ अ॒ना॒धृ॒ष्यो जा॒तवे॑दा॒ अम॑र्त्यो वि॒राड॑ग्ने क्षत्र॒भृद्दी॑दिही॒ह । विश्वा॒ अमी॑वाः प्रमु॒ञ्चन् मानु॑षीभिः शि॒वाभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो॒ गय॑म् ॥ १ ॥ इन्द्र॑ क्ष॒त्रम॒भि वा॒ममोजोजा॑यथा वृषभ चर्षणी॒नाम् । अपा॑नुदो॒ जन॑ममित्र॒यन्त॑मु॒रुं दे॒वेभ्यो॑ अकृणोरु लो॒कम् ॥ २ ॥ मृ॒गो न भी॒मः कु॑च॒रो गि॑रि॒ष्ठाः प॑रा॒वत॒ आ ज॑गम्या॒त् पर॑स्याः । सृ॒कं सं॒शाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं वि शत्रू॑न्ता॒ढि वि मृधो॑ नुदस्व ॥ ३ ॥

॥ ८५ ॥ त्यमू॒ षु वा॒जिनं॑ दे॒वजू॑तं स॒होवा॑नं तरु॒तारं॒ रथा॑नाम् । अरि॑ष्टनेमिं पृत॒नाजि॑मा॒शुं स्व॒स्तये॒ तार्क्ष्य॑मि॒हा हु॑वेम ॥ १ ॥

॥ ८६ ॥ त्रा॒तार॒मिन्द्र॑मवि॒तार॒मिन्द्रं॒ हवे॑हवे सु॒हवं॒ शूर॒मिन्द्र॑म् । हु॒वे नु श॒क्रं पु॑रुहू॒तमिन्द्रं॑ स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ म॒घवा॑न् कृणोतु ॥ १ ॥

॥ ८७ ॥ यो अ॒ग्नौ रु॒द्रो यो अ॒प्स्व१॒न्तर्य ओष॑धीर्वी॒रुध॑ आवि॒वेश॑ । य इ॒मा विश्वा॒ भुव॑नानि चाक्लृ॒पे तस्मै॑ रु॒द्राय॒ नमो॑ अस्त्व॒ग्नये॑ ॥ १ ॥

॥ ८८ ॥ अपे॒ह्यरि॑र॒स्यरि॒र्वा अ॑सि । वि॒षे वि॒षम॑पृक्था वि॒षमिद् वा अ॑पृक्थाः । अहि॑मे॒वाभ्यपे॑हि॒ तं ज॑हि ॥ १ ॥

॥ ८९ ॥ अ॒पो दि॒व्या अ॑चायिषं॒ रसे॑न॒ सम॑पृक्ष्महि । पय॑स्वानग्न॒ आग॑मं॒ तं मा॒ सं सृ॑ज॒ वर्च॑सा ॥ १ ॥ सं मा॑ग्ने॒ वर्च॑सा सृज॒ सं प्र॒जया॒ समायु॑षा । वि॒द्युर्मे॑ अ॒स्य दे॒वा इन्द्रो॑ विद्यात् स॒ह ऋषि॑भिः ॥ २ ॥ इ॒दमा॑पः॒ प्र व॑हतावद्यं॒ च॒ मलं॑ च॒ यत् । यच्चा॑भिदु॒द्रोहानृ॑तं॒ यच्च॑ शे॒पे अ॒भीरु॑णम् ॥ ३ ॥ एधो॑स्येधिषी॒य स॒मिद॑सि॒ समे॑धिषीय । तेजो॑सि॒ तेजो॒ मयि॑ धेहि ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ अपि॑ वृश्चपुराण॒वद् व्र॒तते॑रिव गुष्पि॒तम् । ओजो॑ दा॒सस्य॑ दम्भय ॥ १ ॥ व॒यं तद॑स्य॒ संभृ॑तं॒ वस्विन्द्रे॑ण॒ वि भ॑जामहै । म्लापया॑मि भ्र॒जः शि॒भ्रं वरु॑णस्य व्र॒तेन॑ ते ॥ २ ॥ यथा॒ शेपो॑ अ॒पाया॑तै स्त्री॒षु चास॒दना॑वयाः । अ॒व॒स्थस्य॑ क्न॒दीव॑तः शाङ्कु॒रस्य॑ नितो॒दिन॑ः । यदात॑त॒मव॒ तत्त॑नु॒ यदुत्त॑तं॒ नि तत्त॑नु ॥ ३ ॥

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ६१ ॥ इन्द्र॑ः सु॒त्रामा॒ स्ववाँ॒ अवो॑भिः सुमृडी॒को भ॑वतु वि॒श्ववे॑दाः । बाध॑तां॒ द्वेषो॒ अभ॑यं नः कृणोतु सु॒वीर्य॑स्य॒ पत॑यः स्याम ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ स सु॒त्रामा॒ स्ववाँ॒ इन्द्रो॑ अ॒स्मदा॒राच्चि॒द् द्वेष॑ः सनु॒तर्यु॑योतु । तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॒स्यापि॑ भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ इन्द्रे॑ण म॒न्युना॑ व॒यम॒भि ष्या॑म पृतन्य॒तः । घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्र॒ति ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ ध्रु॒वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषाव॒ सोम॑ं नयामसि । यथा॑ न॒ इन्द्र॒ः केव॑ली॒र्विश॒ः संम॑नस॒स्कर॑त् ॥ १ ॥

॥ ६५ ॥ उद॑स्य श्या॒वौ वि॑थु॒रौ गृध्रौ॒ द्यामि॑व पेततुः । उ॒च्छो॒च॒न॒प्र॒शो॒च॒नाव॒स्योच्छोच॑नौ हृ॒दः ॥ १ ॥ अ॒हमे॑ना॒वुद॑तिष्ठिपं॒ गावौ॑ श्रान्त॒सदा॑विव । कु॒र्कु॒रावि॑व॒ कूज॑न्तावु॒दव॑न्तौ॒ वृका॑विव ॥ २ ॥ आ॒तो॒दिनौ॑ नि॑तो॒दिना॒वथो॑ संतो॒दिना॑वुत । अपि॑ नह्याम्यस्य॒ मेढ्रं॒ य इ॒तः स्त्री पुमा॑न् ज॒भार॑ ॥ ३ ॥

॥ ६६ ॥ अस॑द॒न् गाव॒ सद॒नेप॑प्तद् वस॒तिं वय॑ः । आ॒स्थाने॒ पर्व॑ता अस्थुः स्थाम्नि॑ वृ॒क्काव॑तिष्ठिपम् ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ यद॒द्य त्वा॑ प्रय॒ति य॒ज्ञे अ॒स्मिन् होत॑श्चिकित्व॒न्नवृ॑णीमही॒ह । ध्रु॒वम॑यो ध्रु॒वमु॒ता श॑विष्ठ प्रवि॒द्वान् य॒ज्ञमुप॑ याहि॒ सोम॑म् ॥ १ ॥ समि॑न्द्र नो॒ मन॑सा नेष॒ गोभि॒ः सं सू॒रिभि॑र्हरिव॒न्त्सं स्व॒स्त्या । सं ब्रह्म॑णा दे॒वहि॑तं॒ यदस्ति॒ सं दे॒वानां॑ सुम॒तौ य॒ज्ञिया॑नाम् ॥ २ ॥ याना॑वह उश॒तो दे॑व दे॒वांस्तान् प्रेर॑य॒ स्वे अ॑ग्ने स॒धस्थे॑ । ज॒क्षि॒वांस॑ः पपि॒वांसो॒ मधू॑न्य॒स्मै ध॑त्त वसवो॒ वसू॑नि ॥ ३ ॥ सु॒गा वो॑ देवा॒ः सद॑ना अकर्म॒ य आ॑ज॒ग्म सव॑ने मा जुषा॒णाः । वह॑माना॒ भर॑माणा॒ः स्वा वसू॑नि॒ वसुं॑ घ॒र्मं-

दिवमा रोहतानु ॥ ४ ॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ॥ ५ ॥ एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ वषड्ढुतेभ्यो वषडहुतेभ्यः । देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित ॥ ७ ॥ मनसस्पत इमं नो दिवि देवेषु यज्ञम् । स्वाहा दिवि स्वाहा पृथिव्यां स्वाहान्तरिक्षे स्वाहा वाते धां स्वाहा ॥ ८ ॥

॥ ९८ ॥ सं बर्हिरक्तं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः । सं देवैर्विश्वदेवेभिरक्तमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा ॥ १ ॥

॥ ९९ ॥ परि स्तृणीहि परि धेहि वेदिं मा जामिं माषीरमुया शयानाम् । होतृषदनं हरितं हिरण्ययं निष्का एते यजमानस्य लोके ॥ १ ॥

॥ १०० ॥ पर्यावर्ते दुष्वप्न्यात् पापात् स्वप्न्यादभूत्याः । ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे परा स्वप्नमुखाः शुचः ॥ १ ॥

॥ १०१ ॥ यत् स्वप्ने अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते । सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद् दृश्यते दिवा ॥ १ ॥

॥ १०२ ॥ नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय मृत्यवे । मेक्षाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन् मा मा हिंसिषुरीश्वराः ॥ १ ॥

॥ इति नवमोऽनुवाकः ॥

॥ १०३ ॥ को अस्या नो द्रुहोऽवद्यवत्या उन्नेष्यति क्षत्रियो वस्य इच्छन् । को यज्ञकामः क उ पूर्तिकामः को देवेषु वनुते दीर्घमायुः ॥ १ ॥

॥ १०४ ॥ कः पृश्निं धेनुं वरुणेन दत्तामथर्वणे सुदुघां नित्यवत्साम् । बृहस्पतिना सख्यं जुषाणो यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥ १ ॥

॥ १०५ ॥ अपक्रामन् पौरुषेयाद् वृणानो दैव्यं वचः । प्रणीतीरभ्यावर्तस्व विश्वेभिः सखिभिः सह ॥ १ ॥

॥ १०६ ॥ यदस्मृति चकृम किं चिदग्न उपारिम चरणे जातवेदः । ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः ॥ १ ॥

॥ १०७ ॥ अव दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य रश्मयः । आपः समुद्रिया धारास्तास्ते शल्यमसिस्रसन् ॥ १ ॥

॥ १०८ ॥ यो न॑स्ता॒यद् दिप्स॑ति॒ यो न॑ आ॒विः स्वो वि॒द्वानर॑णो वा नो अग्ने । प्र॒तीच्ये॒त्वर॑णी द॒त्वती॒ तान् मैषा॑मग्ने॒ वास्तु॑ भून्मो अप॑त्यम् ॥ १ ॥ यो न॑ः सु॒प्तान् जाग्र॑तो वाभि॒दासा॒त् तिष्ठ॑तो वा॒ चर॑तो जातवे॑दः । वै॒श्वा॒न॒रेण॑ स॒युजा॑ स॒जोषा॒स्तान् प्र॒तीचो॒ निर्द॑ह जातवे॑दः ॥ २ ॥

॥ १०९ ॥ इ॒दमु॒ग्राय॑ ब॒भ्रवे॒ नमो॒ यो अ॒क्षेषु॑ तनू॒वशी । घृ॒तेन॒ कलि॑ं शिक्षामि॒ स नो॑ मृडाती॒दृशे॑ ॥ १ ॥ घृ॒तम॑प्स॒राभ्यो॑ वह॒ त्वम॑ग्ने पां॒सून॒क्षेभ्य॒ः सिक॑ता अ॒पश्च॑ । य॒था॒भा॒गं ह॒व्यदा॑तिं जुषा॒णा मद॑न्ति दे॒वा उ॒भया॑नि ह॒व्या ॥ २ ॥ अ॒प्स॒रस॑ः सध॒मादं॑ मदन्ति हवि॒र्धान॑मन्त॒रा सूर्यं॑ च । ता मे॒ हस्तौ॒ सं सृ॑जन्तु घृ॒तेन॑ स॒पत्नं॑ मे कित॒वं र॑न्धयन्तु ॥ ३ ॥ आ॒दि॒न॒वं प्र॑ति॒दीव्ने॑ घृ॒तेना॒स्माँ अ॒भि क्ष॑र । वृ॒क्षमि॑वा॒शन्या॑ ज॒हि यो अ॒स्मान् प्र॑ति॒दीव्य॑ति ॥ ४ ॥ यो नो॑ द्यु॒वे धन॑मि॒दं च॒कार॒ यो अ॒क्षाणां॑ ग्लह॑नं॒ शेष॑णं च । स नो॑ दे॒वो ह॒विरि॒दं जु॑षा॒णो ग॑न्ध॒र्वेभि॑ः सध॒मादं॑ मदे॑म ॥ ५ ॥ संव॑सव॒ इति॑ वो नाम॒धेय॑मुग्रंप॒श्या रा॑ष्ट्र॒भृतो॒ ह्य॑क्षाः । तेभ्यो॑ व इन्दवो ह॒विषा॑ विधेम व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो र॒यीणा॑म् ॥६॥ दे॒वान् यन्ना॑थि॒तो हु॒वे ब्र॑ह्म॒चर्यं॒ यदू॑षि॒म । अ॒क्षान् यद् ब॒भ्रूना॒लभे॒ ते नो॑ मृडन्त्वी॒दृशे॑ ॥ ७ ॥

॥ ११० ॥ अग्न॒ इन्द्र॑श्च दा॒शुषे॑ ह॒तो वृ॒त्राण्य॑प्र॒ति । उ॒भा हि वृ॑त्र॒हन्त॑मा ॥१॥ याभ्या॒मज॑य॒न्त्स्व१॒॑रग्र॑ ए॒व यावा॑त॒स्थतु॒र्भुव॑नानि॒ विश्वा॑ । प्र च॑र्षणी॒ वृष॑णा॒ वज्र॑बाहू अ॒ग्निमिन्द्रं॑ वृत्र॒हणा॑ हुवे॒हम् ॥२॥ उप॑ त्वा दे॒वो अ॑ग्रभीच्चम॒सेन॒ बृह॒स्पति॑ः । इन्द्र॑ गी॒र्भिर्न॒ आ वि॑श॒ यज॑मानाय सुन्व॒ते ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ इन्द्र॑स्य कु॒क्षिर॑सि सोम॒धान॑ आ॒त्मा दे॒वाना॑मु॒त मानु॑षाणाम् । इ॒ह प्र॒जा ज॑नय॒ यास्त॑ आ॒सु या अ॒न्यत्रे॒ह तास्ते॑ रमन्ताम् ॥ १ ॥

॥ ११२ ॥ शुम्भ॑नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी अन्ति॑सुम्ने॒ महि॑व्रते । आप॑ः स॒प्त सु॑स्रुवुर्दे॒वीस्ता नो॑ मुञ्च॒न्त्वंह॑सः ॥१॥ मु॒ञ्चन्तु॑ मा शप॒थ्या॒३॒॑दथो॑ वरु॒ण्या॑दु॒त । अथो॑ य॒मस्य॒ पड्वी॑शा॒द् विश्व॑स्माद् देवकिल्बि॒षात् ॥ २ ॥

॥ ११३ ॥ तृष्टि॑के॒ तृष्ट॑वन्दन॒ उद॒मूं छि॑न्धि तृष्टिके । यथा॑ कृ॒तद्वि॑ष्टा॒सो॒मुष्मै॑ शे॒प्याव॑ते ॥ १ ॥ तृ॒ष्टासि॑ तृष्टि॒का वि॒षा वि॑षात॒क्य॑सि । परि॑वृक्ता॒ यथास॑स्यृष॒भस्य॑ व॒शेव॑ ॥ २ ॥

॥ ११४ आ ते ददे वक्षणाभ्य आ तेहं हृदयाद् ददे । आ ते मुखस्य संकाशात् सर्वं ते वर्च आ ददे ॥१॥ प्रेतोयन्तु व्याध्यः प्रानुध्याः प्रो अशस्तयः । अग्नी रक्षस्विनीर्हन्तु सोमो हन्तु दुरस्यतीः ॥ २ ॥

॥ ११५ ॥ प्र पतेतः पापि लक्ष्मि नश्येतः प्रामुतः पत । अयस्मयेनाङ्केन द्विषते त्वा सजामसि ॥ १ ॥ या मा लक्ष्मीः पतयालूरजुष्टाभिचस्कन्द वन्दनेव वृक्षम् । अन्यत्रास्मत् सवितस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः ॥२॥ एकशतं लक्ष्म्यो३मर्त्यस्य साकं तन्वा जनुषोधि जाताः । तासां पापिष्ठा निरितः प्र हिण्मः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ॥ ३ ॥ एता एना व्याकरं खिले गा विष्ठिता इव । रमन्तां पुण्या लक्ष्मीर्याः पापीस्ता अनीनशम् ॥ ४ ॥

॥ ११६ ॥ नमो रूराय च्यवनाय नोदनाय धृष्णवे । नमः शीताय पूर्वकाम कृत्वने ॥ १ ॥ यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्वव्रतः ॥ २ ॥

॥ ११७ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः । मा त्वा के चिद् वि यमन् विं न पाशिनोति धन्वेव ताँ इहि ॥ १ ॥

॥ ११८ ॥ मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् । उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥ १ ॥

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥

॥ सप्तमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथाष्टमं काण्डम्

॥ १ ॥ अन्तकाय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम्। इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके ॥ १ ॥ उदेनं भगो अग्रभीदुदेनं सोमो अंशुमान्। उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥ २ ॥ इह तेसुरिह प्राण इहायुरिह ते मनः। उत् त्वा निर्ऋत्याः पाशेभ्यो दैव्या वाचा भरामसि ॥ ३ ॥ उत् क्रामातः पुरुष माव पत्था मृत्योः पड्वीशमवमुञ्चमानः। मा च्छित्था अस्माल्लोकादग्नेः सूर्यस्य संदृशः ॥ ४ ॥ तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षन्त्वमृतान्यापः। सूर्यस्ते तन्वे शं तपाति त्वां मृत्युर्दयतां मा प्र मेष्ठाः ॥ ५ ॥ उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि। आ हि रोहेममृतं सुखं रथमथ जिर्विर्विदथमा वदासि ॥ ६ ॥ मा ते मनस्तत्र गान्मा तिरो भून्मा जीवेभ्यः प्र मदो मानु गाः पितॄन्। विश्वे देवा अभि रक्षन्तु त्वेह ॥ ७ ॥ मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम्। आ रोह तमसो ज्योतिरेह्या ते हस्तौ रभामहे ॥ ८ ॥ श्यामश्च त्वा मा शबलश्च प्रेषितौ यमस्य यौ पथिरक्षी श्वानौ। अर्वाङेहि मा वि दीध्यो मात्र तिष्ठः पराङ्मनाः ॥ ९ ॥ मैतं पन्थामनु गा भीम एष येन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि। तम एतत् पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् ॥ १० ॥ (१) रक्षन्तु त्वाग्नयो ये अप्स्वन्ता रक्षतु त्वा मनुष्याँ३ यमिन्धते। वैश्वानरो रक्षतु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्र धाग् विद्युता सह ॥ ११ ॥ मा त्वा क्रव्यादभि मंस्तारात् संकसुकाच्चर। रक्षतु त्वा द्यौ रक्षतु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च। अन्तरिक्षं रक्षतु देवहेत्याः ॥ १२ ॥ बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्राणश्च रक्षताम्। गोपायंश्च त्वा जागृविश्च रक्षताम् ॥ १३ ॥ ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥ जीवेभ्यस्त्वा समुदे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः। मा त्वा प्राणो बलं हासीदसुं तेनु ह्वयामसि ॥ १५ ॥ मा त्वा जम्भः संहनुर्मा तमो विदन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमयुः कथा स्याः। उत् त्वादित्या वसवो भरन्तूदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥ १६ ॥ उत् त्वा द्यौरुत् पृथिव्युत् प्रजापतिरग्रभीत्। उत् त्वा मृत्योरोषधयः सोमराज्ञीरपीपरन् ॥ १७ ॥ अयं देवा इहैवास्त्वयं मामुत्र गादितः। इमं सहस्र

वीर्येण मृत्योरुत् पारयामसि ॥ १८ ॥ उत् त्वा मृत्योरपीपरं सं धमन्तु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेश्योऽ मा त्वाघरुदो रुदन् ॥ १९ ॥ आहार्षमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः । सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेविदम् ॥ २० ॥ व्यवात् ते ज्योतिरभूदप त्वत् तमो अक्रमीत् । अप त्वन्मृत्युं निर्ऋतिमप यक्ष्मं नि दध्मसि ॥ २१ ॥ (२)

॥ २ ॥ आ रभस्वेमाममृतस्य श्नुष्टिमच्छिद्यमाना जरदष्टिरस्तु ते । असुं त आयुः पुनरा भरामि रजस्तमो मोप गा मा प्र मेष्ठाः ॥ १ ॥ जीवतां ज्योतिरभ्येह्यर्वाङा त्वा हरामि शतशारदाय । अवमुञ्चन् मृत्युपाशानशस्तिं द्राघीय आयुः प्रतरं ते दधामि ॥ २ ॥ वातात् ते प्राणमविदं सूर्याच्चक्षुरहं तव । यत् ते मनस्त्वयि तद् धारयामि सं वित्स्वाङ्गैर्वद जिह्वयालपन् ॥ ३ ॥ प्राणेन त्वा द्विपदां चतुष्पदामग्निमिव जातमभि सं धमामि । नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय ते करम् ॥ ४ ॥ अयं जीवतु मा मृतेमं समीरयामसि । कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः ॥ ५ ॥ जीवलां नघारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् । त्रायमाणां सहमानां सहस्वतीमिह हुवेस्मा अरिष्टतातये ॥ ६ ॥ अधि ब्रूहि मा रभथाः सृजेमं तवैव सन्त्सर्वहाया इहास्तु । भवाशर्वौ मृडतं शर्म यच्छतमपसिध्य दुरितं धत्तमायुः ॥ ७ ॥ अस्मै मृत्यो अधि ब्रूहीमं दयस्वोदितोऽयमेतु । अरिष्टः सर्वाङ्गः सुश्रुज्जरसा शतहायन आत्मना भुजमश्नुताम् ॥ ८ ॥ देवानां हेतिः परि त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत् त्वा मृत्योरपीपरम् । आरादग्निं क्रव्यादं निरूहं जीवातवे ते परिधिं दधामि ॥ ९ ॥ यत् ते नियानं रजसं मृत्यो अनवधर्ष्यम् । पथ इमं तस्माद् रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वर्म कृण्मसि ॥ १० ॥ (३) कृणोमि ते प्राणापानौ जरां मृत्युं दीर्घमायुः स्वस्ति । वैवस्वतेन प्रहितान् यमदूतांश्चरतोप सेधामि सर्वान् ॥ ११ ॥ आरादरातिं निर्ऋतिं परो ग्राहिं क्रव्यादः पिशाचान् । रक्षो यत् सर्वं दुर्भूतं तत् तम इवाप हन्मसि ॥ १२ ॥ अग्नेष्टे प्राणममृतादायुष्मतो वन्वे जातवेदसः । यथानरिष्या अमृतः सजूरसस्तत् ते कृणोमि तदु ते समृध्यताम् ॥ १३ ॥ शिवे ते स्तां द्यावापृथिवी असंतापे अभिश्रियौ । शं ते सूर्य आ तपतु शं वातो वातु ते हृदे । शिवा अभि क्षरन्तु त्वापो दिव्याः पयस्वतीः ॥ १४ ॥ शिवास्ते सन्त्वोषधय उत् त्वाहार्षमधरस्या उत्तरां पृथिवीमभि । तत्र त्वादित्यौ रक्षतां सूर्याचन्द्रमसावुभा ॥ १५ ॥ यत् ते वासः परिधानं यां नीविं कृणुषे त्वम् । शिवं ते तन्वेऽतत् कृण्मः संस्पर्शेद्रूक्ष्णमस्तु ते ॥ १६ ॥ यत् क्षुरेण मर्चयता सु-

तेजसा वप्ता वपसि केशश्मश्रु । शुभं मुखं मा न आयुः प्र मोषीः ॥ १७ ॥ शिवौ
ते स्तां व्रीहियवावबलासावदोमधौ । एतौ यक्ष्मं वि बाधेते एतौ मुञ्चतो अंहसः
॥ १८ ॥ यदश्नासि यत् पिबसि धान्यं कृष्याः पयः । यदाद्यं१यदनाद्यं
सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि ॥ १९ ॥ अह्ने च त्वा रात्रये चोभाभ्यां परि दद्मसि ।
अरायेभ्यो जिघत्सुभ्य इमं मे परि रक्षत ॥ २० ॥ (४) शतं तेयुतं हायनान् द्वे
युगे त्रीणि चत्वारि कृण्मः । इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेनु मन्यन्तामहृणीयमानाः
॥ २१ ॥ शरदे त्वा हेमन्ताय वसन्ताय ग्रीष्माय परि दद्मसि । वर्षाणि
तुभ्यं स्योनानि येषु वर्धन्त ओषधीः ॥ २२ ॥ मृत्युरीशे द्विपदां मृत्युरीशे चतुष्पदाम्
। तस्मात् त्वां मृत्योर्गोपतेरुद्भरामि स मा बिभेः ॥ २३ ॥ सोरिष्ट न मरिष्यसि
न मरिष्यसि मा बिभेः । न वै तत्र म्रियन्ते नो यन्त्यधमं तमः ॥२४॥
सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्वः पुरुषः पशुः । यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनायकम्
॥ २५ ॥ परि त्वा पातु समानेभ्योभिचारात् सबन्धुभ्यः । अमम्रिर्भवामृतोतिजीवो
मा ते हासिषुरसवः शरीरम् ॥ २६ ॥ ये मृत्यव एकशतं या नाष्ट्रा
अतितार्याः । मुञ्चन्तु तस्मात् त्वां देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि ॥ २७ ॥ अग्नेः
शरीरमसि पारयिष्णु रक्षोहासि सपत्नहा । अथो अमीवचातनः पूतुद्रुर्नाम भेषजम्
॥ २८ ॥ (५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म । शिशानो
अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥१॥ अयोदंष्ट्रो अर्चिषा
यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः । आ जिह्वया मूरदेवान् रभस्व क्रव्यादो
वृक्त्वापि धत्स्वासन् ॥ २ ॥ उभोभयाविन्नुप धेहि दंष्ट्रौ हिंस्रः शिशानो वरं
परं च । उतान्तरिक्षे परि याह्यग्ने जम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥ अग्ने
त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंस्राशनिर्हरसा हन्त्वेनम् । प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि
क्रव्यात् क्रविष्णुर्वि चिनोत्वेनम् ॥ ४ ॥ यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न
उत वा चरन्तम् । उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः
॥ ५ ॥ यज्ञैरिषूः संनममानो अग्ने वाचा शल्याँ अशनिभिर्दिहानः । ताभिर्विध्य
हृदये यातुधानान् प्रतीचो बाहून् प्रति भङ्ग्ध्येषाम् ॥ ६ ॥ उतारब्धान्स्पृणुहि
जातवेद उतारेभाणाँ ऋष्टिभिर्यातुधानान् । अग्ने पूर्वो नि जहि शोशुचान
आमादः क्ष्विङ्कास्तमदन्त्वेनीः ॥ ७ ॥ इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने या-

तु॒धानो॒ य इ॒दं कृ॒णोति॑। तमा र॑भस्व स॒मिधा॑ यविष्ठ नृ॒चक्ष॑स॒श्चक्षु॑षे रन्धयैनम् ॥ ८ ॥ ती॒क्ष्णेना॑ग्ने चक्षु॑षा रक्ष य॒ज्ञं प्राञ्च॑ं॒ वसु॑भ्यः प्र ण॑य प्रचेत। हिं॒स्रं रक्षां॑स्य॒भि शोशु॑चान॒ं मा त्वा॑ दभन् यातु॒धाना॑ नृचक्षः ॥ ९ ॥ नृ॒चक्षा॒ रक्षः॒ परि॑ पश्य वि॒क्षु तस्य॒ त्रीणि॒ प्रति॑ शृणी॒ह्यग्रा॑। तस्या॑ग्ने पृ॒ष्टीर्हर॑सा शृणीहि त्रे॒धा मूल॑ं यातु॒धान॑स्य वृश्च ॥ १० ॥ (६) त्रिर्या॑तुधा॒नः प्रसि॑तिं त ए॒त्वृतं यो अ॑ग्ने॒ अनृ॑तेन॒ हन्ति॑। तम॒र्चिषा॑ स्फूर्जय॑न् जातवेदः सम॒क्षमे॑नं गृण॒ते नि यु॑ङ्ग्धिः ॥११॥ यद॑ग्ने अ॒द्य मिथुना शपा॑तो॒ यद् वा॒चस्तृ॒ष्टं ज॒नय॑न्त रे॒भाः। म॒न्योर्मन॑सः श॒रव्या॒३ जाय॑ते॒ या तया॑ विध्य॒ हृद॑ये धातु॒धना॑न् ॥ १२ ॥ परा॑ शृणीहि॒ तप॑सा यातु॒धाना॒न् परा॑ग्ने॒ रक्षो॒ हर॑सा शृणीहि। परा॒र्चिषा॒ मूर॑देवान् छृणीहि॒ परा॑सु॒तृपः॒ शोशु॑चतः शृणीहि ॥ १३ ॥ परा॒द्य दे॒वा वृ॑जि॒नं शृ॑णन्तु प्र॒त्यगे॑नं श॒पथा॑ यन्तु सृ॒ष्टाः। वा॒चास्ते॒नं शर॑व ऋच्छन्तु मर्म॒न् विश्व॑स्यैतु॒ प्रसि॑तिं यातु॒धानः॑ ॥ १४ ॥ यः पौरु॑षेयेण क्र॒विषा॑ सम॒ङ्क्ते यो अश्व्ये॑न प॒शुना॑ यातु॒धानः॑। यो अ॒घ्न्याया॒ भर॑ति क्षी॒रम॑ग्ने॒ तेषा॑ं शी॒र्षाणि॒ हर॒सापि॑ वृश्च ॥ १५ ॥ वि॒षं गवा॑ं यातु॒धाना॑ भर॑न्ता॒मा वृ॑श्चन्ता॒मदि॑तये दु॒रेवाः॑। परै॑णान् दे॒वः स॑वि॒ता द॑दातु॒ परा॑ भा॒गमोष॑धीनां जयन्ताम् ॥ १६ ॥ सं॒व॒त्स॒रीणं॒ पय॑ उ॒स्रिया॑या॒स्तस्य॒ माशी॑द् यातु॒धानो॑ नृचक्षः। पी॒यूष॑मग्ने यत॒मस्तितृ॑प्सा॒त् तं प्र॒त्यञ्च॑म॒र्चिषा॑ विध्य॒ मर्म॑णि ॥ १७ ॥ स॒नाद॑ग्ने मृणसि यातु॒धाना॒न् न त्वा॒ रक्षां॑सि॒ पृत॑नासु जिग्युः। स॒हमू॑रा॒ननु॑ दह क्र॒व्यादो॒ मा ते॑ हे॒त्या मु॑क्षत॒ दैव्या॑याः ॥ १८ ॥ त्वं नो॑ अग्ने अध॒राद॑ुद॒क्तस्त्वं प॒श्चादु॒त र॑क्षा पु॒रस्ता॑त्। प्रति॒ त्ये ते॑ अ॒जरा॑स॒स्तपि॑ष्ठा अ॒घशं॑सं॒ शोशु॑चतो दहन्तु ॥ १९ ॥ प॒श्चात् पु॒रस्ता॑दध॒रादु॒तोत्त॒रात् क॒विः काव्ये॑न॒ परि॑ पाह्यग्ने। सखा॒ सखा॑यम॒जरो॑ जरि॒म्णे अग्ने॒ मर्ता॒ँ अम॑र्त्य॒स्त्वं नः॑ ॥२०॥(७) तद॑ग्ने॒ चक्षुः॒ प्रति॑ धेहि रे॒भे श॑फा॒रुजो॒ येन॒ पश्य॑सि यातु॒धाना॑न्। अ॒थ॒र्व॒वज्ज्योति॑षा॒ दैव्ये॑न स॒त्यं धूर्व॑न्तम॒चितं॒ न्यो॑ष ॥ २१ ॥ परि॑ त्वाग्ने॒ पुरं॑ व॒यं विप्रं॑ सहस्य धीमहि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे ह॒न्तारं॑ भङ्गु॒राव॑तः ॥२२॥ वि॒षेण॑ भङ्गु॒राव॑तः॒ प्रति॑ स्म र॒क्षसो॑ जहि। अग्ने॑ ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॒ तपु॑रग्राभिर॒र्चिभिः॑ ॥२३॥ वि ज्योति॑षा बृह॒ता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्विश्वा॑नि कृणुते महि॒त्वा। प्रादे॑वीर्मा॒याः सह॑ते दु॒रेवाः॑ शिशी॑ते॒शृङ्गे॒रक्षो॑भ्यो॒ विनिक्ष्वे॑ ॥ २४ ॥ ये ते॒ शृङ्गे॑ अ॒जरे॑ जातवेदस्ति॒ग्महे॑ती॒ ब्रह्म॑संशिते। ताभ्या॑ं दु॒र्हार्द॑मभि॒दास॑न्तं किमी॒दिनं॑ प्र॒त्यञ्च॑म॒र्चिषा॑ जातवे॒दो वि नि॑क्ष्व ॥२५॥ अ॒ग्नी रक्षां॑सि सेधति शु॒क्रशो॑चि॒रम॑र्त्यः। शुचिः॑ पाव॒क ईड्यः॑ ॥ २६ ॥ (८)

॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उब्जतं न्यर्पयतं वृषणा तमोवृधः । परा शृणीतमचितो न्योषतं हतं नुदेथां नि शिशीतमत्रिणः ॥ १ ॥ इन्द्रासोमा समघशंसमभ्यघं तपुर्ययस्तु चरुरग्निमाँ इव । ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने ॥ २ ॥ इन्द्रासोमा दुष्कृतो वव्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् । यतो नैषां पुनरेकश्चनोदयत् तद् वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ॥ ३ ॥ इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम् । उत् तक्षतं स्वर्यं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वथः ॥ ४ ॥ इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्यग्नितप्तेभिर्युवमश्महन्मभिः तपुर्वधेभिरजरेभिरत्त्रिणो नि पर्शाने विध्यतं यन्तु निस्वरम् ॥ ५ ॥ इन्द्रासोमा परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिना । यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपती इव जिन्वतम् ॥ ६ ॥ प्रति स्मरेथां तुजयद्भिरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः । इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद् यो मा कदा चिदभिदासति द्रुहुः ॥ ७ ॥ यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः । आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता ॥ ८ ॥ ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः । अहये वा तान् प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थे ॥ ९ ॥ यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने अश्वानां गवां यस्तनूनाम् । रिपु स्तेन स्तेयकृद् दभ्रमेतु नि ष हीयतां तन्वा तना च ॥ १० ॥(९)

परः सो अस्तु तन्वा तना च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः । प्रति शुष्यतु यशो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ॥ ११ ॥ सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते । तयोर्यत् सत्यं यतरदृजीयस्तदित् सोमोवति हन्त्यासत् ॥ १२ ॥ न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् । हन्ति रक्षो हन्त्यासद् वदन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥ १३ ॥ यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवाँ अप्यूहे अग्ने । किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं सचन्ताम् ॥ १४ ॥ अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य । अधा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह ॥ १५ ॥ यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह । इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट ॥ १६ ॥ प्र या जिगाति खर्गलेव नक्तमप द्रुहुस्तन्वं गूहमाना । वव्रमनन्तमव सा पदीष्ट ग्रावाणो घ्नन्तु रक्षस उपब्दैः ॥ १७ ॥ वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्वीच्छत गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन । वयो ये भूत्वा पतयन्ति नक्तभिर्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे ॥ १८ ॥

प्र वर्तय दिवोश्मानमिन्द्र सोमशितं मघवन्त्सं शिशाधि । प्राक्तो अपाक्तो अधरादुदक्तो३भि
जहि रक्षसः पर्वतेन ॥ १९ ॥ एत उ त्ये पतयन्ति श्वयातव इन्द्रं
दिप्सन्ति दिप्सवोदाभ्यम् । शिशीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदशनिं यातुमद्भ्यः॥२०॥(१०) इन्द्रो यातूनामभवत् पराशरो हविर्मथीनामभ्या३विवासताम्।
अभीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्त्सत एतु रक्षसः ॥ २१ ॥ उलूकयातुं
शुशुलूकयातुं जहि श्वयातुमुत कोकयातुम् । सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं दृषदेव
प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥ २२ ॥ मा नो रक्षो अभि नड् यातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये
किमीदिनः । पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोन्तरिक्षं दिव्यात् पात्वस्मान् ॥२३॥
इन्द्र जहि पुमांसं यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् । विग्रीवासो मूरदेवा
ऋदन्तु मा ते दृशन्त्सूर्यमुच्चरन्तम् ॥ २४ ॥ प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम जागृतम्
। रक्षोभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमद्भ्यः ॥ २५ ॥(११)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ अयं प्रतिसरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते । वीर्यवान्त्सपत्नहा शूरवीरः
परिपाणः सुमङ्गलः ॥ १ ॥ अयं मणिः सपत्नहा सुवीरः सहस्वान् वाजी
सहमान उग्रः । प्रत्यक्कृत्या दूषयन्नेति वीरः ॥ २ ॥ अनेनेन्द्रो मणिना वृत्रमहन्ननेनासुरान्
पराभावयन्मनीषी । अनेनाजयद् द्यावापृथिवी उभे इमे अनेनाजयत्
प्रदिशश्चतस्रः ॥३॥ अयं स्राक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसरः । ओजस्वान्
विमृधो वशी सो अस्मान् पातु सर्वतः ॥ ४ ॥ तदग्निराह तदु सोम आह बृहस्पतिः
सविता तदिन्द्रः । ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसरैरजन्तु
॥ ५ ॥ अन्तर्दधे द्यावापृथिवी उताहरुत सूर्यम् । ते मे देवाः पुरोहिताः
प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसरैरजन्तु ॥ ६ ॥ ये स्राक्त्यं मणिं जना वर्माणि कृण्वते
। सूर्य इव दिवमारुह्य वि कृत्या बाधते वशी ॥ ७ ॥ स्राक्त्येन मणिना ऋषिणेव
मनीषिणा । अजैषं सर्वाः पृतना वि मृधो हन्मि रक्षसः ॥ ८ ॥ याः कृत्या
आङ्गिरसीर्याः कृत्या आसुरीर्याः कृत्याः स्वयंकृता या उं चान्येभिराभृताः ।
उभयीस्ताः परा यन्तु परावतो नवतिं नाव्या ३ अति ॥ ९ ॥ अस्मै मणिं वर्म
बध्नन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः । प्रजापतिः परमेष्ठी विराड् वैश्वानर
ऋषयश्च सर्वे ॥ १० ॥ (१२) उत्तमो अस्योषधीनामनड्वान् जगतामिव व्याघ्रः
श्वपदामिव । यमैच्छामाविदाम तं प्रतिस्पाशनमन्तितम् ॥ ११ ॥ स इद्व्याघ्रो

भवत्यथो सिंहो अथो वृषा । अथो सपत्नकर्शनो यो बिभर्तीमं मणिम् ॥ १२ ॥
नैनं घ्नन्त्यप्सरसो न गन्धर्वा न मर्त्याः । सर्वा दिशो वि राजति यो बिभर्तीमं मणिम् ॥ १३ ॥ कश्यपस्त्वामसृजत कश्यपस्त्वा समैरयत् । अबिभस्त्वेन्द्रो मानुषे बिभ्रत् संश्रेषिणेजयत् । मणिं सहस्रवीर्यं वर्म देवा अकृण्वत ॥ १४ ॥ यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा दीक्षाभिर्यज्ञैर्यस्त्वा जिघांसति । प्रत्यक् त्वमिन्द्र तं जहि वज्रेण शतपर्वणा ॥ १५ ॥ अयमिद् वै प्रतीवर्त ओजस्वान् संजयो मणिः । प्रजां धनं च रक्षतु परिपाणः सुमङ्गलः ॥ १६ ॥ असपत्नं नो अधरादसपत्नं न उत्तरात् । इन्द्रासपत्नं नः पश्चाज्ज्योतिः शूर पुरस्कृधि ॥ १७ ॥ वर्म मे द्यावापृथिवी वर्माहर्वर्म सूर्यः । वर्म म इन्द्रश्चाग्निश्च वर्म धाता दधातु मे ॥१८॥ ऐन्द्राग्नं वर्म बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्यन्ति सर्वे । तन्मे तन्वं त्रायतां सर्वतो बृहदायुष्मां जरदष्टिर्यथासानि ॥ १९ ॥ आ मारुक्षद् देवमणिर्मह्या अरिष्टतातये । इमं मेथिमभिसंविशध्वं तनूपानं त्रिवरूथमोजसे ॥ २० ॥ अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु नृम्णमिमं देवासो अभिसंविशध्वम् । दीर्घायुत्वाय शतशारदायायुष्मान् जरदष्टिर्यथासत् ॥ २१ ॥ स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी । इन्द्रो बध्नातु ते मणिं जिगीवाँ अपराजितः सोमपा अभयंकरो वृषा । स त्वा रक्षतु सर्वतो दिवा नक्तं च विश्वतः ॥ २२ ॥ (१३)

॥ ६ ॥ यौ ते मातोन्ममार्ज जातायाः पतिवेदनौ । दुर्णामा तत्र मा गृधदलिंश उत वत्सपः ॥ १ ॥ पलालानुपलालौ शर्कुं कोकं मलिम्लुचं पलीजकम् । आश्रेषं वव्रिवाससमृक्षग्रीवं प्रमीलिनम् ॥ २ ॥ मा सं वृतो मोप सृप ऊरू माव सृपोन्तरा । कृणोम्यस्यै भेषजं बजं दुर्णामचातनम् ॥ ३ ॥ दुर्णामा च सुनामा चोभा संवृतमिच्छतः । अरायानप हन्मः सुनामा स्त्रैणमिच्छताम् ॥ ४ ॥ यः कृष्णः केश्यसुर स्तम्बज उत तुण्डिकः । अरायानस्या मुष्काभ्यां भंससोप हन्मसि ॥ ५ ॥ अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं क्रव्यादमुत रेरिहम् । अरायांछ्वकिष्किणो बजः पिङ्गो अनीनशत् ॥ ६ ॥ यस्त्वा स्वप्ने निपद्यते भ्राता भूत्वा पितेव च । बजस्तान्त्सहतामितः क्लीबरूपांस्तिरीटिनः ॥ ७ ॥ यस्त्वा स्वपन्तीं त्सरति यस्त्वा दिप्सति जाग्रतीम् । छायामिव प्र तान्त्सूर्यः परिक्रामन्ननीनशत् ॥ ८ ॥ यः कृणोति मृतवत्सामवतोकामिमां स्त्रियम् । तमोषधे त्वं नाशयास्याः कमलमञ्जिवम् ॥ ९ ॥ ये शालाः परिनृत्यन्ति सायं गर्दभनादिनः । कुसूला ये च कुक्षिलाः ककुभाः करुमाः स्रिमाः । तानोषधे त्वं गन्धेन विषूचीनान् वि नाशय ॥ १० ॥ (१४) ये कुकुन्धाः कुकूर-

भाः कृत्तीर्दूर्शानि बिभ्रति । क्लीबा इव प्रनृत्यन्तो वने ये कुर्वते घोषं तानितो नाशयामसि ॥ ११ ॥ ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तममुं दिवः । अरायान् बस्तवासिनो दुर्गन्धींल्लोहितास्यान् मककान् नाशयामसि ॥ १२ ॥ य आत्मानमतिमात्रमंस आधाय बिभ्रति । स्त्रीणां श्रोणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षांसि नाशय ॥ १३ ॥ ये पूर्वे बध्वो३ यन्ति हस्ते शृङ्गाणि बिभ्रतः । आपाकेष्ठाः प्रहासिन स्तम्बे ये कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि ॥ १४ ॥ येषां पश्चात् प्रपदानि पुरः पार्ष्णीः पुरो मुखा । खलजाः शकधूमजा उरुण्डा ये च मट्मटाः कुम्भमुष्का अयाशवः । तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीबोधेन नाशय ॥ १५ ॥ पर्यस्ताक्षा अप्रचङ्कशा अस्त्रैणाः सन्तु पण्डगाः । अव भेषज पादय य इमां संविवृत्सत्यपतिः स्वपतिं स्त्रियम् ॥ १६ ॥ उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमृशम् । उपेषन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् । पदा प्र विध्य पार्ष्ण्या स्थालीं गौरिव स्पन्दना ॥ १७ ॥ यस्ते गर्भं प्रतिमृशाज्जातं वा मारयाति ते । पिङ्गस्तमुग्रधन्वा कृणोतु हृदयाविधम् ॥ १८ ॥ ये अम्नो जातान् मारयन्ति सूतिका अनुशेरते । स्त्रीभागान् पिङ्गो गन्धर्वान् वातो अभ्रमिवाजतु ॥ १९ ॥ परिसृष्टं धारयतु यद्धितं माव पादि तत् । गर्भं त उग्रौ रक्षतां भेषजौ नीविभार्यौ ॥ २० ॥ (१९) पवीनसात् तङ्गल्वा३च्छायकादुत नग्नकात् । प्रजायै पत्ये त्वा पिङ्गः परि पातु किमीदिनः ॥ २१ ॥ द्व्यास्याच्चतुरक्षात् पञ्चपादादनङ्गुरेः । वृन्तादभि प्रसर्पतः परि पाहि वरीवृतात् ॥ २२ ॥ य आमं मांसमदन्ति पौरुषेयं च ये क्रविः । गर्भान् खादन्ति केशवास्तानितो नाशयामसि ॥ २३ ॥ ये सूर्यात् परिसर्पन्ति स्नुषेव श्वशुरादधि । बजश्च तेषां पिङ्गश्च हृदयेधि नि विध्यताम् ॥ २४ ॥ पिङ्ग रक्ष जायमानं मा पुमांसं स्त्रियं क्रन् । आण्डादो गर्भान्मा दभन् बाधस्वेतः किमीदिनः ॥ २५ ॥ अप्रजास्त्वं मार्तवत्समाद् रोदमघमावयम् । वृक्षादिव स्रजं कृत्वाप्रिये प्रति मुञ्च तत् ॥ २६ ॥ (१६)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ या बभ्रवो याश्च शुक्रा रोहिणीरुत पृश्नयः । असिक्नीः कृष्णा ओषधीः सर्वा अच्छावदामसि ॥ १ ॥ त्रायन्तामिमं पुरुषं यक्ष्माद् देवेषितादधि । यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव ॥ २ ॥ आपो अग्रं दिव्या ओषधयः । तास्ते यक्ष्ममेनस्य१मङ्गादङ्गादनीनशन् ॥ ३ ॥ प्रस्तृणती स्तम्बिनीरेकशुङ्गाः प्रतन्वतीरोषधीरा वदामि । अंशुमतीः काण्डिनीर्या विशाखा

ह्वयामि ते वीरुधो वैश्वदेवीरुग्राः पुरुषजीवनीः ॥४॥ यद् वः सहः सहमाना वीर्यं यच्च वो बलम् । तेनेममस्माद् यक्ष्मात् पुरुषं मुञ्चतौषधीरथो कृणोमि भेषजम् ॥ ५ ॥ जीवलां नघारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् । अरुन्धतीमुन्नयन्तीं पुष्पां मधुमतीमिह हुवेस्मा अरिष्टतातये ॥ ६ ॥ इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीर्वचसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥ ७ ॥ अग्नेर्घासो अपां गर्भो या रोहन्ति पुनर्णवाः । ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्भेषजीः सन्त्वाभृताः ॥ ८ ॥ अवकोल्बा उदकात्मान ओषधयः । व्यृषन्तु दुरितं तीक्ष्णशृङ्ग्यः ॥ ९ ॥ उन्मुञ्चन्तीर्विवरुणा उग्रा या विषदूषणीः । अथो बलासनाशनीः कृत्यादूषणीश्च यास्ता इहा यन्त्वोषधीः ॥ १० ॥ (१७) अपक्रीताः सहीयसीर्वीरुधो या अभिष्टुताः । त्रायन्तामस्मिन् ग्रामे गामश्वं पुरुषं पशुम् ॥ ११ ॥ मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मध्यं वीरुधां बभूव । मधुमत् पर्णं मधुमत् पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृतमन्नं दुह्रतां गोपुरोगवम् ॥ १२ ॥ यावतीः कियतीश्चेमाः पृथिव्यामध्योषधीः । ता मा सहस्रपर्ण्यो मृत्योर्मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १३ ॥ वैयाघ्रो मणिर्वीरुधां त्रायमाणोभिशस्तिपाः । अमीवाः सर्वा रक्षांस्यप हन्त्वधि दूरमस्मत् ॥ १४ ॥ सिंहस्येव स्तनथोः सं विजन्तेग्नेरिव विजन्त आभृताभ्यः । गवां यक्ष्मः पुरुषाणां वीरुद्भिरतिनुत्तो नाव्या एतु स्रोत्याः ॥ १५ ॥ मुमुचाना ओषधयोग्नेर्वैश्वानरादधि । भूमिं संतन्वतीरित यासां राजा वनस्पतिः ॥ १६ ॥ या रोहन्त्याङ्गिरसीः पर्वतेषु समेषु च । ता नः पयस्वतीः शिवा ओषधीः सन्तु शं हृदे ॥ १७ ॥ याश्चाहं वेद वीरुधो याश्च पश्यामि चक्षुषा । अज्ञाता जानीमश्च या यासु विद्म च संभृतम् ॥ १८ ॥ सर्वाः समग्रा ओषधीर्बोधन्तु वचसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥ १९ ॥ अश्वत्थो दर्भो वीरुधां सोमो राजामृतं हविः । व्रीहिर्यवश्च भेषजौ दिवस्पुत्रावमर्त्यौ ॥ २० ॥ (१८) उज्जिहीध्वे स्तनयत्यभिक्रन्दत्योषधीः । यदा वः पृश्निमातरः पर्जन्यो रेतसावति ॥ २१ ॥ तस्यामृतस्येमं बलं पुरुषं पाययामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासच्छतहायनः ॥ २२ ॥ वराहो वेद वीरुधं नकुलो वेद भेषजीम् । सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥ २३ ॥ याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघटो विदुः । वयांसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः । मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥ २४ ॥ यावतीनामोषधीनां गावः प्राश्नन्त्यघ्न्या यावतीनामजावयः । तावतीस्तुभ्यमोषधीः शर्म यच्छन्त्वाभृताः ॥ २५ ॥ यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः । तावतीर्विश्वभेषजीरा भरामि त्वामभि ॥ २६ ॥ पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला

उत । संमातरं इव दुह्रामस्मा अरिष्टतातये ॥ २७ ॥ उत त्वाहार्षं पञ्चशलादथो दशशलादुत । अथो यमस्य पड्वीशाद् विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् ॥ २८ ॥ (१९)

॥ ८ ॥ इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदरः । यथा हनाम सेना अमित्राणां सहस्रशः ॥ १ ॥ पूतिरज्जुरुपध्मानी पूतिं सेनां कृणोत्वमूम् । धूममग्निं परादृश्यामित्रा हृत्स्वा दधतां भयम् ॥ २ ॥ अमूनश्वत्थ निः शृणीहि खादामून् खदिराजिरम् । ताजद्भङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वेनान् वधको वधैः ॥ ३ ॥ परुषानमून् परुषाह्वः कृणोतु हन्त्वेनान् वधको वधैः । क्षिप्रं शर इव भज्यन्तां बृहज्जालेन संदिताः ॥ ४ ॥ अन्तरिक्षं जालमासीज्जालदण्डा दिशो महीः । तेनाभिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत् ॥ ५ ॥ बृहद्धि जालं बृहतः शक्रस्य वाजिनीवतः । तेन शत्रूनभि सर्वान् न्युब्ज यथा न मुच्यातै कतमश्चनैषाम् ॥ ६ ॥ बृहत् ते जालं बृहत इन्द्र शूर सहस्रार्घस्य शतवीर्यस्य । तेन शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदं जघान शक्रो दस्यूनामभिधाय सेनया ॥ ७ ॥ अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो महान् । तेनाहमिन्द्रजालेनामूंस्तमसाभि दधामि सर्वान् ॥ ८ ॥ सेदिरुग्रा व्यृद्धिरार्तिश्चानपवाचना । श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वान् ॥ ९ ॥ मृत्यवेमून् प्र यच्छामि मृत्युपाशैरमी सिताः । मृत्योर्ये अघला दूतास्तेभ्य एनान् प्रति नयामि बद्ध्वा ॥ १० ॥ (२०) नयतामून् मृत्युदूता यमदूता अपोम्भत । परःसहस्रा हन्यन्तां तृणेढ्वेनान् मत्यं भवस्य ॥ ११ ॥ साध्या एकं जालदण्डमुद्यत्य यन्त्योजसा । रुद्रा एकं वसव एकमादित्यैरेक उद्यतः ॥ १२ ॥ विश्वे देवा उपरिष्टादुब्जन्तो यन्त्वोजसा । मध्येन घ्नन्तो यन्तु सेनामङ्गिरसो महीम् ॥ १३ ॥ वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । द्विपाच्चतुष्पादिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् ॥ १४ ॥ गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितृन् । दृष्टानदृष्टानिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् ॥ १५ ॥ इम उप्ता मृत्युपाशा यानाक्रम्य न मुच्यसे । अमुष्या हन्तु सेनाया इदं कूटं सहस्रशः ॥ १६ ॥ घर्मः समिद्धो अग्निनायं होमः सहस्रहः । भवश्च पृश्निबाहुश्च शर्व सेनाममूं हतम् ॥ १७ ॥ मृत्योराषमा पद्यन्तां क्षुधं सेदिं वधं भयम् । इन्द्रश्चाक्षुजालाभ्यां शर्व सेनाममूं हतम् ॥ १८ ॥ पराजिताः प्र त्रसतामित्रा नुत्ता धावत ब्रह्मणा । बृहस्पतिप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥ १९ ॥ अव पद्यन्तामेषामायुधानि मा शकन् प्रतिधामिषुम् । अथैषां बहु बिभ्यतामिषवो घ्नन्तु मर्मणि ॥ २० ॥ सं क्रोशतामेनान् द्यावापृथिवी समन्तरिक्षं सह देवताभिः । मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो

विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ २१ ॥ दिशश्चतस्रोश्वतर्यो देवरथस्य पुरोडाशाः
शफा अन्तरिक्षमुद्धिः । द्यावापृथिवी पक्षसी ऋतवोभीशवोन्तर्देशाः किंकरा वाक्
परिरथ्यम् ॥ २२ ॥ संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराडीषाग्नी रथमुखम् ।
इन्द्रः सव्यष्ठाश्चन्द्रमाः सारथिः ॥ २३ ॥ इतो जयेतो वि जय सं
जय जय स्वाहा । इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहैभ्यो दुराहामीभ्यः । नीललोहितेनामूनभ्यवतनोमि ॥ २४ ॥ (२१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ९ ॥ कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्धः कस्माल्लोकात् कतमस्याः पृथिव्याः ।
वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वा पृच्छामि कतरेण दुग्धा ॥ १ ॥ यो अक्रन्दयत्
सलिलं महित्वा योनिं कृत्वा त्रिभुजं शयानः । वत्सः कामदुघो विराजः स
गुहा चक्रे तन्वः पराचैः ॥ २ ॥ यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं वियुनक्ति वाचम् ।
ब्रह्मैनद् विद्यात् तपसा विपश्चिद् यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ॥ ३ ॥ बृहतः
परि सामानि षष्ठात् पञ्चाधि निर्मिता । बृहद् बृहत्या निर्मितं कुतोधि बृहती मिता ॥४॥
बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता । माया ह जज्ञे मायाया मायाया मातली
परि ॥ ५ ॥ वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्यावद् रोदसी विबबाधे अग्निः । ततः
षष्ठादामुतो यन्ति स्तोमा उदितो यन्त्यभि षष्ठमह्नः ॥ ६ ॥ षट् त्वा पृच्छाम
ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तं युयुक्षे योग्यं च । विराजमाहुर्ब्रह्मणः पितरं तां नो
वि धेहि यतिधा सखिभ्यः ॥ ७ ॥ यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त
उपतिष्ठमानाम् । यस्या व्रते प्रसवे यक्षमेजति सा विराडृषयः परमे व्योमन् ॥ ८ ॥
अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराट् स्वराजमभ्येति पश्चात् । विश्वं मृशन्तीमभिरूपां
विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ॥ ९ ॥ को विराजो मिथुनत्वं
प्र वेद क ऋतून् क उ कल्पमस्याः । क्रमान् को अस्याः कतिधा विदुग्धान् को
अस्या धाम कतिधा व्युष्टीः ॥ १० ॥ (२२) इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु
चरति प्रविष्टा । महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री
॥ ११ ॥ छन्दः पक्षे उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।
सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानती केतुमती अजरे भूरिरेतसा ॥ १२ ॥ ऋतस्य पन्थामनु
तिस्र आगुस्त्रयो घर्मा अनु रेत आगुः । प्रजामेका जिन्वत्यूर्जमेका राष्ट्रमेका
रक्षति देवयूनाम् ॥ १३ ॥ अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीद् यज्ञस्य पक्षावृषयः

कल्पयन्तः । गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कीं यजमानाय स्वराभरन्तीम् ॥ १४ ॥ पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्नीमृतवोनु पञ्च । पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्तास्ता एकमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् ॥ १५ ॥ षड् जाता भूता प्रथमजर्तस्य षडु सामानि षडहं वहन्ति । षड्योगं सीरमनु सामसाम षडाहुर्द्यावापृथिवीः षडुर्वीः ॥ १६ ॥ षडाहुः शीतान् षडु मास उष्णानृतुं नो ब्रूत यतमोतिरिक्तः । सप्त सुपर्णाः कवयो नि षेदुः सप्त च्छन्दांस्यनु सप्त दीक्षाः ॥ १७ ॥ सप्त होमाः समिधो ह सप्त मधूनि सप्तर्तवो ह सप्त । सप्ताज्यानि परि भूतमायन् ताः सप्तगृध्रा इति शुश्रुमा वयम् ॥ १८ ॥ सप्त च्छन्दांसि चतुरुत्तराण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यार्पितानि । कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु कथमार्पितानि ॥ १९ ॥ कथं गायत्री त्रिवृतं व्याप कथं त्रिष्टुप् पञ्चदशेन कल्पते । त्रयस्त्रिंशेन जगती कथमनुष्टुप् कथमेकविंशः ॥ २० ॥ (२३) अष्ट जाता भूता प्रथमजर्तस्याष्टेन्द्रर्त्विजो दैव्या ये । अष्टयोनिरदितिरष्टपुत्राष्टमीं रात्रिमभि हव्यमेति ॥ २१ ॥ इत्थं श्रेयो मन्यमानेदमागमं युष्माकं सख्ये अहमस्मि शेवा । समानजन्मा क्रतुरस्ति वः शिवः स वः सर्वाः सं चरति प्रजानन् ॥ २२ ॥ अष्टेन्द्रस्य षड् यमस्य ऋषीणां सप्त सप्तधा । अपो मनुष्या३ँनोषधीस्ताँ उ पञ्चानु सेचिरे ॥ २३ ॥ केवलीन्द्राय दुदुहे हि गृष्टिर्वशं पीयूषं प्रथमं दुहाना । अथातर्पयच्चतुरश्चतुर्धा देवान् मनुष्याँ३ असुरानुत ऋषीन् ॥ २४ ॥ को नु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिषः । यक्षं पृथिव्यामेकवृदेकर्तुः कतमो नु सः ॥ २५ ॥ एको गौरेक एकऋषिरेकं धामैकधाशिषः । यक्षं पृथिव्यामेकवृदेकर्तुर्नाति रिच्यते ॥ २६ ॥ (२४)

॥ १० ॥ (१) विराड् वा इदमग्र आसीत् तस्या जातायाः सर्वमबिभेदियमेवेदं भविष्यतीति ॥ १ ॥ सोदक्रामत् सा गार्हपत्ये न्यक्रामत् ॥ २ ॥ गृहमेधी गृहपतिर्भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ सोदक्रामत् साहवनीये न्यक्रामत् ॥ ४ ॥ यन्त्यस्य देवादेवहूतिं प्रियो देवानां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥ सोदक्रामत् सा दक्षिणाग्नौ न्यक्रामत् ॥ ६ ॥ यज्ञर्तो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥ सोदक्रामत् सा सभायां न्यक्रामत् ॥ ८ ॥ यन्त्यस्य सभां सभ्यो भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥ सोदक्रामत् सा समितौ न्यक्रामत् ॥ १० ॥ यन्त्यस्य समितिं सामित्यो भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥ सोदक्रामत् सामन्त्रणे न्यक्रामत् ॥ १२ ॥ यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद ॥ १३ ॥ (२५)

(२) सोदक्रामत् सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् ॥ १ ॥ तां देवमनुष्या अब्रुवन्नियमेव तद् वेद यदुभय उपजीवेमेमामुप ह्वयामहा इति ॥ २ ॥ तामुपाह्वयन्त ॥ ३ ॥ ऊर्ज एहि स्वध एहि सूनृत एहीरावत्येहीति ॥ ४ ॥ तस्या इन्द्रो वत्स आसीद् गायत्र्यभिधान्यभ्रमूधः ॥ ५ ॥ बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ ॥ ६ ॥ ओषधीरेव रथंतरेण देवा अदुह्रन् व्यचो बृहता ॥ ७ ॥ अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन ॥ ८ ॥ ओषधीरेवास्मै रथंतरं दुहे व्यचो बृहत् ॥ ९ ॥ अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं य एवं वेद ॥ १० ॥ (२६)

(३) सोदक्रामत् सा वनस्पतीनागच्छत् तां वनस्पतयोघ्नत सा संवत्सरे समभवत् ॥ १ ॥ तस्माद् वनस्पतीनां संवत्सरे वृक्णमपि रोहति वृश्चतेस्याप्रियो भ्रातृव्यो य एवं वेद ॥ २ ॥ सोदक्रामत् सा पितॄनागच्छत् तां पितरोघ्नत सा मासि समभवत् ॥ ३ ॥ तस्मात् पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ४ ॥ सोदक्रामत् सा देवानागच्छत् तां देवा अघ्नत सार्धमासे समभवत् ॥ ५ ॥ तस्माद् देवेभ्योर्धमासे वषट् कुर्वन्ति प्र देवयानं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥ ६ ॥ सोदक्रामत् सा मनुष्याँ३ नागच्छत् तां मनुष्या अघ्नत सा सद्यः समभवत् ॥ ७ ॥ तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्युरुप हरन्त्युपास्य गृहे हरन्ति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२७)

(४) सोदक्रामत् सासुरानागच्छत् तामसुरा उपाह्वयन्त माय एहीति ॥१॥ तस्या विरोचनः प्राह्रादिर्वत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् ॥२॥ तां द्विमूर्धात्व्योधोक् तां मायामेवाधोक् ॥ ३ ॥ तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ सोदक्रामत् सा पितॄनागच्छत् तां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति ॥ ५ ॥ तस्या यमो राजा वत्स आसीद् रजतपात्रं पात्रम् ॥ ६ ॥ तामन्तको मार्त्यवोधोक् तां स्वधामेवाधोक् ॥ ७ ॥ तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ सोदक्रामत् सा मनुष्याँ३ नागच्छत् तां मनुष्याँ३ उपाह्वयन्तेरावत्येहीति ॥ ९ ॥ तस्या मनुर्वैवस्वतो वत्स आसीत् पृथिवी पात्रम् ॥ १० ॥ तां पृथी वैन्योधोक् तां कृषिं च सस्यं चाधोक् ॥ ११ ॥ ते कृषिं च सस्यं च मनुष्याँ३ उप जीवन्ति कृष्टराधिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ सोदक्रामत् सा सप्तऋषीनागच्छत् तां सप्तऋषय उपाह्वयन्त ब्रह्मण्वत्येहीति ॥१३॥ तस्याः सोमो राजा वत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ॥१४॥

तां बृहस्पतिराङ्गिरसोधोक् तां ब्रह्म च तपश्चाधोक् ॥ १५ ॥ तद् ब्रह्म च तपश्च सप्तऋषय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥१६॥ (२८)

(५) सोदक्रामत् सा देवानागच्छत् तां देवा उपाह्वयन्तोर्ज एहीति ॥ १ ॥ तस्या इन्द्रो वत्स आसीच्चमसः पात्रम् ॥ २ ॥ तां देवः सविताधोक् तामूर्जामेवाधोक् ॥३॥ तामूर्जां देवा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥४॥ सोदक्रामत् सा गन्धर्वाप्सरस आगच्छत् तां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त पुण्यगन्ध एहीति ॥ ५ ॥ तस्याश्चित्ररथः सौर्यवर्चसो वत्स आसीत् पुष्करपर्णं पात्रम् ॥६॥ तां वसुरुचिः सौर्यवर्चसोधोक् तां पुण्यमेव गन्धमधोक् ॥ ७ ॥ तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस उप जीवन्ति पुण्यगन्धिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ सोदक्रामत् सेतरजनानागच्छत् तामितरजना उपाह्वयन्त तिरोध एहीति ॥ ९ ॥ तस्याः कुबेरो वैश्रवणो वत्स आसीदामपात्रं पात्रम् ॥ १० ॥ तां रजतनाभिः कावेरकोधोक् तां तिरोधामेवाधोक् ॥ ११ ॥ तां तिरोधामितरजना उप जीवन्ति तिरो धत्ते सर्वं पाप्मानमुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ सोदक्रामत् सा सर्पानागच्छत् तां सर्पा उपाह्वयन्त विषवत्येहीति ॥ १३ ॥ तस्यास्तक्षको वैशालेयो वत्स आसीदलाबुपात्रं पात्रम् ॥ १४ ॥ तां धृतराष्ट्र ऐरावतोधोक् तां विषमेवाधोक् ॥ १५ ॥ तद् विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२९)

(६) तद् यस्मा एवं विदुषेलाबुनाभिषिञ्चेत् प्रत्याहन्यात् ॥ १ ॥ न च प्रत्याहन्यान्मनसा त्वा प्रत्याहन्मीति प्रत्याहन्यात् ॥ २ ॥ यत् प्रत्याहन्ति विषमेव तत् प्रत्याहन्ति ॥ ३ ॥ विषमेवास्याप्रियं भ्रातृव्यमनुविषिच्यते य एवं वेदः ॥ ४ ॥ (३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ अष्टमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ नवमं काण्डम्

॥ १ ॥ दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षात् समुद्रादग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे । तां चायित्वामृतं वसानां हृद्भिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः ॥ १ ॥ महत् पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य त्वोत रेत आहुः । यत ऐति मधुकशा रराणा तत् प्राणस्तदमृतं निविष्टम् ॥ २ ॥ पश्यन्त्यस्याश्चरितं पृथिव्यां पृथङ्नरो बहुधा मीमांसमानाः । अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नप्तिः ॥ ३ ॥ मातादित्यानां दुहिता वसूनां प्राणः प्रजानाममृतस्य नाभिः । हिरण्यवर्णा मधुकशा घृताची महान् भर्गश्चरति मर्त्येषु ॥ ४ ॥ मधोः कशामजनयन्त देवास्तस्या गर्भो अभवद् विश्वरूपः । तं जातं तरुणं पिपर्ति माता स जातो विश्वा भुवना वि चष्टे ॥ ५ ॥ कस्तं प्र वेद क उ तं चिकेत यो अस्या हृदः कलशः सोमधानो अक्षितः । ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन् मदेत ॥ ६ ॥ स तौ प्र वेद स उ तौ चिकेत यावस्याः स्तनौ सहस्रधारावक्षितौ । ऊर्जं दुहाते अनपस्फुरन्तौ ॥ ७ ॥ हिङ्करिक्रती बृहती वयोधा उच्चैर्घोषाभ्येति या व्रतम् । त्रीन् घर्मानभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥ ८ ॥ यामापीनामुपसीदन्त्यापः शाक्वरा वृषभा ये स्वराजः । ते वर्षन्ति ते वर्षयन्ति तद्विदे काममूर्जमापः ॥ ९ ॥ स्तनयित्नुस्ते वाक् प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यामधि । अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नप्तिः ॥ १० ॥ ([illegible]) यथा सोमः प्रातःसवने अश्विनोर्भवति प्रियः । एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥ ११ ॥ यथा सोमो द्वितीये सवन इन्द्राग्न्योर्भवति प्रियः । एवा म इन्द्राग्नी वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥ १२ ॥ यथा सोमस्तृतीये सवन ऋभूणां भवति प्रियः । एवा म ऋभवो वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥ १३ ॥ मधु जनिषीय मधु वंशिषीय । पयस्वानग्न आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥ १४ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः ॥ १५ ॥ यथा मधु मधुकृतः संभरन्ति मधावधि । एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥ १६ ॥ यथा मक्षा इदं मधु न्यञ्जन्ति मधावधि । एवा मे अश्विना वर्चस्तेजो बल-

मोजश्च ध्रियताम् ॥ १७ ॥ यद् गिरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु । सुरायां सिच्यमानायां
यत् तत्र मधु तन्मयि ॥१८॥ अश्विना सारघेण मा मधुनाङ्क्तं शुभस्पती ।
यथा वर्चस्वतीं वाचमावदानि जनाँ अनु ॥ १९ ॥ स्तनयित्नुस्ते वाक् प्रजापते
वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां दिवि । तां पशव उप जीवन्ति सर्वे तेनो सेषमूर्जं
पिपर्ति ॥ २० ॥ पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं गर्भो द्यौः कशा विद्युत् प्रकशो
हिरण्ययो विन्दुः ॥ २१ ॥ यो वै कशायाः सप्त मधूनि वेद मधुमान् भवति । ब्राह्मणश्च
राजा च धेनुश्चानड्वांश्च व्रीहिश्च यवश्च मधु सप्तमम् ॥ २२ ॥ मधुमान्
भवति मधुमदस्याहार्यं भवति । मधुमतो लोकान् जयति य एवं वेद ॥ २३ ॥
यद् वीध्रे स्तनयति प्रजापतिरेव तत् प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति । तस्मात् प्राचीनोपवीतस्तिष्ठे
प्रजापतेनु मा बुध्यस्वेति अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं
वेद ॥ २४ ॥ (२)

॥ २ ॥ सपत्नहनमृषभं घृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन । नीचैः सपत्नान्
मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येण ॥ १ ॥ यन्मे मनसो न प्रियं न
चक्षुषो यन्मे बभस्ति नाभिनन्दति । तद् दुष्वप्न्यं प्रति मुञ्चामि सपत्ने कामं
स्तुत्वोदहं भिदेयम् ॥ २ ॥ दुष्वप्न्यं काम दुरितं च कामाप्रजस्तामस्वगतामवर्तिम्
। उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन् यो अस्मभ्यमंहूरणा चिकित्सात् ॥ ३ ॥
नुदस्व काम प्र णुदस्व कामावर्तिं यन्तु मम ये सपत्नाः । तेषां नुत्तानामधमा
तमांस्यग्ने वास्तूनि निर्दह त्वम् ॥ ४ ॥ सा ते काम दुहिता धेनुरुच्यते यामाहुर्वाचं
कवयो विराजम् । तया सपत्नान् परि वृङ्ग्धि ये मम पर्येनान् प्राणः पशवो
जीवनं वृणक्तु ॥ ५ ॥ कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्बलेन सवितुः सवेन ।
अग्नेर्होत्रेण प्र णुदे सपत्नाञ्छम्बीव नावमुदकेषु धीरः ॥ ६ ॥ अध्यक्षो वाजी
मम काम उग्रः कृणोतु मह्यमसपत्नमेव । विश्वे देवा मम नाथं भवन्तु सर्वे देवा
हवमा यन्तु म इमम् ॥ ७ ॥ इदमाज्यं घृतवज्जुषाणाः कामज्येष्ठा इह मादयध्वम्
। कृण्वन्तो मह्यमसपत्नमेव ॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी काम सरथं हि भूत्वा नीचैः
सपत्नान् मम पादयाथः । तेषां पन्नानामधमा तमांस्यग्ने वास्तून्यनुनिर्दह त्वम्
॥९॥ जहि त्वं काम मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्यव पादयैनान् । निरिन्द्रिया
अरसाः सन्तु सर्वे मा ते जीविषुः कतमच्चनाहः ॥ १० ॥ (३) अवधीत्
कामो मम ये सपत्ना उरुं लोकमकरन्मह्यमेधतुम् । मह्यं नमन्ता प्रदिशश्चतस्रो मह्यं

षड्उर्वीर्घृतमा वहन्तु ॥ ११ ॥ ते धराञ्चः प्र प्लवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
न सायकप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् ॥ १२ ॥ अग्निर्यव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।
यवयावानो देवा यावयन्त्वेनम् ॥ १३ ॥ असर्ववीरश्चरतु प्रणुत्तो द्वेष्यो मित्राणां
परिवर्ग्यः स्वानाम् । उत पृथिव्यामव स्यन्ति विद्युत उग्रो वो देवः प्र मृणत् सपत्नान्
॥ १४ ॥ च्युता चेयं बृहत्यच्युता च विद्युद् बिभर्ति स्तनयित्नूंश्च सर्वान् ।
उद्यन्नादित्यो द्रविणेन तेजसा नीचैः सपत्नान् नुदतां मे सहस्वान् ॥ १५ ॥ यत् ते काम
शर्म त्रिवरूथमुद्भु ब्रह्म वर्म विततमनतिव्याध्यं कृतम् । तेन सपत्नान् परि वृङ्ग्धि ये मम
पर्येनान् प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु ॥ १६ ॥ येन देवा असुरान् प्राणुदन्त येनेन्द्रो दस्यून्
अधमं तमो निनाय । तेन त्वं काम मम ये सपत्नास्तानस्माल्लोकात् प्र णुदस्व
दूरम् ॥ १७ ॥ यथा देवा असुरान् प्राणुदन्त यथेन्द्रो दस्यूनधमं तमो बबाधे । तथा
त्वं काम मम ये सपत्नास्तानस्माल्लोकात् प्र णुदस्व दूरम् ॥ १८ ॥ कामो जज्ञे प्रथमो
नैनं देवा आपुः पितरो न मर्त्याः । ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै
ते काम नम इत् कृणोमि ॥ १९ ॥ यावती द्यावापृथिवी वरिम्णा यावदापः सिष्यदुः
यावदग्निः । ततस्त्वम्० ॥ २० ॥ (४) यावतीर्दिशः प्रदिशो विषूचीर्यावतीराशा
अभिचक्षणा दिवः । ततस्त्वम्० ॥ २१ ॥ यावतीर्भृङ्गा जत्वः कुरूरवो यावतीर्वघा
वृक्षसर्प्यो बभूवुः । ततस्त्वम्० ॥ २२ ॥ ज्यायान् निमिषतोसि तिष्ठतो ज्यायान्त्समुद्राद्
असि काम मन्यो । ततस्त्वम्० ॥ २३ ॥ न वै वातश्चन काममाप्नोति नाग्निः सूर्यो
नोत चन्द्रमाः । ततस्त्वमसि ज्यायान् विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत् कृणोमि
॥ २४ ॥ यास्ते शिवास्तन्वः काम भद्रा याभिः सत्यं भवति यद् वृणीषे ।
ताभिष्ट्वमस्माँ अभिसंविशस्वान्यत्र पापीरप वेशया धियः ॥ २५ ॥ (५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ उपमितां प्रतिमितामथो परिमितामुत । शालाया विश्ववाराया
नद्धानि वि चृतामसि ॥ १ ॥ यत् ते नद्धं विश्ववारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कृतः ।
बृहस्पतिरिवाहं बलं वाचा वि स्रंसयामि तत् ॥ २ ॥ आ ययाम सं बबर्ह ग्रन्थींश्चकार
ते दृढान् । परूंषि विद्वांछस्तेवेन्द्रेण वि चृतामसि ॥ ३ ॥ वंशानां ते
नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च । पक्षाणां विश्ववारे ते नद्धानि वि चृतामसि ॥४॥
संदंशानां पलदानां परिष्वञ्जल्यस्य च । इदं मानस्य पत्न्या नद्धानि वि चृतामसि
॥ ५ ॥ यानि तेन्तः शिक्यान्याबेधू रण्याय कम् । प्र ते तानि चृतामसि

शिवा मानस्य पत्नी न उद्धिता तन्वे भव ॥ ६ ॥ हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां सदनं
सदः । सदो देवानामसि देवि शाले ॥ ७ ॥ अक्षुमोपशं विततं सहस्राक्षं विषूवति
। अवनद्धमभिहितं ब्रह्मणा वि चृतामसि ॥ ८ ॥ यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति
येन चासि मिता त्वम् । उभौ मानस्य पत्नि तौ जीवतां जरदष्टी ॥ ९ ॥ अमुत्रैनमा
गच्छताद् दृढा नद्धा परिष्कृता । यस्यास्ते विचृतामस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ॥ १० ॥ (६)
यस्त्वा शाले निमिमाय संजभार वनस्पतीन् । प्रजायै चक्रे त्वा शाले परमेष्ठी प्रजापतिः
॥ ११ ॥ नमस्तस्मै नमो दात्रे शालापतये च कृण्मः । नमोग्नये प्रचरते
पुरुषाय च ते नमः ॥ १२ ॥ गोभ्यो अश्वेभ्यो नमो यच्छालायां विजायते । विजावति
प्रजावति वि ते पाशांश्चृतामसि ॥ १३ ॥ अग्निमन्तश्छादयसि पुरुषान्
पशुभिः सह । विजावति प्रजावति वि ते पाशांश्चृतामसि ॥ १४ ॥ अन्तरा द्यां
च पृथिवीं च यद् व्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् । यदन्तरिक्षं रजसो
विमानं तत् कृण्वेह मुदरं शेवधिभ्यः । तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै ॥ १५ ॥
ऊर्जस्वती पयस्वती पृथिव्यां निमिता मिता । विश्वान्नं बिभ्रती शाले मा हिंसीः
प्रतिगृह्णतः ॥ १६ ॥ तृणैरावृता पलदान् वसाना रात्रीव शाला जगतो निवेशनी
। मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनीव पद्वती ॥ १७ ॥ इटस्य ते वि चृताम्यपिनद्धमपोर्णुवन्
। वरुणेन समुब्जितां मित्रः प्रातर्व्युब्जतु ॥ १८ ॥ ब्रह्मणा शालां
निमितां कविभिर्निमितां मिताम् । इन्द्राग्नी रक्षतां शालाममृतौ सोम्यं सदः ॥ १९ ॥
कुलायेधि कुलायं कोशे कोशः समुब्जितः । तत्र मर्तो वि जायते यस्माद् विश्वं प्रजायते
॥ २० ॥ (७) या द्विपक्षा चतुष्पक्षा षट्पक्षा या निमीयते । अष्टापक्षां
दशपक्षां शालां मानस्य पत्नीमग्निर्गर्भ इवा शये ॥ २१ ॥ प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः
शाले प्रैम्यहिंसतीम् । अग्निर्ह्यन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्वाः ॥ २२ ॥ इमा
आपः प्र भराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः । गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना ॥ २३ ॥
मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुर्भारो लघुर्भव । वधूमिव त्वा शाले यत्रकामं भरामसि
॥ २४ ॥ प्राच्या दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥ २५ ॥
दक्षिणाया दिशः० ॥ २६ ॥ प्रतीच्या दिशः० ॥ २७ ॥ उदीच्या दिशः० ॥ २८ ॥
ध्रुवाया दिशः० ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वाया दिशः० ॥ ३० ॥ दिशोदिशः शालाया
नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥ ३१ ॥ (८)

॥ ४ ॥ साहस्रस्त्वेष ऋषभः पयस्वान् विश्वा रूपाणि वक्षणासु बिभ्रत् ।
भद्रं दात्रे यजमानाय शिक्षन् बार्हस्पत्य उस्रियस्तन्तुमातान् ॥ १ ॥ अपां यो अग्रे

प्रतिमा बभूव प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीव देवी । पिता वत्सानां पतिरघ्न्यानां साहस्रे
पोषे अपि नः कृणोतु ॥ २ ॥ पुमानन्तर्वान्त्स्थविरः पयस्वान् वसोः कबन्धमृषभो
बिभर्ति । तमिन्द्राय पथिभिर्देवयानैर्हुतमग्निर्वहतु जातवेदाः ॥ ३ ॥ पिता
वत्सानां पतिरघ्न्यानामथो पिता महतां गर्गराणाम् । वत्सो जरायु प्रतिधुक्
पीयूष आमिक्षा घृतं तद् वस्य रेतः ॥ ४ ॥ देवानां भाग उपनाह एषोऽपां रस
ओषधीनां घृतस्य । सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नद्रिरभवद् यच्छरीरम् ॥ ५ ॥
सोमेन पूर्णं कलशं बिभर्षि त्वष्टा रूपाणां जनिता पशूनाम् । शिवास्ते सन्तु प्रजन्व
इह या इमा न्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अमूः ॥ ६ ॥ आज्यं बिभर्ति घृतमस्य
रेतः साहस्रः पोषस्तमु यज्ञमाहुः । इन्द्रस्य रूपमृषभो वसानः सो अस्मान्
देवाः शिव ऐतु दत्तः ॥ ७ ॥ इन्द्रस्यौजो वरुणस्य बाहू अश्विनोरंसौ मरुतामियं
ककुत् । बृहस्पतिं संभृतमेतमाहुर्ये धीरासः कवयो ये मनीषिणः ॥ ८ ॥ दैवीर्विशः
पयस्वाना तनोषि त्वामिन्द्रं त्वां सरस्वन्तमाहुः । सहस्रं स एकमुखा
ददाति यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति ॥ ९ ॥ बृहस्पतिः सविता ते वयो दधौ त्वष्टुर्वायोः
पर्यात्मा त आभृतः । अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि बर्हिष्टे द्यावापृथिवी
उभे स्ताम् ॥ १० ॥ (६) य इन्द्र इव देवेषु गोष्वेति विवावदत् । तस्य ऋषभस्याङ्गानि
ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया ॥ ११ ॥ पार्श्वे आस्तामनुमत्या भगस्यास्तामनूवृजौ
। अष्ठीवन्तावब्रवीन्मित्रो ममैतौ केवलाविति ॥ १२ ॥ भसदासीदादित्यानां
श्रोणी आस्तां बृहस्पतेः । पुच्छं वातस्य देवस्य तेन धूनोत्योषधीः ॥ १३ ॥
गुदा आसन्त्सिनीवाल्याः सूर्यायास्त्वचमब्रुवन् । उत्थातुरब्रुवन् पद ऋषभं यदकल्पयन्
॥ १४ ॥ क्रोड आसीज्जामिशंसस्य सोमस्य कलशो धृतः । देवाः संगत्य
यत् सर्व ऋषभं व्यकल्पयन् ॥ १५ ॥ ते कुष्ठिकाः सरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः
शफान् । ऊबध्यमस्य कीटेभ्यः श्ववर्तेभ्यो अधारयन् ॥ १६ ॥ शृङ्गाभ्यां रक्ष
ऋषत्यवर्तिं हन्ति चक्षुषा । शृणोति भद्रं कर्णाभ्यां गवां यः पतिरघ्न्यः ॥ १७ ॥
शतयाजं स यजते नैनं दुन्वन्त्यग्नयः । जिन्वन्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति
॥ १८ ॥ ब्राह्मणेभ्य ऋषभं दत्त्वा वरीयः कृणुते मनः । पुष्टिं
सो अघ्न्यानां स्वे गोष्ठेव पश्यते ॥ १९ ॥ गावः सन्तु प्रजाः सन्त्वथो अस्तु
तनूबलम् । तत् सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभदायिने ॥ २० ॥ अयं पिपान इन्द्र
इद् रयिं दधातु चेतनीम् । अयं धेनुं सुदुघां नित्यवत्सां वशं दुहां विपश्चितं
परो दिवः ॥ २१ ॥ पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा ऐन्द्रः शुष्मो विश्वरूपो न आ-

गन्। आयु॑र॒स्मभ्यं॒ दध॑त् प्र॒जां च॑ रा॒यश्च॒ पोषै॑र॒भि नः॑ सचताम् ॥ २२ ॥ उ॒-
पे॒होप॑पर्च॒नास्मिन् गो॒ष्ठ उप॑ पृञ्च नः। उप॑ ऋष॒भस्य॒ यद् रेत॒ उपे॑न्द्र॒ तव॑ वी॒र्य॑म्
॥ २३ ॥ ए॒तं वो॒ युवा॑नं॒ प्रति॑ दध्मो॒ अत्र॒ तेन॒ क्रीड॑न्तीश्चरत॒ वशाँ॒ अनु॑। मा नो॑
हासिष्ट ज॒नुषा॑ सुभागा रा॒यश्च॒ पोषै॑र॒भि नः॑ सचध्वम् ॥ २४ ॥ (१०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥(१)आ न॑यै॒तमा र॑भस्व सु॒कृतां॑ लो॒कमपि॑ गच्छतु प्रजा॒नन्। ती॒र्त्वा
तमां॑सि बहु॒धा म॒हान्त्य॒जो नाक॒मा क्र॑मतां तृ॒तीय॑म् ॥ १ ॥ इन्द्रा॑य भा॒गं परि॑ त्वा
नया॒म्य॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय सू॒रिम्। ये नो॑ द्वि॒षन्त्यनु॒ तान् र॑भ॒स्वाना॑गसो॒ यज॑-
मानस्य वी॒राः ॥ २ ॥ प्र प॒दोऽव॑ नेनिग्धि॒ दुश्च॑रितं॒ यच्च॒चार॑ शु॒द्धैः श॒फैरा क्र॑मतां
प्रजा॒नन्। ती॒र्त्वा तमां॑सि बहु॒धा वि॒पश्य॑न्न॒जो नाक॒मा क्र॑मतां तृ॒तीय॑म् ॥ ३ ॥
अनु॑ च्छ्य श्या॒मेन॒ त्वच॑मे॒तां वि॑शस्तर्यथाप॒र्व॑१॒सिना॒ माभि म॑स्थाः। माभि द्रु॑हः
प॒रुशः॑ कल्पयैनं तृ॒तीये॒ नाके॒ अधि॒ वि श्र॑यैनम् ॥ ४ ॥ ऋ॒चा कु॒म्भीमध्य॒ग्नौ
श्र॑या॒म्या सिञ्चो॒दक॒मव॑ धेह्येनम्। प॒र्याध॑त्ता॒ग्निना॑ शमितारः॑ शृ॒तो गच्छतु सु॒-
कृतां॒ यत्र॑ लो॒कः ॥ ५ ॥ उत्क्रा॑मातः॒ परि॒ चेदत॑प्तस्त॒प्ताच्च॒रोरधि॒ नाकं॑ तृ॒तीय॑म्।
अ॒ग्नेर॒ग्निरधि॒ सं ब॑भूविथ॒ ज्योति॑ष्मन्तम॒भि लो॒कं ज॑यै॒तम् ॥ ६ ॥ अ॒जो अ॒ग्निर॒जमु॒
ज्योति॑राहुर॒जं जीव॑ता ब्र॒ह्मणे॒ देय॑माहुः। अ॒जस्तमां॒स्यप॑ हन्ति दू॒रम॒स्मिंल्लो॒के श्र॒द्-
धा॑नेन द॒त्तः ॥७॥ पञ्चौ॑दनः पञ्च॒धा वि क्र॑मतामा॒क्रंस्यमा॑न॒स्त्रीणि॒ ज्योतीं॑षि।
ई॒जा॒नानां॑ सु॒कृतां॒ प्रेहि॒ मध्यं॑ तृ॒तीये॒ नाके॒ अधि॒ वि श्र॑यस्व ॥ ८ ॥ अजा रो॑ह
सु॒कृतां॒ यत्र॑ लो॒कः श॑र॒भो न च॒त्तोऽति॑ दु॒र्गाण्ये॑षः। पञ्चौ॑दनो ब्र॒ह्मणे॑ दी॒यमा॑नः॒ स
दा॒तारं॒ तृप्त्या॑ तर्पयाति ॥ ९ ॥ अ॒जस्त्रि॒नाके॒ त्रिदि॒वे त्रि॑पृ॒ष्ठे नाक॑स्य पृ॒ष्ठे द॑दि॒वांसं॑
दधाति। पञ्चौ॑दनो ब्र॒ह्मणे॑ दी॒यमा॑नो वि॒श्वरू॑पा धे॒नुः का॑म॒दुघा॒स्येका॑ ॥ १० ॥
(११) ए॒तद् वो॒ ज्योतिः॑ पितरस्तृ॒तीयं॒ पञ्चौ॑दनं ब्र॒ह्मणे॒ऽजं द॑दाति। अ॒जस्तमां॒स्यप॑
हन्ति दू॒रम॒स्मिंल्लो॒के श्र॒द्दधा॑नेन द॒त्तः ॥ ११ ॥ ई॒जा॒नानां॑ सु॒कृतां॑ लो॒कमीप्स॑न्
पञ्चौ॑दनं ब्र॒ह्मणे॒ऽजं द॑दाति। स व्याप्ति॑म॒भि लो॒कं ज॑यै॒तं शि॒वो॒३॑स्मभ्यं॒ प्रति॑गृहीतो॑
अस्तु ॥ १२ ॥ अ॒जो ह्य॒१॒ग्नेरज॑निष्ट॒ शोका॒द् विप्रो॒ विप्र॑स्य॒ सह॑सो विप॒श्चित्।
इ॒ष्टं पू॒र्तम॒भिपू॑र्तं॒ वष॑ट्कृतं॒ तद् दे॒वा ऋ॑तु॒शः क॑ल्पयन्तु ॥ १३ ॥ अ॒मोतं॑
वासो॑ दद्या॒द्धिर॑ण्य॒मपि॒ दक्षि॑णाम्। तथा॑ लो॒कान्त्सम॑प्नोति॒ ये दि॒व्या ये
च॒ पार्थि॑वाः ॥ १४ ॥ ए॒तास्त्वा॒जोप॑ यन्तु॒ धाराः॑ सो॒म्या दे॒वीर्घृ॒तपृ॑ष्ठा मधु॒-

श्चुतः । स्तभान पृथिवीमुत द्यां नाकस्य पृष्ठेधि सप्तरश्मौ ॥ १५ ॥ अजोऽस्यजं
स्वर्गोसि त्वया लोकमङ्गिरसः प्राजानन् । तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेषम् ॥ १६ ॥
येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह स्वर्देवेषु गन्तवे ॥१७॥
अजः पक्वः स्वर्गे लोके दधाति पञ्चौदनो निर्ऋतिं बाधमानः । तेन लोकान्त्सूर्यवतो
जयेम ॥ १८ ॥ यं ब्राह्मणे निदधे यं च विक्षु या विप्रुष ओदनानामजस्य ।
सर्वं तदग्ने सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम् ॥ १९ ॥ अजो
वा इदमग्रे व्यक्रमत तस्योर इयमभवद्द्यौः पृष्ठम् । अन्तरिक्षं मध्यं दिशः पार्श्वे
समुद्रौ कुक्षी ॥ २० ॥ (१२) सत्यं चर्तं च चक्षुषी विश्वं सत्यं श्रद्धा प्राणो
विराट् शिरः । एष वा अपरिमितो यज्ञो यदजः पञ्चौदनः ॥ २१ ॥ अपरिमितमेव
यज्ञमाप्नोत्यपरिमितं लोकमव रुन्द्धे । योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं
ददाति ॥ २२ ॥ नास्यास्थीनि भिन्द्यान्न मज्ज्ञो निर्धयेत् । सर्वमेनं समादायेदमिदं
प्र वेशयेत् ॥ २३ ॥ इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैनं सं गमयति । इषं
मह ऊर्जमस्मै दुहे योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २४ ॥ पञ्च
रुक्मा पञ्च नवानि वस्त्रा पञ्चास्मै धेनवः कामदुघा भवन्ति । योऽजं पञ्चौदनं
दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २५ ॥ पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि
तन्वे भवन्ति । स्वर्गं लोकमश्नुते योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति
॥ २६ ॥ या पूर्वं पतिं वित्त्वाथान्यं विन्दतेपरम् । पञ्चौदनं च तावजं
ददातो न वि योषतः ॥ २७ ॥ समानलोको भवति पुनर्भुवापरः पतिः । योऽजं
पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ २८ ॥ अनुपूर्ववत्सां धेनुमनड्वाहमुपबर्हणम्
। वासो हिरण्यं दत्त्वा ते यन्ति दिवमुत्तमाम् ॥ २९ ॥ आत्मानं पितरं पुत्रं
पौत्रं पितामहम् । जायां जनित्रीं मातरं ये प्रियास्तानुप ह्वये ॥ ३० ॥ (१३)
यो वै नैदाघं नामर्तुं वेद । एष वै नैदाघो नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः । निरेवाप्रियस्य
भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना । योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं
ददाति ॥ ३१ ॥ यो वै कुर्वन्तं नामर्तुं वेद । कुर्वतींकुर्वतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य
श्रियमा दत्ते । एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यदजः ० । ० । ० ॥ ३२ ॥ यो वै
संयन्तं नामर्तुं वेद । संयतींसंयतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।
एष वै संयन्नाम० । ० । ० ॥ ३३ ॥ यो वै पिन्वन्तं नामर्तुं वेद । पिन्वतींपिन्वतीमेवाप्रियस्य
भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष वै पिन्वन्नाम० । ० । ० ॥ ३४ ॥
यो वा उद्यन्तं नामर्तुं वेद । उद्यतीमुद्यतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते । एष
वा उद्यन्नाम० ।०।०॥३५॥ यो वा अभिभुवं नामर्तुं वेद । अभिभवन्तीमभिभवन्ती-

मे॒वाप्रि॑यस्य॒ भ्रातृ॑व्यस्य॒ श्रिय॒मा द॑त्ते । ए॒ष वा अ॑भि॒भूर्नाम॒र्तुर्यद॒जः पञ्चौ॑दनः ।
निरे॒वाप्रि॑यस्य॒ भ्रातृ॑व्यस्य॒ श्रियं॑ दहाति॒ भव॑त्या॒त्मना॑ । यो॒३॒॑जं पञ्चौ॑दनं॒ दक्षि॑णा-
ज्योतिषं॒ ददा॑ति ॥ ३६ ॥ अ॒जं च॒ पच॑त॒ पञ्च॑ चौद॒नान् । सर्वा॑ दिश॒ः संम॑नसः
स॒ध्रीची॒ः सान्त॑र्देशा॒ः प्रति॑ गृह्णन्तु त ए॒तम् ॥ ३७ ॥ तास्ते॑ रक्षन्तु तव॒ तुभ्य॑-
मे॒तं ताभ्य॒ आज्यं॑ ह॒विरि॒दं जु॑होमि ॥ ३८ ॥ (१४)

॥६॥(१) यो वि॒द्याद् ब्रह्म॑ प्र॒त्यक्षं॒ परूं॑षि॒ यस्य॑ सं॒भारा॑ ऋ॒चो यस्या॑नू॒क्य॑म्
॥ १ ॥ सामा॑नि॒ यस्य॒ लोमा॑नि॒ यजु॒र्हृद॑यमु॒च्यते॑ परि॒स्तर॑ण॒मिद्ध॒विः ॥ २ ॥ यद्
वा अति॑थिपति॒रति॑थीन् प्रति॒पश्य॑ति देव॒यज॑नं॒ प्रेक्ष॑ते ॥ ३ ॥ यद॑भि॒वद॑ति दी॒-
क्षामु॒पैति॒ यदु॑द॒कं याच॑त्य॒पः प्र णय॑ति ॥ ४ ॥ या ए॒व य॒ज्ञ आपः॑ प्रणी॒यन्ते॒ ता
ए॒व ताः ॥ ५ ॥ यत् तर्प॑णमा॒हर॑न्ति॒ य ए॒वाग्नी॑षो॒मीयः॑ प॒शुर्ब॒ध्यते॒ स ए॒व सः
॥ ६ ॥ यदा॑वस॒थान् क॒ल्पय॑न्ति सदोहविर्धा॒नान्ये॒व तत् क॑ल्पयन्ति ॥ ७ ॥ य-
दु॑पस्तृ॒णन्ति॑ ब॒र्हिरे॒व तत् ॥ ८ ॥ यदु॑परिशय॒नमा॒हर॑न्ति स्व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कमव॑
रुन्द्धे ॥ ९ ॥ यत् क॑शिपूपबर्ह॒णमा॒हर॑न्ति परि॒धय॑ ए॒व ते ॥ १० ॥ यदा॑ञ्ज-
नाभ्यञ्ज॒नमा॒हर॒न्त्याज्य॑मे॒व तत् ॥ ११ ॥ यत् पु॒रा प॑रिवे॒षात् खा॒दमा॒हर॑न्ति
पु॒रोडाशा॑वे॒व तौ ॥ १२ ॥ यद॑शन॒कृतं॒ ह्वय॑न्ति ह॒विष्कृत॑मे॒व तद्ध्व॑यन्ति ॥ १३ ॥
ये व्री॒हयो॒ यवा॑ निरु॒प्यन्तें॒ऽशव॑ ए॒व ते ॥ १४ ॥ यान्यु॑लूखलमुस॒लानि॒ ग्रावा॑-
ण ए॒व ते ॥ १५ ॥ शूर्पं॑ प॒वित्रं॒ तुषा॑ ऋजी॒षाभि॒षव॑णी॒रापः॑ ॥ १६ ॥ स्रुग् द॒-
र्वि॒र्नेक्ष॑णमा॒यव॑नं द्रोणकल॒शाः कु॒म्भ्यो॑ वाय॒व्या॑नि॒ पात्रा॑णी॒यमे॒व कृ॑ष्णाजि॒नम्
॥ १७ ॥ (१५)

(२) य॒ज॒मा॒न॒ब्रा॒ह्म॒णं वा ए॒तदति॑थिपतिः कुरुते॒ यदा॑हा॒र्या॑णि॒ प्रेक्ष॑त इ॒दं
भूया३ इ॒दा३मिति॑ ॥ १ ॥ यदा॑ह॒ भूय॒ उद्ध॒रेति॑ प्रा॒णमे॒व तेन॒ वर्षी॑यांसं कुरु-
ते ॥ २ ॥ उप॑ हरति ह॒वींष्या सा॑दयति ॥ ३ ॥ तेषा॒मास॑न्नाना॒मति॑थिरा॒त्मन् जु॑-
होति ॥ ४ ॥ स्रुचा॒ हस्ते॑न प्रा॒णे यूपे॑ स्रुक्का॒रेण॑ वषट्का॒रेण॑ ॥ ५ ॥ ए॒ते वै प्रि॒-
याश्चाप्रि॑याश्च॒र्त्विजः॑ स्व॒र्गं लो॒कं ग॑मयन्ति॒ यदति॑थयः ॥ ६ ॥ स य ए॒वं वि॒द्वान्
न द्वि॒षन्न॑श्नी॒यान्न द्वि॑ष॒तोऽन्न॑मश्नी॒यान्न मीमां॑सि॒तस्य॒ न मी॑मा॒ंसमा॑नस्य ॥ ७ ॥ स-
र्वो॒ वा ए॒ष ज॒ग्धपा॑प्मा॒ यस्या॒न्नम॒श्नन्ति॑ ॥ ८ ॥ सर्वो॒ वा ए॒षोऽज॑ग्धपाप्मा॒ यस्या॒न्नं॑
नाश्नन्ति॑ ॥ ९ ॥ स॒र्वदा॒ वा ए॒ष यु॒क्तग्रा॑वा॒र्द्रप॑वित्रो॒ वित॑ताध्वर॒ आहृ॑तयज्ञक्रतु॒र्य
उ॑प॒हर॑ति ॥१०॥ प्रा॒जा॒प॒त्यो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञो वित॑तो॒ य उ॑प॒हर॑ति ॥११॥ प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒ष

विक्रमाननु विक्रमते य उपहरति ॥ १२ ॥ योतिथीनां स आहवनीयो यो वेश्मनि स गार्हपत्यो यस्मिन् पचन्ति स दक्षिणाग्निः ॥ १३ ॥ (१६)

(३) इष्टं च वा एष पूर्तं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥ १ ॥ पयश्च वा एष रसं च० ॥ २ ॥ ऊर्जां च वा एष स्फातिं च० ॥ ३ ॥ प्रजां च वा एष पशूंश्च ॥ ४ ॥ कीर्तिं च वा एष यशश्च० ॥ ५ ॥ श्रियं च वा एष संविदं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥ ६ ॥ एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियस्तस्मात् पूर्वो नाश्नीयात् ॥ ७ ॥ अशितावत्यतिथावश्नीयाद् यज्ञस्य सात्मत्वाय यज्ञस्याविच्छेदाय तद् व्रतम् ॥ ८ ॥ एतद् वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा मांसं वा तदेव नाश्नीयात् ॥ ९ ॥ (१७)

(४) स य एवं विद्वान् क्षीरमुपसिच्योपहरति ॥ १ ॥ यावदग्निष्टोमेनेष्ट्वा सुसमृद्धेनावरुन्द्धे तावदेनेनाव रुन्द्धे ॥ २ ॥ स य एवं विद्वान्त्सर्पिरुपसिच्योपहरति ॥ ३ ॥ यावदतिरात्रेणेष्ट्वा० ॥ ४ ॥ स य एवं विद्वान् मधूपसिच्योपहरति ॥ ५ ॥ यावत् सत्त्रसद्येनेष्ट्वा० ॥ ६ ॥ स य एवं विद्वान् मांसमुपसिच्योपहरति ॥ ७ ॥ यावद् द्वादशाहेनेष्ट्वा सुसमृद्धेनावरुन्द्धे तावदेनेनाव रुन्द्धे ॥ ८ ॥ स य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥ ९ ॥ प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः प्रजानां भवति य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥ १० ॥ (१८)

(५) तस्मा उषा हिङ्कृणोति सविता प्र स्तौति ॥ १ ॥ बृहस्पतिरूर्जयोद्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विश्वे देवा निधनम् ॥ २ ॥ निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ तस्मा उद्यन्त्सूर्यो हिङ्कृणोति संगवः प्र स्तौति ॥ ४ ॥ मध्यन्दिन उद्गायत्यपराह्णः प्रति हरत्यस्तंयन्निधनम् । निधनं० ॥ ५ ॥ तस्मा अभ्रो भवन् हिङ्कृणोति स्तनयन् प्र स्तौति ॥ ६ ॥ विद्योतमानः प्रति हरति वर्षन्नुद्गायत्युद्गृह्णन् निधनम् । निधनं० ॥ ७ ॥ अतिथीन् प्रति पश्यति हिङ्कृणोत्यभि वदति प्र स्तौत्युदकं याचत्युद्गायति ॥ ८ ॥ उप हरति प्रति हरत्युच्छिष्टं निधनम् ॥ ९ ॥ निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ १० ॥ (१९)

(६) यत् क्षत्तारं ह्वयत्या श्रावयत्येव तत् ॥ १ ॥ यत् प्रतिशृणोति प्रत्याश्रावयत्येव तत् ॥ २ ॥ यत् परिवेष्टारः पात्रहस्ताः पूर्वे चापरे च प्रपद्यन्ते

चमसाध्वर्यव एव ते ॥ ३ ॥ तेषां न कश्चनाहोता ॥ ४ ॥ यद् वा अतिथिपतिरतिथीन् परिविष्य गृहानुपोदैत्यवभृथमेव तदुपावैति ॥ ५ ॥ यत् सभागयति दक्षिणाः सभागयति यदनुतिष्ठत उदवस्यत्येव तत् ॥ ६ ॥ स उपहूतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यत् पृथिव्यां विश्वरूपम् ॥ ७ ॥ स उपहूतोन्तरिक्षे भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् ॥ ८ ॥ स उपहूतो दिवि भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यद् दिवि विश्वरूपम् ॥ ९ ॥ स उपहूतो देवेषु भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यद् देवेषु विश्वरूपम् ॥ १० ॥ स उपहूतो लोकेषु भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन् यल्लोकेषु विश्वरूपम् ॥ ११ ॥ स उपहूत उपहूतः ॥ १२ ॥ आप्नोतीमं लोकमाप्नोत्यमुम् ॥ १३ ॥ ज्योतिष्मतो लोकान् जयति य एवं वेद ॥ १४ ॥ (२०)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शृङ्गे इन्द्रः शिरो अग्निर्ललाटं यमः कृकाटम् ॥ १ ॥ सोमो राजा मस्तिष्को द्यौरुत्तरहनुः पृथिव्यधरहनुः ॥ २ ॥ विद्युज्जिह्वा मरुतो दन्ता रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा घर्मो वहः ॥ ३ ॥ विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णद्रं विधरणी निवेष्यः ॥ ४ ॥ श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पाजस्यं बृहस्पतिः ककुद् बृहतीः कीकसाः ॥ ५ ॥ देवानां पत्नीः पृष्टय उपसदः पर्शवः ॥ ६ ॥ मित्रश्च वरुणश्चांसौ त्वष्टा चार्यमा च दोषणी महादेवो बाहू ॥ ७ ॥ इन्द्राणी भसद् वायुः पुच्छं पवमानो बालाः ॥ ८ ॥ ब्रह्म च क्षत्रं च श्रोणी बलमूरू ॥ ९ ॥ धाता च सविता चाष्ठीवन्तौ जङ्घा गन्धर्वा अप्सरसः कुष्ठिका आदितिः शफाः ॥ १० ॥ चेतो हृदयं यकृन्मेधा व्रतं पुरीतत् ॥ ११ ॥ क्षुत् कुक्षिरिरा वनिष्ठुः पर्वताः प्लाशयः ॥ १२ ॥ क्रोधो वृक्कौ मन्युराण्डौ प्रजा शेपः ॥ १३ ॥ नदी सूत्री वर्षस्य पतय स्तना स्तनयित्नुरूधः ॥ १४ ॥ विश्वव्यचाश्चर्मौषधयो लोमानि नक्षत्राणि रूपम् ॥ १५ ॥ देवजना गुदा मनुष्या आन्त्राण्यत्रा उदरम् ॥ १६ ॥ रक्षांसि लोहितमितरजना ऊबध्यम् ॥ १७ ॥ अभ्रं पीवो मज्जा निधनम् ॥ १८ ॥ अग्निरासीन उत्थितोश्विना ॥ १९ ॥ इन्द्रः प्राङ् तिष्ठन् दक्षिणा तिष्ठन् यमः ॥ २० ॥ प्रत्यङ् तिष्ठन् धातोदङ् तिष्ठन्त्सविता ॥ २१ ॥ तृणानि प्राप्तः सोमो राजा ॥ २२ ॥ मित्र ईक्षमाण आवृत्त आनन्दः ॥ २३ ॥ युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विमुक्तः सर्वम् ॥ २४ ॥ एतद् वै विश्वरूपं सर्वरूपं गोरूपम् ॥ २५ ॥ उपैनं विश्वरूपाः सर्वरूपाः पशवस्तिष्ठन्ति य एवं वेद ॥ २६ ॥ (२१)

॥ ८ ॥ शीर्षक्तिं शीर्षामयं कर्णशूलं विलोहितम्। सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥ १ ॥ कर्णाभ्यां ते कङ्कूषेभ्यः कर्णशूलं विसल्पकम्। सर्वं० ॥ २ ॥ यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः। सर्वं० ॥ ३ ॥ यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम्। सर्वं० ॥ ४ ॥ अङ्गभेदमङ्गज्वरं विश्वाङ्ग्यं विसल्पकम्। सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ५ ॥ यस्य भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुषम्। तक्मानं विश्वशारदं बहि० ॥ ६ ॥ य ऊरू अनुसर्पत्यथो एति गवीनिके। यक्ष्मं ते अन्तरङ्गेभ्यो बहि० ॥७॥ यदि कामादपकामाद्धृदयाज्जायते परि। हृदो बलासमङ्गेभ्यो बहि० ॥ ८ ॥ हरिमाणं ते अङ्गेभ्योऽप्वामन्तरोदरात्। यक्ष्मोधामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥९॥ आसो बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत्। यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ १० ॥ (२२) बहिर्बिलं निर्द्रवतु काहाबाहं तवोदरात्। यक्ष्माणां० ॥ ११ ॥ उदरात् ते क्लोम्नो नाभ्या हृदयादधि। यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ १२ ॥ याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः। अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥ १३ ॥ या हृदयमुपर्षन्त्यनुतन्वन्ति कीकसाः। अहिं० ॥ १४ ॥ याः पार्श्वे उपर्षन्त्यनुनिर्त्तान्ति पृष्टीः। अहिं० ॥ १५ ॥ यास्तिरश्चीरुपर्षन्त्यर्षणीर्वक्षणासु ते। अहिं० ॥ १६ ॥ या गुदा अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च। अहिं० ॥ १७ ॥ या मज्ज्ञो निर्धयन्ति परूंषि विरुजन्ति च। अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥ १८ ॥ ये अङ्गानि मदयन्ति यक्ष्मासो रोपणास्तव। यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ १९ ॥ विसल्पस्य विद्रधस्य वातीकारस्य वालजेः। यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ २० ॥ पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः। अनूकादर्षणीरुष्णिहाभ्यः शीर्ष्णो रोगमनीनशम् ॥ २१ ॥ सं ते शीर्ष्णः कपालानि हृदयस्य च यो विधुः। उद्यन्नादित्य रश्मिभिः शीर्ष्णो रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशीशमः ॥ २२ ॥ (२३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ९ ॥ अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्नः। तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥ सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा। त्रिनाभि चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ॥ २ ॥ इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वह-

न्त्यश्वा॑ः । स॒प्त स्वसा॑रो अ॒भि सं न॑वन्त॒ यत्र॒ गवा॒ं निहि॑ता स॒प्त नामा॑ ॥ ३ ॥
को द॑दर्श प्रथ॒मं जाय॑मानमस्थ॒न्वन्तं॒ यद॑न॒स्था बिभ॑र्ति । भूम्या॒ असु॒रसृ॑गा॒त्मा
क्व॑ स्वि॒त् को वि॒द्वांस॒मुप॑ गा॒त् प्रष्टु॑मे॒तत् ॥४॥ इ॒ह ब्र॑वीतु॒ य ई॑म॒ङ्ग वे॒दास्य वा॒मस्य॒
निहि॑तं प॒दं वेः । शी॒र्ष्णः क्षी॒रं दु॑ह्र॒ते गावो॑ अस्य व॒व्रिं वसा॑ना उद॒कं प॒दापु॑ः
॥ ५ ॥ पाक॑ः पृच्छामि॒ मन॒सावि॑जानन् दे॒वाना॑मे॒ना निहि॑ता प॒दानि॑ । व॒त्से ब॒-
ष्कये॑धि स॒प्त तन्तू॑न॒ वि त॑त्निरे क॒वय॒ ओत॒वा उ॑ ॥ ६ ॥ अचि॑कित्वांश्चि॒-
कि॒तुष॑श्चि॒दत्र॑ क॒वीन् पृ॑च्छामि वि॒द्वनो॒ न वि॒द्वान् । वि यस्त॒स्तम्भ॒ षडि॒मा रजां॑-
स्य॒जस्य॑ रू॒पे किमपि॑ स्वि॒देक॑म् ॥ ७ ॥ मा॒ता पि॒तर॑मृत आ ब॑भाज धी॒त्यग्रे॑ म॒-
न॑सा॒ सं हि ज॒ग्मे । सा बी॑भ॒त्सुर्गर्भ॑रसा॒ नवि॑द्धा नम॑स्वन्त॒ इदु॑पवा॒कमी॑युः ॥ ८ ॥
यु॒क्ता मा॒तासी॑द्धु॒रि दक्षि॑णाया॒ अति॑ष्ठ॒द् गर्भो॑ वृज॒नीष्व॒न्तः । अमी॑मेद् व॒त्सो अ॒-
नु गाम॑पश्यद् वि॒श्वरू॒प्यं॑ त्रि॒षु योज॑नेषु ॥ ९ ॥ ति॒स्रो मा॒तॄस्त्रीन् पि॒तॄन् बिभ्र॒देक॑
ऊ॒र्ध्वस्त॑स्थौ॒ नेम॑व ग्लापयन्त । म॒न्त्रय॑न्ते दि॒वो अ॒मुष्य॑ पृ॒ष्ठे वि॑श्व॒विदो॒ वाच॒मवि॑-
श्वविन्नाम् ॥ १० ॥ (२४) पञ्चा॑रे च॒क्रे प॑रि॒वर्त॑माने॒ यस्मि॑न्ना॒तस्थु॒र्भुव॑नानि॒
विश्वा॑ । तस्य॒ नाक्ष॑स्तप्यते॒ भूरि॑भारः स॒नादे॒व न च्छि॑द्यते॒ सना॑भिः ॥ ११ ॥
पञ्च॑पादं पि॒तरं॒ द्वाद॑शाकृतिं दि॒व आ॑हुः॒ परे॒ अर्धे॑ पुरी॒षिण॑म् । अथे॒मे अ॒न्य उप॑रे
विचक्ष॒णे स॒प्तच॑क्रे॒ षड॑र आहु॒रर्पि॑तम् ॥ १२ ॥ द्वाद॑शारं न॒हि तज्जरा॑य॒ वर्व॑र्ति
च॒क्रं परि॒ द्याम॒ृतस्य॑ । आ पु॒त्रा अ॑ग्ने मिथु॒नासो॒ अत्र॑ स॒प्त श॒तानि॑ विं॒शति॑श्च
तस्थुः ॥ १३ ॥ सने॑मि च॒क्रम॒जरं॒ वि वा॑वृत उत्ता॒नाया॒ं दश॑ यु॒क्ता व॑हन्ति ।
सूर्य॑स्य॒ चक्षू॒ रज॑सै॒त्यावृ॑तं॒ यस्मि॑न्ना॒तस्थु॒र्भुव॑नानि॒ विश्वा॑ ॥ १४ ॥ स्त्रिय॑ः स॒ती-
स्ताँ उ॑ मे पुं॒स आ॑हुः॒ पश्य॑दक्ष॒ण्वान्न वि चे॑तद॒न्धः । क॒विर्य॑ः पु॒त्रः स ई॒मा चि॑-
के॒त यस्ता वि॑जा॒नात् स पि॒तुष्पि॒तास॑त् ॥ १५ ॥ सा॒कं॒जानां॑ स॒प्तथ॑माहुरेक॒जं ष॒-
डि॒द्यमा ऋष॑यो देव॒जा इति॑ । तेषा॑मि॒ष्टानि॒ विहि॑तानि धाम॒श स्था॒त्रे रे॑जन्ते॒ विकृ॑-
तानि रू॒पशः ॥ १६ ॥ अ॒वः परे॑ण प॒र ए॒नाव॑रेण प॒दा व॒त्सं बिभ्र॑ती॒ गौरुद॑-
स्थात् । सा क॒द्रीची॒ कं स्वि॒दर्धं॒ परा॑गा॒त् क्व॑ स्वित् सूते न॒हि यू॒थे अ॒स्मिन् ॥ १७ ॥
अ॒वः परे॑ण पि॒तरं॒ यो अ॑स्य वे॒दावः परे॑ण प॒र ए॒नाव॑रेण । क॒वीय॒मानः॒ क इ॒ह
प्र वो॑चद् दे॒वं मनः॒ कुतो॒ अधि॒ प्रजा॑तम् ॥ १८ ॥ ये अ॒र्वाञ्च॒स्ताँ उ॒ परा॑च
आहु॒र्ये परा॑ञ्च॒स्ताँ उ॑ अ॒र्वाच॑ आहुः । इन्द्र॑श्च॒ या च॒क्रथुः॑ सोम॒ तानि॑ धु॒रा न
यु॒क्ता रज॑सो वहन्ति ॥ १९ ॥ द्वा सु॑प॒र्णा स॒युजा॒ सखा॑या समा॒नं वृ॒क्षं परि॑ ष॒-
स्वजाते । तयो॑र॒न्यः पिप्प॑लं स्वा॒द्वत्त्य॑नश्नन्न॒न्यो अ॒भि चा॑कशीति ॥ २० ॥
यस्मि॑न् वृ॒क्षे म॒ध्वदः॑ सुप॒र्णा नि॑वि॒शन्ते॒ सुव॑ते॒ चाधि॒ विश्वे॑ । तस्य॒ यदा॒हुः पि॑-

प्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद ॥ २१ ॥ यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्षम्
अनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति । एना विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाक-
मत्रा विवेश ॥ २२ ॥ (२५)

॥ १० ॥ यद् गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत ।
यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत् यद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ १ ॥ गायत्रेण
प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् । वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण
मिमते सप्त वाणीः ॥ २ ॥ जगता सिन्धुं दिव्यस्कभायद् रथंतरे सूर्यं
पर्यपश्यत् । गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो मह्ना प्र रिरिचे महित्वा ॥ ३ ॥
उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् । श्रेष्ठं सवं सविता सावि-
षन्नोभीद्धो घर्मस्तदु षु प्र वोचत् ॥ ४ ॥ हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती
मनसाभ्यागात् । दुहामश्विभ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय
॥ ५ ॥ गौरमीमेदभि वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्ङकृणोन्मातवा उ । सृक्वाणं
घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥ ६ ॥ अयं स शिङ्क्ते
येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता । सा चित्तिभिर्नि हि चकार
मर्त्यान् विद्युद्भवन्ती प्रति वव्रिमौहत ॥ ७ ॥ अनच्छये तुरगातु जीवमेजद् ध्रुवं
मध्य आ पस्त्यानाम् । जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः
॥ ८ ॥ विधुं दद्राणं सलिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जगार देवस्य पश्य
काव्यं महित्वा द्या ममार स ह्यः समान ॥ ९ ॥ य ईं चकार न सो अस्य
वेद य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात् । स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिरा
विवेश ॥ १० ॥ (२६) अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम्
। स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥ ११ ॥
द्यौर्नः पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् । उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरन्तरत्रा
पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥ १२ ॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः
पृच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः । पृच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिं पृच्छामि
वाचः परमं व्योम ॥ १३ ॥ इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं सोमो
वृष्णो अश्वस्य रेतः । अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम
॥ १४ ॥ न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि । यदा
मागन् प्रथमजा ऋतस्यादिद् वाचो अश्नुवे भागमस्याः ॥ १५ ॥ अपाङ् प्राङेति
स्वधया गृभीतोमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः । ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्यन्यं
चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥ १६ ॥ सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठ-

न्ति प्रदिशा विधर्मणि । ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥ १७ ॥ ऋचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुः । यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत् तद् विदुस्ते अमी समासते ॥ १८ ॥ ऋचः पदं मात्रया कल्पयन्तोर्धर्चेन चाक्लृपुर्विश्वमेजत् । त्रिपाद् ब्रह्म पुरुरूपं वि तष्ठे तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥ १९ ॥ सूयवसाद् भगवती हि भूया अधा वयं भगवन्तः स्याम । अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥ २० ॥ (२७) गौरिन्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी । अष्टापदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥ २१ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति । त आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद्घृतेन पृथिवीं व्यूदुः ॥ २२ ॥ अपादेति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद् वां मित्रावरुणा चिकेत । गर्भो भारं भरत्या चिदस्या ऋतं पिपर्त्यनृतं नि पाति ॥ २३ ॥ विराड् वाग् विराट् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराट् प्रजापतिः । विराण्मृत्युः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं वशे स मे भूतं भव्यं वशे कृणोतु ॥ २४ ॥ शकमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरेण । उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ २५ ॥ त्रयः केशिन ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत एक एषाम् । विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभिर्ध्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥ २६ ॥ चत्वारि वाक् परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः । गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥ २७ ॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् । एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ २८ ॥ (२८)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ नवमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ दशमं काण्डम्

॥ १ ॥ यां क॒ल्पय॑न्ति वह॒तौ व॒धूमि॑व वि॒श्वरू॑पां॒ हस्त॑कृतां चिकि॒त्सव॑: । सारा॑दे॒त्वप॑ नुदाम एनाम् ॥ १ ॥ शी॒र्ष॒ण्वती॑ न॒स्वती॑ क॒र्णिनी॑ कृत्या॒कृता॒ संभृ॑ता वि॒श्वरू॑पा । सारा॑दे॒त्वप॑ नुदाम एनाम् ॥ २ ॥ शू॒द्रकृ॑ता॒ राज॑कृता॒ स्त्रीकृ॑ता ब्र॒ह्मभि॑: कृ॒ता । जा॒या पत्या॑ नु॒त्तेव॑ क॒र्तारं॒ बन्ध्वृ॑च्छतु ॥ ३ ॥ अ॒नया॒हमोष॑ध्या॒ सर्वा॑: कृ॒त्या अ॑दूदुषम् । यां क्षेत्रे॑ च॒क्रुर्यां गोषु॒ यां वा॑ ते॒ पुरु॑षेषु ॥ ४ ॥ अ॒घम॑स्त्वघ॒कृते॑ श॒पथ॑: शपथीय॒ते । प्र॒त्यक् प्र॑ति॒प्रहि॑ण्मो॒ यथा॑ कृत्या॒कृतं॒ हन॑त् ॥ ५ ॥ प्र॒ती॒चीन॑ आङ्गिर॒सोध्य॑क्षो नः पु॒रोहि॑तः । प्र॒ती॒चीः कृ॒त्या आ॒कृत्या॒मून् कृ॑त्या॒कृतो॑ जहि ॥ ६ ॥ यस्त्वो॒वाच॒ परे॒हीति॑ प्रति॒कूल॑मुदा॒य्य॑म् । तं कृ॑त्येभि॒निव॑र्तस्व॒ मास्मानि॑च्छो अ॒नाग॑सः ॥ ७ ॥ यस्ते॒ परूं॑षि सं॒दधौ॒ रथ॑स्येव॒र्भुर्धि॒या । तं ग॑च्छ॒ तत्र॒ तेय॑न॒मज्ञा॑तस्ते॒यं जन॑: ॥ ८ ॥ ये त्वा॑ कृ॒त्वाले॑भि॒रे वि॑द्व॒ला अ॑भि॒चारि॑णः । श॒म्भ्वि॒दं कृ॑त्या॒दूष॑णं प्रतिव॒र्त्म पु॑नःस॒रं तेन॑ त्वा स्नपयामसि ॥ ९ ॥ यद् दु॒र्भगां॒ प्रस्न॑पितां मृ॒तव॑त्सामुपेयि॒म । अपै॑तु॒ सर्वं॒ मत् पा॒पं द्रवि॑णं॒ मोप॑ तिष्ठतु ॥ १० ॥ (१) यत् ते॑ पि॒तृभ्यो॒ दद॑तो य॒ज्ञे वा॒ नाम॑ जगृ॒हुः । सं॒दे॒श्या॒३॑त् सर्व॑स्मात् पा॒पादि॒मा मु॑ञ्चन्तु॒ त्वौष॑धीः ॥ ११ ॥ दे॒वै॒न॒सात् पित्र्या॑न्नामग्रा॒हात् सं॑दे॒श्या॑दभि॒निष्कृ॑तात् । मु॒ञ्चन्तु॑ त्वा वी॒रुधो॑ वी॒र्ये॑ण॒ ब्रह्म॑णा ऋ॒ग्भिः पय॑स॒ ऋषी॑णाम् ॥ १२ ॥ यथा॒ वात॑श्च्या॒वय॑ति॒ भूम्या॑ रे॒णुम॒न्तरि॑क्षाच्चा॒भ्रम् । ए॒वा मत् सर्वं॑ दुर्भू॒तं ब्रह्म॑नुत्त॒मपा॑याति ॥ १३ ॥ अप॑ क्राम॒ नान॑द॒ती विन॑द्धा ग॒र्द॒भीव॑ । क॒र्तॄन् न॑क्षस्वे॒तो नु॒त्ता ब्रह्म॑णा वी॒र्या॑वता ॥ १४ ॥ अ॒यं पन्था॑: कृ॒त्येति॑ त्वा नयामोभि॒प्रहि॑ता॒ं प्रति॑ त्वा॒ प्र हि॑ण्मः । तेना॒भि या॑हि भञ्ज॒त्यन॑स्वतीव वा॒हिनी॑ वि॒श्वरू॑पा कुरू॒टिनी॑ ॥ १५ ॥ परा॑क् ते॒ ज्योति॑रप॒थं ते॑ अ॒र्वाग॒न्यत्रा॒स्मदय॑ना कृणुष्व । परे॑णेहि नव॒तिं ना॒व्या॒३॑ अति॑ दु॒र्गाः स्रो॒त्या मा क्ष॑णिष्ठाः॒ परे॑हि ॥ १६ ॥ वात॑ इव वृ॒क्षान् नि मृ॑णीहि पा॒दय॒ मा गामश्वं॒ पुरु॑षमुच्छि॑ष एषाम् । क॒र्तॄन् नि॒वृत्ये॒तः कृ॑त्येप्रजा॒स्त्वाय॑ बोधय ॥ १७ ॥ यां ते॑ ब॒र्हिषि॒ यां श्म॑शा॒ने

क्षेत्रे कृत्यां वलगं वा निचख्नुः । अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येऽभिचेरुः पाकं सन्तं धीरतरा अनागसम् ॥ १८ ॥ उपाहृतमनुबुद्धं निखातं वैरं त्सार्यन्वविदाम कर्त्रम् । तदेतु यत आभृतं तत्राश्व इव वि वर्ततां हन्तु कृत्याकृतः प्रजाम् ॥ १९ ॥ स्वायसा असयः सन्ति नो गृहे विद्मा ते कृत्ये यतिधा परूंषि । उत्तिष्ठैव परेहीतोऽज्ञाते किमिहेच्छसि ॥ २० ॥ (२) ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चापि कर्त्स्यामि निर्द्रव । इन्द्राग्नी अस्मान् रक्षतां यौ प्रजानां प्रजावती ॥ २१ ॥ सोमो राजाधिपा मृडिता च भूतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥ २२ ॥ भवाशर्वावस्यतां पापकृते कृत्याकृते दुष्कृते विद्युतं देवहेतिम् ॥ २३ ॥ यद्येयथ द्विपदी चतुष्पदी कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा । सेतोऽष्टापदी भूत्वा पुनः परेहि दुच्छुने ॥ २४ ॥ अभ्यक्ताक्ता स्वरंकृता सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि जानीहि कृत्ये कर्तारं दुहितेव पितरं स्वम् ॥ २५ ॥ परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्धस्येव पदं नय । मृगः स मृगयुस्त्वं न त्वा निकर्तुमर्हति ॥ २६ ॥ उत हन्ति पूर्वासिनं प्रत्यादायापर इष्वा । उत पूर्वस्य निघ्नतो नि हन्त्यपरः प्रति ॥ २७ ॥ एतद्धि शृणु मे वचोथेहि यत एयथ । यस्त्वा चकार तं प्रति ॥ २८ ॥ अनागोहत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्वं पुरुषं वधीः । यत्रयत्रासि निहिता ततस्त्वोत्थापयामसि पर्णाल्लघीयसी भव ॥ २९ ॥ यदि स्थ तमसावृता जालेनाभिहिता इव । सर्वाः संलुप्येतः कृत्याः पुनः कर्त्रे प्र हिण्मसि ॥ ३० ॥ कृत्याकृतो वलगिनोभिनिष्कारिणः प्रजाम् । मृणीहि कृत्ये मोच्छिषोमून् कृत्याकृतो जहि ॥ ३१ ॥ यथा सूर्यो मुच्यते तमसस्परि रात्रिं जहात्युषसश्च केतून् । एवाहं सर्वं दुर्भूतं कर्त्रं कृत्याकृता कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ॥ ३२ ॥ (३)

॥ २ ॥ केन पार्ष्णी आभृते पूरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ । केनाङ्गुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छ्लङ्खौ मध्यतः कः प्रतिष्ठाम् ॥ १ ॥ कस्मान्नु गुल्फावधरावकृण्वन्नष्ठीवन्तावुत्तरौ पूरुषस्य । जङ्घे निर्ऋत्य न्यदधुः क्व स्विज्जानुनोः सन्धी क उ तच्चिकेत ॥ २ ॥ चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जानुभ्यामूर्ध्वं शिथिरं कबन्धम् । श्रोणी यदूरू क उ तज्जजान याभ्यां कुसिन्धं सुदृढं बभूव ॥ ३ ॥ कति देवाः कतमे त आसन् य उरो ग्रीवाश्चिक्युः पूरुषस्य । कति स्तनौ व्यदधुः कः कफोडौ कति स्कन्धान् कति पृष्टीरचिन्वन् ॥ ४ ॥ को अस्य बाहू समभरद् वीर्यं करवादिति । अंसौ को अस्य तद् देवः कुसिन्धे अध्यादधौ ॥ ५ ॥ कः सप्त खानि वि ततर्द शीर्षणि कर्णाविमौ नासिके चक्षणी

मुखम् । येषां पुरुत्रा विजयस्य मह्मनि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् ॥ ६ ॥ हन्वोर्हि जिह्वामदधात् पुरूचीमधा महीमधि शिश्राय वाचम् । स आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः क उ तच्चिकेत ॥ ७ ॥ मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटं ककाटिकां प्रथमो यः कपालम् । चित्वा चित्यं हन्वोः पूरुषस्य दिवं रुरोह कतमः स देवः ॥ ८ ॥ प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संबाधतन्द्र्यः । आनन्दानुग्रो नन्दांश्च कस्माद् वहति पूरुषः ॥ ९ ॥ आर्तिरवर्तिर्निर्ऋतिः कुतो नु पुरुषेमतिः । राद्धिः समृद्धिरव्यृद्धिर्मतिरुदितयः कुतः ॥ १० ॥ (४) को अस्मिन्नापो व्यदधाद् विषूवृतः पुरूवृतः सिन्धुसृत्याय जाताः । तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्रधूम्रा ऊर्ध्वा अवाचीः पुरुषे तिरश्चीः ॥ ११ ॥ को अस्मिन् रूपमदधात् को मह्मानं च नाम च । गातुं को अस्मिन् कः केतुं कश्चरित्राणि पूरुषे ॥ १२ ॥ को अस्मिन् प्राणमवयत् को अपानं व्यानमु । समानमस्मिन् को देवोधि शिश्राय पूरुषे ॥ १३ ॥ को अस्मिन् यज्ञमदधादेको देवोधि पूरुषे । को अस्मिन्त्सत्यं कोनृतं कुतो मृत्युः कुतोमृतम् ॥ १४ ॥ को अस्मै वासः पर्यदधात् को अस्यायुरकल्पयत् । बलं को अस्मै प्रायच्छत् को अस्याकल्पयज्जवम् ॥ १५ ॥ केनापो अन्वतनुत केनाहरकरोद् रुचे । उषसं केनान्वैन्द्ध केन सायंभवं ददे ॥ १६ ॥ को अस्मिन् रेतो न्यदधात् तन्तुरा तायतामिति । मेधां को अस्मिन्नध्यौहत् को बाणं को नृतौ दधौ ॥ १७ ॥ केनेमां भूमिमौर्णोत् केन पर्यभवद् दिवम् । केनाभि मह्ना पर्वतान् केन कर्माणि पूरुषः ॥ १८ ॥ केन पर्जन्यमन्वेति केन सोमं विचक्षणम् । केन यज्ञं च श्रद्धां च केनास्मिन् निहितं मनः ॥ १९ ॥ केन श्रोत्रियमाप्नोति केनेमं परमेष्ठिनम् । केनेममग्निं पूरुषः केन संवत्सरं ममे ॥ २० ॥ (५) ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति ब्रह्मेमं परमेष्ठिनम् । ब्रह्मेममग्निं पूरुषो ब्रह्म संवत्सरं ममे ॥ २१ ॥ केन देवाँ अनु क्षियति केन दैवजनीर्विशः । केनेदमन्यन्नक्षत्रं केन सत् क्षत्रमुच्यते ॥ २२ ॥ ब्रह्म देवाँ अनु क्षियति ब्रह्म दैवजनीर्विशः । ब्रह्मेदमन्यन्नक्षत्रं ब्रह्म सत् क्षत्रमुच्यते ॥ २३ ॥ केनेयं भूमिर्विहिता केन द्यौरुत्तरा हिता । केनेदमूर्ध्वं तिर्यक् चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥ २४ ॥ ब्रह्मणा भूमिर्विहिता ब्रह्म द्यौरुत्तरा हिता । ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक् चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥ २५ ॥ मूर्धानमस्य संसीव्याथर्वा हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रैरयत् पवमानोधि शीर्षतः ॥ २६ ॥ तद् वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुब्जितः । तत् प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः ॥ २७ ॥ ऊर्ध्वो नु सृष्टा३ स्तिर्यङ् नु सृष्टा३ः सर्वा दिशः पुरुष आ बभूवाँ३ ।

पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥ २८ ॥ यो वै तां ब्रह्मणो वेदामृतेनावृतां
पुरम् । तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः ॥ २९ ॥ न
वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते
॥ ३० ॥ अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः
स्वर्गो ज्योतिषावृतः ॥ ३१ ॥ तस्मिन् हिरण्यये कोशे त्र्यरे त्रिप्रतिष्ठिते । तस्मिन्
यद् यक्षमात्मन्वत् तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ॥ ३२ ॥ प्रभ्राजमानां हरिणीं यशसा
संपरीवृताम् । पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेशापराजिताम् ॥ ३३ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ अयं मे वरणो मणिः सपत्नक्षयणो वृषा । तेना रभस्व त्वं शत्रून् प्र
मृणीहि दुरस्यतः ॥ १ ॥ प्रैणाञ्छृणीहि प्र मृणा रभस्व मणिस्ते अस्तु पुरएता
पुरस्तात् । अवारयन्त वरणेन देवा अभ्याचारमसुराणां श्वःश्वः ॥ २ ॥ अयं
मणिर्वरणो विश्वभेषजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः । स ते शत्रूनधरान् पादयाति
पूर्वस्तान् दभ्नुहि ये त्वा द्विषन्ति ॥ ३ ॥ अयं ते कृत्यां विततां पौरुषेयादयं
भयात् । अयं त्वा सर्वस्मात् पापाद् वरणो वारयिष्यते ॥ ४ ॥ वरणो वारयाता
अयं देवो वनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमु देवा अवीवरन् ॥५॥
स्वप्नं सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सृतिं यति धावादजुष्टाम् । परिक्षवाच्छकुनेः
पापवादादयं मणिर्वरणो वारयिष्यते ॥ ६ ॥ अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या अभिचारादथो
भयात् । मृत्योरोजीयसो वधाद् वरणो वारयिष्यते ॥ ७ ॥ यन्मे माता यन्मे
पिता भ्रातरो यच्च मे स्वा यदेनश्चकृमा वयम् । ततो नो वारयिष्यतेयं देवो
वनस्पतिः ॥ ८ ॥ वरणेन प्रव्यथिता भ्रातृव्या मे सबन्धवः । असूर्तं रजो अप्यगुस्ते
यन्त्वधमं तमः ॥ ९ ॥ अरिष्टोहमरिष्टगुरायुष्मान्त्सर्वपूरुषः । तं मायं वरणो
मणिः परि पातु दिशोदिशः ॥ १० ॥ (७) अयं मे वरण उरसि राजा
देवो वनस्पतिः । स मे शत्रून् वि बाधतामिन्द्रो दस्यूनिवासुरान् ॥११॥ इमं बिभर्मि
वरणमायुष्मान् छतशारदः । स मे राष्ट्रं च क्षत्रं च पशूनोजश्च मे दधत् ॥ १२ ॥
यथा वातो वनस्पतीन् वृक्षान् भनक्त्योजसा । एवा सपत्नान् मे भङ्ग्धि पूर्वान्
जाताँ उतापरान् वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥ १३ ॥ यथा वातश्चाग्निश्च वृक्षान्
प्सातो वनस्पतीन् । एवा सपत्नान् मे प्साहि पूर्वान् ० ॥ १४ ॥ यथा वातेन
प्रक्षीणा वृक्षाः शेरे न्यर्पिताः । एवा सपत्नांस्त्वं मम प्र क्षिणीहि न्यर्पय पूर्वान्

जाताँ उतापरान् वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥ १५ ॥ तांस्त्वं प्र च्छिन्द्धि वरण पुरा
दिष्टात् पुरायुषः । य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रदिप्सवः ॥ १६ ॥ यथा
सूर्यो अतिभाति यथास्मिन् तेज आहितम् । एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं
नि यच्छतु तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥ १७ ॥ यथा यशश्चन्द्रम-
स्यादित्ये च नृचक्षसि । एवा मे ० ॥ १८ ॥ यथा यशः पृथिव्यां यथास्मिन् जा-
तवेदसि । एवा ० ॥ १९ ॥ यथा यशः कन्यायां यथास्मिन्त्संभृते रथे । एवा०
॥ २० ॥ (८) यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः । एवा ० ॥ २१ ॥
यथा यशोग्निहोत्रे वषट्कारे यथा यशः । एवा ० ॥ २२ ॥ यथा यशो यजमाने
यथास्मिन् यज्ञ आहितम् । एवा ० ॥ २३ ॥ यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन् प-
रमेष्ठिनि । एवा० ॥ २४ ॥ यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमाहितम् । एवा मे वरणो
मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२५॥ (९)

॥ ४ ॥ इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् । अही-
नामपमा रथं स्थाणुमारदथार्षत् ॥ १ ॥ दर्भः शोचिस्तरूणकमश्वस्य वारः परु-
षस्य वारः । रथस्य बन्धुरम् ॥ २ ॥ अव श्वेत पदा जहि पूर्वेण चापरेण च ।
उदप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ॥ ३ ॥ अरंघुषो निमज्योन्मज्य पुन-
रब्रवीत् । उदप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ॥ ४ ॥ पैद्वो हन्ति कस-
र्णीलं पैद्वः श्वित्रमुतासितम् । पैद्वो रथर्व्याः शिरः सं बिभेद पृदाक्वाः ॥ ५ ॥
पैद्व प्रेहि प्रथमोनु त्वा वयमेमसि । अहीन् व्यस्यतात् पथो येन स्मा वयमेमसि
॥ ६ ॥ इदं पैद्वो अजायतेदमस्य परायणम् । इमान्यर्वतः पदाहिघ्न्यो वाजिनी-
वतः ॥ ७ ॥ संयतं न वि ष्परद् व्यात्तं न सं यमत् । अस्मिन् क्षेत्रे द्वावही स्त्री
च पुमांश्च तावुभावरसा ॥ ८ ॥ अरसास इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके । घ-
नेन हन्मि वृश्चिकमहिं दण्डेनागतम् ॥ ९ ॥ अघाश्वस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य
च । इन्द्रो मेहिमघायन्तमहिं पैद्वो अरन्धयत् ॥ १० ॥ (१०) पैद्वस्य मन्महे
वयं स्थिरस्य स्थिरधाम्नः । इमे पश्चा पृदाकवः प्रदीध्यत आसते ॥ ११ ॥ न-
ष्टासवो नष्टविषा हता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जघ्निमा वयम् ॥ १२ ॥
हतास्तिरश्चिराजयो निपिष्टासः पृदाकवः । दर्विं करिक्रतं श्वित्रं दर्भेष्वसितं जहि
॥ १३ ॥ कैरातिका कुमारिका सका खनति भेषजम् । हिरण्ययीभिरभ्रिभिर्गिरी-
णामुप सानुषु ॥ १४ ॥ आयमगन् युवा भिषक् पृश्निहापराजितः । स वै स्व-
जस्य जम्भन उभयोर्वृश्चिकस्य च ॥ १५ ॥ इन्द्रो मेहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च ।

वा॒ता॒प॒र्ज॒न्यो॒३॒भा ॥ १६ ॥ इन्द्रो॒ मेहि॑मरन्धय॒त् पृदा॑कुं च पृ॒दा॒क्व॑म् । स्व॒जं तिर॑श्चिराजिं
कस॒र्णील॒ं दशो॑नसिम् ॥ १७ ॥ इन्द्रो॑ जघान प्रथ॒मं ज॑नि॒तार॑महे॒ तव॑ ।
तेषा॑मु तृ॒ह्यमा॑णाना॒ं कः स्वि॒त् तेषा॑मस॒द् रसः॑ ॥ १८ ॥ सं हि शी॒र्षाण्यग्र॑भं पौञ्जि॒ष्ठ
इ॑व॒ कर्व॑रम् । सिन्धो॒र्मध्यं॑ प॒रेत्य॒ व्य॑निज॒महे॒र्वि॒षम् ॥ १९ ॥ अही॑ना॒ं सर्वे॑षां
वि॒षं परा॑ वहन्तु॒ सिन्ध॑वः । ह॒तास्तिर॑श्चिराजयो॒ निपि॑ष्टास॒ः पृदा॑कवः ॥ २० ॥
(११) ओष॑धीनाम॒हं वृ॑ण उ॒र्वरी॑रिव साधु॒या । नया॒म्यर्व॑तीरि॒वाहे॒ नि॒रै॑तु ते
वि॒षम् ॥ २१ ॥ यद॒ग्नौ सूर्ये॑ वि॒षं पृ॑थि॒व्यामोष॑धीषु॒ यत् । का॒न्दा॒वि॒षं क॒नक्न॑कं
नि॒रै॒त्वैतु॑ ते वि॒षम् ॥ २२ ॥ ये अ॑ग्नि॒जा ओ॑षधि॒जा अही॑ना॒ं ये अ॑प्सु॒जा वि॒द्युत॑
आबभू॒वुः । येषां॑ जा॒तानि॑ बहु॒धा म॒हान्ति॒ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नम॑सा विधेम ॥ २३ ॥
तौदी॒ नामा॑सि क॒न्या॑ घृता॒ची नाम॒ वा अ॑सि । अ॒ध॒स्प॒देन॑ ते प॒दमा द॑दे विष॒दूषण॑म्
॥ २४ ॥ अङ्गा॑दङ्गा॒त् प्र च्या॑वय॒ हृद॑यं॒ परि॑ वर्जय । अधा॑ वि॒षस्य॒ यत् तेजो॑वा॒चीनं॒
तदे॑तु ते ॥ २५ ॥ आ॒रे अ॑भूद् वि॒षम॑रौद् वि॒षे वि॒षम॑प्रा॒गपि॑ । अ॒ग्निर्वि॒षमहे॒र्निर॑धा॒त् सोमो॒ निर॑णयीत् । दं॒ष्टार॒मन्व॑गाद् वि॒षमहि॑रमृत ॥ २६ ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒ स्थेन्द्र॑स्य॒ सह॒ स्थेन्द्र॑स्य॒ बल॒ं स्थेन्द्र॑स्य वी॒र्य॑१॒ स्थेन्द्र॑स्य
नृ॒म्णं॑ स्थ । जि॒ष्णवे॒ योगा॑य ब्रह्मयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥ १ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒० । जि॒ष्णवे॒
योगा॑य क्षत्रयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥ २ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒० । जि॒ष्णवे॒ योगा॑येन्द्रयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥ ३ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒० । जि॒ष्णवे॒ योगा॑य सोमयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥ ४ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒० । जि॒ष्णवे॒ योगा॑याप्सुयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥ ५ ॥ इन्द्र॒स्यौज॒ स्थेन्द्र॑स्य॒ सह॒
स्थेन्द्र॑स्य॒ बल॒ं स्थेन्द्र॑स्य वी॒र्य॑१॒ स्थेन्द्र॑स्य नृ॒म्णं॑ स्थ । जि॒ष्णवे॒ योगा॑य॒ विश्वा॑नि मा
भूतान्युप॑ तिष्ठन्तु यु॒क्ता म॑ आप स्थ ॥ ६ ॥ अ॒ग्नेर्भा॒ग स्थ॑ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो
दे॒वीर्वर्चो॑ अ॒स्मासु॑ धत्त । प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॒स्मै लो॒काय॑ सादये ॥ ७ ॥ इन्द्र॑स्य
भा॒ग स्थ॑ । ० । ० ॥ ८ ॥ सोम॑स्य भा॒ग स्थ॑ । ० । ० ॥ ९ ॥ वरु॑णस्य भा॒ग स्थ॑
। ० । ० ॥ १० ॥ (१३) मि॒त्रावरु॑णयोर्भा॒ग स्थ॑ । ० । ० ॥ ११ ॥ य॒मस्य॑
भा॒ग स्थ॑ । ० । ० ॥ १२ ॥ पि॒तॄ॒णां भा॒ग स्थ॑ । ० । ० ॥ १३ ॥ दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॒ग स्थ॑ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो दे॒वीर्वर्चो॑ अ॒स्मासु॑ धत्त । प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॒स्मै
लो॒काय॑ सादये ॥ १४ ॥ यो व॑ आपो॒पां भा॒गो॒३॒॑प्स्व॑१॒न्तर्य॑जु॒ष्यो॑ देव॒यज॑नः ।
इ॒दं तमति॑ सृजामि॒ तं माभ्यव॑निक्षि । तेन॒ तम॒भ्यति॑सृजामो॒ यो॒३॒॑स्मान् द्वेष्टि॒ यं

वयं द्विष्मः । तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥ १५ ॥ यो व आपोपामूर्मिरप्सु ० । ० । ० । ० ॥ १६ ॥ यो व आपोपां वत्सो३प्सु ० । ० । ०।० ॥ १७ ॥ यो व आपोपां वृषभो३प्सु ० । ० । ० । ० ॥ १८ ॥ यो व आपोपां हिरण्यगर्भो३प्सु ० । ० । ० । ० ॥ १९ ॥ यो व आपोपामश्मा पृश्निर्दिव्यो३प्सु ०।०।०।० ॥ २० ॥ (१४) ये व आपोपामग्नयोप्स्व१न्तर्यजुष्या देवयजनाः । इदं तानति सृजामि तान् माभ्यवनिक्षि । तैस्तमभ्यतिसृजामो यो३स्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥ २१ ॥ यदर्वाचीनं त्रैहायणादनृतं किं चोदिम । आपो मा तस्मात् सर्वस्माद् दुरितात् पान्त्वंहसः ॥ २२ ॥ समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन । अरिष्टाः सर्वहायसो मा च नः किं चनाममत् ॥ २३ ॥ अरिप्रा आपो अपरि प्रमस्मत् । प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्वप्न्यं प्र मलं वहन्तु ॥ २४ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा पृथिवीसंशितोग्नितेजाः । पृथिवीमनु वि क्रमेहं पृथिव्यास्तं निर्भजामो यो३स्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ॥ २५ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः । अन्तरिक्षमनु वि क्रमेहमन्तरिक्षात् तं निर्भजामो० । ० ॥ २६ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा द्यौसंशितः सूर्यतेजाः । दिवमनु वि क्रमेहं दिवस्तं० । ० ॥ २७ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा दिक्संशितो मनस्तेजाः । दिशोनु वि क्रमेहं दिग्भ्यस्तं० । ० ॥ २८ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहाशासंशितो वाततेजाः । आशा अनु वि क्रमेहमाशाभ्यस्तं० । ० ॥ २९ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नह ऋक्संशितः सामतेजाः । ऋचोनु वि क्रमेहमृग्भ्यस्तं० । ० ॥ ३० ॥ (१५) विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्मतेजाः । यज्ञमनु वि क्रमेहं यज्ञात् तं० । ० ॥ ३१ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहौषधीसंशितः सोमतेजाः । ओषधीरनु वि क्रमेहमोषधीभ्यस्तं० । ० ॥ ३२ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः । अपोनु वि क्रमेहमद्भ्यस्तं० । ० ॥ ३३ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा कृषिसंशितोन्नतेजा । कृषिमनु वि क्रमेहं कृष्यास्तं ० । ० ॥ ३४ ॥ विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा प्राणसंशितः पुरुषतेजाः । प्राणमनु वि क्रमेहं प्राणात् तं निर्भजामो यो३स्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । स मा जीवीत् तं प्राणो जहातु ॥ ३५ ॥ जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकमभ्यष्ठां विश्वाः पृतना अरातीः । इदमहमामुष्यायणस्यामुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वेष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥ ३६ ॥ सूर्यस्यावृतमन्वा वर्ते दक्षिणामन्वावृतम् । सा मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ३७ ॥ दिशो ज्योतिष्मतीरभ्या-

वर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ३८ ॥ सप्तऋषीनभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ३९ ॥ ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे द्रविणं यच्छतु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ४० ॥ (१६) ब्राह्मणाँ अभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥ ४१ ॥ यं वयं मृगयामहे तं वधै स्तृणवामहै । व्यात्ते परमेष्ठिनो ब्रह्मणापीपदाम तम् ॥ ४२ ॥ वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां हेतिस्तं समधादभि । इयं तं प्सात्वाहुतिः समिद् देवी सहीयसि ॥ ४३ ॥ राज्ञो वरुणस्य बन्धोसि । सोऽमुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रमन्ने प्राणे बधान ॥ ४४ ॥ यत् ते अन्नं भुवस्पत आक्षियति पृथिवीमनु । तस्य नस्त्वं भुवस्पते संप्रयच्छ प्रजापते ॥ ४५ ॥ अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृक्ष्महि । पयस्वानग्न आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥ ४६ ॥ सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सह ऋषिभिः ॥ ४७ ॥ यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः । मन्योर्मनसः शरव्याऽजायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥ ४८ ॥ परा शृणीहि तपसा यातुधानान् पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि । परार्चिषा मूरदेवां छृणीहि परासुतृपः शोशुचतः शृणीहि ॥ ४९ ॥ अपामस्मै वज्रं प्र हरामि चतुर्भृष्टिं शीर्षभिद्याय विद्वान् । सो अस्याङ्गानि प्र शृणातु सर्वा तन्मे देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥ ५० ॥ (१७)

॥ ६ ॥ अरातीयोर्भ्रातृव्यस्य दुर्हार्दो द्विषतः शिरः । अपि वृश्चाम्योजसा ॥ १ ॥ वर्म मह्यमयं मणिः फालाज्जातः करिष्यति । पूर्णो मन्थेन मागमद् रसेन सह वर्चसा ॥२॥ यत् त्वा शिक्वः परावधीत् तक्षा हस्तेन वास्या । आपस्त्वा तस्माज्जीवलाः पुनन्तु शुचयः शुचिम् ॥३॥ हिरण्यस्रगयं मणिः श्रद्धां यज्ञं महो दधत् । गृहे वसतु नोतिथिः ॥ ४ ॥ तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे । स नः पितेव पुत्रेभ्यः श्रेयः श्रेयश्चिकित्सतु भूयोभूयः श्वःश्वो देवेभ्यो मणिरेत्य ॥ ५ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे । तमग्निः प्रत्यमुञ्चत सो अस्मै दुह आज्यं भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ ६ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं० । तमिन्द्रः प्रत्यमुञ्चतौजसे वीर्याय कम् । सो अस्मै बलमिद् दुहे भूयोभूयः० ॥ ७ ॥ यमब० । तं सोमः प्रत्यमुञ्चत महे श्रोत्राय चक्षसे । सो अस्मै वर्च इद् दुहे भूयो० ॥ ८ ॥ यमब० । तं सूर्यः प्रत्यमुञ्चत तेनेमा अजयद् दिशः । सो अस्मै भूतिमिद् दुहे भुयो० ॥ ९ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे । तं बिभ्रच्चन्द्रमा मणिमसुराणां

पुरोजयद् दानवानां हिरण्ययीः । सो अस्मै श्रियमिद् दुहे भूयो० ॥ १० ॥ (१८)
यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयो० ॥ ११ ॥
यमब० । तेनेमां मणिना कृषिमश्विनावभि रक्षतः । स भिषग्भ्यां महो दुहे भूयो०
॥ १२ ॥ यमब० । तं बिभ्रत् सविता मणिं तेनेदमजयत् स्वः । सो अस्मै सूनृतां
दुहे भूयो० ॥ १३ ॥ यमब० । तमापो बिभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः ।
स आभ्योमृतमिद् दुहे भूयो० ॥ १४ ॥ यमब० । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्यमुञ्चत
शंभुवम् । सो अस्मै सत्यमिद् दुहे भूयो० ॥ १५ ॥ यमब० । तं देवा बिभ्रतो
मणिं सर्वाल्लोकान् युधाजयन् । स एभ्यो जितिमिद् दुहे भूयो० ॥ १६ ॥
यमबध्नाद् बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमिमं देवता मणिं प्रत्यमुञ्चन्त शंभुवम् ।
स आभ्यो विश्वमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ १७ ॥
ऋतवस्तमबध्नतार्तवास्तमबध्नत । संवत्सरस्तं बद्ध्वा सर्वं भूतं वि रक्षति ॥ १८ ॥ अन्तर्देशा
अबध्नत प्रदिशस्तमबध्नत । प्रजापतिसृष्टो मणिर्द्विषतो मेधराँ अकः
॥ १९ ॥ अथर्वाणो अबध्नताथर्वणा अबध्नत । तैर्मेदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां बिभिदुः
पुरस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ २० ॥ (१९) तं धाता प्रत्यमुञ्चत स भूतं
व्यकल्पयत् । तेन त्वं द्विषतो जहि ॥ २१ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
स मायं मणिरागमद् रसेन सह वर्चसा ॥ २२ ॥ यमब० । स मायं
मणिरागमत् सह गोभिरजाविभिरन्नेन प्रजया सह ॥ २३ ॥ यमब० । स मायं
मणिरागमत् सह व्रीहियवाभ्यां महसा भूत्या सह ॥ २४ ॥ यमब० । स मायं
मणिरागमन्मधोर्घृतस्य धारया कीलालेन मणिः सह ॥ २५ ॥ यमब० । स मायं
मणिरागमदूर्जया पयसा सह द्रविणेन श्रिया सह ॥ २६ ॥ यमब० । स मायं
मणिरागमत् तेजसा त्विष्या सह यशसा कीर्त्या सह ॥ २७ ॥ यमबध्नाद् बृहस्पतिर्देवेभ्यो
असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमत् सर्वाभिर्भूतिभिः सह ॥ २८ ॥
तमिमं देवता मणिं मह्यं ददतु पुष्टये । अभिभुं क्षत्रवर्धनं सपत्नदम्भनं मणिम्
॥ २९ ॥ ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि मे शिवम् । असपत्नः सपत्नहा सपत्नान्
मेधराँ अकः ॥ ३० ॥ (२०) उत्तरं द्विषतो मामयं मणिः कृणोतु देवजाः ।
यस्य लोका इमे त्रयः पयो दुग्धमुपासते । स मायमधि रोहतु मणिः श्रैष्ठ्याय
मूर्धतः ॥ ३१ ॥ यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा । स मायमधि
रोहतु मणिः श्रैष्ठ्याय मूर्धतः ॥ ३२ ॥ यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन
रोहति । एवा मयि प्रजा पशवोन्नमन्नं वि रोहतु ॥ ३३ ॥ यस्मै त्वा यज्ञवर्धन
मणे प्रत्यमुंचं शिवम् । तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रैष्ठ्याय जिन्वतात् ॥ ३४ ॥

एतमिध्मं समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः । तस्मिन् विदेम सुमतिं स्वस्ति
प्रजां चक्षुः पशून्त्समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणा ॥ ३५ ॥ (२१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्ग ऋतमस्याध्याहितम् ।
क्व व्रतं क्व श्रद्धास्य तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥ कस्मादङ्गाद्
दीप्यते अग्निरस्य कस्मादङ्गात् पवते मातरिश्वा । कस्मादङ्गाद् वि मिमीतेधि
चन्द्रमा मह स्कम्भस्य मिमानो अङ्गम् ॥ २ ॥ कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नङ्गे
तिष्ठत्यन्तरिक्षम् । कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्याहिता द्यौः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं
दिवः ॥ ३ ॥ क्व प्रेप्सन् दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः क्व प्रेप्सन् पवते मातरिश्वा ।
यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥४॥ क्वार्धमासाः क्व
यन्ति मासाः संवत्सरेण सह संविदानाः । यत्र यन्त्यृतवो यत्रार्तवाः स्कम्भं तं०
॥ ५ ॥ क्व प्रेप्सन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविदाने । यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यापः
स्कम्भं तं० ॥ ६ ॥ यस्मिन्त्स्तब्ध्वा प्रजापतिर्लोकान्त्सर्वाँ अधारयत्
। स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ७ ॥ यत् परममवमं यच्च मध्यमं
प्रजापतिः ससृजे विश्वरूपम् । कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यन्न प्राविशत् कियत्
तद् बभूव ॥ ८ ॥ कियता स्कम्भः प्र विवेश भूतं कियद् भविष्यदन्वाशयेस्य
। एकं यदङ्गमकृणोत् सहस्रधा कियता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ॥ ९ ॥
यत्र लोकांश्च कोशांश्चापो ब्रह्म जना विदुः । असच्च यत्र सच्चान्त स्कम्भं तं
ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १० ॥ (२२) यत्र तपः पराक्रम्य व्रतं धारयत्युत्तरम्
। ऋतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं० ॥ ११ ॥ यस्मिन्
भूमिरन्तरिक्षं द्यौर्यस्मिन्नध्याहिता । यत्राग्निश्चन्द्रमाः सूर्यो वातस्तिष्ठन्त्यार्पिताः
स्कम्भं तं० ॥१२॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे सर्वे समाहिताः । स्कम्भं तं०
॥ १३ ॥ यत्र ऋषयः प्रथमजा ऋचः साम यजुर्मही । एकर्षिर्यस्मिन्नार्पितः स्कम्भं
तं० ॥ १४ ॥ यत्रामृतं च मृत्युश्च पुरुषेधि समाहिते । समुद्रो यस्य नाड्यः
पुरुषेधि समाहिताः स्कम्भं तं० ॥ १५ ॥ यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यस्तिष्ठन्ति
प्रथमाः । यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ १६ ॥
ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् । यो वेद परमेष्ठिनं यश्च वेद प्रजापतिम् ।
ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः ॥ १७ ॥ यस्य शिरो वैश्वानरश्च-

चुरङ्गिरसोभवन् । अङ्गानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१८॥
यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वां मधुकशामुत । विराजमूधो यस्याहुः स्कम्भं तं० ॥ १९ ॥
यस्मादृचो अपातक्षन् यजुर्यस्मादपाकषन् । सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो
मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ २० ॥ (२३) असच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं
परममिव जना विदुः । उतो सन्मन्यन्तेवरे ये ते शाखामुपासते ॥ २१ ॥
यत्रादित्याश्च रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः । भूतं च यत्र भव्यं च सर्वे लोकाः
प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ २२ ॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा
निधिं रक्षन्ति सर्वदा । निधिं तमद्य को वेद यं देवा अभिरक्षथ ॥ २३ ॥ यत्र
देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते । यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता
स्यात् ॥ २४ ॥ बृहन्तो नाम ते देवा येसतः परि जज्ञिरे । एकं तदङ्गं स्कम्भस्यासदाहुः
परो जनाः ॥ २५ ॥ यत्र स्कम्भः प्रजनयन् पुराणं व्यवर्तयत् । एकं तदङ्गं
स्कम्भस्य पुराणमनुसंविदुः ॥ २६ ॥ यस्य त्रयस्त्रिंशद् देवा अङ्गे गात्रा
विभेजिरे । तान् वै त्रयस्त्रिंशद्देवानेके ब्रह्मविदो विदुः ॥ २७ ॥ हिरण्यगर्भं
परममनत्युद्यं जना विदुः । स्कम्भस्तदग्रे प्रासिञ्चद्धिरण्यं लोके अन्तरा ॥२८ ॥
स्कम्भे लोकाः स्कम्भे तपः स्कम्भेध्यृतमाहितम् । स्कम्भ त्वा वेद प्रत्यक्षमिन्द्रे
सर्वं समाहितम् ॥ २९ ॥ इन्द्रे लोका इन्द्रे तप इन्द्रेध्यृतमाहितम् । इन्द्रं त्वा वेद
प्रत्यक्षं स्कम्भे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ३० ॥ (२४) नाम नाम्ना जोहवीति पुरा
सूर्यात् पुरोषसः । यदजः प्रथमं संबभूव स ह तत् स्वराज्यमियाय यस्मान्नान्यत्
परमस्ति भूतम् ॥ ३१ ॥ यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् । दिवं यश्चक्रे मूर्धानं
तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ ३२ ॥ यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः । अग्निं
यश्चक्र आस्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ ३३ ॥ यस्य वातः प्राणापानौ
चक्षुरङ्गिरसोभवन् । दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानीस्तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः
॥ ३४ ॥ स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
स्कम्भो दाधार प्रदिशः षडुर्वीः स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ॥ ३५ ॥ यः
श्रमात् तपसो जातो लोकान्त्सर्वान्त्समानशे । सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय
ब्रह्मणे नमः ॥३६॥ कथं वातो नेलयति कथं न रमते मनः । किमापः सत्यं प्रेप्सन्तीर्नेलयन्ति
कदा चन ॥३७॥ महद् यक्षं भुवनस्य मध्ये तपसि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे ।
तस्मिन् छ्रयन्ते य उ के च देवा वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः ॥ ३८ ॥ यस्मै
हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा । यस्मै देवाः सदा बलिं प्रयच्छन्ति
विमितेमितं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥ ३९ ॥ अप तस्य हतं त-

मो ऽयावृत्तः स पाप्मना । सर्वाणि तस्मिन् ज्योतींषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ॥४०॥ यो वेतसं हिरण्ययं तिष्ठन्तं सलिले वेद । स वै गुह्यः प्रजापतिः ॥४१॥ तन्त्रमेके युवती विरूपे अभ्याक्रामं वयतः षण्मयूखम् । प्रान्या तन्तूंस्तिरते धत्ते अन्या नाप वृञ्जाते न गमातो अन्तम् ॥ ४२ ॥ तयोरहं परिनृत्यन्त्योरिव न वि जानामि यतरा परस्तात् । पुमानेनद् वयत्युद्गृणत्ति पुमानेनद् वि जभाराधि नाके ॥ ४३ ॥ इमे मयूखा उप तस्तभुर्दिवं सामानि चक्रुस्तसराणि वातवे ॥ ४४ ॥
(२५)

॥ ८ ॥ यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति । स्वर्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥ स्कम्भेनेमे विष्टभिते द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः । स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वद् यत् प्राणन्निमिषच्च यत् ॥ २ ॥ तिस्रो ह प्रजा अत्यायमायन् न्यन्या अर्कमभितोविशन्त । बृहन् ह तस्थौ रजसो विमानो हरितो हरिणीरा विवेश ॥ ३ ॥ द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत । तत्राहतास्त्रीणि शतानि शङ्कवः षष्टिश्च खीला अविचाचला ये ॥ ४ ॥ इदं सवितर्वि जानीहि षड् यमा एक एकजः । तस्मिन् हापित्वमिच्छन्ते य एषामेक एकजः ॥ ५ ॥ आविः सन्निहितं गुहा जरन्नाम महत् पदम् । तत्रेदं सर्वमार्पितमेजत् प्राणत् प्रतिष्ठितम् ॥ ६ ॥ एकचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा । अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं क्व तद् बभूव ॥ ७ ॥ पञ्चवाही वहत्यग्रमेषां प्रष्टयो युक्ता अनुसंवहन्ति । अयातमस्य ददृशे न यातं परं नेदीयोवरं दवीयः ॥ ८ ॥ तिर्यग्बिलश्चमस ऊर्ध्वबुध्नस्तस्मिन् यशो निहितं विश्वरूपम् । तदासत ऋषयः सप्त साकं ये अस्य गोपा महतो बभूवुः ॥ ९ ॥ या पुरस्ताद् युज्यते या च पश्चाद् या विश्वतो युज्यते या च सर्वतः । यया यज्ञः प्राङ् तायते तां त्वा पृच्छामि कतमा सर्चाम् ॥ १० ॥ (२६) यदेजति पतति यच्च तिष्ठति प्राणदप्राणन्निमिषच्च यद् भुवत् । तद् दाधार पृथिवीं विश्वरूपं तत् संभूय भवत्येकमेव ॥ ११ ॥ अनन्तं विततं पुरुत्रानन्तमन्तवच्चा समन्ते । ते नाकपालश्चरति विचिन्वन् विद्वान् भूतमुत भव्यमस्य ॥ १२ ॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरदृश्यमानो बहुधा वि जायते । अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः ॥१३॥ ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनेवोदहार्यम् । पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वे मनसा विदुः ॥ १४ ॥ दूरे पूर्णेन वसति दूर ऊनेन हीयते । महद् यक्षं भुवनस्य मध्ये तस्मै बलिं राष्ट्रभृतो भरन्ति ॥ १५ ॥ यतः सूर्य उदेत्यस्तं यत्र च गच्छति । तदेव मं-

न्येहं ज्येष्ठं तदु नात्येति किं चन ॥ १६ ॥ ये अर्वाङ् मध्य उत वा पुराणं वेदं
विद्वांसमभितो वदन्ति । आदित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं
च हंसम् ॥ १७ ॥ सहस्राह्ण्यं वियतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
स देवान्त्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा ॥ १८ ॥ सत्येनोर्ध्वस्तपति
ब्रह्मणार्वाङ् वि पश्यति । प्राणेन तिर्यङ् प्राणति यस्मिन् ज्येष्ठमधि श्रितम्
॥ १९ ॥ यो वै ते विद्यादरणी याभ्यां निर्मथ्यते वसु । स विद्वान् ज्येष्ठं मन्येत
स विद्याद् ब्राह्मणं महत् ॥ २० ॥ (२७) अपादग्रे समभवत् सो अग्रे स्व१राभरत्
। चतुष्पाद् भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् ॥ २१ ॥ भोग्यो भवदथो
अन्नमदद् बहु । यो देवमुत्तरावन्तमुपासातै सनातनम् ॥ २२ ॥ सनातनमेनमाहुरुताद्य
स्यात् पुनर्णवः । अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः ॥ २३ ॥
शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदमसंख्येयं स्वमस्मिन् निविष्टम् । तदस्य घ्नन्त्यभिपश्यत
एव तस्माद् देवो रोचत एष एतत् ॥ २४ ॥ बालादेकमणीयस्कमुतैकं नेव दृश्यते ।
ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया ॥ २५ ॥ इयं कल्याण्य१जरा मर्त्यस्यामृता
गृहे । यस्मै कृता शये स यश्चकार जजार सः ॥ २६ ॥ त्वं स्त्री त्वं
पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी । त्वं जीर्णो दण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि
विश्वतोमुखः ॥ २७ ॥ उतैषां पितोत वा पुत्र एषामुतैषां ज्येष्ठ उत वा कनिष्ठः
। एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥ २८ ॥
पूर्णात् पूर्णमुदचति पूर्णं पूर्णेन सिच्यते । उतो तदद्य विद्याम यतस्तत् परिषिच्यते
॥ २९ ॥ एषा सनत्नी सनमेव जातैषा पुराणी परि सर्वं बभूव । मही
देव्यु१षसो विभाती सैकेनैकेन मिषता वि चष्टे ॥ ३० ॥ (२८) अविर्वै नाम
देवतर्तेनास्ते परीवृता । तस्या रूपेणेमे वृक्षा हरिता हरितस्रजः ॥ ३१ ॥ अन्ति
सन्तं न जहात्यन्ति सन्तं न पश्यति । देवस्य पश्य काव्यं न ममार न जीर्यति
॥ ३२ ॥ अपूर्वेणेषिता वाचस्ता वदन्ति यथायथम् । वदन्तीर्यत्र गच्छन्ति तदाहुर्ब्राह्मणं
महत् ॥ ३३ ॥ यत्र देवाश्च मनुष्याश्चारा नाभाविव श्रिताः । अपां
त्वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मायया हितम् ॥ ३४ ॥ येभिर्वात इषितः प्रवाति
ये ददन्ते पञ्च दिशः सध्रीचीः । य आहुतिमत्यमन्यन्त देवा अपां नेतारः कतमे
त आसन् ॥ ३५ ॥ इमामेषां पृथिवीं वस्त एकोन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।
दिवमेषां ददते यो विधर्ता विश्वा आशाः प्रति रक्षन्त्येके ॥ ३६ ॥ यो विद्यात्
सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः । सूत्रं सूत्रस्य यो विद्यात् स विद्याद् ब्रा-

ह्मणं महत् ॥ ३७ ॥ वेदाहं सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः । सूत्रं सूत्रस्याहं
वेदाथो यद् ब्राह्मणं महत् ॥ ३८ ॥ यदन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरैत्
प्रदहन् विश्वदाव्यः । यत्रातिष्ठन्नेकपत्नीः परस्तात् क्वेवासीन्मातरिश्वा तदानीम्
॥ ३९ ॥ अप्स्वासीन्मातरिश्वा प्रविष्टः प्रविष्टा देवाः सलिलान्यासन् । बृहन् ह
तस्थौ रजसो विमानः पवमानो हरित आ विवेश ॥ ४० ॥ उत्तरेणेव गायत्रीममृतेधि
वि चक्रमे । साम्ना ये साम संविदुरजस्तद् ददृशे क्व ॥ ४१ ॥ निवेशनः
संगमनो वसूनां देव इव सविता सत्यधर्मा । इन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम्
॥ ४२ ॥ पुण्डरीकं नवद्वारं त्रिभिर्गुणेभिरावृतम् । तस्मिन् यद् यक्षमात्मन्वत्
तद् वै ब्रह्मविदो विदुः ॥४३॥ अकामो धीरो अमृतः स्वयंभू रसेन तृप्तो न कुतश्चनोनः
। तमेव विद्वान् न बिभाय मृत्योरात्मानं धीरमजरं युवानम् ॥४४॥ (२९)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ९ ॥ अघायतामपि नह्या मुखानि सपत्नेषु वज्रमर्पयैतम् । इन्द्रेण दत्ता
प्रथमा शतौदना भ्रातृव्यघ्नी यजमानस्य गातुः ॥ १ ॥ वेदिष्टे चर्म भवतु बर्हिर्लोमानि
यानि ते । एषा त्वा रशनाग्रभीद् ग्रावा त्वैषोधि नृत्यतु ॥ २ ॥ बालास्ते
प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मार्ष्ट्वघ्न्ये । शुद्धा त्वं यज्ञिया भूत्वा दिवं प्रेहि
शतौदने ॥ ३ ॥ यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते । प्रीता ह्यस्यर्त्विजः
सर्वे यन्ति यथायथम् ॥ ४ ॥ स स्वर्गमा रोहति यत्रादस्त्रिदिवं दिवः । अपूपनाभिं
कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥ ५ ॥ स तांल्लोकान्त्समाप्नोति ये दिव्या
ये च पार्थिवाः । हिरण्यज्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥ ६ ॥ ये ते
देवि शमितारः पक्तारो ये च ते जनाः । ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति मैभ्यो भैषीः
शतौदने ॥ ७ ॥ वसवस्त्वा दक्षिणत उत्तरान्मरुतस्त्वा । आदित्याः पश्चाद्
गोप्स्यन्ति साग्निष्टोममति द्रव ॥ ८ ॥ देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च
ये । ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति सातिरात्रमति द्रव ॥ ९ ॥ अन्तरिक्षं दिवं भूमिमादित्यान्
मरुतो दिशः । लोकान्त्स सर्वानाप्नोति यो ददाति शतौदनाम् ॥ १० ॥
(३०) घृतं प्रोक्षन्ती सुभगा देवी देवान् गमिष्यति । पक्तारमघ्न्ये मा हिंसीर्दिवं
प्रेहि शतौदने ॥ ११ ॥ ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्यामधि
। तेभ्यस्त्वं धुक्ष्व सर्वदा क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१२॥ यत् ते शिरो यत् ते मुखं
यौ कर्णौ ये च ते हनू । आमिक्षां दुह्रतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥ १३ ॥ यौ त

ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेक्षिणी। आमिक्षां० ॥ १४ ॥ यत् ते क्लोमा यद्धृदयं पुरीतत् सहकण्ठिका। आमिक्षां० ॥ १५ ॥ यत् ते यकृद् ये मतस्ने यदान्त्रं याश्च ते गुदाः। आमिक्षां० ॥ १६ ॥ यस्ते प्लाशिर्यो वनिष्ठुर्यौ कुक्षी यच्च चर्म ते। आमिक्षां० ॥ १७ ॥ यत् ते मज्जा यदस्थि यन्मांसं यच्च लोहितम्। आमिक्षां० ॥ १८ ॥ यौ ते बाहू ये दोषणी यावंसौ या च ते ककुत्। आमिक्षां० ॥ १९ ॥ यास्ते ग्रीवा ये स्कन्धा याः पृष्टीर्याश्च पर्शवः। आमिक्षां० ॥ २० ॥ (३१) यौ त ऊरू अष्ठीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भसत्। आमिक्षां० ॥ २१ ॥ यत् ते पुच्छं ये ते बाला यदूधो ये च ते स्तनाः। आमिक्षां० ॥ २२ ॥ यास्ते जङ्घा याः कुष्ठिका ऋच्छरा ये च ते शफाः। आमिक्षां० ॥ २३ ॥ यत् ते चर्म शतौदने यानि लोमान्यघ्न्ये। आमिक्षां दुह्रतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥ २४ ॥ क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशावाज्येनाभिघारितौ। तौ पक्षौ देवि कृत्वा सा पक्तारं दिवं वह ॥ २५ ॥ उलूखले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शूर्पे तण्डुलः कणः। यं वा वातो मातरिश्वा पवमानो ममाथाग्निष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ॥ २६ ॥ अपो देवीर्मधुमतीर्घृतश्चुतो ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि। यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहं तन्मे सर्वं सं पद्यतां वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ २७ ॥ (३२)

॥ १० ॥ नमस्ते जायमानायै जातायां उत ते नमः। बालेभ्यः शफेभ्यो रूपायाघ्न्ये ते नमः ॥ १ ॥ यो विद्यात् सप्त प्रवतः सप्त विद्यात् परावतः। शिरो यज्ञस्य यो विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात् ॥ २ ॥ वेदाहं सप्त प्रवतः सप्त वेद परावतः। शिरो यज्ञस्याहं वेद सोमं चास्यां विचक्षणम् ॥ ३ ॥ यया द्यौर्यया पृथिवी ययापो गुपिता इमाः। वशां सहस्रधारां ब्रह्मणाच्छावदामसि ॥ ४ ॥ शतं कंसाः शतं दोग्धारः शतं गोप्तारो अधि पृष्ठे अस्याः। ये देवास्तस्यां प्राणन्ति ते वशां विदुरेकधा ॥ ५ ॥ यज्ञपदीराक्षीरा स्वधाप्राणा महीलुका। वशा पर्जन्यपत्नी देवाँ अप्येति ब्रह्मणा ॥ ६ ॥ अनु त्वाग्निः प्राविशदनु सोमो वशे त्वा। ऊधस्ते भद्रे पर्जन्यो विद्युतस्ते स्तना वशे ॥ ७ ॥ अपस्त्वं धुक्षे प्रथमा उर्वरा अपरा वशे। तृतीयं राष्ट्रं धुक्षेन्नं क्षीरं वशे त्वम् ॥ ८ ॥ यदादित्यैर्हूयमानोपातिष्ठ ऋतावरि। इन्द्रः सहस्रं पात्रान्त्सोमं त्वापाययद् वशे ॥ ९ ॥ यदनूचीन्द्रमैरात् त्वं ऋषभोह्वयत्। तस्मात् ते वृत्रहा पयः क्षीरं क्रुद्धोहरद् वशे ॥ १० ॥ (३३) यत् ते क्रुद्धो धनपतिरा क्षीरमहरद् वशे। इदं तदद्य नाकस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति ॥ ११ ॥ त्रिषु पात्रेषु तं सोममा देव्यहरद् वशा। अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्त हिर-

ण्यये ॥ १२ ॥ सं हि सोमेनागत समु सर्वेण पद्वता । वशा समुद्रमध्यष्ठाद् गन्धर्वैः कलिभिः सह ॥ १३ ॥ सं हि वातेनागत समु सर्वैः पतत्रिभिः । वशा समुद्रे प्रानृत्यदृचः सामानि बिभ्रती ॥ १४ ॥ सं हि सूर्येणागत समु सर्वेण चक्षुषा । वशा समुद्रमत्यख्यद् भद्रा ज्योतींषि बिभ्रती ॥ १५ ॥ अभीवृता हिरण्येन यदतिष्ठ ऋतावरि । अश्वः समुद्रो भूत्वाध्यस्कन्दद् वशे त्वा ॥ १६ ॥ तद् भद्राः समगच्छन्त वशा देष्ट्र्यथो स्वधा । अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्त हिरण्यये ॥ १७ ॥ वशा माता राजन्यस्य वशा माता स्वधे तव । वशाया यज्ञ आयुधं ततश्चित्तमजायत ॥ १८ ॥ ऊर्ध्वो बिन्दुरुदचरद् ब्रह्मणः ककुदादधि । ततस्त्वं जज्ञिषे वशे ततो होताजायत ॥ १९ ॥ आस्नस्ते गाथा अभवन्नुष्णिहाभ्यो बलं वशे । पाजस्याज्जज्ञे यज्ञ स्तनेभ्यो रश्मयस्तव ॥ २० ॥ (३४) ईर्माभ्यामयनं जातं सक्थिभ्यां च वशे तव । आन्त्रेभ्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि वीरुधः ॥ २१ ॥ यदुदरं वरुणस्यानुप्राविशथा वशे । ततस्त्वा ब्रह्मोदह्वयत् स हि नेत्रमवेत् तव ॥ २२ ॥ सर्वे गर्भादवेपन्त जायमानादसूस्वः । ससूव हि तामाहुर्वशेति ब्रह्मभिः क्लृप्तः स ह्यस्या बन्धुः ॥२३॥ युध एकः सं सृजति यो अस्या एक इद् वशी । तरांसि यज्ञा अभवन् तरसां चक्षुरभवद् वशा ॥ २४ ॥ वशा यज्ञं प्रत्यगृह्णाद् वशा सूर्यमधारयत् । वशायामन्तरविशदोदनो ब्रह्मणा सह ॥ २५ ॥ वशामेवामृतमाहुर्वशां मृत्युमुपासते । वशेदं सर्वमभवद् देवा मनुष्या३ असुराः पितर ऋषयः ॥ २६ ॥ य एवं विद्यात् स वशां प्रति गृह्णीयात् । तथा हि यज्ञः सर्वपाद् दुहे दात्रेनपस्फुरन् ॥ २७ ॥ तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीद्यत्यासनि । तासां या मध्ये राजति सा वशा दुष्प्रतिग्रहा ॥ २८ ॥ चतुर्धा रेतो अभवद् वशायाः । आपस्तुरीयममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पशवस्तुरीयम् ॥ २९ ॥ वशा द्यौर्वशा पृथिवी वशा विष्णुः प्रजापतिः । वशाया दुग्धमपिबन्त्साध्या वसवश्च ये ॥३०॥ वशाया दुग्धं पीत्वा साध्या वसवश्च ये । ते वै ब्रध्नस्य विष्टपि पयो अस्या उपासते ॥ ३१ ॥ सोममेनामेके दुह्रे घृतमेक उपासते । य एवं विदुषे वशां ददुस्ते गतास्त्रिदिवं दिवः ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणेभ्यो वशां दत्त्वा सर्वांल्लोकान्त्समश्नुते । ऋतं ह्यस्यामार्पितमपि ब्रह्माथो तपः ॥ ३३ ॥ वशां देवा उप जीवन्ति वशां मनुष्या उत । वशेदं सर्वमभवद् यावत् सूर्यो विपश्यति ॥ ३४ ॥ (३५)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ दशमं काण्डं समाप्तम् ॥

अथैकादशं काण्डम्

॥ १ ॥ अग्ने जायस्वादितिर्नाथितेयं ब्रह्मौदनं पचति पुत्रकामा । सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रजया सहेह ॥ १ ॥ कृणुत धूमं वृषणः सखायोद्रोघाविता वाचमच्छ । अयमग्निः पृतनाषाट् सुवीरो येन देवा असहन्त दस्यून् ॥ २ ॥ अग्नेजनिष्ठा महते वीर्याय ब्रह्मौदनाय पक्तवे जातवेदः । सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीजनन्नस्यै रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ३ ॥ समिद्धो अग्ने समिधा समिध्यस्व विद्वान् देवान् यज्ञियाँ एह वक्षः । तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥ त्रेधा भागो निहितो यः पुरा वो देवानां पितॄणां मर्त्यानाम् । अंशान् जानीध्वं वि भजामि तान् वो यो देवानां स इमां पारयाति ॥ ५ ॥ अग्ने सहस्वानभिभूरभीदसि नीचो न्युब्ज द्विषतः सपत्नान् । इयं मात्रा मीयमाना मिता च सजातांस्ते बलिहृतः कृणोतु ॥ ६ ॥ साकं सजातैः पयसा सहैध्युदुब्जैनां महते वीर्याय । ऊर्ध्वो नाकस्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो लोक इति यं वदन्ति ॥ ७ ॥ इयं मही प्रति गृह्णातु चर्म पृथिवी देवी सुमनस्यमाना । अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥८॥ एतौ ग्रावाणौ सयुजा युङ्ग्धि चर्मणि निर्भिन्ध्यंशून् यजमानाय साधु । अवघ्नती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्ध्वं प्रजामुद्भरन्त्युदूह ॥ ९ ॥ गृहाण ग्रावाणौ सकृतौ वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिया यज्ञमगुः । त्रयो वरा यतमांस्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि ॥१० ॥ (१) इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृह्णातु त्वामदितिः शूरपुत्रा । परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोस्यै रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ११ ॥ उपश्वसे द्रुवये सीदता यूयं वि विच्यध्वं यज्ञियासस्तुषैः । श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि ॥ १२ ॥ परेहि नारि पुनरेहि क्षिप्रमपां त्वा गोष्ठोध्यरुक्षद् भराय । तासां गृह्णीताद् यतमा यज्ञिया असन् विभाज्य धीरीतरा जहीतात् ॥ १३ ॥ एमा अगुर्योषितः शुम्भमाना उत्तिष्ठ नारि तवसं रभस्व । सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या त्वागन् यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय ॥१४॥ ऊर्जो भागो निहितो यः पुरा व ऋषिप्रशिष्टाप आ भरैताः । अयं यज्ञो गातुविन्नाथवित् प्रजाविदुग्रः पशुविद् वीरविद् वो

अस्तु ॥ १५ ॥ अग्ने चरुर्यज्ञियस्त्वाध्यरुक्षच्छुचिस्तपिष्ठस्तपसा तपैनम् । आर्षेया दैवा अभिसङ्गत्य भागमिमं तपिष्ठा ऋतुभिस्तपन्तु ॥ १६ ॥ शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः । अदुः प्रजां बहुलान् पशून् नः पक्तौदनस्य सुकृतामेतु लोकम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता घृतेन सोमस्यांशवस्तण्डुला यज्ञिया इमे । अपः प्र विशत प्रति गृह्णातु वश्चरुरिमं पक्त्वा सुकृतामेत लोकम् ॥ १८ ॥ उरुः प्रथस्व महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके । पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्ता पञ्चदशस्ते अस्मि ॥ १९ ॥ सहस्रपृष्ठः शतधारो अक्षितो ब्रह्मौदनो देवयानः स्वर्गः । अमूंस्त आ दधामि प्रजया रेषयैनान् बलिहाराय मृडतान्मह्यमेव ॥ २० ॥ (२) उदेहि वेदिं प्रजया वर्धयैनां नुदस्व रक्षः प्रतरं धेह्येनाम् । श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि ॥ २१ ॥ अभ्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङेनां देवताभिः सहैधि । मा त्वा प्रापच्छपथो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज ॥ २२ ॥ ऋतेन तष्टा मनसा हितैषा ब्रह्मौदनस्य विहिता वेदिरग्रे । अंसध्रीं शुद्धामुप धेहि नारि तत्रौदनं सादय दैवानाम् ॥ २३ ॥ अदितेर्हस्तां स्रुचमेतां द्वितीयां सप्तऋषयो भूतकृतो यामकृण्वन् । सा गात्राणि विदुष्योदनस्य दर्विर्वेद्यामध्येनं चिनोतु ॥ २४ ॥ शृतं त्वा हव्यमुप सीदन्तु दैवा निःसृप्याग्नेः पुनरेनान् प्र सीद । सोमेन पूतो जठरे सीद ब्रह्मणामार्षेयास्ते मा रिषन् प्राशितारः ॥ २५ ॥ सोम राजन्त्संज्ञानमा वपैभ्यः सुब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् । ऋषीनार्षेयांस्तपसोधि जातान् ब्रह्मौदने सुहवा जोहवीमि ॥ २६ ॥ शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् सादयामि । यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददादिदं मे ॥ २७ ॥ इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्वं क्षेत्रात् कामदुघा म एषा । इदं धनं नि दधे ब्राह्मणेषु कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥ २८ ॥ अग्नौ तुषाना वप जातवेदसि परः कम्बूकाँ अप मृड्ढि दूरम् । एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विद्म निर्ऋतेर्भागधेयम् ॥ २९ ॥ श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयैनम् । येन रोहात् परमापद्य यद् वय उत्तमं नाकं परमं व्योम ॥ ३० ॥ (३) बभ्रेरध्वर्यो मुखमेतद् वि मृड्ढ्याज्याय लोकं कृणुहि प्रविद्वान् । घृतेन गात्रानु सर्वा वि मृड्ढि कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥ ३१ ॥ बभ्रे रक्षः समदमा वपैभ्योब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् । पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्षेयास्ते मा रिषन् प्राशितारः ॥ ३२ ॥ आर्षेयेषु नि दध ओदन त्वा नानार्षेयाणामप्यस्त्यत्र ।

अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पक्वम् ॥३३॥ यज्ञं दुहानं सदमित् प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् । प्रजामृतत्वमुत दीर्घमायू रायश्च पोषैरुप त्वा सदेम ॥ ३४ ॥ वृषभोसि स्वर्ग ऋषीनार्षेयान् गच्छ । सुकृतां लोके सीद तत्र नौ संस्कृतम् ॥ ३५ ॥ समाचिनुष्वानुसंप्रयाह्यग्ने पथः कल्पय देवयानान् । एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तरश्मौ ॥ ३६ ॥ येन देवा ज्योतिषा द्यामुदायन् ब्रह्मौदनं पक्त्वा सुकृतस्य लोकम् । तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वरारोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ॥ ३७ ॥ (४)

॥ २ ॥ भवाशर्वौ मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् । प्रतिहितामायतां मा वि स्राष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥१॥ शुने क्रोष्ट्रे मा शरीराणि कर्तमलिक्लवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः । मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विघसे मा विदन्त ॥ २ ॥ क्रन्दाय ते प्राणाय याश्च ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृण्मः सहस्राक्षायामर्त्य ॥ ३ ॥ पुरस्तात् ते नमः कृण्म उत्तरादधरादुत । अभीवर्गाद् दिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥ ४ ॥ मुखाय ते पशुपते यानि चक्षूंषि ते भव । त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥ ५ ॥ अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वाया आस्याय ते । दद्भ्यो गन्धाय ते नमः ॥ ६ ॥ अस्त्रा नीलशिखण्डेन सहस्राक्षेण वाजिना । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरामहि ॥ ७ ॥ स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवाग्निः परि वृणक्तु नो भवः । मा नोभि मांस्त नमो अस्त्वस्मै ॥ ८ ॥ चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश कृत्वः पशुपते नमस्ते । तवेमे पञ्च पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजावयः ॥ ९ ॥ तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमुग्रोर्व१न्तरिक्षम् । तवेदं सर्वमात्मन्वद् यत् प्राणत् पृथिवीमनु ॥ १० ॥ (५) उरुः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः । स नो मृड पशुपते नमस्ते परः क्रोष्टारो अभिभाः श्वानः परो यन्त्वघरुदो विकेश्यः ॥ ११ ॥ धनुर्बिभर्षि हरितं हिरण्ययं सहस्रघ्नि शतवधं शिखण्डिन् । रुद्रस्येषुश्चरति देवहेतिस्तस्यै नमो यतमस्यां दिशी३तः ॥ १२ ॥ यो३भियातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति । पश्चादनुप्रयुङ्क्ते तं विद्धस्य पदनीरिव ॥ १३ ॥ भवारुद्रौ सयुजा संविदानावुभावुग्रौ चरतो वीर्याय । ताभ्यां नमो यतमस्यां दिशी३तः ॥ १४ ॥ नमस्तेस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते रुद्र तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥ १५ ॥ नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा । भवाय च शर्वाय चोभाभ्यामकरं

नमः ॥ १६ ॥ सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद् रुद्रमस्यन्तं बहुधा विपश्चितम् । मोपाराम जिह्वयेयमानम् ॥ १७ ॥ श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं केशिनः पादयन्तम् । पूर्वे प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै ॥ १८ ॥ मा नोऽभि स्रा मत्यं देवहेतिं मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते । अन्यत्रास्मद् दिव्यां शाखां वि धूनु ॥१९॥ मा नो हिंसीरधि नो ब्रूहि परि णो वृङ्ग्धि मा क्रुधः । मा त्वया समरामहि ॥ २० ॥ (६) मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु । अन्यत्रोग्र वि वर्तय पियारूणां प्रजां जहि ॥ २१ ॥ यस्य तक्मा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव वृषणः क्रन्द एति । अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै ॥२२॥ योऽन्तरिक्षे तिष्ठति विष्टभितोऽयज्वनः प्रमृणन् देवपीयून् । तस्मै नमो दशभिः शक्वरीभिः ॥२३॥ तुभ्यमारण्याः पशवो मृगा वने हिता हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि । तव यक्षं पशुपते अप्स्वन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे ॥ २४ ॥ शिंशुमारा अजगराः पुरीकया जषा मत्स्या रजसा येभ्यो अस्यसि । न ते दूरं न परिष्ठास्ति ते भव सद्यः सर्वान् परि पश्यसि भूमिं पूर्वस्माद्धंस्युत्तरस्मिन् समुद्रे ॥ २५ ॥ मा नो रुद्र तक्मना मा विषेण मा नः सं स्रा दिव्येनाग्निना । अन्यत्रास्मद् विद्युतं पातयैताम् ॥२६॥ भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पप्र उर्वन्तरिक्षम् । तस्मै नमो यतमस्यां दिशीतः ॥ २७॥ भव राजन् यजमानाय मृड पशूनां हि पशुपतिर्बभूथ । यः श्रद्दधाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेऽस्य मृड ॥ २८॥ मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो वहन्तमुत मा नो वक्ष्यतः । मा नो हिंसीः पितरं मातरं च स्वां तन्वं रुद्र मा रीरिषो नः ॥ २९ ॥ रुद्रस्यैलबकारेभ्योऽसंसूक्तगिलेभ्यः । इदं महास्येभ्यः श्वभ्यो अकरं नमः ॥ ३० ॥ नमस्ते घोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः । नमो नमस्कृताभ्यो नमः सम्भुञ्जतीभ्यः । नमस्ते देव सेनाभ्यः स्वस्ति नो अभयं च नः ॥ ३१ ॥ (७)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥३॥ (१) तस्यौदनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म मुखम् ॥१॥ द्यावापृथिवी श्रोत्रे सूर्याचन्द्रमसावक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥ २ ॥ चक्षुर्मुसलं काम उलूखलम् ॥ ३ ॥ दितिः शूर्पमदितिः शूर्पग्राही वातोपाविनक् ॥ ४ ॥ अश्वाः कणा गावस्तण्डुला मशकास्तुषाः ॥ ५ ॥ कब्रु फलीकरणाः शरोऽभ्रम् ॥ ६ ॥ श्याममयोऽस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम् ॥७॥ त्रपु भस्म हरितं वर्णः पुष्करमस्य

गन्धः ॥ ८ ॥ खलः पात्रं स्फ्यावंसावीषे अनूक्ये ॥ ९ ॥ आन्त्राणि जत्रवो गुदा
वरत्राः ॥ १० ॥ इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्यौदनस्य द्यौरपिधानम्
॥ ११ ॥ सीताः पर्शवः सिकता ऊबध्यम् ॥ १२ ॥ ऋतं हस्तावनेजनं
कुल्योपसेचनम् ॥ १३ ॥ ऋचा कुम्भ्यधिहितार्त्विज्येन प्रेषिता ॥ १४ ॥ ब्रह्मणा
परिगृहीता साम्ना पर्यूढा ॥ १५ ॥ बृहदायवनं रथन्तरं दर्विः ॥ १६ ॥
ऋतवः पक्तार आर्तवाः समिन्धते ॥ १७ ॥ चरुं पञ्चविलमुखं घर्मोऽभीन्धे
॥ १८ ॥ ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः ॥ १९ ॥ यस्मिन्त्समुद्रो
द्यौर्भूमिस्त्रयो वरपरं श्रिताः ॥ २० ॥ यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे षडशीतयः
॥ २१ ॥ तं त्वौदनस्य पृच्छामि यो अस्य महिमा महान् ॥ २२ ॥ स य
ओदनस्य महिमानं विद्यात् ॥ २३ ॥ नाल्प इति ब्रूयान्नानुपसेचन इति नेदं च
किं चेति ॥ २४ ॥ यावद् दाताभिमनस्येत तन्नाति वदेत् ॥ २५ ॥ ब्रह्मवादिनो
वदन्ति पराञ्चमोदनं प्राशी३ः प्रत्यञ्चा३मिति ॥ २६ ॥ त्वमोदनं प्राशी३स्त्वामोदना३ इति ॥ २७ ॥ पराञ्चं चैनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥ २८ ॥ प्रत्यञ्चं चैनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥ २९ ॥
नैवाहमोदनं न मामोदनः ॥ ३० ॥ ओदन एवौदनं प्राशीत् ॥ ३१ ॥ (८)

(२) ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णा प्राशीर्येन चैतं पूर्व ऋषयः प्राश्नन् । ज्येष्ठतस्ते
प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् । बृहस्पतिना शीर्ष्णा । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् । एष वा ओदनः सर्वाङ्गः
सर्वपरुः सर्वतनूः । सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ ३२ ॥
ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्व ऋषयः प्राश्नन् ।
बधिरो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा० । द्यावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम् ।
ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३३ ॥
ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्व ऋषयः प्राश्नन् । अन्धो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा० । सूर्याचन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम् । ताभ्यामेनं०।०।०
॥ ३४ ॥ ततश्चैनमन्येन मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्व ऋषयः प्राश्नन् । मुखतस्ते
प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा० । ब्रह्मणा मुखेन । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३५ ॥ ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्व
ऋषयः प्राश्नन् । जिह्वा ते मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा ० । अग्नेर्जिह्वया । तयैनं
प्राशिषं तयैनमजीगमम् । एष वा० । ० ॥ ३६ ॥ ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्व ऋषयः प्राश्नन् । दन्तास्ते शत्स्यन्तीत्येनमाह । तं वा० । ऋतुभि-

द॑न्तैः । तैरे॑नं॒ प्राशि॑षं॒ तैरे॑नमजीगमम् । ए॒ष वा॰ । ० ॥ ३७ ॥ तत॑श्चै-
नम॒न्यैः प्रा॑णापा॒नैः प्राशी॒र्यैश्चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । प्रा॒णा॒पा॒नास्त्वा॑ हास्य॒-
न्तीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । स॒प्त॒र्षि॒भिः॑ प्राणापा॒नैः । तैरे॑न॒ं॰ । ० । ० ॥ ३८ ॥ त-
त॑श्चैनम॒न्येन॒ व्यच॑सा प्राशी॒र्ये॑न चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । रा॒ज॒य॒क्ष्मस्त्वा॑ ह-
निष्य॒तीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । अ॒न्तरि॑क्षेण॒ व्यच॑सा । तेनै॑नं॒ प्राशि॑षं॒ तेनै॑नमजीग-
मम् । ए॒ष वा॰ । ० ॥ ३९ ॥ तत॑श्चैनम॒न्येन॑ पृ॒ष्ठेन॒ प्राशी॒र्ये॑न चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒
प्राश्न॑न् । वि॒द्युत् त्वा॑ हनिष्य॒तीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । दि॒वा पृ॒ष्ठेन॑ । तेनै॑न॒ं॰ ।
० । ० ॥ ४० ॥ तत॑श्चैनम॒न्येनोर॑सा॒ प्राशी॒र्ये॑न चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् ।
कृ॒ष्या न रा॑त्स्यसी॒त्ये॑नमाह । तं वा॰ । पृ॒थि॒व्योर॑सा । तेनै॑न॒ं॰ । ०।० ॥ ४१ ॥
तत॑श्चैनम॒न्येनो॒दरे॑ण॒ प्राशी॒र्ये॑न चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । उ॒द॒र॒दा॒रस्त्वा॑ हनि-
ष्य॒तीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । स॒त्येनो॒दरे॑ण । तेनै॑न॒ं॰ । ० । ० ॥ ४२ ॥ तत॑-
श्चैनम॒न्येन॑ व॒स्तिना॒ प्राशी॒र्ये॑न चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । अ॒प्सु म॑रिष्य॒सीत्ये॑नमाह ।
तं वा॰ । स॒मु॒द्रेण॑ व॒स्तिना॑ । तेनै॑न॒ं॰ । ० । ० ॥ ४३ ॥ तत॑श्चैनम॒न्याभ्या॑मू॒-
रुभ्या॒ं प्राशी॒र्याभ्यां॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । ऊ॒रू ते॑ मरिष्यत॒ इत्ये॑नमाह । तं
वा॰ । मि॒त्रावरु॑णयोरू॒रुभ्या॑म् । ताभ्या॑मेन॒ं प्राशि॑षं॒ ताभ्या॑मेनमजीगमम् । ए॒ष
वा॰ । ० ॥ ४४ ॥ तत॑श्चैनम॒न्याभ्या॑मष्ठीव॒द्भ्यां प्राशी॒र्याभ्यां॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒
प्राश्न॑न् । स्रा॒मो भ॑विष्य॒सीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । त्वष्टु॑रष्ठी॒वद्भ्या॑म् । ताभ्या॑मेन॒ं॰ ।
० । ० ॥ ४५ ॥ तत॑श्चैनम॒न्याभ्या॒ं पादा॑भ्या॒ं प्राशी॒र्याभ्यां॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् ।
ब॒हु॒चा॒री भ॑विष्य॒सीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । अ॒श्विनोः॒ पादा॑भ्याम् । ताभ्या॑मेन॒ं॰ । ० । ०
॥ ४६ ॥ तत॑श्चैनम॒न्याभ्या॒ं प्रप॑दाभ्या॒ं प्राशी॒र्याभ्यां॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । स॒र्पस्त्वा॑
हनिष्य॒तीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । स॒वि॒तुः प्रप॑दाभ्याम् । ताभ्या॑मेन॒ं॰ । ० । ० ॥ ४७ ॥
तत॑श्चैनम॒न्याभ्या॒ं हस्ता॑भ्या॒ं प्राशी॒र्याभ्यां॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । ब्रा॒ह्म॒णं
ह॑निष्य॒सीत्ये॑नमाह । तं वा॰ । ऋ॒तस्य॒ हस्ता॑भ्याम् । ताभ्या॑मेन॒ं॰ । ० । ० ॥ ४८ ॥
तत॑श्चैनम॒न्यया॑ प्रति॒ष्ठया॒ प्राशी॒र्यया॑ चै॒तं पूर्व॒ ऋष॑यः॒ प्राश्न॑न् । अ॒प्र॒ति॒ष्ठा॒नो॑नायत॒-
नो म॑रिष्य॒सीत्ये॑नमाह । तं वा अ॒हं नार्वा॑ञ्चं॒ न परा॑ञ्चं॒ न प्र॒त्यञ्च॑म् । स॒त्ये
प्र॑ति॒ष्ठाय॑ । तयै॑नं॒ प्राशि॑षं॒ तयै॑नमजीगमम् । ए॒ष वा ओ॑द॒नः सर्वा॑ङ्ग॒ः सर्व॑परुः॒
सर्व॑तनूः । सर्वा॑ङ्ग ए॒व सर्व॑परुः॒ सर्व॑तनूः॒ सं भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ ४९ ॥ (६)

(३) ए॒तद् वै ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॒ यदो॑द॒नः ॥ ५० ॥ ब्र॒ध्नलो॑को भवति ब्र॒-
ध्नस्य॑ वि॒ष्टपि॑ श्रयते॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ ५१ ॥ ए॒तस्मा॒द् वा ओ॑द॒नात् त्रय॑स्त्रिंशतं

लोकान् निरमिमीत प्रजापतिः ॥ ५२ ॥ तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ॥ ५३ ॥ स य एवं विदुष उपद्रष्टा भवति प्राणं रुणद्धि ॥ ५४ ॥ न च प्राणं रुणद्धि सर्वज्यानिं जीयते ॥ ५५ ॥ न च सर्वज्यानिं जीयते पुरैनं जरसः प्राणो जहाति ॥ ५६ ॥ (१०)

॥ ४ ॥ प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥ नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयित्नवे । नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥ २ ॥ यत् प्राण स्तनयित्नुनाभिक्रन्दत्योषधीः । प्र वीयन्ते गर्भान् दधतेथो बह्वीर्वि जायन्ते ॥ ३ ॥ यत् प्राण ऋतावागतेभिक्रन्दत्योषधीः । सर्वं तदा प्र मोदते यत् किं च भूम्यामधि ॥ ४ ॥ यदा प्राणो अभ्यवर्षीद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । पशवस्तत् प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति ॥ ५ ॥ अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिरन् । आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वा नः सुरभीरकः ॥ ६ ॥ नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥ ७ ॥ नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते । पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥ ८ ॥ या ते प्राण प्रिया तनूर्यो ते प्राण प्रेयसी । अथो यद् भेषजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥ ९ ॥ प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् । प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न ॥ १० ॥ (११) प्राणो मृत्युः प्राणस्तक्मा प्राणं देवा उपासते । प्राणो ह सत्यवादिनमुत्तमे लोक आ दधत् ॥ ११ ॥ प्राणो विराट् प्राणो देष्ट्री प्राणं सर्व उपासते । प्राणो ह सूर्यश्चन्द्रमाः प्राणमाहुः प्रजापतिम् ॥ १२ ॥ प्राणापानौ व्रीहियवावनड्वान् प्राण उच्यते । यवे ह प्राण आहितोपानो व्रीहिरुच्यते ॥ १३ ॥ अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा । यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः ॥ १४ ॥ प्राणमाहुर्मातरिश्वानं वातो ह प्राण उच्यते । प्राणे ह भूतं भव्यं च प्राणे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥ आथर्वणीराङ्गिरसीर्दैवीर्मनुष्यजा उत । ओषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि ॥ १६ ॥ यदा प्राणो अभ्यवर्षीद् वर्षेण पृथिवीं महीम् । ओषधयः प्र जायन्तेथो याः काश्च वीरुधः ॥ १७ ॥ यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः । सर्वे तस्मै बलिं हरानमुष्मिंल्लोक उत्तमे ॥ १८ ॥ यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः । एवा तस्मै बलिं हरान् यस्त्वा शृणवत् सुश्रवः ॥ १९ ॥ अन्तर्गर्भश्चरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः । स भूतो भव्यं भविष्यत् पिता पुत्रं

प्र विवेशा शचीभिः ॥ २० ॥ (१२) एकं पादं नोत्खिदति सलिलाद्धंस उच्चरन् । यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत् कदाचन ॥ २१ ॥ अष्टाचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा । अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः ॥ २२ ॥ यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः । अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोस्तु ते ॥ २३ ॥ यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः । अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु ॥ २४ ॥ ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ननु तिर्यङ् नि पद्यते । न सुप्तमस्य सुप्तेष्वनु शुश्राव कश्चन ॥ २५ ॥ प्राण मा मत् पर्यावृतो न मदन्यो भविष्यसि । अपां गर्भमिव जीवसे प्राण बध्नामि त्वा मयि ॥ २६ ॥ (१३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ ब्रह्मचारीष्णंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति । स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यं तपसा पिपर्ति ॥ १ ॥ ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग् देवा अनुसंयन्ति सर्वे । गन्धर्वा एनमन्वायन् त्रयस्त्रिंशत् त्रिशताः षट्सहस्राः सर्वान्त्स देवांस्तपसा पिपर्ति ॥ २ ॥ आचार्य उपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः । तं रात्रीस्तिस्र उदरे बिभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः ॥ ३ ॥ इयं समित् पृथिवी द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति । ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति ॥ ४ ॥ पूर्वो जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी घर्मं वसानस्तपसोदतिष्ठत् । तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥ ५ ॥ ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः कार्ष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः । स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्त्संगृभ्य मुहुराचरिक्रत् ॥ ६ ॥ ब्रह्मचारी जनयन् ब्रह्मापो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् । गर्भो भूत्वामृतस्य योनाविन्द्रो ह भूत्वासुरांस्ततर्ह ॥ ७ ॥ आचार्यस्ततक्ष नभसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च । ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन् देवाः संमनसो भवन्ति ॥ ८ ॥ इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च । ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरार्पिता भुवनानि विश्वा ॥ ९ ॥ अर्वागन्यः परो अन्यो दिवस्पृष्ठाद् गुहा निधी निहितौ ब्राह्मणस्य । तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत् केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥ १० ॥ (१४) अर्वागन्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे । तयोः श्रयन्ते रश्मयोधि

दृढास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ॥ ११ ॥ अभिक्रन्दन् स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो बृहच्छेपोनु भूमौ जभार । ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥ १२ ॥ अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वन् ब्रह्मचार्यप्सु समिधमा दधाति । तासामर्चींषि पृथगभ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्षमापः ॥१३॥ आचार्यो मृत्युर्वरुणः सोम ओषधयः पयः । जीमूता आसन्त्सत्वानस्तैरिदं स्वराभृतम् ॥ १४ ॥ अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो भूत्वा वरुणो यद्यदैच्छत् प्रजापतौ । तद् ब्रह्मचारी प्रायच्छत् स्वान् मित्रो अध्यात्मनः ॥ १५ ॥ आचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः । प्रजापतिर्वि राजति विराडिन्द्रो भवद् वशी ॥१६॥ ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति । आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते ॥ १७ ॥ ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्दते पतिम् । अनड्वान् ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीर्षति ॥ १८ ॥ ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाघ्नत । इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत् ॥ १९ ॥ ओषधयो भूतभव्यमहोरात्रे वनस्पतिः । संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥ २० ॥ (१५)

पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये । अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥ २१ ॥ पृथक् सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु बिभ्रति । तान्त्सर्वान् ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥ २२ ॥ देवानामेतत् परिषूतमनभ्यारूढं चरति रोचमानम् । तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥ २३ ॥ ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद् बिभर्ति तस्मिन् देवा अधि विश्वे समोताः । प्राणापानौ जनयन्नाद् व्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम् ॥ २४ ॥ चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु धेह्यन्नं रेतो लोहितमुदरम् ॥ २५ ॥ तानि कल्पद् ब्रह्मचारी सलिलस्य पृष्ठे तपोतिष्ठत् तप्यमानः समुद्रे । स स्नातो बभ्रुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते ॥ २६ ॥ (१६)

॥६॥ अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोषधीरुत वीरुधः । इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥ ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् । अंशं विवस्वन्तं ब्रूमस्ते नो० ॥ २ ॥ ब्रूमो देवं सवितारं धातारमुत पूषणम् । त्वष्टारमग्रियं ब्रूमस्ते नो० ॥ ३ ॥ गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् । अर्यमा नाम यो देवस्ते नो० ॥ ४ ॥ अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसावुभा । विश्वानादित्यान् ब्रूमस्ते नो० ॥ ५ ॥ वातं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः । आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ ६ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे अथो उषाः । सोमो मा देवो मु-

श्च॒तु य॒माहु॒श्च॒न्द्र॒मा इति॑ ॥ ७ ॥ पार्थि॑वा दि॒व्याः प॒शव॑ आर॒ण्या उ॒त ये मृ॒गाः । श॒कुन्ता॑न् प॒क्षिणो॑ ब्रूम॒स्ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वंह॑सः ॥८॥ भ॒वा॒श॒र्वावि॒दं ब्रू॑मो रु॒द्रं प॑शु॒पति॑श्च॒ यः । इषू॒र्या ए॑षां संवि॒द्म ता नः॑ सन्तु स॒दा॑ शि॒वाः ॥ ९ ॥ दिवं॑ ब्रू॒मो न॒क्षत्रा॑णि॒ भूमिं॑ य॒क्षाणि॒ पर्व॑तान् । स॒मु॒द्रा न॒द्यो॑ वेश॒न्तास्ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वंह॑सः ॥१०॥ (१७) स॒प्त॒र्षीन् वा इ॒दं ब्रू॑मो॒पो दे॒वीः प्र॒जाप॑तिम् । पि॒तॄन् य॒मश्रे॑ष्ठान् ब्रू॒म॒स्ते नो॑० ॥ ११ ॥ ये दे॒वा दि॑वि॒षदो॑ अन्तरिक्ष॒सद॑श्च॒ ये । पृ॒थि॒व्यां श॒क्रा ये श्रि॒तास्ते नो॑० ॥ १२ ॥ आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वो दि॒वि दे॒वा अथ॑र्वाणः । अङ्गि॑रसो मनी॒षिण॒स्ते नो॑० ॥ १३ ॥ य॒ज्ञं ब्रू॑मो॒ यज॑मान॒मृच॒ः सामा॑नि भेष॒जा । यजूं॑षि॒ होत्रा॑ ब्रू॒म॒स्ते नो॑० ॥१४॥ पञ्च॑ रा॒ज्यानि॑ वी॒रुधां॒ सोम॑श्रेष्ठानि ब्रूमः । द॒र्भो भ॒ङ्गो यव॒ः सह॒स्ते नो॑० ॥ १५ ॥ अ॒रायां॑न् ब्रू॒मो रक्षां॑सि स॒र्पान् पु॑ण्यज॒नान् पि॒तॄन् । मृ॒त्यूनेक॑शतं ब्रू॒म॒स्ते नो॑० ॥ १६ ॥ ऋ॒तून् ब्रू॑म ऋतु॒पतीं॑नार्त॒वानु॒त हा॑य॒नान् । स॒माः॑ संवत्स॒रान् मा॒सांस्ते नो॑० ॥ १७ ॥ ए॒तं दे॒वा द॑क्षिण॒तः प॒श्चात् प्राञ्च॑ उ॒देत॑ । पु॒रस्ता॑दु॒त्त॒राच्छ॒क्रा विश्वे॑ दे॒वाः स॒मेत्य॒ ते नो॑० ॥ १८ ॥ विश्वा॑न् दे॒वानि॒दं ब्रू॑मः स॒त्यसं॑धानृ॒ता॒वृधः॑ । विश्वा॑भि॒ः पत्नी॑भिः स॒ह ते नो॑० ॥ १९ ॥ सर्वा॑न् दे॒वानि॒दं ब्रू॑मः स॒त्यसं॑धानृ॒ता॒वृधः॑ । सर्वा॑भि॒ः पत्नी॑भिः स॒ह ते नो॑० ॥ २० ॥ भू॒तं ब्रू॑मो भूत॒पतिं॑ भू॒ताना॑मु॒त यो व॒शी । भू॒तानि॒ सर्वा॑ सं॒गत्य॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वंह॑सः ॥ २१ ॥ या दे॒वीः पञ्च॑ प्र॒दिशो॒ ये दे॒वा द्वाद॑श॒र्तवः॑ । सं॒व॒त्स॒रस्य॒ ये दंष्ट्रा॒स्ते नः॑ सन्तु स॒दा॑ शि॒वाः ॥ २२ ॥ यन्मात॑ली रथक्री॒तम॒मृतं॒ वेद॑ भेष॒जम् । तदिन्द्रो॑ अ॒प्सु प्रावे॑शय॒त् तदा॑पो दत्त भेष॒जम् ॥ २३ ॥ (१८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ७ ॥ उच्छि॑ष्टे॒ नाम॑ रू॒पं चोच्छि॑ष्टे लो॒क आहि॑तः । उच्छि॑ष्ट॒ इन्द्र॑श्चा॒ग्निश्च॒ विश्व॑म॒न्तः स॒माहि॑तम् ॥ १ ॥ उच्छि॑ष्टे॒ द्यावा॑पृथि॒वी विश्वं॑ भू॒तं स॒माहि॑तम् । आपः॑ समु॒द्र उच्छि॑ष्टे च॒न्द्र॒मा वात॒ आहि॑तः ॥ २ ॥ सन्नुच्छि॑ष्टे॒ अस॑श्च॒ोभौ मृ॒त्युर्वाजः॑ प्र॒जाप॑तिः । लौ॒क्या उच्छि॑ष्ट॒ आय॑त्ता व्रश्च॒ द्रश्चापि॒ श्रीर्मयि॑ ॥३॥ दृ॒ढो दृं॑हस्थि॒रो न्यो ब्रह्म॑ विश्व॒सृजो॒ दश॑ । नाभि॑मिव स॒र्वत॑श्च॒क्रमुच्छि॑ष्टे दे॒वताः॑ श्रि॒ताः ॥ ४ ॥ ऋक् साम॒ यजु॒रुच्छि॑ष्ट उद्गी॒थः प्रस्तु॑तं स्तु॒तम् । हि॒ङ्का॒र उच्छि॑ष्टे॒ स्वर॒ः साम्नो॑ मे॒डिश्च॒ तन्मयि॑ ॥ ५ ॥ ऐ॒न्द्रा॒ग्नं पा॑वमा॒नं म॒हाना॑म्नीर्महाव्र॒तम् । उच्छि॑ष्टे य॒ज्ञस्याङ्गा॑न्य॒न्तर्गर्भ॑ इव मा॒तरि॑ ॥ ६ ॥ रा॒ज॒सू॒यं वा॒ज॒पेय॑-

मग्निष्टोमस्तदध्वरः। अर्काश्वमेधावुच्छिष्टे जीवबर्हिर्मदिन्तमः ॥ ७ ॥ अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रश्छन्दसा सह। उत्सन्ना यज्ञाः सत्राण्युच्छिष्टेधि समाहिताः ॥८॥ अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वषट्कारो व्रतं तपः। दक्षिणेष्टं पूर्तं चोच्छिष्टेधि समाहिताः ॥ ९ ॥ एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यः। ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विद्यया ॥ १० ॥ (१९) चतूरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह। षोडशी सप्तरात्रश्चोच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे ये यज्ञा अमृते हिताः ॥ ११ ॥ प्रतीहारो निधनं विश्वजिच्चाभिजिच्च यः। सान्हातिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोपि तन्मयि ॥ १२ ॥ सूनृता संनतिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः। उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामाः कामेन तातृपुः ॥१३॥ नव भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेधि श्रिता दिवः। आ सूर्यो भात्युच्छिष्टेहोरात्रे अपि तन्मयि ॥ १४ ॥ उपहव्यं विषूवन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः। बिभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता ॥ १५ ॥ पिता जनितुरुच्छिष्टोसोः पौत्रः पितामहः। स क्षियति विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामतिघ्न्यः ॥ १६ ॥ ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च। भूतं भविष्यदुच्छिष्टे वीर्यं लक्ष्मीर्बलं बले ॥ १७ ॥ समृद्धिरोज आकूतिः क्षत्रं राष्ट्रं षडुर्व्यः। संवत्सरोध्युच्छिष्ट इडा प्रैषा ग्रहा हविः ॥ १८ ॥ चतुर्होतार आप्रियश्चातुर्मास्यानि नीविदः। उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुबन्धास्तदिष्टयः ॥ १९ ॥ अर्धमासाश्च मासाश्चार्तवा ऋतुभिः सह। उच्छिष्टे घोषिणीरापः स्तनयित्नुः श्रुतिर्मही ॥ २० ॥ (२०) शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा। अभ्राणि विद्युतो वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता ॥ २१ ॥ राद्धिः प्राप्तिः समाप्तिर्व्याप्तिर्मह एधतुः। अत्याप्तिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥ २२ ॥ यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा। उच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥ २३ ॥ ऋचः सामानि छन्दांसि पुराणं यजुषा सह। उच्छिष्टाज्जज्ञिरे० ॥ २४ ॥ प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या। उच्छिष्टा० ॥ २५ ॥ आनन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदश्च ये। उच्छिष्टा० ॥ २६ ॥ देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये। उच्छिष्टाज्जज्ञिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥ २७ ॥ (२१)

॥ ८ ॥ यन्मन्युर्जायामावहत् संकल्पस्य गृहादधि। क आसं जन्याः के वराः क उ ज्येष्ठवरो भवत् ॥१॥ तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्यर्णवे। त आसं जन्यास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरोभवत् ॥ २ ॥ दश साकमजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा। यो वै तान् विद्यात् प्रत्यक्षं स वा अद्य महद् वदेत् ॥ ३ ॥ प्राणापानौ चक्षुः

श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या। व्यानोदानौ वाङ् मनस्ते वा आकूतिमावहन् ॥ ४ ॥ अजाता आसन्नृतवोथो धाता बृहस्पतिः। इन्द्राग्नी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ५ ॥ तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्यर्णवे। तपो ह जज्ञे कर्मणस्तत् ते ज्येष्ठमुपासत ॥ ६ ॥ येत आसीद् भूमिः पूर्वा यामद्धातय इद् विदुः। यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्येत पुराणवित् ॥ ७ ॥ कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अग्निरजायत। कुतस्त्वष्टा समभवत् कुतो धाताजायत ॥ ८ ॥ इन्द्रादिन्द्रः सोमात् सोमो अग्नेरग्निरजायत। त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत ॥ ९ ॥ ये त आसन् दश जाता देवा देवेभ्यः पुरा। पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते ॥ १० ॥ (२२) यदा केशानस्थि स्नाव मांसं मज्जानमाभरत्। शरीरं कृत्वा पादवत् कं लोकमनु प्राविशत् ॥ ११ ॥ कुतः केशान् कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत्। अङ्गा पर्वाणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत् ॥ १२ ॥ संसिचो नाम ते देवा ये संभारान्त्समभरन्। सर्वं संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ १३ ॥ ऊरू पादावष्ठीवन्तौ शिरो हस्तावथो मुखम्। पृष्टीर्बर्जह्ये पार्श्वे कस्तत् समदधादृषिः ॥ १४ ॥ शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीकसाः। त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत् संधा समदधान्मही ॥ १५ ॥ यत्तच्छरीरमशयत् संधया संहितं महत्। येनेदमद्य रोचते को अस्मिन् वर्णमाभरत् ॥ १६ ॥ सर्वे देवा उपाशिक्षन् तदजानाद् वधूः सती। ईशा वशस्य या जाया सास्मिन् वर्णमाभरत् ॥ १७ ॥ यदा त्वष्टा व्यतृणत् पिता त्वष्टुर्य उत्तरः। गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ १८ ॥ स्वप्नो वै तन्द्रीर्निर्ऋतिः पाप्मानो नाम देवताः। जरा खालत्यं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन् ॥ १९ ॥ स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं यज्ञो यशो बृहत्। बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥ २० ॥ (२३) भूतिश्च वा अभूतिश्च रातयोरातयश्च याः। क्षुधश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥ २१ ॥ निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च। शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन् ॥ २२ ॥ विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम्। शरीरं ब्रह्म प्राविशदृचः सामाथो यजुः ॥ २३ ॥ आनन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदश्च ये। हसो नरिष्टा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन् ॥ २४ ॥ आलापाश्च प्रलापाश्चाभीलापलपश्च ये। शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः ॥ २५ ॥ प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या। व्यानोदानौ वाङ्मनः शरीरेण त ईयन्ते ॥ २६ ॥ आशिषश्च प्रशिषश्च संशिषो विशिषश्च याः। चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन् ॥ २७ ॥ आस्तेयीश्च वास्तेयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः। गुह्याः शुक्रा स्थू-

ला अपस्ता बीभत्सावसादयन् ॥ २८ ॥ अस्थि कृत्वा समिधं तदष्टापो असादयन् । रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥ २९ ॥ या आपो याश्च देवता या विराड् ब्रह्मणा सह । शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेऽधि प्रजापतिः ॥ ३० ॥ सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणं पुरुषस्य वि भेजिरे । अथास्येतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्नग्नये ॥ ३१ ॥ तस्माद् वै विद्वान् पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते । सर्वा ह्यस्मिन् देवता गावो गोष्ठ इवासते ॥ ३२ ॥ प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा वि ष्वङ् वि गच्छति । अद एकेन गच्छत्यद एकेन गच्छतीहैकेन नि षेवते ॥ ३३ ॥ अप्सु स्तीमासु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् । तस्मिं छवोऽध्यन्तरा तस्माच्छवोऽध्युच्यते ॥३४॥ (२४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ९ ॥ ये बाहवो या इषवो धन्वनां वीर्याणि च । असीन् परशूनायुधं चित्ताकूतं च यद्धृदि । सर्वं तदर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदारांश्च प्र दर्शय ॥ १ ॥ उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्राण्यर्बुदे ॥ २ ॥ उत्तिष्ठतमा रभेथामादानसंदानाभ्याम् । अमित्राणां सेना अभि धत्तमर्बुदे ॥ ३ ॥ अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । याभ्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवी मही । ताभ्यामिन्द्रमेदिभ्यामहं जितमन्वेमि सेनया ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठ त्वं देवजनार्बुदे सेनया सह । भञ्जन्नमित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय ॥ ५ ॥ सप्त जातान् न्यर्बुद उदाराणां समीक्षयन् । तेभिष्ट्वमाज्ये हुते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ॥ ६ ॥ प्रतिघ्नानाश्रुमुखी कृधुकर्णी च क्रोशतु । विकेशी पुरुषे हते रदिते अर्बुदे तव ॥७॥ संकर्षन्ती करूकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं भ्रातरमात्स्वान् रदिते अर्बुदे तव ॥ ८ ॥ अलिक्लवा जाष्कमदा गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः । ध्वाङ्क्षाः शकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन् रदिते अर्बुदे तव ॥ ९ ॥ अथो सर्वं श्वापदं मक्षिका तृप्यतु क्रिमिः । पौरुषेयेऽधि कुणपे रदिते अर्बुदे तव ॥ १० ॥ (२५)

आ गृह्णीतं सं बृहतं प्राणापानान् न्यर्बुदे । निवाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन् रदिते अर्बुदे तव ॥ ११ ॥ उद् वेपय सं विजन्तां भियामित्रान्त्सं सृज । उरुग्राहैर्बाह्वङ्कैर्विध्यामित्रान् न्यर्बुदे ॥ १२ ॥ मुह्यन्त्वेषां बाहवश्चित्ताकूतं च यद्धृदि । मैषामुच्छेषि किं चन रदिते अर्बुदे तव ॥ १३ ॥ प्रतिघ्नानाः सं धावन्तूरः पटूरावाघ्नानाः । अघारिणीर्विकेश्यो रुदत्यः पुरुषे हते रदिते अर्बुदे तव ॥ १४ ॥ श्वन्वतीरप्सरसो रूपका उतार्बुदे । अन्तः पात्रे रेरिहतीं रिशां दुर्णिहितैषिणीम् । सर्वास्ता अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदारांश्च प्र दर्शयः ॥१५॥

खड़ूरेऽधिचङ्क्रमां खर्विकां खर्ववासिनीम् । य उदारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसश्च ये । सर्पा इतरजना रक्षांसि ॥१६॥ चतुर्दंष्ट्रांछ्यावदतः कुम्भमुष्काँ असृङ्मुखान् । स्वभ्यसा ये चोद्भ्यसाः ॥१७॥ उद् वेपय त्वमर्बुदेमित्राणाममूः सिचः । जयांश्च जिष्णुश्चामित्राँ जयतामिन्द्रमेदिनौ ॥१८॥ प्रब्लीनो मृदितः शयां हतो३ऽमित्रो न्यर्बुदे । अग्निजिह्वा धूमशिखा जयन्तीर्यन्तु सेनया ॥ १९ ॥ तयार्बुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् । अमित्राणां शचीपतिर्मामीषां मोचि कश्चन ॥ २० ॥ (२६) उत्कसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीषतु । शौष्कास्यमनु वर्ततामित्रान् मोत मित्रिणः ॥ २१ ॥ ये च धीरा ये चाधीराः पराञ्चो बधिराश्च ये । तमसा ये च तूपरा अथो बस्ताभिवासिनः । सर्वांस्ताँ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदारांश्च प्र दर्शय ॥ २२ ॥ अर्बुदिश्च त्रिषन्धिश्चामित्रान् नो वि विध्यताम् । यथैषामिन्द्र वृत्रहन् हनाम शचीपतेमित्राणां सहस्रशः ॥२३॥ वनस्पतीन् वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः । गन्धर्वाप्सरसः सर्पान् देवान् पुण्यजनान् पितॄन् । सर्वांस्ताँ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदारांश्च प्र दर्शय ॥ २४ ॥ ईशां वो मरुतो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः । ईशां व इन्द्रश्चाग्निश्च धाता मित्रः प्रजापतिः । ईशां व ऋषयश्चक्रुरमित्रेषु समीक्षयन रदिते अर्बुदे तव ॥ २५ ॥ तेषां सर्वेषामीशाना उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । इमं संग्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम् ॥ २६ ॥ (२७)

॥ १० ॥ उत्तिष्ठत सं नह्यध्वमुदाराः केतुभिः सह । सर्पा इतरजना रक्षांस्यमित्राननु धावत ॥ १ ॥ ईशां वो वेद राज्यं त्रिषन्धे अरुणैः केतुभिः सह । ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः । त्रिषन्धेस्ते चेतसि दुर्णामान उपासताम् ॥ २ ॥ अयोमुखाः सूचीमुखा अथो विकङ्कतीमुखाः । क्रव्यादो वातरंहस आ सजन्त्वमित्रान् वज्रेण त्रिषन्धिना ॥ ३ ॥ अन्तर्धेहि जातवेद आदित्य कुणपं बहु । त्रिषन्धेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठ त्वं देवजनार्बुदे सेनया सह । अयं बलिर्व आहुतस्त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया ॥ ५ ॥ शितिपदी सं द्यतु शरव्ये३यं चतुष्पदी । कृत्येमित्रेभ्यो भव त्रिषन्धेः सह सेनया ॥ ६ ॥ धूमाक्षी सं पततु कृधुकर्णी च क्रोशतु । त्रिषन्धेः सेनया जिते अरुणाः सन्तु केतवः ॥ ७ ॥ अवायन्तां पक्षिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति । श्वापदो मक्षिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुणपे रदन्ताम् ॥८॥ यामिन्द्रेण संधां समधत्था ब्रह्मणा च बृहस्पते । तयाहमिन्द्रसंधया सर्वान् देवानिह हुव इतो जयत मामुतः

॥९॥ बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः। असुरक्षयणं वधं त्रिषन्धिं दिव्याश्रयन् ॥ १० ॥ (२८) येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः। त्रिषन्धिं देवा अभजन्तौजसे च बलाय च ॥ ११ ॥ सर्वांल्लोकान्त्समजयन् देवा आहुत्यानया। बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ॥ १२ ॥ बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम्। तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि बृहस्पतेमित्रान् हन्म्योजसा ॥ १३ ॥ सर्वे देवा अत्यायन्ति ये अश्नन्ति वषट् कृतम्। इमां जुषध्वमाहुतिमितो जयत मामुतः ॥ १४ ॥ सर्वे देवा अत्यायन्तु त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया। संधां महतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः ॥ १५ ॥ वायुरमित्राणामिष्वग्राण्याञ्चतु। इन्द्र एषां बाहून् प्रति भनक्तु मा शकन् प्रतिधामिषुम्। आदित्य एषामस्त्रं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्थाम् ॥ १६ ॥ यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे। तनूपानं परिपाणं कृण्वाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ॥ १७ ॥ क्रव्यादानुवर्तयन् मृत्युना च पुरोहितम्। त्रिषन्धे प्रेहि सेनया जयामित्रान् प्र पद्यस्व ॥ १८ ॥ त्रिषन्धे तमसा त्वममित्रान् परि वारय। पृषदाज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥ १९ ॥ शितिपदी सं पतत्वमित्राणाममूः सिचः। मुह्यन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां न्यर्बुदे ॥ २० ॥ (२९) मूढा अमित्रा न्यर्बुदे जह्येषां वरंवरम्। अनया जहि सेनया ॥ २१ ॥ यश्च कवची यश्चाकवचोऽमित्रो यश्चाज्मनि। ज्यापाशैः कवचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम् ॥२२॥ ये वर्मिणो येवर्माणो अमित्रा ये च वर्मिणः। सर्वांस्ताँ अर्बुदे हतांछ्वानोदन्तु भूम्याम् ॥ २३ ॥ ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः। सर्वानदन्तु तान् हतान् गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ॥ २४ ॥ सहस्रकुणपा शेतामामित्री सेना समरे वधानाम्। विविद्धा ककजाकृता ॥२५॥ मर्माविधं रोरुवतं सुपर्णैरदन्तु दुश्चितंमृदितं शयानम्। य इमां प्रतीचीमाहुतिममित्रो नो युयुत्सति ॥ २६ ॥ यां देवा अनुतिष्ठन्ति यस्या नास्ति विराधनम्। तयेन्द्रो हन्तु वृत्रहा वज्रेण त्रिषन्धिना ॥२७॥(३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ एकादशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ द्वादशं काण्डम्

॥ १ ॥ सत्यं बृहदृतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति । सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥ १ ॥ असंबाधं बध्यतो मानवानां यस्या उद्वतः प्रवतः समं बहु । नानावीर्या ओषधीर्या बिभर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥२॥ यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः । यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत् सा नो भूमिः पूर्वपेये दधातु ॥ ३ ॥ यस्याश्चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः । या बिभर्ति बहुधा प्राणदेजत् सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्ने दधातु ॥ ४ ॥ यस्यां पूर्वे पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् । गवामश्वानां वयसश्च विष्ठा भगं वर्चः पृथिवी नो दधातु ॥ ५ ॥ विश्वंभरा वसुधानी प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी । वैश्वानरं बिभ्रती भूमिरग्निमिन्द्रऋषभा द्रविणे नो दधातु ॥ ६ ॥ यां रक्षन्त्यस्वप्ना विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् । सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥ ७ ॥ यार्णवेधि सलिलमग्र आसीद् यां मायाभिरन्वचरन् मनीषिणः । यस्या हृदयं परमे व्योमन्त्सत्येनावृतममृतं पृथिव्याः । सा नो भूमिस्त्विषिं बलं राष्ट्रे दधातूत्तमे ॥ ८ ॥ यस्यामापः परिचराः समानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति । सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥ ९ ॥ यामश्विनावमिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे । इन्द्रो यां चक्र आत्मनेनमित्रां शचीपतिः । सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः ॥ १० ॥ (१) गिरयस्ते पर्वता हिमवन्तोरण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु । बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् । अजीतोहतो अक्षतोध्यष्ठां पृथिवीमहम् ॥ ११ ॥ यत् ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संबभूवुः । तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः । पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ॥ १२ ॥ यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः । यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामूर्ध्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् । सा नो भूमिर्वर्धयद् वर्धमाना ॥ १३ ॥ यो नो द्वेषत् पृथिवि यः पृतन्याद् योऽभिदासान्मनसा

यो वधेन । तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥ त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं बिभर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः । तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्त्सूर्यो रश्मिभिरातनोति ॥ १५ ॥ ता नः प्रजाः सं दुह्रतां समग्रा वाचो मधु पृथिवि धेहि मह्यम् ॥ १६ ॥ विश्वस्वं मातरमोषधीनां ध्रुवां भूमिं पृथिवीं धर्मणा धृताम् । शिवां स्योनामनु चरेम विश्वहा ॥ १७ ॥ महत् सधस्थं महती बभूविथ महान् वेग एजथुर्वेपथुष्टे । महांस्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् । सा नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव संदृशि मा नो द्विक्षत कश्चन ॥ १८ ॥ अग्निर्भूम्यामोषधीष्वग्निमापो बिभ्रत्यग्निरश्मसु । अग्निरन्तःपुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः ॥ १९ ॥ अग्निर्दिव आ तपत्यग्नेर्देवस्योर्वन्तरिक्षम् । अग्निं मर्तास इन्धते हव्यवाहं घृतप्रियम् ॥ २० ॥ (२) अग्निवासाः पृथिव्यसितज्ञूस्त्विषीमन्तं संशितं मा कृणोतु ॥ २१ ॥ भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् । भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयान्नेन मर्त्याः । सा नो भूमिः प्राणमायुर्दधातु जरदष्टिं मा पृथिवी कृणोतु ॥ २२ ॥ यस्ते गन्धः पृथिवि संबभूव यं बिभ्रत्योषधयो यमापः । यं गन्धर्वा अप्सरसश्च भेजिरे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन ॥ २३ ॥ यस्ते गन्धः पुष्करमाविवेश यं संजभ्रुः सूर्याया विवाहे । अमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे तेन मा सुरभिं कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन ॥ २४ ॥ यस्ते गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः । यो अश्वेषु वीरेषु यो मृगेषूत हस्तिषु । कन्यायां वर्चो यद् भूमे तेनास्माँ अपि सं सृज मा नो द्विक्षत कश्चन ॥ २५ ॥ शिला भूमिरश्मा पांसुः सा भूमिः संधृता धृता । तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अकरं नमः ॥ २६ ॥ यस्यां वृक्षा वानस्पत्या ध्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा । पृथिवीं विश्वधायसं धृतामच्छावदामसि ॥ २७ ॥ उदीराणा उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रक्रामन्तः । पद्भ्यां दक्षिणसव्याभ्यां मा व्यथिष्महि भूम्याम् ॥ २८ ॥ विमृग्वरीं पृथिवीमा वदामि क्षमां भूमिं ब्रह्मणा वावृधानाम् । ऊर्जं पुष्टं बिभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि नि षीदेम भूमे ॥ २९ ॥ शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरप्रिये तं नि दध्मः । पवित्रेण पृथिवि मोत् पुनामि ॥ ३० ॥ (३) यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्ते भूमे अधराद् याश्च पश्चात् । स्योनास्ता मह्यं चरते भवन्तु मा नि पप्तं भुवने शिश्रियाणः ॥ ३१ ॥ मा नः पश्चान्मा पुरस्तान्नुदिष्ठा मोत्तरादधरादुत । स्वस्ति भूमे नो भव मा विदन् परिपन्थिनो वरीयो यावया वधम् ॥ ३२ ॥ यावत् तेभि विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना । तावन्मे चक्षुर्मा मेष्टोत्तरामुत्तरां समाम् ॥ ३३ ॥ यच्छयानः पर्यावर्ते दक्षिणं सव्यमभि भूमे पार्श्वम् । उत्तानास्त्वा प्रतीचीं यत्

पृष्टीभिरधिशेमहे । मा हिंसीस्तत्र नो भूमे सर्वस्य प्रतिशीवरि ॥ ३४ ॥ यत् ते
भूमे विखनामि क्षिप्रं तदपि रोहतु । मा ते मर्म विमृग्वरि मा ते हृदयमर्पिपम्
॥ ३५ ॥ ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिशिरो वसन्तः । ऋतवस्ते विहिता
हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ॥ ३६ ॥ यापं सर्पं विजमाना विमृग्वरी
यस्यामासन्नग्नयो ये अप्स्वन्तः । परा दस्यून् ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना
पृथिवी न वृत्रम् । शक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे ॥ ३७ ॥ यस्यां सदोहविर्धाने यूपो
यस्यां निमीयते । ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यृग्भिः साम्ना यजुर्विदः । युज्यन्ते यस्यामृत्विजः
सोममिन्द्राय पातवे ॥ ३८ ॥ यस्यां पूर्वे भूतकृत ऋषयो गा उदानृचुः
। सप्त सत्त्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ॥ ३९ ॥ सा नो भूमिरा दिशतु यद्धनं
कामयामहे । भगो अनुप्रयुङ्क्तामिन्द्र एतु पुरोगवः ॥ ४० ॥ (४) यस्यां
गायन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलबाः । युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति
दुन्दुभिः । सा नो भूमिः प्र णुदतां सपत्नानसपत्नं मा पृथिवी कृणोतु ॥ ४१ ॥
यस्यामन्नं व्रीहियवौ यस्या इमाः पञ्च कृष्टयः । भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोऽस्तु वर्षमेदसे
॥ ४२ ॥ यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्या विकुर्वते । प्रजापतिः पृथिवीं
विश्वगर्भामाशामाशां रण्यां नः कृणोतु ॥ ४३ ॥ निधिं बिभ्रती बहुधा गुहा वसु
मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे । वसूनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनस्यमाना
॥ ४४ ॥ जनं बिभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम्
। सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेव धेनुरनपस्फुरन्ती ॥ ४५ ॥ यस्ते सर्पो
वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भृमलो गुहा शये । क्रिमिर्जिन्वत् पृथिवि यद्यदेजति
प्रावृषि तन्नः सर्पन्मोप सृपद् यच्छिवं तेन नो मृड ॥ ४६ ॥ ये ते पन्थानो
बहवो जनायना रथस्य वर्त्मानसश्च यातवे । यैः संचरन्त्युभये भद्रपापास्तं पन्थानं
जयेमानमित्रमतस्करं यच्छिवं तेन नो मृड ॥४७॥ मल्वं बिभ्रती गुरुभृद् भद्रपापस्य
निधनं तितिक्षुः । वराहेण पृथिवी संविदाना सूकराय वि जिहीते मृगाय
॥ ४८ ॥ ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादश्चरन्ति
। उलं वृकं पृथिवि दुच्छुनामित ऋक्षीकां रक्षो अप बाधयास्मत् ॥४९॥ ये गन्धर्वा
अप्सरसो ये चारायाः किमीदिनः । पिशान्तसर्वा रक्षांसि नानस्मद् भूमे यावय
॥ ५० ॥ (५) यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
यस्यां वातो मातरिश्वेयते रजांसि कृण्वंश्च्यावयंश्च वृक्षान् । वातस्य प्रवामुपवामनु
वात्यर्चिः ॥ ५१ ॥ यस्यां कृष्णमरुणं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्यामधि
। वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया प्रिये धामनिधा-

मनि ॥ ५२ ॥ द्यौश्च म इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः । अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च सं ददुः ॥ ५३ ॥ अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम भूम्याम् । अभीषाडस्मि विश्वाषाडाशामाशां विषासहिः ॥ ५४ ॥ अदो यद् देवि प्रथमाना पुरस्ताद् देवैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् । आ त्वा सुभूतमविशत् तदानीमकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥५५॥ ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् । ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते ॥ ५६ ॥ अश्व इव रजो दुधुवे वि तान् जनान् य आक्षियन् पृथिवीं यादजायत । मन्द्राग्रेत्वरी भुवनस्य गोपा वनस्पतीनां गृभिरोषधीनाम् ॥ ५७ ॥ यद् वदामि मधुमत् तद् वदामि यदीक्षे तद् वनन्ति मा । त्विषीमानस्मि जूतिमानवान्यान् हन्मि दोधतः ॥ ५८ ॥ शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोध्नी पयस्वती । भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पयसा सह ॥ ५९ ॥ यामन्वैच्छद्धविषा विश्वकर्मान्तरर्णवे रजसि प्रविष्टाम् । भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यदाविर्भोगे अभवन्मातृमद्भ्यः ॥ ६० ॥ त्वमस्यावपनी जनानामदितिः कामदुघा पप्रथाना । यत् त ऊनं तत् त आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ॥ ६१ ॥ उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रसूताः । दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहृतः स्याम ॥ ६२ ॥ भूमे मातर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् । संविदाना दिवा कवे श्रियां मा धेहि भूत्याम् ॥ ६३ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ नडमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीसं भागधेयं त एहि । यो गोषु यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साकमधराङ् परेहि ॥ १ ॥ अघशंसदुःशंसाभ्यां करेणानुकरेण च । यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि ॥ २ ॥ निरितो मृत्युं निर्ऋतिं निररातिमजामसि । यो नो द्वेष्टि तमद्ध्यग्ने अक्रव्याद् यमु द्विष्मस्तमु ते प्र सुवामसि ॥ ३ ॥ यद्यग्निः क्रव्याद् यदि वा व्याघ्र इमं गोष्ठं प्रविवेशान्योकाः । तं माषाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुषदोप्यग्नीन् ॥ ४ ॥ यत् त्वा क्रुद्धाः प्रचक्रुर्मन्युना पुरुषे मृते । सुकल्पमग्ने तत् त्वया पुनस्त्वोदीपयामसि ॥ ५ ॥ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्ने । पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधाद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ६ ॥ यो अग्निः क्रव्यात् प्रविवेश नो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् । तं हरामि पितृयज्ञाय दूरं स

घर्ममिन्धां परमे सधस्थे ॥ ७ ॥ क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु
रिप्रवाहः। इहायमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ ८ ॥ क्रव्याद-
मग्निमिषितो हरामि जनान् दृंहन्तं वज्रेण मृत्युम् । नि तं शास्मि गार्हपत्येन वि-
द्वान् पितॄणां लोकेपि भागो अस्तु ॥ ९ ॥ क्रव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यं प्र हि-
णोमि पथिभिः पितृयाणैः । मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवैधि पितृषु जागृहि त्वम्
॥ १० ॥ (७) समिन्धते संकसुकं स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
जहाति रिप्रमत्येन एति समिद्धो अग्निः सुपुना पुनाति ॥ ११ ॥ देवो अग्निः
संकसुको दिवस्पृष्ठान्यारुहत् । मुच्यमानो निरेणसोमोगस्माँ अशस्त्याः ॥ १२ ॥
अस्मिन् वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे । अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आ-
यूंषि तारिषत् ॥ १३ ॥ संकसुको विकसुको निर्ऋथो यश्च निस्वरः । ते ते यक्ष्मं
सवेदसो दूराद् दूरमनीनशन् ॥ १४ ॥ यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजा-
विषु । क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोपनः ॥ १५ ॥ अन्येभ्यस्त्वा पुरु-
षेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा । निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोपनः
॥ १६ ॥ यस्मिन् देवा अमृजत यस्मिन् मनुष्या उत । तस्मिन् घृतस्तावो मृष्ट्वा
त्वमग्ने दिवं रुह ॥ १७ ॥ समिद्धो अग्न आहुत स नो माभ्यपक्रमीः । अत्रैव दीदिहि
द्यवि ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ १८ ॥ सीसे मृड्ढ्वं नडे मृड्ढ्वमग्नौ संकसुके च यत् ।
अथो अव्यां रामायां शीर्षक्तिमुपबर्हणे ॥ १९ ॥ सीसे मलं सादयित्वा शीर्ष-
क्तिमुपबर्हणे । अव्यामसिक्न्यां मृष्ट्वा शुद्धा भवत यज्ञियाः ॥ २० ॥ (८) परं मृत्यो
अनु परेहि पन्थां यस्ते एष इतरो देवयानात् । चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमीहेमे वीरा
बहवो भवन्तु ॥ २१ ॥ इमे जीवा वि मृतैराववृत्रन्नभूद् भद्रा देवहूतिर्नो अद्य ।
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदथमा वदेम ॥ २२ ॥ इमं जीवेभ्यः
परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् । शतं जीवन्तः शरदः पुरूचीस्तिरो
मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥ २३ ॥ आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना य-
ति स्थ । तान् वस्त्वष्टा सुजनिमा सजोषाः सर्वमायुर्नयतु जीवनाय ॥ २४ ॥
यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथर्तव ऋतुभिर्यन्ति साकम् । यथा न पूर्वमपरो जहा-
त्येवा धातरायूंषि कल्पयैषाम् ॥ २५ ॥ अश्मन्वती रीयते सं रभध्वं वीरयध्वं प्र
तरता सखायः । अत्रा जहीत ये असन् दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान् ॥ २६ ॥
उत्तिष्ठता प्र तरता सखायोश्मन्वती नदी स्यन्दत इयम् । अत्रा जहीत ये अस-
न्नशिवाः शिवान्त्स्योनानुत्तरेमाभि वाजान् ॥ २७ ॥ वैश्वदेवीं वर्चस आ रभध्वं
शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः । अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्व-

वीरा मदेम ॥ २८ ॥ उदीचीनैः पथिभिर्वायुमद्भिरतिक्रामन्तोवरान् परेभिः ।
त्रिः सप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रत्यौहन् पदयोपनेन ॥ २९ ॥ मृत्योः पदं
योपयन्त एत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः । आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेऽथ जीवासो
विदथमा वदेम ॥ ३० ॥ (९) इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा
सं स्पृशन्ताम् । अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे
॥ ३१ ॥ व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्य१हं कल्पयामि । स्वधां
पितृभ्यो अजरां कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्त्सृजामि ॥ ३२ ॥ यो नो अग्निः
पितरो हृत्स्व१न्तराविवेशामृतो मर्त्येषु । मय्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो
अस्मान् द्विक्षत मा वयं तम् ॥ ३३ ॥ अपावृत्य गार्हपत्यात् क्रव्यादा प्रेत दक्षिणा
। प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मभ्यः कृणुता प्रियम् ॥ ३४ ॥ द्विभागधनमादाय
प्र क्षिणात्यवर्त्या । अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः क्रव्यादनिराहितः ॥ ३५ ॥
यत् कृषते यद् वनुते यच्च वस्नेन विन्दते । सर्वं मर्त्यस्य तन्नास्ति क्रव्याच्चेदनिराहितः
॥ ३६ ॥ अयज्ञियो हतवर्चा भवति नैनेन हविरत्तवे । छिनत्ति कृष्या गोर्धनाद्
यं क्रव्यादनुवर्तते ॥ ३७ ॥ मुहुर्गृध्यैः प्र वदत्यार्तिं मर्त्यो नीत्य । क्रव्याद्
यानग्निरन्तिकादनुविद्वान् वितावति ॥ ३८ ॥ ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते स्त्रिया
यन्म्रियते पतिः । ब्रह्मैव विद्वानेष्यो३ यः क्रव्यादं निरादधत् ॥ ३९ ॥ यद् रिप्रं
शमलं चकृम यच्च दुष्कृतम् । आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकसुकाच्च यत् ॥ ४० ॥
(१०) ता अधरादुदीचीराववृत्रन् प्रजानतीः पथिभिर्देवयानैः । पर्वतस्य वृषभस्याधि
पृष्ठे नवाश्चरन्ति सरितः पुराणीः ॥ ४१ ॥ अग्ने अक्रव्यान्निः क्रव्यादं
नुदा देवयजनं वह ॥ ४२ ॥ इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादमन्वगात् । व्याघ्रौ
कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम् ॥ ४३ ॥ अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मनुष्याणामग्निर्गार्हपत्य
उभयानन्तरा श्रितः ॥ ४४ ॥ जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितृणां
लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः । सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुषामुषां श्रेयसीं धेह्यस्मै
॥ ४५ ॥ सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानैषामूर्जं रयिमस्मासु धेहि ॥ ४६ ॥
इममिन्द्रं वह्निं पप्रिमन्वारभध्वं स वो निर्वक्षद् दुरितादवद्यात् । तेनाप हत शरुमापतन्तं
तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम् ॥ ४७ ॥ अनड्वाहं प्लवमन्वारभध्वं स वो
निर्वक्षद् दुरितादवद्यात् । आ रोहत सवितुर्नावमेतां षड्भिरुर्वीभिरमतिं तरेम ॥ ४८ ॥
अहोरात्रे अन्वेषि बिभ्रत् क्षेम्यस्तिष्ठन् प्रतरणः सुवीरः । अनातुरान्त्सुमनसस्तल्प
बिभ्रज्ज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि ॥ ४९ ॥ ते देवेभ्य आ वृश्चन्ते पापं जीवन्ति
सर्वदा । क्रव्याद् यानग्निरन्तिकादश्व इवानुवपते नडम् ॥ ५० ॥ (११)

ये श्रद्धा धनकाम्या क्रव्यादा समासते । ते वा अन्येषां कुम्भीं पर्यादधति सर्वदा ॥ ५१ ॥ प्रेव पिपतिषाति मनसा मुहुरा वर्तते पुनः । क्रव्याद् यानग्निरन्तिकादनुविद्वान् वितावति ॥ ५२ ॥ अविः कृष्णा भागधेयं पशूनां सीसं क्रव्यादपि चन्द्रं त आहुः । माषाः पिष्टा भागधेयं ते हव्यमरण्यान्या गह्वरं सचस्व ॥ ५३ ॥ इषीकां जरतीमिष्ट्वा तिल्पिञ्जं दण्डनं नडम् । तमिन्द्र इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधौ ॥ ५४ ॥ प्रत्यञ्चमर्कं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान् पन्थां वि ह्याविवेश । परामीषामसून् दिदेश दीर्घेणायुषा समिमान्त्सृजामि ॥ ५५ ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ पुमान् पुंसोधि तिष्ठ चर्मेहि तत्र ह्वयस्व यतमा प्रिया ते । यावन्तावग्रे प्रथमं संमेयथुस्तद् वां वयो यमराज्ये समानम् ॥ १ ॥ तावद् वां चक्षुस्तति वीर्याणि तावत् तेजस्ततिधा वाजिनानि । अग्निः शरीरं सचते यदैधोधा पक्वान्मिथुना सं भवाथः ॥ २ ॥ समस्मिल्लोके समु देवयाने सं स्मा समेतं यमराज्येषु । पूतौ पवित्रैरुप तद्ध्वयेथां यद्यद् रेतो अधि वां संबभूव ॥ ३ ॥ आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वमिमं जीवं जीवधन्याः समेत्य । तासां भजध्वममृतं यमाहुर्यमोदनं पचति वां जनित्री ॥ ४ ॥ यं वां पिता पचति यं च माता रिप्रान्निर्मुक्त्यै शमलाच्च वाचः । स ओदनः शतधारः स्वर्ग उभे व्याप नभसी महित्वा ॥ ५ ॥ उभे नभसी उभयांश्च लोकान् ये यज्वनामभिजिताः स्वर्गाः । तेषां ज्योतिष्मान् मधुमान् यो अग्रे तस्मिन् पुत्रैर्जरसि सं श्रयेथाम् ॥ ६ ॥ प्राचींप्राचीं प्रदिशमा रभेथामेतं लोकं श्रद्दधानाः सचन्ते । यद् वां पक्वं परिविष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रयेथाम् ॥ ७ ॥ दक्षिणां दिशमभि नक्षमाणौ पर्यावर्तेथामभि पात्रमेतत् । तस्मिन् वां यमः पितृभिः संविदानः पक्वाय शर्म वहुलं नि यच्छात् ॥ ८ ॥ प्रतीचीं दिशामियमिद् वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च । तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचेथामधा पक्वान्मिथुना सं भवाथः ॥ ९ ॥ उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावद् दिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् । पाङ्क्तं छन्दः पुरुषो वभूव विश्वैर्विश्वाङ्गैः सह सं भवेम ॥ १० ॥ (१३) ध्रुवेयं विराण्नमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मह्यमस्तु । सा नो देव्यदिते विश्ववार इर्य इव गोपा अभि रक्ष पक्वम् ॥ ११ ॥ पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वाता इह वान्तु भूमौ । यमोदनं पचतो देवते इह तं नस्तप उत सत्यं च वेत्तु ॥ १२ ॥ यद्यत् कृष्णः शकुन एह गत्वा त्सरन् विषक्तं बिल आससाद । यद्वा दास्यार्द्रहस्ता समङ्क्त उलूखलं मुसलं शुम्भतापः ॥ १३ ॥ अयं

ग्रावा पृथुबुध्नो वयोधाः पूतः पवित्रैरप हन्तु रक्षः। आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा दंपती पौत्रमघं नि गाताम् ॥ १४ ॥ वनस्पतिः सह देवैर्न आगन् रक्षः पिशाचाँ अपबाधमानः । स उच्छ्रयातै प्र वदाति वाचं तेन लोकाँ अभि सर्वान् जयेम ॥ १५ ॥ सप्त मेधान् पशवः पर्यगृह्णन् य एषां ज्योतिष्माँ उत यश्चकर्श । त्रयस्त्रिंशद् देवतास्तान्त्सचन्ते स नः स्वर्गमभि नेष लोकम् ॥ १६ ॥ स्वर्गं लोकमभि नो नयासि सं जायया सह पुत्रैः स्याम। गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र मा नस्तारीन्निर्ऋतिर्मो अरातिः ॥ १७ ॥ ग्राहिं पाप्मानमति ताँ अयाम तमो व्यस्य प्र वदासि वल्गु । वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिंसीर्मा तण्डुलं वि शरीर्देवयन्तम् ॥ १८ ॥ विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयोनिर्लोकमुप याह्येतम् । वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्पं तुषं पलावानप तद् विनक्तु ॥ १९ ॥ त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन द्यौरेवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् । अंशून् गृभीत्वान्वारभेथामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम् ॥ २० ॥ (१४) पृथग्रूपाणि बहुधा पशूनामेकरूपो भवसि सं समृद्ध्या । एतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावा शुम्भाति मलग इव वस्त्रा ॥ २१ ॥ पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि तनूः समानी विकृता त एषा । यद्यद् द्युत्तं लिखितमर्पणेन तेन मा सुस्रोर्ब्रह्मणापि तद् वपामि ॥ २२ ॥ जनित्रीव प्रति हर्यासि सूनुं सं त्वा दधामि पृथिवीं पृथिव्या । उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यथिष्ठा यज्ञायुधैराज्येनातिषक्ता ॥ २३ ॥ अग्निः पचन् रक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् । वरुणस्त्वा दृंहाद्धरुणे प्रतीच्या उत्तरात् त्वा सोमः सं ददातै ॥ २४ ॥ पूताः पवित्रैः पवन्ते अभ्राद् दिवं च यन्ति पृथिवीं च लोकान् । ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यग्निरिन्धाम् ॥ २५ ॥ आ यन्ति दिवः पृथिवीं सचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्यन्तरिक्षम् । शुद्धाः सतीस्ता उ शुम्भन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु ॥ २६ ॥ उतेव प्रभ्वीरुत संमितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः । ता ओदनं दंपतिभ्यां प्रशिष्टा आपः शिक्षन्तीः पचता सुनाथाः ॥ २७ ॥ संख्याता स्तोकाः पृथिवीं सचन्ते प्राणापानैः संमिता ओषधीभिः । असंख्याता ओप्यमानाः सुवर्णाः सर्वं व्यापुः शुचयः शुचित्वम् ॥ २८ ॥ उद्योधन्त्यभि वल्गन्ति तप्ताः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च बिन्दून् । योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्वियायैतैस्तण्डुलैर्भवता समापः ॥ २९ ॥ उत्थापय सीदतो बुध्न एनानद्भिरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम् । अमासि पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यदीमाः ॥ ३० ॥ (१५) प्र यच्छ पर्शुं त्वरया हरौषमहिंसन्त ओषधीर्दान्तु पर्वन् । यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधो भवन्तु ॥ ३१ ॥ नवं बर्हिरोदनाय स्तृणीत प्रियं हृद-

श्चक्षुषो वल्गुरस्तु । तस्मिन् देवाः सह दैवीर्विशन्त्विमं प्राश्नन्त्वृतुभिर्निषद्य ॥३२॥ वनस्पते स्तीर्णमा सीद बर्हिरग्निष्टोमैः संमितो देवताभिः । त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं स्वधित्यैना एहाः परि पात्रे ददृश्राम् ॥ ३३ ॥ षष्ट्यां शरत्सु निधिपा अभीच्छात् स्वः पक्वेनाभ्यश्नवातै । उपैनं जीवान् पितरश्च पुत्रा एतं स्वर्गं गमयान्तमग्नेः ॥ ३४ ॥ धर्ता ध्रियस्व धरुणे पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्च्यावयन्तु । तं त्वा दंपती जीवन्तौ जीवपुत्रावुद् वासयातः पर्यग्निधानात् ॥ ३५ ॥ सर्वान्त्समागा अभिजित्य लोकान् यावन्तः कामाः समतीतृपस्तान् । वि गाहेथामायवनं च दर्विरेकस्मिन् पात्रे अध्युद्धरैनम् ॥ ३६ ॥ उप स्तृणीहि प्रथय पुरस्ताद् घृतेन पात्रमभि घारयैतत् । वाश्रेवोस्रा तरुणं स्तनस्युमिमं देवासो अभिहिङ्कृणोत ॥ ३७ ॥ उपास्तरीरकरो लोकमेतमुरुः प्रथतामसमः स्वर्गः । तस्मिं छ्रयातै महिषः सुपर्णो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान् ॥ ३८ ॥ यद्यज्जाया पचति त्वत् परःपरः पतिर्वा जाये त्वत् तिरः । सं तत् सृजेथा सह वां तदस्तु संपादयन्तौ सह लोकमेकम् ॥ ३९ ॥ यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत् पुत्राः परि ये संबभूवुः । सर्वांस्ताँ उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः समायान् ॥४०॥

(१६) वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नाभयः । सर्वास्ता अव रुन्धे स्वर्गः षष्ट्यां शरत्सु निधिपा अभीच्छात् ॥ ४१ ॥ निधिं निधिपा अभ्येनमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येऽन्ये । अस्माभिर्दत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्त्स्वर्गानरुक्षत् ॥ ४२ ॥ अग्नी रक्षस्तपतु यद् विदेवं क्रव्यात् पिशाच इह मा प्र पास्त । नुदाम एनमप रुध्मो अस्मदादित्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम् ॥ ४३ ॥ आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि । शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावपीतम् ॥ ४४ ॥ इदं प्रापमुत्तमं काण्डमस्य यस्माल्लोकात् परमेष्ठी समाप । आ सिञ्च सर्पिर्घृतवत् समङ्ग्ध्येष भागो अङ्गिरसो नो अत्र ॥ ४५ ॥ सत्याय च तपसे देवताभ्यो निधिं शेवधिं परि दद्म एतम् । मा नो द्यूतेव गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्सृजता पुरा मत् ॥ ४६ ॥ अहं पचाम्यहं ददामि ममेदु कर्मन् करुणेधि जाया । कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वय उत्तरावत् ॥ ४७ ॥ न किल्बिषमत्र नाधारो अस्ति न यन्मित्रैः समममान एति । अनूनं पात्रं निहितं न एतत् पक्तारं पक्वः पुनरा विशाति ॥ ४८ ॥ प्रियं प्रियाणां कृणवाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विषन्ति । धेनुरनड्वान् वयोवय आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं नुदन्तु ॥ ४९ ॥ समग्नयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धून् । यावन्तो देवा दिव्याऽतपन्ति हिरण्यं

ज्योतिः पचतो बभूव ॥ ५० ॥ (१७) एषा त्वचां पुरुषे सं बभूवानग्नाः सर्वे पशवो ये अन्ये । क्षत्रेणात्मानं परि धापयाथोमोतं वासो मुखमोदनस्य ॥ ५१ ॥ यदक्षेषु वदा यत् समित्यां यद्वा वदा अनृतं वित्तकाम्या । समानं तन्तुमभि संवसानौ तस्मिन्त्सर्वं शमलं सादयाथः ॥ ५२ ॥ वर्षं वनुष्वापि गच्छ देवांस्त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि । विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयोनिर्लोकमुप याह्येतम् ॥ ५३ ॥ तन्वं स्वर्गो बहुधा वि चक्रे यथा विद आत्मन्नन्यवर्णाम् । अपाजैत् कृष्णां रुशतीं पुनानो या लोहिनी तां ते अग्नौ जुहोमि ॥ ५४ ॥ प्राच्यै त्वा दिशेऽग्नयेधिपतयेसिताय रक्षित्र आदित्यायेषुमते । एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः । दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥ ५५ ॥ दक्षिणायै त्वा दिश इन्द्रायाधिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेषुमते । एतं०।० ॥ ५६ ॥ प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायाधिपतये पृदाकवे रक्षित्रेन्नायेषुमते । एतं०।० ॥ ५७ ॥ उदीच्यै त्वा दिशे सोमायाधिपतये स्वजाय रक्षित्रेशन्या इषुमत्यै । एतं०।० ॥ ५८ ॥ ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवेधिपतये कल्माषग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इषुमतीभ्यः । एतं० । ० ॥ ५९ ॥ ऊर्ध्वायै त्वा दिशे बृहस्पतयेधिपतये श्वित्राय रक्षित्रे वर्षायेषुमते । एतं परि दद्मस्तं नो गोपायतास्माक मैतोः । दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥ ६० ॥ (१८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनामभुत्सत । वशां ब्रह्मभ्यो याचद्भ्यस्तत् प्रजावदपत्यवत् ॥ १ ॥ प्रजया स वि क्रीणीते पशुभिश्चोप दस्यति । य आर्षेयेभ्यो याचद्भ्यो देवानां गां न दित्सति ॥ २ ॥ कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणया काटमर्दति । बण्डया दह्यन्ते गृहाः काणया दीयते स्वम् ॥ ३ ॥ विलोहितो अधिष्ठानाच्छक्नो विन्दति गोपतिम् । तथा वशायाः संविद्यं दुरदभ्ना ह्युच्यसे ॥ ४ ॥ पदोरस्या अधिष्ठानाद् विक्लिन्दुर्नाम विन्दति । अनामनात् सं शीर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति ॥ ५ ॥ यो अस्याः कर्णावास्कुनोत्या स देवेषु वृश्चते । लक्ष्म कुर्व इति मन्यते कनीयः कृणुते स्वम् ॥ ६ ॥ यदस्याः कस्मै चिद् भोगाय बालान् कश्चित् प्रकृन्तति । ततः किशोरा म्रियन्ते वत्सांश्च घातुको वृकः ॥ ७ ॥ यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्क्षो अजीहिडत् । ततः कुमारा म्रियन्ते यक्ष्मो विन्दत्यनामनात् ॥ ८ ॥ यदस्याः पल्पूलनं शकृद् दासी समस्यति । ततोपरूपं

जायते तस्माद्वैष्ग्रेदेनसः ॥ ९ ॥ जायमानाभि जायते देवान्त्सब्राह्मणान् वशा । तस्माद् ब्रह्मभ्यो देयैषा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥ १० ॥ (१९) य एनां वनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा । ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् य एनां निप्रियायते ॥ ११ ॥ य आर्षेयेभ्यो याचद्भ्यो देवानां गां न दित्सति । आ स देवेषु वृश्चते ब्राह्मणानां च मन्यवे ॥ १२ ॥ यो अस्य स्याद् वशाभोगो अन्यामिच्छेत तर्हि सः । हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दित्सति ॥ १३ ॥ यथा शेवधिर्निहितो ब्राह्मणानां तथा वशा । तामेतदच्छायन्ति यस्मिन् कस्मिंश्च जायते ॥ १४ ॥ स्वमेतदच्छायन्ति यद् वशां ब्राह्मणा अभि । यथैनानन्यस्मिन् जिनीयादेवास्या निरोधनम् ॥ १५ ॥ चरेदेवा त्रैहायणादविज्ञातगदा सती । वशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्येष्याः ॥ १६ ॥ य एनामवशामाह देवानां निहितं निधिम् । उभौ तस्मै भवाशर्वौ परिक्रम्येषुमस्यतः ॥ १७ ॥ यो अस्या ऊधो न वेदाथो अस्या स्तनानुत । उभयेनैवास्मै दुहे दातुं चेदशकद् वशाम् ॥ १८ ॥ दुरदभ्नैनमा शये याचितां च न दित्सति । नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्त्वा चिकीर्षति ॥ १९ ॥ देवा वशामयाचन् मुखं कृत्वा ब्राह्मणम् । तेषां सर्वेषामददद्धेडं न्येति मानुषः ॥ २० ॥ (२०) हेडं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योददद् वशाम् । देवानां निहितं भागं मर्त्यश्चेन्निप्रियायते ॥ २१ ॥ यदन्ये शतं याचेयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वशाम् । अथैनां देवा अब्रुवन्नेवं ह विदुषो वशा ॥ २२ ॥ य एवं विदुषेदत्त्वाथान्येभ्यो ददद् वशाम् । दुर्गा तस्मा अधिष्ठाने पृथिवी सहदेवता ॥ २३ ॥ देवा वशामयाचन् यस्मिन्नग्रे अजायत । तामेतां विद्यान्नारदः सह देवैरुदाजत ॥ २४ ॥ अनपत्यमल्पपशुं वशा कृणोति पूरुषम् । ब्राह्मणैश्च याचितामथैनां निप्रियायते ॥ २५ ॥ अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च । तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्वा वृश्चतेददत् ॥ २६ ॥ यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयादृचः स्वयम् । चरेदस्य तावद् गोषु नास्य श्रुत्वा गृहे वसेत् ॥ २७ ॥ यो अस्या ऋच उपश्रुत्याथ गोष्वचीचरत् आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः ॥ २८ ॥ वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः । आविष्कृणुष्व रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति ॥ २९ ॥ आविरात्मानं कृणुते यदा स्थाम जिघांसति । अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याञ्च्याय कृणुते मनः ॥ ३० ॥ (२१) मनसा सं कल्पयति तद् देवाँ अपि गच्छति । ततो ह ब्रह्माणो वशामुपप्रयन्ति याचितुम् ॥ ३१ ॥ स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः । दानेन राजन्यो वशाया मातुर्हेडं न गच्छति ॥ ३२ ॥ वशा माता राजन्यस्य तथा संभूतमग्रशः । तस्या आहु

रग्नेर्पणं यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ॥ ३३ ॥ यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत् स्रुचो अ-
ग्नये । एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामग्नय आ वृश्चतेऽददत् ॥ ३४ ॥ पुरोडाशवत्सा
सुदुघा लोकेऽस्मा उप तिष्ठति । सास्मै सर्वान् कामान् वशा प्रददुषे दुहे ॥ ३५ ॥
सर्वान् कामान् यमराज्ये वशा प्रददुषे दुहे । अथाहुर्नारकं लोकं निरुन्धानस्य या-
चिताम् ॥ ३६ ॥ प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वशा । वेहतं मा मन्यमानो
मृत्योः पाशेषु बध्यताम् ॥ ३७ ॥ यो वेहतं मन्यमानोऽमा च पचते वशाम् । अ-
प्यस्य पुत्रान् पौत्रांश्च याचयते बृहस्पतिः ॥ ३८ ॥ महदेषाव तपति चरन्ती गोषु
गौरपि । अथो ह गोपतये वशाददुषे विषं दुहे ॥ ३९ ॥ प्रियं पशूनां भवति
यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते । अथो वशायास्तत् प्रियं यद् देवत्रा हविः स्यात् ॥४०॥
(२२) या वशा उदकल्पयन् देवा यज्ञादुदेत्य । तासां विलिप्त्यं भीमा-
मुदाकुरुत नारदः ॥ ४१ ॥ तां देवा अमीमांसन्त वशेया३मवशेति ।
तामब्रवीन्नारद एषा वशानां वशतमेति ॥ ४२ ॥ कति नु वशा नारद यास्त्वं
वेत्थ मनुष्यजाः । तास्त्वा पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्नीयादब्राह्मणः ॥ ४३ ॥
विलिप्त्या बृहस्पते या च सूतवशा वशा । तस्या नाश्नीयादब्राह्मणो य आशंसे-
त भूत्याम् ॥ ४४ ॥ नमस्ते अस्तु नारदानुष्ठु विदुषे वशा । कतमासां भीमतमा
यामदत्त्वा पराभवेत् ॥ ४५ ॥ विलिप्ती या बृहस्पतेऽथो सूतवशा वशा । तस्या
नाश्नीयादब्राह्मणो य आशंसेत भूत्याम् ॥ ४६ ॥ त्रीणि वै वशाजातानि विलि-
प्ती सूतवशा वशा । ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोऽनाव्रस्कः प्रजापतौ ॥ ४७ ॥
एतद् वो ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः । वशां चेदेनं याचेयुर्या भीमाददु-
षो गृहे ॥ ४८ ॥ देवा वशां पर्यवदन् न नोऽदादिति हीडिताः । एताभिर्ऋग्भि-
र्भेदं तस्माद् वै स पराभवत् ॥ ४९ ॥ उतैनां भेदो नाददाद् वशामिन्द्रेण याचितः ।
तस्मात् तं देवा आगसोऽवृश्चन्नहमुत्तरे ॥ ५० ॥ ये वशाया अदानाय वदन्ति परि-
रापिणः । इन्द्रस्य मन्यवे जाल्मा आ वृश्चन्ते अचित्त्या ॥ ५१ ॥ ये गोपतिं प-
राणीयाथाहुर्मा ददा इति । रुद्रस्यास्तां ते हेतिं परि यन्त्यचित्त्या ॥ ५२ ॥
यदि हुतां यद्यहुतामा च पचते वशाम् । देवान्त्सब्राह्मणानृत्वा जिह्मो लोका-
न्निर्ऋच्छति ॥ ५३ ॥ (२३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ (१) श्रमेण तपसा सृष्टा ब्रह्मणा वित्तर्ते श्रिता ॥ १ ॥ सत्ये-
नावृता श्रिया प्रावृता यशसा परीवृता ॥ २ ॥ स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्यूढा

दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ॥ ३ ॥ ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोऽधिपतिः ॥ ४ ॥ तामाददानस्य ब्रह्मगवीं जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥ ५ ॥ अप क्रामति सूनृता वीर्यं१ पुण्या लक्ष्मीः ॥ ६ ॥ (२४)

(२) ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक् चेन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ॥७॥ ब्रह्म च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यशश्च वर्चश्च द्रविणं च ॥ ८ ॥ आयुश्च रूपं च नाम च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ॥ ९ ॥ पयश्च रसश्चान्नं चान्नाद्यं चर्तं च सत्यं चेष्टं च पूर्तं च प्रजा च पशवश्च ॥ १० ॥ तानि सर्वाण्यप क्रामन्ति ब्रह्मगवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥ ११ ॥ (२५)

(३) सैषा भीमा ब्रह्मगव्य१घविषा साक्षात् कृत्या कूल्बजमावृता ॥ १२ ॥ सर्वाण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः ॥ १३ ॥ सर्वाण्यस्यां क्रूराणि सर्वे पुरुषवधाः ॥ १४ ॥ सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं ब्रह्मगव्यादीयमाना मृत्योः पड्वीश आ द्यति ॥ १५ ॥ मेनिः शतवधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा ॥ १६ ॥ तस्माद् वै ब्राह्मणानां गौर्दुराधर्षा विजानता ॥ १७ ॥ वज्रो धावन्ती वैश्वानर उद्वीता ॥ १८ ॥ हेतिः शफानुत्खिदन्ती महादेवो३पेक्षमाणा ॥ १९ ॥ क्षुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति ॥ २० ॥ मृत्युर्हिङ्कृण्वत्यु१ग्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती ॥ २१ ॥ सर्वज्यानिः कर्णौ वरीवर्जयन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती ॥ २२ ॥ मेनिर्दुह्यमाना शीर्षक्तिर्दुग्धा ॥ २३ ॥ सेदिरुपतिष्ठन्ती मिथोयोधः परामृष्टा ॥ २४ ॥ शरव्या३ मुखेपिनह्यमान ऋतिर्हन्यमाना ॥ २५ ॥ अघविषा निपतन्ती तमो निपतिता ॥ २६ ॥ अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य ॥ २७ ॥ (२६)

(४) वैरं विकृत्यमाना पौत्राद्यं विभाज्यमाना ॥ २८ ॥ देवहेतिर्ह्रियमाणा व्यृद्धिर्हृता ॥ २९ ॥ पाप्माधिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना ॥ ३० ॥ विषं प्रयस्यन्ती तक्मा प्रयस्ता ॥ ३१ ॥ अघं पच्यमाना दुष्वप्न्यं पक्वा ॥ ३२ ॥ मूलबर्हणी पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता ॥ ३३ ॥ असंज्ञा गन्धेन शुगुद्ध्रियमाणाशीविष उद्धृता ॥ ३४ ॥ अभूतिरुपह्रियमाणा पराभूतिरुपहृता ॥ ३५ ॥ शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना शिमिदा पिशिता ॥ ३६ ॥ अवर्तिरश्यमाना निर्ऋतिरशिता ॥ ३७ ॥ अशिता लोकाच्छिनत्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च ॥ ३८ ॥ (२७)

(५) तस्या आहननं कृत्या मेनिराशसनं वलग ऊबध्यम् ॥ ३९ ॥ अस्वगता परिह्णुता ॥ ४० ॥ अग्निः क्रव्याद् भूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्यात्ति

॥ ४१ ॥ सर्वास्याङ्गा पर्वा मूलानि वृश्चति ॥ ४२ ॥ छिनत्त्यस्य पितृबन्धु परा भावयति मातृबन्धु ॥ ४३ ॥ विवाहां ज्ञातीन्त्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना ॥ ४४ ॥ अवास्तुमेनमस्वगमप्रजसं करोत्यपरापरणो भवति क्षीयते ॥ ४५ ॥ य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादत्ते ॥ ४६ ॥ (२८)

(६) क्षिप्रं वै तस्याहनने गृध्राः कुर्वत ऐलबम् ॥४७॥ क्षिप्रं वै तस्यादहनं परि नृत्यन्ति केशिनीराघ्नानाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमैलबम् ॥ ४८ ॥ क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वत ऐलबम् ॥ ४९ ॥ क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत् तदासी३दिदं नु ता३दिति ॥५०॥ छिन्ध्या च्छिन्धि प्र च्छिन्ध्यपि क्षापय क्षापय ॥ ५१ ॥ आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय ॥ ५२ ॥ वैश्वदेवी ह्यु१च्यसे कृत्या कूल्बजमावृता ॥ ५३ ॥ ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः ॥ ५४ ॥ क्षुरपविर्मृत्युर्भूत्वा वि धाव त्वम् ॥५५॥ आ दत्से जिनतां वर्च इष्टं पूर्तं चाशिषः ॥५६॥ आदाय जीतं जीताय लोके३मुष्मिन् प्र यच्छसि ॥ ५७ ॥ अघ्न्ये पदवीर्भव ब्राह्मणस्याभिशस्त्या ॥ ५८ ॥ मेनिः शरव्या भवाघादघविषा भव ॥ ५९ ॥ अघ्न्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोरराधसः ॥ ६० ॥ त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्दहतु दुश्चितम् ॥ ६१ ॥ (२९)

(७) वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च दह प्र दह सं दह ॥ ६२ ॥ ब्रह्मज्यं देव्यघ्न्य आ मूलादनुसंदह ॥६३॥ यथायाद् यमसादनात् पापलोकान् परावतः ॥६४॥ एवा त्वं देव्यघ्न्ये ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोरराधसः ॥ ६५ ॥ वज्रेण शतपर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरभृष्टिना ॥ ६६ ॥ प्र स्कन्धान् प्र शिरो जहि ॥ ६७ ॥ लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्टय ॥ ६८ ॥ मांसान्यस्य शातय स्नावान्यस्य सं वृह ॥ ६९ ॥ अस्थीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जहि ॥ ७० ॥ सर्वास्याङ्गा पर्वाणि वि श्रथय ॥ ७१ ॥ अग्निरेनं क्रव्यात् पृथिव्या नुदतामुदोषतु वायुरन्तरिक्षान्महतो वरिम्णः ॥ ७२ ॥ सूर्य एनं दिवः प्र णुदतां न्योषतु ॥ ७३ ॥ (३०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ द्वादशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ त्रयोदशं काण्डम्

॥ १ ॥ उ॒देहि॑ वा॑जि॒न् यो अ॒प्स्व॑३॒न्तरि॒दं रा॒ष्ट्रं प्र वि॑श सू॒नृता॑वत् । यो रोहि॑तो॒ विश्व॑मि॒दं ज॒जान॒ स त्वा॑ रा॒ष्ट्राय॒ सुभृ॑तं बिभर्तु ॥ १ ॥ उद्वाज॒ आ ग॒न् यो अ॒प्स्व॑३॒न्तर्विश॒ आ रो॑ह॒ त्वद्यो॑नयो॒ याः । सोम॒ं दधा॑नो॒प ओष॑धी॒र्गाश्चतु॑ष्पदो द्वि॒पद॒ आ वे॑शये॒ह ॥ २ ॥ यू॒यमु॒ग्रा म॑रुतः पृश्निमातर॒ इन्द्रे॑ण यु॒जा प्र मृ॑णीत॒ शत्रू॑न् । आ वो॒ रोहि॑तः शृणवत् सुदानवस्त्रिष॒प्तासो॑ मरुतः स्वादुसंमुदः ॥ ३ ॥ रुहो॑ रुरोह॒ रोहि॑त॒ आ रु॑रोह॒ गर्भो॒ जनी॑नां ज॒नुषा॑मु॒पस्थ॑म् । ताभिः॒ संर॑ब्ध॒मन्व॑विन्द॒न् षडु॒र्वीर्गा॒तुं प्र॒पश्य॑न्नि॒ह रा॒ष्ट्रमाहाः॑ ॥ ४ ॥ आ ते॑ रा॒ष्ट्रमि॒ह रोहि॑तोहार्षी॒द् व्यास्थ॒न्मृधो॒ अभ॑यं ते अभूत् । तस्मै॑ ते॒ द्यावा॑पृथि॒वी रे॒वती॑भिः॒ कामं॑ दुहाथामि॒ह शर्क॑रीभिः ॥ ५ ॥ रोहि॑तो॒ द्यावा॑पृथि॒वी ज॑जान॒ तत्र॒ तन्तुं॑ परमे॒ष्ठी त॑तान । तत्र॑ शिश्रिये॒ज एक॑पा॒दोदृं॑हद् द्यावा॑पृथि॒वी बले॑न ॥ ६ ॥ रोहि॑तो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॑दृंहत् तेन॒ स्व॑ स्तभि॒तं तेन॒ नाकः॑ । तेना॒न्तरि॑क्षं॒ विमि॑ता॒ रजां॑सि॒ तेन॑ दे॒वा अ॒मृत॒मन्व॑विन्दन् ॥ ७ ॥ वि रोहि॑तो अमृशद् वि॒श्वरू॑पं समाकुर्वा॒णः प्र॒रुहो॒ रुह॑श्च । दिवं॑ रू॒ढ्वा म॑ह॒ता म॑हि॒म्ना सं ते॑ रा॒ष्ट्रम॑नक्तु॒ पय॑सा घृ॒तेन॑ ॥ ८ ॥ यास्ते॒ रुहः॑ प्र॒रुहो॒ यास्त॑ आ॒रुहो॒ याभि॑रापृ॒णासि॒ दिव॑म॒न्तरि॑क्षम् । तासां॒ ब्रह्म॑णा॒ पय॑सा वावृधा॒नो वि॒शि रा॒ष्ट्रे जा॑गृहि॒ रोहि॑तस्य ॥ ९ ॥ यास्ते॒ विश॒स्तप॑सः संबभू॒वुर्व॒त्सं गा॑य॒त्रीमनु॒ ता इ॒हागुः॑ । तास्त्वा॒ विश॑न्तु॒ मन॑सा शि॒वेन॒ संमा॑ता व॒त्सो अ॒भ्ये॑तु॒ रोहि॑तः ॥ १० ॥ (१) ऊ॒र्ध्वो रोहि॑तो॒ अधि॒ नाके॑ अस्था॒द् विश्वा॑ रू॒पाणि॑ ज॒नय॒न् युवा॑ क॒विः । ति॒ग्मेना॒ग्निर्ज्योति॑षा॒ वि भा॑ति तृ॒तीये॑ च॒क्रे रज॑सि प्रि॒याणि॑ ॥ ११ ॥ स॒हस्र॑शृङ्गो वृष॒भो जा॒तवे॑दा घृ॒ताहु॑तः॒ सोम॑पृष्ठः सु॒वीरः॑ । मा मा॑ हासीन्नाथि॒तो नेत् त्वा॒ जहा॑नि गोपो॒षं च॑ मे वीरपो॒षं च॑ धेहि ॥ १२ ॥ रोहि॑तो य॒ज्ञस्य॑ जनि॒ता मुखं॑ च॒ रोहि॑ताय वा॒चा श्रोत्रे॑ण॒ मन॑सा जुहोमि । रोहि॑तं दे॒वा य॑न्ति सुमन॒स्यमा॑ना॒ स मा॒ रोहैः॑ सामि॒त्यै रो॑हयतु ॥ १३ ॥ रोहि॑तो य॒ज्ञं व्य॑दधाद् वि॒श्वक॑र्मणे॒ तस्मा॒त् तेजां॒स्युप॑ मे॒मान्यागुः॑ । वो॒चेयं॑ ते॒ नाभि॒ भुव॑नस्या॒धि म॒ज्मनि॑ ॥ १४ ॥ आ त्वा॑ रुरोह बृह॒त्यु॑३॒त प॒ङ्क्तिरा क॒कुब् वर्च॑सा जातवेदः ।

आ त्वा रुरोहोष्णिहाक्षरो वषट्कार आ त्वा रुरोह रोहितो रेतसा सह ॥ १५ ॥ अयं वस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेयमन्तरिक्षम्। अयं ब्रध्नस्य विष्टपि स्वर्लोकान् व्यानशे ॥१६॥ वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तल्पा नः सुशेवा। इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यग्निरायुषा वर्चसा दधातु ॥ १७ ॥ वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नौ वैश्वकर्मणाः परि ये संबभूवुः। इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु ॥ १८ ॥ वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः। इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन् पर्यहमायुषा वर्चसा दधामि ॥ १९ ॥ परि त्वा धात् सविता देवो अग्निर्वर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा। सर्वा अरातीरवक्रामन्नेहीदं राष्ट्रमकरः सूनृतावत् ॥२०॥ (२) यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित। शुभा यासि रिणन्नपः ॥२१॥ अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णा बृहती सुवर्चाः। तया वाजान् विश्वरूपा जयेम तया विश्वाः पृतना अभि ष्याम ॥ २२ ॥ इदं सदो रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः पृषती येन याति। तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कवयोप्रमादम् ॥ २३ ॥ सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम्। घृतपावा रोहितो भ्राजमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश ॥ २४ ॥ यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्निं परि सूर्यं बभूव। यो विष्टभ्नाति पृथिवीं दिवं च तस्माद् देवा अधि सृष्टीः सृजन्ते ॥ २५ ॥ रोहितो दिवमारुहन्महतः पर्यर्णवात्। सर्वा रुरोह रोहितो रुहः ॥ २६ ॥ वि मिमीष्व पयस्वतीं घृताचीं देवानां धेनुरनपस्पृगेषा। इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृधो नुदस्व ॥२७॥ समिद्धो अग्निः समिधानो घृतवृद्धो घृताहुतः। अभीषाड् विश्वाषाडग्निः सपत्नान् हन्तु ये मम ॥ २८ ॥ हन्त्वेनान् प्र दहत्वरिर्यो नः पृतन्यति। क्रव्यादाग्निना वयं सपत्नान् प्र दहामसि ॥ २९ ॥ अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान्। अधा सपत्नान् मामकानग्नेस्तेजोभिरादिषि ॥ ३० ॥ (३) अग्ने सपत्नानधरान् पादयास्मद् व्यथया सजातमुत्पिपानं बृहस्पते। इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पद्यन्तामप्रतिमन्यूयमानाः ॥ ३१ ॥ उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि। अवैनानश्मना जहि ते यन्त्वधमं तमः ॥ ३२ ॥ वत्सो विराजो वृषभो मतीनामा रुरोह शुक्रपृष्ठोन्तरिक्षम् ॥ घृतेनार्कमभ्यर्चन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति ॥ ३३ ॥ दिवं च रोह पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह। प्रजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं सं स्पृशस्व ॥ ३४ ॥ ये देवा राष्ट्रभृतोभितो यन्ति सूर्यम्। तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्यमानः ॥ ३५ ॥ उत

त्वां यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति । तिरः समुद्रमति रोचसेर्णवम्
॥ ३६ ॥ रोहिते द्यावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनाजिति ।
सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च वोचेयं ते नाभिं भुवनस्याधि मज्मनि ॥ ३७ ॥
यशा यासि प्रदिशो दिशश्च यशाः पशूनामुत चर्षणीनाम् । यशाः पृथिव्या अदित्या
उपस्थेहं भूयासं सवितेव चारुः ॥ ३८ ॥ अमुत्र सन्निह वेत्थेतः संस्तानि
पश्यसि । इतः पश्यन्ति रोचनं दिवि सूर्यं विपश्चितम् ॥ ३९ ॥ देवो देवान् मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे
। समानमग्निमिन्धते तं विदुः कवयः परे ॥ ४० ॥ (४)
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात् । सा कद्रीची कं स्विदर्धं
परागात् क्व स्वित् सूते नहि यूथे अस्मिन् ॥ ४१ ॥ एकपदी द्विपदी सा चतुष्पद्यष्टापदी
नवपदी बभूवुषी । सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि
वि क्षरन्ति ॥ ४२ ॥ आरोहन् द्याममृतः प्राव मे वचः । उत् त्वां यज्ञा ब्रह्मपूता
वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥ ४३ ॥ वेद तत् ते अमर्त्य यत् त आक्रमणं दिवि ।
यत् ते सधस्थं परमे व्योमन् ॥ ४४ ॥ सूर्यो द्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोति पश्यति
। सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ॥ ४५ ॥ उर्वीरासन् परिधयो
वेदिर्भूमिरकल्पत । तत्रैतावग्नी आधत्त हिमं घ्रंसं च रोहितः ॥ ४६ ॥ हिमं घ्रंसं
चाधाय यूपान् कृत्वा पर्वतान् । वर्षाज्यावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥४७॥
स्वर्विदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते । तस्माद् घ्रंसस्तस्माद्धिमस्तस्माद् यज्ञोजायत
॥४८॥ ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ । ब्रह्मेद्धावग्नी ईजाते रोहितस्य
स्वर्विदः ॥४९॥ सत्ये अन्यः समाहितोप्स्वन्यः समिध्यते । ब्रह्मेद्धावग्नी ईजाते
रोहितस्य स्वर्विदः ॥ ५० ॥ (५) यं वातः परि शुम्भति यं वेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः
। ब्रह्मेद्धावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥ ५१ ॥ वेदिं भूमिं कल्पयित्वा
दिवं कृत्वा दक्षिणाम् । घ्रंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्वद् वर्षेणाज्येन
रोहितः ॥ ५२ ॥ वर्षमाज्यं घ्रंसो अग्निर्वेदिर्भूमिरकल्पत । तत्रैतान् पर्वतानग्निर्गीर्भिरूर्ध्वाँ
अकल्पयत् ॥ ५३ ॥ गीर्भिरूर्ध्वान् कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।
त्वयीदं सर्वं जायतां यद् भूतं यच्च भाव्यम् ॥ ५४ ॥ स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो
अजायत । तस्माद्ध जज्ञ इदं सर्वं यत् किं चेदं विरोचते रोहितेन ऋषिणाभृतम्
॥ ५५ ॥ यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहति । तस्य वृश्चामि ते मूलं
न च्छायां करवोपरम् ॥ ५६ ॥ यो माभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा । तस्य
वृश्चामि ते मूलं न च्छायां करवोपरम् ॥ ५७ ॥ यो अद्य देव सूर्य त्वां च
मां चान्तरायति । दुष्वप्न्यं तस्मिञ्छमलं दुरितानि च मृज्महे ॥ ५८ ॥ मा प्र

गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्त स्थुर्नो अरातयः ॥ ५९ ॥ यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वाततः । तमाहुतमशीमहि ॥ ६० ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ उदस्य केतवो दिवि शुक्रा भ्राजन्त ईरते । आदित्यस्य नृचक्षसो महिव्रतस्य मीढुषः ॥ १ ॥ दिशां प्रज्ञानां स्वरयन्तमर्चिषा सुपक्षमाशुं पतयन्तमर्णवे । स्तवाम सूर्यं भुवनस्य गोपां यो रश्मिभिर्दिश आभाति सर्वाः ॥ २ ॥ यत् प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शीभं नानारूपे अहनी कर्षि मायया । तदादित्य महि तत् ते महि श्रवो यदेको विश्वं परि भूम जायसे ॥ ३ ॥ विपश्चितं तरणिं भ्राजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः । स्रुताद् यमत्त्रिर्दिवमुन्निनाय तं त्वा पश्यन्ति परियान्तमाजिम् ॥ ४ ॥ मा त्वा दभन् परियान्तमाजिं स्वस्ति दुर्गाँ अति याहि शीभम् । दिवं च सूर्य पृथिवीं च देवीमहोरात्रे विमिमानो यदेषि ॥ ५ ॥ स्वस्ति ते सूर्य चरसे रथाय येनोभावन्तौ परियासि सद्यः । यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बह्वीः ॥ ६ ॥ सुखं सूर्य रथमंशुमन्तं स्योनं सुवह्निमधि तिष्ठ वाजिनम् । यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बह्वीः ॥ ७ ॥ सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहतीरयुक्त । अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद् विधूय देवस्तमो दिवमारुहत् ॥ ८ ॥ उत् केतुना बृहता देव आगन्नपावृक् तमोभि ज्योतिरश्रैत् । दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा ॥९॥ उद्यन् रश्मीना तनुषे विश्वा रूपाणि पुष्यसि । उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वाँल्लोकान् परिभूर्भ्राजमानः ॥१०॥(७)

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् । विश्वान्यो भुवना विचष्टे हैरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति ॥ ११ ॥ दिवि त्वात्त्रिरधारयत् सूर्या मासाय कर्तवे । स एषि सुधृतस्तपन् विश्वा भूतावचाकशत् ॥१२॥ उभावन्तौ समर्षसि वत्सः संमातराविव । नन्वेतदितः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः ॥ १३ ॥ यत् समुद्रमनु श्रितं तत् सिषासति सूर्यः । अध्वास्य विततो महान् पूर्वश्चापरश्च यः ॥ १४ ॥ तं समाप्नोति जूतिभिस्ततो नाप चिकित्सति । तेनामृतस्य भक्षं देवानां नाव रुन्धते ॥ १५ ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १६ ॥ अप त्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥ १७ ॥ अदृश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ १८ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन ॥ १९ ॥ प्रत्यङ् देवाना

वि॒शः॑ प्र॒त्यङ्ङु॒दे॑षि॒ मानु॑षीः । प्र॒त्यङ् विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे ॥ २० ॥ (८) येना॑ पाव॒क
चक्ष॑सा भु॒र॒ण्यन्तं॒ जना॒ँ अनु॑ । त्वं व॑रुण॒ पश्य॑सि ॥ २१ ॥ वि द्यामे॑षि॒
रज॑स्पृथ्वह॒र्मिमा॑नो अ॒क्तुभिः॑ । पश्य॒न् जन्मा॑नि सूर्य ॥ २२ ॥ स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॒
रथे॒ वह॑न्ति दे॒व सूर्य । शो॒चिष्के॑शं विचक्ष॒णम् ॥ २३ ॥ अयु॑क्त स॒प्त शु॒न्ध्युवः॒
सूरो॒ रथ॑स्य न॒प्त्यः॑ । ताभि॑र्याति॒ स्वयु॑क्तिभिः ॥ २४ ॥ रोहि॑तो॒ दिव॒मारु॑ह॒त् तप॑सा
त॒पस्वी । स योनि॒मैति॒ स उ॑ जायते॒ पुनः॒ स दे॒वाना॒मधि॑पतिर्बभूव ॥२५॥ यो
वि॒श्वच॑र्षणिरु॒त वि॒श्वतो॑मुखो॒ यो वि॒श्वत॑स्पाणिरु॒त वि॒श्वत॑स्पृथः । सं बा॒हुभ्यां॒
भर॑ति॒ सं पत॑त्रै॒र्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नय॑न् दे॒व एकः॑ ॥ २६॥ एक॑पा॒द् द्विप॑दो॒ भूयो॒ वि
च॑क्रमे॒ द्विपा॒त् त्रिपा॑दम॒भ्ये॑ति प॒श्चात् । द्विपा॑द्ध॒ षट्प॑दो॒ भूयो॒ वि च॑क्रमे॒ त एक॑पदस्त॒न्वं॑
समा॑सते ॥२७॥ अत॑न्द्रो या॒स्यन् ह॒रितो॒ यदास्था॒द् द्वे रू॒पे कृ॑णुते॒ रोच॑मानः ।
के॒तुमा॑नु॒द्यन्त्सह॑मानो॒ रजां॑सि॒ विश्वा॑ आदित्य प्र॒वतो॒ वि भा॑सि ॥ २८ ॥ बण्म॒हाँ
अ॑सि सूर्य॒ बडा॑दित्य म॒हाँ अ॑सि । म॒हांस्ते॑ म॒हतो॑ महि॒मा त्वमा॑दित्य म॒हाँ अ॑सि
॥२९॥ रोच॑से दि॒वि रोच॑से अ॒न्तरि॑क्षे॒ पत॑ङ्ग पृथि॒व्यां रोच॑से॒ रोच॑से अ॒प्स्व॒न्तः ।
उ॒भा स॑मु॒द्रौ रुच्या॒ व्या॑पिथ दे॒वो दे॑वासि महि॒षः स्व॒र्जित् ॥३०॥(९) अ॒र्वाङ् प॒रस्ता॒त्
प्रय॑तो॒ व्य॒ध्व आ॒शुर्वि॑प॒श्चित् प॒तय॑न् प॒तङ्गः॑ । विष्णु॒र्विचि॑त्तः॒ शव॑साधि॒तिष्ठ॒न्
प्र के॒तुना॑ सहते॒ विश्व॒मेज॑त् ॥ ३१ ॥ चि॒त्रश्चि॑कि॒त्वान् म॑हि॒षः सु॑प॒र्ण आ॑रो॒चय॒न्
रोद॑सी अ॒न्तरि॑क्षम् । अ॒हो॒रा॒त्रे परि॒ सूर्यं॒ वसा॑ने॒ प्रास्य॒ विश्वा॑ तिरतो वी॒र्याणि
॥ ३२ ॥ ति॒ग्मो वि॒भ्राज॑न् त॒न्वं॑ शिशा॑नोरंग॒मासः॑ प्र॒वतो॒ ररा॑णः ।
ज्योति॑ष्मान् प॒क्षी म॑हि॒षो व॑यो॒धा विश्वा॒ आस्था॑त् प्र॒दिशः॒ कल्प॑मानः ॥ ३३ ॥
चि॒त्रं दे॒वानां॑ के॒तुरनी॑कं॒ ज्योति॑ष्मान् प्र॒दिशः॒ सूर्य॑ उ॒द्यन् । दि॒वा॒करो॑ति द्यु॒म्नैस्तमां॑सि॒
विश्वा॑तारीद् दुरि॒तानि॑ शु॒क्रः ॥ ३४ ॥ चि॒त्रं दे॒वाना॒मुद॑गा॒दनी॑कं॒ चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॒
वरु॑णस्या॒ग्नेः । आप्रा॒द् द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं॒ सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च
॥ ३५ ॥ उ॒च्चा पत॑न्तमरु॒णं सु॑प॒र्णं मध्ये॑ दि॒वस्त॒रणिं॒ भ्राज॑मानम् । पश्या॑म त्वा
सवि॒तारं॒ यमा॒हुरज॑स्रं॒ ज्योति॒र्यद॑विन्द॒दत्रिः॑ ॥ ३६॥ दि॒वस्पृ॒ष्ठे धाव॑मानं सुप॒र्णमदि॑त्याः
पु॒त्रं ना॒थका॑म॒ उप॑ यामि भी॒तः । स नः॑ सूर्य॒ प्र ति॑र दी॒र्घमायु॒र्मा रि॑षाम
सुम॒तौ ते॑ स्याम ॥ ३७ ॥ स॒ह॒स्रा॒ह्न्यं वि॑यतावस्य प॒क्षौ हरे॑र्ह॒ंसस्य॒ पत॑तः स्व॒र्गम् ।
स दे॒वान्त्सर्वा॒नुर॑स्युप॒दद्य॑ सं॒पश्य॑न् याति॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑ ॥३८॥ रोहि॑तः का॒लो
अ॑भव॒द् रोहि॒तोग्रे॑ प्र॒जाप॑तिः । रोहि॑तो य॒ज्ञानां॒ मुखं॒ रोहि॑तः॒ स्व॑राभ॑रत् ॥ ३९ ॥
रोहि॑तो लो॒को अ॑भव॒द् रोहि॒तोत्य॑तपद् दिव॑म् । रोहि॑तो र॒श्मिभि॒र्भूमिं॑ समु॒द्रमनु॒ सं
च॑रत् ॥ ४० ॥ (१०) सर्वा॒ दिशः॒ सम॑चर॒द् रोहि॒तोधि॑पतिर्दि॒वः । दिवं॑ समु॒द्रमा॒द्

भूमिं सर्वं भूतं वि रक्षति ॥ ४१ ॥ आरोहन्छुक्रो बृहतीरतन्द्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः । चित्रश्चिकित्वान् महिषो वातमाया यावतो लोकानभि यद् विभाति ॥ ४२ ॥ अभ्य१न्यदेति पर्यन्यदस्यतेहोरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः । सूर्यं वयं रजसि क्षियन्तं गातुविदं हवामहे नाधमानः ॥ ४३ ॥ पृथिवीप्रो महिषो नाधमानस्य गातुरदब्धचक्षुः परि विश्वं बभूव । विश्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥ ४४ ॥ पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन् परि द्यामन्तरिक्षम् । सर्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥ ४५ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥ ४६ ॥ (११)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जजान यो द्रापिं कृत्वा भुवनानि वस्ते । यस्मिन् क्षियन्ति प्रदिशः षडुर्वीर्याः पतङ्गो अनु विचाकशीति । तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति । उद् वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ १ ॥ यस्माद् वाता ऋतुथा पवन्ते यस्मात् समुद्रा अधि विक्षरन्ति । तस्य देवस्य । ० । ० ॥ २ ॥ यो मारयति प्राणयति यस्मात् प्राणन्ति भुवनानि विश्वा । तस्य० ॥ ३ ॥ यः प्राणेन द्यावापृथिवी तर्पयत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः पिपर्ति । तस्य० ॥ ४ ॥ यस्मिन् विराट् परमेष्ठी प्रजापतिरग्निर्वैश्वानरः सह पङ्क्त्या श्रितः । यः परस्य प्राणं परमस्य तेज आददे । तस्य० ॥ ५ ॥ यस्मिन् षडुर्वीः पञ्च दिशो अधि श्रिताश्चतस्र आपो यज्ञस्य त्रयोक्षराः । यो अन्तरा रोदसी क्रुद्धश्चक्षुषैक्षत । तस्य० ॥ ६ ॥ यो अन्नादो अन्नपतिर्बभूव ब्रह्मणस्पतिरुत यः । भूतो भविष्यद् भुवनस्य यस्पतिः । तस्य० ॥ ७ ॥ अहोरात्रैर्विमितं त्रिंशदङ्गं त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीते । तस्य० ॥ ८ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत् पतन्ति । त आववृत्रन्त्सदनादृतस्य । तस्य० ॥ ९ ॥ यत् ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद् यत् संहितं पुष्कलं चित्रभानु । यस्मिन्त्सूर्या आर्पिताः सप्त साकम् । तस्य० ॥ १० ॥ (१२) बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद् रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चात् । ज्योतिर्वसाने सदमप्रमादम् । तस्य० ॥ ११ ॥ बृहदन्यतः पक्ष आसीद् रथंतरमन्यतः सबले सध्रीची । यद् रोहितमजनयन्त देवाः । तस्य० ॥ १२ ॥ स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् । स सविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्य-

तो दि॒व॒म् । तस्य॑० ॥ १३ ॥ स॒ह॒स्रा॒ह्ण्यं वि॒य॑तावस्य प॒क्षौ हरे॑र्ह॒ंसस्य॒ पत॑तः स्व॒र्गम् । स दे॒वान्त्सर्वा॒नुर॑स्युप॒दद्य॑ सं॒पश्य॑न् याति॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॒ । तस्य॑० ॥१४॥ अ॒यं स दे॒वो अ॒प्स्व१॒न्तः स॒हस्र॑मूलः पु॒रुशा॒क्रो अत्त्रिः॑ । य इ॒दं विश्वं॒ भुव॑नं ज॒जान॒ । तस्य॑० ॥ १५ ॥ शु॒क्रं व॑हन्ति॒ हर॑यो रघु॒ष्यदो॑ दे॒वं दि॒वि वर्च॑सा॒ भ्राज॑मानम् । यस्यो॒र्ध्वा दिवं॑ त॒न्व१॒स्तप॑न्त्य॒र्वाङ् सु॒वर्णैः॑ प॒टरै॒र्वि भा॑ति॒ । तस्य॑० ॥ १६ ॥ येना॑दि॒त्यान् ह॒रितः॑ सं॒वह॑न्ति॒ येन॑ य॒ज्ञेन॑ ब॒हवो॒ यन्ति प्रजा॒नन्तः॑ । यदेकं॒ ज्योति॑र्बहु॒धा वि॒भाति॒ । तस्य॑० ॥१७॥ स॒प्त यु॑ञ्जन्ति॒ रथ॒मेक॑चक्र॒मेको॒ अश्वो॑ वहति स॒प्तना॑मा । त्रि॒नाभि॑ च॒क्रम॒जर॑मन॒र्वं यत्रे॒मा विश्वा॒ भुव॒नाधि॑ त॒स्थुः । तस्य॑० ॥ १८ ॥ अ॒ष्ट॒धा यु॒क्तो व॑हति॒ वह्नि॑रु॒ग्रः पि॒ता दे॒वानां॑ जनि॒ता म॑ती॒नाम् । ऋ॒तस्य॒ तन्तुं॒ मन॑सा मि॒मा॒नः सर्वा॒ दिशः॑ पवते मात॒रिश्वा॒ । तस्य॑० ॥१९॥ स॒म्यञ्चं॒ तन्तुं॑ प्र॒दिशो॑ऽनु॒ सर्वा॑ अ॒न्तर्गा॑य॒त्र्याम॒मृत॑स्य॒ गर्भे॑ । तस्य॑० ॥ २० ॥ (१३) नि॒म्रुच॑स्ति॒स्रो व्युषो॑ ह ति॒स्रस्त्रीणि॒ रजां॑सि॒ दिवो॑ अ॒ङ्ग ति॒स्रः । वि॒द्मा ते॑ अग्ने त्रे॒धा ज॒नित्रं॑ त्रे॒धा दे॒वानां॒ जनि॑मानि वि॒द्म । तस्य॑० ॥२१॥ वि य और्णो॑त् पृथि॒वीं जाय॑मान॒ आ स॑मु॒द्रमद॑धाद॒न्तरि॑क्षे । तस्य॑० ॥२२॥ त्वम॑ग्ने॒ क्रतु॑भिः के॒तुभि॑र्हि॒तो॒३॒ऽर्कः समि॑द्ध॒ उद॑रोचथा दि॒वि । कि॒मभ्या॑र्चन्म॒रुतः॒ पृश्नि॑मातरो॒ यद् रोहि॑त॒मज॑नयन्त दे॒वाः । तस्य॑० ॥२३॥ य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॒ विश्व॑ उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॒ यस्य॑ दे॒वाः । यो॒३॒ऽस्येशे॑ द्वि॒पदो॒ यश्चतु॑ष्पदः॒ । तस्य॑०॥२४॥ एक॑पा॒द् द्विप॑दो॒ भूयो॒ वि च॑क्रमे॒ द्विपा॒त् त्रिपा॑दम॒भ्ये॑ति प॒श्चात् । चतु॑ष्पाच्च॒क्रे द्विप॑दामभिस्व॒रे सं॒पश्य॑न् प॒ङ्क्तिमु॑प॒तिष्ठ॑मानः॒ तस्य॑ दे॒वस्य॑ । क्रु॒द्धस्यै॒तदा॒गो य ए॒वं वि॒द्वांसं॑ ब्राह्म॒णं जि॒नाति॑ । उद् वे॑पय रोहित॒ प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॒ प्रति॑ मुञ्च॒ पाशा॑न् ॥ २५ ॥ कृ॒ष्णायाः॑ पु॒त्रो अर्जु॑नो॒ रात्र्या॑ व॒त्सो॑ऽजायत । स ह॒ द्यामधि॑ रोहति॒ रुहो॑ रु॒रोह॒ रोहि॑तः ॥ २६ ॥ (१४)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ (१) ॥ स ए॑ति सवि॒ता स्व॑र्दि॒वस्पृ॒ष्ठेऽव॒चाक॑शत् ॥ १ ॥ र॒श्मिभि॒र्नभ॒ आभृ॑तं महे॒न्द्र ए॒त्यावृ॑तः ॥२॥ स धा॒ता स वि॑ध॒र्ता स वा॒युर्नभ॒ उच्छ्रि॑तम् ।० ॥ ३ ॥ सो॑ऽर्य॒मा स वरु॑णः स रु॒द्रः स म॑हादे॒वः । ० ॥ ४ ॥ सो अ॒ग्निः स उ॒ सूर्यः॒ स उ॑ ए॒व म॑हाय॒मः ।० ॥५॥ तं व॒त्सा उप॑ तिष्ठन्त्येक॑शीर्षाणो यु॒ता दश॑ ।० ॥ ६ ॥ प॒श्चात् प्राञ्च॒ आ त॑न्वन्ति॒ यदु॒देति॒ वि भा॑सति ।० ॥ ७ ॥ तस्यै॒ष मारु॑तो ग॒णः स ए॑ति शि॒क्याकृ॑तः ॥ ८ ॥ र॒श्मिभि॒र्नभ॒ आभृ॑तं महे॒न्द्र ए॒त्यावृ॑तः ॥ ९ ॥ तस्ये॒मे नव॒ कोशा॑ विष्ट॒म्भा नव॒धा हि॒ताः ॥१०॥ स प्र॒जाभ्यो॒ वि प॑श्यति॒ यच्च॑ प्रा॒णति॒ यच्च॒

न ॥ ११ ॥ तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृद्देक एव ॥१२॥ एते अस्मिन् देवा एकवृतो भवन्ति॥ १३॥ (१५)

(२) कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च ॥१४॥ य एतं देवमेकवृतं वेद ॥ १५ ॥ न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । ० ॥ १६ ॥ न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । ० ॥ १७ ॥ नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । ० ॥ १८ ॥ स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न । ० ॥ १९ ॥ तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृद्देक एव । ० ॥ २० ॥ सर्वे अस्मिन् देवा एकवृतो भवन्ति । ० ॥ २१ ॥ (१६)

(३) ब्रह्म च तपश्च कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च ॥ २२ ॥ भूतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वधा च ॥२३॥ य एतं देवमेकवृतं वेद ॥२४॥ स एव मृत्युः सो३मृतं सो३भ्वं स रक्षः ॥ २५ ॥ स रुद्रो वसुवनिर्वसुदेये नमोवाके वषट्कारोनु संहितः ॥ २६ ॥ तस्येमे सर्वे यातव उप प्रशिषमासते ॥ २७ ॥ तस्यामू सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह ॥ २८ ॥ (१७)

(४) स वा अह्नोजायत तस्मादहरजायत ॥ २९ ॥ स वै रात्र्या अजायत तस्माद् रात्रिरजायत ॥ ३० ॥ स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत ॥ ३१ ॥ स वै वायोरजायत तस्माद् वायुरजायत ॥ ३२ ॥ स वै दिवोजायत तस्माद् द्यौरध्यजायत ॥ ३३ ॥ स वै दिग्भ्योजायत तस्माद् दिशोजायन्त ॥ ३४ ॥ स वै भूमेरजायत तस्माद् भूमिरजायत ॥ ३५ ॥ स वा अग्नेरजायत तस्मादग्निरजायत ॥ ३६ ॥ स वा अद्भ्योजायत तस्मादापोजायन्त ॥ ३७ ॥ स वा ऋग्भ्योजायत तस्मादृचोजायन्त ॥ ३८ ॥ स वै यज्ञादजायत तस्माद् यज्ञोजायत ॥ ३९ ॥ स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिरस्कृतम् ॥ ४० ॥ स स्तनयति स वि द्योतते स उ अश्मानमस्यति ॥ ४१ ॥ पापाय वा भद्राय वा पुरुषायासुराय वा ॥ ४२ ॥ यद्वा कृणोष्योषधीर्यद्वा वर्षसि भद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः ॥ ४३ ॥ तावांस्ते मघवन् महिमोपो ते तन्वः शतम् ॥ ४४ ॥ उपो ते बध्वे बद्धानि यदि वासि न्यर्बुदम् ॥ ४५ ॥ (१८)

(५) भूयानिन्द्रो नमुराद् भूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः ॥ ४६ ॥ भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वमिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥ ४७ ॥ नम-

स्ते अस्तु पश्यत पश्यं मा पश्यत ॥ ४८॥ अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥ ४९ ॥ अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् । ०। ०॥ ५० ॥ अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् । ०। ०॥ ५१ ॥ (१९)

(६) उरुः पृथुः सुभूर्भुव इति त्वोपास्महे वयम् ।०।०॥५२॥ प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् ।०।०॥५३॥ भवद्वसुरिदद्वसुः संयद्वसुरायद्वसुरिति त्वोपास्महे वयम् ॥ ५४॥ नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥ ५५॥ अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥ ५६॥ (२०)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ त्रयोदशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ चतुर्दशं काण्डम्

॥ १ ॥ सत्येनोत्तभिता भूमिः सूर्येणोत्तभिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अधि श्रितः ॥ १ ॥ सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही । अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आहितः ॥ २ ॥ सोमं मन्यते पपिवान् यत् संपिंषन्त्योषधिम् । सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ॥ ३ ॥ यत् त्वा सोम प्रपिबन्ति तत आ प्यायसे पुनः । वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥ ४ ॥ आच्छद्विधानैर्गुपितो बार्हतैः सोम रक्षितः । ग्राव्णामिच्छृण्वन् तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ॥ ५ ॥ चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद् यदयात् सूर्या पतिम् ॥ ६ ॥ रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद् वासो गाथयैति परिष्कृता ॥ ७ ॥ स्तोमा आसन् प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः । सूर्याया अश्विना वराग्निरासीत् पुरोगवः ॥ ८ ॥ सोमो वधूयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा । सूर्यां यत् पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ॥ ९ ॥ मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः । शुक्रावनड्वाहावास्तां यदयात् सूर्या पतिम् ॥ १० ॥ (१) ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावैताम् । श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥११॥ शुची ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः । अनो मनस्मयं सूर्यारोहत् प्रयती पतिम् ॥ १२ ॥ सूर्याया वहतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यते ॥ १३॥ यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः । क्वैकं चक्रं वामासीत् क्व देष्ट्राय तस्थथुः ॥ १४ ॥ यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप । विश्वे देवा अनु तद् वामजानन् पुत्रः पितरमवृणीत पूषा ॥ १५ ॥ द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माण ऋतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद् गुहा तदद्धातय इद् विदुः ॥१६॥ अर्यमणं यजामहे सुबन्धुं पतिवेदनम् । उर्वारुकमिव बन्धनात् प्रेतो मुञ्चामि नामुतः ॥ १७ ॥ प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् । यथेयमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रा सुभगासति ॥ १८ ॥ प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाबध्नात् सविता सुशेवाः । ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु सहसंभलायै ॥ १९ ॥ भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन । गृहान् गच्छ

गृहपत्नी यथासो वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥ २० ॥ (२) इह प्रियं प्रजायै
ते समृध्यतामस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि । एना पत्या तन्वं१ सं स्पृशस्वाथ
जिर्विर्विदथमा वदासि ॥ २१ ॥ इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यश्नुतम्
। क्रीडन्तौ पुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौ स्वस्तकौ ॥ २२ ॥ पूर्वापरं चरतो माययैतौ
शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् । विश्वान्यो भुवना विचष्ट ऋतूँरन्यो विदधज्जायसे
नवः ॥ २३ ॥ नवोनवो भवसि जायमानोह्नां केतुरुषसामेष्यग्रम् । भागं देवेभ्यो
वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरसे दीर्घमायुः ॥ २४ ॥ परा देहि शामुल्यं
ब्रह्मभ्यो वि भजा वसु । कृत्यैषा पद्वती भूत्वा जाया विशते पतिम् ॥ २५ ॥
नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते । एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्बन्धेषु बध्यते
॥ २६ ॥ अश्लीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया । पतिर्यद् वध्वो३ वाससः
स्वमङ्गमभ्यूर्णुते ॥ २७ ॥ आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् । सूर्यायाः पश्य
रूपाणि तानि ब्रह्मोत शुम्भति ॥ २८ ॥ तृष्टमेतत् कटुकमपाष्ठवद् विषवन्नैतदत्तवे
। सूर्यां यो ब्रह्मा वेद स इद् वाधूयमर्हति ॥ २९ ॥ स इत् तत् स्योनं हरति
ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् । प्रायश्चित्तिं यो अध्येति येन जाया न रिष्यति ॥ ३० ॥
(३) युवं भगं सं भरतं समृद्धमृतं वदन्तावृतोद्येषु । ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रोचय
चारु संभलो वदतु वाचमेताम् ॥ ३१ ॥ इहेदसाथ न परो गमाथेमं गावः प्रजया
वर्धयाथ । शुभं यतीरुस्रियाः सोमवर्चसो विश्वे देवाः क्रन्निह वो मनांसि ॥ ३२ ॥
इमं गावः प्रजया सं विशाथायं देवानां न मिनाति भागम् । अस्मै वः पूषा मरुतश्च सर्वे
अस्मै वो धाता सविता सुवाति ॥ ३३ ॥ अनृक्षरा ऋजवः सन्तु पन्थानो येभिः सखायो
यन्ति नो वरेयम् । सं भगेन समर्यम्णा सं धाता सृजतु वर्चसा ॥ ३४ ॥ यच्च
वर्चो अक्षेषु सुरायां च यदाहितम् । यद् गोष्वश्विना वर्चस्तेनेमां वर्चसावतम् ॥ ३५ ॥
येन महानघ्न्या जघनमश्विना येन वा सुरा । येनाक्षा अभ्यषिच्यन्त तेनेमां
वर्चसावतम् ॥ ३६ ॥ यो अनिध्मो दीदयदप्स्व१न्तर्यं विप्रास ईडते अध्वरेषु ।
अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्यावान् ॥ ३७ ॥ इदमहं रुशन्तं
ग्राभं तनूदूषिमपोहामि । यो भद्रो रोचनस्तमुदचामि ॥ ३८ ॥ आस्यै ब्राह्मणाः
स्नपनीर्हरन्त्ववीरघ्नीरुदजन्त्वापः । अर्यम्णो अग्निं पर्येतु पूषन् प्रतीक्षन्ते
श्वशुरो देवरश्च ॥ ३९ ॥ शं ते हिरण्यं शमु सन्त्वापः शं मेथिर्भवतु शं
युगस्य तर्द्म । शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शमु पत्या तन्वं१ सं स्पृशस्व
॥ ४० ॥ (४) खे रथस्य खेनसः खे युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्पूत्वाकृणोः
सूर्यत्वचम् ॥ ४१ ॥ आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् । प-

त्युरनुव्रता भूत्वा सं नह्यस्वामृताय कम् ॥ ४२ ॥ यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा । एवा त्वं सम्राज्ञ्येधि पत्युरस्तं परेत्य ॥ ४३ ॥ सम्राज्ञ्येधि श्वशुरेषु सम्राज्ञ्युत देवृषु । ननान्दुः सम्राज्ञ्येधि सम्राज्ञ्युत श्वश्र्वाः ॥ ४४ ॥ या अकृन्तन्नवयन् याश्च तत्निरे या देवीरन्ताँ अभितोददन्त । तास्त्वा जरसे सं व्ययंत्वायुष्मतीदं परि धत्स्व वासः ॥ ४५ ॥ जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसितिं दीध्युर्नरः । वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ॥ ४६ ॥ स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेश्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थे । तमा तिष्ठानुमाद्या सुवर्चा दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥ ४७ ॥ येनाग्निरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् । तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ॥ ४८ ॥ देवस्ते सविता हस्तं ग्रह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु । अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जरदष्टिं कृणोतु ॥४९॥ गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदष्टिर्यथासः । भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्मह्यं त्वादुर्गार्हपत्याय देवाः ॥५०॥(५) भगस्ते हस्तमग्रहीत् सविता हस्तमग्रहीत् । पत्नी त्वमसि धर्मणाहं गृहपतिस्तव ॥ ५१ ॥ ममेयमस्तु पोष्या मह्यं त्वादाद् बृहस्पतिः । मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥ ५२ ॥ त्वष्टा वासो व्यदधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषा कवीनाम् । तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परि धत्तां प्रजया ॥ ५३ ॥ इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा । बृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोम इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु ॥ ५४ ॥ बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षे केशाँ अकल्पयत् । तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शोभयामसि ॥ ५५ ॥ इदं तद्रूपं यदवस्त योषा जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम् । तामन्वर्तिष्ये सखिभिर्नवग्वैः क इमान् विद्वान् वि चचर्त पाशान् ॥ ५६ ॥ अहं वि ष्यामि मयि रूपमस्या वेददित् पश्यन् मनसः कुलायम् । न स्तेयमद्मि मनसोदमुच्ये स्वयं श्रथ्नानो वरुणस्य पाशान् ॥ ५७ ॥ प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद् येन त्वाबध्नात् सविता सुशेवाः । उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहपत्न्यै वधु ॥ ५८ ॥ उद्यच्छध्वमप रक्षो हनाथेमां नारीं सुकृते दधात । धाता विपश्चित् पतिमस्यै विवेद भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ॥५९॥ भगस्ततक्ष चतुरः पादान् भगस्ततक्ष चत्वार्युष्पलानि । त्वष्टा पिपेश मध्यतोनु वर्ध्रान्त्सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥ ६० ॥ सुकिंशुकं वहतुं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् । आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो वहतुं कृणु त्वम् ॥ ६१ ॥ अभ्रातृघ्नीं वरुणापशुघ्नीं बृहस्पते । इन्द्रापतिघ्नीं

पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥ ६२ ॥ मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्थूणे देवकृते पथि । शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृण्मो वधूपथम् ॥ ६३ ॥ ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः । अनाव्याधां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज ॥ ६४ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ तुभ्यमग्रे पर्यवहन्त्सूर्यां वहतुना सह । स नः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह ॥ १ ॥ पुनः पत्नीमग्निरदादायुषा सह वर्चसा । दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥ २ ॥ सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेपरः पतिः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥ ३ ॥ सोमो ददद् गन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्ग्नये । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो इमाम् ॥ ४ ॥ आ वामगन्त्सुमतिर्वाजिनीवसू न्यश्विना हृत्सु कामा अरंसत । अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्यां अशीमहि ॥ ५ ॥ सा मन्दसाना मनसा शिवेन रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् । सुगं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामप दुर्मतिं हतम् ॥ ६ ॥ या ओषधयो या नद्यो३ यानि क्षेत्राणि या वना । तास्त्वा वधु प्रजावतीं पत्ये रक्षन्तु रक्षसः ॥ ७ ॥ एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् । यस्मिन् वीरो न रिष्यत्यन्येषां विन्दते वसु ॥ ८ ॥ इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममश्नुतः । ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येधि तस्थुः । स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुह्यमानम् ॥ ९ ॥ ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनाँ अनु । पुनस्तान् यज्ञिया देवा नयन्तु यत आगताः ॥ १० ॥ (७) मा विदन् परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती । सुगेन दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरातयः ॥ ११ ॥ सं काशयामि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण चक्षुषा मित्रियेण । पर्याणद्धं विश्वरूपं यदस्ति स्योनं पतिभ्यः सविता तत् कृणोतु ॥१२॥ शिवा नारीयमस्तमागन्निमं धाता लोकमस्यै दिदेश । तामर्यमा भगो अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥ १३ ॥ आत्मन्वत्युर्वरा नारीयमागन् तस्यां नरो वपत बीजमस्याम् । सा वः प्रजां जनयद् वक्षणाभ्यो बिभ्रती दुग्धमृषभस्य रेतः ॥ १४ ॥ प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह सरस्वति । सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥ १५ ॥ उद् व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत । मादुष्कृतौ व्येनसावघ्न्यावशुनमारताम् ॥ १६ ॥ अघोरचक्षुर-

पतिघ्नी स्योना शग्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः । वीरसूर्देवृकामा सं त्वयैधिषीमहि सुमनस्यमाना ॥ १७ ॥ अदेवृघ्न्यपतिघ्नीहैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः । प्रजावती वीरसूर्देवृकामा स्योनेममग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥ १८ ॥ उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमागा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद् गृहात् । शून्यैषी निर्ऋते याजगन्थोत्तिष्ठाराते प्र पत मेह रंस्थाः ॥ १९ ॥ यदा गार्हपत्यमसपर्यैत् पूर्वमग्निं वधूरियम् । अधा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु ॥ २० ॥ (८) शर्म वर्मैतदा हरास्यै नार्या उपस्तरे । सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥ २१ ॥ यं बल्बजं न्यस्यथ चर्म चोपस्तृणीथन । तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम् ॥ २२ ॥ उप स्तृणीहि बल्बजमधि चर्मणि रोहिते । तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं सपर्यतु ॥ २३ ॥ आ रोह चर्मोप सीदाग्निमेष देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा । इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत् पुत्रस्त एषः ॥ २४ ॥ वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थान्नानारूपाः पशवो जायमानाः । सुमङ्गल्युप सीदेममग्निं संपत्नी प्रति भूषेह देवान् ॥ २५ ॥ सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभूः । स्योना श्वश्र्वै प्र गृहान् विशेमान् ॥ २६ ॥ स्योना भव श्वशुरेभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः । स्योनास्यै सर्वस्यै विशे स्योना पुष्टायैषां भव ॥ २७ ॥ सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत । सौभाग्यमस्यै दत्त्वा दौर्भाग्यैर्विपरेतन ॥ २८ ॥ या दुर्हार्दो युवतयो याश्चेह जरतीरपि । वर्चो न्वस्यै सं दत्ताथास्तं विपरेतन ॥ २९ ॥ रुक्मप्रस्तरणं वह्यं विश्वा रूपाणि बिभ्रतम् । आरोहत् सूर्या सावित्री बृहते सौभगाय कम् ॥ ३० ॥ (९) आ रोह तल्पं सुमनस्यमानेह प्रजां जनय पत्ये अस्मै । इन्द्राणीव सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उषसः प्रति जागरासि ॥ ३१ ॥ देवा अग्रे न्यपद्यन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तनूभिः । सूर्येव नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह ॥ ३२ ॥ उत्तिष्ठेतो विश्वावसो नमसेडामहे त्वा । जामिमिच्छ पितृषदं न्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥ ३३ ॥ अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च । तास्ते जनित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वर्तुना कृणोमि ॥ ३४ ॥ नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भामाय चक्षुषे च कृण्मः । विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोभि जाया अप्सरसः परेहि ॥ ३५ ॥ राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमावीवृताम । अगन्त्स देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ ३६ ॥ सं पितरावृत्विये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवाथः । मर्य इव योषामधिरोहयैनां प्रजां कृण्वाथामिह पुष्यतं रयिम् ॥ ३७ ॥ तां पूषं छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्या३ वपन्ति । या न ऊरू उशती

वि॒श्रया॑ति॒ यस्यां॑मु॒शन्तः॑ प्र॒हरे॑म॒ शेपः॑ ॥ ३८ ॥ आ रो॑हो॒रुमुप॑ धत्स्व॒ हस्तं॒ परि॑
ष्वजस्व जा॒यां सु॑मन॒स्यमा॑नः। प्र॒जां कृ॑ण्वाथामि॒ह मोद॑मानौ दी॒र्घं वा॒मायुः॑ सवि॒ता
कृ॑णोतु ॥ ३९ ॥ आ वां॑ प्र॒जां ज॑नयतु प्र॒जाप॑तिरहोरा॒त्राभ्यां॑ सम॑नक्त्वर्य॒मा
। अदु॑र्मङ्गली पतिलो॒कमा वि॑शे॒मं शं नो॑ भव द्वि॒पदे॒ शं चतु॑ष्पदे ॥ ४० ॥(१०)
दे॒वैर्द॒त्तं मनु॑ना सा॒कमे॒तद् वाधू॑यं॒ वासो॑ व॒ध्वश्च॒ वस्त्र॑म् । यो ब्र॒ह्मणे॑ चिकि॒तुषे॒
ददा॑ति॒ स इद् रक्षां॑सि॒ तल्पा॑नि हन्ति ॥ ४१ ॥ यं मे॑ द॒त्तो ब्र॑ह्मभा॒गं व॑धूयो॒र्वाधू॑यं॒
वासो॑ व॒ध्वश्च॒ वस्त्र॑म् । यु॒वं ब्र॒ह्मणे॑नु॒मन्य॑माना॒ौ बृह॑स्पते सा॒कमिन्द्र॑श्च द॒त्तम्
॥ ४२ ॥ स्यो॒नाद्योने॒रधि॒ बुध्य॑मानौ हसामु॒दौ मह॑सा॒ मोद॑मानौ । सु॒गू
सु॒पु॒त्रौ सु॑गृ॒हौ त॑राथो जी॒वावु॒षसो॑ वि॒भातीः॑ ॥ ४३ ॥ नवं॒ वसा॑नः सुर॒भिः
सु॒वासा॑ उ॒दागां॑ जी॒व उ॒षसो॑ वि॒भातीः॑ । आ॒ण्डात् प॑त॒त्रीवा॑मुक्षि॒ विश्व॑स्मा॒देन॑सस्परि॑
॥ ४४ ॥ शुम्भ॑नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी अन्ति॑सुम्ने॒ महि॑व्रते । आपः॑ स॒प्त
सु॑स्रुवुर्दे॒वीस्ता नो॑ मुञ्च॒न्त्वंह॑सः ॥ ४५ ॥ सूर्या॑यै दे॒वेभ्यो॑ मि॒त्राय॒ वरु॑णाय च ।
ये भू॒तस्य॒ प्रचे॑तस॒स्तेभ्य॑ इ॒दम॑करं॒ नमः॑ ॥ ४६ ॥ य ऋ॒ते चि॑दभि॒श्रिषः॑ पु॒रा
ज॒त्रुभ्य॑ आ॒तृदः॑ । संधा॑ता स॒न्धिं म॒घवा॑ पुरू॒वसु॒र्निष्क॑र्ता॒ विह्रु॑तं॒ पुनः॑ ॥ ४७ ॥
अपा॒स्मत् तम॑ उच्छतु॒ नील॑ं पि॒शङ्ग॑मु॒त लोहि॑तं॒ यत् । नि॒र्द॒हनी॒ या पृ॑षात॒क्य॒स्मिन्
तां स्था॒णाव॒ध्या स॑जामि ॥ ४८ ॥ याव॑तीः कृ॒त्या उ॑प॒वास॑ने॒ याव॑न्तो॒
रा॒ज्ञो वरु॑णस्य॒ पाशाः॑ । व्यृ॑द्धयो॒ या अस॑मृद्धयो॒ या अ॒स्मिन् ता स्था॒णावधि॑
सादयामि ॥ ४९ ॥ या मे॑ प्रि॒यत॑मा त॒नूः सा मे॑ बिभाय॒ वास॑सः । तस्या॒ग्रे त्वं
व॑नस्पते नी॒विं॑ कृ॑णुष्व॒ मा व॒यं रि॑षाम ॥ ५० ॥(११) ये अन्ता॒ याव॑तीः॒ सिचो॒ य
ओत॑वो॒ ये च॒ तन्त॑वः । वासो॒ यत् पत्नी॑भिरु॒तं तन्नः॑ स्यो॒नमुप॑ स्पृशात् ॥ ५१ ॥
उ॒शतीः॑ क॒न्यला॑ इ॒माः पि॑तृलो॒कात् पतिं॑ य॒तीः । अव॑ दी॒क्षाम॑सृक्षत॒ स्वाहा॑ ॥५२॥
बृह॒स्पति॒नाव॑सृष्टां॒ विश्वे॑ दे॒वा अ॑धारयन्। वर्चो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टं॒ यत् तेने॒मां सं सृ॑जामसि
॥ ५३ ॥ बृह॒स्पति॒ना० । तेजो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टं॒ यत् तेन॑० ॥ ५४ ॥ बृह॒स्पति॒ना० ।
भगो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टो॒ यस्तेन॑० ॥ ५५ ॥ बृह॒स्पति॒ना० । यशो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टं॒ यत् तेन॑०
॥ ५६ ॥ बृह॒स्पति॒ना० । पयो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टं॒ यत् तेन॑० ॥ ५७ ॥ बृह॒स्पति॒नाव॑सृष्टां॒
विश्वे॑ दे॒वा अ॑धारयन् । रसो॒ गोषु॒ प्रवि॑ष्टो॒ यस्तेने॒मां सं सृ॑जामसि
॥ ५८ ॥ यदी॒मे के॒शिनो॒ जना॑ गृ॒हे ते॑ स॒मन॑र्तिषू॒ रोदे॑न कृ॒ण्वन्तो॒ऽघम् ।
अ॒ग्निष्ट्वा॒ तस्मा॒देन॑सः सवि॒ता च॒ प्र मु॑ञ्चताम् ॥ ५९ ॥ यदी॒यं दु॑हि॒ता
तव॑ वि॒के॒श्यरु॑दद् गृ॒हे रोदे॑न कृ॒ण्वत्य॒घम् । अ॒ग्निष्ट्वा॒ ० ॥ ६० ॥(१२)
यज्जा॒मयो॒ यद्यु॑व॒तयो॑ गृ॒हे ते॑ स॒मन॑र्तिषू॒ रोदे॑न कृ॒ण्वती॑र॒घम् ।अ॒ग्निष्ट्वा॒० ॥६१॥

यत् ते प्रजायां पशुषु यद्वा गृहेषु निष्ठितमघकृद्भिरघं कृतम् । अग्निष्ट्वा तस्मादेनसः
सविता च प्र मुञ्चताम् ॥ ६२ ॥ इयं नार्युप ब्रूते पूल्यान्यावपन्तिका । दीर्घायुरस्तु
मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥ ६३ ॥ इहेमाविन्द्र सं नुद चक्रवाकेव
दंपती । प्रजयैनौ स्वस्तकौ विश्वमायुर्व्यश्नुताम् ॥ ६४ ॥ यदासन्द्यामुपधाने
यद् वोपवासने कृतम् । विवाहे कृत्यां यां चक्रुरास्नाने तां नि दध्मसि ॥ ६५ ॥
यद् दुष्कृतं यच्छमलं विवाहे वहतौ च यत् । तत् संभलस्य कम्बले मृज्महे दुरितं
वयम् ॥ ६६ ॥ संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् । अभूम यज्ञियाः
शुद्धाः प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥६७॥ कृत्रिमः कण्टकः शतदन् य एषः ।
अपास्याः केश्यं मलमप शीर्षण्यं लिखात् ॥ ६८ ॥ अङ्गादङ्गाद् वयमस्या अप
यक्ष्मं नि दध्मसि । तन्मा प्रापत् पृथिवीं मोत देवान् दिवं मा प्रापदुर्वन्तरिक्षम् ।
अपो मा प्रापन्मलमेतदग्ने यमं मा प्रापत् पितॄंश्च सर्वान् ॥ ६९ ॥
सं त्वा नह्यामि पयसा पृथिव्याः सं त्वा नह्यामि पयसौषधीनाम् । सं त्वा नह्यामि
प्रजया धनेन सा संनद्धा सुनुहि वाजमेमम् ॥७०॥ (१३) अमोहमस्मि सा
त्वं सामाहमस्म्यृक्त्वं द्यौरहं पृथिवी त्वम् । ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहै
॥ ७१ ॥ जनियन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति सुदानवः । अरिष्टासू सचेवहि बृहते
वाजसातये ॥ ७२ ॥ ये पितरो वधूदर्शा इमं वहतुमागमन् । ते अस्यै वध्वै संपत्न्यै
प्रजावच्छर्म यच्छन्तु ॥ ७३॥ येदं पूर्वागन् रशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं
चेह दत्त्वा । तां वहन्त्वगतस्यानु पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजैषीत् ॥ ७४ ॥
प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वाय शतशारदाय । गृहान् गच्छ गृहपत्नी
यथासो दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥ ७५ ॥ (१४)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ चतुर्दशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ पञ्चदशं काण्डम्

॥ १ ॥ व्रात्य आसीदीयमान एव स प्रजापतिं समैरयत् ॥ १ ॥ स प्रजापतिः सुवर्णमात्मन्नपश्यत् तत् प्राजनयत् ॥ २ ॥ तदेकमभवत् तल्ललाममभवत् तन्महदभवत् तज्ज्येष्ठमभवत् तद् ब्रह्माभवत् तत् तपोभवत् तत् सत्यमभवत् तेन प्राजायत ॥ ३ ॥ सोवर्धत स महानभवत् स महादेवोभवत् ॥ ४ ॥ स देवानामीशां पर्यैत् स इशानोभवत् ॥ ५ ॥ स एकव्रात्योभवत् स धनुरादत्त तदेवेन्द्रधनुः ॥ ६ ॥ नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ॥ ७ ॥ नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोर्णोति लोहितेन द्विषन्तं विध्यतीति ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥ ८ ॥

॥ २ ॥ स उदतिष्ठत् स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥ तं बृहच्च रथन्तरं चादित्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचलन् ॥ २ ॥ बृहते च वै स रथन्तराय चादित्येभ्यश्च विश्वेभ्यश्च देवेभ्य आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥३॥ बृहतश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥ ४ ॥ श्रद्धा पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीषं रात्री केशा हरितौ प्रवता कल्मलिर्मणिः ॥५॥ भूतं च भविष्यच्च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥ मातरिश्वा च पवमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥ कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥ ८ ॥ स उदतिष्ठत् स दक्षिणां दिशमनु व्यचलत् ॥९॥ तं यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च यज्ञश्च पजमानश्च पशवश्चानुव्यचलन् ॥१०॥ यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च पशुभ्यश्चा वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥११॥ यज्ञायज्ञियस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां दिशि ॥ १२ ॥ उषाः पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं० मणिः ॥ १३ ॥ अमावास्या च पौर्णमासी च परिष्कन्दौमनो० । ० ॥१४॥ स उदतिष्ठत् स प्रतीचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१५॥ तं वैरूपं च वैराजं चापश्च वरुणश्च राजानुव्यचलन् ॥ १६ ॥ वैरूपाय च वै स वैराजाय चाद्भ्यश्च वरुणाय च राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥ १७ ॥ वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च राज्ञः

प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥ १८ ॥ इरा पुंश्चली हसो मागधो विज्ञानं॰ मणिः ॥ १९ ॥ अहश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो॰ ।॰ ॥ २० ॥ स उदतिष्ठत् स उदीचीं दिशमनु व्यचलत् ॥ २१ ॥ तं श्यैतं च नौधसं च सप्तर्षयश्च सोमश्च राजानुव्यचलन् ॥ २२ ॥ श्यैताय च वै स नौधसाय च सप्तर्षिभ्यश्च सोमाय च राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥ २३ ॥ श्यैतस्य च वै स नौधसस्य च सप्तर्षीणां च सोमस्य च राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥२४॥ विद्युत् पुंश्चली स्तनयित्नुर्मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीषं रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥ २५ ॥ श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥२६॥ मातरिश्वा च पवमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥ २७ ॥ कीर्तिश्च यशश्च पुरः सरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥ २८ ॥

॥ ३ ॥ स संवत्सरमूर्ध्वोतिष्ठत् तं देवा अब्रुवन् व्रात्य किं नु तिष्ठसीति ॥ १ ॥ सोब्रवीदासन्दीं मे सं भरन्त्विति ॥२ ॥ तस्मै व्रात्यायासन्दीं समभरन् ॥ ३ ॥ तस्या ग्रीष्मश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरच्च वर्षाश्च द्वौ ॥ ४ ॥ बृहच्च रथन्तरं चानूच्ये३आस्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च तिरश्च्ये ॥५॥ ऋचः प्राञ्चस्तन्तवो यजूंषि तिर्यञ्चः ॥ ६ ॥ वेद आस्तरणं ब्रह्मोपबर्हणम् ॥ ७ ॥ सामासाद उद्गीथोपश्रयः ॥ ८ ॥ तामासन्दीं व्रात्य आरोहत् ॥ ९ ॥ तस्य देवजनाः परिष्कन्दा आसन्त्संकल्पाः प्रहाय्या३विश्वानि भूतान्युपसदः ॥ १० ॥ विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥ ११ ॥

॥ ४ ॥ तस्मै प्राच्या दिशः ॥१॥ वासन्तौ मासौ गोप्तारावकुर्वन् बृहच्च रथन्तरं चानुष्ठातारौ ॥२॥ वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गोपायतो बृहच्च रथन्तरं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥३॥ तस्मै दक्षिणाया दिशः ॥४॥ ग्रैष्मौ मासौ गोप्तारावकुर्वन् यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्ठातारौ ॥५॥ ग्रैष्मावेनं मासौ दक्षिणाया दिशो गोपायतो यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ ६ ॥ तस्मै प्रतीच्या दिशः ॥७॥ वार्षिकौ मासौ गोप्तारावकुर्वन् वैरूपं च वैराजं चानुष्ठातारौ ॥८॥ वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्या दिशो गोपायतो वैरूपं च वैराजं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥९॥ तस्मा उदीच्या दिशः ॥१०॥ शारदौ मासौ गोप्तारावकुर्वञ्छ्यैतं च नौधसं चानुष्ठातारौ ॥११॥ शारदावेनं मासावुदीच्या दिशो गोपायतः श्यैतं

च नौधसं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १२ ॥ तस्मै ध्रुवाया दिशः ॥ १३ ॥ हैमनौ मासौ गोप्तारावकुर्वन् भूमिं चाग्निं चानुष्ठातारौ ॥१४॥ हैमनावेनं मासौ ध्रुवाया दिशो गोपायतो भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १५ ॥ तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः ॥ १६ ॥ शैशिरौ मासौ गोप्तारावकुर्वन् दिवं चादित्यं चानुष्ठातारौ ॥ १७ ॥ शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो द्यौश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥ १८ ॥

॥ ५ ॥ तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशाद् भवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १॥ भव एनमिष्वासः प्राच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥ नास्य पशून् न समानान् हिनस्ति य एवं वेद ॥ ३ ॥ तस्मै दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशाच्छर्वमिष्वासमनुष्ठातारम कुर्वन् ॥ ४॥ शर्व एनमिष्वासो दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं० ॥ ५ ॥ तस्मै प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशात् पशुपतिमिष्वासमनुष्ठातारम कुर्वन् ॥६॥ पशुपतिरेनमिष्वासः प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशादनु० ॥ ७ ॥ तस्मा उदीच्या दिशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥८॥ उग्र एनं देव इष्वास उदीच्या दिशो अन्तर्देशादनु० ॥९॥ तस्मै ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशाद् रुद्रमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १० ॥ रुद्र एनमिष्वासो ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशादनु० ॥ ११ ॥ तस्मा ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशान्महादेवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१२॥ महादेव एनमिष्वास ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशादनु० ॥ १३ ॥ तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ १४ ॥ ईशान एनमिष्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥ १५ ॥ नास्य पशून् न समानान् हिनस्ति य एवं वेद ॥ १६ ॥

॥ ६ ॥ स ध्रुवां दिशमनु व्यचलत् ॥१॥ तं भूमिश्चाग्निश्चौषधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधश्चानुव्यचलन् ॥ २ ॥ भूमेश्च वै सोऽग्नेश्चौषधीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां च वीरुधांच प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥ स ऊर्ध्वां दिशमनु व्यचलत् ॥ ४ ॥ तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्यचलन् ॥ ५ ॥ ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ६ ॥ स उत्तमां दिशमनु व्यचलत् ॥ ७ ॥ तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचलन् ॥ ८ ॥ ऋचां च स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥ स

बृहतीं दिशमनुव्यचलत् ॥ १० ॥ तमितिहासश्च पुराणं च गाथाश्च नाराशंसीश्चानुव्यचलन् ॥ ११ ॥ इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥१२॥ स परमां दिशमनु व्यचलत् ॥ १३ ॥ तमाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्निश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचलन् ॥१४॥ आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य च यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ १५ ॥ सोनादिष्टां दिशमनु व्यचलत् ॥ १६ ॥ तमृतवश्चार्तवाश्च लोकाश्च लौक्याश्च मासाश्चार्धमासाश्चाहोरात्रे चानुव्यचलन् ॥ १७ ॥ ऋतूनां च वै स आर्तवानां च लोकानां च लौक्यानां च मासानां चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ १८ ॥ सोनावृत्तां दिशमनु व्यचलत् ततो नावर्त्स्यन्नमन्यत ॥ १९ ॥ तं दितिश्चादितिश्चेडा चेन्द्राणी चानुव्यचलन् ॥ २० ॥ दितेश्च वै सोदितेश्चेडायाश्चेन्द्राण्याश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २१ ॥ स दिशोनु व्यचलत् तं विराडनु व्यचलत् सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥ २२ ॥ विराजश्च वै स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२३॥ स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत् ॥ २४ ॥ तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चानुव्यचलन् ॥ २५ ॥ प्रजापतेश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २६ ॥

॥७॥ स महिमा सद्रुर्भूत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत् स समुद्रोभवत्॥ १ ॥ तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापश्च श्रद्धा च वर्षंभूत्वानुव्यवर्तयन्त ॥ २ ॥ ऐनमापो गच्छत्यैनं श्रद्धा गच्छत्यैनं वर्षं गच्छति य एवं वेद ॥३॥ तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चान्नं चान्नाद्यं च भूत्वाभिपर्यावर्तन्त ॥ ४ ॥ ऐनं श्रद्धा गच्छत्यैनं यज्ञो गच्छत्यैनं लोको गच्छत्यैनमन्नं गच्छत्यैनमन्नाद्यं गच्छति य एवं वेद ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ८ ॥ सोरज्यत ततो राजन्योजायत ॥ १ ॥ स विशः सबन्धूनन्नमन्नाद्यमभ्युदतिष्ठत् ॥ २॥ विशां च वै स सबन्धूनां चान्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ स विशोनु व्यचलत् ॥ १ ॥ तं सभा च समितिश्च सेना च सुरा चानुव्यचलन् ॥ २ ॥ सभायाश्च वै स समितेश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

॥ १० ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्यो राज्ञोतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥ श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत् तथा क्षत्राय ना वृश्चते तथा राष्ट्राय ना वृश्चते ॥ २ ॥ अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अब्रूतां कं प्र विशावेति ॥ ३ ॥ अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्र विशत्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥ ४ ॥ अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥ ५ ॥ इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिर्द्यौरेवेन्द्रः ॥ ६ ॥ अयं वा उ अग्निर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम् ॥ ७ ॥ ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति ॥ ८ ॥ यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्नि ब्रह्म वेद ॥ ९ ॥ ऐनमिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान् भवति ॥ १० ॥ य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेद ॥ ११ ॥

॥ ११ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्योतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥ स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद् व्रात्य क्वावात्सीर्व्रात्योदकं व्रात्य तर्पयन्तु व्रात्य यथा ते प्रियं तथास्तु व्रात्य यथा ते वशस्तथास्तु व्रात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति ॥ २ ॥ यदेनमाह व्रात्य क्वावात्सीरिति पथ एव तेन देवयानानवरुन्द्धे ॥ ३ ॥ यदेनमाह व्रात्योदकमित्यप एव तेनाव रुन्द्धे ॥ ४ ॥ यदेनमाह व्रात्य तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥ ५ ॥ यदेनमाह व्रात्य यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रियमेव तेनाव रुन्द्धे ॥ ६ ॥ ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥ यदेनमाह व्रात्य यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनाव रुन्द्धे ॥ ८ ॥ ऐनं वशो गच्छति वशी वशिनां भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥ यदेनमाह व्रात्य यथा ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनाव रुन्द्धे ॥ १० ॥ ऐनं निकामो गच्छति निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्य उद्धृतेष्वग्निष्वधिश्रितेग्निहोत्रेतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥ स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद् व्रात्याति सृज होष्यामीति ॥ २ ॥ स चातिसृजेज्जुहुयान्न चातिसृजेन्न जुहुयात् ॥ ३ ॥ स य एवं विदुषा व्रात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥ ४ ॥ प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम् ॥ ५ ॥ न देवेष्वा वृश्चते हुतमस्य भवति ॥ ६ ॥ पर्यस्यास्मिंल्लोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा व्रात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥ ७ ॥ अथ य एवं विदुषा व्रात्येनानतिसृष्टो

जुहोति ॥ ८ ॥ न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम् ॥ ९ ॥ आ देवेषु वृश्चते अहुतमस्य भवति ॥ १० ॥ नास्यास्मिंल्लोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा व्रात्येनानतिसृष्टो जुहोति ॥ ११ ॥

॥ १३ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्य एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ १ ॥ ये पृथिव्यां पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्द्धे ॥ २ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्यो द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ ३ ॥ येऽन्तरिक्षे पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्द्धे ॥ ४ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्यस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ ५ ॥ ये दिवि पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्द्धे ॥ ६ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्यश्चतुर्थीं रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥ ७ ॥ ये पुण्यानां पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्द्धे ॥ ८ ॥ तद् यस्यैवं विद्वान् व्रात्योऽपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति ॥ ९ ॥ य एवापरिमिताः पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्द्धे ॥ १० ॥ अथ यस्याव्रात्यो व्रात्यब्रुवो नामबिभ्रत्यतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ ११ ॥ कर्षेदेनं न चैनं कर्षेत् ॥ १२ ॥ अस्यै देवताया उदकं याचामीमां देवतां वासय इमामिमां देवता परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात् ॥ १३ ॥ तस्यामेवास्य तद् देवतायां हुतं भवति य एवं वेद ॥ १४ ॥

॥ १४ ॥ स यत् प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मारुतं शर्धो भूत्वानुव्यचलन्मनोन्नादं कृत्वा ॥ १ ॥ मनसान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २ ॥ स यद् दक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचलद् बलमन्नादं कृत्वा ॥ ३ ॥ बलेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ ४ ॥ स यत् प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद् वरुणो राजा भूत्वानुव्यचलदपोन्नादीः कृत्वा ॥ ५ ॥ अद्भिरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥ ६ ॥ स यदुदीचीं दिशमनु व्यचलत् सोमो राजा भूत्वानुव्यचलत् सप्तर्षिभिर्हुत आहुतिमन्नादीं कृत्वा ॥ ७ ॥ आहुत्यान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥ ८ ॥ स यद् ध्रुवां दिशमनु व्यचलद् विष्णुर्भूत्वानुव्यचलद् विराजमन्नादीं कृत्वा ॥ ९ ॥ विराजान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १० ॥ स यत् पशूननु व्यचलद् रुद्रो भूत्वानुव्यचलदोषधीरन्नादीः कृत्वा ॥ ११ ॥ ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥ १२ ॥ स यत् पितॄननु व्यचलद् यमो राजा भूत्वानुव्यचलत् स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १३ ॥ स्वधाकारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १४ ॥ स यन्मनुष्या३ननु व्यचलदग्निर्भूत्वानुव्यचलत् स्वाहाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १५ ॥ स्वाहाकारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १६ ॥ स यदूर्ध्वां दिशमनु व्यचलद् बृहस्पतिर्भूत्वानुव्यचलद् वषट्कारमन्नादं कृत्वा ॥ १७ ॥ वषट्कारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १८ ॥ स यद् देवाननु व्यचलदी-

शा॑नो भू॒त्वानु॒व्य॑चलन्म॒न्युम॑न्ना॒दं कृ॒त्वा ॥ १९ ॥ म॒न्युना॑न्ना॒देनान्न॑मत्ति॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ २० ॥ स यत् प्र॒जा अनु॒ व्यच॑लत् प्र॒जाप॑तिर्भू॒त्वानु॒व्य॑चलत् प्रा॒णम॑न्ना॒दं कृ॒त्वा ॥ २१ ॥ प्रा॒णेना॑न्ना॒देनान्न॑मत्ति॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ २२ ॥ स यत् सर्वा॑नन्तदे॒शाननु॒ व्यच॑लत् परमे॒ष्ठी भू॒त्वानु॒व्य॑चल॒द् ब्रह्मा॑न्ना॒दं कृ॒त्वा ॥ २३ ॥ ब्रह्म॑णान्ना॒देनान्न॑मत्ति॒ य ए॒वं वेद॑ ॥ २४ ॥

॥ १५ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य ॥ १ ॥ स॒प्त प्रा॒णाः स॒प्तापा॒नाः स॒प्त व्या॒नाः ॥ २ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य प्र॒थ॒मः प्रा॒ण ऊ॒र्ध्वो॑ नामा॒यं सो अ॒ग्निः ॥ ३ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य द्वि॒तीयः॑ प्रा॒णः प्रौ॑ढो॒ नामा॒सौ स आ॑दि॒त्यः ॥ ४ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य तृ॒तीयः॑ प्रा॒णो॒३॒भ्यू॑ढो॒ नामा॒सौ स च॒न्द्रमाः॑ ॥ ५ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य च॒तु॒र्थः प्रा॒णो वि॒भूर्नामा॒यं स पव॑मानः ॥ ६ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य पञ्च॒मः प्रा॒णो योनि॒र्नाम॒ ता इ॒मा आपः॑ ॥ ७ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य ष॒ष्ठः प्रा॒णः प्रि॒यो नाम॒ त इ॒मे प॒शवः॑ ॥ ८ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य स॒प्त॒मः प्रा॒णोप॑रिमितो॒ नाम॒ ता इ॒माः प्र॒जाः ॥ ९ ॥

॥ १६ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य प्र॒थ॒मो॑पा॒नः सा पौ॒र्णमा॒सी ॥ १ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य द्वि॒तीयो॑पा॒नः साष्ट॑का ॥ २ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य तृ॒तीयो॑पा॒नः सामा॑वा॒स्या॑ ॥ ३ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य च॒तु॒र्थो॑पा॒नः सा श्र॒द्धा ॥ ४ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य पञ्च॒मो॑पा॒नः सा दी॒क्षा ॥ ५ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य ष॒ष्ठो॑पा॒नः स य॒ज्ञः ॥ ६ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य सप्त॒मो॑पा॒नस्ता इ॒मा दक्षि॑णाः ॥ ७ ॥

॥ १७ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य प्र॒थ॒मो व्या॒नः सेयं भूमिः॑ ॥ १ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य द्वि॒तीयो॑ व्या॒नस्तद॒न्तरि॑क्षम् ॥ २ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य तृ॒तीयो॑ व्या॒नः सा द्यौः ॥ ३ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य च॒तु॒र्थो॑ व्या॒नस्तानि॒ नक्ष॑त्राणि ॥ ४ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य पञ्च॒मो व्या॒नस्त ऋ॒तवः॑ ॥ ५ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य ष॒ष्ठो व्या॒नस्त आ॑र्त॒वाः ॥ ६ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यो॑स्य सप्त॒मो व्या॒नः स सं॑वत्स॒रः ॥ ७ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । स॒मा॒नमर्थं॒ परि॑ यन्ति दे॒वाः सं॑वत्स॒रं वा ए॒तदृ॒तवो॑नुप॒रिय॑न्ति॒ व्रात्यं॑ च ॥ ८ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । यदा॑दि॒त्यम॑भिसं॒विश॑न्त्यमावा॒स्यां॑ चै॒व तत्पौ॑र्णमा॒सीं च॑ ॥ ९ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य । एकं॒ तदे॑षाममृत॒त्वमित्याहु॑तिरे॒व ॥ १० ॥

॥ १८ ॥ तस्य॒ व्रात्य॑स्य ॥ १ ॥ यद॑स्य॒ दक्षि॑ण॒मक्ष्य॒सौ स आ॑दि॒त्यो यद॑स्य स॒व्यमक्ष्य॒सौ स च॒न्द्रमाः॑ ॥ २ ॥ यो॑स्य॒ दक्षि॑णः॒ कर्णो॑यं सो अ॒ग्निर्यो॑-

स्य स॒व्यः क॒र्णो॑यं स पव॑मानः ॥३॥ अ॒हो॒रा॒त्रे नासि॑के॒ दिति॒श्चादि॑तिश्च शीर्षकपा॒ले संव॑त्स॒रः शिरः॑ ॥ ४ ॥ अह्ना॑ प्र॒त्यङ् व्रात्यो॒ रात्र्या॒ प्राङ् नमो॒ व्रात्या॑य ॥ ५ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ पञ्चदशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ षोडशं काण्डम्

॥ १ ॥ अति॑सृष्टो अ॒पां वृ॑ष॒भोति॑सृष्टा अ॒ग्नयो॑ दि॒व्याः ॥ १ ॥ रु॒जन् प॑रिरु॒जन् मृ॒णन् प्र॑मृ॒णन् ॥२॥ म्रो॒को म॑नो॒हा ख॒नो नि॑र्दा॒ह आ॑त्म॒दूषि॑स्तनू॒दूषि॑ः ॥३॥ इ॒दं तमति॑ सृजामि॒ तं माभ्यव॑निक्षि ॥ ४ ॥ तेन॒ तम॒भ्यति॑सृजामो॒ यो॒३स्मा॒न् द्वेष्टि॒ यं व॒यं द्वि॒ष्मः ॥ ५ ॥ अ॒पाम॒ग्र॑मसि समु॒द्रं वो॒भ्यव॑सृजामि ॥ ६ ॥ यो॒३प्स्व१॒ग्निरति॒ तं सृ॑जामि म्रो॒कं ख॒निं त॑नू॒दूषि॑म् ॥ ७ ॥ यो व॑ आ॒पो॒ग्निरा॑वि॒वेश॒ स ए॒ष यद् वो॑ घो॒रं तदे॒तत् ॥ ८ ॥ इन्द्र॑स्य व इन्द्रि॒येणा॒भि षि॑ञ्चेत् ॥ ९ ॥ अ॒रि॒प्रा आपो॒ अप॑ रि॒प्रम॒स्मत् ॥ १० ॥ प्रास्मदेनो॑ वहन्तु॒ प्र॑ दु॒ष्वप्न्यं॑ वहन्तु ॥११॥ शि॒वेन॑ मा॒ चक्षु॑षा पश्यतापः शि॒वया॑ त॒न्वोप॑ स्पृशत॒ त्वचं॑ मे ॥ १२ ॥ शि॒वान॒ग्नीन॑प्सु॒षदो॑ हवामहे॒ मयि॑ क्ष॒त्रं वर्च॒ आ ध॑त्त देवीः ॥ १३ ॥

॥ २ ॥ निर्दु॑रर्म॒ण्य॑ ऊ॒र्जा मधु॑मती॒ वाक् ॥ १ ॥ मधु॑मती स्थ॒ मधु॑मतीं॒ वाच॑मुदेयम् ॥ २ ॥ उप॑हूतो मे गो॒पा उप॑हूतो गोपी॒थः ॥ ३ ॥ सु॒श्रु॒तौ॒ कर्णौ॑ भद्र॒श्रु॒तौ॒ कर्णौ॑ भ॒द्रं श्लोकं॑ श्रूयासम् ॥ ४ ॥ सुश्रु॑तिश्च॒ मोप॑श्रुतिश्च॒ मा हा॑सिष्टां॒ सौप॑र्णं॒ चक्षु॒रज॑स्रं॒ ज्योति॑ः ॥५॥ ऋषी॑णां प्रस्त॒रो॑सि॒ नमो॑स्तु॒ दैवा॑य प्रस्त॒राय॑ ॥६॥

॥ ३ ॥ मू॒र्धाहं र॑यी॒णां मू॒र्धा स॑मा॒नानां॑ भूयासम् ॥१॥ रु॒जश्च॑ मा वे॒नश्च॒ मा हा॑सिष्टां मू॒र्धा च॑ मा॒ विध॑र्मा च॒ मा हा॑सिष्टाम् ॥ २ ॥ उ॒र्वश्च॑ मा चम॒सश्च॒ मा हा॑सिष्टां ध॒र्ता च॑ मा ध॒रुण॑श्च॒ मा हा॑सिष्टाम् ॥ ३ ॥ वि॒मो॒कश्च॑ मा॒र्द्रप॑विश्च॒ मा हा॑सिष्टाम॒र्द्रदा॑नुश्च मा मात॒रिश्वा॑ च॒ मा हा॑सिष्टाम् ॥ ४ ॥ बृह॒स्पति॑र्म आ॒त्मा नृ॒मणा॒ नाम॒ हृद्य॑ः ॥ ५ ॥ अ॒सं॒ता॒पं मे॒ हृद॑यमु॒र्वी गव्यू॑तिः समु॒द्रो अ॑स्मि॒ विध॑र्मणा ॥ ६ ॥

॥ ४ ॥ नाभि॑र॒हं र॑यी॒णां नाभि॑ः समा॒नानां॑ भूयासम् ॥ १ ॥ स्वा॒सद॑सि सू॒षा अ॒मृतो॒ मर्त्ये॒ष्वा ॥ २ ॥ मा मां प्रा॒णो हा॑सी॒न्मो अ॑पा॒नो॑व॒हाय॒ परा॑ गात्

॥ ३ ॥ सूर्यो माह्नः पात्वग्निः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षाद् यमो मनुष्येभ्यः सरस्वती पार्थिवेभ्यः ॥ ४ ॥ प्राणापानौ मा मा हासिष्टं मा जने प्र मेषि ॥ ५ ॥ स्वस्त्य१द्योषसो दोषसश्च सर्व आपः सर्वगणो अशीय ॥ ६ ॥ शक्वरी स्थ पशवो मोप स्थेषुर्मित्रावरुणौ मे प्राणापानावग्निर्मे दक्षं दधातु ॥ ७ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ ५ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं ग्राह्याः पुत्रोसि यमस्य करणः ॥१॥ अन्तकोसि मृत्युरसि ॥२॥ तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ ३ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्ऋत्याः पुत्रोसि यमस्य करणः ।०।० ॥ ४ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रमभूत्याः पुत्रोसि० । ० । ० ॥ ५ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्भूत्याः पुत्रोसि० । ० । ० ॥ ६ ॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं पराभूत्याः पुत्रोसि० ।०।० ॥७॥ विद्म ते स्वप्न जनित्रं देवजामीनां पुत्रोसि यमस्य करणः ॥८॥ अन्तकोसि मृत्युरसि ॥९॥ तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वप्न्यात् पाहि ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ अजैष्माद्यासनामाद्या भूमानागसो वयम् ॥ १ ॥ उषो यस्माद् दुष्वप्न्यादभैष्माप तदुच्छतु ॥२॥ द्विषते तत् परा वह शपते तत् परा वह ॥ ३ ॥ यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तस्मा एनद् गमयामः ॥४॥ उषा देवी वाचा संविदाना वाग् देव्यु१षसा संविदाना ॥ ५ ॥ उषस्पतिर्वाचस्पतिना संविदानो वाचस्पतिरुषस्पतिना संविदानः ॥६॥ ते३मुष्मै परा वहन्त्वरायान् दुर्णाम्नः सदान्वाः ॥७॥ कुम्भीका दूषीकाः पीयकान् ॥ ८ ॥ जाग्रद्दुष्वप्न्यं स्वप्नेदुष्वप्न्यम् ॥ ९ ॥ अनागमिष्यतो वरानवित्तेः संकल्पानमुच्या द्रुहः पाशान् ॥ १० ॥ तदमुष्मा अग्ने देवाः परा वहन्तु वध्रिर्यथासद् विथुरो न साधुः ॥ ११ ॥

॥७॥ तेनैनं विध्याम्यभूत्यैनं विध्यामि निर्भूत्यैनं विध्यामि पराभूत्यैनं विध्यामि ग्राह्यैनं विध्यामि तमसैनं विध्यामि ॥१॥ देवानामेनं घोरैः क्रूरैः प्रैषैरभिप्रेष्यामि ॥२॥ वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि दधामि ॥३॥ एवानेवाव सा गरत् ॥४॥ यो३स्मान् द्वेष्टि तमात्मा द्वेष्टु यं वयं द्विष्मः स आत्मानं द्वेष्टु ॥ ५ ॥ निर्द्विषन्तं दिवो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद् भजाम ॥ ६ ॥ सुयामंश्चाक्षुष ॥ ७ ॥ इदमहमामुष्या-

य॒थो॒ऽ३मुष्याः॑ पु॒त्रे दु॒ष्वप्न्यं॑ मृजे ॥ ८ ॥ यद॒दोऽअ॑दो अ॒भ्यग॑च्छ॒न् यद् दो॒षा यत् पूर्वां॒ रात्रि॑म् ॥ ९ ॥ यज्जाग्र॒द् यत् सु॒प्तो यद् दिवा॒ यन्नक्त॑म् ॥ १० ॥ यदह॑रहरभि॒गच्छा॑मि॒ तस्मा॑देन॒मव॑ दये ॥ ११ ॥ तं ज॑हि॒ तेन॑ मन्दस्व॒ तस्य॑ पृ॒ष्टीरपि॑ शृणीहि ॥ १२ ॥ स मा जी॑वी॒त् तं प्रा॒णो ज॑हातु ॥ १३ ॥

॥ ८ ॥ जि॒तम॒स्माक॒मुद्भि॑न्नम॒स्माक॑मृ॒तम॒स्माकं॒ तेजो॒ऽस्माकं॒ ब्रह्मा॒स्माकं॒ स्व॑रस्माकं॑ य॒ज्ञो॒ऽ३स्माकं॑ प॒शवो॒ऽस्माकं॑ प्र॒जा अ॒स्माकं॑ वी॒रा अ॒स्माक॑म् ॥ १ ॥ तस्मा॑द॒मुं निर्भ॑जामो॒ऽमुमा॑मुष्याय॒णम॒मुष्याः॑ पु॒त्रम॒सौ यः ॥ २ ॥ स ग्राह्याः॒ पाशा॒न्मा मोचि ॥ ३ ॥ तस्ये॒दं वर्च॒स्तेजः॑ प्रा॒णमायु॒र्नि वे॑ष्टयामी॒दमे॑नमध॒राञ्चं॑ पादयामि ॥ ४ ॥ जि॒तम् ० । ० । स निर्ऋ॑त्याः॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ५ ॥ जि॒तम् ० । ० । सोऽभू॑त्याः॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ६ ॥ जि॒तम् ० । ० । स निर्भू॑त्याः॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ७ ॥ जि॒तम् ० । ० । स परा॑भूत्याः॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ८ ॥ जि॒तम् ० । ० । स दे॑वजा॒मीनां॑ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ९ ॥ जि॒तम् ० । ० । स बृह॒स्पते॒ः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १० ॥ जि॒तम् ० । ० । स प्र॒जाप॑ते॒ः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ ११ ॥ जि॒तम् ० । ० । स ऋषी॑णां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १२ ॥ जि॒तम् ० । ० । स आ॑र्षे॒याणां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १३ ॥ जि॒तम् ० । ० । सोऽङ्गि॑रसां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १४ ॥ जि॒तम् ० । ० । स आ॑ङ्गिर॒साना॒ं पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १५ ॥ जि॒तम् ० । ० । सोऽथ॑र्वणां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १६ ॥ जि॒तम् ० । ० । स आ॑थर्व॒णाना॒ं पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १७ ॥ जि॒तम् ० । ० । स व॒नस्पती॑नां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १८ ॥ जि॒तम् ० । ० । स वा॑नस्प॒त्याना॒ं पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ १९ ॥ जि॒तम् ० । ० । स ऋ॑तूनां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २० ॥ जि॒तम् ० । ० । स आ॑र्त॒वाना॒ं पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २१ ॥ जि॒तम् ० । ० । स मासा॑नां॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २२ ॥ जि॒तम् ० । ० । सो॑ऽर्धमा॒साना॒ं पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २३ ॥ जि॒तम् ० । ० । सो॑ऽहोरा॒त्रयो॒ः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २४ ॥ जि॒तम् ० । ० । सोऽह्नोः॑ संय॒तो पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २५ ॥ जि॒तम् ० । ० । स द्यावा॑पृथि॒व्योः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २६ ॥ जि॒तम् ० । ० । स इ॑न्द्रा॒ग्न्योः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २७ ॥ जि॒तम् ० । ० । स मि॒त्रावरु॑णयो॒ः पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २८ ॥ जि॒तम् ० । ० । स राज्ञो॒ वरु॑णस्य॒ पाशा॒न्मा मोचि । ० ॥ २९ ॥ जि॒तम॒स्माक॒मुद्भि॑न्नम॒स्माक॑मृ॒तम॒स्माकं॒ तेजो॒ऽस्माकं॒ ब्रह्मा॒स्माकं॒ स्व॑रस्माकं॑ य॒ज्ञो॒ऽ३स्माकं॑ प॒शवो॒ऽस्माकं॑ प्र॒जा अ॒स्माकं॑ वी॒रा अ॒स्माक॑म्

॥ ३० ॥ तस्मा॑द॒मुं निर्भ॑जामो॒मुमा॑मुष्याय॒णम॒मुष्याः॑ पु॒त्रम॒सौ यः ॥ ३१ ॥ स मृ॒त्योः पड्वी॑शा॒त् पा॒शान्मा मो॑चि ॥ ३२ ॥ तस्ये॒दं व॒र्चस्तेजः॑ प्रा॒णमायु॒र्नि वे॑ष्टयामी॒दमे॑नमध॒राञ्चं॑ पादयामि ॥ ३३ ॥

॥ ९ ॥ जि॒तम॒स्माक॒मुद्भि॑न्नम॒स्माक॑म॒भ्य॑ष्ठां विश्वाः॒ पृत॑ना॒ अरा॑तीः ॥ १ ॥ तद॒ग्निरा॑ह॒ तदु॒ सोम॑ आह पू॒षा मा॑ धात् सुकृ॒तस्य॑ लो॒के ॥ २ ॥ अग॑न्म॒ स्वः॒ स्व॑रगन्म॒ सं सूर्य॑स्य॒ ज्योति॑षागन्म ॥ ३ ॥ व॒स्यो॒भूया॑य॒ वसु॑मान् य॒ज्ञो वसु॑ वंशि॒षीय॒ वसु॑मान् भूयासं॒ वसु॒ मयि॑ धेहि ॥ ४ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ षोडशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ सप्तदशं काण्डम्

॥ १ ॥ वि॒षा॒स॒हिं सह॑मानं सास॒हानं॒ सही॑यांसम् । सह॑मानं सहो॒जितं॑ स्व॒र्जितं॑ गो॒जितं॑ संधना॒जित॑म् । ईड्यं॒ नाम॑ ह्व॒ इन्द्र॒मायु॑ष्मान् भूयासम् ॥ १ ॥ वि॒षा॒स॒हिं० । ० । ० ह्व॒ इन्द्रं॑ प्रि॒यो दे॒वानां॑ भूयासम् ॥ २ ॥ वि॒षा॒स॒हिं० ।०।० ह्व॒ इन्द्रं॑ प्रि॒यः प्र॒जानां॑ भूयासम् ॥ ३ ॥ वि॒षा॒स॒हिं ०।०।० ह्व॒ इन्द्रं॑ प्रि॒यः प॑शू॒नां भू॑यासम् ॥४॥ वि॒षा॒स॒हिं सह॑मानं सास॒हानं सही॑यांसम् । सह॑मानं सहो॒जितं॑ स्व॒र्जितं॑ गो॒जितं॑ संधना॒जित॑म् । ईड्यं॒ नाम॑ ह्व॒ इन्द्रं॑ प्रि॒यः स॑मा॒नानां॑ भूयासम् ॥५॥ उदि॒ह्युदि॑हि सूर्य॒ वर्च॑सा मा॒भ्युदि॑हि । द्वि॒षंश्च॒ मह्यं॒ रध्य॑तु मा चा॒हं द्वि॑ष॒ते र॑धम् त॑वेद् विष्णो बहु॒धा वी॒र्या॑णि । त्वं नः॑ पृणीहि प॒शुभि॑र्वि॒श्वरू॑पैः सु॒धायां॑ मा धेहि प॒रमे व्यो॑मन् ॥६॥ उदि॒ह्युदि॑हि सूर्य॒ वर्च॑सा मा॒भ्युदि॑हि । यांश्च॒ पश्या॑मि॒ यांश्च॒ न तेषु॑ मा सुम॒तिं कृ॑धि॒ तवे० ॥ ७ ॥ मा त्वा॑ दभन्त्सलि॒ले अ॒प्स्व१॒न्तर्ये॑ पा॒शिन॑ उप॒तिष्ठ॒न्त्यत्र॑ । हि॒त्वाश॑स्तिं॒ दिव॒मारु॑क्ष ए॒तां स नो॑ मृड सुम॒तौ ते॑ स्याम॒ तवे० ॥ ८ ॥ त्वं न॑ इन्द्र मह॒ते सौभ॑गा॒याद॑ब्धेभि॒ः परि॑ पाह्य॒क्तुभि॑ः तवे० ॥ ९ ॥ त्वं न॑ इन्द्रो॒तिभि॑ः शि॒वाभि॒ः शंत॑मो भव । आ॒रोहं॑स्त्रि॒दिवं॑ दि॒वो गृ॑णा॒नः सोम॑पीतये प्रि॒यधा॑मा स्व॒स्तये॑ तवे० ॥ १० ॥ (१) त्वमि॑न्द्रासि वि॒श्वजि॑त् सर्व॒वित् पु॑रुहू॒तस्त्वमि॑न्द्र । त्वमि॑न्द्रे॒मं सु॒हवं॒ स्तोम॒मेर॑यस्व॒ स नो॑ मृड सुम॒तौ ते॑ स्याम॒ तवे० ॥ ११ ॥ अद॑ब्धो दि॒वि पृ॑थि॒व्यामु॒तासि॒ न त॑ आपुर्महि॒मान॑म॒न्तरि॑क्षे । अद॑ब्धेन॒ ब्रह्म॑णा वावृधा॒नः स त्वं न॑ इन्द्र दि॒वि षं॑छर्म॑ यच्छ॒ तवे० ॥ १२ ॥ या त॑ इन्द्र त॒नूर॒प्सु या पृ॑थि॒व्यां यान्तर॒ग्नौ या त॑ इन्द्र॒ पव॑माने स्व॒र्विदि॑ । ययेन्द्र त॒न्वा॒३॒॑न्तरि॑क्षं व्यापि॒थ तया॑ न इन्द्र त॒न्वा॒३ शर्म॑ यच्छ॒ तवे० ॥ १३ ॥ त्वामि॑न्द्र॒ ब्रह्म॑णा व॒र्धय॑न्तः स॒त्रं नि षे॑दु॒रृष॑यो॒ नाध॑माना॒स्तवे० ॥१४॥ त्वं तृ॒तं त्वं पर्ये॒ष्युत्सं॑ स॒हस्र॑धारं वि॒दथं॑ स्व॒र्विदं॒ तवे० ॥ १५ ॥ त्वं र॑क्षसे प्र॒दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वं शो॒चिषा॒ नभ॑सी॒ वि भा॑सि । त्वमि॒मा विश्वा॒ भुव॒नानु॑ तिष्ठस ऋ॒तस्य॒ पन्था॒मन्वे॑षि वि॒द्वांस्तवे० ॥१६॥ प॒ञ्चभि॒ः परा॑ङ् तप॒स्येक॑या॒र्वाङश॑स्तिमेषि सु॒दिने॒ बाध॑मान॒स्तवे० ॥१७॥ त्वमिन्द्र॒स्त्वं म॑हे॒न्द्रस्त्वं लो॒कस्त्वं प्र॒जाप॑तिः तुभ्यं॑ य॒ज्ञो वि ता॑यते॒ तुभ्यं॑ जुह्वति॒ जुह्व॑त॒-

स्तवे०॥१८॥ अस॑ति॒ सत् प्रति॑ष्ठितं॒ स॒ति भू॒तं प्रति॑ष्ठितम्। भू॒तं ह॒ भव्य॒ आहि॑तं॒ भव्यं॑ भू॒ते प्रति॑ष्ठितं॒ तवेद् विष्णो॑ बहु॒धा वी॒र्या॑णि। त्वं नः॑ पृणीहि प॒शुभि॑र्वि॒श्वरू॑पैः सु॒धायां॑ मा धेहि पर॒मे व्यो॑मन्॥१९॥ शु॒क्रो॑सि भ्रा॒जो॑सि। स यथा॒ त्वं भ्राज॑ता भ्रा॒जोस्ये॒वाहं भ्राज॑ता भ्राज्यासम्॥ २०॥ (२) रुचि॑रसि रो॒चो॑सि। स यथा॒ त्वं रुच्या॑ रो॒चोस्ये॒वाहं प॒शुभि॑श्च ब्राह्मणवर्च॒सेन॑ च रुचिषीय॥ २१॥ उ॒द्यते नम॑ उदाय॒ते नम॒ उदि॑ताय॒ नमः॑। वि॒राजे॒ नमः॑ स्व॒राजे॒ नमः॑ स॒म्राजे॒ नमः॑॥२२॥ अ॒स्तं॒यते नमो॑स्तमेष्य॒ते नमो॑स्तमिताय॒ नमः॑। वि॒राजे॒ नमः॑ स्व॒राजे॒ नमः॑ स॒म्राजे॒ नमः॑॥ २३॥ उद॑गाद॒यमा॑दि॒त्यो विश्वे॑न॒ तप॑सा स॒ह। स॒पत्ना॑न् मह्यं॑ र॒न्धय॑न् मा चा॒हं द्वि॑ष॒ते र॑धं॒ तवेद् विष्णो॑ बहु॒धा वी॒र्या॑णि। त्वं नः॑ पृणीहि प॒शुभि॑र्वि॒श्वरू॑पैः सुधायां॑ मा धेहि पर॒मे व्यो॑मन्॥ २४॥ आदि॑त्य॒ नाव॒मारु॑क्षः श॒तारि॑त्रां स्व॒स्तये॑। अह॒र्मात्य॑पीपरो॒ रात्रिं॑ स॒त्राति॑ पारय॥ २५॥ सूर्य॒ नाव॒मारु॑क्षः श॒तारि॑त्रां स्व॒स्तये॑। रात्रिं॒ मात्य॑पीप॒रोहः॑ स॒त्राति॑ पारय॥ २६॥ प्र॒जाप॑ते॒रावृ॑तो॒ ब्रह्मणा॒ वर्म॑णा॒हं क॒श्यप॑स्य॒ ज्योति॑षा॒ वर्च॑सा च। ज॒रद॑ष्टिः कृ॒तवी॑र्यो॒ विहा॑याः स॒हस्रा॑युः सुकृ॑तश्चरेयम्॥ २७॥ परी॑वृ॒तो ब्रह्म॑णा॒ वर्म॑णा॒हं क॒श्यप॑स्य॒ ज्योति॑षा॒ वर्च॑सा च। मा मा॒ प्राप॒न्निष॑वो॒ दैव्या॒ या मा मानु॑षी॒रव॑सृष्टा व॒धाय॑॥ २८॥ ऋ॒तेन॑ गुप्त ऋ॒तुभि॑श्च॒ सर्वै॑र्भू॒तेन॑ गुप्तो भव्ये॑न चा॒हम्। मा मा॒ प्राप॑त् पा॒प्मा मोत मृ॒त्युर॒न्तर्द॑धे॒हं सलि॒लेन॑ वा॒चः॥ २९॥ अ॒ग्निर्मा॑ गो॒प्ता परि॑ पातु वि॒श्वत॑ उ॒द्यन्त्सूर्यो॑ नुदतां मृ॒त्युपा॒शान्। व्यु॒च्छन्ती॑रु॒षसः॑ पर्व॑ता ध्रु॒वाः स॒हस्रं॑ प्रा॒णा मय्या य॑तन्ताम्॥ ३०॥ (३)

॥ सप्तदशं काण्डं समाप्तम्॥

अथाष्टादशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ ओ चित् सखायं सख्या ववृत्यां तिरः पुरू चिदर्णवं जगन्वान् । पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमि प्रतरं दीध्यानः ॥ १ ॥ न ते सखा सख्यं वष्ट्येतत् सलक्ष्मा यद् विषुरूपा भवाति । महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा दिवो धर्तार उर्विया परि ख्यन् ॥ २ ॥ उशन्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित् त्यजसं मर्त्यस्य । नि ते मनो मनसि धाय्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ॥ ३ ॥ न यत् पुरा चकृमा कद्ध नूनमृतं वदन्तो अनृतं रपेम । गन्धर्वो अप्स्वप्या च योषा सा नौ नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥ गर्भे नु नौ जनिता दंपती कर्देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः । नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेद नावस्य पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥ को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् । आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत् स जीवात् ॥ ६ ॥ को अस्य वेद प्रथमस्याह्नः क ईं ददर्श क इह प्र वोचत् । बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहनो वाच्या नॄन् ॥ ७ ॥ यमस्य मा यम्यं काम आगन्त्समाने योनौ सहशेय्याय । जायेव पत्ये तन्वं रिरिच्यां वि चिद् वृहेव रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥ न तिष्ठन्ति न नि मिषन्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति । अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ॥ ९ ॥ रात्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् । दिवा पृथिव्या मिथुना सबन्धू यमीर्यमस्य विवृहादजामि ॥ १० ॥ (१) आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि । उप बर्बृहि वृषभाय बाहुमन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ॥ ११ ॥ किं भ्रातासद् यदनाथं भवाति किमु स्वसा यन्निर्ऋतिर्निगच्छात् । काममूता बह्वेतद् रपामि तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि ॥ १२ ॥ न ते नाथं यम्यत्राहमस्मि न ते तनूं तन्वा सं पपृच्याम् । अन्येन मत् प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्ट्येतत् ॥ १३ ॥ न वा उ ते तनूं तन्वा सं पपृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् । असंयदेतन्मनसो हृदो मे भ्राता स्वसुः शयने यच्छयीय ॥ १४ ॥ बतो बतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम । अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परि ष्वजातै लिबुजेव वृक्षम् ॥ १५ ॥ अन्यमू षु यम्य-

न्य॒ उ॒ त्वां परि॑ ष्वजातै॒ लिबु॑जेव वृ॒क्षम् । तस्य॑ वा॒ त्वं मन॑ इ॒च्छा स वा॒ तवा॒धा
कृणुष्व सं॒विदं॒ सुभ॑द्राम् ॥ १६ ॥ त्रीणि॒ च्छन्दां॑सि क॒वयो॒ वि ये॑तिरे पु॑रु॒रूपं॑
द॒र्शतं॑ वि॒श्वच॑क्षणम् । आपो॒ वाता॒ ओष॑धय॒स्तान्येक॑स्मि॒न् भुव॑न॒ आर्पि॑तानि ॥ १७ ॥
वृषा॒ वृष्णे॒ दुदुहे॒ दोह॑सा दि॒वः पयां॑सि य॒ह्वो अदि॑ते॒रदा॑भ्यः । विश्वं॒ स वे॑द॒
वरु॑णो॒ यथा॑ धि॒या स य॒ज्ञियो॑ यजति य॒ज्ञियाँ॑ ऋ॒तून् ॥ १८ ॥ रप॑द् गन्ध॒र्वीरप्या॑
च॒ योष॑णा न॒दस्य॑ ना॒दे परि॑ पातु नो॒ मनः॑ । इ॒ष्टस्य॒ मध्ये॒ अदि॑ति॒र्नि धा॑तु नो॒
भ्राता॑ नो ज्ये॒ष्ठः प्र॑थ॒मो वि वो॑चति ॥ १९ ॥ सो चि॒न्नु भ॒द्रा क्षु॒मती॒ यश॑स्वत्यु॒षा
उ॑वास॒ मन॑वे॒ स्व॑र्वती । यदी॑मु॒शन्त॑मुश॒ताम॒नु क्रतु॑म॒ग्निं होता॑रं वि॒दथा॑य॒ जीज॑नन्
॥ २० ॥ (२) अध॒ त्यं द्र॒प्सं वि॒भ्वं॑ विचक्ष॒णं विराभ॑रदिषि॒रः श्ये॒नो
अ॑ध्व॒रे । यदी॒ विशो॑ वृ॒णते॑ द॒स्ममार्या॑ अ॒ग्निं होता॑र॒मध॒ धीर॑जायत ॥ २१ ॥
सदा॑सि र॒ण्वो यव॑सेव॒ पुष्य॑ते॒ होत्रा॑भिरग्ने॒ मनु॑षः स्वध्व॒रः । विप्र॑स्य वा॒ यच्छ॑शमा॒न
उ॒क्थ्यो॒३ वाजं॑ सस॒वाँ उ॑प॒यासि॒ भूरि॑भिः ॥ २२ ॥ उदी॑रय पि॒तरा॑ जा॒र
आ भग॒मिय॑क्षति हर्य॒तो हृ॒त्तं इ॑ष्यति । विव॑क्ति॒ वह्निः॑ स्वप॒स्यते॑ म॒खस्त॑वि॒ष्यते॒ असु॑रो॒
वेप॑ते म॒ती ॥ २३ ॥ यस्ते॑ अग्ने सुम॒तिं मर्तो॑ अख्य॒त् सह॑सः सूनो॒ अति॒ स प्र
शृ॑ण्वे । इषं॒ दधा॑नो॒ वह॑मानो॒ अश्वै॒रा स द्यु॒माँ अम॑वान् भूषति॒ द्यून् ॥ २४ ॥
श्रुधी नो॑ अग्ने॒ सद॑ने स॒धस्थे॑ यु॒क्ष्वा रथ॑म॒मृत॑स्य द्रवि॒त्नुम् । आ नो॑ वह॒ रोद॑सी
दे॒वपु॑त्रे॒ माकि॑र्दे॒वाना॒मप॑ भूरि॒ह स्याः॑ ॥ २५ ॥ यद॑ग्न ए॒षा समि॑ति॒र्भवा॑ति
दे॒वी दे॒वेषु॑ यज॒ता य॑जत्र । रत्ना॑ च॒ यद् वि॒भजा॑सि स्वधावो भा॒गं नो॒ अत्र॒ वसु॑मन्तं
वीतात् ॥ २६ ॥ अन्व॒ग्निरु॒षसा॒मग्र॑मख्य॒दन्वहा॑नि प्रथ॒मो जा॒तवे॑दाः । अनु॒
सूर्यं॑ उ॒षसो॒ अनु॑ र॒श्मीननु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ वि॑वेश ॥ २७ ॥ प्रत्य॒ग्निरु॒षसा॒मग्र॑मख्य॒त्
प्रत्यहा॑नि प्रथ॒मो जा॒तवे॑दाः । प्रति॒ सूर्य॑स्य पुरु॒धा च॑ र॒श्मीन् प्रति॒
द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तान ॥ २८ ॥ द्यावा॑ ह॒ क्षामा॑ प्रथ॒मे ऋ॒तेना॑भिश्रा॒वे भ॑वतः
स॒त्य॒वाचा॑ । दे॒वो यन्मर्ता॑न् य॒जथा॑य कृ॒ण्वन्त्सीद॒द्धोता॑ प्र॒त्यङ् स्वमसुं॒ यन्
॥ २९ ॥ दे॒वो दे॒वान् प॑रि॒भूर्ऋ॒तेन॒ वहा॑ नो ह॒व्यं प्र॑थ॒मश्चि॑कि॒त्वान् । धू॒मके॑तुः
स॒मिधा॒ भाऋ॑जीको म॒न्द्रो होता॒ नित्यो॑ वा॒चा यजी॑यान् ॥ ३० ॥ (३) अर्चा॑मि
वां॒ वर्धा॒यापो॑ घृतस्नू द्यावा॑भूमी शृणु॒तं रो॑दसी मे । अहा॒ यद् दे॒वा असु॑नीति॒माय॒न्
मध्वा॑ नो॒ अत्र॑ पि॒तरा॑ शिशीताम् ॥ ३१ ॥ स्वावृ॑ग् दे॒वस्या॒मृतं॒
यदी॒ गोरतो॑ जा॒तासो॑ धारयन्त उ॒र्वी । विश्वे॑ दे॒वा अनु॒ तत् ते॒ यजु॑र्गुर्दु॒हे यदेनी॑
दि॒व्यं घृ॒तं वाः ॥ ३२ ॥ किं स्वि॑न्नो॒ राजा॑ जगृहे॒ कद॒स्याति॑ व्र॒तं च॑कृ॒मा को वि
वे॑द । मि॒त्रश्चि॒द्धि ष्मा॑ जुहुरा॒णो दे॒वाञ्छ्लोको॒ न या॒तामपि॒ वाजो॒ अस्ति॑ ॥ ३३ ॥

दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद् विषुरूपा भवाति । यमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने
तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन् ॥ ३४ ॥ यस्मिन् देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदने
धारयन्ते । सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्य१क्तून् परि द्योतनिं चरतो अजस्रा ॥ ३५ ॥ यस्मिन्
देवा मन्मानि संचरन्त्यपीच्ये३ न वयमस्य विद्म । मित्रो नो अत्रादितिरनागान्
त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ॥ ३६ ॥ सखाय आ शिषामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
स्तुष ऊ षु नृतमाय धृष्णवे ॥ ३७ ॥ शवसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा ।
मघैर्मघोनो अति शूर दाशसि ॥ ३८ ॥ स्तेगो न क्षामत्येषि पृथिवीं मही
नो वाता इह वान्तु भूमौ । मित्रो नो अत्र वरुणो युज्यमानो अग्निर्वने न
व्यसृष्ट शोकम् ॥ ३९ ॥ स्तुहि श्रुतं गर्तसदं जनानां राजानं भीममुपहत्नुमुग्रम् ।
मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यमस्मत् ते नि वपन्तु सन्यम् ॥ ४० ॥(४) सरस्वतीं देवयन्तो
हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने । सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वती दाशुषे वार्यं
दात् ॥ ४१ ॥ सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः । आसद्यास्मिन्
बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्मे ॥ ४२ ॥ सरस्वति या सरथं
ययाथोक्थैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती । सहस्रार्घमिडो अत्र भागं रायस्पोषं
यजमानाय धेहि ॥ ४३ ॥ उदीरतामवर उत् परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोवन्तु पितरो हवेषु ॥ ४४ ॥ आहं पितॄन्त्सुविदत्राँ
अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः । बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य
भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥ ४५ ॥ इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो
ये अपरास ईयुः । ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु दिक्षु ॥ ४६ ॥
मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः । यांश्च देवा वावृधुर्ये
च देवास्ते नोवन्तु पितरो हवेषु ॥ ४७ ॥ स्वादुष्किलायं मधुमाँ उतायं तीव्रः
किलायं रसवाँ उतायम् । उतो न्व१स्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन सहत आहवेषु
॥ ४८ ॥ परेयिवांसं प्रवतो महीरिति बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् । वैवस्वतं संगमनं
जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत ॥ ४९ ॥ यमो नो गातुं प्रथमो विवेद
नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ । यत्रा नः पूर्वे पितरः परेता एना जज्ञानाः पथ्या३ अनु
स्वाः ॥ ५० ॥ (५) बर्हिषदः पितर ऊत्य१र्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्
। त आ गतावसा शंतमेनाधा नः शं योररपो दधात ॥ ५१ ॥ आच्या
जानु दक्षिणतो निषद्येदं नो हविरभि गृणन्तु विश्वे । मा हिंसिष्ट पितरः
केन चिन्नो यद् व आगः पुरुषता कराम ॥ ५२ ॥ त्वष्टा दुहित्रे वहतुं कृणोति
तेनेदं विश्वं भुवनं समेति । यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो

ननाश ॥ ५३ ॥ प्रेहि प्रेहि पथिभिः पूर्याणैर्येना ते पूर्वे पितरः परेताः । उभा राजानौ स्वधया मदन्तौ यमं पश्यासि वरुणं च देवम् ॥ ५४ ॥ अपेत वीत वि च सर्पतातोस्मा एतं पितरो लोकमक्रन् । अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै ॥ ५५ ॥ उशन्तस्त्वेधीमह्युशन्तः समिधीमहि । उशन्नुशत आ वह पितॄन् हविषे अत्तवे ॥ ५६ ॥ द्युमन्तस्त्वेधीमहि द्युमन्तः समिधीमहि । द्युमान् द्युमत आ वह पितॄन् हविषे अत्तवे ॥ ५७ ॥ आङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः । तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ५८ ॥ अङ्गिरोभिर्यज्ञियैरा गहीह यम वैरूपैरिह मादयस्व । विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेस्मिन् बर्हिष्या निषद्य ॥ ५९ ॥ इमं यम प्रस्तरमा हि रोहाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः । आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषो मादयस्व ॥ ६० ॥ इत एत उदारुहन् दिवस्पृष्ठान्यारुहन् । प्र भूर्जयो यथा पथा द्यामङ्गिरसो ययुः ॥ ६१ ॥ (६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ २ ॥ यमाय सोमः पवते यमाय क्रियते हविः । यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरंकृतः ॥ १ ॥ यमाय मधुमत्तमं जुहोता प्र च तिष्ठत । इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वेभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥ २ ॥ यमाय घृतवत् पयो राज्ञे हविर्जुहोतन । स नो जीवेष्वा यमेद्दीर्घमायुः प्र जीवसे ॥ ३ ॥ मैनमग्ने वि दहो माभि शूशुचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् । शृतं यदा करसि जातवेदोथेमेनं प्र हिणुतात् पितॄँरुप ॥ ४ ॥ यदा शृतं कृणवो जातवेदोथेममेनं परि दत्तात् पितृभ्यः । यदो गच्छात्यसुनीतिमेतामथ देवानां वशनीर्भवाति ॥ ५ ॥ त्रिकद्रुकेभिः पवते षडुर्वीरेकमिद् बृहत् । त्रिष्टुब् गायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आर्पिता ॥ ६ ॥ सूर्यं चक्षुषा गच्छ वातमात्मना दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मभिः । अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ७ ॥ अजो भागस्तपसस्तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः । यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहैनं सुकृतामु लोकम् ॥ ८ ॥ यास्ते शोचयो रंहयो जातवेदो याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम् । अजं यन्तमनु ताः समृण्वतामथेतराभिः शिवतमाभिः शृतं कृधि ॥ ९ ॥ अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधावान् । आयुर्वसान उप यातु शेषः सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ १० ॥ (७) अति द्रव श्वानौ सारमेयौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा । अधा पितॄन्त्सुविदत्राँ अपीहि यमेन ये सधमादं म-

दन्ति ॥ ११ ॥ यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिषदी नृचक्षसा । ताभ्यां राजन् परि धेह्येनं स्वस्त्यस्मा अनमीवं च धेहि ॥ १२ ॥ उरूणसावसुतृपावुदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनाँ अनु । तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम् ॥ १३ ॥ सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते । येभ्यो मधु प्रधावति तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १४ ॥ ये चित् पूर्व ऋतसाता ऋतजाता ऋतावृधः । ऋषीन् तपस्वतो यम तपोजाँ अपि गच्छतात् ॥ १५ ॥ तपसा ये अनाधृष्यास्तपसा ये स्वर्ययुः । तपो ये चक्रिरे महस्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १६ ॥ ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १७ ॥ सहस्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । ऋषीन् तपस्वतो यम तपोजाँ अपि गच्छतात् ॥ १८ ॥ स्योनास्मै भव पृथिव्यनृक्षरा निवेशनी । यच्छास्मै शर्म सप्रथाः ॥ १९ ॥ असंबाधे पृथिव्या उरौ लोके नि धीयस्व । स्वधा याश्चकृषे जीवन् तास्ते सन्तु मधुश्चुतः ॥ २० ॥ (८) ह्वयामि ते मनसा मन इहेमान् गृहाँ उप जुजुषाण एहि । सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेन स्योनास्त्वा वाता उप वान्तु शग्माः ॥ २१ ॥ उत् त्वा वहन्तु मरुत उदवाहा उदप्रुतः । अजेन कृण्वन्तः शीतं वर्षेणोक्षन्तु बालिति ॥ २२ ॥ उदह्वमायुरायुषे क्रत्वे दक्षाय जीवसे । स्वान् गच्छतु ते मनो अधा पितॄँरुप द्रव ॥ २३ ॥ मा ते मनो मासोर्माङ्गानां मा रसस्य ते । मा ते हास्त तन्वः किं चनेह ॥ २४ ॥ मा त्वा वृक्षः सं बाधिष्ट मा देवी पृथिवी मही । लोकं पितृषु वित्त्वैधस्व यमराजसु ॥ २५ ॥ यत् ते अङ्गमतिहितं पराचैरपानः प्राणो य उ वा ते परेतः । तत् ते संगत्य पितरः सनीडा घासाद् घासं पुनरा वेशयन्तु ॥२६॥ अपेमं जीवा अरुधन् गृहेभ्यस्तं निर्वहत परि ग्रामादितः । मृत्युर्यमस्यासीद् दूतः प्रचेता असून् पितृभ्यो गमयां चकार ॥२७॥ ये दस्यवः पितृषु प्रविष्टा ज्ञातिमुखा अहुतादश्चरन्ति । परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानस्मात् प्र धमाति यज्ञात् ॥२८॥ सं विशन्त्विह पितरः स्वा नः स्योनं कृण्वन्तः प्रतिरन्त आयुः । तेभ्यः शकेम हविषा नक्षमाणा ज्योग् जीवन्तः शरदः पुरूचीः ॥ २९ ॥ यां ते धेनुं निपृणामि यमु ते क्षीर ओदनम् । तेना जनस्यासो भर्ता योत्रासदजीवनः ॥ ३० ॥ (९) अश्वावतीं प्र तर या सुशेवार्क्षाकं वा प्रतरं नवीयः । यस्त्वा जघान वध्यः सो अस्तु मा सो अन्यद् विदत भागधेयम् ॥ ३१ ॥ यमः परोवरो विवस्वान् ततः परं नाति पश्यामि किं चन । यमे अध्वरो अधि मे निविष्टो भुवो विवस्वानन्वाततान ॥ ३२ ॥ अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सवर्णामदधुर्विवस्वते । उताश्विनावभरद् यत् तदासीदजहादु द्वा

मिथुना संरण्यूः ॥ ३३ ॥ ये निखाता ये परोप्ता ये दग्धा ये चोद्धिताः । सर्वांस्तानग्न आ वह पितॄन् हविषे अत्तवे ॥ ३४ ॥ ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते । त्वं तान् वेत्थ यदि ते जातवेदः स्वधया यज्ञं स्वधितिं जुषन्ताम् ॥ ३५ ॥ शं तप माति तपो अग्ने मा तन्वं तपः । वनेषु शुष्मो अस्तु ते पृथिव्यामस्तु यद्धरः ॥ ३६ ॥ ददाम्यस्मा अवसानमेतद् य एष आगन् मम चेदभूदिह । यमश्चिकित्वान् प्रत्येतदाह ममैष राय उप तिष्ठतामिह ॥ ३७ ॥ इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥ ३८ ॥ प्रेमां मात्रां० । ० ॥ ३९ ॥ अपेमां मात्रां० । ० ॥ ४० ॥ (१०) वीइमां मात्रां० । ० ॥ ४१ ॥ निरिमां मात्रां० । ० ॥ ४२ ॥ उदिमां मात्रां० । ० ॥४३॥ समिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥ ४४ ॥ अमासि मात्रां स्वरगामायुष्मान् भूयासम् । यथापरं न मासातै शते शरत्सु नो पुरा ॥ ४५ ॥ प्राणो अपानो व्यान आयुश्चक्षुर्दृशये सूर्याय । अपरिपरेण पथा यमराज्ञः पितॄन् गच्छ ॥ ४६ ॥ ये अग्रवः शशमानाः परेयुर्हित्वा द्वेषांस्यनपत्यवन्तः । ते द्यामुदित्याविदन्त लोकं नाकस्य पृष्ठे अधि दीध्यानाः ॥ ४७ ॥ उदन्वती द्यौरवमा पीलुमतीति मध्यमा । तृतीया ह प्रद्यौरिति यस्यां पितर आसते ॥ ४८ ॥ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुरुर्वन्तरिक्षम् । य आक्षियन्ति पृथिवीमुत द्यां तेभ्यः पितृभ्यो नमसा विधेम ॥ ४९ ॥ इदमिद् वा उ नापरं दिवि पश्यसि सूर्यम् । माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ५० ॥ (११) इदमिद् वा उ नापरं जरस्यन्यदितोपरम् । जाया पतिमिव वाससाभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ५१ ॥ अभि त्वोर्णोमि पृथिव्या मातुर्वस्त्रेण भद्रया । जीवेषु भद्रं तन्मयि स्वधा पितृषु सा त्वयि॥५२ ॥ अग्नीषोमा पथिकृता स्योनं देवेभ्यो रत्नं दधथुर्वि लोकम् । उप प्रेष्यन्तं पूषणं यो वहात्यञ्जोयानैः पथिभिस्तत्र गच्छतम् ॥ ५३ ॥ पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः । स त्वैतेभ्यः परि ददत् पितृभ्योग्निर्देवेभ्यः सुविदत्रियेभ्यः ॥ ५४ ॥ आयुर्विश्वायुः परि पातु त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् । यत्रासते सुकृतो यत्र त ईयुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥ ५५ ॥ इमौ युनज्मि ते वह्नी असुनीताय वोढवे । ताभ्यां यमस्य सादनं समितीश्चाव गच्छतात् ॥ ५६ ॥ एतत् त्वा वासः प्रथमं न्वागन्नपैतदूह यदिहाबिभः पुरा । इष्टापूर्तमनुसंक्राम विद्वान् यत्र ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु ॥ ५७ ॥ अग्नेर्वर्म परि गोभिर्व्ययस्व सं प्रोर्णुष्व मेदसा पीवसा च । नेत् त्वा धृष्णुर्हरसा जर्हृषाणो दधृग् विधक्षन् परीङ्ख-

या॑तै ॥ ५८ ॥ द॒ण्डं हस्ता॑दा॒ददा॑नो ग॒तासोः॑ स॒ह श्रोत्रे॑ण॒ वर्च॑सा॒ बले॑न । अत्रै॒व
त्वमि॒ह व॒यं सु॒वीरा॒ विश्वा॒ मृधो॑ अ॒भिमा॑तीर्जयेम ॥ ५९ ॥ धनु॒र्हस्ता॑दा॒ददा॑नो
मृ॒तस्य॑ स॒ह क्ष॒त्रेण॒ वर्च॑सा॒ बले॑न । स॒मा॒गृभा॑य॒ वसु॒ भूरि॑ पु॒ष्टम॒र्वाङ् त्वमेह्युप॑ जी॒-
व॒लो॒कम् ॥ ६० ॥ (१२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३ ॥ इ॒यं नारी॑ पतिलो॒कं वृ॑णा॒ना नि प॑द्यत॒ उप॑ त्वा मर्त्य॒ प्रेत॑म् । धर्मं॑
पु॒रा॒णम॑नुपा॒लय॑न्ती॒ तस्यै॑ प्र॒जां द्रवि॑णं चे॒ह धे॑हि ॥ १ ॥ उदी॑र्ष्व नार्य॒भि जी॒-
व॒लो॒कं ग॒तासु॑मे॒तमुप॑ शेष॒ एहि॑ । ह॒स्त॒ग्रा॒भस्य॑ दधि॒षोस्तवे॒दं पत्यु॑र्जनि॒त्वम॒भि सं
ब॑भूथ ॥ २ ॥ अप॑श्यं युव॒तिं नी॒यमा॑नां जी॒वां मृ॒तेभ्यः॑ परिणी॒यमा॑नाम् । अ॒न्धेन॒
यत् तम॑सा॒ प्रावृ॑तासीत् प्रा॒क्तो अपा॑चीमनयं॒ तदे॑नाम् ॥ ३ ॥ प्र॒जा॒न॒त्य॑घ्न्ये जी॒-
व॒लो॒कं दे॒वा॒नां पन्था॑मनुसं॒चर॑न्ती । अ॒यं ते॒ गोप॑ति॒स्तं जु॑षस्व स्व॒र्गं लो॒कमधि॑
रोहयैनम् ॥ ४ ॥ उप॒ द्यामुप॑ वेत॒सम॑वत्तरो न॒दीना॑म् । अग्ने॑ पि॒त्तम॒पाम॑सि ॥५॥
यं त्वम॑ग्ने स॒मद॑ह॒स्तमु॒ निर्वा॑पया॒ पुन॑ः । क्याम्बू॒रत्र॑ रोहतु शाण्डदू॒र्वा व्य॑ल्कशा
॥ ६ ॥ इ॒दं त॒ एकं॑ प॒र ऊं॑ त॒ एकं॑ तृ॒तीये॑न॒ ज्योति॑षा॒ सं वि॑शस्व । सं॒वेश॑ने त॒-
न्वा॒३ चारु॑रेधि प्रि॒यो दे॒वानां॑ पर॒मे स॒धस्थे॑ ॥ ७ ॥ उत्ति॑ष्ठ॒ प्रेहि॒ प्र द्र॒वौक॑ः कृ-
णुष्व सलि॒ले स॒धस्थे॑ । तत्र॒ त्वं पि॒तृभि॑ः संविदा॒नः सं सोमे॑न॒ मद॑स्व॒ सं स्व॒धाभि॑ः
॥ ८ ॥ प्र च्य॑वस्व त॒न्वं१ सं भ॑रस्व॒ मा ते॒ गात्रा॒ वि हा॑यि॒ मो शरी॑रम् । मनो॒
निवि॑ष्टमनु॒संवि॑शस्व॒ यत्र॒ भूमे॑र्जु॒षसे॒ तत्र॑ गच्छ ॥ ९ ॥ वर्च॑सा॒ मां पि॒तर॑ः सो॒-
म्या॒सो अ॒ञ्जन्तु॑ दे॒वा मधु॑ना घृ॒तेन॑ । चक्षु॑षे मा प्र॒तरं॑ ता॒रय॑न्तो ज॒रसे॑ मा ज॒र-
द॑ष्टिं वर्धन्तु ॥ १० ॥ (१३) वर्च॑सा॒ मां सम॑नक्त्व॒ग्निर्मे॒धां मे॒ विष्णु॒र्न्य॑नक्त्वा॒-
सन् । र॒यिं मे॒ विश्वे॒ नि य॑च्छन्तु दे॒वाः स्यो॒ना माप॒ः पव॑नैः पुनन्तु ॥ ११ ॥
मि॒त्रावरु॑णा॒ परि॒ माम॑धातामादि॒त्या मा॒ स्वर॑वो वर्धयन्तु । वर्चो॑ म इन्द्रो॒ न्य॑नक्तु॒
हस्त॑योर्ज॒रद॑ष्टिं मा सवि॒ता कृ॑णोतु ॥ १२ ॥ यो म॒मार॑ प्रथ॒मो मर्त्या॑नां॒ यः प्रे॒-
याय॑ प्रथ॒मो लो॒कमे॒तम् । वै॒व॒स्व॒तं सं॒गम॑नं॒ जना॑नां य॒मं राजा॑नं ह॒विषा॑ सपर्यत
॥ १३ ॥ परा॑ यात पितर॒ आ च॑ याता॒यं वो॑ य॒ज्ञो मधु॑ना॒ सम॑क्तः । द॒त्तो अ॒-
स्मभ्यं॒ द्रवि॑णे॒ह भ॒द्रं र॒यिं च॑ नः॒ सर्व॑वीरं दधात ॥ १४ ॥ कण्व॑ः क॒क्षीवा॑न् पु-
रु॒मी॒ढो अ॒गस्त्यः॑ श्या॒वाश्व॒ः सोभ॑र्यर्च॒नानाः॑ । वि॒श्वामि॑त्रो॒यं ज॒मद॑ग्नि॒रत्रि॒रवन्तु
नः क॒श्यपो॑ वा॒मदे॑वः ॥ १५ ॥ विश्वा॑मित्र॒ जम॑दग्ने॒ वसि॑ष्ठ॒ भर॑द्वाज॒ गोत॑म॒ वा-
म॑देव । श॒र्दिर्नो॒ अत्रि॑रग्रभी॒न्नमो॑भिः॒ सुसं॑शासः॒ पित॑रो मृ॒डता॑ नः ॥ १६ ॥

क्रस्ये मृजाना अति यन्ति रिप्रमायुर्दधानाः प्रतरं नवीयः । आप्यायमानाः प्रजया धनेनाध स्याम सुरभयो गृहेषु ॥ १७ ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यञ्जते । सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमासु गृह्णते ॥१८॥ यद् वो मुद्रं पितरः सोम्यं च तेनो सचध्वं स्वयशसो हि भूत । ते अर्वाणः कवय आ शृणोत सुविदत्रा विदथे हूयमानाः ॥ १९ ॥ ये अत्रयो अङ्गिरसो नवग्वा इष्टावन्तो रातिषाचो दधानाः । दक्षिणावन्तः सुकृतो य उ स्थासद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥२०॥(१४) अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशशानाः । शुचीदयन् दीध्यत उक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन् ॥२१॥ सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तो अयो न देवा जनिमा धमन्तः । शुचन्तो अग्निं वावृधन्त इन्द्रमुर्वीं गव्यां परिषदं नो अक्रन् ॥ २२ ॥ आ यूथेव क्षुमति पश्वो अख्यद् देवानां जनिमान्त्युग्रः । मर्तासश्चिदुर्वशीरकृप्रन् वृधे चिदर्य उपरस्यायोः ॥ २३ ॥ अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवस्रन्नुषसो विभातीः । विश्वं तद् भद्रं यदवन्ति देवा बृहद् वदेम विदथे सुवीराः ॥ २४ ॥ इन्द्रो मा मरुत्वान् प्राच्या दिशः पातु बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि । लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥ २५ ॥ धाता मा निर्ऋत्या दक्षिणाया दिशः पातु बाहु० । ० ॥ २६ ॥ अदितिर्मादित्यैः प्रतीच्या दिशः पातु बाहु० । ० ॥२७॥ सोमो मा विश्वैर्देवैरुदीच्या दिशः पातु बाहु० । ० ॥ २८ ॥ धर्ता ह त्वा धरुणो धारयाता ऊर्ध्वं भानुं सविता द्यामिवोपरि । लोककृतः० ॥ २९ ॥ प्राच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहु० । ० ॥ ३० ॥ (१५) दक्षिणायां त्वा दिशि पुरा० । ० ॥ ३१ ॥ प्रतीच्यां त्वा दिशि पुरा० । ० ॥ ३२ ॥ उदीच्यां त्वा दिशि पुरा० । ० ॥ ३३ ॥ ध्रुवायां त्वा दिशि पुरा० । ० ॥३४॥ ऊर्ध्वायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युता पृथिवी द्यामिवोपरि । लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥ ३५ ॥ धर्तासि धरुणोसि वंसगोसि ॥ ३६ ॥ उदपूरसि मधुपूरसि वातपूरसि ॥ ३७॥ इतश्च मामुतश्चावतां यमे इव यतमाने यदैतम् । प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तो आ सीदतां स्वमु लोकं विदाने ॥३८॥ स्वासस्थे भवतमिन्दवे नो युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिः । वि श्लोक एति पथ्येव सूरिः शृण्वन्तु विश्वे अमृतास एतत् ॥ ३९ ॥ त्रीणि पदानि रुपो अन्वरोहच्चतुष्पदीमन्वैतद्व्रतेन । अक्षरेण प्रति मितीते अर्कमृतस्य नाभावभि सं पुनाति ॥ ४० ॥ (१६) देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युं प्रजायै किममृतं नावृणीत । बृहस्पतिर्यज्ञमतनुत ऋषिः प्रियां यमस्तन्वं१मा रिरेच ॥ ४१ ॥ त्वमग्न ईडितो जातवेदो-

वाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥ ४२ ॥ आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय । पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात ॥ ४३ ॥ अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः । अत्तो हवींषि प्रयतानि बर्हिषि रयिं च नः सर्ववीरं दधात ॥ ४४ ॥ उपहूता नः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु । त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥ ४५ ॥ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा अनूजहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः । तेभिर्यमः संरराणो हवींष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥ ४६ ॥ ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविद स्तोमतष्टासो अर्कैः । आग्ने याहि सहस्रं देववन्दैः सत्यैः कविभिर्ऋषिभिर्घर्मसद्भिः ॥ ४७ ॥ ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सरथं तुरेण । आग्ने याहि सुविदत्रेभिरर्वाङ् परैः पूर्वैर्ऋषिभिर्घर्मसद्भिः ॥ ४८ ॥ उप सर्प मातरं भूमिमेतामुरुव्यचसं पृथिवीं सुशेवाम् । ऊर्णम्रदाः पृथिवी दक्षिणावत एषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ॥ ४९ ॥ उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा नि बाधथाः सूपायनास्मै भव सूपसर्पणा । माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ५० ॥ (१७) उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् । ते गृहासो घृतश्चुतः स्योना विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र ॥ ५१ ॥ उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं त्वत् परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिषम् । एतां स्थूणां पितरो धारयन्ति ते तत्र यमः सादना ते कृणोतु ॥ ५२ ॥ इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् । अयं यश्चमसो देवपानस्तस्मिन् देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ५३ ॥ अथर्वा पूर्णं चमसं यमिन्द्रायाबिभर्वाजिनीवते । तस्मिन् कृणोति सुकृतस्य भक्षं तस्मिन्निन्दुः पवते विश्वदानीम् ॥ ५४ ॥ यत् ते कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः । अग्निष्टद् विश्वादगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणाँ आविवेश ॥ ५५ ॥ पयस्वतीरोषधयः पयस्वन्मामकं पयः । अपां पयसो यत् पयस्तेन मा सह शुम्भतु ॥ ५६ ॥ इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् । अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥ ५७ ॥ सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापूर्तेन परमे व्योमन् । हित्वावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ ५८ ॥ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुर्वन्तरिक्षम् । तेभ्यः स्वराडसुनीतिर्नो अद्य यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥ ५९ ॥ शं ते नीहारो भवतु शं ते प्रुष्वाव शीयताम् । शीतिके शीतिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति । मण्डूक्यप्सु शं भुव इमं स्वग्निं शमय ॥ ६० ॥ (१८)

विवस्वान् नो अभयं कृणोतु यः सुत्रामा जीरदानुः सुदानुः । इहेमे वीरा बहवो भवन्तु गोमदश्ववन्मय्यस्तु पुष्टम् ॥ ६१ ॥ विवस्वान् नो अमृतत्वे दधातु परैतु मृत्युरमृतं न ऐतु । इमान् रक्षतु पुरुषाना जरिम्णो मो ष्वेषामसवो यमं गुः ॥६२॥ यो दध्रे अन्तरिक्षे न मह्ना पितॄणां कविः प्रमतिर्मतीनाम् । तमर्चत विश्वमित्रा हविर्भिः स नो यमः प्रतरं जीवसे धात् ॥ ६३ ॥ आ रोहत दिवमुत्तमामृषयो मा बिभीतन । सोमपाः सोमपायिन इदं वः क्रियते हविरगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ ६४ ॥ प्र केतुना बृहता भात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति । दिवश्चिदन्तादुपमामुदानडपामुपस्थे महिषो ववर्ध ॥ ६५ ॥ नाके सुपर्णमुप यत् पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम् ॥६६॥ इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ ६७ ॥ अपूपापिहितान् कुम्भान् यांस्ते देवा अधारयन् । ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्चुतः ॥ ६८ ॥ यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः । तास्ते सन्तु विभ्वीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ॥ ६९ ॥ पुनर्देहि वनस्पते य एष निहितस्त्वयि । यथा यमस्य सादन आसातै विदथा वदन् ॥ ७० ॥ आ रभस्व जातवेदस्तेजस्वद्धरो अस्तु ते । शरीरमस्य सं दहाथैनं धेहि सुकृतामु लोके ॥ ७१ ॥ ये ते पूर्वे परागता अपरे पितरश्च ये । तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु शतधारा व्युन्दती ॥ ७२॥ एतदा रोह वय उन्मृजानः स्वा इह बृहदु दीदयन्ते । अभि प्रेहि मध्यतो माप हास्थाः पितॄणां लोकं प्रथमो यो अत्र ॥ ७३ ॥ (१९)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ आ रोहत जनित्रीं जातवेदसः पितृयाणैः सं व आ रोहयामि । अवाड्ढव्येषितो हव्यवाह ईजानं युक्ताः सुकृतां धत्त लोके ॥ १ ॥ देवा यज्ञमृतवः कल्पयन्ति हविः पुरोडाशं स्रुचो यज्ञायुधानि । तेभिर्याहि पथिभिर्देवयानैर्यैरीजानाः स्वर्गं यन्ति लोकम् ॥ २ ॥ ऋतस्य पन्थामनु पश्य साध्वङ्गिरसः सुकृतो येन यन्ति । तेभिर्याहि पथिभिः स्वर्गं यत्रादित्या मधु भक्षयन्ति तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ॥ ३ ॥ त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः । स्वर्गा लोका अमृतेन विष्ठा इषमूर्जं यजमानाय दुह्राम् ॥ ४ ॥ जुहूर्दाधार द्यामुपभृदन्तरिक्षं ध्रुवा दाधार पृथिवीं प्रतिष्ठाम् । प्रतीमां लोका घृतपृष्ठाः स्वर्गाः कामंकामं यज-

मानाय दुह्राम् ॥५॥ ध्रुव आ रोह पृथिवीं विश्वभोजसमन्तरिक्षमुपभृदा क्रमस्व ।
जुहु द्यां गच्छ यजमानेन साकं स्रुवेण वत्सेन दिशः प्रपीनाः सर्वा धुक्ष्वाहृणीयमानः
॥ ६ ॥ तीर्थैस्तरन्ति प्रवतो महीरिति यज्ञकृतः सुकृतो येन यान्ति । अत्रादधुर्यजमानाय
लोकं दिशो भूतानि यदकल्पयन्त ॥ ७ ॥ अङ्गिरसामयनं
पूर्वो अग्निरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानामयनं दक्षिणाग्निः । महिमानमग्नेर्विहितस्य
ब्रह्मणा समङ्गः सर्व उप याहि शग्मः ॥ ८ ॥ पूर्वो अग्निष्ट्वा
तपतु शं पुरस्ताच्छं पश्चात् तपतु गार्हपत्यः । दक्षिणाग्निष्टे तपतु शर्म वर्मोत्तरतो
मध्यतो अन्तरिक्षाद् दिशोदिशो अग्ने परि पाहि घोरात् ॥ ९ ॥ यूयमग्ने शंतमाभिस्तनूभिरीजानमभि
लोकं स्वर्गम् । अश्वा भूत्वा पृष्टिवाहो वहाथ यत्र देवैः सधमादं
मदन्ति ॥ १० ॥ (२०) शमग्ने पश्चात् तप शं पुरस्ताच्छमुत्तराच्छमधरात्
तपैनम् । एकस्त्रेधा विहितो जातवेदः सम्यगेनं धेहि सुकृतामु लोके ॥ ११ ॥
शमग्नयः समिद्धा आ रभन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः । शृतं कृण्वन्त इह
माव चिक्षिपन् ॥ १२ ॥ यज्ञ एति विततः कल्पमान ईजानमभि लोकं स्वर्गम् ।
तमग्नयः सर्वहुतं जुषन्तां प्राजापत्यं मेध्यं जातवेदसः । शृतं कृण्वन्त इह माव चिक्षिपन्
॥ १३ ॥ ईजानश्चितमारुक्षदग्निं नाकस्य पृष्ठाद् दिवमुत्पतिष्यन् । तस्मै
प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्त्स्वर्गः पन्थाः सुकृते देवयानः ॥ १४ ॥ अग्निर्होताध्वर्युष्टे
बृहस्पतिरिन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणतस्ते अस्तु । हुतोयं संस्थितो यज्ञ
एति यत्र पूर्वमयनं हुतानाम् ॥ १५ ॥ अपूपवान् क्षीरवांश्चरुरेह सीदतु । लोककृतः
पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥१६॥ अपूपवान् दधिवांश्चरुरेह०।०॥१७॥
अपूपवान् द्रप्सवांश्चरुरेह० । ० ॥ १८ ॥ अपूपवान् घृतवांश्चरुरेह० । ० ॥ १९ ॥
अपूपवान् मांसवांश्चरुरेह० । ० ॥ २० ॥ (२१)
अपूपवानन्नवांश्चरुरेह० । ० ॥ २१ ॥ अपूपवान् मधुमांश्चरुरेह० । ०
॥ २२ ॥ अपूपवान् रसवांश्चरुरेह० । ० ॥ २३ ॥ अपूपवानपवांश्चरुरेह
सीदतु । लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ
॥ २४ ॥ अपूपापिहितान् कुम्भान् यांस्ते देवा अधारयन् । ते ते सन्तु
स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्चुतः ॥ २५ ॥ यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः
स्वधावतीः । तास्ते सन्तूद्भ्वीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ॥ २६ ॥ अक्षितिं
भूयसीम् ॥ २७ ॥ द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः । समानं
योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ २८ ॥ शतधारं वायुमर्कं
स्वर्विदं नृचक्षसस्ते अभि चक्षते रयिम् । ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति सर्वदा ते दुह्रते

दक्षिणां सप्तमातरम् ॥ २९ ॥ कोशं दुहन्ति कलशं चतुर्बिलमिडां धेनुं मधुमतीं स्वस्तये । ऊर्जं मदन्तीमदितिं जनेष्वग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥ ३० ॥ (२२) एतत् ते देवः सविता वासो ददाति भर्तवे । तत् त्वं यमस्य राज्ये वसानस्तार्प्यं चर ॥ ३१ ॥ धाना धेनुरभवद् वत्सो अस्यास्तिलोऽभवत् । तां वै यमस्य राज्ये अक्षितामुप जीवति ॥ ३२ ॥ एतास्ते असौ धेनवः कामदुघा भवन्तु । एनीः श्येनीः सरूपा विरूपास्तिलवत्सा उप तिष्ठन्तु त्वात्र ॥ ३३ ॥ एनीर्धाना हरिणीः श्येनीरस्य कृष्णा धाना रोहिणीर्धेनवस्ते । तिलवत्सा ऊर्जमस्मै दुहाना विश्वाहा सन्त्वनपस्फुरन्तीः ॥ ३४ ॥ वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रं शतधारमुत्सम् । स बिभर्ति पितरं पितामहान् प्रपितामहान् बिभर्ति पिन्वमानः ॥ ३५ ॥ सहस्रधारं शतधारमुत्समक्षितं व्यच्यमानं सलिलस्य पृष्ठे । ऊर्जं दुहानमनपस्फुरन्तमुपासते पितरः स्वधाभिः ॥ ३६ ॥ इदं कसाम्बु चयनेन चितं तत् सजाता अव पश्यतेत । मर्त्योऽयममृतत्वमेति तस्मै गृहान् कृणुत यावत्सबन्धु ॥ ३७ ॥ इहैवैधि धनसनिरिहचित्त इहक्रतुः । इहैधि वीर्यवत्तरो वयोधा अपराहतः ॥ ३८ ॥ पुत्रं पौत्रमभितर्पयन्तीरापो मधुमतीरिमाः । स्वधां पितृभ्यो अमृतं दुहाना आपो देवीरुभयांस्तर्पयन्तु ॥ ३९ ॥ आपो अग्निं प्र हिणुत पितॄँरुपेमं यज्ञं पितरो मे जुषन्ताम् । आसीनामूर्जमुप ये सचन्ते ते नो रयिं सर्ववीरं नि यच्छान् ॥ ४० ॥ (२३) समिन्धते अमर्त्यं हव्यवाहं घृतप्रियम् । स वेद निहितान् निधीन् पितॄन् परावतो गतान् ॥ ४१ ॥ यं ते मन्थं यमोदनं यन्मांसं निपृणामि ते । ते ते सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्चुतः ॥ ४२ ॥ यास्ते धाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधावतीः । तास्ते सन्तूद्भ्वीः प्रभ्वीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम् ॥ ४३ ॥ इदं पूर्वमपरं नियानं येना ते पूर्वे पितरः परेताः । पुरोगवा ये अभिशाचो अस्य ते त्वा वहन्ति सुकृतामु लोकम् ॥ ४४ ॥ सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने । सरस्वतीं सुकृतो हवन्ते सरस्वती दाशुषे वार्यं दात् ॥ ४५ ॥ सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः । आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इष आ धेह्यस्मे ॥ ४६ ॥ सरस्वति या सरथं ययाथोक्थैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती । सहस्रार्घमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ ४७ ॥ पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि देवो नो धाता प्र तिरात्यायुः । परापरैता वसुविद् वो अस्त्वधा मृताः पितृषु सं भवन्तु ॥ ४८ ॥ आ प्र च्यवेथामप तन्मृजेथां यद् वामभिभा अत्रोचुः । अस्मादेतमघ्न्यौ तद् वशीयो दातुः पितृष्विहभोजनौ मम ॥ ४९ ॥ एयमगन् दक्षिणा भद्रतो नो अनेन दत्ता सुदुघा वयोधाः ।

यौवने जीवानुपपृञ्चती जरा पितृभ्य उपसंपराणयादिमान् ॥ ५० ॥ (२४)
इदं पितृभ्यः प्र भरामि बर्हिर्जीवं देवेभ्य उत्तरं स्तृणामि । तदा रोह पुरुष मेध्यो
भवन् प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ॥ ५१ ॥ एदं बर्हिरसदो मेध्योभूः
प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् । यथापरु तन्वं सं भरस्व गात्राणि ते ब्रह्मणा
कल्पयामि ॥ ५२ ॥ पर्णो राजापिधानं चरूणामूर्जो बलं सह ओजो न आगन् ।
आयुर्जीवेभ्यो विदधद् दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ५३ ॥ ऊर्जो भागो य इमं जजानाश्मान्नानामाधिपत्यं
जगाम । तमर्चत विश्वमित्रा हविर्भिः स नो यमः प्रतरं जीवसे
धात् ॥ ५४ ॥ यथा यमाय हर्म्यमवपन् पञ्च मानवाः । एवा वपामि हर्म्यं यथा मे भूरयोसत
॥ ५५ ॥ इदं हिरण्यं बिभृहि यत् ते पिताबिभः पुरा । स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्मृड्ढि
दक्षिणम् ॥ ५६ ॥ ये च जीवा ये च मृता ये जाता ये च यज्ञियाः । तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु
मधुधारा व्युन्दती ॥ ५७ ॥ वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सूरो अह्नां प्रतरीतोषसां
दिवः । प्राणः सिन्धूनां कलशाँ अचिक्रददिन्द्रस्य हार्दिमाविशन्मनीषया ॥ ५८ ॥
त्वेषस्ते धूम ऊर्णोतु दिवि षंछुक्र आततः । सूरो न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे
॥ ५९ ॥ प्र वा एतीन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरः ।
मर्य इव योषाः समर्षसे सोमः कलशे शतयामना पथा ॥ ६० ॥ (२५)
अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रियाँ अधूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा यविष्ठा ईमहे
॥ ६१ ॥ आ यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पथिभिः पितृयाणैः । आयुरस्मभ्यं
दधतः प्रजां च रायश्च पोषैरभि नः सचध्वम् ॥ ६२ ॥ परा यात पितरः
सोम्यासो गम्भीरैः पथिभिः पूर्याणैः । अधा मासि पुनरा यात नो गृहान्
हविरत्तुं सुप्रजसः सुवीराः ॥ ६३ ॥ यद् वो अग्निरजहादेकमङ्गं पितृलोकं गमयं
जातवेदाः । तद् व एतत् पुनरा प्याययामि साङ्गाः स्वर्गे पितरो मादयध्वम्
॥ ६४ ॥ अभूद् दूतः प्रहितो जातवेदाः सायं न्यह्न उपवन्द्यो नृभिः । प्रादाः
पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥ ६५ ॥ असौ हा इह ते
मनः ककुत्सलमिव जामयः । अभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ६६ ॥ शुम्भन्तां लोकाः
पितृषदनाः पितृषदने त्वा लोक आ सादयामि ॥ ६७ ॥ ये३स्माकं पितरस्तेषां बर्हिरसि
॥ ६८ ॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय । अधा वयमादित्य
व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ ६९ ॥ प्रास्मत् पाशान् वरुण मुञ्च सर्वान्
यैः समामे बध्यते यैर्व्यामे । अधा जीवेम शरदं शतानि त्वया राजन् गुपिता
रक्षमाणाः ॥ ७० ॥ (२६) अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नमः ॥ ७१ ॥
सोमाय पितृमते स्वधा नमः ॥ ७२ ॥ पितृभ्यः सोमवद्भ्यः स्वधा नमः ॥ ७३ ॥

यमाय पितृमते स्वधा नमः ॥ ७४ ॥ एतत् ते प्रततामह स्वधा ये च त्वामनु ॥ ७५ ॥ एतत् ते ततामह स्वधा ये च त्वामनु ॥ ७६ ॥ एतत् ते तत स्वधा ॥ ७७ ॥ स्वधा पितृभ्यः पृथिविषद्भ्यः ॥ ७८ ॥ स्वधा पितृभ्यो अन्तरिक्षसद्भ्यः ॥ ७९ ॥ स्वधा पितृभ्यो दिविषद्भ्यः ॥ ८० ॥ (२७) नमो वः पितर ऊर्जे नमो वः पितरो रसाय ॥ ८१ ॥ नमो वः पितरो भामाय नमो वः पितरो मन्यवे ॥ ८२ ॥ नमो वः पितरो यद् घोरं तस्मै नमो वः पितरो यत् क्रूरं तस्मै ॥ ८३ ॥ नमो वः पितरो यच्छिवं तस्मै नमो वः पितरो यत् स्योनं तस्मै ॥ ८४ ॥ नमो वः पितरः स्वधा वः पितरः ॥ ८५ ॥ येत्र पितरः पितरो येत्र यूयं स्थ युष्मांस्तेनु यूयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्थ ॥ ८६ ॥ य इह पितरो जीवा इह वयं स्मः । अस्मांस्तेनु वयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्म ॥ ८७ ॥ आ त्वाग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् । यद् घ सा ते पनीयसी समिद् दीदयति द्यवि । इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ८८ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि । न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ८९ ॥ (२८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ अष्टादशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथैकोनविंशं काण्डम् ॥

॥ १ ॥ सं सं स्रवन्तु नद्य३ः सं वाताः सं पतत्रिणः । यज्ञमिमं वर्धयता गिरः
संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥ इमं होमा यज्ञमवतेमं संस्रावणा उत । य-
ज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ २ ॥ रूपंरूपं वयोवयः संर-
भ्यैनं परि ष्वजे । यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशो वर्धयन्तु संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥३॥

॥ २ ॥ शं त आपो हैमवतीः शमु ते सन्तूत्स्याः । शं ते सनिष्यदा आपः
शमु ते सन्तु वर्ष्याः ॥ १ ॥ शं त आपो धन्वन्या३ः शं ते सन्त्वनूप्याः । शं ते
खनित्रिमा आपः शं याः कुम्भेभिराभृताः ॥ २ ॥ अनभ्रयः खनमाना विप्रा ग-
म्भीरे अपसः । भिषग्भ्यो भिषक्तरा आपो अच्छा वदामसि ॥ ३ ॥ अपामह
दिव्यानामपां स्रोतस्यानाम् । अपामह प्रणेजनेश्वा भवथ वाजिनः ॥ ४ ॥ ता
अपः शिवा अपोयक्ष्मंकरणीरपः । यथैव तृप्यते मयस्तास्त आ दत्त भेषजीः ॥५॥

॥ ३ ॥ दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद् वनस्पतिभ्यो अध्योषधीभ्यः । यत्र-
यत्र विभृतो जातवेदास्तत स्तुतो जुषमाणो न एहि ॥ १ ॥ यस्ते अप्सु महिमा
यो वनेषु य ओषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः । अग्ने सर्वास्तन्व१ः सं रभस्व ताभिर्न ए-
हि द्रविणोदा अजस्रः ॥ २ ॥ यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो या ते तनूः पितृष्वावि-
वेश । पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथेग्ने तया रयिमस्मासु धेहि ॥ ३ ॥ श्रुत्कर्णाय
कवये वेद्याय वचोभिर्वाकैरुप यामि रातिम् । यतो भयमभयं तन्नो अस्त्वव देवा-
नां यज हेडो अग्ने ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥ यामाहुतिं प्रथमामथर्वा या जाता या हव्यमकृणोज्जातवेदाः । तां
त एतां प्रथमो जोहवीमि ताभिष्टुप्तो वहतु हव्यमग्निरग्नये स्वाहा ॥१॥ आकूतिं देवीं
सुभगां पुरो दधे चित्तस्य माता सुहवा नो अस्तु । यामाशामेमि केवली सा मे
अस्तु विदेयमेनां मनसि प्रविष्टाम् ॥ २ ॥ आकूत्या नो बृहस्पत आकूत्या न

उपा गहि । अथो भगस्य नो धेह्यथो नः सुहवो भव ॥ ३ ॥ बृहस्पतिर्म आकूतिमाङ्गिरसः प्रति जानातु वाचमेताम् । यस्य देवा देवताः संबभूवुः स सुप्रणीताः कामो अन्वेत्वस्मान् ॥ ४ ॥

॥५॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विषुरूपं यदस्ति । ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदद् राध उपस्तुतश्चिदर्वाक् ॥ १ ॥

॥ ६ ॥ सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद् दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥ त्रिभिः पद्भिर्द्यामरोहत् पादस्येहाभवत् पुनः । तथा व्यक्रामद् विष्वङशनानशने अनु ॥ २ ॥ तावन्तो अस्य महिमानस्ततो ज्यायांश्च पूरुषः । पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम् । उतामृतत्वस्येश्वरो यदन्येनाभवत् सह ॥ ४ ॥ यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्य किं बाहू किमूरू पादा उच्येते ॥ ५ ॥ ब्राह्मणोस्य मुखमासीद् बाहू राजन्योभवत् । मध्यं तदस्य यद् वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ ६ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद् वायुरजायत ॥ ७ ॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥ ८ ॥ विराडग्रे समभवद् विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद् भूमिमथो पुरः ॥ ९ ॥ यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥ १० ॥ तं यज्ञं प्रावृषा प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रशः । तेन देवा अयजन्त साध्या वसवश्च ये ॥ ११ ॥ तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चोभयादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ॥ १२ ॥ तस्माद् यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे । छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत ॥ १३ ॥ तस्माद् यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् । पशूँस्तांश्चक्रे वायव्यानारण्या ग्राम्याश्च ये ॥ १४ ॥ सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः । देवा यद् यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ मूर्ध्नो देवस्य बृहतो अंशवः सप्त सप्ततीः । राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पुरुषादधि ॥ १६ ॥

॥ ७ ॥ चित्राणि साकं दिवि रोचनानि सरीसृपाणि भुवने जवानि । तुर्मिशं सुमतिमिच्छमानो अहानि गीर्भिः सपर्यामि नाकम् ॥ १ ॥ सुहवमग्ने कृत्तिका रोहिणी चास्तु भद्रं मृगशिरः शमार्द्रा । पुनर्वसू सूनृता चारु पुष्यो भानु-

राश्लेषा अयनं मघा मे ॥२॥ पुण्यं पूर्वा फल्गुन्यौ चात्र हस्तश्चित्रा शिवा स्वाति सुखो मे अस्तु । राधे विशाखे सुहवानुराधा ज्येष्ठा सुनक्षत्रमरिष्ट मूलम् ॥ ३ ॥ अन्नं पूर्वा रासतां मे अषाढा ऊर्जं देव्युत्तरा आ वहन्तु । अभिजिन्मे रासतां पुण्यमेव श्रवणः श्रविष्ठाः कुर्वतां सुपुष्टिम् ॥ ४ ॥ आ मे महच्छतभिषग् वरीय आ मे द्वया प्रोष्ठपदा सुशर्म । आ रेवती चाश्वयुजौ भगं म आ मे रयिं भरण्य आ वहन्तु ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ यानि नक्षत्राणि दिव्य१न्तरिक्षे अप्सु भूमौ यानि नगेषु दिक्षु । प्रकल्पयंश्चन्द्रमा यान्येति सर्वाणि ममैतानि शिवानि सन्तु ॥१॥ अष्टाविंशानि शिवानि शग्मानि सह योगं भजन्तु मे । योगं प्र पद्ये क्षेमं च क्षेमं प्र पद्ये योगं च नमोहोरात्राभ्यामस्तु ॥२॥ स्वस्तितं मे सुप्रातः सुसायं सुदिवं सुमृगं सुशकुनं मे अस्तु । सुहवमग्ने स्वस्त्य१मर्त्यं गत्वा पुनरायाभिनन्दन् ॥ ३ ॥ अनुहवं परिहवं परिवादं परिक्षवम् । सर्वैर्मे रिक्तकुम्भान् परा तान्त्सवितः सुव ॥ ४ ॥ अपपापं परिक्षवं पुण्यं भक्षीमहि क्षवम् । शिवा ते पाप नासिकां पुण्यगश्चाभि मेहताम् ॥ ५ ॥ इमा या ब्रह्मणस्पते विषूचीर्वात ईरते । सध्रीचीरिन्द्र ताः कृत्वा मह्यं शिवतमास्कृधि ॥ ६ ॥ स्वस्ति नो अस्त्वभयं नो अस्तु नमोहोरात्राभ्यामस्तु ॥ ७ ॥

॥ ९ ॥ शान्ता द्यौः शान्ता पृथिवी शान्तमिदमुर्व१न्तरिक्षम् । शान्ता उदन्वतीरापः शान्ता नः सन्त्वोषधीः ॥ १ ॥ शान्तानि पूर्वरूपाणि शान्तं नो अस्तु कृताकृतम् । शान्तं भूतं च भव्यं च सर्वमेव शमस्तु नः ॥ २ ॥ इयं या परमेष्ठिनी वाग् देवी ब्रह्मसंशिता । ययैव ससृजे घोरं तयैव शान्तिरस्तु नः ॥३॥ इदं यत् परमेष्ठिनं मनो वां ब्रह्मसंशितम् । येनैव ससृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु नः ॥ ४ ॥ इमानि यानि पञ्चेन्द्रियाणि मनःषष्ठानि मे हृदि ब्रह्मणा संशितानि । यैरेव ससृजे घोरं तैरेव शान्तिरस्तु नः ॥ ५ ॥ शं नो मित्रः शं वरुणः शं विष्णुः शं प्रजापतिः । शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो भवत्वर्यमा ॥ ६ ॥ शं नो मित्रः शं वरुणः शं विवस्वांछमन्तकः । उत्पाताः पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो दिविचरा ग्रहाः ॥७॥ शं नो भूमिर्वेप्यमाना शमुल्का निर्हतं च यत् । शं गावो लोहितक्षीराः शं भूमिरव तीर्यतीः ॥ ८ ॥ नक्षत्रमुल्काभिहतं शमस्तु नः शं नोभिचाराः शमु सन्तु कृत्याः । शं नो निखाता वल्गाः शमुल्का देशोपसर्गाः शमु नो भवन्तु ॥ ९ ॥ शं नो ग्रहाश्चान्द्रमसाः शमादित्यश्च राहुणा । शं नो

मृत्युर्धूमकेतुः शं रुद्रास्तिग्मतेजसः ॥ १० ॥ शं रुद्राः शं वसवः शमादित्याः श-
मग्नयः। शं नो महर्षयो देवाः शं देवाः शं बृहस्पतिः ॥ ११ ॥ ब्रह्म प्रजापति-
र्धाता लोका वेदाः सप्तऋषयोऽग्नयः। तैर्मे कृतं स्वस्त्ययनमिन्द्रो मे शर्म यच्छतु ब्रह्मा
मे शर्म यच्छतु। विश्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु सर्वे मे देवाः शर्म यच्छन्तु ॥१२॥
यानि कानि चिच्छान्तानि लोके सप्तऋषयो विदुः। सर्वाणि शं भवन्तु मे शं
मे अस्त्वभयं मे अस्तु ॥ १३ ॥ पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्द्यौः शान्तिरापः
शान्तिरोषधयः शान्तिर्वनस्पतयः शान्तिर्विश्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः शा-
न्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिभिः। ताभिः शान्तिभिः सर्वं शान्तिभिः शमया-
मोऽहं यदिह घोरं यदिह क्रूरं यदिह पापं तच्छान्तं तच्छिवं सर्वमेव शमस्तु नः ॥१४॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १० ॥ शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या।
शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापूषणा वाजसातौ ॥ १ ॥ शं नो
भगः शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शमु सन्तु रायः। शं नः सत्यस्य सु-
यमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु ॥ २ ॥ शं नो धाता शमु धर्ता
नो अस्तु शं न उरूची भवतु स्वधाभिः। शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं
नो देवानां सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥ शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु शं नो मि-
त्रावरुणावश्विना शम्। शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि वातु
वातः ॥ ४ ॥ शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं दृशये नो अस्तु। शं न
ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥ शं न इन्द्रो व-
सुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः। शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलाषः शं न-
स्त्वष्टा ग्नाभिरिह शृणोतु ॥ ६ ॥ शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो ग्रावा-
णः शमु सन्तु यज्ञाः। शं नः स्वरूणां मितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्वस्तु वे-
दिः ॥ ७ ॥ शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः। शं नः
पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वापः ॥ ८ ॥ शं नो अदितिर्भ-
वतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः। शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु
शं नो भवित्रं शम्वस्तु वायुः ॥ ९ ॥ शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भ-
वन्तूषसो विभातीः। शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु
शंभुः ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ शं नः॑ स॒त्यस्य॒ पत॑यो भवन्तु शं नो॒ अर्व॑न्तः॒ शमु॑ सन्तु॒ गावः॑ ।
शं न॑ ऋ॒भवः॑ सु॒कृतः॑ सु॒हस्ताः॒ शं नो॑ भवन्तु पि॒तरो॒ हवे॑षु ॥ १ ॥ शं नो॑ दे॒वा
वि॒श्वदे॑वा भवन्तु॒ शं सर॑स्वती स॒ह धी॒भिर॑स्तु । शम॑भि॒षाचः॒ शमु॑ राति॒षाचः॒ शं नो॑
दि॒व्याः पार्थि॑वाः॒ शं नो॒ अप्याः॑ ॥ २ ॥ शं नो॑ अ॒ज एक॑पाद् दे॒वो अ॑स्तु॒ शमहि॑र्बुध्न्यः॒
शं स॑मु॒द्रः । शं नो॑ अ॒पां नपा॑त् पे॒रुर॑स्तु॒ शं नः॒ पृश्नि॑र्भवतु दे॒वगो॑पा ॥ ३ ॥
आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वो जुषन्तामि॒दं ब्रह्म॑ क्रि॒यमा॑णं॒ नवी॑यः । शृ॒ण्वन्तु॑ नो दि॒व्याः
पार्थि॑वासो॒ गोजा॑ता उ॒त ये य॒ज्ञिया॑सः ॥ ४ ॥ ये दे॒वाना॑मृ॒त्विजो॑ य॒ज्ञिया॑सो॒ मनो॒र्यज॑त्रा
अ॒मृता॑ ऋत॒ज्ञाः । ते नो॑ रासन्तामुरु॒गाय म॒द्य यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑
नः ॥ ५ ॥ तद॑स्तु मित्रावरु॒णा तद॑ग्ने॒ शं योर॒स्मभ्य॑मि॒दम॑स्तु श॒स्तम् । अ॒शी॒महि॑
गा॒धमु॒त प्र॑ति॒ष्ठां नमो॑ दि॒वे बृ॒ह॒ते साद॑नाय ॥ ६ ॥

॥ १२ ॥ उ॒षा अप॒ स्वसु॒स्तमः॒ सं व॑र्तयति वर्त॒निं सु॑जा॒तता॑ । अ॒या वाजं॑
दे॒वहि॑तं सनेम॒ मदे॑म श॒तहि॑माः सु॒वीराः॑ ॥ १ ॥

॥ १३ ॥ इन्द्र॑स्य बा॒हू स्थवि॑रौ॒ वृषा॑णौ चि॒त्रा इ॒मा वृ॑ष॒भौ पा॑रयि॒ष्णू ।
तौ यो॑क्षे प्रथ॒मो योग॒ आग॑ते॒ याभ्यां॑ जि॒तमसु॑राणां॒ स्व१॒॑र्यत् ॥ १ ॥ आ॒शुः शिशा॑नो
वृ॑ष॒भो न भी॒मो घ॑नाघ॒नः क्षोभ॑णश्चर्षणी॒नाम् । सं॒क्रन्द॑नोनिमि॒ष ए॑कवी॒रः
श॒तं सेना॑ अजयत् सा॒कमिन्द्रः॑ ॥ २ ॥ सं॒क्रन्द॑नेनानिमि॒षेण॑ जि॒ष्णुना॑ यो॒ध्येन॑
दुश्च्यव॒नेन॑ धृ॒ष्णुना॑ । तदिन्द्रे॑ण जयत॒ तत्स॑हध्वं॒ युधो॑ नर॒ इषु॑हस्तेन॒ वृष्णा॑
॥ ३ ॥ स इषु॑हस्तैः॒ स नि॑ष॒ङ्गिभि॑र्व॒शी संस्र॑ष्टा॒ स युध॒ इन्द्रो॑ ग॒णेन॑ । सं॒सृ॒ष्ट॒जित्
सो॑म॒पा बा॑हुश॒र्ध्यु१॒॑ग्रध॑न्वा॒ प्रति॑हिताभि॒रस्ता॑ ॥ ४ ॥ बल॑वि॒ज्ञा॒यः स्थवि॑रः॒
प्रवी॑रः॒ सह॑स्वान् वा॒जी सह॑मान उ॒ग्रः । अ॒भिवी॑रो अ॒भिष॑त्वा सहो॒जिज्जैत्र॑मिन्द्र॒ रथ॒मा ति॑ष्ठ गो॒विद॑न् ॥ ५ ॥ इ॒मं वी॒रमनु॑ हर्षध्वमु॒ग्रमिन्द्रं॑ सखायो॒ अनु॒
सं र॑भध्वम् । ग्रा॒म॒जितं॑ गो॒जितं॒ वज्र॑बाहुं॒ जय॑न्त॒मज्म॑ प्रमृ॒णन्त॒मोज॑सा ॥ ६ ॥
अ॒भि गो॒त्राणि॒ सह॑सा॒ गाह॑मानोदा॒य उ॒ग्रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः॑ । दु॒श्च्य॒व॒नः पृ॑तना॒षाड॑यो॒ध्यो॒३स्माकं॒ सेना॑ अवतु॒ प्र यु॒त्सु ॥ ७ ॥ बृह॑स्पते॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न रक्षो॒हामित्राँ॑ अप॒बाध॑मानः । प्र॒भ॒ञ्जंछत्रू॑न् प्रमृ॒णन्न॒मित्रा॑न॒स्माक॑मेध्यवि॒ता त॒नूना॑म्
॥ ८ ॥ इन्द्र॑ एषां ने॒ता बृह॒स्पति॒र्दक्षि॑णा य॒ज्ञः पु॒र ए॑तु॒ सोमः॑ । दे॒व॒से॒नाना॑मभिभञ्जती॒नां जय॑न्तीनां म॒रुतो॑ यन्तु॒ मध्ये॑ ॥ ९ ॥ इन्द्र॑स्य॒ वृष्णो॒ वरु॑णस्य॒ राज्ञ॑
आ॒दि॒त्यानां॑ म॒रुतां॒ शर्ध॑ उ॒ग्रम् । म॒हाम॑नसां भुवनच्य॒वानां॒ घोषो॑ दे॒वानां॒ जय॑ता॒-

मुदस्थात् ॥ १० ॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु । अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मान् देवासोवता हवेषु ॥ ११ ॥

॥ १४ ॥ इदमुच्छ्रेयोवसानमागां शिवे मे द्यावापृथिवी अभूताम् । असपत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु न वै त्वा द्विष्मो अभयं नो अस्तु ॥ १ ॥

॥ १५ ॥ यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघवञ्छग्धि तव त्वं न ऊतिभिर्वि द्विषो वि मृधो जहि ॥ १ ॥ इन्द्रं वयमनूराधं हवामहेनु राध्यास्म द्विपदा चतुष्पदा । मा नः सेना अररुषीरुप गुर्विषूचीरिन्द्र द्रुहो वि नाशय ॥ २ ॥ इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा परस्फानो वरेण्यः । स रक्षिता चरमतः स मध्यतः स पश्चात् स पुरस्तान्नो अस्तु ॥ ३ ॥ उरुं नो लोकमनु नेषि विद्वान्त्स्वर्यज्ज्योतिरभयं स्वस्ति । उग्रा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप क्षयेम शरणा बृहन्ता ॥ ४ ॥ अभयं नः करत्यन्तरिक्षमभयं द्यावापृथिवी उभे इमे । अभयं पश्चादभयं पुरस्तादुत्तरादधरादभयं नो अस्तु ॥ ५ ॥ अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं पुरो यः। अभयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ असपत्नं पुरस्तात् पश्चान्नो अभयं कृतम् । सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १ ॥ दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्नयः। इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनावभितः शर्म यच्छताम् । तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ २ ॥

॥ १७ ॥ अग्निर्मा पातु वसुभिः पुरस्तात् तस्मिन् क्रमे तस्मिंछ्रये तां पुरं प्रैमि । स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १ ॥ वायुर्मान्तरिक्षेणैतस्या दिशः पातु तस्मिन् क्रमे० । ० ॥ २ ॥ सोमो मा रुद्रैर्दक्षिणाया दिशः पातु० । ० ॥ ३ ॥ वरुणो मादित्यैरेतस्या दिशः पातु० । ० ॥ ४ ॥ सूर्यो मा द्यावापृथिवीभ्यां प्रतीच्या दिशः पातु ० । ० ॥ ५ ॥ आपो मौषधीमतीरेतस्या दिशः पान्तु तासु क्रमे तासु श्रये तां पुरं प्रैमि । ता मा रक्षन्तु ता मा गोपायन्तु ताभ्य आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ ६ ॥ विश्वकर्मा मा सप्तऋषिभिरुदीच्या दिशः पातु तस्मिन् क्रमे० । ० ॥ ७ ॥ इन्द्रो मा मरुत्वानेतस्या दिशः पातु० । ० ॥ ८ ॥ प्रजापतिर्मा प्रजननवान्त्सह प्रतिष्ठाया ध्रुवाया दिशः पातु० । ० ॥ ९ ॥ बृहस्पतिर्मा विश्वैर्देवैरूर्ध्वाया दिशः पातु तस्मिन् क्रमे तस्मिंछ्रये तां पुरं प्रैमि । स मा रक्षतु स मा गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १० ॥

॥ १८ ॥ अग्निं ते वसुवन्तमृच्छन्तु । ये माघायवः प्राच्या दिशोऽभिदासात् ॥ १ ॥
वायुं तेऽन्तरिक्षवन्तमृच्छन्तु । ये माघायव एतस्या दिशोऽभिदासात् ॥ २ ॥ सोमं ते रुद्रव-
न्तमृच्छन्तु । ये माघायवो दक्षिणाया दिशोऽभिदासात् ॥ ३ ॥ वरुणं त आदित्यवन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव एतस्या दिशोऽभिदासात् ॥ ४ ॥ सूर्यं ते द्यावापृथिवीवन्तमृच्छन्तु ।
ये माघायवः प्रतीच्या दिशोऽभिदासात् ॥ ५ ॥ अपस्त ओषधीमतीर्ऋच्छन्तु ।
ये माघायव एतस्या दिशोऽभिदासात् ॥ ६ ॥ विश्वकर्माणं ते सप्तऋषिवन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव उदीच्या दिशोऽभिदासात् ॥ ७ ॥ इन्द्रं ते मरुत्वन्तमृ-
च्छन्तु । ये माघायव एतस्या दिशोऽभिदासात् ॥ ८ ॥ प्रजापतिं ते प्रजननवन्त-
मृच्छन्तु । ये माघायवो ध्रुवाया दिशोऽभिदासात् ॥ ९ ॥ बृहस्पतिं ते विश्वदेव-
वन्तमृच्छन्तु । ये माघायव ऊर्ध्वाया दिशोऽभिदासात् ॥ १० ॥

॥ १९ ॥ मित्रः पृथिव्योदक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः । तामा विशत
तां प्र विशत सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १ ॥ वायुरन्तरिक्षेणोदक्रामत्
तां०।० ॥ २ ॥ सूर्यो दिवोदक्रामत् तां०।० ॥ ३ ॥ चन्द्रमा नक्षत्रैरुदक्रामत् तां
०।० ॥ ४ ॥ सोम ओषधीभिरुदक्रामत् तां०।० ॥ ५ ॥ यज्ञो दक्षिणाभिरुदक्रा-
मत् तां०।० ॥ ६ ॥ समुद्रो नदीभिरुदक्रामत् तां०।० ॥ ७ ॥ ब्रह्म ब्रह्मचारिभि-
रुदक्रामत् तां०।० ॥ ८ ॥ इन्द्रो वीर्येणोदक्रामत् तां० । ० ॥ ९ ॥ देवा अमृ-
तेनोदक्रामंस्तां०।० ॥ १० ॥ प्रजापतिः प्रजाभिरुदक्रामत् तां पुरं प्र णयामि वः ।
तामा विशत तां प्र विशत सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ११ ॥

॥ २० ॥ अप न्यधुः पौरुषेयं वधं यमिन्द्राग्नी धाता सविता बृहस्पतिः ।
सोमो राजा वरुणो अश्विना यमः पूषास्मान् परि पातु मृत्योः ॥ १ ॥ यानि
चकार भुवनस्य यस्पतिः प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः । प्रदिशो यानि वसते दि-
शश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु ॥ २ ॥ यत् ते तनूष्वनह्यन्त देवा द्युरा-
जयो देहिनः । इन्द्रो यच्चक्रे वर्म तदस्मान् पातु विश्वतः ॥ ३ ॥ वर्म मे द्यावा-
पृथिवी वर्माहर्वर्म सूर्यः । वर्म मे विश्वे देवाः क्रन् मा मा प्रापत् प्रतीचिका ॥ ४ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २१ ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुब् बृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब् जगत्यै ॥ १ ॥

॥ २२ ॥ आङ्गिरसानामाद्यैः पञ्चानुवाकैः स्वाहा ॥ १ ॥ षष्ठाय स्वाहा ॥ २ ॥ सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा ॥ ३ ॥ नीलनखेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ हरितेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ पर्यायिकेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥ प्रथमेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥ द्वितीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ उपोत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ उत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥ उत्तरेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ ऋषिभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥ शिखिभ्यः स्वाहा ॥ १५ ॥ गणेभ्यः स्वाहा ॥ १६ ॥ महागणेभ्यः स्वाहा ॥ १७ ॥ सर्वेभ्योङ्गिरोभ्यो विदगणेभ्यः स्वाहा ॥ १८ ॥ पृथक्सहस्राभ्यां स्वाहा ॥ १९ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २० ॥ ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान । भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ २१ ॥

॥ २३ ॥ आथर्वणानां चतुर्ऋचेभ्यः स्वाहा ॥१॥ पञ्चर्चेभ्यः स्वाहा ॥२॥ षळृचेभ्यः स्वाहा ॥ ३ ॥ सप्तर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ अष्टर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ नवर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥ दशर्चेभ्यः स्वाहा ॥७॥ एकादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥ द्वादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ त्रयोदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ चतुर्दशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ पञ्चदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥ षोडशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ सप्तदशर्चेभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥ अष्टादशर्चेभ्यः स्वाहा ॥१५॥ एकोनविंशतिः स्वाहा ॥ १६ ॥ विंशतिः स्वाहा ॥ १७ ॥ महत्काण्डाय स्वाहा ॥ १८ ॥ तृचेभ्यः स्वाहा ॥ १९ ॥ एकर्चेभ्यः स्वाहा ॥ २० ॥ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ २१ ॥ एकानृचेभ्यः स्वाहा ॥ २२ ॥ रोहितेभ्यः स्वाहा ॥ २३ ॥ सूर्याभ्यां स्वाहा ॥२४॥ व्रात्याभ्यां स्वाहा ॥ २५ ॥ प्राजापत्याभ्यां स्वाहा ॥ २६ ॥ विषासह्यै स्वाहा ॥ २७ ॥ मङ्गलिकेभ्यः स्वाहा ॥ २८ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २९ ॥ ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान । भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥ ३० ॥

॥ २४ ॥ येन देवं सवितारं परि देवा अधारयन् । तेनेमं ब्रह्मणस्पते परि राष्ट्राय धत्तन ॥ १ ॥ परीममिन्द्रमायुषे महे क्षत्राय धत्तन । यथैनं जरसे नयां ज्योक् क्षत्रेधि जागरत् ॥ २ ॥ परीमं सोममायुषे महे श्रोत्राय धत्तन । यथैनं जरसे नयां ज्योक् श्रोत्रेधि जागरत् ॥ ३ ॥ परि धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः । बृहस्पतिः प्रायच्छद् वास एतत् सोमाय राज्ञे परिधातवा उ

॥ ४ ॥ ज॒रां सु ग॑च्छ॒ परि॑ धत्स्व॒ वासो॒ भवा॑ गृष्टी॒नाम॑भिशस्ति॒पा उ॑ । श॒तं च॒ जीव॑ श॒रदः॑ पुरू॒ची रा॒यश्च॒ पोष॑मुप॒संव्यय॑स्व ॥ ५ ॥ परी॒दं वासो॑ अधिथाः स्व॒स्तयेभू॑र्वापी॒नाम॑भिशस्ति॒पा उ॑ । श॒तं च॒ जीव॑ श॒रदः॑ पुरू॒चीर्वसू॑नि॒ चारु॒र्वि भ॑जासि॒ जीव॑न् ॥ ६ ॥ योगे॑योगे त॒वस्त॑रं॒ वाजे॑वाजे हवामहे । सखा॑य॒ इन्द्र॑मू॒तये॑ ॥ ७ ॥ हिर॑ण्यवर्णो॑ अ॒जरः॑ सु॒वीरो॑ ज॒रामृ॑त्युः प्र॒जया॒ सं वि॑शस्व । तद॒ग्निरा॑ह॒ तदु॒ सोम॑ आह॒ बृह॒स्पतिः॑ सवि॒ता तदिन्द्रः॑ ॥ ८ ॥

॥ २५ ॥ अश्रा॑न्तस्य त्वा॒ मन॑सा यु॒नज्मि॑ प्रथ॒मस्य॑ च । उत्कू॑लमुद्व॒हो भ॑वो॒दुह्य॒ प्रति॑ धावतात् ॥ १ ॥

॥ २६॥ अ॒ग्नेः प्रजा॑तं॒ परि॒ यद्धिर॑ण्यम॒मृतं॑ द॒ध्रे अधि॒ मर्त्ये॑षु । य ए॑न॒द् वेद॒ स इदे॑नमर्हति ज॒रामृ॑त्युर्भवति॒ यो बि॒भर्ति॑ ॥ १ ॥ यद्धिर॑ण्यं॒ सूर्ये॑ण सु॒वर्णं॑ प्र॒जाव॑न्तो॒ मन॑वः॒ पूर्व॑ ईषि॒रे । तत् त्वा॑ च॒न्द्रं वर्च॑सा॒ सं सृ॑ज॒त्यायु॑ष्मान् भवति॒ यो बि॒भर्ति॑ ॥ २ ॥ आयु॑षे त्वा॒ वर्च॑से॒ त्वौज॑से च॒ बला॑य च । यथा॑ हिरण्य॒तेज॑सा वि॒भासा॑सि॒ जनाँ॒ अनु॑ ॥ ३ ॥ यद् वेद॒ राजा॒ वरु॑णो॒ वेद॑ दे॒वो बृह॒स्पतिः॑ । इन्द्रो॒ यद् वृ॑त्र॒हा वेद॒ तत् त॑ आयु॒ष्यं॑ भुव॒त् तत् ते॑ वर्च॒स्यं॑ भुवत् ॥ ४ ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ २७ ॥ गोभि॑ष्ट्वा पात्वृष॒भो वृषा॑ त्वा पातु वा॒जिभिः॑ । वा॒युष्ट्वा॒ ब्रह्म॑णा पा॒त्विन्द्र॑स्त्वा पात्विन्द्रि॒यैः ॥ १ ॥ सोम॑स्त्वा पा॒त्वोष॑धीभि॒र्नक्ष॑त्रैः पातु॒ सूर्यः॑ । मा॒द्भ्यस्त्वा॑ च॒न्द्रो वृ॑त्र॒हा वातः॑ प्रा॒णेन॑ रक्षतु ॥ २ ॥ ति॒स्रो दिव॑स्ति॒स्रः पृथि॒वीस्त्रीण्य॒न्तरि॑क्षाणि च॒तुरः॑ समु॒द्रान् । त्रि॒वृतं॒ स्तोमं॑ त्रि॒वृत॒ आप॑ आहु॒स्तास्त्वा॑ रक्षन्तु त्रि॒वृता॑ त्रि॒वृद्भिः॑ ॥ ३ ॥ त्रीन्नाका॒ंस्त्रीन् स॑मु॒द्रांस्त्रीन् ब्र॒ध्नांस्त्रीन् वै॑ष्ट॒पान् । त्रीन् मा॑त॒रिश्व॑न॒स्त्रीन्त्सूर्या॑न् गो॒प्तॄन् क॑ल्पयामि ते ॥ ४ ॥ घृ॒तेन॑ त्वा॒ समु॑क्षा॒म्यग्न॒ आज्ये॑न व॒र्धय॑न् । अ॒ग्नेश्च॒न्द्रस्य॒ सूर्य॑स्य॒ मा प्रा॒णं मा॒यिनो॑ दभन् ॥ ५ ॥ मा वः॑ प्रा॒णं मा वो॑पा॒नं मा हरो॑ मा॒यिनो॑ दभन् । भ्राज॑न्तो वि॒श्ववे॑दसो दे॒वा दैव्ये॑न धावत ॥ ६ ॥ प्रा॒णेना॒ग्निं सं सृ॑जति॒ वातः॑ प्रा॒णेन॒ संहि॑तः । प्रा॒णेन॑ वि॒श्वतो॑मुखं॒ सूर्यं॑ दे॒वा अ॑जनयन् ॥ ७ ॥ आयु॑षायुः॒कृतां॑ जी॒वायु॑ष्मान् जीव॒ मा मृ॑थाः । प्रा॒णेना॑त्म॒न्वतां॑ जीव॒ मा मृ॒त्योरुद॑गा॒ वश॑म् ॥ ८ ॥ दे॒वानां॒ निहि॑तं नि॒धिं यमिन्द्रो॒न्ववि॑न्दत् प॒थिभि॑र्देव॒यानैः॑ । आपो॒ हिर॑ण्यं जुगुपुस्त्रि॒वृद्भि॒स्तास्त्वा॑

रक्षन्तु त्रिवृतो त्रिवृद्भिः ॥ ९ ॥ त्रयस्त्रिंशद् देवतास्त्रीणि च वीर्याणि प्रियायमाणा जुगुपुरप्स्व१न्तः । अस्मिंश्चन्द्रे अधि यद्धिरण्यं तेनायं कृणवद् वीर्याणि ॥ १० ॥ ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ ११ ॥ ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १२ ॥ ये देवाः पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १३ ॥ असपत्नं पुरस्तात् पश्चान्नो अभयं कृतम् । सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १४ ॥ दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्नयः । इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनावभितः शर्म यच्छताम् । तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ १५ ॥

॥ २८ ॥ इमं बध्नामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे । दर्भं सपत्नदम्भनं द्विषतस्तपनं हृदः ॥ १ ॥ द्विषतस्तापयन् हृदः शत्रूणां तापयन् मनः । दुर्हार्दः सर्वांस्त्वं दर्भ घर्म इवाभीन्त्संतापयन् ॥ २ ॥ घर्म इवाभितपन् दर्भ द्विषतो नितपन् मणे । हृदः सपत्नानां भिन्द्धीन्द्र इव विरुजं बलम् ॥ ३ ॥ भिन्द्धि दर्भ सपत्नानां हृदयं द्विषतां मणे । उद्यन् त्वचमिव भूम्याः शिर एषां वि पातय ॥ ४ ॥ भिन्द्धि दर्भ सपत्नान् मे भिन्द्धि मे पृतनायतः । भिन्द्धि मे सर्वान् दुर्हार्दो भिन्द्धि मे द्विषतो मणे ॥ ५ ॥ छिन्द्धि दर्भ ० । ० ॥ ६ ॥ वृश्च दर्भ ० । ० ॥ ७ ॥ कृन्त दर्भ ० । ० ॥ ८ ॥ पिंश दर्भ ० । ० ॥ ९ ॥ विध्य दर्भ सपत्नान् मे विध्य मे पृतनायतः । विध्य मे सर्वान् दुर्हार्दो विध्य मे द्विषतो मणे ॥ १० ॥

॥ २९ ॥ निक्ष दर्भ सपत्नान् मे निक्ष मे पृतनायतः । निक्ष मे सर्वान् दुर्हार्दो निक्ष मे द्विषतो मणे ॥१॥ तृन्द्धि दर्भ० । ० ॥२॥ रुन्द्धि दर्भ० । ० ॥ ३ ॥ मृण दर्भ० । ० ॥ ४ ॥ मन्थ दर्भ० । ० ॥ ५ ॥ पिण्ढि दर्भ० । ० ॥ ६ ॥ ओष दर्भ० । ० ॥७॥ दह दर्भ० । ० ॥ ८ ॥ जहि दर्भ सपत्नान् मे जहि मे पृतनायतः । जहि मे सर्वां दुर्हार्दो जहि मे द्विषतो मणे ॥ ९ ॥

॥ ३० ॥ यत् ते दर्भ जरामृत्युः शतं वर्मसु वर्म ते । तेनेमं वर्मिणं कृत्वा सपत्नां जहि वीर्यैः ॥ १ ॥ शतं ते दर्भ वर्माणि सहस्रं वीर्याणि ते । तमस्मै विश्वे त्वां देवा जरसे भर्तवा अदुः ॥ २ ॥ त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्भ ब्रह्मणस्पतिम् । त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्राणि रक्षसि ॥ ३ ॥ सपत्नक्षयणं दर्भ द्विषतस्तपनं

हृदः । मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनूपानं कृणोमि ते ॥ ४ ॥ यत् समुद्रो अभ्यक्रन्दत् पर्जन्यो विद्युता सह । ततो हिरण्ययो बिन्दुस्ततो दर्भो अजायत ॥ ५ ॥

॥ ३१ ॥ औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा । पशूनां सर्वेषां स्फातिं गोष्ठे मे सविता करत् ॥१॥ यो नो अग्निर्गार्हपत्यः पशूनामधिपा असत् । औदुम्बरो वृषा मणिः स मा सृजतु पुष्ट्या ॥ २ ॥ करीषिणीं फलवतीं स्वधामिरां च नो गृहे । औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे ॥ ३ ॥ यद् द्विपाच्च चतुष्पाच्च यान्यन्नानि ये रसाः । गृह्णेऽहं त्वेषां भूमानं बिभ्रदौदुम्बरं मणिम् ॥ ४ ॥ पुष्टिं पशूनां परि जग्रभाहं चतुष्पदां द्विपदां यच्च धान्यम् । पयः पशूनां रसमोषधीनां बृहस्पतिः सविता मे नि यच्छात् ॥ ५ ॥ अहं पशूनामधिपा असानि मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु । मह्यमौदुम्बरो मणिर्द्रविणानि नि यच्छतु ॥ ६ ॥ उप मौदुम्बरो मणिः प्रजया च धनेन च । इन्द्रेण जिन्वितो मणिरा मागन्त्सह वर्चसा ॥ ७ ॥ देवो मणिः सपत्नहा धनसा धनसातये । पशोरन्नस्य भूमानं गवां स्फातिं नि यच्छतु ॥ ८ ॥ यथाग्रे त्वं वनस्पते पुष्ट्या सह जज्ञिषे । एवा धनस्य मे स्फातिमा दधातु सरस्वती ॥९॥ आ मे धनं सरस्वती पयस्फातिं च धान्यम् । सिनीवाल्युपा वहादयं चौदुम्बरो मणिः ॥१०॥ त्वं मणीनामधिपा वृषासि त्वयि पुष्टं पुष्टपतिर्जजान । त्वयीमे वाजा द्रविणानि सर्वौदुम्बरः स त्वमस्मत् सहस्वारादरातिममतिं क्षुधं च ॥ ११ ॥ ग्रामणीरसि ग्रामणीरुत्थायाभिषिक्तोभि मा सिञ्च वर्चसा । तेजोसि तेजो मयि धारयाधि रयिरसि रयिं मे धेहि ॥ १२ ॥ पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समङ्ग्धि गृहमेधी गृहपतिं मा कृणु । औदुम्बरः स त्वमस्मासु धेहि रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ रायस्पोषाय प्रति मुञ्चे अहं त्वाम् ॥ १३ ॥ अयमौदुम्बरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते । स नः सनिं मधुमतीं कृणोतु रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छात् ॥ १४ ॥

॥ ३२ ॥ शतकाण्डो दुश्च्यवनः सहस्रपर्ण उत्तिरः । दर्भो य उग्र ओषधिस्तं ते बध्नाम्यायुषे ॥ १ ॥ नास्य केशान् प्र वपन्ति नोरसि ताडमा घ्नते । यस्मा अच्छिन्नपर्णेन दर्भेण शर्म यच्छति ॥ २ ॥ दिवि ते तूलमोषधे पृथिव्यामसि निष्ठितः । त्वया सहस्रकाण्डेनायुः प्र वर्धयामहे ॥ ३ ॥ तिस्रो दिवो अत्यतृणत् तिस्र इमाः पृथिवीरुत । त्वयाहं दुर्हार्दो जिह्वां नि तृणद्मि वचांसि ॥ ४ ॥ त्वमसि सहमानोहमस्मि सहस्वान् । उभौ सहस्वन्तौ भूत्वा सपत्नान् सहिषीमहि ॥ ५ ॥ सहस्व नो अभिमातिं सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वान् दुर्हार्दः

सुहार्दो मे बहून् कृधि ॥ ६ ॥ दर्भेण देवजातेन दिवि ष्टम्भेन शश्वदित् । तेनाहं शश्वतो जनाँ असनं सनवानि च ॥७॥ प्रियं मा दर्भ कृणु ब्रह्मराजन्याभ्यां शूद्राय चार्याय च । यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते ॥ ८ ॥ यो जायमानः पृथिवीमदृंहद् यो अस्तभ्नादन्तरिक्षं दिवं च । यं बिभ्रतं ननु पाप्मा विवेद स नोयं दर्भो वरुणो दिवा कः ॥ ९ ॥ सपत्नहा शतकाण्डः सहस्वानोषधीनां प्रथमः सं बभूव । स नोयं दर्भः परि पातु विश्वतस्तेन साक्षीय पृतनाः पृतन्यतः ॥ १० ॥

॥ ३३ ॥ सहस्रार्घः शतकाण्डः पयस्वानपामग्निर्वीरुधां राजसूयम् । स नोयं दर्भः परि पातु विश्वतो देवो मणिरायुषा सं सृजाति नः ॥ १ ॥ घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पयस्वान् भूमिदृंहोच्युतश्च्यावयिष्णुः । नुदन्त्सपत्नानधरांश्च कृण्वन् दर्भा रोह महतामिन्द्रियेण ॥२॥ त्वं भूमिमत्येष्योजसा त्वं वेद्यां सीदसि चारुरध्वरे । त्वां पवित्रमृषयो भरन्त त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मत् ॥ ३ ॥ तीक्ष्णो राजा विषासही रक्षोहा विश्वचर्षणिः । ओजो देवानां बलमुग्रमेतत् तं ते बध्नामि जरसे स्वस्तये ॥ ४ ॥ दर्भेण त्वं कृणवद् वीर्याणि दर्भं बिभ्रदात्मना मा व्यथिष्ठाः । अतिष्ठाया वर्चसाधान्यान्त्सूर्य इवा भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ ५ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ३४ ॥ जङ्गिडोसि जङ्गिडो रक्षितासि जङ्गिडः । द्विपाच्चतुष्पादस्माकं सर्वं रक्षतु जङ्गिडः ॥ १ ॥ या गृत्स्यस्त्रिपञ्चाशीः शतं कृत्याकृतश्च ये । सर्वान् विनक्तु तेजसोरसां जङ्गिडस्करत् ॥ २ ॥ अरसं कृत्रिमं नादमरसाः सप्त विस्रसः । अपेतो जङ्गिडामतिमिषुमस्तेव शातय ॥ ३ ॥ कृत्यादूषण एवायमथो अरातिदूषणः । अथो सहस्वाञ्जङ्गिडः प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥ ४ ॥ स जङ्गिडस्य महिमा परि णः पातु विश्वतः । विष्कन्धं येन सासह संस्कन्धमोज ओजसा ॥ ५ ॥ त्रिष्ट्वा देवा अजनयन् निष्ठितं भूम्यामधि । तमु त्वाङ्गिरा इति ब्राह्मणाः पूर्व्या विदुः ॥ ६ ॥ न त्वा पूर्वा ओषधयो न त्वा तरन्ति या नवाः । विबाध उग्रो जङ्गिडः परिपाणः सुमङ्गलः ॥ ७ ॥ अथो पदान भगवो जङ्गिडामितवीर्य । पुरा त उग्रा ग्रसत उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ॥ ८ ॥ उग्र इत् ते वनस्पत इन्द्र ओज्मानमा दधौ । अमीवाः सर्वाश्चातयं जहि रक्षांस्योषधे ॥ ९ ॥ आशरीकं विशरीकं बलासं पृष्ट्यामयम् । तक्मानं विश्वशारदमरसां जङ्गिडस्करत् ॥ १० ॥

॥ ३५ ॥ इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त ऋषयो जङ्गिडं ददुः । देवा यं चक्रुर्भेषजमग्रे विष्कन्धदूषणम् ॥ १ ॥ स नो रक्षतु जङ्गिडो धनपालो धनेव । देवा यं चक्रुर्ब्राह्मणाः परिपाणमरातिहम् ॥ २ ॥ दुर्हार्दः संघोरं चक्षुः पापकृत्वानमागमम् । तांस्त्वं सहस्रचक्षो प्रतीबोधेन नाशय परिपाणोसि जङ्गिडः ॥ ३ ॥ परि मा दिवः परि मा पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् परि मा वीरुद्भ्यः । परि मा भूतात् परि मोत भव्याद् दिशोदिशो जङ्गिडः पात्वस्मान् ॥ ४ ॥ य ऋष्णवो देवकृता य उतो ववृतेन्यः । सर्वांस्तान् विश्वभेषजोरसां जङ्गिडस्करत् ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ शतवारो अनीनशद् यक्ष्मान् रक्षांसि तेजसा । आरोहन् वर्चसा सह मणिर्दुर्णामचातनः ॥ १ ॥ शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते मूलेन यातुधान्यः । मध्येन यक्ष्मं बाधते नैनं पाप्माति तत्रति ॥ २ ॥ ये यक्ष्मासो अर्भका महान्तो ये च शब्दिनः । सर्वां दुर्णामहा मणिः शतवारो अनीनशत् ॥ ३ ॥ शतं वीरानजनयच्छतं यक्ष्मानपावपत् । दुर्णाम्नः सर्वान् हत्वाव रक्षांसि धूनुते ॥ ४ ॥ हिरण्यशृङ्ग ऋषभः शातवारो अयं मणिः । दुर्णाम्नः सर्वांस्तृड्ढ्वाव रक्षांस्यक्रमीत् ॥ ५ ॥ शतमहं दुर्णाम्नीनां गन्धर्वाप्सरसां शतम् । शतं शश्वन्वतीनां शतवारेण वारये ॥ ६ ॥

॥३७॥ इदं वर्चो अग्निना दत्तमागन् भर्गो यशः सह ओजो वयो बलम् । त्रयस्त्रिंशद् यानि च वीर्याणि तान्यग्निः प्र ददातु मे ॥ १ ॥ वर्च आ धेहि मे तन्वां३ सह ओजो वयो बलम् । इन्द्रियाय त्वा कर्मणे वीर्याय प्रति गृह्णामि शतशारदाय ॥ २ ॥ ऊर्जे त्वा बलाय त्वौजसे सहसे त्वा । अभिभूयाय त्वा राष्ट्रभृत्याय पर्यूहामि शतशारदाय ॥ ३ ॥ ऋतुभ्यष्ट्वार्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्सरेभ्यः । धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥ ४ ॥

॥ ३८ ॥ न तं यक्ष्मा अरुन्धते नैनं शपथो अश्नुते । यं भेषजस्य गुल्गुलोः सुरभिर्गन्धो अश्नुते ॥ १ ॥ विष्वञ्चस्तस्माद् यक्ष्मा मृगा अश्वा इवेरते । यद् गुल्गुलु सैन्धवं यद् वाप्यासि समुद्रियम् ॥२॥ उभयोरग्रभं नामास्मा अरिष्टतातये ॥ ३ ॥

॥ ३९ ॥ ऐतु देवस्त्रायमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि । तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ १ ॥ त्रीणि ते कुष्ठ नामानि नद्यमारो नद्यारिषः । नद्यायं पुरुषो रिषत् । यस्मै परिब्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ २ ॥ जीवला

नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता । नद्यायं पु० । ० ॥ ३ ॥ उत्तमो अस्योषधीनामनड्वान् जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव । नद्यायं पुरुषो रिषत् । यस्मै परिब्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ ४ ॥ त्रिः शाम्बुभ्यो अङ्गिरेभ्यस्त्रिरादित्येभ्यस्परि । त्रिर्जातो विश्वदेवेभ्यः । स कुष्ठो विश्वभेषजः । साकं सोमेन तिष्ठति । तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ५ ॥ अश्वत्थो देवसदनस्तृतीयस्यामितो दिवि । तत्रामृतस्य चक्षणं ततः कुष्ठो अजायत०।० ॥६॥ हिरण्ययी नौरचरद्धिरण्यबन्धना दिवि । तत्रामृतस्य चक्षणं ततः कुष्ठो अजायत०।० ॥७॥ यत्र नावप्रभ्रंशनं यत्र हिमवतः शिरः । तत्रामृतस्य चक्षणं ततः कुष्ठो अजायत । स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति । तक्मानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥ यं त्वा वेद पूर्व इक्ष्वाको यं वा त्वा कुष्ठ काम्यः । यं वा वसो यमात्स्यस्तेनासि विश्वभेषजः ॥ ९ ॥ शीर्षलोकं तृतीयकं सदन्दिर्यश्च हायनः । तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्चं परा सुव ॥ १० ॥

॥ ४० ॥ यन्मे छिद्रं मनसो यच्च वाचः सरस्वती मन्युमन्तं जगाम । विश्वैस्तद् देवैः सह संविदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥ १ ॥ मा न आपो मेधां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन । शुष्यदा यूयं स्यन्दध्वमुपहूतोहं सुमेधा वर्चस्वी ॥ २ ॥ मा नो मेधां मा नो दीक्षां मा नो हिंसिष्टं यत् तपः । शिवा नः शं सन्त्वायुषे शिवा भवन्तु मातरः ॥ ३ ॥ या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे रासतामिषम् ॥ ४ ॥

॥ ४१ ॥ भद्रमिच्छन्त ऋषयः स्वर्विदस्तपो दीक्षामुपनिषेदुरग्रे । ततो राष्ट्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै देवा उपसंनमन्तु ॥ १ ॥

॥ ४२ ॥ ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा ब्रह्मणा स्वरवो मिताः । अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो ब्रह्मणोन्तर्हितं हविः ॥ १ ॥ ब्रह्म स्रुचो घृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्धिता । ब्रह्म यज्ञस्य तत्त्वं च ऋत्विजो ये हविष्कृतः । शमिताय स्वाहा ॥ २ ॥ अंहोमुचे प्र भरे मनीषामा सुत्राव्णे सुमतिमावृणानः । इममिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥ ३ ॥ अंहोमुचं वृषभं यज्ञियानां विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् । अपां नपातमश्विना हुवे धिय इन्द्रियेण त इन्द्रियं दत्तमोजः ॥ ४ ॥

॥ ४३ ॥ यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह । अग्निर्मा तत्र नयत्वग्निर्मेधा दधातु मे । अग्नये स्वाहा ॥ १ ॥ यत्र० । वायुर्मा तत्र नयतु वायुः

प्रा॒णान् द॑धातु मे । वा॒यवे॒ स्वाहा॑ ॥ २॥ यत्र॑० । सूर्यो॑ मा॒ तत्र॑ नयतु॒ चक्षुः॒ सूर्यो॑ दधातु मे । सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ ॥३ ॥ यत्र॑० । च॒न्द्रो मा॒ तत्र॑ नयतु मन॑श्च॒न्द्रो द॑धातु मे । च॒न्द्राय॒ स्वाहा॑ ॥ ४ ॥ यत्र॑० । सोमो॑ मा॒ तत्र॑ नयतु॒ पय॒ः सोमो॑ दधातु मे । सोमा॑य॒ स्वाहा॑ ॥ ५ ॥ यत्र॑० । इन्द्रो॑ मा॒ तत्र॑ नयतु॒ बल॒मिन्द्रो॑ दधातु मे । इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑ ॥६॥ यत्र॑० । आपो॑ मा॒ तत्र॑ नयत्व॒मृतं॒ मोप॑ तिष्ठतु । अ॒द्भ्यः स्वाहा॑ ॥७॥ यत्र॑ ब्रह्म॒विदो॒ यान्ति॑ दी॒क्षया॒ तप॑सा स॒ह । ब्र॒ह्मा मा॒ तत्र॑ नयतु ब्र॒ह्मा ब्रह्म॑ दधातु मे । ब्र॒ह्मणे॒ स्वाहा॑ ॥ ८ ॥

॥ ४४ ॥ आयु॑षोसि प्र॒तर॑णं॒ विप्रं॑ भेष॒जमु॑च्यसे । तदा॑ञ्जन॒ त्वं शं॑ताते॒ शमापो॒ अभ॑यं कृतम् ॥ १ ॥ यो ह॑रि॒मा जा॒यान्यो॑ङ्गभे॒दो वि॒सल्प॑कः । सर्वं॑ ते य॒क्ष्ममङ्गे॑भ्यो ब॒हिर्निर्ह॒न्त्वाञ्ज॑नम् ॥ २ ॥ आञ्ज॑नं पृथि॒व्यां जा॒तं भ॒द्रं पु॑रुष॒जीव॑नम् । कृ॒णोत्वप्र॑मायुकं॒ रथ॑जूति॒मना॑गसम् ॥ ३ ॥ प्राण॑ प्रा॒णं त्रा॑य॒स्वासो॒ अस॑वे मृड । निर्ऋ॑ते॒ निर्ऋ॑त्या नः॒ पाशे॑भ्यो मुञ्च ॥ ४ ॥ सिन्धो॒र्गर्भो॑सि वि॒द्युतां॒ पुष्प॑म् । वातः॑ प्रा॒णः सूर्य॒श्चक्षु॑र्दि॒वस्पय॑ः ॥ ५ ॥ देवा॑ञ्जन॒ त्रैक॑कुदं॒ परि॑ मा पाहि वि॒श्वतः॑ । न त्वा॑ तर॒न्त्योष॑धयो॒ बाह्याः॑ पर्व॒तीया॑ उ॒त ॥६॥ वी॒३॒दं मध्य॒मवा॑सृपद् र॒क्षोहामी॑व॒चात॑नः । अमी॑वाः॒ सर्वा॑श्चा॒तय॑न् ना॒शय॑द॒भि॒भा इ॒तः ॥ ७ ॥ ब॒ह्वी॒३॒दं रा॑जन् वरु॒णानृ॑तमाह॒ पूरु॑षः । तस्मा॑त् सहस्रवीर्य मुञ्च नः॒ पर्यंह॑सः ॥ ८ ॥ यदापो॑ अ॒घ्न्या इति॒ वरु॒णेति॒ यदू॑चि॒म । तस्मा॑त् सहस्रवीर्य मुञ्च नः॒ पर्यंह॑सः ॥९॥ मि॒त्रश्च॑ त्वा॒ वरु॑णश्चानु॒प्रेय॑तुराञ्जन । तौ त्वा॑नु॒गत्य॑ दू॒रं भो॒गाय॒ पुन॒रोह॑तुः ॥१०॥

॥ ४५ ॥ ऋ॒णादृ॒णमि॑व सं॒नय॑न् कृ॒त्यां कृ॑त्या॒कृतो॑ गृ॒हम् । चक्षु॑र्मन्त्रस्य दु॒र्हार्दः॑ पृ॒ष्टीरपि॑ शृणाञ्जन ॥ १ ॥ यद॒स्मासु॑ दुष्वप्न्यं॒ यद् गोषु॒ यच्च॑ नो गृ॒हे । अना॑मग॒स्तं च॑ दु॒र्हार्दः॑ प्रि॒यः प्रति॑ मुञ्चताम् ॥ २ ॥ अ॒पामू॒र्ज ओज॑सो वावृ॒धानम॒ग्नेर्जा॒तमधि॑ जा॒तवे॑दसः । चतु॑र्वीरं पर्व॒तीयं॒ यदाञ्ज॑नं॒ दिशः॑ प्र॒दिशः॑ कर॒दिच्छि॒वास्ते॑ ॥ ३ ॥ चतु॑र्वीरं बध्यत॒ आञ्ज॑नं ते॒ सर्वा॒ दिशो॒ अभ॑यास्ते भवन्तु । ध्रु॒वस्ति॑ष्ठासि सवि॒तेव॒ चार्य॑ इ॒मा विशो॑ अ॒भि ह॑रन्तु ते ब॒लिम् ॥ ४ ॥ आ॒क्ष्वैकं॑ म॒णिमेकं॑ कृणुष्व स्ना॒ह्येके॒ना पि॒बैक॑मेषाम् । चतु॑र्वीरं नैर्ऋ॒तेभ्य॒श्चतु॒र्भ्यो ग्राह्या॑ ब॒न्धेभ्यः॒ परि॑ पात्व॒स्मान् ॥५॥ अ॒ग्निर्मा॒ग्निना॑वतु प्रा॒णाया॑पा॒नाया॒युषे॒ वर्च॑स॒ ओज॑से तेज॑से स्व॒स्तये॑ सुभू॒तये॒ स्वाहा॑ ॥ ६ ॥ इन्द्रो॑ मेन्द्रि॒येणा॑वतु प्रा॒णाया॑० ॥ ७ ॥

सोमो मा सौम्येनावतु० ॥ ८ ॥ भगो मा भगेनावतु० ॥ ९ ॥ मरुतो मा गणैर-
वन्तु प्राणायापानायायुषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ४६ ॥ प्रजापतिष्ट्वा बध्नात् प्रथममस्तृतं वीर्याय कम् । तत् ते बध्नाम्यायुषे
वर्चस ओजसे च बलाय चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ १ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षन्नप्रमा-
दमस्तृतेमं मा त्वा दभन् पणयो यातुधानाः । इन्द्र इव दस्यूनव धूनुष्व पृतन्यतः
सर्वाञ्छत्रून् वि षहस्वास्तृतस्त्वा० ॥ २ ॥ शतं च न प्रहरन्तो निघ्नन्तो न त-
स्तिरे । तस्मिन्निन्द्रः पर्यदत्त चक्षुः प्राणमथो बलमस्तृत० ॥ ३ ॥ इन्द्रस्य त्वा
वर्मणा परि धापयामो यो देवानामधिराजो बभूव । पुनस्त्वा देवाः प्र णयन्तु सर्वे-
स्तृत० ॥ ४ ॥ अस्मिन् मणावेकशतं वीर्याणि सहस्रं प्राणा अस्मिन्नस्तृते ।
व्याघ्रः शत्रूनभि तिष्ठ सर्वान् यस्त्वा पृतन्यादधरः सो अस्त्वस्तृत० ॥ ५ ॥
घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पयस्वान्त्सहस्रप्राणः शतयोनिर्वयोधाः । शंभूश्च मयो-
भूश्चोर्जस्वांश्च पयस्वांश्चा स्तृत० ॥ ६ ॥ यथा त्वमुत्तरोसो असपत्नः सपत्नहा ।
सजातानामसद् वशी तथा त्वा सविता करदस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ७ ॥

॥ ४७ ॥ आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरप्रायि धामभिः । दिवः सदांसि
बृहती वि तिष्ठस आ त्वेषं वर्तते तमः ॥ १ ॥ न यस्याः पारं ददृशे न योयु-
वद् विश्वमस्यां नि विशते यदेजति । अरिष्टासस्त उर्वि तमस्वति रात्रि पारम-
शीमहि भद्रे पारमशीमहि ॥ २ ॥ ये ते रात्रि नृचक्षसो द्रष्टारो नवतिर्नव । अ-
शीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः ॥ ३ ॥ षष्टिश्च षट् च रेवति पञ्चाशत्
पञ्च सुम्नयि । चत्वारश्चत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि ॥ ४ ॥ द्वौ च ते विं-
शतिश्च ते रात्र्येकादशावमाः । तेभिर्नो अद्य पायुभिर्नु पाहि दुहितर्दिवः ॥ ५ ॥
रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत मा नो दुःशंस ईशत । मा नो अद्य गवां स्तेनो
मावीनां वृक ईशत ॥ ६ ॥ माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः । परमे-
भिः पथिभि स्तेनो धावतु तस्करः । परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्षतु ॥ ७ ॥
अध रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमहिं कृणु । हनू वृकस्य जम्भयास्तेन तं द्रुपदे जहि
॥ ८ ॥ त्वयि रात्रि वसामसि स्वपिष्यामसि जागृहि । गोभ्यो नः शर्म
यच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ॥ ९ ॥

॥ ४८ ॥ अथो यानि च यस्मा ह यानि चान्तः परीणहि । तानि ते परि दद्मसि ॥ १ ॥ रात्रि मातरुषसे नः परि देहि । उषा नो अह्ने परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरि ॥ २ ॥ यत् किं चेदं पतयति यत् किं चेदं सरीसृपम् । यत् किं च पर्वतायासत्वं तस्मात् त्वं रात्रि पाहि नः ॥ ३ ॥ सा पश्चात् पाहि सा पुरः सोत्तरादधरादुत । गोपाय नो विभावरि स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ४ ॥ ये रात्रिमनुतिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति । पशून् ये सर्वान् रक्षन्ति ते न आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जाग्रति ॥ ५ ॥ वेद वै रात्रि ते नाम घृताची नाम वा असि । तां त्वां भरद्वाजो वेद सा नो वित्तेधि जाग्रति ॥ ६ ॥

॥ ४९ ॥ इषिरा योषा युवतिर्दमूना रात्री देवस्य सवितुर्भगस्य । अश्वक्षभा सुहवा संभृतश्रीरा पप्रौ द्यावापृथिवी महित्वा ॥ १ ॥ अति विश्वान्यरुहद् गम्भीरो वर्षिष्ठमरुहन्त श्रविष्ठाः । उशती रात्र्यनु सा भद्राभि तिष्ठते मित्र इव स्वधाभिः ॥ २ ॥ वर्ये वन्दे सुभगे सुजात आजगन् रात्रि सुमना इह स्याम् । अस्मांस्त्रायस्व नर्याणि जाता अथो यानि गव्यानि पुष्ट्या ॥ ३ ॥ सिंहस्य रात्र्युशती पींषस्य व्याघ्रस्य द्वीपिनो वर्च आ ददे । अश्वस्य ब्रध्नं पुरुषस्य मायुं पुरु रूपाणि कृणुषे विभाती ॥ ४ ॥ शिवां रात्रिमनुसूर्यं च हिमस्य माता सुहवा नो अस्तु । अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे विश्वासु दिक्षु ॥ ५ ॥ स्तोमस्य नो विभावरि रात्रि राजेव जोषसे । असाम सर्ववीरा भवाम सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनूषसः ॥ ६ ॥ शम्या ह नाम दधिषे मम दिप्सन्ति ये धना । रात्रीहि तानसुतपा य स्तेनो न विद्यते यत् पुनर्न विद्यते ॥७॥ भद्रासि रात्रि चमसो न विष्टो विश्वं गोरूपं युवतिर्बिभर्षि । चक्षुष्मती मे उशती वपूंषि प्रति त्वं दिव्या न क्षाममुक्थाः ॥ ८ ॥ यो अद्य स्तेन आयत्यघायुर्मर्त्यो रिपुः । रात्री तस्य प्रतीत्य प्र ग्रीवाः प्र शिरो हनत् ॥ ९ ॥ प्र पादौ न यथायति प्र हस्तौ न यथा शिषत् । यो मलिम्लुरुपायति स संपिष्टो अपायति । अपायति स्वपायति शुष्के स्थाणावपायति ॥ १० ॥

॥ ५० ॥ अध रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमहिं कृणु । अक्षौ वृकस्य निर्जह्यास्तेन तं द्रुपदे जहि ॥ १ ॥ ये ते रात्र्यनड्वाहस्तीक्ष्णशृङ्गाः स्वाशवः । तेभिर्नो अद्य पारयाति दुर्गाणि विश्वहा ॥ २ ॥ रात्रिंरात्रिमरिष्यन्तस्तरेम तन्वा वयम् । गम्भीरमप्लवा इव न तरेयुररातयः ॥ ३ ॥ यथा शाम्याकः प्रपतन्नपवान् नानु-

विद्यते । एवा रात्रि प्र पातय यो अस्माँ अभ्यघायति ॥ ४ ॥ अप स्तेनं वासो गोअजमुत तस्करम् । अथो यो अर्वतः शिरोभिधाय निनीषति ॥ ५ ॥ यद्द्या रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु । यदेतदस्मान् भोजय यथेदन्यानुपायसि ॥६॥ उषसे नः परि देहि सर्वान् रात्र्यनागसः । उषा नो अह्न आ भजादहस्तुभ्यं विभावरि ॥ ७ ॥

॥ ५१ ॥ अयुतोहमयुतो म आत्मायुतं मे चक्षुरयुतं मे श्रोत्रमयुतो मे प्राणोयुतो मेपानोयुतो मे व्यानोयुतोहं सर्वः ॥ १ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूत आ रभे ॥ २ ॥

॥ ५२ ॥ कामस्तदग्रे समवर्तत मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् । स काम कामेन बृहता सयोनी रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ १ ॥ त्वं काम सहसासि प्रतिष्ठितो विभुर्विभावा सख आ सखीयते । त्वमुग्रः पृतनासु सासहिः सह ओजो यजमानाय धेहि ॥ २ ॥ दूराच्चकमानाय प्रतिपाणायाक्षये । आस्मा अशृण्वन्नाशाः कामेनाजनयन्त्स्वः ॥ ३ ॥ कामेन मा काम आगन् हृदयाद्धृदयं परि । यदमीषामदो मनस्तदैतूप मामिह ॥ ४ ॥ यत्काम कामयमाना इदं कृण्मसि ते हविः । तन्नः सर्वं समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाहा ॥ ५ ॥

॥ ५३ ॥ कालो अश्वो वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षो अजरो भूरिरेताः । तमा रोहन्ति कवयो विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥ सप्त चक्रान् वहति काल एष सप्तास्य नाभीरमृतं न्वक्षः । स इमा विश्वा भुवनान्यञ्जत् कालः स ईयते प्रथमो नु देवः ॥ २ ॥ पूर्णः कुम्भोधि काल आहितस्तं वै पश्यामो बहुधा नु सन्तः । स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमन् ॥ ३ ॥ स एव सं भुवनान्याभरत् स एव सं भुवनानि पर्यैत् । पिता सन्नभवत् पुत्र एषां तस्माद् वै नान्यत् परमस्ति तेजः ॥ ४ ॥ कालोमूं दिवमजनयत् काल इमाः पृथिवीरुत । काले ह भूतं भव्यं चेषितं ह वि तिष्ठते ॥ ५ ॥ कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः । काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥ ६ ॥ काले मनः काले प्राणः काले नाम समाहितम् । कालेन सर्वा नन्दन्त्यागतेन प्रजा इमाः ॥ ७ ॥ काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्म समाहितम् । कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत् प्रजापतेः ॥ ८ ॥ तेनेषितं तेन जातं

तदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम् । कालो ह ब्रह्म भूत्वा बिभर्ति परमेष्ठिनम् ॥ ९ ॥ कालः प्रजा असृजत कालो अग्रे प्रजापतिम् । स्वयंभूः कश्यपः कालात् तपः कालादजायत ॥ १० ॥

॥ ५४ ॥ कालादापः समभवन् कालाद् ब्रह्म तपो दिशः । कालेनोदेति सूर्यः काले नि विशते पुनः ॥ १ ॥ कालेन वातः पवते कालेन पृथिवी मही । द्यौर्मही काल आहिता ॥ २ ॥ कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत् पुरा । कालादृचः समभवन् यजुः कालादजायत ॥ ३ ॥ कालो यज्ञं समैरयद्देवेभ्यो भागमक्षितम् । काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥ कालेयमङ्गिरा देवोथर्वा चाधि तिष्ठतः । इमं च लोकं परमं च लोकं पुण्यांश्च लोकान् विधृतीश्च पुण्याः । सर्वाँल्लोकानभिजित्य ब्रह्मणा कालः स ईयते परमो नु देव ॥ ५ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ५५ ॥ रात्रिंरात्रिमप्रयातं भरन्तोश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ १ ॥ या ते वसोर्वात इषुः सा त एषा तया नो मृड । रायस्पोषेण समिषा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ २ ॥ सायंसायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातःप्रातः सौमनसस्य दाता । वसोर्वसोर्वसुदान एधि वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम ॥ ३ ॥ प्रातःप्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायंसायं सौमनसस्य दाता । वसोर्वसोर्वसुदान एधीन्धानास्त्वा शतंहिमा ऋधेम ॥ ४ ॥ अपश्चा दग्धान्नस्य भूयासम् । अन्नादायान्नपतये रुद्राय नमो अग्नये । सभ्यः सभां मे पाहि ये च सभ्याः सभासदः ॥ ५ ॥ त्वामिन्द्रा पुरुहूत विश्वमायुर्व्यश्नवत् । अहरहर्बलिमित्ते हरन्तोश्वायेव तिष्ठते घासमग्ने ॥ ६ ॥

॥ ५६ ॥ यमस्य लोकादध्या बभूविथ प्रमदा मर्त्यान् प्र युनक्षि धीरः । एकाकिना सरथं यासि विद्वान्त्स्वप्नं मिमानो असुरस्य योनौ ॥ १ ॥ बन्धस्त्वाग्रे विश्वचया अपश्यत् पुरा रात्र्या जनितोरेके अह्नि । ततः स्वप्नेदमध्या बभूविथ भिषग्भ्यो रूपमपगूहमानः ॥ २ ॥ बृहद्गावासुरेभ्योधि देवानुपावर्तत महिमानमिच्छन् । तस्मै स्वप्नाय दधुराधिपत्यं त्रयस्त्रिंशासः स्वरानशानाः ॥ ३ ॥ नैतां विदुः पितरो नोत देवा येषां जल्पिश्चरत्यन्तरेदम् । त्रिते स्वप्नमदधुराप्त्ये नर

आदित्यासो वरुणेनानुशिष्टाः ॥ ४ ॥ यस्य क्रूरमभजन्त दुष्कृतोस्वप्नेन सुकृतः पुण्यमायुः । स्वर्मदसि परमेण बन्धुना तप्यमानस्य मनसोधि जज्ञिषे ॥ ५ ॥ विद्म ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद् विद्म स्वप्न यो अधिपा इहा ते । यशस्विनो नो यशसेह पाह्याराद् द्विषेभिरप याहि दूरम् ॥ ६ ॥

॥ ५७ ॥ यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति । एवा दुष्वप्न्यं सर्वमप्रिये सं नयामसि ॥ १ ॥ सं राजानो अगुः समृणान्यगुः सं कुष्ठा अगुः सं कला अगुः । समस्मासु यद्दुष्वप्न्यं निर्द्विषतेदुष्वप्न्यं सुवाम ॥ २ ॥ देवानां पत्नीनां गर्भ यमस्य कर यो भद्रः स्वप्न । स मम यः पापस्तद्द्विषते प्र हिण्मः । मा तृष्टानामसि कृष्णशकुनेर्मुखम् ॥ ३ ॥ तं त्वा स्वप्न तथा सं विद्म स त्वं स्वप्नाश्व इव कायमश्व इव नीनाहम् । अनास्माकं देवपीयुं पियारुं वप यदस्मासु दुष्वप्न्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे ॥ ४ ॥ अनास्माकस्तद् देवपीयुः पियारुर्निष्कमिव प्रति मुञ्चताम् । नवारत्नीनपमया अस्माकं ततः परि । दुष्वप्न्यं सर्वं द्विषते निर्दयामसि ॥ ५ ॥

॥ ५८ ॥ घृतस्य जूतिः समना सदेवा संवत्सरं हविषा वर्धयन्ती । श्रोत्रं चक्षुः प्राणोच्छिन्नो नो अस्त्वच्छिन्ना वयमायुषो वर्चसः ॥ १ ॥ उपास्मान् प्राणो ह्वयतामुप वयं प्राणं हवामहे । वर्चो जग्राह पृथिव्य१न्तरिक्षं वर्चः सोमो बृहस्पतिर्विधत्ता ॥ २ ॥ वर्चसो द्यावापृथिवी संग्रहणी बभूवथुर्वर्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम । यशसं गावो गोपतिमुप तिष्ठन्त्यायतीर्यशो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ॥ ३ ॥ व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्मा सीव्यध्वं बहुला पृथूनि । पुरः कृणुध्वमायसीरधृष्टा मा वः सुस्रोच्चमसो दृंहता तम् ॥ ४ ॥ यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि । इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्यमानाः ॥ ५ ॥ ये देवानामृत्विजो ये च यज्ञिया येभ्यो हव्यं क्रियते भागधेयम् । इमं यज्ञं सह पत्नीभिरेत्य यावन्तो देवास्तविषा मादयन्ताम् ॥ ६ ॥

॥ ५९ ॥ त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा । त्वं यज्ञेष्वीड्यः ॥ १ ॥ यद् वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः । अग्निष्टद् विश्वादा पृणातु विद्वान्त्सोमस्य यो ब्राह्मणाँ आविवेश ॥ २ ॥ आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनुप्रवोढुम् । अग्निर्विद्वान्त्स यजात् स इद्धोता सोध्वरान्त्स ऋतून् कल्पयाति ॥ ३ ॥

॥ ६० ॥ वाङ्म आसन्नसोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोः । अपलिताः केशा अशोणा दन्ता बहु बाह्वोर्बलम् ॥ १ ॥ ऊर्वोरोजो जङ्घयोर्जवः पादयोः । प्रतिष्ठा अरिष्टानि मे सर्वात्मानिभृष्टः ॥ २ ॥

॥ ६१ ॥ तनूस्तन्वा मे सहे दतः सर्वमायुरशीय । स्योनं मे सीद पुरुः पृणस्व पवमानः स्वर्गे ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ प्रियं मा कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु । प्रियं सर्वस्य पश्यत उत शूद्र उतार्ये ॥ १ ॥

॥ ६३ ॥ उत् तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवान् यज्ञेन बोधय । आयुः प्राणं प्रजां पशून् कीर्तिं यजमानं च वर्धय ॥ १ ॥

॥ ६४ ॥ अग्ने समिधमाहार्षं बृहते जातवेदसे । स मे श्रद्धां च मेधां च जातवेदाः प्र यच्छतु ॥ १ ॥ इध्मेन त्वा जातवेदः समिधा वर्धयामसि । तथा त्वमस्मान् वर्धय प्रजया च धनेन च ॥ २ ॥ यदग्ने यानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि । सर्वं तदस्तु मे शिवं तज्जुषस्व यविष्ठ्य ॥ ३ ॥ एतास्ते अग्ने समिधस्त्वमिद्धः समिद् भव । आयुरस्मासु धेह्यमृतत्वमाचार्याय ॥ ४ ॥

॥ ६५ ॥ हरिः सुपर्णो दिवमारुहोर्चिषा ये त्वा दिप्सन्ति दिवमुत्पतन्तम् । अव तां जहि हरसा जातवेदोविभ्यदुग्रोर्चिषा दिवमा रोह सूर्य ॥ १ ॥

॥ ६६ ॥ अयोजाला असुरा मायिनोयस्मयैः पाशैरङ्किनो ये चरन्ति । तांस्ते रन्धयामि हरसा जातवेदः सहस्रऋष्टिः सपत्नान् प्रमृणन् पाहि वज्रः ॥ १ ॥

॥ ६७ ॥ पश्येम शरदः शतम् ॥ १ ॥ जीवेम शरदः शतम् ॥ २ ॥ बुध्येम शरदः शतम् ॥ ३ ॥ रोहेम शरदः शतम् ॥ ४ ॥ पूषेम शरदः शतम् ॥ ५ ॥ भवेम शरदः शतम् ॥ ६ ॥ भूयेम शरदः शतम् ॥ ७ ॥ भूयसीः शरदः शतात् ॥ ८ ॥

॥ ६८ ॥ अव्यसश्च व्यचसश्च बिलं वि ष्यामि मायया । ताभ्यामुद्धृत्य वेदमथ कर्माणि कृण्महे ॥ १ ॥

॥ ६९ ॥ जी॒वा स्थ॑ जी॒व्यासं॒ सर्व॒मायु॑र्जीव्यासम् ॥ १ ॥ उ॒प॒जी॒वा स्थोप॑ जीव्यासं॒ सर्व॒० ॥२॥ सं॒जी॒वा स्थ॒ सं जी॑व्यासं॒ सर्व॒० ॥ ३ ॥ जी॒व॒ला स्थ॑ जी॒व्यासं॒ सर्व॒मायु॑र्जीव्यासम् ॥ ४ ॥

॥७०॥ इन्द्र॒ जीव॒ सूर्य॒ जीव॒ देवा॒ जीवा॑ जी॒व्यास॑म॒हम्। सर्व॒मायु॑र्जीव्यासम् ॥१॥

॥ ७१ ॥ स्तु॒ता मया॑ वर॒दा वे॑द॒माता प्र चो॑दयन्तां पाव॒मानी॑ द्वि॒जाना॑म्। आयु॑: प्रा॒णं प्र॒जां प॒शुं की॒र्तिं द्रवि॑णं ब्रह्मवर्च॒सम्। मह्यं॑ द॒त्त्वा व्र॑जत ब्रह्मलो॒कम् ॥१॥

॥ ७२ ॥ यस्मा॒त् कोशा॑दु॒दभ॑राम॒ वेदं॒ तस्मि॑न्न॒न्तरव॑ दध्म एनम्। कृ॒तमि॒ष्टं ब्रह्म॑णो वी॒र्ये॑ण॒ तेन॑ मा देवा॒स्तप॑सावते॒ह ॥ १ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ एकोनविंशं काण्डं समाप्तम् ॥

अथ विंशं काण्डम्

॥ १ ॥ इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः
॥ १ ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ २ ॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ मरुतः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्कादृतुना सोमं पिबतु ॥ १ ॥ अग्निराग्नीध्रात्
सुष्टुभः स्वर्कादृतुना सोमं पिबतु ॥ २ ॥ इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात् सुष्टुभः
स्वर्कादृतुना सोमं पिबतु ॥ ३ ॥ देवो द्रविणोदाः पोत्रात् सुष्टुभः स्वर्कादृतुना
सोमं पिबतु ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥ आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो
मम ॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु
॥ २ ॥ ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ आ नो याहि सुतावतोस्माकं सुष्टुतीरुप । पिबा सु शिप्रिन्नन्धसः
॥ १ ॥ आ ते सिञ्चामि कुक्ष्योरनु गात्रा वि धावतु । गृभाय जिह्वया मधु ॥ २ ॥
स्वादुष्टे अस्तु संसुदे मधुमान् तन्वे३ तव । सोमः शमस्तु ते हृदे ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥ अयमु त्वा विचर्षणे जनीरिवाभि संवृतः । प्र सोम इन्द्र सर्पतु ॥ १ ॥
तुविग्रीवो वपोदरः सुबाहुरन्धसो मदे । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ॥ २ ॥ इन्द्र प्रेहि
पुरस्त्वं विश्वस्येशान ओजसा । वृत्राणि वृत्रहं जहि ॥ ३ ॥ दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो
येना वसु प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि
बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा पिब ॥ ५ ॥ शाचिगो शाचिपूजनायं रणाय ते सुतः ।
आखण्डल प्र हूयसे ॥ ६ ॥ यस्ते शृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डपाय्यः । न्यस्मिन्
दध्र आ मनः ॥ ७ ॥

॥ ६ ॥ इन्द्र त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः
॥ १ ॥ इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत । पिबा वृषस्व तातृपिम् ॥ २ ॥ इन्द्र
प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिर स्तवान विश्पते ॥ ३ ॥ इन्द्र सोमाः
सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । क्षयं चन्द्रास इन्दवः ॥ ४ ॥ दधिष्वा जठरे
सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम् । तव द्युक्षास इन्दवः ॥ ५ ॥ गिर्वणः पाहि नः सुतं
मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद् यशः ॥ ६ ॥ अभि द्युम्नानि वनिन
इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥ अर्वावतो न आ गहि परावतश्च
वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥ यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे
। इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥

॥ ७ ॥ उद् घेदभि श्रुतामघं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेषि सूर्य ॥ १ ॥ नव
यो नवतिं पुरो बिभेद बाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहावधीत् ॥ २ ॥ स न इन्द्रः
शिवः सखाश्वावद् गोमद् यवमत् । उरुधारेव दोहते ॥ ३ ॥ इन्द्र क्रतुविदं सुतं
सोमं हर्य पुरुष्टुत । पिबा वृषस्व तातृपिम् ॥ ४ ॥

॥ ८ ॥ एवा पाहि प्रत्नथा मन्दतु त्वा श्रुधि ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः । आविः
सूर्यं कृणुहि पीपिहीषो जहि शत्रूँरभि गा इन्द्र तृन्धि ॥ १ ॥ अर्वाङेहि सोमकामं
त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय । उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि
हूयमानः ॥ २ ॥ आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै ।
समु प्रिया आववृत्रन् मदाय प्रदक्षिणिदभि सोमास इन्द्रम् ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु
धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ १ ॥ द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम्
। क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥ तत त्वा यामि
सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ
॥ ३ ॥ येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः । सद्यः सो अस्य
महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ ४ ॥

॥ १० ॥ उदु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षि
तोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद् धीतमानशुः
। इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ २ ॥

॥ ११॥ इन्द्रः पूर्भिदातिरद् दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून्। ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद् रोदसी उभे ॥ १ ॥ मखस्य ते तविषस्य प्र जूतिमियर्मि वाचममृताय भूषन्। इन्द्र क्षितीनामसि मानुषीणां विशां दैवीनामुत पूर्वयावा ॥ २ ॥ इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद् वर्पणीतिः। अहन् व्यंसमुशधग् वनेष्वाविर्धेना अकृणोद् राम्याणाम् ॥ ३ ॥ इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः। प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नामविन्दज्ज्योतिर्बृहते रणाय ॥ ४ ॥ इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद् दधानो नर्या पुरूणि। अचेतयद् धिय इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥ महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि। वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूँरभिभूत्योजाः ॥ ६ ॥ युधेन्द्रो मह्ना वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः। विवस्वतः सदने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति ॥ ७ ॥ सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां ससवांसं स्वरपश्च देवीः। ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः ॥ ८ ॥ ससानात्याँ उत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम्। हिरण्ययमुत भोगं ससान हत्वी दस्यून् प्रार्यं वर्णमावत् ॥ ९ ॥ इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीँरसनोदन्तरिक्षम्। बिभेद वलं नुनुदे विवाचोथाभवद् दमिताभिक्रतूनाम् ॥ १० ॥ शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वाजसातौ। शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्ये महया वसिष्ठ। आ यो विश्वानि शवसा ततानोपश्रोता म ईवतो वचांसि ॥ १ ॥ अयामि घोष इन्द्र देवजामिरिरज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि। नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु तानीदंहांस्यति पर्ष्यस्मान् ॥ २ ॥ युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः। वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान् ॥ ३ ॥ आपश्चित् पिप्यु स्तर्यो न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र। याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥ ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधसं जरित्रे। एको देवत्रा दयसे हि मर्तानस्मिन्छूर सवने मादयस्व ॥ ५ ॥ एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः। स न स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥ ऋजीषी वज्री वृषभस्तुराषाट् छुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा। युक्त्वा हरिभ्यामुप यासदर्वाङ् माध्यंदिने सवने मत्सदिन्द्रः ॥ ७ ॥

॥ १३ ॥ इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पतेस्मिन् यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू । आ वां विशन्त्विन्दवः स्वाभुवोस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १ ॥ आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः । सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ २ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ३ ॥ ऐभिरग्ने सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः । पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व ॥ ४ ॥

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १४ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोवस्यवः । वाजे चित्रं हवामहे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मन्नूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धृषत् । त्वामिद्ध्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ३ ॥ हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत । आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे । अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥ १ ॥ अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः । यत् पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥ अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे । यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥ इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । न हि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद् वचः ॥ ४ ॥ भूरि त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन् काममा पृण । अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन् पर्वशश्चकर्तिथ । अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् ॥ १ ॥ सं गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भग इवेदर्यमणं निनाय । जने मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाजयाशूँरिवाजौ ॥ २ ॥ साध्वर्या अतिथिनीरिषिरा स्पार्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।

बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥ आप्रुषायन्
मधुन ऋतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः । बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गा भूम्यां
उद्नेव वि त्वचं बिभेद ॥ ४ ॥ अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुद्नः शीपालमिव
वात आजत् । बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः
॥ ५ ॥ यदा वलस्य पीयतो जसुं भेद् बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः । दद्भिर्न जिह्वा
परिविष्टमाददाविर्निधीँरकृणोदुस्रियाणाम् ॥ ६ ॥ बृहस्पतिरमत हि त्यदासां
नाम स्वरीणां सदने गुहा यत् ॥ ७ ॥ आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः
पर्वतस्य त्मनाजत् । अश्नापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् ।
निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥ ८ ॥ सोषामविन्दत्
स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि बबाधे तमांसि । बृहस्पतिर्गोवपुषो वलस्य
निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥ हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्
वलो गाः । अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरातः ॥१०॥
अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिंशन् । रात्र्यां तमो अदधुर्ज्योतिरहन्
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद् गाः॥ ११ ॥ इदमकर्म नमो अभ्रियाय यः
पूर्वीरन्वानोनवीति । बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो
वयो धात् ॥ १२ ॥

॥ १७ ॥ अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत । परिष्वजन्ते
जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्युं मघवानमूतये ॥ १ ॥ न घा त्वद्रिगप
वेति मे मनस्त्वे इत् कामं पुरुहूत शिश्रय । राजेव दस्म नि षदोधि बर्हिष्यस्मिन्त्सु
सोमेवपानमस्तु ते ॥ २ ॥ विषूवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व
ईशते । तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्त्सोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः । प्रैषामनीकं शवसा
दविद्युतद् विदत् स्वर्मनवे ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥ कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति देवने
संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् । न तत् ते अन्यो अनु वीर्यं शकन्न पुराणो मघवन्
नोत नूतनः ॥ ५ ॥ विशंविशं मघवा पर्यशायत जनानां धेना अवचाकशद्
वृषा । यस्याह शक्रः सवनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥
आपो न सिन्धुमभि यत् समक्षरन्त्सोमास इन्द्रं कुल्या इव ह्रदम् । वर्धन्ति विप्रा
महो अस्य सादने यवं न वृष्टिर्दिव्येन दानुना ॥ ७ ॥ वृषा न क्रुद्धः पतयद् रजःस्वा
यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः । स सुन्वते मघवा जीरदानवेविन्दज्ज्योति-

र्मनवे हविष्मते ॥ ८ ॥ उज्जायतां परशुर्ज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुघा पुराणवत् ।
वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्ण शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः ॥९॥
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्य-
स्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥११॥
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य । धत्तं रयिं स्तुवते कीरये
चिद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ वयमु त्वा तदिदर्था इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते
॥ १ ॥ न घेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत ॥२॥
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ॥ वयमिन्द्र
त्वायवोभि प्र णोनुमो वृषन् । विद्धी त्वस्य नो वसो ॥४॥ मा नो निदे च
वक्तवेर्यो रन्धीरराव्णे । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥ त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च
वृत्रहन् त्वया प्रति ब्रुवे युजा ॥ ६ ॥

॥ १९ ॥ वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि ॥ १ ॥
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः ॥ २ ॥ नामानि
ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिषाह्ये ॥ ३ ॥ पुरुष्टुतस्य धामभिः
शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतः ॥ ४ ॥ इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप
ब्रुवे । भरेषु वाजसातये ॥ ५ ॥ वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्रं
वृत्राय हन्तवे ॥ ६ ॥ द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृत्सुतूर्षु श्रवःसु च । इन्द्र साक्ष्वाभिमातिषु ॥ ७ ॥

॥ २० ॥ शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो
॥ १ ॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥२॥
अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत् ते शुष्मं तिरामसि ॥ ३ ॥
अर्वावतो न आ गह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ
गहि ॥ ४ ॥ इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः
॥ ५ ॥ इन्द्रश्च मृलयाति नो न नः पश्चादघं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः
॥ ६ ॥ इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ ७ ॥

॥ २१ ॥ न्यू३षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः । नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥ दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः । शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु । अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥ एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना । इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥ समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः । सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥ ५ ॥ ते त्वा मदा अमदन् तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते । यत् कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥ युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा । नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ॥ ७ ॥ त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी । त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत् पुरोनानुदः परिषूता ऋजिश्वना ॥ ८ ॥ त्वमेतां जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः । षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥ त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् । त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने अरन्धनायः ॥ १० ॥ य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम । त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके प्रथमः पर्यायः ॥

॥ २२ ॥ अभि त्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये । तृम्पा व्यश्नुही मदम् ॥ १ ॥ मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आ दभन् । माकीं ब्रह्मद्विषो वनः ॥ २ ॥ इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब ॥ ३ ॥ अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥ आ हरयः ससृज्रिरेरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे ॥ ५ ॥ इन्द्राय गाव आशिरं दुदुह्रे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपह्वरे विदत् ॥ ६ ॥

॥ २३ ॥ आ तू न इन्द्र मद्र्यग्घुवानः सोमपीतये । हरिभ्यां याह्यद्रिवः ॥ १ ॥ सत्तो होता न ऋत्वियस्तिस्तिरे बर्हिरानुषक् । अयुज्रन् प्रातरद्रयः ॥ २ ॥ इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोलाशम् ॥ ३ ॥ रारन्धि-

स वनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन्। उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥ मतयः सोमपामुरुं रिहन्ति शवसस्पतिम्। इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥ स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे। न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥ वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे। उत त्वमस्मयुर्वसो ॥७॥ मारे अस्मद् वि मुमुचो हरिप्रियार्वाङ् याहि। इन्द्र स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥ अर्वाञ्चं त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना। घृतस्नू बर्हिरासदे ॥ ९ ॥

॥ २४ ॥ उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवाशिरम्। हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः ॥ १ ॥ तमिन्द्र मदमा गहि बर्हिष्ठां ग्रावभिः सुतम्। कुविन्न्वस्य तृप्णवः ॥ २ ॥ इन्द्रमित्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः। आवृते सोमपीतये ॥ ३ ॥ इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे। उक्थेभिः कुविदागमत् ॥ ४ ॥ इन्द्र सोमाः सुता इमे तान् दधिष्व शतक्रतो। जठरे वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ विद्मा हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधृषं कवे। अधा ते सुम्नमीमहे ॥ ६ ॥ इममिन्द्र गवाशिरं यवाशिरं च नः पिब। आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥ तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्ये३ सोमं चोदामि पीतये। एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥ त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे। कुशिकासो अवस्यवः ॥ ९ ॥

॥ २५ ॥ अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः। तमित् पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः ॥ १ ॥ आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः। प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥ २ ॥ अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं१ वचो यतस्रुचा मिथुना या सपर्यतः। असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया। सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥ यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि। आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥ ५ ॥ बर्हिर्वा यत् स्वपत्याय वृज्यतेर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि। ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥ ६ ॥ प्रोग्रां पीतिं वृष्ण इयर्मि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्व तुभ्यम्। इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ ७ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके द्वितीयः पर्यायः ॥

॥ २६ ॥ योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ १ ॥ आ घा गमद् यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजेभिरुप नो हवम् ॥ २ ॥ अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम् । यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥ ३ ॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ४ ॥ युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ५ ॥ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ ६ ॥

॥ २७ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोषखा स्यात् ॥ १ ॥ शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥ धेनुष्ट इन्द्र सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषी दुहे ॥ ३ ॥ न ते वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद् दित्ससि स्तुतो मघम् ॥ ४ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्धयद् यद् भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥ वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥

॥ २८ ॥ व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद् वलम् ॥ १ ॥ उद्गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहा सतीः । अर्वाञ्चं नुनुदे वलम् ॥ २ ॥ इन्द्रेण रोचना दिवो दृह्लानि दृंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ३ ॥ अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः ॥ ४ ॥

॥ २९ ॥ त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतॄणामुत भद्रकृत् ॥ १ ॥ इन्द्रमित् केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुराधसम् ॥ २ ॥ अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥ ३ ॥ मायाभिरुत्सिसृप्सत इन्द्र द्यामारुरुक्षतः । अव दस्यूँरधूनुथाः ॥ ४ ॥ असुन्वामिन्द्र संसदं विषूचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् ॥ ५ ॥

॥ ३० ॥ प्र ते महे विदथे शंसिषं हरी प्र ते वन्वे वनुषो हर्यतं मदम् । घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत आ त्वा विशन्तु हरिवर्पसं गिरः ॥ १ ॥ हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन् हिन्वन्तो हरी दिव्यं यथा सदः । आ यं पृणन्ति हरिभिर्न धेनव इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत ॥ २ ॥ सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गभस्त्योः । द्युम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥ दिवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यचद् वज्रो हरितो न

रंह्या । तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिम्भरः ॥ ४ ॥ त्वंत्वमहर्यथा उपस्तुतः पूर्वेभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः । त्वं हर्यसि तव विश्वमुक्थ्य१मसामि राधो हरिजात हर्यतम् ॥ ५ ॥

॥ ३१ ॥ ता वज्रिणं मन्दिनं स्तोम्यं मद इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरी । पुरूण्यस्मै सवनानि हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ॥ १ ॥ अरं कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरी तुरा । अर्वद्भिर्यो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ॥ २ ॥ हरिश्मशारुर्हरिकेश आयसस्तुरस्पेये यो हरिपा अवर्धत । अर्वद्भिर्यो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विश्वा दुरिता पारिषद्धरी ॥ ३ ॥ स्रुवेव यस्य हरिणी विपेततुः शिप्रे वाजाय हरिणी दविध्वतः । प्र यत् कृते चमसे मर्मृजद्धरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः ॥ ४ ॥ उत स्म सद्म हर्यतस्य पस्त्यो३रत्यो न वाजं हरिवाँ अचिक्रदत् । मही चिद्धि धिषणाहर्यदोजसा बृहद् वयो दधिषे हर्यतश्चिदा ॥ ५ ॥

॥ ३२ ॥ आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा नव्यंनव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् । प्र पस्त्यमसुर हर्यतं गोराविष्कृधि हरये सूर्याय ॥ १ ॥ आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र । पिबा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन् यज्ञं सधमादे दशोणिम् ॥ २ ॥ अपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामथो इदं सवनं केवलं ते । ममद्धि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषं जठर आ वृषस्व ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व । मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः ॥ १ ॥ प्रोग्रां पीतिं वृष्ण इयर्मि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्व तुभ्यम् । इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ २ ॥ ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिज ऋतज्ञाः । प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गृणन्तः सधमाद्यासः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयेऽनुवाके तृतीयः पर्यायः ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ३४ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् । यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः ॥ १ ॥ यः पृ-

थिवीं व्यथमानामदृंहद् यः पर्वतान् प्रकुपिताँ अरम्णात् । यो अन्तरिक्षं विममे
वरीयो यो द्यामस्तभ्नात् स जनास इन्द्रः ॥ २ ॥ यो हत्वाहिमरिणात् सप्त सि-
न्धून् यो गा उदाजदपधा बलस्य । यो अश्मनोऽन्तरग्निं जजान संवृक् समत्सु
स जनास इन्द्रः ॥ ३ ॥ येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गु-
हाकः । श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥ यं
स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् । सो अर्यः पुष्टीर्विज इवा
मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ॥ ५ ॥ यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो
ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः । युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास
इन्द्रः ॥ ६ ॥ यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ॥ ७ ॥ यं क्रन्दसी सं-
यती विह्वयेते परेऽवर उभया अमित्राः । समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना हवेते
स जनास इन्द्रः ॥ ८ ॥ यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे ह-
वन्ते । यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत् स जनास इन्द्रः ॥ ९ ॥ यः
शश्वतो मह्येनो दधानानमन्यमानांछर्वा जघान । यः शर्धते नानुददाति शृध्यां
यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः ॥ १० ॥ यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां
शरद्यन्वविन्दत् । ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः
॥ ११ ॥ यः शम्बरं पर्यतरत् कसीभिर्योऽचारुकास्नापिबत् सुतस्य । अन्तर्गिरौ य-
जमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छत् स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥ यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तु
विष्मानवासृजत् सर्तवे सप्त सिन्धून् । यो रौहिणमस्फुरद् वज्रबाहुर्द्यामारोहन्तं
स जनास इन्द्रः ॥ १३ ॥ द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भ-
यन्ते । यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥ यः
सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती । यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो
यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः ॥ १५ ॥ जातो व्यख्यत् पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद
जनितुः परस्य । स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद् व्रता देवानां स जनास इन्द्रः ॥ १६ ॥
यः सोमकामो हर्यश्वः सूरिर्यस्माद् रेजन्ते भुवनानि विश्वा । यो जघान शम्बरं यश्च
शुष्णं य एकवीरः स जनास इन्द्रः ॥ १७ ॥ यः सुन्वते पचते दुध्र आ चिद्
वाजं दर्दर्षि स किलासि सत्यः । वयं त इन्द्र विश्वह प्रियासः सुवीरासो विदथमा
वदेम ॥ १८ ॥

॥३५॥ अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय । ऋची-
षमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥ अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि

भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति । इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥ २ ॥ अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन । मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥ ३ ॥ अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय । गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥ अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा समञ्जे । वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद् वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं रणाय । वृत्रस्य चिद् विदद् येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥ अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवां चार्वन्ना । मुषायद् विष्णुः पचतं सहीयान् विध्यद् वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥ अस्मा इदु ग्नाश्चिद् देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः । परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥ ८ ॥ अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् । स्वराळिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ॥ ९ ॥ अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद् वज्रेण वृत्रमिन्द्रः । गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः ॥ १० ॥ अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद् वज्रेण सीमयच्छत् । ईशानकृद् दाशुषे दशस्यन् तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥ अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः । गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥ अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्यं उक्थैः । युधे यदिष्णान आयुधान्यृघायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥ अस्येदु भिया गिरयश्च दृह्ला द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते । उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद् वीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥ अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषामेको यद् वन्ने भूरेरीशानः । प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः ॥ १५ ॥ एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् । ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥

॥ ३६ ॥ य एक इद्धव्यश्चर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्च आभिः । यः पत्यते वृषभो वृष्ण्यावान्त्सत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान् ॥ १ ॥ तमु नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः । नक्षद्दाभं ततुरिं पर्वतेष्ठामद्रोघवाचं मतिभिः शविष्ठम् ॥ २ ॥ तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नृवतः पुरुक्षोः । यो अस्कृधोयुरजरः स्वर्वान् तमा भर हरिवो मादयध्यै ॥ ३ ॥ तन्नो वि वोचो

यदि ते पुरा चिज्जरितार आनशुः सुम्नमिन्द्र । कस्ते भागः किं वयो दुध्र खिद्वः
पुरुहूत पुरूवसोसुरघ्नः ॥ ४ ॥ तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठामिन्द्रं वेपी वक्वरी
यस्य नू गीः । तुविग्राभं तुविकूर्मिं रभोदां गातुमिषे नक्षते तुम्रमच्छ ॥ ५ ॥ अया
ह त्यं मायया वावृधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन । अच्युता चिद् वीळिता स्वो-
जो रुजो वि दृळ्हा धृषता विरप्शिन् ॥ ६ ॥ तं वो धिया नव्यस्या शविष्ठं प्रत्नं
प्रत्नवत् परितंसयध्यै । स नो वक्षदनिमानः सुवह्मेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि
॥ ७ ॥ आ जनाय द्रुह्वणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोन्तरिक्षा । तपा वृषन् वि-
श्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपश्च ॥ ८ ॥ भुवो जनस्य दिव्यस्य
राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसंदृक् । धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य
दयसे वि मायाः ॥ ९ ॥ आ संयतमिन्द्र णः स्वस्तिं शत्रुतूर्याय बृहतीममृध्राम् ।
यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्त्सुतुका नाहुषाणि ॥ १० ॥ स नो नियुद्भिः
पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो । न या अदेवो वरते न देव आभिर्याहि
तूयमा मद्र्यद्रिक् ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्च्यावयति प्र विश्वाः ।
यः शश्वतो अदाशुषो गयस्य प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः ॥ १ ॥ त्वं ह त्य-
दिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये । दासं यच्छुष्णं कुयवं न्यस्मा अरन्धय
आर्जुनेयाय शिक्षन् ॥ २ ॥ त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरूतिभिः
सुदासम् । प्र पौरुकुत्सिं त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पूरुम् ॥ ३ ॥ त्वं
नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि । त्वं नि दस्युं चुमुरिं धुनिं चा-
स्वापयो दभीतये सुहन्तु ॥ ४ ॥ तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत् पुरो न-
वतिं च सद्यः । निवेशने शततमाविवेषीरहं च वृत्रं नमुचिमुताहन् ॥ ५ ॥ सना
ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे । वृष्णे ते हरी वृषणा युन-
ज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम् ॥ ६ ॥ मा ते अस्यां सहसावन् परिष्टा-
वघाय भूम हरिवः परादै । त्रायस्व नोवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम
॥ ७ ॥ प्रियास इत् ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः । नि तुर्वशं नि
याद्वं शिशीह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ८ ॥ सद्यश्चिन्नु ते मघवन्नभिष्टौ नरः
शंसन्त्युक्थशास उक्था । ये ते हवेभिर्वि पणीँरदाशन्नस्मान् वृणीष्व युज्याय त-
स्मै ॥ ९ ॥ एते स्तोमा नरां नृतम तुभ्यमस्मद्र्यञ्चो ददतो मघानि । तेषामिन्द्र
वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोविता च नृणाम् ॥ १० ॥ नू इन्द्र शूर स्तवमान

ऊती ब्रह्मंजूतस्तन्वा वावृधस्व । उप नो वाजान् मिमीह्युप स्तीन् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ११ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ३८ ॥ आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम
॥ १ ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ २ ॥
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ इन्द्रमिद्
गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ ४ ॥ इन्द्र इद्धर्योः
सचा संमिश्ल आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ५ ॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षस
आ सूर्यं रोहयद् दिवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ६ ॥

॥ ३९ ॥ इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १ ॥
व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद् वलम् ॥ २ ॥ उद् गा
आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहा सतीः । अर्वाञ्चं नुनुदे वलम् ॥ ३ ॥ इन्द्रेण
रोचना दिवो दृल्हानि दृंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ४ ॥ अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा
॥ १ ॥ अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ २ ॥ आदह
स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ ३ ॥

॥ ४१ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ १ ॥
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद् विदच्छर्यणावति ॥ २ ॥ अत्राह
गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ ३ ॥

॥ ४२ ॥ वाचमष्टापदीमहं नवस्रक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात् परि तन्वं ममे
॥ १ ॥ अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यद् दस्युहाभवः ॥ २ ॥
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ भिन्धि विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही मृधः । वसु स्पार्हं तदा
भर ॥ १ ॥ यद् वीलाविन्द्र यत् स्थिरे यत् पर्शाने पराभृतम् । वसु स्पार्हं तदा
भर ॥ २ ॥ यस्य ते विश्वमानुषो भूरेर्दत्तस्य वेदति । वसु स्पार्हं तदा भर ॥ ३ ॥

॥ ४४ ॥ प्र स॒म्राजं॑ चर्ष॒णी॒नामिन्द्रं॑ स्तोता॒ नव्यं॑ गी॒र्भिः॑ । नरं॑ नृषा॒हं मंहि॑ष्ठम् ॥ १ ॥
यस्मि॑न्नु॒क्थानि॒ रण्य॑न्ति॒ विश्वा॑नि च श्र॒वस्या॑ । अ॒पामवो॒ न स॑मु॒द्रे ॥२॥ तं सु॑ष्टु॒त्या वि॑वासे ज्येष्ठ॒रा॒जं भरे॑ कृ॒त्नुम् । म॒हो वा॒जिनं॑ स॒निभ्यः॑ ॥३॥

॥४५॥ अ॒यमु॑ ते॒ सम॑तसि क॒पोत॑ इव गर्भ॒धिम् । वच॒स्तच्चि॑न्न ओहसे ॥१॥
स्तो॒त्रं राधा॑नां पते॒ गिर्वा॑हो वीर॒ यस्य॑ ते । विभू॑तिरस्तु सू॒नृता॑ ॥ २ ॥ ऊ॒र्ध्वस्ति॑ष्ठा न ऊ॒तये॒ऽस्मिन् वाजे॑ शतक्रतो । सम॒न्येषु॑ ब्रवावहै ॥ ३ ॥

॥ ४६ ॥ प्र॒णे॒तारं॒ वस्यो॒ अच्छा॒ कर्ता॑रं॒ ज्योतिः॑ स॒मत्सु॑ । सा॒स॒ह्वांसं॑ युधा॒मित्रा॑न् ॥ १ ॥ स नः॒ पप्रिः॑ पारयाति स्व॒स्ति ना॒वा पु॑रुहू॒तः । इन्द्रो॒ विश्वा॑ अति॒ द्विषः॑ ॥ २ ॥ स त्वं न॑ इन्द्र॒ वाजे॑भिर्दश॒स्या च॑ गातु॒या च॑ । अच्छा॑ च नः सु॒म्नं नेषि ॥ ३ ॥

॥ ४७ ॥ तमिन्द्रं॑ वाजयामसि म॒हे वृ॒त्राय॒ हन्त॑वे । स वृषा॑ वृष॒भो भु॑वत् ॥ १ ॥ इन्द्रः॒ स दाम॑ने कृ॒त ओजि॑ष्ठः॒ स मदे॑ हि॒तः । द्यु॒म्नी श्लो॒की स सो॒म्यः ॥ २ ॥ गि॒रा वज्रो॒ न संभृ॑तः॒ सब॑लो॒ अन॑पच्युतः । व॒व॒क्ष ऋ॒ष्वो अस्तृ॑तः ॥३॥
इन्द्र॒मिद् गा॒थिनो॑ बृ॒हदिन्द्र॑म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑ । इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषत ॥ ४ ॥ इन्द्र॒ इद्धर्योः॒ सचा॒ संमि॑श्ल॒ आ व॑चो॒युजा॑ । इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्ययः॑ ॥५॥ इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॒ चक्ष॑स॒ आ सूर्यं॑ रोहयद् दि॒वि । वि गोभि॒रद्रि॑मैरयत् ॥ ६ ॥ आ या॑हि सु॒षुमा हि त॒ इन्द्र॒ सोमं॒ पिबा॑ इ॒मम् । एदं ब॒र्हिः स॑दो॒ मम॑ ॥ ७ ॥ आ त्वा॑ ब्रह्म॒युजा॒ हरी॒ वह॑तामिन्द्र के॒शिना॑ । उप॒ ब्रह्मा॑णि नः शृणु ॥८॥ ब्र॒ह्माण॑स्त्वा व॒यं यु॒जा सो॑म॒पामि॑न्द्र सो॒मिनः॑ । सु॒ताव॑न्तो हवामहे ॥९॥ युञ्जन्ति ब्र॒ध्नम॑रु॒षं चर॑न्तं॒ परि॑ त॒स्थुषः॑ । रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वि ॥१०॥ यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॒ हरी॒ विप॑क्षसा॒ रथे॑ । शोणा॑ धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा ॥ ११ ॥ के॒तुं कृ॒ण्वन्न॑के॒तवे॒ पेशो॑ मर्या अपे॒शसे॑ । समु॒षद्भि॑रजायथाः ॥ १२॥ उदु॒त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑ । दृ॒शे विश्वा॑य॒ सूर्य॑म् ॥१३॥ अप॒ त्ये ता॒यवो॑ यथा॒ नक्ष॑त्रा यन्त्य॒क्तुभिः॑ । सूरा॑य वि॒श्वच॑क्षसे ॥ १४॥ अदृ॑श्रन्नस्य के॒तवो॒ वि र॒श्मयो॒ जनाँ॒ अनु॑ । भ्राज॑न्तो अ॒ग्नयो॑ यथा ॥ १५ ॥ त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य । विश्व॒मा भा॑सि रोचन ॥१६॥ प्र॒त्यङ् दे॒वानां॒ विशः॑ प्र॒त्यङ्ङुदे॑षि॒ मानु॑षीः । प्र॒त्यङ् विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे ॥ १७ ॥ येना॑ पावक॒ चक्ष॑सा भुर॒ण्यन्तं॒ जनाँ॒ अनु॑ । त्वं व॑रुण॒ पश्य॑सि ॥ १८ ॥ वि द्यामे॑षि॒ रज॑स्पृ॒थ्वहा॒ मिमा॑नो अ॒क्तुभिः॑ । पश्यं॒ जन्मा॑नि सूर्य ॥ १९ ॥ स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॒ रथे॒ वह॑न्ति

देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम् ॥ २० ॥ अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ २१ ॥

॥ ४८ ॥ अभि त्वा वर्चसा गिरः सिञ्चन्तीराचरण्यवः । अभि वत्सं न धेनवः ॥ १ ॥ ता अर्षन्ति शुभ्रियः पृञ्चन्तीर्वर्चसा प्रियः । जातं जात्रीर्यथा हृदा ॥ २ ॥ वज्रापवसाध्यः कीर्तिर्म्रियमाणमावहन् । मह्यमायुर्घृतं पयः ॥ ३ ॥ आयं गौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्त्स्वः ॥ ४ ॥ अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिषः स्वः ॥ ५ ॥ त्रिशद् धामा वि राजति वाक् पतङ्गो अशिश्रियत् । प्रति वस्तोरहर्द्युभिः ॥ ६ ॥

॥ ४९ ॥ यच्छक्रा वाचमारुहन्नन्तरिक्षं सिषासथः । सं देवा अमदन् वृषा ॥ १ ॥ शक्रो वाचमधृष्टायोरुवाचो अधृष्णुहि । मंहिष्ठ आ मदर्दिवि ॥ २ ॥ शक्रो वाचमधृष्णुहि धामधर्मन् वि राजति । विमदन् बर्हिरासरन् ॥ ३ ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ ४ ॥ द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् । क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ ५ ॥ तत् त्वा यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये । येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ ॥ ६ ॥ येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः । सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ ७ ॥

॥ ५० ॥ कन्नव्यो अतसीनां तुरो गृणीत मर्त्यः । नही न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गृणन्त आनशुः ॥ १ ॥ कदु स्तुवन्त ऋतयन्त देवत ऋषिः को विप्र ओहते । कदा हवं मघवन्निन्द्र सुन्वतः कदु स्तुवत आ गमः ॥ २ ॥

॥ ५१ ॥ अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्च यथा विदे । यो जरितृभ्यो मघवा पुरूवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥ १ ॥ शतानीकेव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे । गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दत्राणि पुरुभोजसः ॥ २ ॥ प्र सुश्रुतं सुराधसमर्चा शक्रमभिष्टये । यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेव मंहते ॥ ३ ॥ शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिषो महीः । गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदीं सुता अमन्दिषुः ॥ ४ ॥

॥ ५२ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु

वृत्रहन् परि स्तोतारं आसते ॥ १ ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः । कदा सुतं तृषाण ओक आ गम इन्द्र स्वब्दीव वंसगः ॥२॥ कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद् वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ ३ ॥

॥ ५३ ॥ कईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद् वयो दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः ॥ १ ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे । नकिष्ट्वा नि यमदा सुते गमो महाश्चरस्योजसा ॥ २ ॥ य उग्रः सन्ननिष्टृत स्थिरो रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्धवं नेन्द्रो योषत्या गमत् ॥३॥

॥ ५४ ॥ विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे । क्रत्वा वरिष्ठं वर आमुरिमुतोग्रमोजिष्ठं तवसं तरस्विनम् ॥ १ ॥ समीं रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये । स्वर्पतिं यदीं वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः ॥ २ ॥ नेमिं नमन्ति चक्षसा मेषं विप्रा अभिस्वरा । सुदीतयो वो अद्रुहोपि कर्णे तरस्विनः समृक्वभिः ॥ ३ ॥

॥ ५५ ॥ तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कुतं शवांसि । मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो ववर्तद् राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ १ ॥ या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वाँ असुरेभ्यः । स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः ॥ २ ॥ यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् । यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् तं धेहि मा पणौ ॥ ३ ॥

॥ ५६ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोविषत् ॥ १ ॥ असि हि वीर सेन्योसि भूरि पराददिः । असि दभ्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना । युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥ मदेमदे हि नो ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः । सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर ॥४ ॥ मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे । विद्मा हि त्वा पुरूवसुमुप कामान्त्ससृज्महेथा नोविता भव ॥ ५ ॥ एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ॥ अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ६ ॥

॥ ५७ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥ उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद् रेवतो मदः ॥ २ ॥ अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥ शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ ४ ॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ ५ ॥ अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत् ते शुष्मं तिरामसि ॥ ६ ॥ अर्वावतो न आ गह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ७ ॥ इन्द्रो अङ्ग महद् भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ८ ॥ इन्द्रश्च मृलयाति नो न नः पश्चादघं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ९ ॥ इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून् विचर्षणिः ॥ १० ॥ क ईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद् वयो दधे । अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः ॥ ११ ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे । नकिष्ट्वा नि यमदा सुते गमो महांश्चरस्योजसा ॥ १२ ॥ य उग्रः सन्ननिष्टृत स्थिरो रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुर्मघवा शृणवद्धवं नेन्द्रो योषत्या गमत् ॥ १३ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन् परि स्तोतार आसते ॥ १४ ॥ स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः । कदा सुतं तृषाण ओक आ गम इन्द्र स्वब्दीव वंसगः ॥ १५ ॥ कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद् वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन् विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ १६ ॥

॥ ५८ ॥ आयन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत । वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ॥ १ ॥ अनर्शरातिं वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः । सो अस्य कामं विधतो न रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ २ ॥ बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि । महस्ते सतो महिमा पनस्यतेद्धा देव महाँ असि ॥ ३ ॥ वट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि । मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४ ॥

॥ ५९ ॥ उदु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥ कण्वा इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्धीतमानशुः । इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ २ ॥ उदिन्न्वस्य रिच्यतेंशो धनं न जिग्युषः । य इन्द्रो हरिवान्न दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि

॥ ३ ॥ गन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं दधात यज्ञियेष्वा । पूर्वीश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् ॥ ४ ॥

॥ ६० ॥ एवा ह्यसि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ १ ॥ एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा ॥ २ ॥ मो षु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ॥ ३ ॥ एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ४ ॥ एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥ ५ ॥ एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥

॥ ६१ ॥ तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् ॥ १ ॥ येन ज्योतींष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य बर्हिषो वि राजसि ॥ २ ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोनु ष्टुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया दिवेदिवे ॥ ३ ॥ तम्वभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ॥ ४ ॥ यस्य द्विबर्हसो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरीँरज्राँ अपः स्वर्वृषत्वना ॥ ५ ॥ स राजसि पुरुष्टुतँ एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ ६ ॥

॥ ६२ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोवस्यवः । वाजे चित्रं हवामहे ॥ १ ॥ उप त्वा कर्मन्नूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धृषत् । त्वामिद्ध्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ३ ॥ हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत । आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ ४ ॥ इन्द्राय साम गायत विप्राय बृहते बृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महाँ असि ॥ ६ ॥ विभ्राजं ज्योतिषा स्वरगच्छो रोचनं दिवः । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ॥ ७ ॥ तम्वभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ॥ ८ ॥ यस्य द्विबर्हसो बृहत् सहो दाधार रोदसी । गिरीँरज्राँ अपः स्वर्वृषत्वना ॥ ९ ॥ स राजसि पुरुष्टुतँ एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ १० ॥

॥ ६३ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः। यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीक्लृपाति ॥ १ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् । हत्वाय देवा असुरान् यदायन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ २ ॥ प्रत्यञ्चमर्कमनयं छचीभिरादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन्। अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ३ ॥ य एक इद् विदयते वसु मर्ताय दाशुषे । ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ४ ॥ कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रवद् गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ५ ॥ यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति । उग्रं तत् पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ६ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येना हंसि न्यत्त्रिणं तमीमहे ॥ ७ ॥ येना दशग्वमध्रिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् । येना समुद्रमाविथा तमीमहे ॥ ८ ॥ येन सिन्धुं महीरपो रथाँ इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ९ ॥

॥ ६४ ॥ एन्द्र नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः । गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः ॥ १ ॥ अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी । इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥ २ ॥ त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र दर्ता पुरामसि । हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ॥ ३ ॥ एदु मध्वो मदिन्तरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः । एवा हि वीर स्तवते सदावृधः ॥ ४ ॥ इन्द्र स्थातर्हरीणां नकिष्टे पूर्व्यस्तुतिम् । उदानंश शवसा न भन्दना ॥ ५ ॥ तं वो वाजानां पतिमहूमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ॥ ६ ॥

॥ ६५ ॥ एतो न्विन्द्रं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १ ॥ अगोरुधाय गविषे द्युक्षाय दस्म्यं वचः । घृतात् स्वादीयो मधुनश्च वोचत ॥२॥ यस्यामितानि वीर्या३ न राधः पर्येतवे । ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा ॥ ३ ॥

॥ ६६॥ स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदनूर्मिं वाजिनं यमम् । अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे ॥ १ ॥ एवा नूनमुप स्तुहि वैयश्व दशमं नवम् । सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणीनाम् ॥२॥ वेत्था हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥३॥

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ ६७ ॥ वनोति हि सुन्वन् क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः । सुन्वान इत् सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः । सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम् ॥ १ ॥ मो षु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन् द्युम्नानि मोत जारिषुरस्मत् पुरोत जारिषुः । यद् वश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम् । अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् ॥ २ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ ३ ॥ यज्ञैः संमिश्लाः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामञ्छुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत । आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः ॥ ४ ॥ आ वक्षि देवाँ इह विप्र यक्षि चोशन् होतर्नि षदा योनिषु त्रिषु । प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिबाग्नीध्रात् तव भागस्य तृप्णुहि ॥ ५ ॥ एष स्य ते तन्वो नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि बाह्वोर्हितः । तुभ्यं सुतो मघवन् तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत् पिब ॥ ६ ॥ यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो ददिर्यो नाम पत्यते । अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात् सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥७॥

॥ ६८ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥ उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद् रेवतो मदः ॥ २ ॥ अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥ परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥ उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद् दुवः ॥ ५ ॥ उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥ ६ ॥ एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन्मन्दयत्सखम् ॥७॥ अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥ तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ॥ ९ ॥ यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ १० ॥ आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत । सखाय स्तोमवाहसः ॥ ११ ॥ पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ स घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरंध्याम् । गमद् वाजेभिरा स नः ॥ १ ॥ यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ २ ॥ सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥३॥ त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥ ४ ॥ आ

त्वां॑ वि॒शन्त्वा॒शव॒ः सोमा॑स इन्द्र गिर्वणः । शं ते॑ सन्तु॒ प्रचे॑तसे ॥५॥ त्वां स्तोमा॑
अवीवृधन् त्वामु॒क्था श॑तक्रतो । त्वां व॑र्धन्तु नो॒ गिर॑ः ॥ ६ ॥ अक्षि॑तोतिः स-
नेदि॒मं वाज॒मिन्द्र॑ः सह॒स्रिण॑म् । यस्मि॒न् विश्वा॑नि॒ पौंस्या॑ ॥ ७ ॥ मा नो॒ मर्ता॑
अ॒भि द्रु॑हन् त॒नूना॑मिन्द्र गिर्वणः । ईशा॑नो यवया व॒धम् ॥ ८ ॥ युञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्न-
म॑रु॒षं चर॑न्तं॒ परि॑ त॒स्थुष॑ः । रोच॑न्ते रोच॒ना दि॒वि ॥ ९॥ युञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॒ हरी॒
विप॑क्षसा॒ रथे॑ । शोणा॑ धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा ॥ १० ॥ के॒तुं कृ॒ण्वन्न॑के॒तवे॒ पेशो॑ मर्या
अपे॒शसे॑ । समु॒षद्भि॑रजायथाः ॥ ११ ॥ आदह॑ स्व॒धामनु॒ पुन॑र्गर्भ॒त्वमे॑रि॒रे । दधा॑ना॒
नाम॑ य॒ज्ञिय॑म् ॥ १२ ॥

॥७०॥ वी॒ळु चि॑दारुज॒त्नुभि॒र्गुहा॑ चिदिन्द्र॒ वह्नि॑भिः । अवि॑न्द उ॒स्रिया॒ अनु॑
॥ १ ॥ दे॒व॒यन्तो॒ यथा॑ म॒तिमच्छा॑ वि॒दद्व॑सु॒ गिर॑ः । म॒हाम॑नूषत श्रु॒तम् ॥ २ ॥
इन्द्रे॑ण॒ सं हि दृक्ष॑से संजग्मा॒नो अबि॑भ्युषा । म॒न्दू स॑मा॒नव॑र्चसा ॥ ३ ॥ अ॒न॒व॒द्यै-
र॒भिद्यु॑भिर्म॒खः सह॑स्वदर्चति । ग॒णैरिन्द्र॑स्य॒ काम्यै॑ः ॥ ४ ॥ अत॑ः परिज्म॒न्ना ग॑हि
दि॒वो वा॑ रोच॒नादधि॑ । सम॑स्मिन्नृञ्जते॒ गिर॑ः ॥ ५ ॥ इ॒तो वा॑ सा॒तिमीम॑हे दि॒वो
वा॒ पार्थि॑वा॒दधि॑ । इन्द्रं॑ म॒हो वा॒ रज॑सः ॥ ६ ॥ इन्द्र॒मिद् गा॒थिनो॑ बृ॒हदिन्द्र॑म॒र्के-
भि॑र॒र्किण॑ः । इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषत ॥ ७ ॥ इन्द्र॒ इद्धर्यो॒ः सचा॒ संमि॑श्ल॒ आ व॑चो॒-
युजा॑ । इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्यय॑ः ॥ ८ ॥ इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॒ चक्ष॑स॒ आ सूर्यं॑ रोहयद्
दि॒वि । वि गोभि॒रद्रि॑मैरयत् ॥ ९ ॥ इन्द्र॒ वाजे॑षु नोव स॒हस्र॑प्रधनेषु च । उ॒ग्र उ॒-
ग्राभि॑रू॒तिभि॑ः ॥ १० ॥ इन्द्रं॑ व॒यं म॑हाध॒न इन्द्र॒मर्भे॑ हवामहे । युजं॑ वृ॒त्रेषु॑ व॒ज्रि-
ण॑म् ॥ ११ ॥ स नो॑ वृषन्न॒मुं च॒रुं सत्रा॑दाव॒न्नपा॑ वृधि । अ॒स्मभ्य॒मप्र॑तिष्कुतः
॥ १२ ॥ तुञ्जेतु॑ञ्जे॒ य उत्त॑रे॒ स्तोमा॒ इन्द्र॑स्य व॒ज्रिण॑ः । न वि॑न्धे अस्य सुष्टु॒तिम्
॥ १३ ॥ वृषा॑ यू॒थेव॒ वंस॑गः कृ॒ष्टीरि॑य॒र्त्योज॑सा । ईशा॑नो॒ अप्र॑तिष्कुतः ॥ १४ ॥
य एक॑श्चर्षणी॒नां वसू॑नामिर॒ज्यति॑ । इन्द्र॒ः पञ्च॑ क्षि॒तीनाम् ॥ १५ ॥ इन्द्रं॑ वो॒
वि॒श्वत॒स्परि॒ हवा॑महे॒ जने॑भ्यः । अ॒स्माक॑मस्तु॒ केव॑लः ॥ १६ ॥ एन्द्र॑ सा॒नसिं॑ र॒यिं
स॒जित्वा॑नं सदा॒सह॑म् । वर्षि॑ष्ठमू॒तये॑ भर ॥ १७ ॥ नि येन॑ मुष्टिह॒त्यया॒ नि वृ॒त्रा
रु॒णधा॑महै । त्वोता॑सो॒ न्यर्व॑ता ॥ १८ ॥ इन्द्र॒ त्वोता॑स॒ आ व॒यं वज्रं॑ घ॒ना द॑दी-
महि । जये॑म॒ सं यु॒धि स्पृध॑ः ॥ १९ ॥ व॒यं शूरे॑भि॒रस्तृ॑भि॒रिन्द्र॒ त्वया॑ यु॒जा व॒-
यम् । सा॒स॒ह्याम॑ पृतन्य॒तः ॥ २० ॥

॥७१॥ म॒हाँ इन्द्र॑ः प॒रश्च॒ नु म॑हि॒त्वम॑स्तु व॒ज्रिणे॑ । द्यौर्न प्र॑थि॒ना शव॑ः ॥ १॥
स॒मो॒हे वा॒ य आश॑त॒ नर॑स्तो॒कस्य॒ सनि॑तौ । विप्रा॑सो वा धि॒याय॑वः ॥ २ ॥ यः

कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ३ ॥ एवा ह्य-
कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ३ ॥ एवा ह्य-

स्य सूनृता विरप्शी गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ४ ॥ एवा हि ते
विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥ ५ ॥ एवा ह्यस्य काम्या
स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः
सोमपर्वभिः । महाँ अभिष्टिरोजसा ॥ ७ ॥ एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय म-
न्दिने । चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥ ८ ॥ मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभि स्तोमेभिर्विश्वच-
र्षणे । सचैषु सवनेष्वा ॥ ९ ॥ असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रतित्वामुदहासत । अजोषा
वृषभं पतिम् ॥ १० ॥ सं चोदय चित्रमर्वाग् राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित् ते विभु
प्रभु ॥ ११ ॥ अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्वतः
॥ १२ ॥ सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥ १३ ॥
अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ १४ ॥
वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम् । होम गन्तारमूतये ॥ १५ ॥ सुतेसुते
न्योकसे बृहद् बृहत एदरिः । इन्द्राय शूषमर्चति ॥ १६ ॥

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ ७२ ॥ विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः
सनिष्यवः पृथक् । तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि । इन्द्रं न यज्ञै-
श्चितयन्त आयव स्तोमेभिरिन्द्रमायवः ॥ १ ॥ वि त्वा ततस्रे मिथुना अवस्यवो
व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः । यद् गव्यन्ता द्वा जना
स्वर्यन्ता समूहसि । आविष्करिक्रद् वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥ २ ॥
उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः ।
यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिं चिकेतसि । आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म
श्रुधि नवीयसः ॥ ३ ॥

॥ ७३ ॥ तुभ्येदिमा सवना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि । त्वं
नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥ १ ॥ नू चिन्नु ते मन्यमानस्य दस्मोदश्नुवन्ति महिमान-
मुग्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ॥ २ ॥ प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सु-
मतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः ॥ ३ ॥ यदा वज्रं हिरण्यमिद-
था रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः । आ तिष्ठति मघवा सनश्रुत इन्द्रो वाज-
स्य दीर्घश्रवसस्पतिः ॥ ४ ॥ सो चिन्नु वृष्टिर्यूथ्या स्वा सचाँ इन्द्रः श्मश्रूणि हरि-

ता॒भि प्रु॑ष्णुते । अव॑ वेति सु॒क्षयं॑ सु॒ते मधूदिद्धू॑नोति॒ वातो॒ यथा॒ वन॑म् ॥ ५ ॥ यो वा॒चा विवा॑चो मृ॒ध्रवा॑चः पु॒रू स॒हस्राशि॑वा ज॒घान॑ । तत्त॒दिद॑स्य॒ पौंस्यं॑ गृणीमसि पि॒तेव॒ यस्तवि॑षीं वावृ॒धे शव॑ः ॥ ६ ॥

॥ ७४ ॥ यच्चि॒द्धि स॑त्य सोमपा अनाश॒स्ता इ॑व॒ स्मसि॑ । आ तू न॑ इन्द्र शंसय॒ गोष्वश्वे॑षु शु॒भ्रिषु॑ स॒हस्रे॑षु तुवीमघ ॥ १ ॥ शिप्रि॑न् वाजानां॑ पते॒ शची॑वस्तव॑ दं॒सना॑ । आ तू० ॥ २ ॥ नि ष्वा॑पया मिथू॒दृशा॑ स॒स्तामबु॑ध्यमाने । आ तू० ॥ ३ ॥ स॒सन्तु॒ त्या अरा॑तयो॒ बोध॑न्तु शूर रा॒तय॑ः । आ तू० ॥ ४ ॥ समि॑न्द्र गर्द॒भं मृ॑ण नु॒वन्तं॑ पा॒पया॑मु॒या । आ तू० ॥ ५ ॥ पता॑ति कुण्डृणाच्या॑ दूरं वातो॒ वना॒दधि॑ । आ तू० ॥ ६ ॥ सर्वं॑ परिक्रो॒शं ज॑हि ज॒म्भया॑ कृकदा॒श्व॑म् । आ तू न॑ इन्द्र शंसय॒ गोष्वश्वे॑षु शु॒भ्रिषु॑ स॒हस्रे॑षु तुवीमघ ॥ ७ ॥

॥ ७५ ॥ वि त्वा॑ ततस्रे मिथु॒ना अ॑व॒स्यवो॑ व्र॒जस्य॑ सा॒ता गव्य॑स्य निः॒सृज॑ः सक्ष॑न्त इन्द्र निः॒सृज॑ः । यद् ग॒व्यन्ता॒ द्वा जना॒ स्व१॒॑र्यन्ता॑ स॒मूह॑सि । आविष्क॑रिक्र॒द् वृष॑णं सचा॒भुवं॒ वज्र॑मिन्द्र सचा॒भुव॑म् ॥ १ ॥ वि॒दुष्टे॑ अ॒स्य वी॒र्य॑स्य पू॒रव॒ः पुरो॒ यदि॑न्द्र॒ शार॑दीर॒वाति॑रः सासहा॒नो अ॒वाति॑रः । शा॒सस्तमि॑न्द्र॒ मर्त्य॒मय॑ज्युं शवसस्पते । म॒हीम॑मुष्णाः पृथि॒वीमि॒मा अ॒पो म॑न्द॒सान इ॒मा अ॒पः ॥ २ ॥ आदित् ते॑ अ॒स्य वी॒र्य॑स्य चर्किर॒न्मदे॑षु वृषन्नु॒शिजो॒ यदावि॑थ सखीय॒तो यदावि॑थ । च॒कर्थ॑ का॒रमे॑भ्य॒ः पृत॑नासु॒ प्रव॑न्तवे । ते अ॒न्याम॑न्यां न॒द्यं॑ सनिष्णत श्रव॒स्यन्त॑ः सनिष्णत ॥ ३ ॥

॥ ७६ ॥ वने॒ न वा॒ यो न्य॑धायि चा॒कं छुचि॑र्वां॒ स्तोमो॑ भुरणावजीगः । यस्येदिन्द्र॑ः पुरु॒दिने॑षु॒ होता॑ नृ॒णां नर्यो॒ नृत॑मः क्ष॒पावा॑न् ॥ १ ॥ प्र ते॑ अ॒स्या उ॒षस॒ः प्राप॑रस्या नृ॒तौ स्या॑म॒ नृत॑मस्य नृणाम् । अनु॑ त्रिशोक॑ः श॒तमाव॑ह॒न्नॄन् कुत्से॑न॒ रथो॒ यो अस॑त् सस॒वान् ॥ २ ॥ कस्ते॒ मद॑ इन्द्र॒ रन्त्यो॑ भूद् दुरो॒ गिरो॑ अ॒भ्यु१॒॑ग्रो वि धा॑व । कद् वाहो॑ अ॒र्वागुप॑ मा मनी॒षा आ त्वा॑ शक्यामुप॒मं राधो॒ अन्नैः॑ ॥ ३ ॥ कदु॑ द्यु॒म्नमि॑न्द्र॒ त्वाव॑तो॒ नॄन् कया॑ धि॒या क॑रसे॒ कन्न॒ आग॑न् । मि॒त्रो न स॒त्य उ॑रुगाय भृ॒त्या अन्ने॑ समस्य॒ यदस॑न्मनी॒षाः ॥ ४ ॥ प्रेर॑य॒ सूरो॒ अर्थं॒ न पा॒रं ये अ॑स्य॒ कामं॑ जनि॒धा इ॑व॒ ग्मन् । गिर॑श्च॒ ये ते॑ तुविजात पू॒र्वीर्नर॑ इन्द्र प्रति॒शिक्ष॒न्त्यन्नैः॑ ॥ ५ ॥ मात्रे॒ नु ते॒ सुमि॑ते इन्द्र॒ पूर्वी॒ द्यौर्म॒ज्मना॑ पृथि॒वी काव्ये॑न । वरा॑य ते घृ॒तव॑न्तः सु॒तास॒ः स्वाद्म॑न् भवन्तु पी॒तये॒ मधू॑नि ॥ ६ ॥ आ मध्वो॑ अ-

स्मा आसिञ्चन्नमत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः । स वावृधे वरिमन्ना पृथिव्या अभि क्रत्वा नर्यः पौंस्यैश्च ॥ ७ ॥ व्यानलिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सख्याय पूर्वीः । आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे ॥ ८ ॥

॥ ७७ ॥ आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः । तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्षमिहाभिपित्वं करते गृणानः ॥ १ ॥ अव स्य शूराध्वनो नान्तेस्मिन् नो अद्य सवने मन्दध्यै । शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुषे असुर्याय मन्म ॥ २ ॥ कविर्न निण्यं विदथानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिपानो अर्चात् । दिव इत्था जीजनत् सप्त कारूनह्ना चिच्चक्रुर्वयुना गृणन्तः ॥ ३ ॥ स्वर्यद् वेदि सुदृशीकमर्कैर्महि ज्योती रुरुचुर्यद्ध वस्तोः । अन्धा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥ ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीष्युभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा । अतश्चिदस्य महिमा वि रेच्यभि यो विश्वा भुवना बभूव ॥ ५ ॥ विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच सखिभिर्निकामैः । अश्मानं चिद् ये बिभिदुर्वचोभिर्व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः ॥६॥ अपो वृत्रं वव्रिवांसं पराहन् प्रावत् ते वज्रं पृथिवी सचेताः । प्रार्णांसि समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवं छवसा शूर धृष्णो ॥७॥ अपो यदद्रिं पुरुहूत दर्दराविर्भुवत् सरमा पूर्व्यं ते । स नो नेता वाजमा दर्षि भूरिं गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥

॥ ७८ ॥ तद् वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शं यद् गवे न शाकिने ॥ १ ॥ न घा वसुर्नि यमते दानं वाजस्य गोमतः । यत् सीमुप श्रवद् गिरः ॥ २ ॥ कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ॥ ३ ॥

॥ ७९ ॥ इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा । शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ १ ॥ मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्यो३माशिवासो अव क्रमुः । त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोति शूर तरामसि ॥ २ ॥

॥ ८० ॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरँ ओजिष्ठं पपुरि श्रवः । येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः ॥ १ ॥ त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन् देवेषु हूमहे । विश्वा सु नो विथुरा पिब्दना वसोमित्रान् सुषहान् कृधि ॥ २ ॥

॥ ८१ ॥ यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं

सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ १ ॥ आ पप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा शविष्ठ शवसा । अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रिं चित्राभिरूतिभिः ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद् दिधिषेय रदावसो न पापत्वाय रासीय ॥ १ ॥ शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे । नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन ॥ २ ॥

॥ ८३ ॥ इन्द्र त्रिधातु शरणं त्रिवरूथं स्वस्तिमत् । छर्दिर्यच्छ मघवद्भ्यश्च मह्यं च यावया दिद्युमेभ्यः ॥ १ ॥ ये गव्यता मनसा शत्रुमादभुरभिप्रघ्नन्ति धृष्णुया । अध स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनूपा अन्तमो भव ॥ २ ॥

॥ ८४ ॥ इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥ १ ॥ इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ २ ॥ इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ३ ॥

॥ ८५ ॥ मा चिदन्यद् वि शंसत सखायो मा रिषण्यत । इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत ॥ १ ॥ अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्षणीसहम् । विद्वेषणं संवननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥ २ ॥ यच्चिद्धि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये । अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेहा विश्वा च वर्धनम् ॥ ३ ॥ वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विपश्चितोर्यो विपो जनानाम् । उप क्रमस्व पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ ४ ॥

॥ ८६ ॥ ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी सखाया सधमाद आशू । स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन् प्रजानन् विद्वाँ उप याहि सोमम् ॥ १ ॥

॥ ८७ ॥ अध्वर्यवोरुणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभाय क्षितीनाम् । गौराद् वेदीयाँ अवपानमिन्द्रो विश्वाहेद्याति सुतसोममिच्छन् ॥ १ ॥ यद् दधिषे प्रदिवि चार्वन्नं दिवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि । उत हृदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान् पाहि सोमान् ॥ २ ॥ जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच । एन्द्र पप्राथोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ३ ॥ यद् योधया महतो मन्यमानान् साक्षाम तान् बाहुभिः शाशदानान् । यद्वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम ॥ ४ ॥ प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नू-

तेना मघवा या चकार । यदेददेवीरसहिष्ट माया अथाभवत् केवलः सोमो अस्य ॥ ५ ॥ तवेदं विश्वमभितः पशव्यं यत् पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य । गवामसि गोपतिरेक इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः ॥ ६ ॥ बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य । धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद् यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

॥ ८८ ॥ यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान् बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण । तं प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम् ॥ १ ॥ धुनेतयः सुप्रकेतं मदन्तो बृहस्पते अभि ये नस्ततस्रे । पृषन्तं सृप्रमदब्धमूर्वं बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम् ॥ २ ॥ बृहस्पते या परमा परावदत आ त ऋतस्पृशो नि षेदुः । तुभ्यं खाता अवता अद्रिदुग्धा मध्वः श्चोतन्त्यभितो विरप्शम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत् तमांसि ॥ ४ ॥ स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण । बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्रदद् वावशतीरुदाजत् ॥ ५॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः । बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥

॥ ८९ ॥ अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन् भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै । वाचा विप्रास्तरत वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥ दोहेन गामुप शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् । कोशं न पूर्णं वसुना न्यृष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम् ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा मघवन् भोजमाहुः शिशीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि । अप्नस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भरा नः ॥ ३ ॥ त्वां जना ममसत्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते समीके । अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान्नासुन्वता सख्यं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥ धनं न स्पन्द्रं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्त्सोमाँ आसुनोति प्रयस्वान् । तस्मै शत्रून्त्सुतुकान् प्रातरह्नो नि स्वष्ट्रान् युवति हन्ति वृत्रम् ॥ ५ ॥ यस्मिन् वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा काममस्मे । आराच्चित् सन् भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै द्युम्ना जन्या नमन्ताम् ॥ ६ ॥ आराच्छत्रुमप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन । अस्मे धेहि यवमद् गोमदिन्द्र कृधी धियं जरित्रे वाजरत्नाम् ॥ ७ ॥ प्र यमन्तर्वृषसवासो अग्मन् तीव्राः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् । नाह दामानं मघवा नि यंसन् नि सुन्वते वहति भूरि वामम्

॥ ८ ॥ उ॒त प्र॒हाम॑ति॒दीवा॑ जयति कृ॒तमि॑व श्व॒घ्नी वि चि॑नोति का॒ले । यो दे॒वका॑मो॒ न धनं॑ रु॒णद्धि॒ समित् तं रा॒यः सृ॑जति स्व॒धाभिः॑ ॥ ९ ॥ गोभि॑ष्टरे॒माम॑तिं दु॒रेवां॒ यवे॑न वा॒ क्षुधं॑ पुरुहू॒त विश्वे॑ । व॒यं राज॑सु प्रथ॒मा धना॒न्यरि॑ष्टासो वृ॒जनी॑भिर्जयेम ॥ १० ॥ बृह॒स्पति॑र्नः॒ परि॑ पातु प॒श्चादु॒तोत्त॑रस्मा॒दध॑राद॒घायोः॑ । इन्द्रः॑ पु॒रस्ता॑दु॒त म॑ध्य॒तो नः॒ सखा॒ सखि॑भ्यो॒ वरी॑यः कृणोतु ॥ ११ ॥

॥ ९० ॥ यो अ॑द्रि॒भित् प्र॑थम॒जा ऋ॒तावा॒ बृह॒स्पति॑राङ्गिर॒सो ह॒विष्मा॑न् । द्वि॒बर्ह॑ज्मा प्राघ॒र्मस॑त् पि॒ता न॒ आ रोद॑सी वृष॒भो रो॑रवीति ॥ १ ॥ जना॑य चि॒द्य ईव॑त उ लो॒कं बृह॒स्पति॑र्दे॒वहू॑तौ च॒कार॑ । घ्नन् वृ॒त्राणि॒ वि पुरो॑ दर्दरीति॒ जय॒ञ्छत्रूँ॑र॒मित्रा॑न् पृ॒त्सु साह॑न् ॥ २ ॥ बृह॒स्पतिः॒ सम॑जय॒द् वसू॑नि म॒हो व्र॒जान् गोम॑तो दे॒व ए॒षः । अ॒पः सिषा॑स॒न्त्स्व१॒॑रप्र॑तीतो॒ बृह॒स्पति॒र्हन्त्य॒मित्र॑म॒र्कैः ॥ ३ ॥

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ९१ ॥ इ॒मां धियं॑ स॒प्तशी॑र्ष्णीं पि॒ता न॑ ऋ॒तप्र॑जातां बृह॒तीम॑विन्दत् । तु॒रीयं॑ स्विज्जनयद् वि॒श्वज॑न्यो॒यास्य॑ उ॒क्थमिन्द्रा॑य॒ शंस॑न् ॥ १ ॥ ऋ॒तं शंस॑न्त ऋ॒जु दीध्या॑ना दि॒वस्पु॒त्रासो॒ असु॑रस्य वी॒राः । विप्रं॑ प॒दमङ्गि॑रसो॒ दधा॑ना य॒ज्ञस्य॒ धाम॑ प्रथ॒मं म॑नन्त ॥ २ ॥ हं॒सैरि॑व॒ सखि॑भि॒र्वाव॑दद्भिरश्म॒न्मया॑नि॒ नह॑ना॒ व्यस्य॑न् । बृह॒स्पति॑रभि॒कनि॑क्रद॒द् गा उ॒त प्रास्तौ॒दुच्च॑ वि॒द्वाँ अ॑गायत् ॥ ३ ॥ अ॒वो द्वाभ्यां॑ प॒र एक॑या॒ गा गुहा॒ तिष्ठ॑न्ती॒रनृ॑तस्य॒ सेतौ॑ । बृह॒स्पति॒स्तम॑सि॒ ज्योति॑रि॒च्छन्नुदु॒स्रा आक॒र्वि हि ति॒स्र आवः॑ । ४ ॥ वि॒भिद्या॒ पुरं॑ श॒यथे॒मपा॑चीं॒ निस्त्रीणि॑ सा॒कमु॑द॒धेर॑कृन्तत् । बृह॒स्पति॑रु॒षसं॒ सूर्यं॒ गाम॒र्कं वि॑वेद स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः ॥ ५ ॥ इन्द्रो॑ व॒लं र॑क्षि॒तारं॒ दुघा॑नां क॒रेणे॑व॒ वि च॑कर्ता॒ रवे॑ण । स्वेदा॑ञ्जिभिरा॒शिर॑मि॒च्छमा॒नोरो॑दयत् प॒णिमा गा अ॑मुष्णात् ॥ ६ ॥ स ईं॑ स॒त्येभिः॒ सखि॑भिः शु॒चद्भि॒र्गोधा॑यसं॒ वि ध॑न॒सैर॑दर्दः । ब्रह्म॑ण॒स्पति॒र्वृष॑भिर्व॒राहै॑र्घ॒र्मस्वे॑देभि॒र्द्रवि॑णं॒ व्या॑नद् ॥ ७ ॥ ते स॒त्येन॒ मन॑सा॒ गोप॑तिं॒ गा इ॑या॒नास॑ इषणयन्त धी॒भिः । बृह॒स्पति॑र्मि॒थोअ॑वद्यपेभि॒रुदु॒स्रिया॑ असृजत स्व॒युग्भिः॑ ॥ ८ ॥ तं व॒र्धय॑न्तो म॒तिभिः॑ शि॒वाभिः॑ सिं॒हमि॑व॒ नान॑दतं स॒धस्थे॑ । बृह॒स्पतिं॒ वृष॑णं॒ शूर॑सातौ॒ भरे॑भरे॒ अनु॑ मदेम जि॒ष्णुम् ॥ ९ ॥ य॒दा वाज॒मस॑नद् वि॒श्वरू॑प॒मा द्याम॑रुक्ष॒दुत्त॑राणि॒ सद्म॑ । बृह॒स्पतिं॒ वृष॑णं व॒र्धय॑न्तो॒ नाना॒ सन्तो॒ बिभ्र॑तो॒ ज्योति॑रा॒सा ॥ १० ॥ स॒त्यामा॒शिषं॑ कृणुता वयो॒धै की॒रिं

चिद्धयवथ स्वेभिरेवैः । पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद् रोदसी शृणुतं विश्वमिन्वे ॥ ११ ॥ इन्द्रो मह्ना महतो अर्णवस्य वि मूर्धानमभिनदर्बुदस्य । अहन्नहिमरिणात् सप्त सिन्धून् देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १२ ॥

॥ ९२ ॥ अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ १ ॥ आ हरयः ससृज्रिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे ॥ २ ॥ इन्द्राय गाव आशिरं दुदुह्रे वज्रिणे मधु । यत् सीमुपह्वरे विदत् ॥ ३ ॥ उद् यद् ब्रध्नस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वहि । मध्वः पीत्वा सचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे ॥ ४ ॥ अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धृष्ण्वर्चत ॥ ५ ॥ अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् । पिङ्गा परि चनिष्कददिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ॥ ६ ॥ आ यत् पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः । अपस्फुरं गृभायत सोममिन्द्राय पातवे ॥ ७ ॥ अपादिन्द्रो अपादग्निर्विश्वे देवा अमत्सत । वरुण इदिह क्षयत् तमापो अभ्यनूषत वत्सं संशिश्वरीरिव ॥ ८ ॥ सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः । अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्म्यं सुषिरामिव ॥ ९ ॥ यो व्यतीरफाणयत् सुयुक्ताँ उप दाशुषे । तक्वो नेता तदिद् वपुरुपमा यो अमुच्यत ॥ १० ॥ अतीदु शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः । भिनत् कनीन ओदनं पच्यमानं परो गिरा ॥ ११ ॥ अर्भको न कुमारकोऽधि तिष्ठन्नवं रथम् । स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम् ॥ १२ ॥ आ तू सुशिप्र दंपते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् । अध द्युक्षं सचेवहि सहस्रपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम् ॥ १३ ॥ तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते । अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति दावने ॥ १४ ॥ अनु प्रत्नस्यौकसः प्रियमेधास एषाम् । पूर्वामनु प्रयतिं वृक्तबर्हिषो हितप्रयस आशत ॥ १५ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ १६ ॥ इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्नवसे यस्य द्विता विधर्तरि । हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ १७ ॥ नकिष्टं कर्मणा नशद् यश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्ण्वोजसम् ॥ १८ ॥ अषाल्हमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन् महीरुरुज्रयः । सं धेनवो जायमाने अनोनवुर्द्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ १९ ॥ यद् द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ २० ॥ आ पप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन् विश्वा शविष्ठ शवसा । अस्माँ अव मघवन् गोमति व्रजे वज्रि चित्राभिरूतिभिः ॥ २१ ॥

॥ ९३॥ उत् त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥१॥ पदा पणीँरराधसो नि बाधस्व महाँ असि । नहि त्वा कश्चन प्रति ॥२॥ त्वमीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥ ईङ्खयन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । भेजानासः सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः । त्वं वृषन् वृषेदसि ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्यन्तरिक्षमतिरः । उद् द्यामस्तभ्ना ओजसा ॥ ६ ॥ त्वमिन्द्र सजोषसमर्कं बिभर्षि बाह्वोः । वज्रं शिशान ओजसा ॥ ७ ॥ त्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा जातान्योजसा । स विश्वा भुव आभवः ॥ ८ ॥

॥ ९४ ॥ आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मणा तूतुजानस्तुविष्मान् । प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहांस्यपारेण महता वृष्ण्येन ॥ १ ॥ सुष्ठामा रथः सुयमा हरी ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गभस्तौ । शीभं राजन् सुपथा याह्यर्वाङ् वर्धाम ते पपुषो वृष्ण्यानि ॥ २ ॥ एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् । प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मत्रा सधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥ एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्ज स्कम्भं धरुण आ वृषायसे । ओजः कृष्व सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे ॥४॥ गमन्नस्मे वसून्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः । त्वमीशिषे सास्मिन्ना सत्सि बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥५॥ पृथक् प्रायन् प्रथमा देवहूतयोऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा । न ये शेकुर्यज्ञियां नावमारुहमीर्मैव ते न्यविशन्त केपयः ॥ ६ ॥ एवैवापागपरे सन्तु दूढ्योऽश्वा येषां दुर्युज आयुयुज्रे । इत्था ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरूणि यत्र वयुनानि भोजना ॥ ७ ॥ गिरीँरज्रान् रेजमानाँ अधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कोपयत् । समीचीने धिषणे वि ष्कभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति ॥८॥ इमं बिभर्मि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवञ्छफारुजः । अस्मिन्त्सु ते सवने अस्त्वोक्यं सुत इष्टौ मघवन् बोध्याभगः ॥ ९ ॥ गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥

॥ ९५ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत् सोममपिबद् विष्णुना सुतं यथावशत् । स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चद् देवो

दे॒वं स॒त्यमिन्द्रं॑ स॒त्य इन्दुः॑ ॥ १ ॥ प्रो ष्व॑स्मै पु॒रोर॒थमिन्द्रा॑य शू॒षम॑र्चत । अ॒भीके॑
चिदु लोक॒कृत् सं॒गे स॒मत्सु॑ वृत्र॒हास्माकं॑ बोधि चोदि॒ता नभ॑न्तामन्य॒केषां॑ ज्या॒का
अधि॒ धन्व॑सु ॥ २ ॥ त्वं सिन्धूँ॒रवा॑सृजोध॒राचो॒ अह॒न्नहि॑म् । अ॒शत्रु॑रिन्द्र जज्ञिषे॒
विश्वं॑ पुष्यसि॒ वार्यं॑ तं त्वा॒ परि॑ ष्वजामहे॒ नभ॑० ॥ ३ ॥ वि षु विश्वा॒
अरा॑तयो॒र्यो न॑शन्त नो॒ धियः॑ । अस्ता॑सि॒ शत्र॑वे व॒धं यो न॑ इन्द्र॒ जिघां॑सति॒ या
ते॑ रा॒तिर्द॒दिर्वसु॑ नभ॑न्तामन्य॒केषां॑ ज्या॒का अधि॒ धन्व॑सु ॥ ४ ॥

॥ ९६॥ ती॒व्रस्या॒भिव॑यसो अ॒स्य पा॑हि सर्वर॒था वि हरी॑ इ॒ह मु॑ञ्च । इन्द्र॒ मा
त्वा॒ यज॑मानासो अ॒न्ये नि री॑रमन् तुभ्य॑मि॒मे सु॒तासः॑ ॥ १ ॥ तुभ्यं॑ सु॒तास्तुभ्य॑मु
सोत्वा॑स॒स्त्वां गिरः॒ श्वात्र्या॒ आ ह्व॑यन्ति । इन्द्रे॒दम॒द्य सव॑नं जुषा॒णो विश्व॑स्य
वि॒द्वाँ इ॒ह पा॑हि॒ सोम॑म् ॥२॥ य उ॑श॒ता मन॑सा॒ सोम॑मस्मै सर्वहृ॒दा दे॒वका॑मः सुनोति॑ ।
न गा इन्द्र॒स्तस्य॒ परा॑ ददाति प्रश॒स्तमिच्चारु॑मस्मै कृणोति ॥ ३ ॥ अनु॑स्पष्टो भवत्ये॒षो
अ॑स्य॒ यो अ॑स्मै रे॒वान् न सुनोति॒ सोम॑म् । निर॑र॒त्नौ म॒घवा॒ तं द॑धाति ब्रह्म॒द्विषो॑
ह॒न्त्यना॑नुदिष्टः ॥ ४ ॥ अ॒श्वा॒यन्तो॑ ग॒व्यन्तो॑ वा॒जय॑न्तो॒ हवा॑महे॒ त्वोप॑गन्त॒वा उ॑ ।
आ॒भूष॑न्तस्ते सुम॒तौ नवा॑यां व॒यमि॑न्द्र त्वा शु॒नं हु॑वेम ॥ ५ ॥ मु॒ञ्चामि॑
त्वा ह॒विषा॒ जीव॑नाय॒ कम॑ज्ञातय॒क्ष्मादु॒त रा॑जय॒क्ष्मात् । ग्राहि॑र्ज॒ग्राह॒ यद्ये॒तदे॑नं
तस्या॑ इन्द्राग्नी॒ प्र मु॑मुक्तमेनम् ॥ ६ ॥ यदि॑ क्षि॒तायु॒र्यदि॑ वा॒ परे॑तो॒ यदि॑ मृ॒त्योर॑न्ति॒कं
नीत ए॒व । तमा ह॑रामि॒ निर्ऋ॑तेरु॒पस्था॒दस्पा॑र्शमेनं श॒तशा॑रदाय ॥७॥
स॒ह॒स्रा॒क्षेण॑ श॒तवी॑र्येण श॒तायु॑षा ह॒विषाहा॑र्षमेनम् । इन्द्रो॒ यथै॑नं श॒रदो॒ नया॒त्यति॒
विश्व॑स्य दुरि॒तस्य॑ पा॒रम् ॥ ८ ॥ श॒तं जी॑व श॒रदो॒ वर्ध॑मानः श॒तं हे॑म॒न्तान्छ॒तमु॑
व॒स॒न्तान् । श॒तं त॒ इन्द्रो॑ अ॒ग्निः स॑वि॒ता बृह॒स्पतिः॑ श॒तायु॑षा ह॒विषाहा॑र्षमेनम्
॥ ९ ॥ आहा॑र्ष॒मवि॑दं त्वा॒ पुन॒रागाः॒ पुन॑र्णवः । सर्वा॑ङ्ग॒ सर्वं॑ ते॒ चक्षुः॒ सर्व॒मायु॑श्च
ते॑विदम् ॥ १० ॥ ब्रह्म॑णा॒ग्निः सं॑विदा॒नो र॑क्षो॒हा बा॑धतामि॒तः । अमी॑वा॒
यस्ते॒ गर्भं॑ दुर्णा॒मा योनि॑माशये॑ ॥ ११ ॥ यस्ते॒ गर्भ॒ममी॑वा दुर्णा॒मा योनि॑मा॒शये॑ ।
अ॒ग्निष्टं ब्रह्म॑णा स॒ह निष्क्र॒व्याद॑मनीनशत् ॥१२॥ यस्ते॒ हन्ति॑ प॒तय॑न्तं निष॒त्स्नुं
यः स॑रीसृ॒पम् । जा॒तं यस्ते॒ जिघां॑सति॒ तमि॒तो ना॑शयामसि ॥ १३ ॥ यस्त॑ ऊ॒रू
वि॒हर॑त्यन्त॒रा दम्प॑ती॒ शये॑ । योनिं॒ यो अ॒न्तरा॒रेल्हि॒ तमि॒तो ना॑शयामसि ॥१४॥
यस्त्वा॒ भ्राता॒ पति॑र्भूत्वा जा॒रो भू॒त्वा नि॒पद्य॑ते । प्र॒जां यस्ते॒ जिघां॑सति॒ तमि॒तो
ना॑शयामसि ॥ १५ ॥ यस्त्वा॒ स्वप्ने॑न॒ तम॑सा मोहयि॒त्वा नि॒पद्य॑ते । प्र॒जां यस्ते॒
जिघां॑सति॒ तमि॒तो ना॑शयामसि ॥ १६ ॥ अ॒क्षीभ्यां॑ ते॒ नासि॑काभ्यां॒ कर्णा॑भ्यां॒

छुबुकादधि । यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥१७॥ ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् । यक्ष्मं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥ १८ ॥ हृदयात् ते परि क्लोम्नो हलीक्ष्णात् पार्श्वाभ्याम् । यक्ष्मं मतस्नाभ्यां प्लीह्नो यक्नस्ते वि वृहामसि ॥ १९ ॥ आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि । यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेर्नाभ्या वि वृहामि ते ॥ २० ॥ ऊरुभ्यां ते अष्ठीवद्भ्यां पार्ष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् । यक्ष्मं भसद्यं श्रोणिभ्यां भासदं भंससो वि वृहामि ते ॥ २१ ॥ अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः । यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥ २२ ॥ अङ्गेअङ्गे लोम्निलोम्नि यस्ते पर्वणिपर्वणि । यक्ष्मं त्वचस्यं ते वयं कश्यपस्य वीबर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि ॥ २३ ॥ अपेहि मनसस्पतेप क्राम परश्चर । परो निर्ऋत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः ॥ २४ ॥

॥ इत्यष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ९७ ॥ वयमेनमिदा ह्योपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य समना सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ १ ॥ वृकश्चिदस्य वारण उरामथिरा वयुनेषु भूषति । सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गहीन्द्र प्र चित्रया धिया ॥ २ ॥ कदू न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् । केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुषः परि वृत्रहा ॥ ३ ॥

॥ ९८ ॥ त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ १ ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो अद्रिवः । गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥

॥ ९९ ॥ अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वरन् रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ १ ॥ अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे सुतस्य विष्णवि । अद्या तमस्य महिमानमायवोनु ष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ २ ॥

॥ १०० ॥ अधा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा कामान् महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदभिः ॥ १ ॥ वार्ण त्वा यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वावृध्वांसं चिदद्रिवो दिवेदिवे ॥ २ ॥ युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गाथयोरौ रथ उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ॥ ३ ॥

॥ १०१ ॥ अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ १ ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥ अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥ ३ ॥

॥ १०२ ॥ ईलेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥१॥ वृषो अग्निः समिध्यतेश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईलते ॥ २ ॥ वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहत् ॥ ३ ॥

॥ १०३ ॥ अग्निमीलिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् । अग्निं राये पुरुमील्ह श्रुतं नरोग्निं सुदीतये छर्दिः ॥ १ ॥ अग्न आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे । आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिरासदे ॥२॥ अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः स्रुचश्चरन्त्यध्वरे । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥ ३ ॥

॥ १०४ ॥ इमा उ त्वा पुरुवसो गिरो वर्धन्तु या मम । पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोभि स्तोमैरनूषत ॥ १ ॥ अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ २ ॥ आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु । उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहा परमज्या ऋचीषमः ॥ ३ ॥ त्वं दाता प्रथमो राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् । तुविद्युम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो महः ॥ ४ ॥

॥ १०५ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥ १ ॥ अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा । विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ २ ॥ इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुं जेतारं हेतारं रथीतममतूर्तं तुग्र्यावृधम् ॥ ३ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः । विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ ४ ॥ इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्न वसे यस्य द्विता विधर्तरि । हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ ५ ॥

॥ १०६ ॥ तव त्यदिन्द्रियं बृहत् तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ॥ १ ॥ तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ॥ २ ॥ त्वां विष्णुर्बृहन् क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्धो मदत्यनु मारुतम् ॥ ३ ॥

॥ १०७ ॥ समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः ॥ १ ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत् समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मेव रोदसी ॥ २ ॥ वि चिद् वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो बिभेद वृष्णिना ॥ ३ ॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु यदेनं मदन्ति विश्व ऊमाः ॥ ४ ॥ वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति । अव्यनच्च व्यनच्च सस्नि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ ५ ॥ त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः । स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥ ६ ॥ यदि चिन्नु त्वा धना जयन्तं रणे रणे अनुमदन्ति विप्राः । ओजीयः शुष्मिन्त्स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन् दुरेवासः कशोकाः ॥ ७ ॥ त्वया वयं शाशद्महे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि । चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ८ ॥ नि तद् दधिषेवरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे । आ स्थापयत् मातरं जिगत्नुमत इन्वत कर्वराणि भूरि ॥ ९ ॥ स्तुष्व वर्ष्मन् पुरुवर्त्मानं समृभ्वाणमिनतममाप्तमाप्त्यानाम् । आ दर्शति शवसा भूर्योजाः प्र सक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥१०॥ इमाब्रह्म बृहद्दिवः कृणवदिन्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः । महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद् विश्वमर्णवत् तपस्वान् ॥ ११ ॥ एवा महान् बृहद्दिवो अथर्वावोचत् स्वां तन्वमिन्द्रमेव । स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिप्रे हिन्वन्ति चैनेशवसा वर्धयन्ति च ॥ १२ ॥ चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्य उद्यन् । दिवाकरोति द्युम्नैस्तमांसि विश्वातारीद् दुरितानि शुक्रः ॥१३ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १४ ॥ सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् । यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १५ ॥

॥ १०८ ॥ त्वं न इन्द्रा भरँ ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनाषहम् ॥ १ ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ २ ॥ त्वां शुष्मिन् पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ३ ॥

॥ १०९ ॥ स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमं

श्रीणन्ति॒ पृश्न॑यः । प्रि॒या इन्द्र॑स्य धे॒नवो॒ वज्रं॑ हिन्वन्ति॒ साय॑कं॒ वस्वी॒रनु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ २ ॥ ता अ॑स्य॒ नम॑सा॒ सहः॑ सप॒र्यन्ति॒ प्रचे॑तसः । व्र॒तान्य॑स्य सश्चिरे पु॒रूणि॑ पू॒र्वचि॑त्तये॒ वस्वी॒रनु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ ३ ॥

॥ ११० ॥ इन्द्रा॑य॒ मद्व॑ने सु॒तं परि॑ ष्टोभन्तु नो॒ गिरः॑ । अ॒र्कम॑र्चन्तु का॒रवः॑ ॥ १ ॥ यस्मि॒न् विश्वा॒ अधि॒ श्रियो॒ रण॑न्ति स॒प्त सं॒सदः॑ । इन्द्रं॑ सु॒ते ह॑वामहे ॥ २ ॥ त्रिक॑द्रुकेषु॒ चेत॑नं दे॒वासो॑ य॒ज्ञम॑त्नत । तमिद् व॑र्धन्तु नो॒ गिरः॑ ॥ ३ ॥

॥ १११ ॥ यत् सोम॑मिन्द्र॒ विष्ण॑वि॒ यद्वा॑ घ त्रि॒त आ॒प्त्ये । यद्वा॑ म॒रुत्सु॒ मन्द॑से॒ समिन्दु॑भिः ॥ १ ॥ यद्वा॑ शक्र परा॒वति॑ समु॒द्रे अधि॒ मन्द॑से । अ॒स्माक॒मित् सु॒ते र॑णा॒ समिन्दु॑भिः ॥ २ ॥ यद्वासि॑ सुन्व॒तो वृ॒धो यज॑मानस्य सत्पते । उ॒क्थे वा॒ यस्य॒ रण्य॑सि॒ समिन्दु॑भिः ॥ ३ ॥

॥ ११२ ॥ यद॒द्य कच्च॑ वृत्रहन्नु॒दगा॑ अ॒भि सू॑र्य । सर्वं॒ तदि॑न्द्र ते॒ वशे॑ ॥ १ ॥ यद्वा॑ प्रवृद्ध सत्पते॒ न म॑रा इति॒ मन्य॑से । उ॒तो तत् स॒त्यमित् तव॑ ॥ २ ॥ ये सोमा॑सः परा॒वति॒ ये अ॑र्वा॒वति॑ सुन्वि॒रे । सर्वां॒स्ताँ इ॑न्द्र गच्छसि ॥ ३ ॥

॥ ११३ ॥ उ॒भयं॑ शृ॒णव॑च्च न॒ इन्द्रो॑ अ॒र्वागि॒दं वचः॑ । स॒त्राच्या॑ म॒घवा॒ सोम॑पीतये धि॒या शवि॑ष्ठ॒ आ ग॑मत् ॥ १ ॥ तं हि स्व॒राजं॑ वृष॒भं तमोज॑से धि॒षणे॑ निष्टत॒क्षतुः॑ । उ॒तोप॒मानां॑ प्रथ॒मो नि षी॑दसि॒ सोम॑कामं॒ हि ते॒ मनः॑ ॥ २ ॥

॥ ११४ ॥ अ॒भ्रा॒तृ॒व्यो अ॒ना त्वमना॑पिरिन्द्र ज॒नुषा॑ स॒नाद॑सि । यु॒धेदा॑पि॒त्वमि॑च्छसे ॥ १ ॥ न॒की रे॒वन्तं॑ स॒ख्याय॑ विन्दसे॒ पीय॑न्ति ते सु॒राश्वः॑ । य॒दा कृ॒णोषि॑ न॒दनुं॒ समू॑ह॒स्यादित् पि॒तेव॑ हूयसे ॥ २ ॥

॥ ११५ ॥ अ॒हमिद्धि पि॒तुष्परि॑ मे॒धामृ॒तस्य॑ ज॒ग्रभ॑ । अ॒हं सूर्य॑ इवाजनि ॥ १ ॥ अ॒हं प्र॒त्नेन॒ मन्म॑ना॒ गिरः॑ शुम्भामि कण्व॒वत् । येनेन्द्रः॒ शुष्म॒मिद् द॒धे ॥ २ ॥ ये त्वामि॑न्द्र॒ न तु॑ष्टु॒वुर्ऋष॑यो॒ ये च॑ तुष्टु॒वुः । ममेद् व॑र्धस्व॒ सुष्टु॑तः ॥ ३ ॥

॥ ११६ ॥ मा भू॑म॒ निष्ट्या॑ इ॒वेन्द्र॒ त्वदर॑णा इव । वना॑नि॒ न प्र॑जहि॒तान्य॑द्रिवो दु॒रोषा॑सो अमन्महि ॥ १ ॥ अम॑न्म॒हीद॑ना॒शवो॑नु॒ग्रास॑श्च वृत्रहन् । सु॒कृत् सु ते॑ मह॒ता शू॑र॒ राध॒सानु॒ स्तोमं॑ मुदीमहि ॥ २ ॥

॥ ११७ ॥ पिबा॒ सोम॑मिन्द्र॒ मन्द॑तु त्वा॒ यं ते॑ सु॒षाव॑ हर्य॒श्वाद्रिः॑ । सो॒तुर्बा॒हुभ्यां॒ सुय॑तो॒ नार्वा॑ ॥ १ ॥ यस्ते॒ मदो॒ युज्य॒श्चारु॒रस्ति॒ येन॑ वृ॒त्राणि॑ हर्यस्व॒

हंसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥ २ ॥ बोधा सु मे मघवन् वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व ॥ ३ ॥

॥ ११८ ॥ शग्ध्यू३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ १ ॥ पौरो अश्वस्य पुरुकृद् गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः । नकिर्हि दानं परिमर्धिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर ॥ २ ॥ इन्द्रमिद् देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं समीके वनिनो हवामहे इन्द्रं धनस्य सातये ॥ ३ ॥ इन्द्रो मह्ना रोदसी पप्रथच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रे ह विश्वा भुवनानि येमिरे इन्द्रे सुवानास इन्दवः ॥ ४ ॥

॥ ११९ ॥ अस्तावि मन्म पूर्व्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत । पूर्वीर्ऋतस्य बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ॥ १ ॥ तुरण्यवो मधुमन्तं घृतश्चुतं विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रयिः पप्रथे वृष्ण्यं शवोस्मे सुवानास इन्दवः ॥ २ ॥

॥ १२० ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ्न्यग् वा हूयसे नृभिः । सिमा पुरू नृषूतो अस्यानवेसि प्रशर्ध तुर्वशे ॥ १ ॥ यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा । कण्वासस्त्वा ब्रह्मभि स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि ॥ २ ॥

॥ १२१ ॥ अभि त्वा शूर नोनुमोदुग्धा इव धेनवः । ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ १ ॥ न त्वावाँ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते । अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ॥ २ ॥

॥ १२२ ॥ रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥ १ ॥ आ घ त्वावान् त्मनाप्त स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरक्षं न चक्र्योः ॥ २ ॥ आ यद् दुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम् । ऋणोरक्षं न शचीभिः ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ तत् सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार । यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ १ ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे । अनन्तमन्यद् रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ २ ॥

॥ १२४ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ १ ॥ कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृल्हा चिदारुजे वसु ॥ २ ॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥३॥ इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः । यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीक्लृपाति ॥ ४ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वाविता तनूनाम् । हत्वाय देवा असुरान् यदायन् देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ५ ॥ प्रत्यञ्चमर्कमनयं छचीभिरादित् स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् । अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥

॥ १२५ ॥ अपेन्द्र प्राचो मघवन्नमित्रानपापाचो अभिभूते नुदस्व । अपोदीचो अप शूराधराच उरौ यथा तव शर्मन् मदेम ॥ १॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद् यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः ॥ २ ॥ नहि स्थूर्यृतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेषु । गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥ ३ ॥ युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा । विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दंसनाभिः । यत् सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ५ ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः । बाधतां द्वेषो अभयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥६॥ स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मदाराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु । तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम॥ ७ ॥

॥१२६॥ वि हि सोतोरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत । यत्रामदद् वृषाकपिरर्यः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥ परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः । नो अह प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥ किमयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मृगः । यस्मा इरस्यसीदु न्वर्यो वा पुष्टिमद् वसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥ यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि । श्वा न्वस्य जम्भिषदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥ प्रिया तष्टानि मे कपिर्व्यक्ता व्यदूदुषत् । शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ५ ॥ न मत्स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् । न मत् प्रतिच्यवीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥ उवे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति । भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ७ ॥ किं सुबाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजाघने । किं शूरपत्नि नस्त्वमभ्य-

मीषि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥ अवीरामिव मामयं शराहुरभि मन्यते । उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥ संहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वाव गच्छति । वेधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगामहमश्रवम् । नह्यस्या अपरं चन जरसा मरते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १२ ॥ वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्नुषे । घसत् त इन्द्र उक्षणः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १३ ॥ उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् । उताहमद्मि पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४ ॥ वृषभो न तिग्मशृङ्गोन्तर्यूथेषु रोरुवत् । मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १५ ॥ न सेशे यस्य रम्बतेन्तरा सक्थ्या३कपृत् । सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १६ ॥ न सेशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते । सेदीशे यस्य रम्बतेन्तरा सक्थ्या ३ कपृद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१७॥ अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् । असिं सूनां नवं चरुमादेधस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः॥१८॥ अयमेमि विचाकशद् विचिन्वन् दासमार्यम् । पिबामि पाकसुत्वनोभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १९ ॥ धन्व च यत् कृन्तत्रं च कति स्वित् ता वि योजना । नेदीयसो वृषाकपेस्तमेहि गृहाँ उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २० ॥ पुनरेहि वृषाकपे सुविता कल्पयावहै । य एष स्वप्ननंशनोऽस्तमेषि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२१॥ यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन । क्व१स्य पुल्वघो मृगः कमगं जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २२ ॥ पर्शुर्ह नाम मानवी साकं ससूव विंशतिम् । भद्रं भल त्यस्या अभूद् यस्या उदरमामयद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २३ ॥

॥ अथ कुन्तापसूक्तानि ॥

॥ १२७ ॥ इदं जना उप श्रुत नराशंस स्तविष्यते । षष्टिं सहस्रा नवतिं च कौरम आ रुशमेषु दद्महे ॥ १ ॥ उष्ट्रा यस्य प्रवाहणो वधूमन्तो द्विर्दश । वर्ष्मा रथस्य नि जिहीडते दिव ईषमाणा उपस्पृशः ॥ २ ॥ एष इषाय मामहे शतं निष्कान् दश स्रजः । त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् ॥ ३ ॥ (१) वच्य-

स्व रेभ वच्यस्व वृक्षे न पक्वे शकुनः । नष्टे जिह्वा चर्चरीति क्षुरो न भुरिजोरिव
॥ ४ ॥ प्र रेभासो मनीषा वृषा गाव इवेरते । अमोतपुत्रका एषाममोत गा इवासते
॥ ५ ॥ प्र रेभ धीं भरस्व गोविदं वसुविदम् । देवत्रेमां वाचं श्रीणीहीषुर्नावीरस्तारम्
॥ ६ ॥ (२) राज्ञो विश्वजनीनस्य यो देवोमर्त्याँ अति । वैश्वानरस्य
सुष्टुतिमा सुनोता परिक्षितः ॥ ७ ॥ परिच्छिन्नः क्षेममकरोत् तम आसनमाचरन्
। कुलायन् कृण्वन् कौरव्यः पतिर्वदति जायया ॥ ८ ॥ कतरत् त आ
हराणि दधि मन्थां परि श्रुतम् । जायाः पतिं वि पृच्छति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षितः
॥ ९ ॥ अभीवस्वः प्र जिहीते यवः पक्वः पथो बिलम् । जनः स भद्रमेधति राष्ट्रे
राज्ञः परिक्षितः ॥ १० ॥ (३) इन्द्रः कारुमबूबुधदुत्तिष्ठ वि चरा जनम् ।
ममेदुग्रस्य चर्कृधि सर्व इत् ते पृणादरिः ॥ ११ ॥ इह गावः प्रजायध्वमिहाश्वा
इह पूरुषाः । इहो सहस्रदक्षिणोऽपि पूषा नि षीदति ॥ १२ ॥ नेमा इन्द्र गावो
रिषन् मो आसां गोप रीरिषत् । मासाममित्रयुर्जन इन्द्र मा स्तेन ईशत ॥ १३ ॥
उप नो न रमसि सूक्तेन वचसा वयं भद्रेण वचसा वयम् । वनादधिध्वनो गिरो न
रिष्येम कदा चन ॥ १४ ॥ (४)

॥ १२८ ॥ यः सभेयो विदथ्यः सुत्वा यज्वाथ पूरुषः । सूर्यं चामू रिशादसस्तद्
देवाः प्रागकल्पयन् ॥ १ ॥ यो जाम्या अप्रथयस्तद् यत् सखायं दुधूर्षति ।
ज्येष्ठो यदप्रचेतास्तदाहुरधरागिति ॥ २ ॥ यद् भद्रस्य पुरुषस्य पुत्रो भवति
दाधृषिः । तद् विप्रो अब्रवीदु तद् गन्धर्वः काम्यं वचः ॥ ३ ॥ यश्च पणि रघुजिष्ठ्यो
यश्च देवाँ अदाशुरिः । धीराणां शश्वतामहं तदपागिति शुश्रुम ॥ ४ ॥
ये च देवा अयजन्ताथो ये च पराददिः । सूर्यो दिवमिव गत्वाय मघवा
नो वि रप्शते ॥ ५ ॥ (५) योनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो अमणिवो अहिरण्यवः
। अब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥ ६ ॥ य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः
सुमणिः सुहिरण्यवः । सुब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥ ७ ॥
अप्रपाणा च वेशन्ता रेवाँ अप्रतिदिश्ययः । अयभ्या कन्याकल्याणी तोता कल्पेषु
संमिता ॥ ८ ॥ सुप्रपाणा च वेशन्ता रेवान्त्सुप्रतिदिश्ययः । सुयभ्या
कन्या कल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥ ९ ॥ परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या
च युधिंगमः । अनाशुरश्चायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥ १० ॥ वावाता
च महिषी स्वस्त्या च युधिंगमः । स्वाशुरश्चा यामीतोता कल्पेषु संमिता
॥ ११ ॥ (६) यदिन्द्रादो दाशराज्ञे मानुषं वि गाहथाः । विरूपः स-

वैस्मा आसीत सह यज्ञाय कल्पते ॥ १२ ॥ त्वं वृषाक्षुं मघवन्नम्रं मर्याकरो रविः । त्वं रौहिणं व्यास्यो वि वृत्रस्याभिनच्छिरः ॥१३॥ यः पर्वतान् व्यदधाद् यो अपो व्यगाहथाः । इन्द्रो यो वृत्रहान्महं तस्मादिन्द्र नमोस्तुते ॥ १४ ॥ पृष्ठं धावन्तं हर्योरौच्चैः श्रवसमब्रुवन् । स्वस्त्यश्व जैत्रायेन्द्रमा वह सुस्रजम् ॥ १५ ॥ ये त्वा श्वेता अजैश्रवसो हार्यो युञ्जन्ति दक्षिणम् । पूर्वा नमस्य देवानां बिभ्रदिन्द्र महीयते ॥ १६ ॥ (७)

॥ १२९ ॥ एता अश्वा आ प्लवन्ते ॥ १ ॥ प्रतीपं प्राति सुत्वनम् ॥२॥ तासामेका हरिक्निका ॥ ३ ॥ हरिक्निके किमिच्छसि ॥ ४ ॥ साधुं पुत्रं हिरण्ययम् ॥५॥ काहतं परास्यः ॥ ६ ॥ यत्रामूस्तिस्रः शिंशपाः ॥ ७ ॥ परि त्रयः ॥८॥ पृदाकवः ॥९॥ शृङ्गं धमन्त आसते ॥ १० ॥ अयन्महा ते अर्वाहः ॥११॥ स इच्छकं सघाघते ॥१२॥ सघाघते गोमीद्या गोगतीरिति ॥ १३ ॥ पुमां कुस्ते निमिच्छसि ॥ १४ ॥ पल्प बद्ध वयो इति ॥ १५ ॥ बद्ध वो अघा इति ॥ १६ ॥ अजागार केविका ॥१७॥ अश्वस्य वारो गोशपद्यके ॥१८॥ श्येनीपती सा ॥१९॥ अनामयोपजिह्विका ॥ २० ॥

॥ १३० ॥ को अर्य बहुलिमा इषूनि ॥ १ ॥ को असिद्याः पयः ॥ २ ॥ को अर्जुन्याः पयः ॥३॥ कः कार्ष्ण्याः पयः ॥४॥ एतं पृच्छ कुहं पृच्छ ॥ ५॥ कुहाकं पक्वकं पृच्छ ॥ ६ ॥ यवानो यतिस्वभिः कुभिः ॥७॥ अकुप्यन्तः कुपायकुः ॥ ८ ॥ आमणको मणत्सकः ॥ ९ ॥ देव त्वप्रतिसूर्य ॥ १० ॥ एनश्चिपङ्क्तिका हविः ॥ ११ ॥ प्रदुद्रुदो मघाप्रति ॥ १२ ॥ शृङ्ग उत्पन्न ॥ १३ ॥ मा त्वाभि सखा नो विदन् ॥ १४ ॥ वशायाः पुत्रमा यन्ति ॥ १५ ॥ इरावेदुमयं दत ॥ १६ ॥ अथो इयान्नियन्निति ॥ १७ ॥ अथो इयन्निति ॥१८॥ अथो श्वा अस्थिरो भवन् ॥१९॥ उयं यकांशलोकका ॥ २० ॥

॥ १३१ ॥ आमिनोनिति भद्यते ॥ १ ॥ तस्य अनु निभञ्जनम् ॥ २ ॥ वरुणो याति वस्वभिः ॥ ३ ॥ शतं वा भारती शवः ॥ ४ ॥ शतमाश्वा हिरण्ययाः । शतं रथ्या हिरण्ययाः । शतं कुथा हिरण्ययाः । शतं निष्का हिरण्ययाः ॥ ५ ॥ अहल कुश वर्त्तक ॥ ६ ॥ शफेन इव ओहते ॥ ७ ॥ आय वनेनती जनी ॥ ८ ॥ वनिष्ठा नाव गृह्यन्ति ॥ ९ ॥ इदं मह्यं मदूरिति ॥ १० ॥

ते वृ॒क्षाः स॒ह तिष्ठति ॥११॥ पाक॑ ब॒लिः ॥१२॥ शक॑ ब॒लिः ॥ १३ ॥ अश्व॑त्थ॒ खदि॑रो ध॒वः ॥ १४ ॥ अर॑दुपरम ॥ १५ ॥ शयो॑ ह॒त इ॑व ॥ १६ ॥ व्याप॒ पूरु॑षः ॥ १७ ॥ अदू॑हमि॒त्यां पूष॑कम् ॥ १८ ॥ अत्य॑र्ध॒र्च पर॒स्वतः ॥ १९ ॥ दौव॑ ह॒स्तिनो॑ दृ॒ती ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ आद॒लाबु॑क॒मेक॑कम् ॥ १ ॥ अला॑बु॒कं निखा॑तकम् ॥ २ ॥ क॒र्क॒रिको निखा॑तकः ॥ ३ ॥ तद् वात॒ उन्म॑थायति ॥ ४ ॥ कुला॑यं कृण॒वादि॑ति ॥ ५ ॥ उ॒ग्रं व॑नि॒षदा॑ततम् ॥ ६ ॥ न व॑नि॒षद॒ना॑ततम् ॥ ७ ॥ क ए॑षा॒ं कर्क॑री लिखत् ॥ ८ ॥ क ए॑षां दुन्दु॒भिं हनत् ॥ ९ ॥ यदी॒यं ह॑न॒त् कथं॑ हनत् ॥ १० ॥ दे॒वी ह॒नत् कुह॑नत् ॥ ११ ॥ पर्या॑गा॒रं पुनः॑ पुनः ॥ १२ ॥ त्रीण्यु॒ष्ट्रस्य॒ नामा॑नि ॥ १३ ॥ हि॒रण्य इत्येके॑ अब्रवीत् ॥ १४ ॥ द्वौ वा॑ ये शिश॑वः ॥ १५ ॥ नील॑शिखण्ड॒वाह॑नः ॥ १६ ॥

॥ १३३ ॥ वित॑तौ किर॒णौ द्वौ तावा॑ पिनष्टि॒ पूरु॑षः । न वै कु॑मारि॒ तत् त॒था यथा॑ कुमारि॒ मन्य॑से ॥ १ ॥ मा॒तुष्टे॑ किर॒णौ द्वौ निवृ॑त्तः॒ पुरु॑षानृते । न वै० ॥ २ ॥ निगृ॑ह्य॒ कर्ण॑कौ द्वौ निरा॑यच्छसि॒ मध्य॒मे । न वै० ॥ ३ ॥ उ॒त्ताना॑यै श॒याना॑यै॒ तिष्ठ॑न्ती॒ वाव॑ गूहसि । न वै० ॥ ४ ॥ श्लक्ष्णा॑या॒ं श्लक्ष्णि॑काया॒ं श्लक्ष्ण॑मे॒वाव॑ गूहसि । न वै० ॥ ५ ॥ अव॑श्लक्ष्णमिव॒ भ्रंश॒दन्त॑र्लोम॒मति॑ ह्र॒दे । न वै कु॑मारि॒ तत् त॒था यथा॑ कुमारि॒ मन्य॑से ॥ ६ ॥

॥ १३४ ॥ इ॒हेत्थ प्राग॒पागुद॑ग॒धरा॒ग्—अरा॑ला॒गुद॑भर्त्सथ ॥ १ ॥ ० व॒त्साः पुरु॑षन्त आसते ॥ २ ॥ ० स्थाली॑पा॒को वि ली॑यते ॥ ३ ॥ ० स वै पृ॒थु ली॑यते ॥ ४ ॥ ० आष्टे॑ लाहणि॒ लीशा॑थी ॥ ५ ॥ इ॒हेत्थ प्राग॒पागुद॑ग॒धरा॒ग्—अक्लि॑ल॒ली पुच्छि॑लीयते ॥ ६ ॥

॥ १३५ ॥ भुगि॑त्य॒भिग॑तः॒ शलि॑त्य॒पक्रा॑न्तः॒ फलि॑त्य॒भिष्ठि॑तः । दुन्दु॒भिमाह॑नना॒भ्यां जरितरोथा॑मो दै॒व ॥ १ ॥ को॒श॒बिले॑ रजनि॒ ग्रन्थे॑र्धा॒नमु॒पानहि॒ पाद॑म् । उत्त॑मा॒ं जनि॑मां ज॒न्यानुत्त॑मा॒ं जनी॒न् वर्त्म॑न्यात् ॥ २ ॥ अला॑बूनि पृ॒षात॑का॒न्यश्व॑त्थ॒पला॑शम् । पिपी॑लिका॒वट॒श्वसो॑ वि॒द्युत्स्वाप॑र्णश॒फो गोश॒फो ज॑रित॒रोथा॑मो दै॒व ॥ ३ ॥ वीमे दे॒वा अ॑क्रंस॒ताध्व॒र्यो क्षि॒प्रं प्र॒चर॑ । सु॒सत्य॒मिद्

गवामस्यासि प्रखुदसि ॥ ४ ॥ पत्नी यदृश्यते पत्नी यक्ष्यमाणा जरितरोथामो दैव । होता विष्टीमेन जरितरोथामो दैव ॥ ५ ॥ आदित्या ह जरितरङ्गिरोभ्यो दक्षिणामनयन् । तां ह जरितः प्रत्यायंस्तामु ह जरितः प्रत्यायन् ॥ ६ ॥ तां ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णंस्तामु ह जरितर्नः प्रत्यगृभ्णः । अहानेतरसं न वि चेतनानि यज्ञानेतरसं न पुरोगवामः ॥ ७ ॥ उत श्वेत आशुपत्वा उतो पद्याभिर्यविष्ठः । उतेमाशु मानं पिपर्ति ॥८॥ आदित्या रुद्रा वसवस्त्वेनु त इदं राधः प्रति गृभ्णीह्यङ्गिरः । इदं राधो विभु प्रभु इदं राधो बृहत् पृथु ॥ ९ ॥ देवा ददत्वासुरं तद् वो अस्तु सुचेतनम् । युष्माँ अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गृभायत ॥ १० ॥ त्वमिन्द्र शर्मरिणा हव्यं पारावतेभ्यः । विप्राय स्तुवते वसुवनिं दुरश्रवसे वह ॥ ११ ॥ त्वमिन्द्र कपोताय च्छिन्नपक्षाय वञ्चते । श्यामाकं पक्वं पीलु च वारस्मा अकृणोर्बहुः ॥ १२ ॥ अरंगरो वावदीति त्रेधा बद्धो वरत्रया । इरामह प्रशंसत्यनिरामप सेधति ॥ १३ ॥

॥ १३६ ॥ यदस्या अंहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् । मुष्काविदस्या एजतो गोशफे शकुलाविव ॥ १ ॥ यदा स्थूलेन पससाणौ मुष्का उपावधीत् । विष्वञ्चा वस्या वर्धतः सिकतास्वेव गर्दभौ ॥ २ ॥ यदल्पिकास्वल्पिका कर्कन्धूकेवपद्यते । वासन्तिकमिव तेजनं यन्त्यवाताय वित्पति ॥ ३ ॥ यद् देवासो ललामगुं प्रविष्टीमिनमाविषुः । सकुला देदिश्यते नारी सत्यस्याक्षिभुवो यथा ॥ ४ ॥ महानग्न्यतृप्नद्वि मोक्रंदद[illegible]नासरन् । शक्तिकानना स्वचमशकं सक्तु पद्यम ॥ ५ ॥ महानग्न्युलूखलमतिक्रामन्त्यब्रवीत् । यथा तव वनस्पते निरघ्नन्ति तथैवेति ॥ ६ ॥ महानग्न्युप ब्रूते भ्रष्टोथाप्यभूभुवः । यथैव ते वनस्पते पिप्पति तथैवेति ॥ ७ ॥ महानग्न्युप ब्रूते भ्रष्टोथाप्यभूभुवः । यथा वयो विदाह्य स्वर्गे नमवदह्यते ॥ ८ ॥ महानग्न्युप ब्रूते स्वसावेशितं पसः । इत्थं फलस्य वृक्षस्य शूर्पे शूर्पं भजेमहि ॥ ९ ॥ महानग्नी कृकवाकं शम्यया परि धावति । अयं न विद्म यो मृगः शीर्ष्णा हरति धाणिकाम् ॥ १० ॥ महानग्नी महानग्नं धावन्तमनु धावति । इमास्तदस्य गा रक्ष यभ मामद्ध्यौदनम् ॥ ११ ॥ सुदेवस्त्वा महानग्नीर्बबाधते महतः साधु खोदनम् । कुसं पीवरो नवत् ॥ १२ ॥ वशा दग्धामिमाङ्गुरिं प्रसृजतोग्रतं परे । महान् वै भद्रो यभ मामद्ध्यौदनम् ॥ १३ ॥ विदेवस्त्वा महानग्नीर्विबाधते महतः साधु खोदनम् । कुमारिका पिङ्गलिका कार्द भस्मा कु धावति ॥ १४ ॥ महान् वै भद्रो बिल्वो महान् भद्र उदुम्बरः । महाँ अभिक्त बाधते महतः साधु खोदनम् ॥ १५ ॥

यः कुमारी पिङ्गलिका वसन्तं पीवरी लभेत्। तैलंकुण्डमिमाङ्गुष्ठं रोदन्तं शुदमुद्धरेत् ॥ १६ ॥

॥ इति कुन्तापसूक्तानि समाप्तानि ॥

॥ १३७ ॥ यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः। हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्बुदयाशवः ॥ १ ॥ कपृन्नरः कपृथमुद् दधातन चोदयत खुदत वाजसातये। निष्टिग्र्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सबाध इह सोमपीतये ॥ २॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥ ३ ॥ सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः। पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदाः ॥ ४ ॥ इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन्। वाचस्पतिर्मखस्यते विश्वस्येशान ओजसा ॥ ५ ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीङ्खयः। सोमः पती रयीणां सखेन्द्रस्य दिवेदिवे ॥ ६ ॥ अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः। आवत् तमिन्द्रः शच्या धमन्तमप स्नेहितीर्नृमणा अधत्त ॥ ७॥ द्रप्समपश्यं विषुणे चरन्तमुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः। नभो न कृष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ ८ ॥ अध द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थेधारयत् तन्वं तित्विषाणः। विशो अदेवीरभ्या३चरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ ९ ॥ त्वं ह त्यत् सप्तभ्यो जायमानोऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र। गूळ्हे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो भुवनेभ्यो रणं ध[illegible] १०॥ त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन् धृषितो जघन्थ। त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्दः ॥ ११ ॥ तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे। स वृषा वृषभो भुवत् ॥ १२ ॥ इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः। द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ १३ ॥ गिरा वज्रो न संभृत सबलो अनपच्युतः। ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः ॥ १४ ॥

॥ १३८ ॥ महाँ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव। स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे ॥ १ ॥ प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद् भरन्त वह्नयः। विप्रा ऋतस्य वाहसा ॥ २ ॥ कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम्। जामि ब्रुवत आयुधम् ॥ ३ ॥

॥ १३९ ॥ आ नूनमश्विना युवं वत्सस्य गन्तमवसे। प्रास्मै यच्छतमवृकं पृथु च्छर्दिर्युयुतं या अरातयः ॥ १ ॥ यदन्तरिक्षे यद् दिवि यत् पञ्च मानुषाँ